

THE AMARAKOSHA

WITH
A SHORT COMMENTARY.

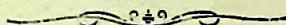

EDITED BY

WASUDEV LAXMAN SHASTRI PANSIKAR.

THIRD EDITION.

PRINTED AND PUBLISHED

BY

TUKÂRÂM JÂVAJÎ,

PROPRIETOR OF JÂVAJÎ DÂDÂJÎ'S "NIRNAYA-SÂGARA" PRESS.

Bombay.

1908.

॥ श्रीः ॥

नामलिङ्गानुशासनं नाम

अमरकोषः ।

संक्षिप्तमाहेश्वर्या टीकया समेतः ।

प्रथमं काण्डम् ।

१. मङ्गलाचरणम् ।

यस्य ज्ञानदयासिन्धोरगाधस्यानघा गुणाः १

सेव्यतामक्षयो धीराः स श्रिये चामृताय च २

२. प्रस्तावना ।

समाहृत्यान्यतन्त्राणि संक्षिप्तैः प्रतिसंस्कृतैः ३

संपूर्णमुच्यते वर्गेर्नामलिङ्गानुशासनम् ४

१-२. भो धीराः, अगाधस्यातिगम्भीरस्य ज्ञानदयासिन्धोर्ज्ञानकरुणयोः समुद्रस्य यस्यानघा निर्मला गुणाः क्षान्त्यादयः सन्ति, सोऽक्षयः श्रिये संपत्तयेऽमृताय मोक्षार्थं च भवद्भिः सेव्यतामाराध्यताम् ॥

३-४. अन्येषां तन्त्राणि शास्त्रान्तराणि समाहृत्यैकत्र कृत्वा संक्षिप्तैरल्पविस्तरबहुतैः प्रतिसंस्कृतैः प्रतिपदं प्रकृतिप्रत्ययविचारेण कृतसंस्कारैर्वर्गैः सजातीयसमूहैः संपूर्णं साङ्गोपाङ्गं नाम्नां स्वरित्यादीनां लिङ्गानां च स्त्रीपुंनपुंसकाख्यानामनुशासनं व्युत्पादकं शास्त्रं मयाच्यते ॥

३. परिभाषा ।

प्रायशो रूपभेदेन साहचर्याच्च कुत्रचित्	५
स्त्रीपुंनपुंसकं ज्ञेयं तद्विशेषविधेः क्वचित्	६
भेदाख्यानाय न द्वन्द्वो नैकशेषो न संकरः	७
कृतोऽत्र भिन्नलिङ्गानामनुक्तानां क्रमादृते	८
त्रिलिङ्ग्यां त्रिविविति पदं मिथुने तु द्वयोरिति	९
निषिद्धलिङ्गं शेषार्थं त्वन्ताधादि न पूर्वभाक्	१०

५-१०. अत्र प्रायशो बाहुल्येन रूपभेदेनाकारविशेषेण स्त्रीपुंनपुंसकं ज्ञेयम् । यथा—‘लक्ष्मीः पद्मालया पद्मा’ (५४), ‘पिनाकोऽजगवं धनुः’ (६९) । तथा कुत्रचित्साहचर्याच्छब्दान्तरसानिध्यालिङ्गं ज्ञेयम् । यथा—‘अश्वयुगश्विनी’ (१८७), ‘ब्रह्मात्मभूः सुरज्येष्ठः’ (३१), ‘वियद्विष्णुपदम्’ (१४५) । अत्र संदिग्धानि ‘अश्व-युगब्रह्मवियन्ति’ ‘अश्विन्यात्मभूविष्णुपद’साहचर्यात्स्त्रीपुंनपुंसकलिङ्गानि । तथा क्वचित्तद्विशेषविधेलिङ्गविशेषोक्तेः । यथा—‘भेरी स्त्री दुन्दुभिः पुमान्’ (३७३), ‘क्लृवे त्रिविष्टपम्’ (१२) । अत्रास्मिन्ग्रन्थेऽनुक्तानामव्युत्पादितानां भिन्नलिङ्गानामसमानलिङ्गानां नात्रां भेदाख्यानाय लिङ्गभेदं समाख्यातुं द्वन्द्वो न कृतः । यथा—‘कुलिशं भिदुरं पविः’ (९३) । न तु ‘कुलिशभिदुरपवयः’ इति । तथैकशेषोऽपि न कृतः । यथा—‘नभः खं श्रावणो नभाः’ (२८८१) । न तु ‘खध्रावणौ तु नभसी’ इति । तथा क्रमादृते क्रमं विना संकरोऽपि भिन्नलिङ्गानां मिश्रीभावोऽपि न कृतः । किं तु स्त्रीपुंनपुंसकानि क्रमेण पठितानि । यथा—‘स्तवः स्तोत्रं नुतिः स्तुतिः’ (३३३) । न तु ‘स्तुतिः स्तोत्रं स्तवो नुतिः’ इति । त्रिलिङ्ग्यां लिङ्गत्रयसमाहारे ‘त्रिषु’ इति पदमुक्तम् । यथा—‘त्रिषु स्फुलिङ्गोऽग्निकणः’ (११४) । ‘स्फुलिङ्ग’ शब्दो लिङ्गत्रयेऽपि वर्तत इत्यर्थः । तथा मिथुने स्त्रीपुंसयोस्तु ‘द्वयोः’ इति पदम् । यथा—‘वहेर्द्वयोज्वालीकौ’ (११३) । तथा निषिद्धलिङ्गं शेषार्थम् । यत्र लिङ्गं निषिद्धं तत्र तदवाशिष्टं लिङ्गं ज्ञेयम् । यथा—

४. स्वर्गवर्गः ।

स्वरव्ययं स्वर्गनाकत्रिदिवत्रिदशालयाः	११
सुरलोको द्योदिवौ द्वे स्त्रियां क्लीबे त्रिविष्टपम्	१२
अमरा निर्जरा देवास्त्रिदशा विबुधाः सुराः	१३
सुपर्वाणः सुमनसस्त्रिदिवेशा दिवौकसः	१४
आदितेया दिविषदो लेखा अदितिनन्दनाः	१५
आदित्या ऋभवोऽस्वप्ना अमर्त्या अमृतान्धसः	१६
बर्हिर्मुखाः क्रतुभुजो गीर्वाणा दानवारयः	१७
वृन्दारका दैवतानि पुंसि वा देवताः स्त्रियाम्	१८

‘व्योमयानं विमानोऽस्त्री’ (९५) इत्यत्र स्त्रीलिङ्गे निषिद्धे विमानस्य पुंनपुंसकविधिः
तथा ‘तु’शब्दोऽन्तो यस्य तत् ‘लन्तम्’ । ‘अथ’शब्द आदिर्यस्य तत् ‘अथादि’ ।
इदं द्वयं पूर्वभाङ् न भवति पूर्वेण न संबध्यते । यथा—‘पुलोमजा शचीन्द्राणी
नगरी लमरावती’ (८९) इत्यत्र ‘नगरी’ इति लन्तं पदमिन्द्राण्या न संबध्यते ।
किं लमरावत्या संबद्धम् । तथा ‘नित्यानवरताजस्रमप्यथातिशयो भरः’ (१३१)
इत्यथादि पदं न पूर्वभाङ् । किं तु भरस्य पर्यायः ॥

११-१४२. स्वः, स्वर्गः, नाकः, त्रिदिवः, त्रिदशालयः, सुरलोकः, द्यौः, द्यौः,
त्रिविष्टपम्, इति ९ नामानि स्वर्गस्य । तत्र ‘स्वर’ इत्यव्ययम् । लिङ्गसंख्याका-
रकाभाववदित्यर्थः । ‘द्योदिवौ’ द्वे स्त्रीलिङ्गे । ‘त्रिविष्टपम्’ क्लीबे नपुंसक एव ॥—
अमराः, निर्जराः, देवाः, त्रिदशाः, विबुधाः, सुराः, सुपर्वाणः, सुमनसः, त्रिदि-
वेशाः, दिवौकसः, आदितेयाः, दिविषदः, लेखाः, अदितिनन्दनाः, आदित्याः,
ऋभवः, अस्वप्नाः, अमर्त्याः, अमृतान्धसः, बर्हिर्मुखाः, क्रतुभुजः, गीर्वाणाः,
दानवारयः, वृन्दारकाः, दैवतानि, देवताः, इति २६ देवानाम् । व्यक्तिबाहु-
ल्याद्बहुवचनप्रयोगः । विकल्पेन देवतशब्दः पुंसि । यथा—दैवतमिदम् देव-

आदित्यविश्ववसवस्तुषिताभास्वरानिलाः	१९
महाराजिकसाध्याश्च रुद्राश्च गणदेवताः	२०
विद्याधरोप्सरोयक्षरक्षोगन्धर्वकिंनराः	२१
पिशाचो गुह्यकः सिद्धो भूतोऽमी देवयोनयः	२२
असुरा देत्यदैतेयदनुजेन्द्रारिदानवाः	२३
शुक्रशिष्या दितिसुताः पूर्वदेवाः सुरद्विषः	२४
सर्वज्ञः सुगतो बुद्धो धर्मराजस्तथागतः	२५
समन्तभद्रो भगवान्मारजिल्लोकजिज्जिनः	२६
षडभिज्ञो दशवलोऽद्वयवादी विनायकः	२७
मुनीन्द्रः श्रीघनः शास्ता मुनिः शाक्यमुनिस्तु यः	२८
स शाक्यसिंहः सर्वार्थसिद्धिः शौद्धोदनिश्च सः	२९
गौतमश्चार्कवन्धुश्च मायादेवीसुतश्च सः	३०
ब्रह्मात्मभूः सुरज्येष्ठः परमेष्ठी पितामहः	३१

तोऽयम्' इति । 'देवताः' स्त्रियाम् ॥—आदित्याः, विश्वे, वसवः, तुषिताः, आभास्वराः, अनिलाः, महाराजिकाः, साध्याः, रुद्राः, एता ९ गणदेवताः ॥—विद्याधराः, अप्सरसः, यक्षाः, रक्षांसि, गन्धर्वाः, किंनराः, पिशाचाः, गुह्यकाः, सिद्धाः, भूताः, एता १० देवयोनयः । जातावेकवचनानि ॥—असुराः, दैत्याः, दैतेयाः, दनुजाः, इन्द्रारयः, दानवाः, शुक्रशिष्याः, दितिसुताः, पूर्वदेवाः, सुरद्विषः, इति १० असुराणाम् ॥—सर्वज्ञः, सुगतः, बुद्धः, धर्मराजः, तथागतः, समन्तभद्रः, भगवान्, मारजित्, लोकजित्, जिनः, षडभिज्ञः, दशबलः, अद्वयवादी, विनायकः, मुनीन्द्रः, श्रीघनः, शास्ता, मुनिः, इति १८ बुद्धस्य ॥—शाक्यमुनिः, शाक्यसिंहः, सर्वार्थसिद्धः, शौद्धोदनिः, गौतमः, अर्कबन्धुः, मायादेवीसुतः, इति १ बुद्धावातसेदस्य शाक्यमुनेः ॥—ब्रह्मा, आत्मन्, अ

हिरण्यगर्भो लोकेशः स्वयंभूश्चतुराननः	३२
धाताब्जयोनिर्द्वहिणो विरिञ्चिः कमलासनः	३३
स्रष्टा प्रजापतिर्वेधा विधाता विश्वसृद्धिधिः	३४
‘नाभिजन्माण्डजः पूर्वो निधनः कमलोद्भवः	***
सदानन्दो रजोमूर्तिः सत्यको हंसवाहनः’	***
विष्णुर्नारायणः कृष्णो वैकुण्ठो विष्टरश्रवाः	३५
दामोदरो हृषीकेशः केशवो माधवः स्वभूः	३६
दैत्यारिः पुण्डरीकाक्षो गोविन्दो गरुडध्वजः	३७
पीताम्बरोऽच्युतः शार्ङ्गी विष्वक्सेनो जनार्दनः	३८
उपेन्द्र इन्द्रावरजश्चक्रपाणिश्चतुर्भुजः	३९
पद्मनाभो मधुरिपुर्वासुदेवस्त्रिविक्रमः	४०
देवकीनन्दनः शौरिः श्रीपतिः पुरुषोत्तमः	४१
वनमाली बलिध्वंसी कंसारातिरधोक्षजः	४२
विश्वंभरः कैटभजिद्विधुः श्रीवत्सलाञ्छनः	४३
‘पुराणपुरुषो यज्ञपुरुषो नरकान्तकः	***

सुरज्येष्ठः, परमेष्ठी, पितामहः, हिरण्यगर्भः, लोकेशः, स्वयंभूः, चतुराननः, धाता, अब्जयोनिः, द्वहिणः, विरिञ्चिः, कमलासनः, स्रष्टा, प्रजापतिः, वेधाः, विधाता, विश्वसृट्, विधिः, इति २० ब्रह्मणः ॥—विष्णुः, नारायणः, कृष्णः, वैकुण्ठः, विष्टरश्रवाः, दामोदरः, हृषीकेशः, केशवः, माधवः, स्वभूः, दैत्यारिः, पुण्डरीकाक्षः, गोविन्दः, गरुडध्वजः, पीताम्बरः, अच्युतः, शार्ङ्गी, विष्वक्सेनः, जनार्दनः, उपेन्द्रः, इन्द्रावरजः, चक्रपाणिः, चतुर्भुजः, पद्मनाभः, मधुरिपुः, वासुदेवः, त्रिविक्रमः, देवकीनन्दनः, शौरिः, श्रीपतिः, पुरुषोत्तमः, वनमाली, बलिध्वंसी, कंसारातिः, अधोक्षजः, विश्वंभरः, कैटभजि, विधुः, श्रीवत्सला

जलशायी विश्वरूपो मुकुन्दो मुरमर्दनः'	**
वसुदेवोऽस्य जनकः स एवानकदुन्दुभिः	४४
बलभद्रः प्रलवघ्नो बलदेवोऽच्युताग्रजः	४५
रेवतीरमणो रामः कामपालो हलायुधः	४६
नीलाम्बरो रौहिणेयस्तालाङ्को मुसली हली	४७
संकर्षणः सीरपाणिः कालिन्दीभेदनो बलः	४८
मदनो मन्मथो मारः प्रद्युम्नो मीनकेतनः	४९
कंदर्पो दर्पकोऽनङ्गः कामः पञ्चशरः स्मरः	५०
शम्बरारिर्मनसिजः कुसुमेषुरनन्यजः	५१
पुष्पधन्वा रतिपतिर्मकरध्वज आत्मभूः	५२
'अरविन्दमशोकं च चूतं च नवमल्लिका	**
नीलोत्पलं च पञ्चैते पञ्चबाणस्य सायकाः	**
उन्मादनस्तापनश्च शोषणः स्तम्भनस्तथा	**
संमोहनश्च कामस्य पञ्च बाणाः प्रकीर्तिताः'	**
ब्रह्मसूर्विश्वकेतुः स्यादनिरुद्ध उषापतिः	५३

उच्छनः, इति ३९ विष्णोः ॥—अस्य कृष्णस्य जनकः पिता वसुदेवः । वसुदेव एवानकदुन्दुभिः । २ कृष्णपितुः ॥—बलभद्रः, प्रलवघ्नः, बलदेवः, अच्युताग्रजः, रेवतीरमणः, रामः, कामपालः, हलायुधः, नीलाम्बरः, रौहिणेयः, तालाङ्कः, मुसली, हली, संकर्षणः, सीरपाणिः, कालिन्दीभेदनः, बलः, इति १७ बलरामस्य ॥—मदनः, मन्मथः, मारः, प्रद्युम्नः, मीनकेतनः, कंदर्पः, दर्पकः, अनङ्गः, कामः, पञ्चशरः, स्मरः, शम्बरारिः, मनसिजः, कुसुमेषुः, अनन्यजः, पुष्पधन्वा, रतिपतिः, मकरध्वजः, आत्मभूः, इति १९ मदनस्य ॥—

लक्ष्मीः पद्मालया पद्मा कमला श्रीहरिप्रिया	५४
‘इन्दिरा लोकमाता मा क्षीरोदतनया रमा	**
भार्गवी लोकजननी क्षीरसागरकन्यका’	**
शङ्खो लक्ष्मीपतेः पाञ्चजन्यश्चक्रं सुदर्शनः	५५
कौमोदकी गदा खड्गो नन्दकः कौस्तुभो मणिः	५६
‘चापः शार्ङ्गं मुरारेस्तु श्रीवत्सो लाञ्छनं स्मृतम्	**
अश्वाश्च शैव्यसुग्रीवमेघपुष्पबलाहकाः	**
सारथिर्दारुको मन्त्री ह्युद्धवश्चानुजो गदः’	**
गरुत्मान्गरुडस्ताक्षर्यो वैनतेयः खगेश्वरः	५७
नागान्तको विष्णुरथः सुपर्णः पन्नगाशनः	५८
शंभुरीशः पशुपतिः शिवः शूली महेश्वरः	५९
ईश्वरः शर्व ईशानः शंकरश्चन्द्रशेखरः	६०
भूतेशः खण्डपरशुगिरीशो गिरिशो मृडः	६१
मृत्युञ्जयः कृत्तिवासाः पिनाकी प्रमथाधिपः	६२
उग्रः कपर्दी श्रीकण्ठः शितिकण्ठः कपालभृत्	६३

ब्रह्मसूः, विश्वकेतुः, अनिरुद्धः, उषापतिः, इति ४ प्रद्युम्नसूनोः ॥—लक्ष्मीः-
 पद्मालया, पद्मा, कमला, श्रीः, हरिप्रिया, इति ६ लक्ष्म्याः ॥—लक्ष्मीपतेर्विष्णोः
 शङ्खः पाञ्चजन्यः । तस्य चक्रं सुदर्शनः । तस्य गदा कौमोदकी । तस्य खड्गो
 नन्दकः । तस्य मणिः कौस्तुभः ॥—गरुत्मान्, गरुडः, ताक्षर्यः, वैनतेयः,
 खगेश्वरः, नागान्तकः, विष्णुरथः, सुपर्णः, पन्नगाशनः, इति ९ गरुडस्य ॥—
 शंभुः, ईशः, पशुपतिः, शिवः, शूली, महेश्वरः, ईश्वरः, शर्वः, ईशानः, शंकरः,
 चन्द्रशेखरः, भूतेशः, खण्डपरशुः, गिरीशः, गिरिशः, मृडः, मृत्युञ्जयः, कृत्ति-
 वासाः, पिनाकी, प्रमथाधिपः, उग्रः, कपर्दी, श्रीकण्ठः, शितिकण्ठः, कपालभृत्, कशा

वामदेवो महादेवो विरूपाक्षस्त्रिलोचनः	६४
कृशानुरेताः सर्वज्ञो धूर्जटिर्नीललोहितः	६५
हरः स्मरहरो भर्गस्त्र्यम्बकस्त्रिपुरान्तकः	६६
गङ्गाधरोऽन्धकरिपुः क्रतुध्वंसी वृषध्वजः	६७
व्योमकेशो भवो भीमः स्थाणू रुद्र उमापतिः	६८
‘अहिर्बुध्योऽष्टमूर्तिश्च गजारिश्च महानटः’	***
कपर्दोऽस्य जटाजूटः पिनाकोऽजगवं धनुः	६९
प्रमथाः स्युः पारिषदा ब्राह्मीत्याद्यास्तु मातरः	७०
‘ब्राह्मी माहेश्वरी चैव कौमारी वैष्णवी तथा	***
वाराही च तथेन्द्राणी चामुण्डा सप्त मातरः’	***
विभूतिर्भूतिरैश्वर्यमणिमादिकमष्टधा	७१
‘अणिमा महिमा चैव गरिमा लघिमा तथा	***
प्राप्तिः प्राकाम्यमीशित्वं वशित्वं चाष्टसिद्धयः’	***
उमा काल्यायनी गौरी काली हैमवतीश्वरा	७२
शिवा भवानी रुद्राणी शर्वाणी सर्वमङ्गला	७३

वामदेवः, महादेवः, विरूपाक्षः, त्रिलोचनः, कृशानुरेताः, सर्वज्ञः, धूर्जटिः, नीललोहितः, हरः, स्मरहरः, भर्गः, त्र्यम्बकः, त्रिपुरान्तकः, गङ्गाधरः, अन्धकरिपुः, क्रतुध्वंसी, वृषध्वजः, व्योमकेशः, भवः, भीमः, स्थाणुः, रुद्रः, उमापतिः, इति ४८ शिवस्य ॥—अस्य शंभोर्जटाजूटः कपर्दः । अस्य धनुरजगवम् । तदेव पिनाक इत्यपि । अस्य पारिषदाः परिषदि साधवः प्रमथाः । ब्राह्मीत्याद्या मातरः ॥—विभूतिः, भूतिः, ऐश्वर्यम्, इति ३ ऐश्वर्यस्य । तनुः अणिमा, इत्यादिभेदेऽष्टमाष्टमिमाः । शिवा, काल्यायनी, गौरी, काली, हैम-

अपर्णा पार्वती दुर्गा मृडानी चण्डिकाम्बिका	७४
‘आर्या दाक्षायणी चैव गिरिजा मेनकात्मजा’	***
विनायको विघ्नराजद्वैमातुरगणाधिपाः	७५
अप्येकदन्तहेरम्बलम्बोदरगजाननाः	७६
कार्तिकेयो महासेनः शरजन्मा षडाननः	७७
पार्वतीनन्दनः स्कन्दः सेनानीरग्निभूर्गुहः	७८
बाहुलेयस्तारकजिद्विशाखः शिखिवाहनः	७९
षाण्मातुरः शक्तिधरः कुमारः क्रौञ्चदारणः	८०
‘शृङ्गी भृङ्गी रिटिस्तुण्डी नन्दिको नन्दिकेश्वरः	***
कर्ममोटी तु चामुण्डा चर्ममुण्डा तु चर्चिका’	***
इन्द्रो मरुत्वान्मघवा विडौजाः पाकशासनः	८१
वृद्धश्रवाः सुनासीरः पुरुहूतः पुरंदरः	८२
जिष्णुर्लेखर्षभः शक्रः शतमन्युर्दिवस्पतिः	८३
सुत्रामा गोत्रभिद्वज्री वासवो वृत्रहा वृषा	८४

वती, ईश्वरा, शिवा, भवानी, रुद्राणी, शर्वाणी, सर्वमङ्गला, अपर्णा, पार्वती, दुर्गा, मृडानी, चण्डिका, अम्बिका, इति १७ पार्वत्याः ॥—विनायकः, विघ्नराजः, द्वैमातुरः, गणाधिपः, एकदन्तः, हेरम्बः, लम्बोदरः, गजाननः, इति ८ गणेशस्य ॥—कार्तिकेयः, महासेनः, शरजन्मा, षडाननः, पार्वतीनन्दनः, स्कन्दः, सेनानीः, अग्निभूः, गुहः, बाहुलेयः, तारकजित्, विशाखः, शिखिवाहनः, षाण्मातुरः, शक्तिधरः, कुमारः, क्रौञ्चदारणः, इति १७ स्कन्दस्य ॥—इन्द्रः, मरुत्वान्, मघवा, विडौजाः, पाकशासनः, वृद्धश्रवाः, सुनासीरः, पुरुहूतः, पुरंदरः, जिष्णुः, लेखर्षभः, शक्रः, शतमन्युः, दिवस्पतिः, सुत्रामा,

वास्तोष्पतिः सुरपतिर्वलारातिः शचीपतिः	८५
जम्भभेदी हरिहयः स्वाराण्णमुचिसूदनः	८६
संक्रन्दनो दुश्च्यवनस्तुराषाण्मेघवाहनः	८७
आखण्डलः सहस्राक्ष ऋभुक्षास्तस्य तु प्रिया	८८
पुलोमजा शचीन्द्राणी नगरी त्वमरावती	८९
हय उच्चैःश्रवाः सूतो मातलिर्नन्दनं वनम्	९०
स्यात्प्रासादो वैजयन्तो जयन्तः पाकशासनिः	९१
ऐरावतोऽभ्रमातङ्गैरावणाभ्रमुवल्लभाः	९२
हादिनी वज्रमस्त्री स्यात्कुलिशं भिदुरं पविः	९३
शतकोटिः स्वरुः शम्बो दम्भोलिरशनिर्द्वयोः	९४
व्योमयानं विमानोऽस्त्री नारदाद्याः सुरर्षयः	९५

गोत्रमित्, वज्री, वासवः, वृत्रहा, वृषा, वास्तोष्पतिः, सुरपतिः, बलारातिः, शचीपतिः, जम्भभेदी, हरिहयः, स्वाराट्, नमुचिसूदनः, संक्रन्दनः, दुश्च्यवनः, तुराषाट्, मेघवाहनः, आखण्डलः, सहस्राक्षः, ऋभुक्षाः, इति ३५ इन्द्रस्य ॥—तस्येन्द्रस्य प्रिया तु पुलोमजेत्युत्तरेण संबन्धः । पुलोमजा, शची, इन्द्राणी, इति ३ इन्द्रप्रियायाः । इन्द्रस्य नगरी तु अमरावती । तस्य हयोऽश्व उच्चैःश्रवाः । तस्य सूतः सारथिर्मातलिः । तस्य वनमुपवनं नन्दनम् । तस्य प्रासादो गृहविशेषो वैजयन्तः ॥—जयन्तः, पाकशासनिः, इति २ इन्द्र-पुत्रस्य ॥—ऐरावतः, अभ्रमातङ्गः, ऐरावणः, अभ्रमुवल्लभः, इति ४ ऐराव-तस्य ॥—हादिनी, वज्रम्, कुलिशम्, भिदुरम्, पविः, शतकोटिः, स्वरुः, शम्बः, दम्भोलिः, अशनिः, इति १० वज्रस्य । तत्र 'हादिनी' स्त्री । 'वज्रम्' अस्त्री पुंनपुंसकलिङ्गम् । पव्यादयः, पुंसि । 'अशनिः' द्वयोः स्त्रीपुंसयोः ॥—

स्यात्सुधर्मा देवसभा पीयूषममृतं सुधा	९६
मन्दाकिनी वियद्गङ्गा स्वर्णदी सुरदीर्घिका	९७
मेरुः सुमेरुहेमाद्री रत्नसानुः सुरालयः	९८
पञ्चैते देवतरवो मन्दारः पारिजातकः	९९
संतानः कल्पवृक्षश्च पुंसि वा हरिचन्दनम्	१००
सनत्कुमारो वैधात्रः स्ववैद्यावश्विनीसुतौ	१०१
नासत्यावश्विनौ दत्तावाश्विनेयौ च तावुभौ	१०२
स्त्रियां बहुष्वप्सरसः स्वर्वेश्या उर्वशीमुखाः	१०३
‘घृताची मेनका रम्भा उर्वशी च तिलोत्तमा	***
सुकेशी मञ्जुघोषाद्याः कथ्यन्तेऽप्सरसो बुधैः’	***
हाहा हूहूश्चैवमाद्या गन्धर्वास्त्रिदिवौकसाम्	१०४

नारदाद्याः सुरर्षयः । आद्येन तुम्बुरु-भरत-पर्वत-देवलादयः ॥—सुधर्मा, देवसभा, इति २ देवसभायाः ॥—पीयूषम्, अमृतम्, सुधा, इति ३ अमृतस्य ॥—मन्दाकिनी, वियद्गङ्गा, स्वर्णदी, सुरदीर्घिका, इति ४ मन्दाकिन्याः ॥—मेरुः, सुमेरुः, हेमाद्रिः, रत्नसानुः, सुरालयः, इति ५ कनकाचलस्य ॥—मन्दारः, पारिजातकः, संतानः, कल्पवृक्षः, हरिचन्दनम्, एते ५ देवतरवः । तत्र ‘हरिचन्दनम्’ क्लीबपुंसोः ॥—सनत्कुमारः, वैधात्रः, इति २ सनकादेः ॥—स्ववैद्यौ, अश्विनीसुतौ, नासत्यौ, अश्विनौ, दत्तौ, आश्विनेयौ, इति ६ अश्विनीकुमारयोः । तावुभौ यमलौ, अतएव द्विवचनम् ॥—उर्वशी-मुखा ‘उर्वशी’ इत्याद्या अप्सरसः; स्वर्वेश्याः, इति चोच्यन्ते । अत्र ‘अप्सरसः’ शब्द एकस्यामपि व्यक्तौ बहुवचनान्तः स्त्रीलिङ्गः ॥—हाहाः, हूहूः, एवमाद्यौ येषां ते तथा त्रिदिवौकसां देवानां गन्धर्वाणाञ्च आद्यान्तानामुपविष्टा

अग्निवैश्वानरो वह्निर्वीतिहोत्रो धनंजयः	१०५
कृपीटयोनिर्ज्वलनो जातवेदास्तनूनपात्	१०६
बर्हिः शुष्मा कृष्णवर्त्मा शोचिष्केश उषर्बुधः	१०७
आश्रयाशो बृहद्भानुः कृशानुः पावकोऽनलः	१०८
रोहिताश्वो वायुसखः शिखावानाशुशुक्षणिः	१०९
हिरण्यरेता हुतभुग्दहनो हव्यवाहनः	११०
सप्तार्चिर्दमुनाः शुक्रश्चित्रभानुर्विभावसुः	१११
शुचिरपित्तमौर्वस्तु वाडवो वडवानलः	११२
वह्नेर्द्वयोज्ज्वालकीलावर्चिर्हेतिः शिखा स्त्रियाम्	११३
त्रिषु स्फुलिङ्गोऽग्निकणः संतापः संज्वरः समौ	११४
‘उल्का स्यान्निर्गतज्वाला भूतिर्भसितभस्मनी	***
क्षारो रक्षा च दावस्तु दवो वनहुताशनः’	***
धर्मराजः पितृपतिः समवर्ती परेतराद्	११५

वसु-चित्ररथप्रभृतयः ॥—अग्निः, वैश्वानरः, वह्निः, वीतिहोत्रः, धनंजयः, कृपी-
टयोनिः, ज्वलनः, जातवेदाः, तनूनपात्, बर्हिः, शुष्मा, कृष्णवर्त्मा, शोचि-
ष्केशः, उषर्बुधः, आश्रयाशः, बृहद्भानुः, कृशानुः, पावकः, अनलः, रोहिताश्वः,
वायुसखः, शिखावान्, आशुशुक्षणिः, हिरण्यरेताः, हुतभुक्, दहनः, हव्यवाहनः,
सप्तार्चिः, दमुनाः, शुक्रः, चित्रभानुः, विभावसुः, शुचिः, अपित्तम्, इति ३४
अग्नेः ॥—और्वः, वाडवः, वडवानलः, इति ३ वाडवाग्नेः ॥—ज्वालः,
कीलः, अर्चिः, हेतिः, शिखा, इति ५ वह्नेरर्चिषि । तत्र ‘ज्वालकीलौ’ स्त्रीपुं-
सयोः, ‘अर्चिः’ स्त्रीनपुंसकयोः । ‘हेतिशिखे’ स्त्रियाम् ॥—स्फुलिङ्गः, अग्निकणः,
इति २ अग्नेः कणिकायाम् । त्रिषु लिङ्गत्रये ॥—संतापः, संज्वरः,
इति २ अग्नेः संतापे ॥—धर्मराजः, पितृपतिः, समवर्ती, परेतराद्

कृतान्तो यमुनाभ्राता शमनो यमराज्यमः	११६
कालो दण्डधरः श्राद्धदेवो वैवस्वतोऽन्तकः	११७
राक्षसः क्रौणपः क्रव्यात्क्रव्यादोऽस्रप आशरः	११८
रात्रिंचरो रात्रिचरः कर्बुरो निकषात्मजः	११९
यातुधानः पुण्यजनो नैर्ऋतो यातुरक्षसी	१२०
प्रचेता वरुणः पाशी यादसांपतिरप्पतिः	१२१
श्वसनः स्पर्शनो वायुर्मातरिश्वा सदागतिः	१२२
पृषदश्वो गन्धवहो गन्धवाहानिलाशुगाः	१२३
समीरमारुतमरुज्जगत्प्राणसमीरणाः	१२४
नभस्वद्वातपवनपवमानप्रभञ्जनाः	१२५
‘प्रकम्पनो महावातो झंझावातः सवृष्टिकः’	***
प्राणोऽपानः समानश्चोदानव्यानौ च वायवः	१२६
‘हृदि प्राणो गुदेऽपानः समानो नाभिमण्डले	***
उदानः कण्ठदेशे स्याद्वायानः सर्वशरीरगः’	***

कृतान्तः, यमुनाभ्राता, शमनः, यमराज्य, यमः, कालः, दण्डधरः, श्राद्धदेवः, वैवस्वतः, अन्तकः, इति १४ यमस्य ॥—राक्षसः, क्रौणपः, क्रव्यात्, क्रव्यादः, अस्रपः, आशरः, रात्रिंचरः, रात्रिचरः, कर्बुरः, निकषात्मजः, यातुधानः, पुण्यजनः, नैर्ऋतः, यातु, रक्षः, इति १५ राक्षसस्य । तत्र ‘यातुरक्षसी’ नपुंसके ॥—प्रचेताः, वरुणः, पाशी, यादसांपतिः, अप्पतिः, इति ५ वरुणस्य ॥—श्वसनः, स्पर्शनः, वायुः, मातरिश्वा, सदागतिः, पृषदश्वः, गन्धवहः, गन्धवाहः, अनिलः, आशुगः, समीरः, मारुतः, मरुतः, जगत्प्राणः, समीरणः, समीरणम्, वातः, पवनः, पवमानः, प्रभञ्जनः, इति ६ नभस्य ॥—

शरीरस्था इमे रंहस्तरसी तु रयः स्यदः	१२७
जवोऽथ शीघ्रं त्वरितं लघु क्षिप्रमरं द्रुतम्	१२८
सत्वरं चपलं तूर्णमविलम्बितमाशु च	१२९
सततानारताश्रान्तसंतताविरतानिशम्	१३०
नित्यानवरताजस्रमप्यथातिशयो भरः	१३१
अतिवेलभृशाल्यर्थातिमात्रोद्गाढनिर्भरम्	१३२
तीव्रैकान्तनितान्तानि गाढवाढदृढानि च	१३३
— क्लीबे शीघ्राद्यसत्त्वे स्यात्त्रिष्वेषां सत्त्वगामि यत्	१३४
कुबेरस्यम्बकसखो यक्षराजुह्यकेश्वरः	१३५
मनुष्यधर्मा धनदो राजराजो धनाधिपः	१३६
किंनरेशो वैश्रवणः पौलस्त्यो नरवाहनः	१३७

प्राणः, अपानः, समानः, उदानः, व्यानः, इमे ५ शरीरस्था वायुभेदाः॥—
रंहः, तरः, रयः, स्यदः, जवः, इति ५ वेगस्य ॥—शीघ्रम्, त्वरितम्, लघु, क्षिप्रम्,
अरम्, द्रुतम्, सत्वरम्, चपलम्, तूर्णम्, अविलम्बितम्, आशु, इति ११ त्वरि-
तस्य ॥—सततम्, अनारतम्, अश्रान्तम्, संततम्, अविरतम्, अनिशम्, नि-
त्यम्, अनवरतम्, अजस्रम्, इति ९ नित्यस्य ॥—अतिशयः, भरः, अतिवेलम्,
भृशम्, अत्यर्थम्, अतिमात्रम्, उद्गाढम्, निर्भरम्, तीव्रम्, एकान्तम्, नितान्तम्,
गाढम्, वाढम्, दृढम्, इति १४ अतिशयस्य ॥—शीघ्रादि 'शीघ्रं त्वरितम्'
(१२८) इत्यारभ्य 'दृढ' शब्द (१३३) पर्यन्तं क्लीबे नपुंसकलिङ्गे यदुक्तम्, तत्त्वसत्त्वे
द्रव्यवृत्तित्वाभाव एव ज्ञेयम् । यथा—'शीघ्रं कृतवान्', 'भृशं मूर्खः', 'भृशं याति'।
एषां शीघ्रादीनां मध्ये यत्सत्त्वगामि द्रव्यवृत्ति, तन्निष्ठम् । तस्य द्रव्यस्य यल्लिङ्गं तदे-
वास्येत्यर्थः । यथा—'शीघ्रा धेनुः', 'शीघ्रो वृषः', 'शीघ्रं गमनम्' । भरातिशयोः
सत्त्वगामिलं नास्ति । नित्यं पुंस्त्वम् ॥—कुबेरः, व्यम्बकसखः, यक्षराट्, गुह्यकेश्वरः,
मनुष्यधर्मा, धनदः, राजराजः, धनाधिपः, किंनरेशः, वैश्रवणः, पौलस्त्यः, नरवा-

यक्षैकपिङ्गैलविलश्रीदपुण्यजनेश्वराः	१३८
अस्योद्यानं चैत्ररथं पुत्रस्तु नलकूवरः	१३९
कैलासः स्थानमलका पूर्व्विमानं तु पुष्पकम्	१४०
स्यात्किंनरः किंपुरुषस्तुरंगवदनो मयुः	१४१
निधिर्ना शेवधिर्भेदाः पद्मशङ्खादयो निधेः	१४२
‘महापद्मश्च पद्मश्च शङ्खो मकरकच्छपौ	***
मुकुन्दकुन्दनीलाश्च खर्वश्च निधयो नव’	***

५. व्योमवर्गः ।

द्योदिवौ द्वे स्त्रियामभ्रं व्योम पुष्करमम्बरम्	१४३
नभोऽन्तरीक्षं च गगनमनन्तं सुरवर्त्म खम्	१४४
वियद्विष्णुपदं वा तु पुंस्याकाशविहायसी	१४५
‘विहायसोऽपि नाकोऽपि द्युरपि स्यात्तदव्ययम्	***
तारापथोऽन्तरिक्षं च मेघाध्वा च महाबिलम्	***
विहायाः शकुने पुंसि गगने पुंनपुंसकम्’	***

हनः, यक्षः, एकपिङ्गः, ऐलविलः, श्रीदः, पुण्यजनेश्वरः, इति १७ कुबेरस्य ॥—
अस्य कुबेरस्योद्यानं चैत्ररथम् । अस्य पुत्रो नलकूवरः । अस्य स्थानं कै-
लासः । अस्य पूर्णगरम् अलका । अस्य विमानं पुष्पकम् ॥—किंनरः,
किंपुरुषः, तुरंगवदनः, मयुः, इति ४ किंनरमात्रस्य ॥—निधिः, शेवधिः,
इति २ सामान्यनिधेः । ना पुंलिङ्गः । काकाक्षिवदुभयत्रास्य संबन्धः ॥—
पद्मः, शङ्खः, इत्यादयो निधेर्भेदाः ॥

१४३-१४५. द्यौः, द्यौः, अभ्रम्, व्योम, पुष्करम्, अम्बरम्, नभः, अन्तरीक्षम्,
गगनम्, अनन्तम्, सुरवर्त्म, खम्, वियत्, विष्णुपदम्, आकाशम्, विहायः, इति १६
आकाशस्य । तत्र द्योदिवौ द्वालिङ्गे । आकाशविहायसी ह्यव्ययपुंसः । शेव ह्यधि ॥

६. दिग्वर्गः ।

दिशस्तु ककुभः काष्ठा आशाश्च हरितश्च ताः	१४६
प्राच्यवाचीप्रतीच्यस्ताः पूर्वदक्षिणपश्चिमाः	१४७
उत्तरा दिगुदीची स्यादिदं तु त्रिषु दिग्भवे	१४८
‘अवाग्भवमवाचीनमुदीचीनमुदग्भवम्	***
प्रत्यग्भवं प्रतीचीनं प्राचीनं प्राग्भवं त्रिषु’	***
इन्द्रो वह्निः पितृपतिर्नैर्ऋतो वरुणो मरुत्	१४९
कुवेर ईशः पतयः पूर्वादीनां दिशां क्रमात्	१५०
‘रविः शुक्रो महीसूनुः स्वर्भानुर्भानुजो विधुः	***
बुधो बृहस्पतिश्चेति दिशां चैव तथा ग्रहाः’	***
ऐरावतः पुण्डरीको वामनः कुमुदोऽञ्जनः	१५१
पुष्पदन्तः सार्वभौमः सुप्रतीकश्च दिग्गजाः	१५२
करिण्योऽभ्रमुकपिलापिङ्गलानुपमाः क्रमात्	१५३
ताम्रकर्णी शुभ्रदन्ती चाङ्गना चाञ्जनावती	१५४

१४६-२१५. दिशः, ककुभः, काष्ठाः, आशाः, हरितः, इति ५ दिशाम् । ताः पूर्वदक्षिणपश्चिमाः क्रमेण प्राची-अवाची-प्रतीच्यः स्युः । यथा—पूर्वा दिक्प्राची । दक्षिणा दिग्वाची । पश्चिमा दिक्प्रतीची । उत्तरा दिक् उदीची॥—दिश्यमिति दिग्भवे । तत्रिषु वाच्यलिङ्गम् । यथा—‘दिश्यो हस्ती’, ‘दिश्या हस्तिनी’ इत्यादि ॥—इन्द्रः, वह्निः, पितृपतिः, नैर्ऋतः, वरुणः, मरुत्, कुवेरः, ईशः, इति ८ क्रमात्पूर्वादीनां दिशां पतयः॥—ऐरावतः, पुण्डरीकः, वामनः, कुमुदः, अञ्जनः, पुष्पदन्तः, सार्वभौमः, सुप्रतीकः, इति ८ क्रमात् दिग्गजाः । पूर्वादिदिशां धारका गजा इत्यर्थः॥—अभ्रमुः, कपिला, पिङ्गला, अनुपमा, ताम्रकर्णी, शुभ्रदन्ती, चाङ्गना, अञ्जनावती, इति ८ क्रमात् करिण्यः दिग्गजानां स्त्रिय इत्यर्थः॥

क्लीबाव्ययं त्वपदिशं दिशोर्मध्ये विदिक्स्त्रियाम्	१५५
अभ्यन्तरं त्वन्तरालं चक्रवालं तु मण्डलम्	१५६
अभ्रं मेघो वारिवाहः स्तनयित्नुर्वलाहकः	१५७
धाराधरो जलधरस्तडित्वान्वारिदोऽम्बुभृत्	१५८
घनजीमूतमुदिरजलमुग्धूमयोनयः	१५९
कादम्बिनी मेघमाला त्रिषु मेघभवेऽभ्रियम्	१६०
स्तनितं गर्जितं मेघनिर्घोषे रसितादि च	१६१
शंपाशतहृदाहादिन्यैरावत्यः क्षणप्रभा	१६२
तडित्सौदामनी विद्युच्चञ्चला चपला अपि	१६३
स्फूर्जथुर्वज्रनिर्घोषो मेघज्योतिरिरमदः	१६४
इन्द्रायुधं शक्रधनुस्तदेव ऋजुरोहितम्	१६५

अपदिशम्, विदिक्, इति २ दिशोर्मध्ये दिग्द्वयमध्यभागे । तत्र 'अपदिशम्' क्लीबाव्ययम् । नपुंसकमव्ययं चेत्यर्थः । 'विदिक्' स्त्रियाम् ॥—अभ्यन्तरम्, अन्तरालम्, इति २ अन्तरवकाशस्य ॥—चक्रवालम्, मण्डलम्, इति २ मण्डलस्य ॥—अभ्रम्, मेघः, वारिवाहः, स्तनयित्नुः, वलाहकः, धाराधरः, जलधरः, तडित्वान्, वारिदः, अम्बुभृत्, घनः, जीमूतः, मुदिरः, जलमुक्, धूमयोनिः, इति १५ मेघस्य ॥—कादम्बिनी, मेघमाला, इति २ मेघवृन्दस्य ॥—अभ्रियमिति १ मेघभवे । तत्रिषु । यथा—'अभ्रिया आपः', 'अभ्रिय आसारः', 'अभ्रियं जलम्' ॥—स्तनितम्, गर्जितम्, रसितम्, इति ३ मेघनिर्घोषे । आदिशब्दाद्ध-नितादि ॥—शंपा, शतहृदा, हादिनी, ऐरावती, क्षणप्रभा, तडित्, सौदामनी, विद्युत्, चञ्चला, चपला, इति १० विद्युल्लतायाः । स्फूर्जथुः, वज्रनिर्घोषः, इति २ अशनिनिर्घोषस्य ॥—मेघज्योतिः, इरमदः, इति २ मेघज्योतिषः ॥—इन्द्रायुधम्, शक्रधनुः, ऋजुरोहितम्, इति ३ मेघप्रतिफलिता रवि-

वृष्टिर्वर्षं तद्विघातेऽवग्राहावग्रहौ समौ	१६६
धारासंपात आसारः शीकरोऽम्बुकणाः सृताः	१६७
वर्षोपलस्तु करका मेघच्छन्नेऽह्नि दुर्दिनम्	१६८
अन्तर्धा व्यवधा पुंसि त्वन्तर्धिरपवारणम्	१६९
अपिधानतिरोधानपिधानाच्छादनानि च	१७०
हिमांशुश्चन्द्रमाश्चन्द्र इन्दुः कुमुदवान्धवः	१७१
विधुः सुधांशुः शुभ्रांशुरोषधीशो निशापतिः	१७२
अञ्जो जैवातृकः सोमो ग्लौर्मृगाङ्कः कलानिधिः	१७३
द्विजराजः शशधरो नक्षत्रेशः क्षपाकरः	१७४
कला तु षोडशो भागो बिम्बोऽस्त्री मण्डलं त्रिषु	१७५
भित्तं शकलखण्डे वा पुंस्यर्धोऽर्धं समेऽशके	१७६

रश्मयो धनुराकारेण भान्ति तस्य धनुषः ॥—वृष्टिः, वर्षम्, इति २
मेघवर्षणस्य ॥—अवग्राहः, अवग्रहः, इति २ तद्विघाते वर्षनिरोधे ॥—
धारासंपातः, आसारः, इति २ मेघधाराणां निरन्तरपतनस्य ॥—शीकर इति
१ सृतानां वायुनेतस्ततः प्रेरितानामम्बुकणानाम् ॥—वर्षोपलः, करका,
इति २ यत्प्रथमवृष्टौ मेघोदकं कठिनं सदुपलवत्पतति तस्य ॥—
दुर्दिनमिति १ मेघच्छन्नेऽह्नि ॥—अन्तर्धा, व्यवधा, अन्तर्धिः, अपवारणम्,
अपिधानम्, तिरोधानम्, पिधानम्, आच्छादनम्, इति ८ आच्छादनस्य ।
तत्र 'अन्तर्धाव्यवधे' द्वियाम् । 'अन्तर्धिः' पुंसि ॥—हिमांशुः, चन्द्रमाः, चन्द्रः,
इन्दुः, कुमुदवान्धवः, विधुः, सुधांशुः, शुभ्रांशुः, ओषधीशः, निशापतिः,
अञ्जः, जैवातृकः, सोमः, ग्लौः, मृगाङ्कः, कलानिधिः, द्विजराजः, शशधरः,
नक्षत्रेशः, क्षपाकरः, इति २० चन्द्रस्य ॥—चन्द्रमण्डलस्य षोडशो भागः
कलांशुः ॥—बिम्बः, मण्डलम्, इति १ बिम्बस्य ॥—भित्तम्, शकलम्,

चन्द्रिका कौमुदी ज्योत्स्ना प्रसादस्तु प्रसन्नता	१७७
कलङ्काङ्कौ लाञ्छनं च चिह्नं लक्ष्म च लक्षणम्	१७८
सुषमा परमा शोभा शोभा कान्तिर्द्युतिच्छविः	१७९
अवश्यायस्तु नीहारस्तुषारस्तुहिनं हिमम्	१८०
प्रालेयं मिहिका चाथ हिमानी हिमसंहतिः	१८१
शीतं गुणे तद्वदर्थः सुशीमः शिशिरो जडः	१८२
तुषारः शीतलः शीतो हिमः सप्तान्यलिङ्गकाः	१८३
ध्रुव औत्तानपादिः स्यादगस्त्यः कुम्भसंभवः	१८४
मैत्रावरुणिरस्यैव लोपामुद्रा सधर्मिणी	१८५

खण्डम्, अर्धम्, इति ४ शकलस्य । तत्र 'भित्तम्' नपुंसकम् । तत्र 'शकल-
खण्डे' क्लीवपुंसोः । 'अर्धः' पुंस्येव । यथा—कम्बलस्यार्धः । खण्ड इत्यर्थः ।
वाच्यलिङ्गोऽपि । यथा—'अर्धा शाटी', 'अर्धः पटः', 'अर्धं वस्त्रम्' ॥—अर्ध-
मिति समेऽशके विभागे । तत्रपुंसकमेव ॥—चन्द्रिका, कौमुदी, ज्योत्स्ना,
इति ३ चन्द्रप्रभायाम् ॥—प्रसादः, प्रसन्नता, इति २ नैर्मल्यस्य ॥—
कलङ्कः, अङ्कः, लाञ्छनम्, चिह्नम्, लक्ष्म, लक्षणम्, इति ६ चिह्नस्य ॥—
सुषमेति १ परमायाः शोभायाः ॥—शोभा, कान्तिः, द्युतिः, छविः, इति
४ शोभामात्रस्य ॥—अवश्यायः, नीहारः, तुषारः, तुहिनम्, हिमम्, प्रालेयम्,
मिहिका, इति ७ हिमस्य ॥—हिमानी, हिमसंहतिः, इति २ महतो हि-
मस्य ॥—नपुंसकलिङ्गः 'शीत' शब्दश्च गुणे स्पर्शविशेष एव । न तु गुणिनि
॥—सुशीमः, शिशिरः, जडः, तुषारः, शीतलः, शीतः, हिमः, एते ७ तद्वदर्थ-
स्तद्वाञ्छीतगुणवांनर्थो येषां ते तथा । ते चान्यलिङ्गका विशेष्यनिष्ठाः । 'तुषार-
हिम-शीत' शब्दा निरुद्धलक्षणया गुणिन्यपि वर्तन्त इत्युभयत्र पठिताः ॥—ध्रुवः,
औत्तानपादिः, इति २ उत्तानपादपुत्रस्य ॥—अगस्त्यः, कुम्भसंभवः, मैत्रा-
वरुणिः, इति ३ अगस्त्यस्य ॥—लोपामुद्रा सधर्मिणी पत्नी, लोपामुद्रा

नक्षत्रमृक्षं भं तारा तारकाप्युडु वा स्त्रियाम्	१८६
दाक्षायण्योऽश्विनीत्यादितारा अश्वयुगश्विनी	१८७
राधा विशाखा पुष्ये तु सिध्यतिष्यौ श्रविष्ठया	१८८
समा धनिष्ठाः स्युः प्रोष्ठपदा भाद्रपदाः स्त्रियः	१८९
मृगशीर्षं मृगशिरस्तस्मिन्नेवाग्रहायणी	१९०
इल्वलास्तच्छिरोदेशे तारका निवसन्ति याः	१९१
बृहस्पतिः सुराचार्यो गीर्पतिर्धिषणो गुरुः	१९२
जीव आङ्गिरसो वाचस्पतिश्चित्रशिखण्डिजः	१९३
शुक्रो दैत्यगुरुः काव्य उशना भार्गवः कविः	१९४

॥—नक्षत्रम्, ऋक्षम्, भम्, तारा, तारका, उडु, इति ६ नक्षत्रमात्रस्य ।
 ‘उडु’ स्त्रीनपुंसकयोः । ‘अपि’ शब्दात्तारकापि तथा ॥—अश्विनीत्यादितारा अश्वि-
 न्यादि (अश्विनी, भरणी, कृत्तिका, रोहिणी, मृगशीर्षम्, आर्द्रा, पुनर्वसुः, पुष्यः,
 आश्लेषा, मघा, पूर्वा, उत्तरा, हस्तः, चित्रा, स्वाती, विशाखा, अनूराधा, ज्येष्ठा,
 मूलम्, पूर्वाषाढा, उत्तराषाढा, श्रवणः, धनिष्ठा, शतकारका, पूर्वाभाद्रपदा,
 उत्तराभाद्रपदा, रेवतिः, इति) २७ नक्षत्राणि दाक्षायणी संज्ञकानि ॥—अश्व-
 युक्, अश्विनी, इति २ अश्विन्याः ॥—राधा, विशाखा, इति २ विशाखायाः
 ॥—पुष्यः, सिध्यः, तिष्यः, इति ३ पुष्यस्य ॥—श्रविष्ठा, धनिष्ठा, इति २
 धनिष्ठायाः । श्रविष्ठया समा श्रविष्ठतुल्येत्यर्थः ॥—प्रोष्ठपदाः, भाद्रपदाः, इति २
 पूर्वाभाद्रपदोत्तराभाद्रपदासु । पूर्वे प्रोष्ठपदे द्वे, उत्तरे च द्वे । एवं चतुः-
 संख्याकत्वाद्वहुवचनम् । स्त्रियः स्त्रीलिङ्गाः स्युः ॥—मृगशीर्षम्, मृगशीरः, आग्र-
 हायणी, इति ३ मृगशीर्षस्य ॥—तस्य मृगशीर्षस्य शिरोदेशे याः पञ्च तारका-
 स्तारा निवसन्ति ता इल्वलाः ॥—बृहस्पतिः, सुराचार्यः, गीर्पतिः, धिषणः,
 गुरुः, जीवः, आङ्गिरसः, वाचस्पतिः, चित्रखण्डिजः, इति ९ बृहस्पतेः ॥—
 शुक्रः, दैत्यगुरुः, काव्यः, उशना, भार्गवः, कविः, इति ६ शुक्रस्य । उशनीति

अङ्गारकः कुजो भौमो लोहिताङ्गो महीसुतः	१९५
रौहिणेयो बुधः सौम्यः समौ सौरिशनैश्वरौ	१९६
तमस्तु राहुः स्वर्भानुः सैहिकेयो विधुंतुदः	१९७
सप्तर्षयो मरीच्यत्रिमुखाश्चित्रशिखण्डिनः	१९८
राशीनामुदयो लग्नं ते तु मेषवृषादयः	१९९
सूरसूर्यार्यमादित्यद्वादशात्मदिवाकराः	२००
भास्कराहस्करब्रध्नप्रभाकरविभाकराः	२०१
भास्वद्विवस्वत्सप्ताश्वहरिदश्वोष्णरश्मयः	२०२
विकर्तनार्कमार्तण्डमिहिरारुणपूषणः	२०३
द्युमणिस्तरणिर्मित्रश्चित्रभानुर्विरोचनः	२०४
विभावसुर्ग्रहपतिस्त्रिषांपतिरहर्पतिः	२०५

सान्तम् ॥—अङ्गारकः, कुजः, भौमः, लोहिताङ्गः, महीसुतः, इति ५ मङ्गलस्य ॥—रौहिणेयः, बुधः, सौम्यः, इति ३ बुधस्य ॥—सौरिः, शनैश्वरः, इति २ शनेः ॥—तमः, राहुः, स्वर्भानुः, सैहिकेयः, विधुंतुदः, इति ५ राहोः । तमः सान्तं क्लीबे पुंसि च क्वचित् ॥—मरीच्यत्रिमुखाः, सप्तर्षयः चित्रशिखण्डिनः । मुखशब्दात्पुलस्त्यादयः । ('मरीचिरङ्गिरा अत्रिः पुलस्त्यः पुलहः क्रतुः । वसिष्ठश्चेति सप्तैते ज्ञेयाश्चित्रशिखण्डिनः') ॥—राशीनामुदयो लग्नम् इत्युच्यते ॥—मेषवृषादयो राशयः स्युः । आदिना मिथुनकर्कटकादयः । ('मेषो वृषोऽथ मिथुनं कर्कटः सिंहकन्यके । तुला च वृश्चिको धन्वी मकरः कुम्भमीनकौ') ॥—सूरः, सूर्यः, अर्यमा, आदित्यः, द्वादशात्मा, दिवाकरः, भास्करः, अहस्करः, ब्रध्नः, प्रभाकरः, विभाकरः, भास्वान्, विवस्वान्, सप्ताश्वः, हरिदश्वः, उष्णरश्मिः, विकर्तनः, अर्कः, मार्तण्डः, मिहिरः, अरुणः, पूषा, द्युमणिः, तरणिः, मित्रः, चित्रभानुः, विरोचनः, विभावसुः, ग्रहपतिः, त्रिषांपतिः, अहर्पतिः,

भानुर्हंसः सहस्रांशुस्तपनः सविता रविः	२०६
‘पद्माक्षस्तेजसां राशिश्छायानाथस्तमिस्त्रहा	***
कर्मसाक्षी जगच्चक्षुर्लोकवन्धुस्त्रयीतनुः	***
प्रद्योतनो दिनमणिः खद्योतो लोकवान्धवः	***
इनो भगो धामनिधिश्चांशुमाल्यब्जिनीपतिः’	***
माठरः पिङ्गलो दण्डश्चण्डांशोः पारिपार्श्विकाः	२०७
सूरसूतोऽरुणोऽनूरुः काश्यपिर्गरुडाग्रजः	२०८
परिवेषस्तु परिधिरुपसूर्यकमण्डले	२०९
किरणोऽस्त्रमयूखांशुगभस्तिघृणिपृश्नयः	२१०
भानुः करो मरीचिः स्त्रीपुंसयोर्दीधितिः स्त्रियाम्	२११
स्युः प्रभारुग्रुचिस्त्विड्भाभाश्छविद्युतिदीप्तयः	२१२

भानुः, हंसः, सहस्रांशुः, तपनः, सविता, रविः, इति ३ ७ सूर्यस्य ॥—माठरः, पिङ्गलः, दण्डः, इति ३ चण्डांशोः पारिपार्श्विकाः परितः पार्श्वे विद्यमानाः । (‘शक्रोऽस्य वामपार्श्वे तु दण्डाख्यो दण्डनायकः । वहिस्तु दक्षिणे पार्श्वे पिङ्गलो वामभागतः । यमोऽपि दक्षिणे पार्श्वे भवेन्माठरसंज्ञया’) ॥—सूरसूतः, अरुणः, अनूरुः, काश्यपिः, गरुडाग्रजः, इति ५ अरुणस्य ॥—परिवेषः, परिधिः, उपसूर्यकम्, मण्डलम्, इति ४ परिवेषस्य सूर्यमभितः कदाचिद्दृश्यमानस्य कुण्डलाकारतेजोविशेषस्य । ‘परिवेष’ साहचर्यात् ‘परिधिः’ पुंसि ज्ञेयः ॥—किरणः, उच्चः, मयूखः, अंशुः, गभस्तिः, घृणिः, पृश्निः, भानुः, करः, मरीचिः, दीधितिः, इति ११ किरणस्य । ‘मरीचिः’ स्त्रीपुंसयोः । ‘दीधितिः’ स्त्रियाम् । ‘स्त्रियाम्’ इत्यस्य काकाक्षिगोलकन्यायेनोत्तरश्लोकेऽप्यन्वयः ॥—प्रभा, रुक्, रुचिः, विद्युः, भा, भाः, छविः, द्युतिः, दीप्तिः, रोचिः, शोचिः, इति ११ प्रभा

प्राह्मपराह्ममध्याह्नास्त्रिसंध्यमथ शर्वरी	२२१
निशा निशीथिनी रात्रिस्त्रियामा क्षणदा क्षपा	२२२
विभावरीतमस्विन्यौ रजनी यामिनी तमी	२२३
तमिस्रा तामसी रात्रिज्यौत्स्नी चन्द्रिकयान्विता	२२४
आगामिवर्तमानाहर्युक्तायां निशि पक्षिणी	२२५
गणरात्रं निशा बह्वयः प्रदोषो रजनीमुखम्	२२६
अर्धरात्रनिशीथौ द्वौ द्वौ यामप्रहरौ समौ	२२७
स पर्वसंधिः प्रतिपत्पञ्चदश्योर्यदन्तरम्	२२८
पक्षान्तौ पञ्चदश्यौ द्वे पौर्णमासी तु पूर्णिमा	२२९
कलाहीने सानुमतिः पूर्णे राका निशाकरे	२३०

दिनान्ते । तत्र सायमित्यव्ययं नपुंसकलिङ्गं वा । प्राहः, अपराहः, मध्याहः, इति समाहृताः त्रिसंध्यं ज्ञेयम् ॥ शर्वरी, निशा, निशीथिनी, रात्रिः, त्रियामा, क्षणदा, क्षपा, विभावरी, तमस्विनी, रजनी, यामिनी, तमी, इति १२ निशायाः ॥—या तामसी तमोयुक्ता रात्रिः सा तमिस्रा ॥—या चन्द्रिकया चन्द्रप्रकाशेनान्विता युक्ता रात्रिः सा ज्यौत्स्नी ॥—आगामिवर्तमानाहर्युक्तायां पूर्वापरदिनाभ्यां युक्तायां निशि रात्रौ पक्षिणी ॥ बह्वयो निशाः गणरात्रं स्यात् ॥ १ रात्रिसमुदायस्य ॥—प्रदोषः, रजनीमुखम्, इति २ रात्रेः पूर्वभागस्य ॥—अर्धरात्रः, निशीथः, इति २ रात्रिमध्यसमयस्य ॥—यामः, प्रहरः, इति २ अहोरात्राष्टमांशस्य ॥—प्रतिपत्पञ्चदश्योर्यदन्तरं स संधिः पर्वेल्यन्वयः ॥—द्वे अमापूर्णिमे । पक्षान्तौ, पञ्चदश्यौ, इति २ पक्षान्ततिथयोः । द्वित्वाद्विवचनम् । न तु नित्यम् ॥—पौर्णमासी, पूर्णिमा, इति २ शुक्लपक्षान्त्यतिथौ ॥—स पौर्णिमा कलाहीने चन्द्रे सति सानुमतिरित्युच्यते ॥—तैव पूर्णिमा पूर्णं ति

अमावास्या त्वमावस्या दर्शः सूर्येन्दुसंगमः	२३१
सा दृष्टेन्दुः सिनीवाली सा नष्टेन्दुकला कुहूः	२३२
उपरागो ग्रहो राहुग्रस्ते त्विन्दौ च पूष्णि च	२३३
सोपप्लवोपरक्तौ द्वावभ्युत्पात उपाहितः	२३४
एकयोक्त्या पुष्पवन्तौ दिवाकरनिशाकरौ	२३५
अष्टादश निमेषास्तु काष्ठा त्रिंशत् ताः कला	२३६
तास्तु त्रिंशत्क्षणस्ते तु मुहूर्तो द्वादशास्त्रियाम्	२३७
ते तु त्रिंशदहोरात्रः पक्षस्ते दश पञ्च च	२३८
पक्षौ पूर्वापरौ शुक्लकृष्णौ मासस्तु तावुभौ	२३९
द्वौ द्वौ मार्गादिमासौ स्यादृतुस्तैरयनं त्रिभिः	२४०
अयने द्वे गतिरुदग्दक्षिणार्कस्य वत्सरः	२४१

शाकरे सति राका॥—अमावास्या, अमावस्या, दर्शः, सूर्येन्दुसंगमः, इति ४
 कृष्णपक्षान्त्यतिथेः ॥—सामावास्या दृष्टेन्दुश्चेद्दृष्ट इन्दुर्यस्यां सा सिनीवाली
 ॥—सैव नष्टेन्दुकला नष्टा इन्दुकला यस्यां सा कुहूः॥—उपरागः, ग्रहः, इति २
 राहुणेन्दौ चन्द्रे पूष्णि सूर्ये च ग्रस्ते सति तस्य ग्रासस्य ॥—सोपप्लवः, उपर-
क्तः, इति २ राहुग्रस्तस्येन्दोः सूर्यस्य वा ॥—अभ्युत्पातः, उपाहितः, इति
 २ वह्निकृतोपसर्गस्य ॥—एकयोक्त्यापृथग्वचनेन पुष्पवन्तौ इत्युक्तौ
 दिवाकरनिशाकरौ सूर्याचन्द्रमसौ ज्ञेयौ ॥—निमेषोऽक्षिसन्दकालः । अष्टादश
 निमेषा मिलित्वैका काष्ठा भवति । त्रिंशत्काष्ठा मिलित्वैका कला । ताः कला-
 स्त्रिंशन्मिलित्वैकः क्षणः । ते क्षणा द्वादश मिलित्वैको मुहूर्तः । अस्त्रियां क्लीव-
 पुंसोः । ते त्रिंशन्मुहूर्ता एकः अहोरात्रः । तेऽहोरात्राः पञ्चदशसंख्याका एकः
पक्षः । पक्षो द्विविधः । शुक्लः कृष्णश्चेति । तत्र मासस्य पूर्वः शुक्लः, कृष्णस्त्व-
परः । तावुभौ पक्षावेको मासः । मार्गादी द्वौ द्वौ मासौ क्रतुः एकः । स च
हेमन्तादिः सन्तः । तैर्ऋतुभिर्त्रिभिरेकम् अयनम् । तद्विधा । सूर्यगतिर्भेदात् ।

समरात्रिंदिवे काले विषुवद्विषुवं च तत्	२४२
‘पुष्ययुक्ता पौर्णमासी पौषी मासे तु यत्र सा	**
नाम्ना स पौषो माघाद्याश्चैवमेकादशापरे’	**
मार्गशीर्षे सहा मार्ग आग्रहायणिकश्च सः	२४३
पौषे तैषसहस्यौ द्वौ तपा माघेऽथ फाल्गुने	२४४
स्यात्तपस्यः फाल्गुनिकः स्याच्चैत्रे चैत्रिको मधुः	२४५
वैशाखे माधवो राधो ज्यैष्ठे शुक्रः शुचिस्त्वयम्	२४६
आषाढे श्रावणे तु स्यान्नभाः श्रावणिकश्च सः	२४७
स्युर्नभस्यप्रौष्ठपदभाद्रभाद्रपदाः समाः	२४८
स्यादाश्विन इषोऽप्याश्वयुजोऽपि स्यात्तु कार्तिके	२४९
बाहुलोजौ कार्तिकिको हेमन्तः शिशिरोऽस्त्रियाम्	२५०

अर्कस्योदगतिः उत्तरायणम् । दक्षिणा गतिस्तु दक्षिणायनम् । एवं द्वे अयने
 एको वत्सरः ॥—विषुवत्, विषुवम्, इति २ समं रात्रिदिवं यास्मिंस्तस्मि-
 न्काले । तुलासंकान्तौ मेषसंकान्तौ च दिनरात्री समे भवतस्तस्य कालस्येत्यर्थः ॥—
 मार्गशीर्षः, सहाः, मार्गः, आग्रहायणिकः, इति ४ मार्गशीर्षस्य ॥—पौषः,
 तैषः, सहस्यः, इति ३ पौषस्य ॥—तपाः, माघः, इति २ माघस्य ॥—
 फाल्गुनः, तपस्यः, फाल्गुनिकः, इति ३ फाल्गुनस्य ॥—चैत्रः, चैत्रिकः,
 मधुः, इति ३ चैत्रस्य ॥—वैशाखः, माधवः, राधः, इति ३ वैशाखस्य ॥
 —ज्यैष्ठः, शुक्रः, इति २ ज्येष्ठस्य ॥—शुचिः, आषाढः, इति २ आषाढस्य
 ॥—श्रावणः, नभाः, श्रावणिकः, इति ३ श्रावणस्य । तत्र नभाः सान्तः ॥—
 नभस्यः, प्रौष्ठपदः, भाद्रः, भाद्रपदः, इति ४ भाद्रपदस्य ॥—आश्विनः, इषः,
 आश्वयुजः, इति ३ आश्विनस्य ॥—कार्तिकः, बाहुलः, ऊजः, कार्तिकिकः,

वसन्ते पुष्पसमयः सुरभिर्ग्रीष्म उष्मकः	२५१
निदाघ उष्णोपगम उष्ण ऊष्मागमस्तपः	२५२
स्त्रिया प्रावृट् स्त्रियां भूम्नि वर्षा अथ शरत्स्त्रियाम्	२५३
षडमी ऋतवः पुंसि मार्गादीनां युगैः क्रमात्	२५४
संवत्सरो वत्सरोऽब्दो हायनोऽस्त्री शरत्समाः	२५५
मासेन स्यादहोरात्रः पैत्रो वर्षेण दैवतः	२५६
दैवे युगसहस्रे द्वे ब्राह्मः कल्पौ तु तौ नृणाम्	२५७
मन्वन्तरं तु दिव्यानां युगानामेकसप्ततिः	२५८
संवर्तः प्रलयः कल्पः क्षयः कल्पान्त इत्यपि	२५९

इति-५ कार्तिकस्य ॥—हेमन्त इत्येक ऋतुः ॥—शिशिर इत्यपर ऋतुः ।
 स च पुनपुंसकलिङ्गः ॥—वसन्तः, पुष्पसमयः, सुरभिः, इति ३ वसन्तस्य ॥—
 ग्रीष्मः, उष्मकः, निदाघः, उष्णोपगमः, उष्णः, ऊष्मागमः, तपः, इति ७
 ग्रीष्मस्य । 'तप' अकारान्तः पुंसि ॥—प्रावृट्, वर्षाः, इति २ वर्षर्तोः । तत्र
 'प्रावृट्' शब्दः षान्तः स्त्रियाम् । 'वर्षा' शब्दस्तु स्त्रीलिङ्गो भूम्नि । नित्यं बहुवच-
 नान्त इत्यर्थः ॥—शरत् इत्येक ऋतुः । स स्त्रीलिङ्गो दकारान्तः ॥—अमी
 हेमन्तादयः षडपि ऋतवः । 'ऋतु' शब्दः, पुलिङ्गः । ते च हेमन्तादयो मार्ग-
 शीर्षादिमासानां षड्युर्गैर्युग्मैः क्रमाद्भवन्ति ॥—संवत्सरः, वत्सरः, अब्दः,
 हायनः, शरत्, समाः, इति ६ वर्षस्य । तत्र हायनान्ता अस्त्रियाम् । 'समाः'
 स्त्रियां बहुत्वे च ॥—मानुषेण मासेनैकः पैत्रोऽहोरात्रः ॥—तथा मानुषेण
 वर्षेण दैवतो देवानामहोरात्रः ॥—मानुषाणां यत्कृतादि युगचतुष्टयं तदेव
 युगं ज्ञेयम् । एवं दैवे द्वे युगसहस्रे ब्राह्मोऽहोरात्रः ॥—ये द्वे दैवे युगसहस्रे
 तौ नृणां कल्पौ । स्थितिप्रलयकालावित्यर्थः ॥—दिव्यानां युगानां चैकसप्तति-
 रेकाधिका सप्ततिस्तत् मन्वन्तरम् ॥—संवर्तः, प्रलयः, कल्पः, क्षयः, कल्पा-

दैवं दिष्टं भागधेयं भाग्यं स्त्री नियतिर्विधिः	२७०
हेतुर्ना कारणं बीजं निदानं त्वादिकारणम्	२७१
क्षेत्रज्ञ आत्मा पुरुषः प्रधानं प्रकृतिः स्त्रियाम्	२७२
विशेषः कालिकोऽवस्था गुणाः सत्त्वं रजस्तमः	२७३
जनुर्जननजन्मानि जनिरुत्पत्तिरुद्भवः	२७४
प्राणी तु चेतनो जन्मी जन्तुजन्युशरीरिणः	२७५
जातिर्जातं च सामान्यं व्यक्तिस्तु पृथगात्मता	२७६
चित्तं तु चेतो हृदयं स्वान्तं हन्मानसं मनः	२७७

चिंका, गोप्रकाण्डम्, ब्राह्मणोद्धः, कुमारीतल्लजः, ॥—अयः शुभावहो विधिः । शुभोत्पादकं दैवं सोऽय उच्यते ॥—दैवम्, दिष्टम्, भागधेयम्, भाग्यम्, नियतिः, विधिः, इति ६ प्राक्तनकर्मणः 'नियतिः' स्त्री । 'विधिः' पुंसि ॥—हेतुः, कारणम्, बीजम् ३ हेतुमात्रस्य । 'हेतुः' ना पुंसि ॥—यदादिकारणं तन्निदानम् । १ उपादानकारणस्य ॥—क्षेत्रज्ञः, आत्मा, पुरुषः, इति ३ शरीराधिदैवतस्य ॥—प्रधानम्, प्रकृतिः, इति २ सत्त्वादिगुणसाम्यावस्थायाः ॥—यः कालिको विशेषः कालकृतो देहादेर्विशेषो यौवनादिः सा अवस्थोच्यते ॥—सत्त्वम्, रजः, तमः, एते गुणाः प्रकृतेर्धर्माः । तत्र रजस्तमसी सान्ते ॥—जनुः, जननम्, जन्म, जनिः, उत्पत्तिः, उद्भवः, इति ६ जन्मनः ॥—प्राणी, चेतनः, जन्मी, जन्तुः, जन्युः, शरीरी, इति ६ प्राणिनः ॥—जातिः, जातम्, सामान्यम्, इति ३ घटत्वादिजातेः ॥—व्यक्तिः, पृथगात्मता, इति २ घटादिव्यक्तेः ॥—चित्तम्, चेतः, हृदयम्, स्वान्तम्, हन्, मानसम्, मनः, इति ७

चित्तस्य ॥

अङ्गीकाराभ्युपगमप्रतिश्रवसमाधयः	२८७
मोक्षे धीर्ज्ञानमन्यत्र विज्ञानं शिल्पशास्त्रयोः	२८८
मुक्तिः कैवल्यनिर्वाणश्रेयोनिःश्रेयसामृतम्	२८९
मोक्षोऽपवर्गोऽथाज्ञानमविद्याहंमतिः स्त्रियाम्	२९०
रूपं शब्दो गन्धरसस्पर्शाश्च विषया अमी	२९१
गोचरा इन्द्रियार्थाश्च हृषीकं विषयीन्द्रियम्	२९२
कर्मेन्द्रियं तु पाय्वादि मनोनेत्रादि धीन्द्रियम्	२९३
तुवरस्तु कषायोऽस्त्री मधुरो लवणः कटुः	२९४
तिक्तोऽम्लश्च रसाः पुंसि तद्वत्सु षडमी त्रिषु	२९५
विमर्दोत्थे परिमलो गन्धे जनमनोहरे	२९६

यमः, आश्रवः, संश्रवः, अङ्गीकारः, अभ्युपगमः, प्रतिश्रवः, समाधिः, इति १० अङ्गी-
कारस्य ॥—मोक्षविषये या धीर्बुद्धिस्तज्ज्ञानम् ॥—मोक्षशास्त्रादन्यत्र शास्त्रे
शिल्पे चित्रादौ च धीर्विज्ञानमुच्यते ॥—मुक्तिः, कैवल्यम्, निर्वाणम्, श्रेयः,
निःश्रेयसम्, अमृतम्, मोक्षः, अपवर्गः, इति ८ मोक्षस्य ॥—अज्ञानम्, अवि-
द्या, अहंमतिः, इति ३ अज्ञानस्य ॥ रूपम्, शब्दः, गन्धः, रसः, स्पर्शः, अमी
५ विषया इति गोचरा इति इन्द्रियार्था इति चोच्यन्ते ॥—हृषीकम्, विषयि,
इन्द्रियम्, इति ३ चक्षुरादेरिन्द्रियस्य ॥—पाय्वादि पायूपस्थादि कर्मेन्द्रिय-
मुच्यते । आदिना वागादि । ('पायूपस्थं पाणिपादौ वाक्चेतीन्द्रियसंग्रहः । उत्सर्ग
आनन्दादानगत्यालापाश्च तत्क्रियाः') ॥—मनोनेत्रादि धीन्द्रियमुच्यते । आदिना
श्रोत्रादि । ('मनो वर्णस्तथा नेत्रं रसना च त्वचा सह । नासिका चेति षट् तानि
धीन्द्रियाणि प्रचक्षते') ॥—तुवरः, कषायः, इति २ तुवरस्य । मधुरः, लवणः, कटुः,
तिक्तः, अम्लः, एते तुवराद्याः षडपि रसा उच्यन्ते । अमी तुवराद्याः षडपि रसमात्रे
वर्तमानाः पुंसि । तद्वत्सु रसवत्सु वर्तमानास्त्रिषु । वाच्यलिङ्गा इत्यर्थः ॥—विमर्दोत्थे
सवर्षणादिनोत्पन्ने जनमनोहरे गन्धे परिमले इति ॥—यऽतिमिहोत्पन्नसमाकर्ष

आमोदः सोऽतिनिहारी वाच्यलिङ्गत्वमागुणात्	२९७
समाकर्षी तु निहारी सुरभिघ्राणतर्पणः	२९८
इष्टगन्धः सुगन्धिः स्यादामोदी मुखवासनः	२९९
पूतिगन्धिस्तु दुर्गन्धो विस्त्रं स्यादामगन्धि यत्	३००
शुक्लशुभ्रशुचिश्वेतविशदश्येतपाण्डराः	३०१
अवदातः सितो गौरो वलक्षो धवलोऽर्जुनः	३०२
हरिणः पाण्डुरः पाण्डुरीषत्पाण्डुस्तु धूसरः	३०३
कृष्णे नीलासितश्यामकालश्यामलमेचकाः	३०४
पीतो गौरो हरिद्राभः पालाशो हरितो हरित्	३०५
लोहितो रोहितो रक्तः शोणः कोकनदच्छविः	३०६

स गन्ध आमोद उच्यते ॥—इतः परमा गुणात् 'गुणे शुक्लादयः' (३११) इति वक्ष्यमाणाद्गुणशब्दात्प्राग्वाच्यलिङ्गत्वमभिधेयानुसारेण त्रिलिङ्गत्वम् ॥—समाकर्षी, निहारी, इति १ दूरनिपातिनो गन्धद्रव्यस्य ॥—सुरभिः, घ्राणतर्पणः, इष्टगन्धः, सुगन्धिः, इति ४ शोभनगन्धयुक्तस्य ॥—आमोदी, मुखवासनः, इति २ यन्मुखं वासयति तस्य ताम्बूलादेः ॥—पूतिगन्धिः, दुर्गन्धः, इति २ अनिष्टगन्धयुक्तस्य ॥—यदामगन्धि तद्विस्त्रम् । अपक्रमांसादिगन्धस्य ॥—शुक्लः, शुभ्रः, शुचिः, श्वेतः, विशदः, श्येतः, पाण्डरः, अवदातः, सितः, गौरः, वलक्षः, धवलः, अर्जुनः, हरिणः, पाण्डुरः, पाण्डुः, इति १६ शुक्लस्य ॥—ईषत्पाण्डुः, धूसरः, इति २ ईषद्धवलस्य ॥—कृष्णः, नीलः, असितः, श्यामः, कालः, श्यामलः, मेचकः, इति ७ नील्यादिगतवर्णस्य ॥—पीतः, गौरः, हरिद्राभः, इति ३ पीतस्य ॥—पालाशः, हरितः, हरित्, इति ३ शिरीषादिपत्रगतवर्णस्य ॥—लोहितः, रोहितः, रक्तः, इति ३ रक्तस्य ॥—शोणः, कोकनदच्छविः

अव्यक्तरागस्त्वरुणः श्वेतरक्तस्तु पाटलः	३०७
श्यावः स्यात्कपिशो धूम्रधूमलौ कृष्णलोहिते	३०८
कडारः कपिलः पिङ्गपिशङ्गौ कद्रुपिङ्गलौ	३०९
चित्रं किर्मीरकल्माषशवलैताश्च कर्बुरे	३१०
गुणे शुक्लादयः पुंसि गुणिलिङ्गास्तु तद्वति	३११

९. शब्दादिवर्गः ।

ब्राह्मी तु भारती भाषा गीर्वाण्वाणी सरस्वती	३१२
व्याहार उक्तिर्लपितं भाषितं वचनं वचः	३१३
अपभ्रंशोऽपशब्दः स्याच्छास्त्रे शब्दस्तु वाचकः	३१४
तिङ्सुबन्तचयो वाक्यं क्रिया वा कारकान्विता	३१५

च्छत्री रक्तोत्पलाभः स शोण इति ॥—योऽव्यक्तराग ईषद्रक्तः सोऽरुणः ॥—
यः श्वेतमिश्रो रक्तः स पाटल इति ॥—श्यावः, कपिशः, इति २ धूसरा-
णवर्णस्य ॥—धूम्रः, धूमलः, कृष्णलोहितः, ३ इति कृष्णमिश्रलोहितवर्ण-
स्य ॥—कडारः, कपिलः, पिङ्गः, पिशङ्गः, कद्रुः, पिङ्गलः, इति ६ पिङ्गल-
वर्णस्य ॥—चित्रम्, किर्मीरः, कल्माषः, शवलः, एतः, कर्बुरः, इति ६ कर्बु-
रस्य । विचित्रवर्णस्येत्यर्थः ॥—शुक्लादयो गुणे गुणमात्रे वर्तमानाः पुंसि यथा—
'अस्य पटस्य शुक्लं रूपम्' । तद्वति गुणवति वस्तुनि वर्तमाना गुणिलिङ्गा अभिधे-
यलिङ्गाः । यथा—'शुक्ला शाटी', 'शुक्लः, पटः,' 'शुक्लं वस्त्रम्,' ॥

३१२-३६२. ब्राह्मी, भारती, भाषा, गीः, वाक्, वाणी, सरस्वती, व्याहारः,
उक्तिः, लपितम्, भाषितम्, वचनम्, वचः, इति १३ वचनस्य ॥—अपभ्रष्टः
शब्दः गावी गोणीत्याद्यपशब्दः सोऽपभ्रंश इत्युच्यते ॥—शास्त्रे व्याकरणादौ यो
वाचकः स शब्द इत्युच्यते ॥—तिङ्सुबन्तचयस्तिङन्तसुबन्तपदसमूहो वाक्य-
म् । तिङन्तचयो यथा ॥—'पचति भवति' । पाकी भवतीत्यर्थः । सुबन्तचयो

स्मृतिस्तु धर्मसंहिता समाहृतिस्तु संग्रहः	३२३
समस्या तु समासार्था किंवदन्ती जनश्रुतिः	३२४
वार्ता प्रवृत्तिर्वृत्तान्त उदन्तः स्यादथाह्वयः	३२५
आख्याह्वे अभिधानं च नामधेयं च नाम च	३२६
हूतिराकारणाह्वानं संहृतिर्वहुभिः कृता	३२७
विवादो व्यवहारः स्यादुपन्यासस्तु वाङ्मुखम्	३२८
उपोद्धात उदाहारः शपनं शपथः पुमान्	३२९
प्रश्नोऽनुयोगः पृच्छा च प्रतिवाक्योत्तरे समे	३३०
मिथ्याभियोगोऽभ्याख्यानमथ मिथ्याभिज्ञंसनम्	३३१
अभिशापः प्रणादस्तु शब्दः स्यादनुरागजः	३३२

संहिता सा स्मृतिः ॥—समाहृतिः, संग्रहः, इति २ संग्रहग्रन्थस्य ॥—या समासार्था पूरणीयार्था सा समस्या । यथा—‘शतचन्द्रं नमःस्थलम्’ । तत्पूरणं यथा—‘दामोदरकराघातविह्वलीकृतचेतसा । दृष्टं चाणूरमलेन’ इति—किंवदन्ती, जनश्रुतिः, इति २ लोकप्रवादस्य ॥—वार्ता, प्रवृत्तिः, वृत्तान्तः, उदन्तः, इति ४ यथास्थितलोकवृत्तकथनस्य ॥—आह्वयः, आख्या, आह्वा, अभिधानम्, नामधेयम्, नाम, इति ६ नाम्नः ॥—हूतिः, आकारणा, आह्वानम्, इति ३ आह्वानस्य ॥—या बहुभिः कृता हूतिः सा संहृतिः ॥—विवादः, व्यवहारः, इति २ ऋणदानादिनिमित्तविविधवादस्य ॥—उपन्यासः, वाङ्मुखम्, इति २ वचनारम्भस्य ॥—उपोद्धातः, उदाहारः, इति २ प्रकृतसिद्धयर्थचिन्तनस्य ॥—शपनम्, शपथः, इति २ शपथस्य ॥—प्रश्नः, अनुयोगः, पृच्छा, इति ३ प्रश्नस्य ॥—प्रतिवाक्यम्, उत्तरम्, इति २ प्रतिवचनस्य ॥ मिथ्याभियोगः, अभ्याख्यानम्, इति २ ‘शतं मे धारयसि’ इत्याद्यसत्याक्षेपस्य ॥—मिथ्याभिज्ञंसनम्, अभिशापः, इति २ सुरापानादिमिथ्यापापोद्भावनस्य ॥—अनुरागजो गुणानुसंगीत्यः शब्दः प्रणादस्तु

यशः कीर्तिः समज्या च स्तवः स्तोत्रं नुतिः स्तुतिः	३३३
आग्नेडितं द्विस्त्रिरुक्तमुच्चैर्घुष्टं तु घोषणा	३३४
काकुः स्त्रियां विकारो यः शोकभीत्यादिभिर्ध्वनेः	३३५
अवर्णाक्षेपनिर्वादपरीवादापवादवत्	३३६
उपक्रोशो जुगुप्सा च कुत्सा निन्दा च गर्हणे	३३७
पारुष्यमतिवादः स्याद्भर्त्सनं त्वपकारगीः	३३८
यः सनिन्द उपालम्भस्तत्र स्यात्परिभाषणम्	३३९
तत्र त्वाक्षारणा यः स्यादाक्रोशो मैथुनं प्रति	३४०
स्यादाभाषणमालापः प्रलापोऽनर्थकं वचः	३४१
अनुलापो मुहुर्भाषा विलापः परिदेवनम्	३४२

च्यते ॥—यशः, कीर्तिः, समज्या, इति ३ कीर्तेः ॥—स्तवः, स्तोत्रं, नुतिः, स्तुतिः, इति ४ स्तुतेः ॥—द्विद्विवारं त्रिद्विवारं चोक्तमाग्नेडितमुच्यते । यथा—सर्पः सर्प इति ॥—उच्चैर्घुष्टम्, घोषणा, इति २ उच्चैर्घोषस्य ॥—शोकभीतिकामादिभिर्ध्वनेर्यो विकारः सा काकुः ॥—अवर्णः, आक्षेपः, निर्वादः, परीवादः, अपवादः, उपक्रोशः, जुगुप्सा, कुत्सा, निन्दा, गर्हणम्, इति १० निन्दायाः । ‘अपवादवत्’ इति वत्प्रत्ययेनावर्णादीनामुपक्रोशस्य चैकलिङ्गत्वं ज्ञापितम् । उपक्रोशान्ता अवर्णादयः पुंसीति तात्पर्यम् ॥—पारुष्यम्, अतिवादः, इति २ निष्ठुरभाषणस्य ॥—अपकारगीरपकारार्थकं भाषणं तद्भर्त्सनमुच्यते ॥—यः सनिन्दो निन्दायुक्त उपालम्भः क्रोधपूर्वकं दोषप्रतिपादनं तत्र परिभाषणमिति ॥—मैथुनं प्रति परस्त्रीपुरुषसंयोगेन निमित्तेन य आक्रोशस्तत्र आक्षारणेति ॥—आभाषणम्, आलापः, इति २ अन्योन्यसंबोधनपूर्वकभाषणस्य ॥—यदनर्थकं वचः स प्रलाप इति ॥—अनुलापः, मुहुर्भाषा, इति २ मुहुर्भाषणस्य ॥—विलापः, परिदेवनम्, इति २ रोदनपूर्वकभाषणस्य ॥

विप्रलापो विरोधोक्तिः संलापो भाषणं मिथः	३४३
सुप्रलापः सुवचनमपलापस्तु निहवः	३४४
‘चोद्यमाक्षेपाभियोगौ शापाक्रोशौ दुरेषणा	* *
अस्त्री चाटु चटु श्लाघा प्रेम्णा मिथ्या विकत्थनम्’	* *
संदेशवाग्वाचिकं स्याद्वाग्भेदास्तु त्रिषूत्तरे	३४५
रुशती वागकल्याणी स्यात्कल्या तु शुभात्मिका	३४६
अत्यर्थमधुरं सान्त्वं संगतं हृदयंगमम्	३४७
निष्ठुरं परुषं ग्राम्यमश्लीलं सूनृतं प्रिये	३४८
सत्येऽथ संकुलक्लिष्टे परस्परपराहते	३४९
लुप्तवर्णपदं ग्रस्तं निरस्तं त्वरितोदितम्	३५०

—विप्रलापः, विरोधोक्तिः, इति २ अन्योन्यविरुद्धभाषणस्य ॥—मिथः परस्परमुक्तिप्रत्युक्तियुक्तं यद्भाषणं स संलापः ॥—सुप्रलापः, सुवचनम्, इति २ सुभाषितस्य ॥—अपलापः, निहवः, इति २ गोपनकारिवचनस्य ॥—संदेशवाक्, वाचिकम्, इति २ दूतादिमुखेन संदिश्यमानवचनस्य ॥—उत्तरेऽतः परं वक्ष्यमाणा वाग्भेदाः सम्यगन्तास्त्रिषु त्रिलिङ्गाः । यथा—रुशब्दः, रुशद्वचनम् । या कल्याणी वाक्सा रुशती ॥—या शुभात्मिका वाक्सा कल्या ॥—यदत्यर्थमतिशयेन मधुरं तत्सान्त्वम् ॥—संगतम्, हृदयंगमम्, इति २ संबद्धवचनस्य ॥—निष्ठुरम्, परुषम्, इति २ कर्कशवचनस्य ॥—ग्राम्यम्, अश्लीलम्, इति २ शिथिलवचनस्य ॥—यत्प्रियं सत्यं वचनं तत्र सूनृतमिति ॥—यत्परस्परेण पराहतं पूर्वापरविरुद्धं तत्र संकुलम्, क्लिष्टम्, इति नामद्वयम् । यथा—‘पश्यत्यक्षुः स शृणोत्यकर्णः’ ॥—यल्लुप्तवर्णपदमसंपूर्णोच्चारितं वचस्तद्ग्रस्तमिति ॥—यत्त्वरितोदितं तन्निर-

अम्बूकृतं सनिष्ठीवमवद्धं स्यादनर्थकम्	३५१
अनक्षरमवाच्यं स्यादाहतं तु मृषार्थकम्	३५२
‘सोल्लुण्ठनं तु सोत्प्रासं भणितं रतिकूजितम्	* *
श्राव्यं हृद्यं मनोहारि विस्पष्टं प्रकटोदितम्’	* *
अथ म्लिष्टमविस्पष्टं वितथं त्वनृतं वचः	३५३
सत्यं तथ्यमृतं सम्यगमूनि त्रिषु तद्वति	३५४
शब्दे निनादनिनदध्वनिध्वानरवस्वनाः	३५५
स्वाननिर्घोषनिर्हादनादनिस्वासनिस्वनाः	३५६
आरवारावसंरावविरावा अथ मर्मरः	३५७
स्वनिते वस्त्रपर्णानां भूषणानां तु शिञ्जितम्	३५८
निकाणो निकणः क्राणः क्णः क्णनमित्यपि	३५९

स्तम् ॥—सनिष्ठेवं लालायुक्तं तदम्बूकृतमुच्यते ॥—यदनर्थकमर्थशून्यं तद-
वद्धं स्यात् ॥—अनक्षरम्, अवाच्यम्, इति २ वक्तुमनर्हस्य वचसः ॥—
मृषार्थकमत्यन्ताभूतार्थकं तदाहतं ज्ञेयम् । यथा—‘एष वन्ध्यासुतो याति
खपुष्पकृतशेखरः । मृगतृष्णाभसि स्नातः शशशृङ्गधनुर्धरः ॥’ इति ॥—म्लिष्टम्,
अविस्पष्टम्, इति २ अव्यक्तवचनस्य ॥—यदनृतं वचः तद्वितथमित्युच्यते ।
सत्यम्, तथ्यम्, ऋतम्, सम्यक्, इति ४ सत्यस्य । अमूनि तद्वति सत्यवति
त्रिषु । यथा—सत्या स्त्री, सत्यः पुमान्, सत्यं कुलम्, इति ॥—शब्दः,
निनादः, निनदः, ध्वनिः, ध्वानः, रवः, स्वनः, स्वानः, निर्घोषः, निर्हादः, नादः,
निस्वानः, निस्वनः, आरवः, आरावः, संरावः, विरावः, इति १७ शब्द-
मात्रस्य ॥—वस्त्रपर्णानां स्वनिते शब्दे मर्मर इति ॥—भूषणानां नूपुरा-
दीनां स्वनिते शिञ्जितमिति ॥—निकाणः, निकणः, क्राणः, क्णः, क्णनम्, इति

वीणायाः कणिते प्रादेः प्रक्काणप्रक्कणादयः ३६०
 कोलाहलः कलकलस्तिरश्वां वाशितं रुतम् ३६१
 स्त्री प्रतिश्रुतिप्रतिध्वाने गीतं गानमिमे समे ३६२
 १०. नाट्यवर्गः ।

निषादर्षभगान्धारषड्जमध्यमधैवताः ३६३
 पञ्चमश्चेत्यमी सप्त तन्त्रीकण्ठोत्थिताः स्वराः ३६४
 काकली तु कले सूक्ष्मे ध्वनौ तु मधुरास्फुटे ३६५
 कलो मन्द्रस्तु गम्भीरे तारोऽत्युच्चैस्त्रयस्त्रिषु ३६६
 'नृणामुरसि मध्यस्थो द्वाविंशतिविधो ध्वनिः ३६७
 स मन्द्रः कण्ठमध्यस्थस्तारः शिरसि गीयते' ३६८
 समन्वितलयस्त्वेकतालो वीणा तु वल्लकी
 विपञ्ची सा तु तन्त्रीभिः सप्तभिः परिवादिनी

५ वीणादिस्वनितस्य । प्रादेरुपसर्गाद्ये प्रक्काणः, प्रक्कणः, इत्यादयस्ते वीणाया एव कणिते नान्यत्र ॥—कोलाहलः, कलकलः, इति २ बहुभिः कृतस्य स्पष्टशब्दस्य ॥—तिरश्वां पक्षिणां रुतं शब्दः वाशितम् ॥—प्रतिश्रुत, प्रतिध्वानः, इति २ प्रतिशब्दस्य ॥—गीतम्, गानम्, इति २ गायनस्य ॥

३६३-४३८. निषादः, ऋषभः, गान्धारः, षड्जः, मध्यमः, धैवतः, पञ्चमः, इत्यमी तन्त्रीभ्यः कण्ठेभ्यश्चोत्थिताः सप्त स्वरा ज्ञेयाः ॥—सूक्ष्मे कले काकलीति ॥—मधुरः श्रुतिमुखः स चासावस्फुटोऽव्यक्ताक्षर एतादृशे ध्वनौ कल इति । गम्भीरे ध्वनौ मन्द्र इति । अत्युच्चैर्ध्वनौ तार इति । त्रयः कलमन्द्रतारास्त्रिषु ॥—यः समन्वितलयः सम्यगन्वितोऽनुगतो ल्यो गीतादिसाम्यं यत्र स एकताल उच्यते ॥—वीणा, वल्लकी, विपञ्ची, इति ३ वीणायाः ॥—स वीणा तु

ततं वीणादिकं वाद्यमानद्धं मुरजादिकम्	३६९
वंशादिकं तु सुषिरं कांस्यतालादिकं घनम्	३७०
चतुर्विधमिदं वाद्यं वादित्रातोद्यनामकम्	३७१
मृदङ्गा मुरजा भेदास्त्वङ्ग्यालिङ्गयोर्ध्वकास्त्रयः	३७२
स्याद्यशःपटहो ढक्का भेरी स्त्री दुन्दुभिः पुमान्	३७३
आनकः पटहोऽस्त्री स्यात्कोणो वीणादिवादनम्	३७४
वीणादण्डः प्रवालः स्यात्ककुभस्तु प्रसेवकः	३७५
कोलम्बकस्तु कायोऽस्या उपनाहो निबन्धनम्	३७६
वाद्यप्रभेदा डमरुमड्डुडिण्डिमझझराः	३७७

सप्तभिस्तन्त्रीभिरुपलक्षिता परिचादिनी ॥—यद्वीणादिकं वाद्यं तत्तत्तमुच्यते ।
 आदिना सैरन्ध्रीरावणहस्त-किंनर्यादि ॥—यन्मुरजादिकं मृङ्गादिकम् । आदिना
 पटहादि तदानद्धमुच्यते ॥—वंशादिकम् । आदिना शङ्खादि तत्सुषिरं
 ज्ञेयम् ॥—यत्कांस्यमयतालादिकम् । आदिना घण्टाझल्लर्यादि तद्धनं ज्ञेयम् ॥—
 इदं ततादिकं चतुर्विधं वाद्यं वादित्रातोद्यनामकं वादित्रमातोद्यं च नाम यस्य
 तत् ॥—मृदङ्गाः, मुरजाः, इति २ मृदङ्गस्य । बहुविधत्वाद्वहुवचनम् ॥—
 अङ्गयः, आलिङ्गयः, ऊर्ध्वकः, एते ३ मृदङ्गस्य भेदाः ॥—यशसे य आदौ
 पटहो वाद्यते स यशःपटहः । स एव ढक्केत्युच्यते । इति २ ढक्कायाः ॥—
 भेरी, दुन्दुभिः, इति २ दुन्दुभेः ॥—आनकः, पटहः, इति २ पटहस्य ॥
 —वीणादि वाद्यते येन तद्धनुराकृति काष्ठं कोण उच्यते ॥—वीणाया दण्डः
 प्रवालः ॥—ककुभः, प्रसेवकः, इति २ वीणादण्डादधो दारुमयं भाण्डं
 शब्दगास्भीर्यार्थं यच्चर्मणाच्छाद्यते तस्य ॥—अस्या वीणायाः कायस्त-
 न्नीरहितो दण्डादिसमुदायः कोलम्बक इत्युच्यते ॥—यत्र वीणाप्रान्ते तन्त्यो
 निबन्धन्ते तन्निबन्धनमुपनाह इत्युच्यते ॥—डमरुः, मड्डुः, डिण्डिमः, झझरः,

मर्दलः पणवोऽन्ये च नर्तकीलासिके समे	३७८
विलम्बितं द्रुतं मध्यं तत्त्वमोघो घनं क्रमात्	३७९
तालः कालक्रियामानं लयः साम्यमथास्त्रियाम्	३८०
ताण्डवं नटनं नाट्यं लास्यं नृत्यं च नर्तने	३८१
तौर्यत्रिकं नृत्यगीतवाद्यं नाट्यमिदं त्रयम्	३८२
भ्रुकुंसश्च भ्रुकुंसश्च भ्रुकुंसश्चेति नर्तकः	३८३
स्त्रीवेषधारी पुरुषो नाट्योक्तौ गणिकाज्जुका	३८४
भगिनीपतिरावुत्तो भावो विद्वानथावुकः	३८५
जनको युवराजस्तु कुमारो भर्तृदारकः	३८६
राजा भट्टारको देवस्तत्सुता भर्तृदारिका	३८७

मर्दलः, पणवः, एते वाद्यप्रभेदा वाद्यविशेषा ज्ञेयाः । अन्ये च हुडुकगोमुखादयः सन्ति ॥—नर्तकी, लासिका, इति २ नर्तक्याः ॥—करचरणादिभिर्यद्विलम्बितं नृत्यादिकं तत्तत्त्वमित्युच्यते ॥—यद्द्रुतं शीघ्रं नृत्यादिकं तदोघ इत्युच्यते ॥—यन्मध्यं न विलम्बितं नापि द्रुतं तद्धनमित्युच्यते ॥—कालक्रिययोर्मानं नियमहेतुस्ताल इत्युच्यते ॥—गीतवाद्यपादादिन्यासानां क्रियाकालयोः साम्यं लय इत्युच्यते ॥—ताण्डवम्, नटनम्, नाट्यम्, लास्यम्, नृत्यम्, नर्तनम्, इति ६ नृत्यस्य ॥—नृत्यगीतवाद्यमितीदं त्रयं मिलित्वा तौर्यत्रिकमिति चोच्यते ॥—यः स्त्रीवेषधारी नर्तकः पुरुषस्तत्र भ्रुकुंसः, भ्रुकुंसः, भ्रुकुंसः, इति ३ नामानि ॥ नाट्योक्तौ नाट्यप्रकरणे । नाट्यादन्यत्र प्रयोगो नास्तीत्यर्थः । या गणिका सा अज्जुका ॥—भगिन्याः पतिरावुत्त इत्युच्यते ॥—यो विद्वान्स भाव इत्युच्यते ॥—जनकस्तु आवुक इत्युच्यते ॥—युवराजस्तु कुमारः, भर्तृदारकः, इति २ ॥—भट्टारकः, देवः, इति २ राज्ञः ॥—सुता भर्तृदारिका ॥

देवी कृताभिषेकायामितरासु तु भट्टिनी	३८८
अब्रह्मण्यमवध्योक्तौ राजशालस्तु राष्ट्रियः	३८९
अम्बा माताथ वाला स्याद्वासूरार्यस्तु मारिषः	३९०
अत्तिका भगिनी ज्येष्ठा निष्ठानिर्वहणे समे	३९१
हण्डे हञ्जे हलाह्वानं नीचां चेटीं सखीं प्रति	३९२
अङ्गहारोऽङ्गविक्षेपो व्यञ्जकाभिनयौ समौ	३९३
निर्वृत्ते त्वङ्गसत्त्वाभ्यां द्वे त्रिष्वाङ्गिकसात्त्विके	३९४
शृङ्गारवीरकरुणान्द्रुतहास्यभयानकाः	३९५
वीभत्सरौद्रौ च रसाः शृङ्गारः शुचिरुज्ज्वलः	३९६
उत्साहवर्धनो वीरः कारुण्यं करुणा घृणा	३९७
कृपा दयानुकम्पा स्यादनुक्रोशोऽप्यथो हसः	३९८

कृतोऽभिषेको यस्यास्तस्यां राश्यां देवीति ॥—इतरासु राज्ञीषु भट्टिनीति ॥—
 अवध्यस्य वधानर्हस्य ब्राह्मणादेरुक्तौ दोषोक्तिकरणे अब्रह्मण्यमिति ॥—राज्ञः
 शालो राष्ट्रिय उच्यते ॥—अम्बा, माता, इति २ मातायाः ॥—वाला, वासूः,
 इति २ कुमार्याः ॥—आर्यः, मारिषः, इति २ आर्यस्य ॥—या ज्येष्ठा
 भगिनी सा अत्तिका ॥—निष्ठा, निर्वहणम्, इति २ समे इति समानार्थे ।
 न तु समानलिङ्गे ॥—नीचां प्रत्याह्वाने हण्डे इति । चेटीं प्रत्याह्वाने हञ्जे इति ।
 सखीं प्रत्याह्वाने हला इति । अमूनि त्रीण्यव्ययानि ॥—अङ्गहारः, अङ्गविक्षेपः,
 इति २ नृत्यविशेषस्य ॥—व्यञ्जकः, अभिनयः, इति २ हस्तादिभिर्मनो-
 गतार्थप्रकाशनस्य ॥—अङ्गेन निर्वृत्ते निष्पन्ने कर्मणि आङ्गिकम् । सत्त्वे-
 नान्तःकरणेन निर्वृत्ते सात्त्विकम् । इमे द्वे अपि त्रिषु ॥—शृङ्गारः, वीरः,
 करुणः, अद्भुतः, हास्यः, भयानकः, वीभत्सः, रौद्रः, एते ८ रसा ज्ञेयाः ॥—
 शृङ्गारः, शुचिः, उज्ज्वलः, इति ३ शृङ्गारस्य ॥—उत्साहवर्धनः, वीरः, इति
 २ वीरस्य ॥—करुणम्, घृणा, कृपा, दया, अनुकम्पा, अनुक्रोशः,

हासो हास्यं च बीभत्सं विकृतं त्रिष्विदं द्वयम्	३९९
विस्मयोऽद्भुतमाश्चर्यं चित्रमप्यथ भैरवम्	४००
दारुणं भीषणं भीष्मं घोरं भीमं भयानकम्	४०१
भयंकरं प्रतिभयं रौद्रं तूग्रममी त्रिषु	४०२
चतुर्दश दरस्त्रासो भीतिभीः साध्वसं भयम्	४०३
विकारो मानसो भावोऽनुभावो भावबोधकः	४०४
गर्वोऽभिमानोऽहंकारो मानश्चित्तसमुन्नतिः	४०५
‘दर्पोऽवलेपोऽवष्टम्भश्चित्तोद्रेकः स्मयो मदः’	***
अनादरः परिभवः परीभावस्तिरस्क्रिया	४०६
रीढावमाननावज्ञावहेलनमसूक्ष्णम्	४०७
मन्दाक्षं हीस्त्रपा व्रीडा लज्जा सापत्रपान्यतः	४०८

इति ७ करुणस्य ॥ हसः, हासः, हास्यम्, इति ३ हासस्य ॥—बीभत्सम्, विकृतम्, इति २ बीभत्सस्य इदं द्वयं रसे पुंसि । तद्वति त्रिषु ॥—विस्मयः, अद्भुतम्, आश्चर्यम्, चित्रम्, इति ४ अद्भुतस्य ॥—भैरवम्, दारुणम्, भीषणम्, भीष्मम्, घोरम्, भीमम्, भयानकम्, भयंकरम्, प्रतिभयम्, इति ९ भयानकस्य ॥—रौद्रम्, उग्रम्, इति २ रौद्रस्य । अमी अद्भुतादय उग्रान्ता-श्चतुर्दश शब्दाः रसे पुंसि । तद्वति तु त्रिषु वाच्यलिङ्गाः ॥—दरः, त्रासः, भीतिः, भीः, साध्वसम्, भयम्, इति ६ भयस्य ॥—मानसः मनःसंबन्धी विकारो भाव उच्यते ॥—यो भावबोधकश्चित्तविकारस्य प्रकाशकः कटाक्षादिः सोऽनुभाव इत्युच्यते ॥—गर्वः, अभिमानः, अहंकारः, इति ३ गर्वस्य ॥—चित्तस्य समुन्नतिः परस्मादुत्कर्षचिन्तनेनौन्नत्यं मान उच्यते ॥—अनादरः, परिभवः, परीभावः, तिरस्क्रिया, रीढा, अवमानना, अवज्ञा, अवहेलनम्, असूक्ष्ण-गम्, इति ९ अनादरस्य ॥—मन्दाक्षम्, हीः, त्रिषु, व्रीडा, लज्जा, इति

क्षान्तिस्तितिक्षाभिध्या तु परस्य विषये स्पृहा	४०९
अक्षान्तिरीर्ष्यासूया तु दोषारोपो गुणेष्वपि	४१०
वैरं विरोधो विद्वेषो मन्युशोकौ तु शुक्लिस्त्रियाम्	४११
पश्चात्तापोऽनुतापश्च विप्रतीसार इत्यपि	४१२
कोपक्रोधामर्षरोषप्रतिघा रुद्रक्रुधौ स्त्रियौ	४१३
शुचौ तु चरिते शीलमुन्मादश्चित्तविभ्रमः	४१४
प्रेमा ना प्रियता हार्दं प्रेम स्नेहोऽथ दोहदम्	४१५
इच्छा काङ्क्षा स्पृहेहा तृड्वाञ्छा लिप्सा मनोरथः	४१६
कामोऽभिलाषस्तर्षश्च सोऽत्यर्थं लालसा द्वयोः	४१७
उपाधिर्ना धर्मचिन्ता पुंस्याधिर्मानसीव्यथा	४१८

५ लज्जायाः ॥—सा लज्जान्यतः परस्माच्चेदपत्रपा ॥—क्षान्तिः, तितिक्षा, इति २ पराभ्युदयसहनस्य ॥—परस्य विषये परकीयधने स्पृहा अभिध्या ॥—अक्षान्तिः, ईर्ष्या, इति २ पराभ्युदयासहनस्य ॥—गुणेष्वपि दोषारोपोऽसूया ॥—वैरम्, विरोधः, विद्वेषः, इति ३ वैरस्य ॥—मन्युः, शोकः, शुक्, इति ३ शोकस्य ॥—पश्चात्तापः, अनुतापः, विप्रतीसारः, इति ३ पश्चात्तापस्य ॥—कोपः, क्रोधः, अमर्षः, रोषः, प्रतिघः, रुद्रः, क्रुधः, इति ७ क्रोधस्य । स्त्रियौ स्त्रीलिङ्गे ॥—शुचौ शुद्धे चरित आचरणे शीलम् ॥—उन्मादः, चित्तविभ्रमः, इति २ चेतसोऽनवस्थितेः ॥—प्रेमा, प्रियता, हार्दम्, प्रेम, स्नेहः, इति ५ प्रेम्णः । तत्र 'प्रेमा' ना पुमान्, स्नेहश्च ॥—दोहदम्, इच्छा, काङ्क्षा, स्पृहा, ईहा, तृट्, वाञ्छा, लिप्सा, मनोरथः, कामः, अभिलाषः, तर्षः, इति १२ स्पृहायाः ॥—स तर्षो महान्त्वे लालसा । द्वयोः स्त्रीपुंसयोः ॥—उपाधिः, धर्मचिन्ता, इति १ धर्मचिन्तनस्य । तत्र

स्याच्चिन्ता स्मृतिराध्यानमुत्कण्ठोत्कलिके समे	४१९
<u>उत्साहोऽध्यवसायः स्यात्स वीर्यमतिशक्तिभाक्</u>	४२०
कपटोऽस्त्री व्याजदम्भोपधयश्छद्मकैतवे	४२१
कुसृतिर्निकृतिः शाठ्यं प्रमादोऽनवधानता	४२२
कौतूहलं कौतुकं च कुतुकं च कुतूहलम्	४२३
स्त्रीणां विलासविव्वोकविभ्रमा ललितं तथा	४२४
हेला लीलेत्यमी हावाः क्रियाः शृङ्गारभावजाः	४२५
द्रवकेलिपरीहासाः क्रीडा लीला च नर्म च	४२६
व्याजोऽपदेशो लक्ष्यं च क्रीडा खेला च कूर्दनम्	४२७
घर्मो निदाघः स्वेदः स्यात्प्रलयो नष्टचेष्टता	४२८

‘उपाधिः’ पुंसि ॥—आधिः, मानसीव्यथा, इति २ मनःपीडायाः । आधिः
 उच्यते पुंसि ॥—चिन्ता, स्मृतिः, आध्यानम्, इति ३ स्मरणस्य ॥—उत्क-
 ण्ठा, उत्कलिका इति २ उत्कण्ठायाः ॥—उत्साहः, अध्यवसायः, इति २
 उत्साहस्य ॥—स उत्साहोऽतिशक्तिभाक्सातिशक्तिश्चेद्वीर्यमुच्यते ॥—कपटः,
 व्याजः, दम्भः, उपधिः, छद्म, कैतवम्, कुसृतिः, निकृतिः, शाठ्यम्, इति ९
 शाठ्यस्य ॥—प्रमादः, अनवधानता, इति २ कर्तव्यानवधानस्य ॥—
 कौतूहलम्, कौतुकम्, कुतुकम्, कुतूहलम्, इति ४ कौतुकस्य ॥—विलासः,
 विव्वोकः, विभ्रमः, ललितम्, हेला, लीला, इति ६ स्त्रीणां शृङ्गारभावजाः शृङ्गार-
 रससमुद्भूताः क्रियाश्रेष्ठाः हावा उच्यन्ते ॥—द्रवः, केलिः, परीहासः, क्रीडा, लीला
 नर्म, इति ६ क्रीडामात्रस्य ॥—व्याजः, अपदेशः, लक्ष्यम्, इति ३ स्वरू-
 पान्तरादस्य ॥—क्रीडा, खेला, कूर्दनम्, इति ३ बाललीलायाः ॥—घर्मः,
 निदाघः, स्वेदः, इति ३ स्वेदस्य ॥—प्रलयः, नष्टचेष्टता, इति २ परिस्पन्द-

अवहित्थाकारगुप्तिः समौ संवेगसंभ्रमौ	४२९
स्यादाच्छुरितकं हासः सोत्प्रासः स मनाविस्मृतम्	४३०
मध्यमः स्याद्विहसितं रोमाञ्चो रोमहर्षणम्	४३१
क्रन्दितं रुदितं क्रुष्टं जृम्भस्तु त्रिषु जृम्भणम्	४३२
विप्रलम्भो विसंवादो रिङ्गणं स्खलनं समे	४३३
स्यान्निद्रा शयनं स्वापः स्वप्नः संवेश इत्यपि	४३४
तन्द्री प्रमीला भ्रुकुटिर्भ्रुकुटिर्भ्रुकुटिः स्त्रियाम्	४३५
अदृष्टिः स्यादसौम्येऽक्षिण संसिद्धिप्रकृती त्विमे	४३६
स्वरूपं च स्वभावश्च निसर्गश्चाथ वेपथुः	४३७
कम्पोऽथ क्षण उद्धर्षो मह उद्धव उत्सवः	४३८

नाशस्य ॥—अवहित्था, आकारगुप्तिः, इति २ आकारगोपनस्य ॥ संवेगः, संभ्रमः, इति २ हर्षादिना कर्मसु त्वरणस्य ॥—सोत्प्रासः साभिप्रायो हास आच्छुरितकमुच्यते ॥—स हासो मनागीषचेत्स्मृतमुच्यते ॥—स हासो मध्यमश्चेदनल्पाधिकस्तर्हि विहसितं स्यात् ॥—रोमाञ्चः, रोमहर्षणम्, इति २ रोमोद्गमस्य ॥—क्रन्दितम्, रुदितम्, क्रुष्टम्, इति ३ रुदितस्य ॥—जृम्भः, जृम्भणम्, इति २ जृम्भिकायाः ॥—विप्रलम्भः, विसंवादः, इति २ वञ्चनायुक्तभाषणस्य ॥—रिङ्गणम्, स्खलनम्, इति २ स्वधर्मादेश्वलनस्य ॥—निद्रा, शयनम्, स्वापः, स्वप्नः, संवेशः, इति ५ निद्रायाः ॥—तन्द्री, प्रमीला, इति २ निद्राया आदावन्ते च यदालस्यं तस्य भ्रुकुटिः, भ्रुकुटिः, भ्रुकुटिः, इति ३ क्रोधादिजनितभ्रूवक्रतायाः ॥—असौम्येऽक्षिण सरोषे चक्षुषि अदृष्टिरिति ॥—संसिद्धिः, प्रकृतिः, स्वरूपम्, स्वभावः, निसर्गः, इति ५ स्वभावस्य ॥—वेपथुः, कम्पः, इति २ कम्पस्य ॥—क्षणः, उद्धर्षः, महः, उद्धवः, उत्सवः, इति ५ उत्सवस्य ॥

११. पातालभोगिवर्गः ।

अधोभुवनपातालं बलिसद्म रसातलम्	४३९
नागलोकोऽथ कुहरं शुषिरं विवरं विलम्	४४०
छिद्रं निर्व्यथनं रोकं रन्ध्रं श्वभ्रं वपा शुषिः	४४१
गर्तावदौ भुवि श्वभ्रे सरन्ध्रे शुषिरं त्रिषु	४४२
अन्धकारोऽस्त्रियां ध्वान्तं तमिस्रं तिमिरं तमः	४४३
ध्वान्ते गाढेऽन्धतमसं क्षीणेऽवतमसं तमः	४४४
विष्वक्संतमसं नागाः काद्रवेयास्तदीश्वरः	४४५
शेषोऽनन्तो वासुकिस्तु सर्पराजोऽथ गोनसे	४४६
तिलित्सः स्यादजगरे शयुर्वाहस इत्युभौ	४४७
अलगर्दो जलव्यालः समौ राजिलडुण्डुभौ	४४८

१३९-४६०. अधोभुवनम्, पातालम्, बलिसद्म, रसातलम्, नागलोकः, इति ५ पातालस्य ॥—कुहरम्, शुषिरम्, विवरम्, विलम्, छिद्रम्, निर्व्यथनम्, रोकम्, रन्ध्रम्, श्वभ्रम्, वपा, शुषिः, इति ११ छिद्रमात्रस्य ॥—गर्तः, अवटः, इति २ भुवि यच्छ्वभ्रं तत्र ॥—शुषिरमिति सरन्ध्रे—रन्ध्रयुक्ते वस्तुनि तत्रिषु वाच्य-
लिङ्गम् ॥—अन्धकारः, ध्वान्तम्, तमिस्रम्, तिमिरम्, तमः, इति ५ अन्धकार-
स्य । तत्र 'अन्धकारः' क्लीवपुंसोः ॥—गाढे ध्वान्ते सातिशये तमसि अन्धतमस-
मिति ॥—क्षीणे ध्वान्ते अवतमसमिति ॥—विष्वक्तमः सर्वव्यापि ध्वान्तं संत-
मसमुच्यते ॥—नागाः, काद्रवेयाः, इति २ नागानाम् ॥—तदीश्वरो नागानामीशः,
शेषः अनन्त इति चोच्यते ॥—वासुकिः, सर्पराजः, इति २ नागराजस्य ॥—
गोनसः, तिलित्सः इति २ गोनसस्य ॥—अजगरः, शयुः, वाहसः, इति ३
अजगरस्य ॥—अलगर्दः, जलव्यालः, इति २ जलसर्पस्य ॥—राजिलः,

मालुधानो मातुलाहिर्निर्मुक्तो मुक्तकञ्चुकः	४४९
सर्पः पृदाकुर्भुजगो भुजंगोऽहिर्भुजंगमः	४५०
आशीविषो विषधरश्चक्री व्यालः सरीसृपः	४५१
कुण्डली गूढपाच्चक्षुःश्रवाः काकोदरः फणी	४५२
दर्वीकरो दीर्घपृष्ठो दन्दशूको विलेशयः	४५३
उरगः पन्नगो भोगी जिह्मगः पवनाशनः	४५४
‘लेलिहानो द्विरसनो गोकर्णः कञ्चुकी तथा	* *
कुम्भीनसः फणधरो हरिभोगधरस्तथा	* *
अहेः शरीरं भोगः स्यादाशीरप्यहिदंष्ट्रिका’	* *
त्रिष्वाहेयं विषास्थ्यादि स्फटायां तु फणा द्वयोः	४५५
समौ कञ्चुकनिर्मोकौ क्ष्वेडस्तु गरलं विषम्	४५६
पुंसि क्लीवे च काकोलकालकूटहलाहलाः	४५७
सौराष्ट्रिकः शौक्लिकेयो ब्रह्मपुत्रः प्रदीपनः	४५८

डण्डभः, इति २ निर्विषस्य द्विमुखसर्पस्य ॥—मालुधानः, मातुलाहिः, इति २ खट्वाकारचित्रसर्पस्य ॥—निर्मुक्तः, मुक्तकञ्चुकः, इति २ त्यक्तकञ्चुकस्य ॥—सर्पः, पृदाकुः, भुजगः, भुजंगः, अहिः, भुजङ्गमः, आशीविषः, विषधरः, चक्री, व्यालः, सरीसृपः, कुण्डली, गूढपात्, चक्षुःश्रवाः, काकोदरः, फणी, दर्वीकरः, दीर्घपृष्ठः, दन्दशूकः, विलेशयः, उरगः, पन्नगः, भोगी, जिह्मगः, पवनाशनः, इति २५ सर्पस्य ॥—यद्विषास्थ्यादि अहिभवं तत् आहेयमुच्यते ॥—स्फटा, फणा, इति २ फणायाः । द्वे अपि स्त्रीपुंसयोः ॥—कञ्चुकः, निर्मोकः, इति २ सर्पत्वचः ॥—क्ष्वेडः, गरलम्, विषम्, इति ३ विषमात्रस्य ॥—काकोलः, कालकूटः, हलाहलः, सौराष्ट्रिकः, शौक्लिकेयः,

दारदो वत्सनाभश्च विषभेदा अमी नव ४५९

विषवैद्यो जाङ्गलिको व्यालग्राह्यहितुण्डिकः ४६०

१२. नरकवर्गः ।

स्यान्नारकस्तु नरको निरयो दुर्गतिः स्त्रियाम् ४६१

तश्चेदास्तपनावीचिमहारौरवरौरवाः ४६२

संघातः कालसूत्रं चेत्याद्याः सत्त्वास्तु नारकाः ४६३

प्रेता वैतरणी सिन्धुः स्यादलक्ष्मीस्तु निर्ऋतिः ४६४

विष्टिराजूः कारणा तु यातना तीव्रवेदना ४६५

पीडा बाधा व्यथा दुःखमामनस्यं प्रसूतिजम् ४६६

स्यात्कष्टं कृच्छ्रमाभीलं त्रिष्वेषां भेद्यगामि यत् ४६७

ब्रह्मपुत्रः, प्रदीपनः, दारदः, वत्सनाभः, इति ९ स्थावरविषभेदाः ॥—

विषवैद्यः, जाङ्गुलिकः, इति २ विषहरवैद्यस्य ॥—व्यालप्राही, अहितुण्डिकः,

इति २ सर्पग्राहिणः ॥

४६१-४६७. नारकः, नरकः, निरयः, दुर्गतिः, इति ४ नरकस्य ॥—

तपनः, अवीचिः, महारौरवः, रौरवः, संघातः, कालसूत्रम्, इत्याद्या नरकभेदाः । आद्यशब्दात्तामिस्र-कुम्भीपाकादयः ॥—नारका नरके भवाः सत्त्वाः

प्राणिनः प्रेता उच्यन्ते ॥—नारकी सिन्धुर्नदी वैतरणी ज्ञेया ॥—नारक्यल-

क्ष्मीरशोभा निर्ऋतिरुच्यते ॥—विष्टिः, आजूः, इति २ नरके हठात्प्रक्षे-

पस्य ॥—कारणा, यातना, तीव्रवेदना, इति ३ नरकपीडायाः ॥—पीडा,

वाधा, व्यथा, दुःखम्, आमनस्यम्, प्रसूतिजम्, कष्टम्, कृच्छ्रम्, आभीलम्,

इति ९ द्रुःखस्य । एषां मध्ये यद्द्रुःखादिकं भेद्यगामि विशेष्यवृत्ति तत्रिषु ।

यथा—सैव सेवा दुःखा न बहुरूपा सोऽयं दुःखसुतोऽग्राह्यः सर्वं दुःखं विना-

किनः' इति ॥

१३. वारिवर्गः ।

समुद्रोऽन्धिरकूपारः पारावारः सरित्पतिः	४६८
उदन्वानुदधिः सिन्धुः सरस्वान्सागरोऽर्णवः	४६९
रत्नाकरो जलनिधिर्यादःपतिरपांपतिः	४७०
तस्य प्रभेदाः क्षीरोदो लवणोदस्तथापरे	४७१
आपः स्त्री भूम्नि वार्वारि सलिलं कमलं जलम्	४७२
पयः कीलालममृतं जीवनं भुवनं वनम्	४७३
कवन्धमुदकं पाथः पुष्करं सर्वतोमुखम्	४७४
अम्भोऽर्णस्तोयपानीयनीरक्षीराम्बुशम्बरम्	४७५
मेघपुष्पं घनरसस्त्रिषु द्वे आप्यमम्मयम्	४७६
भङ्गस्तरङ्ग ऊर्मिर्वा स्त्रियां वीचिरथोर्मिषु	४७७
महत्सूलोलकलोलौ स्यादावर्तोऽम्भसां भ्रमः	४७८

४६८-५५३. समुद्रः, अन्धिः, अकूपारः, पारावारः, सरित्पतिः, उदन्वान्, उदधिः, सिन्धुः, सरस्वान्, सागरः, अर्णवः, रत्नाकरः, जलनिधिः, यादःपतिः, अपांपतिः, इति १५ समुद्रमात्रस्य ॥—तस्य समुद्रस्य प्रभेदास्तु—क्षीरोदः, लवणोदः, तथापरे दध्युद-वृतोद-सुरोद-इक्षुद-खादूदाः ॥—आपः, वाः, वारि, सलिलम्, कमलम्, जलम्, पयः, कीलालम्, अमृतम्, जीवनम्, भुवनम्, वनम्, कवन्धम्, उदकम्, पाथः, पुष्करम्, सर्वतोमुखम्, अम्भः, अर्णः, तोयम्, पानीयम्, नीरम्, क्षीरम्, अम्बु, शम्बरम्, मेघपुष्पम्, घनरसः, इति २७ जलस्य । तत्र 'आपः' स्त्रियां बहुत्वे च नित्यम् ॥—आप्यम्, अम्मयम्, इति २ जलनिवासस्य त्रिषु ॥—भङ्गः, तरङ्गः, ऊर्मिः, वीचिः, इति ४ लह-र्याः ॥—उल्लोलः, कल्लोलः, इति २ महत्सूर्मिषु ॥—अम्भसां भ्रमो मण्डला-

ताः

पृषन्तिविन्दुपृषतः पुमांसो विप्रुषः स्त्रियाम्	४७९
चक्राणि पुटभेदाः स्युर्भ्रमाश्च जलनिर्गमाः	४८०
कूलं रोधश्च तीरं च प्रतीरं च तटं त्रिषु	४८१
पारावारे परार्वाची तीरे पात्रं तदन्तरम्	४८२
द्वीपोऽस्त्रियामन्तरीपं यदन्तर्वारिणस्तटम्	४८३
तोयोत्थितं तत्पुलिनं सैकतं सिकतामयम्	४८४
निषद्वरस्तु जम्वालः पङ्कोऽस्त्री शादकर्दमौ	४८५
जलोच्छ्वासाः परीवाहाः कूपकास्तु विदारकाः	४८६
नाव्यं त्रिलिङ्गं नौतार्ये स्त्रियां नौस्तरणिस्तरिः	४८७

ताः

कारेण भ्रमणमावर्तः स्यात् ॥—पृषन्ति, विन्दवः, पृषतः, विप्रुषः, इति ४ जलविन्दूनाम् । तत्र 'पृषत्' क्लीबे, 'विन्दुपृषतौ' पुंसि, 'विप्रुट्' स्त्री ॥—चक्राणि, पुटभेदाः, भ्रमाः, जलनिर्गमाः, इति ४ यानि चक्राकारेण जलान्यधो यान्ति तेषाम् ॥—कूलम्, रोधः, तीरम्, प्रतीरम्, तटम्, इति ५ तीरस्य । 'तटं' त्रिलिङ्गम् ॥—परं चार्वाक्च परार्वाची तीरे क्रमेण पारावारे उच्येते । नद्याः परतीरं पारम्, अवाकतीरमवारमित्यर्थः ॥—तयोः पारावारयोरन्तरं मध्यं पात्रमुच्यते ॥—वारिणोऽन्तर्मध्ये यत्तटं तत् द्वीप इति अन्तरीपमिति चोच्यते ॥—तोयोत्थितं तोयक्रमेणोत्थं तत्पुलिनमुच्यते ॥—सैकतम्, सिकतामयम्, इति २ वालुकाप्रचुरस्थानस्य ॥—निषद्वरः, जम्वालः, पङ्कः, शादः, कर्दमः, इति ५ कर्दमस्य । तत्र 'पङ्कः' पुंनपुंसकयोः ॥—जलोच्छ्वासाः, परीवाहाः, इति २ निर्गममार्गैः प्रवृद्धं जलं परिवहति तेषाम् ॥—कूपकाः, विदारकाः, इति २ शुष्कमद्यादौ हि जलार्थं गताः प्रियङ्गवो तेषाम् ॥—नौतार्ये नावा तारितुमर्हे जलादौ नाव्यम् । तत्रिषु ॥—नौः, तरणिः, तरिः, इति ३

उडुपं तु प्लवः कोलः <u>स्रोतोऽम्बुसरणं स्वतः</u>	४८८
आतरस्तरपण्यं स्याद्रोणी काष्ठाम्बुवाहिनी	४८९
सांयात्रिकः पोतवाणिकर्णधारस्तु नाविकः	४९०
नियामकाः पोतवाहाः कूपको गुणवृक्षकः	४९१
नौकादण्डः क्षेपणी स्यादरित्रं केनिपातकः	४९२
अग्निः स्त्री काष्ठकुहालः सेकपात्रं तु सेचनम्	४९३
क्लीवेऽर्धनावं नावोऽर्धेऽतीतनौकेऽतिनु त्रिषु	४९४
त्रिष्वगाधात्प्रसन्नोऽच्छः कलुषोऽनच्छ आविलः	४९५

नौकायाः ॥—उडुपम्, प्लवः, कोलः, इति ३ अल्पनौकायाः ॥—स्वतो यदम्बुसरणं जलगमनं तत्स्रोत उच्यते ॥—^{a calligrapher's work of course.} ~~आवरः~~ तरपण्यम्, इति ३ नद्यादितरणे देयमूल्यस्य ॥—काष्ठाम्बुवाहिनी काष्ठमयी जलवाहिनी सा द्रोणी उच्यते ॥ सांयात्रिकः, पोतवाणिक, इति २ नौकया वाणिज्यकारिणः ॥—कर्णधारः, नाविकः, इति २ अरित्रं धृत्वा यस्तारयति तस्य ॥—नियामकाः, पोतवाहाः, इति २ पोतमध्यस्थितकाष्ठाग्रे दुष्टजन्वादिज्ञानाय स्थित्वा ये नियन्तुं शक्तास्तेषाम् ॥—^{the most of a ship} कूपकः, गुणवृक्षकः, इति २ रज्ज्वाद्याधारमध्यस्तम्भस्य ॥—नौकादण्डः, क्षेपणी । इति २ नौकावाहकदण्डस्य ॥—अरित्रम्, केनिपातकः, इति २ कर्णस्य ॥—अग्निः, काष्ठकुहालः, इति २ पोतादेर्मलापनयनार्थं काष्ठकुहालस्य ॥—सेकपात्रम्, सेचनम्, इति २ चर्मादिरचितस्य जलोत्सर्जनपात्रस्य ॥—नावोऽर्धे अर्धनावम् । तत्क्लीवे ॥—अतीतनौके नौकामतीत्यवर्तमाने मनुष्यादौ अतिनु । त्रिलिङ्गम् । अतः परमगाधात् 'अगाध' शब्दमभिव्याप्य त्रिषु वाच्यलिङ्गा इत्यर्थः ॥—प्रसन्नः, अच्छः, इति २ निर्मलस्य ॥—कलुषः, अनच्छः,

निम्नं गभीरं गम्भीरमुत्तानं तद्विपर्यये	४९६
अगाधमतलस्पर्शं कैवर्तं दाशधीवरौ	४९७
आनायः पुंसि जालं स्यात्सणसूत्रं पवित्रकम्	४९८
मत्स्याधानी कुवेणी स्याद्वडिशं मत्स्यवेधनम्	४९९
पृथुरोमा झषो मत्स्यो मीनो वैसारिणोऽण्डजः	५००
विसारः शकली चाथ गडकः शकुलार्भकः	५०१
सहस्रदंष्ट्रः पाठीन उलूपी शिशुकः समौ	५०२
नलमीनश्चिलिचिमः प्रोष्ठी तु शफरी द्वयोः	५०३
क्षुद्राण्डमत्स्यसंघातः पोताधानमथो झषाः	५०४
रोहितो मद्गुरः शालो राजीवः शकुलस्तिमिः	५०५

आविलः, इति ३ मलमिश्रस्य ॥—निम्नम्, गभीरम्, गम्भीरम्, इति ३ गम्भीरस्य ॥—तद्विपर्यये गम्भीरादितरस्मिन् उत्तानमिति ॥—अगाधम्, अतल-
स्पर्शम्, इति २ अत्यन्तगम्भीरस्य ॥—कैवर्तः, दाशः, धीवरः, इति ३ कैवर्त-
स्य ॥—आनायः, जालम्, इति २ जालस्य ॥—सणसूत्रम्, पवित्रकम्, इति २
सणसूत्रजालस्य ॥—मत्स्याधानी, कुवेणी, इति २ मत्स्यवेधनकर-
ण्डिकायाः ॥—वडिशम्, मत्स्यवेधनम्, इति २ मत्स्यवेधनस्य ॥—पृथु-
रोमा, झषः, मत्स्यः, मीनः, वैसारिणः, अण्डजः, विसारः, शकली, इति ८
मत्स्यस्य ॥—गडकः, शकुलार्भकः, इति २ मत्स्यविशेषस्य ॥—सहस्र-
दंष्ट्रः, पाठीनः, इति २ बहुदंष्ट्रस्य मत्स्यविशेषस्य ॥—उलूपी, शिशुकः,
इति २ शिशुमाराकारमत्स्यस्य ॥—नलमीनः, चिलिचिमः, इति २
जलतृणचारिमत्स्यविशेषस्य ॥—प्रोष्ठी, शफरी, इति २ मत्स्यविशे-
षस्य ॥—क्षुद्राण्डाः ते अण्डमत्सयाश्च तेषां संघाताः पोताधानमुच्यते ॥—अथो
झषा मत्स्यविशेषाः वक्ष्यन्ते, नतु पर्यायाः—रोहितः, मद्गुरः, शालः, राजीवः,

तिमिगिलादयश्चाथ यादांसि जलजन्तवः	५०६
तद्भेदाः शिशुमारोद्रशङ्खयो मकरादयः	५०७
स्यात्कुलीरः कर्कटकः कूर्मे कमठकच्छपौ	५०८
ग्राहोऽवहारो नक्रस्तु कुम्भीरोऽथ महीलता	५०९
गण्डूपदः किंचुलको निहाका गोधिका समे	५१०
रक्तपा तु जलौकायां स्त्रियां भूमि जलौकसः	५११
मुक्तास्फोटः स्त्रियां शुक्तिः शङ्खः स्यात्कम्बुरस्त्रियौ	५१२
क्षुद्रशङ्खाः शङ्खनखाः शम्बूका शलशुक्तयः	५१३
भेके मण्डूकवर्षाभूशालूरप्लवदर्दुराः	५१४
शिली गण्डूपदी भेकी वर्षाभ्वी कमठी डुलिः	५१५

शकुलः, तिमिः, तिमिगिलः । आदिशब्दान्नन्यावर्तादयोऽन्ये ॥—यादांसि, जलजन्तवः, इति २ जलचरमात्रस्य ॥—तद्भेदा जलजन्तूनां विशेषाः ॥—शिशुमारः, उद्रः, शङ्खः, मकरः । आदिशब्दान्जलहस्यादयः ॥—कुलीरः, कर्कटकः, इति २ कर्कटस्य ॥—कूर्मः, कमठः, कच्छपः, इति ३ कूर्मस्य ॥—ग्राहः, अवहारः, इति २ ग्राहस्य ॥—नक्रः, कुम्भीरः, इति २ नक्रस्य ॥—महीलता, गण्डूपदः, किंचुलकः, इति ३ जलचरभेदस्य ॥—निहाका, गोधिका, इति २ जलगोधिकायाः ॥—रक्तपा, जलौका, जलौकसः, इति ३ जलौकायाः ॥ मुक्तास्फोटः, शुक्तिः, इति २ शुक्तिकायाः ॥—शङ्खः, कम्बुः, इति २ शङ्खस्य ॥—क्षुद्रशङ्खाः, शङ्खनखाः, इति २ सूक्ष्मशङ्खानाम् ॥—जलशुक्तयो जलमात्रजाः शुक्तयः, शम्बूका उच्यन्ते ॥—भेकः, मण्डूकः, वर्षाभूः, शालूरः, प्लवः, दर्दुरः, इति ६ भेकस्य ॥—शिली, गण्डूपदी, इति २ स्तूलपगण्डूपदजातेः ॥—भेकी, वर्षाभ्वी, इति २ क्षुद्रभेकजातेः ॥—कमठी, डुलिः, इति

मद्गुरस्य प्रिया शृङ्गी दुर्नामा दीर्घकोशिका	५१६
जलाशयो जलाधारस्तत्रागाधजलो हृदः	५१७
आहावस्तु निपानं स्यादुपकूपजलाशये	५१८
पुंस्येवान्धुः प्रहिः कूप उदपानं तु पुंसि वा	५१९
नेमिस्त्रिकास्य वीनाहो मुखवन्धनमस्य यत्	५२०
पुष्करिण्यां तु खातं स्यादखातं देवखातकम्	५२१
पद्माकरस्तडागोऽस्त्री कासारः सरसी सरः	५२२
वेशन्तः पल्वलं चाल्पसरो वापी तु दीर्घिका	५२३
खेयं तु परिखाधारस्त्वम्भसां यत्र धारणम्	५२४
स्यादालवालमावालमावापोऽथ नदी सरित्	५२५

२ कूर्म्याः ॥—मद्गुराख्यस्य मत्स्यविशेषस्य प्रिया स्त्री शृङ्गीत्युच्यते ॥—
 दुर्नामा, दीर्घकोशिका, इति २ जलूकाकारस्य जलचरविशेषस्य ॥—
 जलाशयः, जलाधारः, इति २ तडागादीनाम् ॥—अगाधमतलस्पर्शं जलयस्य
 स जलाशयो हृद उच्यते ॥—उपकूपजलाशये कूपसमीपे यो जलाशयः कूपो-
 दृताम्बुस्थापनीयशिलादिरचितो गर्तः, तत्र आहावः, निपानम्, इति २ ॥—अन्धुः,
 प्रहिः, कूपः, उदपानम्, इति ४ कूपस्य । तत्र 'उदपानं' वा पुंसि ॥—अस्य
 कूपस्य नेमिरन्ते रज्ज्वादिधारणार्थं दारुयन्त्रं सा त्रिका ॥—अस्य कूपस्य
 पाषाणादिभिर्न्यन्मुखनिवन्धनं स वीनाह उच्यते ॥—पुष्करिणी, खातम्, इति २
 पुष्करिण्याः ॥—अखातम्, देवखातकम्, इति २ अकृत्रिमखातस्य ॥—
 पद्माकरः, तडागः, कासारः, सरसी, सरः, इति ५ तडागस्य ॥—वेशन्तः,
 पल्वलम्, अल्पसरः, इति ३ स्वल्पसरसः ॥—वापी, दीर्घिका, इति २
 वाप्याः ॥—खेयम्, परिखा, इति २ दुर्गाद्वहिर्यत्परितः खातं क्रियते
 तस्य स्यात् यत्र आवासं भाराणां धेनुदिमेकार्थं जलानां संग्रहणं स आधार
 उच्यते ॥—आलवालम्, आवालम्, आवापः, इति ३ वृक्षादिमूल समन्त-

तरङ्गिणी शैवलिनी तटिनी हादिनी धुनी	५२६
स्रोतस्वती द्वीपवती स्रवन्ती निम्नगापगा	५२७
‘कूलंकषा निर्झरिणी रोधोवक्रा सरस्वती’	* *
गङ्गा विष्णुपदी जह्नुतनया सुरनिम्नगा	५२८
भागीरथी त्रिपथगा त्रिस्रोता भीष्मसूरपि	५२९
कालिन्दी सूर्यतनया यमुना शमनस्वसा	५३०
रेवा तु नर्मदा सोमोद्भवा मेकलकन्यका	५३१
करतोया सदानीरा बाहुदा सैतवाहिनी	५३२
शतद्रुस्तु शुतुद्रिः स्याद्विपाशा तु विपाट् स्त्रियाम्	५३३
शोणो हिरण्यवाहः स्यात्कुल्याल्पा कृत्रिमा सरित्	५३४
शरावती वेत्रवती चन्द्रभागा सरस्वती	५३५
कावेरी सरितोऽन्याश्च संभेदः सिन्धुसंगमः	५३६

तोऽम्भसो धारणार्थं यद्वेष्टनं तस्य ॥—नदी, सरित्, तरङ्गिणी, शैवलिनी, तटिनी, हादिनी, धुनी, स्रोतस्वती, द्वीपवती, स्रवन्ती, निम्नगा, आपगा, इति १२ नद्याः ॥—गङ्गा, विष्णुपदी, जह्नुतनया, सुरनिम्नगा, भागीरथी, त्रिपथगा, त्रिस्रोताः, भीष्मसूः, इति ८ भागीरथ्याः ॥—कालिन्दी, सूर्यतनया, यमुना, शमनस्वसा, इति ४ यमुनायाः ॥—रेवा, नर्मदा, सोमोद्भवा, मेकलकन्यका, इति ४ नर्मदायाः । करतोया, सदानीरा, इति २ गौरीविवाहे कन्यादानोदकाज्जातायाः ॥—बाहुदा, सैतवाहिनी, इति २ कार्तवीर्यार्जुनेन यावतारिता तस्याः ॥—शतद्रुः, शुतुद्रिः, इति २ शतद्रुः ॥ विपाशा, विपाट्, इति २ पाशमोचिन्याः ॥—शोणः, हिरण्यवाहः, इति २ नदविशेषस्य ॥—याल्पा कृत्रिमा सरित्सा कुल्या ॥—शरावती, वेत्रवती चन्द्रभागा, सरस्वती, कावेरी, इति ५ सरिद्विशेषाः ॥—अन्याश्च सरितः कौ-

द्वयोः प्रणाली पयसः पदव्यां त्रिषु तूत्तरौ	५३७
देविकायां सरय्वां च भवे दाविकसारवौ	५३८
सौगन्धिकं तु कह्लारं हलकं रक्तसंध्यकम्	५३९
स्यादुत्पलं कुवलयमथ नीलाम्बुजन्म च	५४०
इन्दीवरं च नीलेऽस्मिन्सिते कुमुदकैरवे	५४१
शालूकमेषां कन्दः स्याद्वारिपर्णी तु कुम्भिका	५४२
जलनीली तु शेवालं शैवलोऽथ कुमुद्वती	५४३
कुमुदिन्यां नलिन्यां तु विसिनीपद्मिनीमुखाः	५४४
वा पुंसि पद्मं नलिनमरविन्दं महोत्पलम्	५४५
सहस्रपत्रं कमलं शतपत्रं कुशेशयम्	५४६
पङ्केरुहं तामरसं सारसं सरसीरुहम्	५४७

शिकी-गण्डकी-चर्मण्वती-गोदा-वेण्याद्याः सन्तीति शेषः ॥—संभेदः, सिन्धुसंगमः,
 इति २ नदीमेलकस्य नदीसंगमस्य ॥—पयसो-जलस्य पदव्यां निर्गमनमार्गे
 मकरमुखादिरूपा प्रणाली इति । तद्वयोः, । पुंसि तु 'प्रणालः' ॥—उत्तरौ दाविक-
 सारवौ त्रिषु । देविकायां नद्यां भवं दाविकम् । सरय्वां नद्यां भवं सारवम् ॥—
 सौगन्धिकम्, कह्लारम्, इति २ संध्याविकासिनः शुक्लसरोजस्य ॥—
 हलकम्, रक्तसंध्यकम्, इति २ रक्तकह्लारस्य ॥—उत्पलम्, कुवलयम्, इति २ कुमु-
 दस्य ॥—नीलाम्बुजन्म, इन्दीवरम्, इति २ नीलेऽस्मिन्नुत्पले ॥—कुमुदम्,
 कैरवम्, इति २ सिते शुभ्रेऽस्मिन्नुत्पले ॥—एषामुत्पलविशेषाणां कन्दः शा-
 लूकं स्यात् ॥—वारिपर्णी, कुम्भिका, इति २ जलकुम्भिकायाः ॥—जलनीली,
 शेवालम्, शैवलः, इति ३ शैवालस्य ॥—कुमुद्वती, कुमुदिनी, इति २ कुमु-
 दिन्याः ॥—नलिनी, विसिनी, पद्मिनी, इति ३ कमलिन्याः । 'मुख-'
 शब्दात्सरोजिनीप्रभृतयः ॥—पद्मम्, नलिनम्, अरविन्दम्, महोत्पलम्, सहस्र-
 पत्रम्, कमलम्, शतपत्रम्, कुशेशयम्, पङ्केरुहम्, तामरसम्, सारसम्, सरसीरुहम्,

विसप्रसूनराजीवपुष्कराम्भोरुहाणि च	५४८
पुण्डरीकं सिताम्भोजमथ रक्तसरोरुहे	५४९
रक्तोत्पलं कोकनदं नालो नालमथास्त्रियाम्	५५०
मृणालं विसमब्जादिकदम्बे षण्डमस्त्रियाम्	५५१
करहाटः शिफाकन्दः किंजल्कः केसरोऽस्त्रियाम्	५५२
संवर्तिका नवदलं बीजकोशो वराटकः	५५३

१४. काण्डसमाप्तिः ।

उक्तं स्वव्योमदिक्कालधीशब्दादि सनाव्यक्रमम्	५५४
पातालभोगि नरकं वारि चैषां च संगतम्	५५५
इत्यमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुशासने	५५६
स्वरादिकाण्डः प्रथमः साङ्ग एव समर्थितः	५५७

विसप्रसूनम्, राजीवम्; पुष्करम्, अम्भोरुहम्, इति १६ कमलस्य ।
 'वा पुंसि' इति षोडशभिरपि संबध्यते ॥—तत्र पुण्डरीकम्, सिताम्भोजम्,
 इति २ सितकमलस्य ॥—रक्तसरोरुहम्, रक्तोत्पलम्, कोकनदम्, इति ३
 रक्तकमलस्य ॥—नालो, नालम्, इति २ पद्मादिदण्डस्य ॥—मृणालम्,
 विसम्, इति २ मृणालस्य । अस्त्रियां क्लीवपुंसोः ॥—अब्जादिकदम्बे कमला-
 दीनां समूहे षण्डमिति ॥—करहाटः, शिफाकन्दः, इति २ पद्ममूलस्य ॥
 —किंजल्कः, केसरः, इति २ केसरस्य ॥—संवर्तिका, नवदलम्, इति २
 पद्मादीनां नवपत्रस्य ॥—बीजकोशः, वराटकः, इति २ बीजकोशस्य ॥

५५४-५५७. मया स्वरव्योम-दिक्काल-धी-शब्द-नाव्य-पातालभोगि-नरक-
 वारि उक्तम् । शब्दादीति रसगन्धादिग्रहणार्थमादिशब्दः । एषां स्वर्गादीनां संगतं
 संबन्धवशात्प्राप्तं देवासुरमेधादिकं तच्चोक्तम् ॥—एवममरसिंहस्य कृतौ नाम्नां
 लिङ्गानां चानुशासने स्वरादिशब्दानां काण्डः समूहः साङ्गोऽङ्गोपाङ्गसहितः प्रथमः
 समर्थितः कथितः ॥

द्वितीयं काण्डम् ।

१. वर्गभेदाः ।

वर्गाः पृथ्वीपुरक्षमाभृद्वनौषधिमृगादिभिः ५५८
 नृब्रह्मक्षत्रविद्विशूद्रैः साङ्गोपाङ्गैरिहोदिताः ५५९

२. भूमिवर्गः ।

भूर्भूमिरचलानन्ता रसा विश्वंभरा स्थिरा ५६०
 धरा धरित्री धरणिः क्षोणिज्या काश्यपी क्षितिः ५६१
 सर्वसहा वसुमती वसुधोर्वी वसुंधरा ५६२
 गोत्रा कुः पृथिवी पृथ्वी क्षमावनिर्मेदिनी मही ५६३
 'विपुला गह्वरी धात्री गौरिला कुम्भिनी क्षमा * *
 भूतधात्री रत्नगर्भा जगती सागराम्बरा' * *
 मृन्मृत्तिका प्रशस्ता तु मृत्सा मृत्स्ना च मृत्तिका ५६४
 उर्वरा सर्वसस्याढ्या स्यादूषः क्षारमृत्तिका ५६५

५५८-५५९. इह वक्ष्यमाणेऽस्मिन्काण्डेऽङ्गैर्मृच्छाखानगरादिभिः, उपाङ्गैर्मृत्सावेशादिभिः सहितैः पृथ्वी-पुर-क्षमाभृद्वनौषधि-मृग-नृ-ब्रह्म-क्षत्र-विद्विशूद्र-शब्दैर्वर्गा उदिता ववतुमारब्धाः । तत्र क्षमाभृच्छैलः । 'मृगादिभिः' इत्यादिशब्देन पक्षिणां ग्रहः ॥

५६०-५६३. भूः, भूमिः, अचला, अनन्ता, रसा, विश्वंभरा, स्थिरा, धरा, धरित्री, धरणिः, क्षोणिः, ज्या, काश्यपी, क्षितिः, सर्वसहा, वसुमती, वसुधा, उर्वी, वसुंधरा, गोत्रा, कुः, पृथिवी, पृथ्वी, क्षमा, अविनिः, मेदिनी, मही, इति २७ नामानि भूमेः ॥—मृत्, मृत्तिका, इति २ मृदः ॥—मृत्सा, मृत्स्ना, इति २ प्रशस्तमृदः । प्रशस्ता मृत्तिका विल्यन्वयः ॥—सर्वैः सस्यैराढ्या मृत्तिका उर्वरेत्युच्यते ॥—ऊषः, क्षारमृत्तिका, इति २ क्षारमृत्तिकायाः ॥

ऊषवानूपरो द्वावप्यन्यलिङ्गौ स्थलं स्थली	५६६
समानौ मरुधन्वानौ द्वे खिलाप्रहते समे	५६७
त्रिष्वथो जगती लोको विष्टपं भुवनं जगत्	५६८
लोकोऽयं भारतं वर्षं शरावत्यास्तु योऽवधेः	५६९
देशः प्राग्दक्षिणः प्राच्य उदीच्यः पश्चिमोत्तरः	५७०
प्रत्यन्तो म्लेच्छदेशः स्यान्मध्यदेशस्तु मध्यमः	५७१
आर्यावर्तः पुण्यभूमिर्मध्यं विन्ध्यहिमालयोः	५७२
नीवृज्जनपदो, देशविषयौ तूपवर्तनम्	५७३
त्रिष्वगोष्ठान्नडप्राये नडान्नडल इत्यपि	५७४
कुमुद्वान्कुमुदप्राये वेतस्वान्वहुवेतसे	५७५

ऊषवान्, ऊषरः, इति २ क्षारमृद्विशिष्टस्य । द्वावप्यन्यलिङ्गौ ॥—स्थलम्, स्थली, इति २ अकृत्रिमस्थानस्य ॥—मरुः, धन्वा, इति २ मरुदेशस्य ॥—खिलम्, अप्रहृतम्, इति २ अकृष्टस्य क्षेत्रादेः ॥—जगती, लोकः, विष्टपम्, भुवनम्, जगत्, इति ५ भूतलस्य ॥—अयं जम्बुद्वीपवर्ती दृश्यमानो लोकः भारतनामकं वर्षं ज्ञेयम् ॥—शरावत्या अवधेर्यः प्राग्दक्षिणः प्राक्सहितो दक्षिणो देशः स प्राच्य इति ॥—शरावत्या अवधेर्यः पश्चिमोत्तरः पश्चिमसहित उत्तरो देशः स उदीच्य इति ॥—प्रत्यन्तः, म्लेच्छदेशः, इति २ शिष्टाचाररहितस्य कामरूपादेः ॥—मध्यदेशः, मध्यमः, इति २ मध्यदेशस्य ॥—आर्यावर्तः, पुण्यभूमिः, इति २ विन्ध्यहिमाचलयोरन्तरस्य ॥—नीवृत्, जनपदः, इति २ जनैर्वास्यमानराष्ट्रस्य मगधादेः ॥—देशः, विषयः, उपवर्तनम्, इति ३ ग्रामसमुदायलक्षणस्य देशमात्रस्य ॥—अथ गोष्ठशब्दमभिव्याप्य वक्ष्य-
माणास्त्रिषु लिङ्गेषु । नडान्, नडलः, इति २ नडवहले देशे ॥—कुमुदान्, इति १ कुमुदप्राये ॥—वेतस्वान् इति १ बहुवेतसे ॥—शादैर्वालतृणैर्हरिते देशे

शाद्वलः शादहरिते सजम्बाले तु पङ्किलः	५७६
जलप्रायमनूपं स्यात्पुंसि कच्छस्तथाविधः	५७७
स्त्री शर्करा शर्करिलः शार्करः शर्करावति	५७८
देश एवादिमावेवमुन्नेयाः सिकतावति	५७९
देशो नद्यम्बुवृष्ट्यम्बुसंपन्नव्रीहिपालितः	५८०
स्यान्नदीमातृको देवमातृकश्च यथाक्रमम्	५८१
सुराज्ञि देशे राजन्वान्स्यात्ततोऽन्यत्र राजवान्	५८२
गोष्ठं गोस्थानकं तत्तु गौष्ठीनं भूतपूर्वकम्	५८३
पर्यन्तभूः परिसरः सेतुरालौ स्त्रियां पुमान्	५८४
वामलूरश्च नाकुश्च वल्मीकं पुंनपुंसकम्	५८५
अयनं वर्त्म मार्गाध्वपन्थानः पदवी सृतिः	५८६

शाद्वल इति ॥—सजम्बाले कर्दमयुक्ते देशे पङ्किल इति ॥—जलप्रायम्, अनूपम्, इति २ जलबहुलदेशस्य ॥—तथाविधः अनूपसदृशः कश्चिन्नद्या-
देरुपान्तदेशः कच्छ इत्युच्यते ॥—शर्करा, शर्करिलः, इति २ वालुकायुक्त-
देशे ॥—शार्करः, शर्करावान्, इति २ वालुकायुक्तस्य देशादेः । आदिमौ
शर्कराशर्करिलौ देशे एव । एवं सिकतावत्युन्नेया ऊहनीयाः । सैकतः, सिकता-
वान्, इति २ वालुकायुक्तस्य देशादेः ।—नद्यम्बुभिर्वृष्ट्यम्बुभिश्च संपन्नै-
व्रीहिभिः पालितो देशः, क्रमेण नदीमातृको देवमातृकश्च स्यात् ॥—
धर्मशीलः शोभनो राजा यत्र स सुराज्ञा, तस्मिन्देशे राजन्वान् इति । ततो-
ऽन्यत्र राजमात्रयुक्ते देशे राजवान् इति ॥—गोष्ठम्, गोस्थानकम्, इति २
गवां स्थानस्य ॥—तद्गोष्ठं भूतपूर्वकं चेद्गौष्ठीनमित्युच्यते ॥—पर्यन्तभूः,
परिसरः, इति २ नदीपर्वतादीनामुपान्तभुवः ॥—सेतुः, आलिः, इति २
सेतोः ॥—वामलूरः, नाकुः, वल्मीकम्, इति २ वल्मीकस्य ॥—अयनम्,

सरणिः पद्धतिः पद्या वर्तन्येकपदीति च	५८७
अतिपन्थाः सुपन्थाश्च सत्पथश्चार्चितेऽध्वनि	५८८
व्यध्वो दुरध्वो विपथः कदध्वा कापथः समाः	५८९
अपन्थास्त्वपथं तुल्ये शृङ्गाटकचतुष्पथे	५९०
प्रान्तरं दूरशून्योऽध्वा कान्तारं वर्त्म दुर्गमम्	५९१
गव्यूतिः स्त्री क्रोशयुगं नल्वः किष्कुचतुःशतम्	५९२
घण्टापथः संसरणं तत्पुरस्योपनिष्करम्	५९३
‘द्यावापृथिव्यौ रोदस्यौ द्यावाभूमी च रोदसी	* *
दिवस्पृथिव्यौ गङ्गा तु रुमा स्याल्लवणाकरः’	* *

३. पुरवर्गः ।

पूः स्त्री पुरीनगर्यौ वा पत्तनं पुटभेदनम्	५९४
स्थानीयं निगमोऽन्यत्तु यन्मूलनगरात्पुरम्	५९५

वर्म, मार्गः, अध्वा, पन्थाः, पदवी, सृतिः, सरणिः, पद्धतिः, पद्या, वर्तनी, एकपदी, इति १२ मार्गस्य ॥—अतिपन्थाः, सुपन्थाः, सत्पथः, इति ३ अर्चितेऽध्वनि शोभने मार्गे ॥—व्यध्वः, दुरध्वः, विपथः, कदध्वा, कापथः, इति ५ दुर्मार्गस्य ॥—अपन्थाः, अपथम्, इति २ अमार्गस्य ॥—शृङ्गाटकम्, चतुष्पथम्, इति २ चतुष्पथस्य ॥—दूरश्चासौ शून्यश्च दूरशून्यशलायाजलादिवर्जितो दूरस्थोऽध्वा मार्गः प्रान्तरमित्युच्यते ॥—यदुर्गमं चोरकण्टकाद्युपद्रवयुक्तं वर्त्म मार्गः कान्तारमित्युच्यते ॥—क्रोशयुगं गव्यूतिरित्युच्यते ॥—किष्कूणां हस्तानां चतुःशतं नल्व इत्युच्यते ॥—घण्टापथः, संसरणम्, इति २ राजपथमात्रस्य ॥—तत्संसरणं पुरस्य नगरस्य चेदुपनिष्करमिति ॥

५९४-६३३. पूः, पुरी, नगरी, पत्तनम्, पुटभेदनम्, स्थानीयम्, निगमः, इति ७ नगरस्य ॥—यत्प्राकारादिवर्धितं विस्तीर्णं पुरं तत्स्थानीयादिनामक-

तच्छाखानगरं वेशो वेश्याजनसमाश्रयः	५९६
आपणस्तु निषद्यायां विपणिः पण्यवीथिका	५९७
रथ्या प्रतोली विशिखा स्याच्चयो वप्रमस्त्रियाम्	५९८
प्राकारो वरणः सालः प्राचीनं प्रान्ततो वृत्तिः	५९९
भित्तिः स्त्री कुड्यमेडूकं यदन्तर्न्यस्तकीकसम्	६००
गृहं गेहोदवसितं वेश्म सद्म निकेतनम्	६०१
निशान्तवस्त्यसदनं भवनागारमन्दिरम्	६०२
गृहाः पुंसि च भूक्ष्येव निकाय्यनिलयालयाः	६०३
वासः कुटी द्वयोः शाला सभा संजवनं त्विदम्	६०४
चतुःशालं मुनीनां तु पर्णशालोटजोऽस्त्रियाम्	६०५
चैत्यमायतनं तुल्ये वाजिशाला तु मन्दुरा	६०६

मिति । यन्मूलनगरादन्यत्पुरं तच्छाखानगरमित्यन्वयः ॥—वेश्याजनस्य समाश्रयो निवेशस्थानं वेश इत्युच्यते ॥—आपणः, निषद्या, इति २ क्रय्यवस्तुशालायाः ॥—विपणिः, पण्यवीथिका, इति २ क्रय्यवस्तुशालापङ्केः ॥—रथ्या, प्रतोली विशिखा, इति ३ ग्रामाभ्यन्तरमार्गस्य ॥—चयः, वप्रम्, इति २ परिखोद्धृतमृत्तिकाकूटस्य ॥—प्राकारः, वरणः, सालः, इति ३ युष्टिकाकण्टकादिरचितवेष्टनस्य ॥—नगरादेः प्रान्तभागे या वृत्तिर्वेष्टनं वेणुकण्टकादीनां तत्प्राचीनमित्युच्यते ॥—भित्तिः, कुड्यम्, इति २ भित्तेः ॥—तत्कुड्यमन्तर्न्यस्तकीकसं चेदेडूकसंज्ञम् ॥—गृहम्, गेहम्, उदवसितम्, वेश्म, सद्म, निकेतनम्, निशान्तम्, वस्त्यम्, सदनम्, भवनम्, अगारम्, मन्दिरम्, गृहाः, निकाय्यः, निलयः, आलयः, इति १६ गृहस्य ॥—वासः, कुटी, शाला, सभा, इति ४ सभागृहस्य ॥—संजवनम्, चतुःशालम्, इति ३ चतुःशालासंज्ञकस्य ॥—पर्णशाला, उत्जः, इति २ मुनिगृहस्य ॥—चैत्यम्, आयतनम्, इति २ यज्ञायतनभेदस्य ॥—

आवेशनं शिल्पिशाला प्रपा पानीयशालिका	६०७
मठश्छात्रादिनिलयो गज्जा तु मदिरागृहम्	६०८
गर्भागारं वासगृहमरिष्टं सूतिकागृहम्	६०९
कुट्टिमोऽस्त्री निवद्धा भूश्चन्द्रशाला शिरोगृहम्	* *
वातायनं गवाक्षोऽथ मण्डपोऽस्त्री जनाश्रयः	६१०
हर्म्यादि धनिनां वासः प्रासादो देवभूभुजाश्च	६११
सौधोऽस्त्री राजसदनमुपकार्योपकारिका	६१२
स्वस्तिकः सर्वतोभद्रो नन्धावर्तादयोऽपि च	६१३
विच्छन्दकः प्रभेदा हि भवन्तीश्वरसङ्गनाम्	६१४
रूप्यगारं भूभुजामन्तःपुरं स्यादवरोधनम्	६१५
शुद्धान्तश्चावरोधश्च स्यादद्वः क्षोममस्त्रियाम्	६१६

वाजिशाला, मन्दुरा, इति २ अश्वशालायाः ॥—आवेशनम्, शिल्पिशाला, इति २ स्वर्णकारादीनां शालायाः ॥—प्रपा, पानीयशालिका, इति २ जलशालायाः ॥—छात्रादिनिलयः शिष्यादीनां गृहं मठ इत्युच्यते । आदिना कापालिकादिसंग्रहः ॥—गज्जा, मदिरागृहम्, इति २ खद्यवस्थानस्य ॥—गर्भागारम्, वासगृहम्, इति २ गृहमध्यभागस्य ॥—अरिष्टम्, सूतिकागृहम्, इति २ प्रसवस्थानस्य ॥—वातायनम्, गवाक्षः, इति २ जनाश्रयस्य ॥—मण्डपः, जनाश्रयः, इति २ मण्डपस्य । तत्र 'मण्डपः' क्षोमपुंसोः ॥—धनिनां धनवतां वासो गृहं तत् हर्म्यादि ॥—देवानां राज्ञां च गृहं प्रासाद इति ॥—सौधः, राजसदनम्, उपकार्या, उपकारिका, इति ४ राजगृहस्य ॥—स्वस्तिकादय ईश्वरसङ्गनां राजगृहाणां प्रभेदाः स्युः । तत्र चतुर्द्वारतोरणः स्वस्तिकाः, उपर्युपरिगृहं सर्वतोभद्रः, वर्तुलाकृतिर्नन्धावर्तः, विस्तीर्ण मन्दरो विच्छन्दकः ॥—भूभुजा राज्ञां रूप्यगारं स्त्रीगृहं तत् अन्तःपुरम्, अवरोधनम्,

प्रघाणप्रघणालिन्दा वहिर्द्वारप्रकोष्ठके	६१७
गृहावग्रहणी देहल्यङ्गणं चत्वरजिरे	६१८
अधस्तादारुणि शिला नासा दारूपरि स्थितम्	६१९
प्रच्छन्नमन्तर्द्वारं स्यात्पक्षद्वारं तु पक्षकम्	६२०
वलीकनीध्रे पटलप्रान्तेऽथ पटलं छदिः	६२१
गोपानसी तु वलभी छादने वक्रदारुणि	६२२
कपोतपालिकायां तु विटङ्कं पुनपुंसकम्	६२३
स्त्री द्वार्द्वारं प्रतीहारः स्याद्वितर्दिस्तु वेदिका	६२४
तोरणोऽस्त्री वहिर्द्वारं पुरद्वारं तु गोपुरम्	६२५
कूटं पूर्व्वारि यद्धस्तिनखस्तस्मिन्नथ त्रिषु	६२६
कपाटमररं तुल्ये तद्विष्कम्भोऽर्गलं न ना	६२७

शुद्धान्तः, अवरोधः, इति ४ ॥—अट्टः, क्षोमम्, इति २ हर्म्यादिपृष्ठस्य ॥
 प्रघाणः, प्रघणः, अलिन्दः, इति ३ द्वाराद्वहिर्यः प्रकोष्ठकस्तस्य ॥—
 गृहावग्रहणी, देहली, इति २ गृहद्वाराधोभागस्य ॥—अङ्गणम्, चत्वरम्,
 अजिरम्, इति ३ प्राङ्गणस्य ॥—शिलेलेकं द्वारस्तम्भोऽधःस्थितकाष्ठस्य ॥—
 नासेलेकं द्वारस्तम्भोपरि स्थितस्य दारुणः ॥—प्रच्छन्नम्, अन्तर्द्वारम्, इति २
 गुप्तद्वारस्य ॥—पक्षद्वारम्, पक्षकम्, इति २ पार्श्वद्वारस्य ॥—वलीकम्,
 नोभ्रम्, इति २ पटलप्रान्ते गृहच्छादनस्य ॥—पटलम्, छदिः, इति २
 छादनस्य ॥—गोपानसी, वलभी, इति २ छादनार्थं यद्वक्रदारु तत्र ॥—
 कपोतपालिका, विटङ्कम्, इति २ सौधादौ काष्ठादिरचितपक्षिगृहस्य ॥—
 द्वाः, द्वारम्, प्रतीहारः, इति ३ द्वारस्य । तत्र 'द्वाः' त्रियाम् ॥—वितर्दिः,
 वेदिका, इति २ वेद्याः । 'वितर्दिः' स्त्री ॥—तोरणः, वहिर्द्वारम्, इति २ तोर-
 णस्य ॥—पुरद्वारम्, गोपुरम्, इति २ नगरद्वारस्य ॥—पूर्व्वारि नगरद्वारे
 सुखेनावतारणार्थं यन्मृत्कूटं क्रियते तत्र हास्तिनख इति ॥—कपाटम्, अररम्,

आरोहणं स्यात्सोपानं निश्रेणिस्त्वधिरोहिणी	६२८
संमार्जनी शोधनी स्यात्संकरोऽवकरस्तया	६२९
क्षिप्ते मुखं निःसरणं संनिवेशो निकर्षणम्	६३०
समौ संवसथग्रामौ वेश्मभूर्वास्तुरस्त्रियाम्	६३१
ग्रामान्तमुपशल्यं स्यात्सीमसीमे स्त्रियामुभे	६३२
घोष आभीरपल्ली स्यात्पक्कणः शवरालयः	६३३

४. शैलवर्गः ।

महीध्रे शिखरिक्षमाभृदहार्यधरपर्वताः	६३४
अद्रिगोत्रगिरिग्रावाचलशैलशिलोच्चयाः	६३५
लोकालोकश्चक्रवालस्त्रिकूटस्त्रिककुत्समौ	६३६

इति २ कपाटस्य । ते त्रिषु ॥—तद्विष्कम्भस्तस्य कपाटस्यावष्टम्भकं यन्मुसले तदर्गलमित्युच्यते ॥—आरोहणम्, सोपानम्, इति २ सोपानस्य ॥—निश्रेणिः, अधिरोहिणी, इति २ काष्ठादिकृतारोहणमार्गस्य ॥—संमार्जनी, शोधनी, इति २ केरसुणी इति ख्यातस्य ॥—संकरः, अवकरः, इति २ तथा संमार्जन्यापसारितस्य केर इति ख्यातस्य ॥—मुखम्, निःसरणम्, इति २ गृहादेर्मुखभूतस्य द्वारप्रदेशस्य ॥—संनिवेशः, निकर्षणम्, इति २ समीचीनवासस्थानस्य ॥—संवसथः, ग्रामः, इति २ ग्रामस्य ॥—वेश्मभूः, वास्तुः, इति २ गृहभूमेः ॥—ग्रामान्ते ग्रामस्य समीपप्रदेशे उपशल्यमिति ॥—सीम, सीमा, इति २ ग्रामादेर्मर्यादायाम् ॥—घोषः, आभीरपल्ली, इति २ गोपालग्रामस्य ॥—पक्कणः, शवरालयः, इति २ भिल्लग्रामस्य ॥—

६३४-६४९. महीध्रः, शिखरी, क्षमाभृत्, अहार्यः, धरः, पर्वतः, अद्रिः, गोत्रः, गिरिः, ग्रावा, अचलः, शैलः, शिलोच्चयः, इति १३ पर्वतसामान्यस्य ॥—लोकालोकः, चक्रवालः, इति २ संसद्वापवत्या भूमः ॥—त्रिकूटः,

अस्तस्तु चरमः क्षमाभृदुदयः पूर्वपर्वतः	६३७
हिमवान्निषधो विन्ध्यो माल्यवान्पारियात्रकः	६३८
गन्धमादनमन्ये च हेमकूटादयो नगाः	६३९
पाषाणप्रस्तरग्रावोपलाश्मानः शिला दृषत्	६४०
कूटोऽस्त्री शिखरं शृङ्गं प्रपातस्त्वतटो भृगुः	६४१
कटकोऽस्त्री नितम्बोऽद्रेः स्नुः प्रस्थः सानुरस्त्रियाम्	६४२
उत्सः प्रस्रवणं वारिप्रवाहो निर्झरो झरः	६४३
दरी तु कंदरो वा स्त्री देवखातविले गुहा	६४४
गह्वरं गण्डशैलास्तु च्युताः स्थूलोपला गिरेः	६४५
‘दन्तकास्तु वहिस्तिर्यक्प्रदेशान्निर्गता गिरेः’	* *
खनिः स्त्रियामाकरः स्यात्पादाः प्रत्यन्तपर्वताः	६४६

त्रिकुत्, इति २ त्रिकूटाचलस्य ॥—अस्तः, चरमक्षमाभृत्, इति २ अस्ताचलस्य ॥—उदयः, पूर्वपर्वतः, इति २ उदयाचलस्य ॥—हिमवान्, निषधः, विन्ध्यः, माल्यवान्, पारियात्रकः, गन्धमादनः, हेमकूटः, इति पर्वत-विशेषाः । आदिना मलयचित्रकूटमन्दरादयः ॥—पाषाणः, प्रस्तरः, ग्रावा, उपलः, अश्मा, शिला, दृषत्, इति ७ पाषाणस्य । ‘शिलादृषदौ’ स्त्रियाम् ॥—कूटः, शिखरम्, शृङ्गम्, इति ३ पुंनपुंसकलिङ्गं पर्वताग्रस्य ॥—प्रपातः, अतटः, भृगुः, इति ३ पर्वतात्पतनस्थानस्य ॥—अद्रेर्नितम्बो मध्यभागः कटक इत्युच्यते ॥—स्नुः, प्रस्थः, सानुः, इति ३ पुंनपुंसकलिङ्गानि समभू-भागे पर्वतैकदेशे ॥—उत्सः, प्रस्रवणम्, इति २ यत्र पानीयं निपत्य बहुलीभवति तस्य स्थानस्य ॥—वारिप्रवाहः, निर्झरः, झरः, इति ३ निर्झरस्य ॥—दरी, कंदरः, इति २ पर्वतस्य गृहाकारकृत्रिमविवरस्य ॥—गुहा, गह्वरम्, इति २ देवखाते अकृत्रिमे विले विलविषये ॥—गिरेः सकाशाच्च्युताः पतिता ये स्थूलपाषाणास्तौ गण्डशैला इत्युच्यन्ते ॥—खनिः

उपत्यकाद्रेरासन्ना भूमिरूर्ध्वमधित्यका	६४७
धातुर्मनःशिलाद्यद्रेगैरिकं तु विशेषतः	६४८
निकुञ्जकुञ्जौ वा क्लीवे लतादिपिहितोदरे	६४९

५. वनौषधिवर्गः ।

अटव्यरण्यं विपिनं गहनं काननं वनम्	६५०
महारण्यमरण्यानी गृहारामास्तु निष्कुटाः	६५१
आरामः स्यादुपवनं कृत्रिमं वनमेव यत्	६५२
<u>अमात्यगणिकागेहोपवने वृक्षवाटिका</u>	६५३
पुमानाक्रीड उद्यानं राज्ञः साधारणं वनम्	६५४
स्यादेतदेव प्रमदवनमन्तःपुरोचितम्	६५५

आकरः, इति २ रत्नाद्युत्पत्तिस्थानस्य ॥—पादाः, प्रत्यन्तपर्वताः, इति २ पर्वतसमीपस्थालपर्वतानाम् ॥—अद्रेरधः संनिहिता भूमिरुपत्यकेत्युच्यते ॥—अद्रेरूर्ध्वा या भूमिः साधित्यका इति ॥—अद्रेर्यन्मनःशिलादि स धातुरित्युच्यते । गैरिकं विशेषतो धातुः ॥—निकुञ्जः, कुञ्जः, इति २ लतादिपिहितोदरे लताद्याच्छादितगर्भे स्थाने ॥

६५०—९८९. अटवी, अरण्यम्, विपिनम्, गहनम्, काननम्, वनम्, इति ६ अरण्यस्य । तत्राटवी स्त्रियाम् ॥—महारण्यम्, अरण्यानी, इति २ महतो वनस्य । अरण्यानी स्त्रियाम् ॥—गृहारामाः, निष्कुटाः, इति २ गृहसमीप-कृत्रिमवनेषु ॥—यत्कृत्रिमं कृत्या निर्वृत्तं वनं तत्र आरामः, उपवनम्, वृक्षवाटिकेलेकममात्यानां वेश्यानां च यद्रहोपवनं तत्र ॥—यद्राज्ञः साधारणं प्रमदाभिरन्यैर्वा सह क्रीडाद्यर्थं वनं तत्र आक्रीडः, उद्यानम्, इति २ ॥—

अतः उपत्यकाद्रेरासन्ना भूमिरूर्ध्वमधित्यका धातुर्मनःशिलाद्यद्रेगैरिकं तु विशेषतः निकुञ्जकुञ्जौ वा क्लीवे लतादिपिहितोदरे लताद्याच्छादितगर्भे स्थाने ॥

वीथ्यालिरावलिः पङ्क्तिः श्रेणी लेखास्तु राजयः	६५६
वन्या वनसमूहे स्यादङ्कुरोऽभिनवोद्भिदि	६५७
वृक्षो महीरुहः शाखी विटपी पादपस्तरुः	६५८
अनोकहः कुटः सालः पलाशी द्रुद्रुमागमाः	६५९
वानस्पत्यः फलैः पुष्पात्तैरपुष्पाद्वनस्पतिः	६६०
ओषध्यः फलपाकान्ताः स्युरवन्ध्यः फलेग्रहिः	६६१
वन्ध्योऽफलोऽवकेशी च फलवान्फलिनः फली	६६२
प्रफुल्लोत्फुल्लसंफुल्लव्याकोशविकचस्फुटाः	६६३
फुल्लश्चैते विकसिते स्युरवन्ध्यादयस्त्रिषु	६६४
स्थाणुर्वा ना ध्रुवः शङ्कुर्ह्रस्वशाखाशिफः क्षुपः	६६५

वीथी, आलिः, आवलिः, पङ्क्तिः, श्रेणी, इति ५ पङ्क्तेः ॥—लेखाः, राजयः, इति २ लेखानाम् ॥—वनानां समूहे वन्येत्येकम् । अभिनवोद्भिदि नूतनप्ररोहे अङ्कुर इत्येकम् ॥—वृक्षः, महीरुहः, शाखी, विटपी, पादपः तरुः, अनोकहः, कुटः, सालः, पलाशी, द्रुः, द्रुमः, अगमः, इति १३ वृक्षस्य । पुष्पाज्जातैः फलैरुपलक्षितो वृक्षो वानस्पत्यः आम्नादेः । अपुष्पात्पुष्पं विना जातैः फलैरुपलक्षितो वृक्षो वनस्पतिः एकं पनसोदुम्बरादेः । फलपाक एवान्तो यासां ता ओषध्यः स्युः व्रीहियवादेः ॥—अवन्ध्यः, फलेग्रहिः, इति २ यथाकालं फलधरस्य ॥—वन्ध्यः, अफलः, अवकेशी, इति ३ ऋतावपि फलरहितस्य ॥—फलवान्, फलिनः, फली, इति ३ सफलस्य ॥—प्रफुल्लः, उत्फुल्लः, संफुल्लः, व्याकोशः, विकचः, स्फुटः, फुल्लः, इति ७ विकसिते पुष्पिते स्युः । अवन्ध्यादयः अवन्ध्योऽफल इत्यादयो विकसितान्ताः त्रिषु त्रिलिङ्ग्यां स्युः ॥—स्थाणुः, ध्रुवः, शङ्कुः, इति ३ छिन्नविटपस्य । प्रकाण्डे वा ना, स्थाणुशब्दो विकल्पेन पुनर्लिख्यः ॥—आवलिः, आवलिः, इति ३ छिन्नविटपस्य । प्रकाण्डे वा ना, स्थाणुशब्दो विकल्पेन पुनर्लिख्यः ॥—आवलिः, आवलिः, इति ३ छिन्नविटपस्य । प्रकाण्डे वा ना, स्थाणुशब्दो विकल्पेन पुनर्लिख्यः ॥

निष्कुहः कोटरं वा ना वल्लरिर्मञ्जरिः स्त्रियौ	६७५
पत्रं पलाशं छदनं दलं पर्णं छदः पुमान्	६७६
पल्लवोऽस्त्री किसलयं विस्तारो विटपोऽस्त्रियाम्	६७७
वृक्षादीनां फलं सस्यं वृन्तं प्रसववन्धनम्	६७८
आमे फले शलाटुः स्याच्छुष्के वानमुभे त्रिषु	६७९
क्षारको जालकं क्लीवे कलिका कोरकः पुमान्	६८०
स्याद्गुच्छकस्तु स्तवकः कुङ्मलो मुकुलोऽस्त्रियाम्	६८१
स्त्रियः सुमनसः पुष्पं प्रसूनं कुसुमं सुमम्	६८२
मकरन्दः पुष्परसः परागः सुमनोरजः	६८३

पुंसि । समिद्धान्तः स्त्रियाम् ॥—निष्कुहः, कोटरम्, इति २ वृक्षगतविवरस्य ।
 कोटरं वा ना पक्षे पुमान् ॥—वल्लरिः, मञ्जरिः, इति २ तुलस्यादेरभिनवो-
 द्भिदि ॥—पत्रम्, पलाशम्, छदनम्, दलम्, पर्णम्, छदः, इति ६ पत्रस्य ।
 तत्र छदोऽदन्तः पुंसि ॥—पल्लवः, किसलयम्, इति २ पत्रादियुक्ते शाखा-
 याः पर्वणि । तत्र किसलयं पुंसि क्लीवे च ॥—विस्तारः शाखापल्लवसमुदायल-
 क्षण आभोगः विटप उच्यते ॥—वृक्षादीनां फलं सस्यमित्युच्यते । प्रसवः
 पुष्पादिः वध्यते येन तत् वृन्तमुच्यते । आमेऽपके फले शलाटुरित्येकम् ।
 शुष्के फले वानमित्येकम् । उभे शलाटुर्वानं च त्रिषु त्रिलिङ्गयाम् ॥ क्षारकः,
 जालकम्, इति २ नूतनकलिकायाः । जालकं क्लीवे एव ॥—कलिका, कोरकः,
 इति २ अस्फुटितपुष्पस्य ॥—गुच्छकः, स्तवकः, इति २ कलिकादिभि-
 राकीर्णस्य पल्लवग्रन्थेः । पुष्पादिस्तवके गुच्छ इति ॥—कुङ्मलः, मुकुलः,
 इति २ ईषद्विकसितकलिकायाम् ॥—सुमनसः, पुष्पम्, प्रसूनम्, कुसुमम्,
 सुमम्, इति ५ पुष्पस्य ॥—मकरन्दः, पुष्परसः, इति २ पुष्पमधुनि ॥—
 परागः, सुमनोरजः, इति २ पुष्परणेयोः । अथ वानमिच्छादीनामुपनिषत् प्रसवे

द्विहीनं प्रसवे सर्वं हरीतक्यादयः स्त्रियाम्	६८४
आश्वत्थवैणवप्लाक्षनैयग्रोधैङ्गुदं फले	६८५
वार्हतं च फले जम्बुवा जम्बूः स्त्री जम्बु जाम्बवम्	६८६
पुष्पे जातीप्रभृतयः खलिङ्गा ग्रीहयः फले	६८७
विदार्याद्यास्तु मूलेऽपि पुष्पे क्लीवेऽपि पाटला	६८८
बोधिद्रुमश्चलदलः पिप्पलः कुञ्जराशनः	६८९
अश्वत्थेऽथ कपित्थे स्युर्दधित्थग्राहिमन्मथाः	६९०
तस्मिन्दधिफलः पुष्पफलदन्तशठावपि	६९१
उदुम्बरो जन्तुफलो यज्ञाङ्गो हेमदुग्धकः	६९२
कोविदारो चमरिकः कुदालो युगपत्रकः	६९३
सप्तपर्णो विशालत्वक्शारदो विषमच्छदः	६९४

पुष्पे फले मूले च वर्तमानं तद्विहीनं ज्ञेयम् । हरीतक्याः फलं हरीतकी । आदिना कोशातकी कर्कटी द्राक्षेत्यादि । अश्वत्थस्य फलं आश्वत्थम् । वैणोः फलं वैणवम् । प्लाक्षस्य फलं प्लाक्षम् । न्यग्रोधस्य फलं नैयग्रोधम् । इङ्गुवाः फलं ऐङ्गुदम् । बृहत्याः फलं बार्हतम् ॥—जम्बूः, जम्बुः, जाम्बवम्, इति ३ जम्बुवाः फले । जम्बूः स्त्री ॥—जातीयूथिकामल्लिकेत्यादयः पुष्पे वर्तमानाः खलिङ्गा एव स्युः न तु क्लीवे । ग्रीहयः फले खलिङ्गाः । विदारि बृहत्क्षुमतीत्याद्या मूलेऽपि खलिङ्गाः । अपिशब्दात्पुष्पेऽपि खलिङ्गाः, पाटला पुष्पे वर्तमाना क्लीवे ॥—बोधिद्रुमः, चलदलः, पिप्पलः, कुञ्जराशनः, अश्वत्थः, इति ५ पिप्पलवृक्षस्य ॥—कपित्थः, दधित्थः, ग्राही, मन्मथः, दधिफलः, पुष्पफलः, दन्तशठः, इति ७ कपित्थस्य ॥—उदुम्बरः, जन्तुफलः, यज्ञाङ्गः, हेमदुग्धकः, इति ४ उदुम्बरस्य ॥—कोविदारः, चमरिकः, कुदालः, युगपत्रकः, इति ४ कोविदारस्य ॥—सप्तपर्णः, विशालत्वक्, शारदः, विषमच्छदः, इति ४

पलाशे किंशुकः पर्णो वातपोतोऽथ वेतसे	७०७
रथाम्रपुष्पविदुरशीतवानीरवज्जुलाः	७०८
द्वौ परिव्याधविदुलौ नादेयी चाम्बुवेतसे	७०९
शोभाज्जते शिशुतीक्ष्णगन्धकाक्षीवमोचकाः	७१०
रक्तोऽसौ मधुशिशुः स्यादरिष्टः फेनिलः समौ	७११
विल्वे शाण्डिल्यशैलूषौ मालूरश्रीफलावपि	७१२
प्लक्षो जटी पर्कटी स्यान्न्यग्रोधो बहुपाट्टः	७१३
गालवः शावरो लोध्रस्तिरीटस्तिल्वमार्जनौ	७१४
आम्रश्चूतो रसालोऽसौ सहकारोऽतिसौरभः	७१५
कुम्भोलूखलकं क्लीवे कौशिको गुग्गुलुः पुरः	७१६
शेलुः श्लेष्मातकः शीत उद्दालो बहुवारकः	७१७

पर्णः, वातपोथः, इति ४ पलाशस्य ॥—वेतसः, रथः, आम्रपुष्पः, विदुरः, शीतः, वानीरः, वज्जुलः, इति ७ वेतसस्य ॥—परिव्याधः, विदुलः, नादेयी, अम्बुवेतसः, इति ४ जलवेतसस्य । नादेयी स्त्री ॥—शोभाजनः, शिशुः, तीक्ष्णगन्धकः, अक्षीवः, मोचकः, इति ५ शिशोः ॥—असौ शोभाजनो रक्तो रक्तपुष्पश्चेन्मधुशिशुरित्युच्यते ॥—अरिष्टः, फेनिलः, इति २ अरिष्टस्य ॥—विल्वः, शाण्डिल्यः, शैलूषः, मालूरः, श्रीफलः, इति ५ विल्वस्य ॥—प्लक्षः, जटी, पर्कटी, इति ३ प्लक्षस्य ॥—न्यग्रोधः, बहुपाट, वटः, इति ३ वटस्य ॥—गालवः, शावरः, लोध्रः, तिरीटः, तिल्वः, मार्जनः, इति ६ लोध्रस्य ॥—आम्रः, चूतः, रसालः, इति ३ आम्रस्य । असौ आम्रोऽतिसौरभश्चेत्सहकार इत्येकम् ॥—कुम्भः, उलूखलकम्, कौशिकः, गुग्गुलुः, पुरः, इति ५ गुग्गुलुस्य ॥—शेलुः, श्लेष्मातकः, शीतः, उद्दालः, बहुवारकः, इति ५ उद्दाल-

राजादनं प्रियालः स्यात्सन्नकद्रुर्धनुःपटः	७१८
गम्भारी सर्वतोभद्रा काश्मरी मधुपर्णिका	७१९
श्रीपर्णी भद्रपर्णी च काश्मर्यश्चाप्यथ द्वयोः	७२०
कर्कन्धूर्वदरी कोलिः कोलं कुवलफेनिले	७२१
सौवीरं वदरं घण्टाप्यथ स्यात्स्वादुकण्टकः	७२२
विकङ्कतः सुवावृक्षो ग्रन्थिलो व्याघ्रपादपि	७२३
ऐरावतो नागरङ्गो नादेयी भूमिजम्बुका	७२४
तिन्दुकः स्फूर्जकः कालस्कन्धश्च शितिसारके	७२५
काकेन्दुः कुलकः काकतिन्दुकः काकपीलुके	७२६
गोलीढो झाटलो घण्टापाटलिर्मोक्षमुष्ककौ	७२७
तिलकः क्षुरकः श्रीमान्समौ पिचुलझावुकौ	७२८
श्रीपर्णिका कुमुदिका कुम्भीकैडर्यकट्फलौ	७२९

कस्य ॥—राजादनम्, प्रियालः, सन्नकद्रुः, धनुःपटः, इति ४ प्रियालस्य ।
 धनुः पटः, इति व्यस्तमपि ॥—गम्भारी, सर्वतोभद्रा, काश्मरी, मधुपर्णिका,
 श्रीपर्णी, भद्रपर्णी, काश्मर्यः, इति ७ काश्मर्याः ॥—कर्कन्धूः, वदरी, कोलिः,
 इति ३ बदर्याः ।—कोलम्, कुवलम्, फेनिलम्, सौवीरम्, वदरम्, घण्टा, इति
 ६ बदरीफलस्य ॥—स्वादुकण्टकः, विकङ्कतः, सुवावृक्षः, ग्रन्थिलः, व्याघ्र-
 पादः, इति ५ विकङ्कतस्य ॥—ऐरावतः, नागरङ्गः, नादेयी, भूमिजम्बुका,
 इति ४ नागरङ्गस्य ॥—तिन्दुकः, स्फूर्जकः, कालस्कन्धः, शितिसारकः, इति
 ४ तिन्दुकस्य ॥—काकेन्दुः, कुलकः, काकतिन्दुकः, काकपीलुकः, इति ४
 काकतिन्दुकस्य ॥—गोलीढः, झाटलः, घण्टापाटलिः, मोक्षः, मुष्ककः,
 इति ५ घण्टापाटलेः ॥—तिलकः, क्षुरकः, श्रीमान्, इति ३ तिलकस्य ॥
 —पिचुलः, झावुकः, इति २ झावुकस्य ॥—श्रीपर्णिका, कुमुदिका, कुम्भी,

क्रमुकः पट्टिकाख्यः स्यात्पट्टी लाक्षाप्रसादनः	७३०
तूदस्तु यूपः क्रमुको ब्रह्मण्यो ब्रह्मदारु च	७३१
तूलं च नीपप्रियककदम्बास्तु हलिप्रियः	७३२
वीरवृक्षोऽरुष्करोऽग्निमुखी भल्लातकी त्रिषु	७३३
गर्दभाण्डे कन्दरालकपीतनसुपार्श्वकाः	७३४
प्लक्षश्च तिन्तिडी चिञ्चाम्बिलकाथो पीतसारके	७३५
सर्जकासनवन्धूकपुष्पप्रियकजीवकाः	७३६
साले तु सर्जकार्याश्वकर्णकाः सस्यसम्बरः	७३७
नदीसर्जो वीरतरुरिन्द्रद्रुः ककुभोऽर्जुनः	७३८
राजादनः फलाध्यक्षः क्षीरिकायामथ द्वयोः	७३९
इड्ढुदी तापसतरुभूर्जे चर्मिमृदुत्वचौ	७४०

कैडर्यः, कट्फलः, इति ५ कुम्भ्याः ॥—क्रमुकः, पट्टिकाख्यः, पट्टी, लाक्षाप्रसादनः
 इति ४ लोहितलोध्रस्य ॥—तूदः, यूपः, क्रमुकः, ब्रह्मण्यः, ब्रह्मदारुः, तूलम्,
 इति ६ अश्वत्थाकारे वृक्षभेदे ॥—नीपः, प्रियकः, कदम्बः, हलिप्रियः, इति
 ४ कदम्बस्य ॥—वीरवृक्षः, अरुष्करः, अग्निमुखी, भल्लातकी, इति ४ भल्ला-
 तक्याः । त्रिषु स्त्रीपुंनपुंसकेषु ॥—गर्दभाण्डः, कन्दरालः, कपीतनः, सुपार्श्वकः,
 प्लक्षः, इति ५ प्लक्षस्य ॥—तिन्तिडी, चिञ्चा, अम्बिलका, इति ३ चिञ्चायाः ॥—
 पीतसारकः, सर्जकः, असनः, वन्धूकपुष्पः, प्रियकः, जीवकः, इति ६ जीव-
 कस्य ॥—सालः, सर्जः, कार्श्यः, अश्वकर्णकः, सस्यसम्बरः, इति ५ शालवृ-
 क्षस्य ॥—नदीसर्जः, वीरतरुः, इन्द्रद्रुः, ककुभः, अर्जुनः, इति ५ अर्जुन-
 वृक्षस्य ॥—राजादनः, फलाध्यक्षः, क्षीरिका, इति ३ क्षीरिकायाः ॥—
 इड्ढुदी, तापसदारुः, इति २ इड्ढुद्याः ॥—मूर्जः, चर्मी, मृदुत्वक्, इति ३ मूर्ज-

पिच्छिला पूरणी मोचा स्थिरायुः शाल्मलिर्द्वयोः	७४१
पिच्छा तु शाल्मलिवेष्टे रोचनः कूटशाल्मलिः	७४२
चिरविल्वो नक्तमालः करजश्च करञ्जके	७४३
प्रकीर्यः पूतिकरजः पूतिकः कलिमारकः	७४४
करञ्जभेदाः षड्ग्रन्थो मर्कट्यङ्गारवल्लरी	७४५
रोही रोहितकः ग्रीहशत्रुर्दाडिमपुष्पकः	७४६
गायत्री बालतनयः खदिरो दन्तधावनः	७४७
अरिमेदो विट्खदिरे कदरः खदिरे सिते	७४८
सोमवल्कोऽप्यथ व्याघ्रपुच्छगन्धर्वहस्तकौ	७४९
एरण्ड उरुवूकश्च रुचकश्चित्रकश्च सः	७५०
चञ्चुः पञ्चाङ्गुलो मण्डवर्धमानव्यडम्बकाः	७५१
अल्पा शमी शमीरः स्याच्छमी सक्तुफला शिवा	७५२

वृक्षस्य ॥—पिच्छिला, पूरणी, मोचा, स्थिरायुः, शाल्मलिः, इति ५ शाल्म-
 ल्याः । द्वयोः स्त्रीपुंसयोः ॥—शाल्मल्या वेष्टे निर्यासे पिच्छेत्येकम् ॥—
 रोचनः, कूटशाल्मलिः, इति २ कूटशाल्मल्याः ॥—चिरविल्वः, नक्तमालः,
 करजः, करञ्जकः, इति ४ करञ्जवृक्षस्य ॥—प्रकीर्यः, पूतिकरजः, पूतिकः,
 कलिमारकः, इति ४ पूतिकस्य ॥—षड्ग्रन्थः, मर्कटी, अङ्गारवल्लरी, इति ३
 करञ्जभेदस्य ॥—रोही, रोहितकः, ग्रीहशत्रुः, दाडिमपुष्पकः, इति ४ रोहि-
 तकस्य ॥—गायत्री, बालतनयः, खदिरः, दन्तधावनः, इति ४ खदिरस्य ॥
 अरिमेदः, विट्खदिरः, इति २ दुर्गन्धिखदिरस्य ॥—सिते शुक्लसारे
 खदिरे कदरः, सोमवल्कः, इति २ ॥—व्याघ्रपुच्छः, गन्धर्वहस्तकः, एरण्डः,
 उरुवूकः, रुचकः, चित्रकः, चञ्चुः, पञ्चाङ्गुलः, मण्डः, वर्धमानः, व्यडम्बकः, इति
 ११ एरण्डस्य ॥—अल्पा शमी शमीरः स्याच्छमी सक्तुफला शिवा इत्येकम् ॥—

पिण्डीतको मरुवकः श्वसनः करहाटकः	७५३
शल्यश्च मदने शक्रपादपः पारिभद्रकः	७५४
भद्रदारु द्रुकिलिमं पीतदारु च दारु च	७५५
पूतिकाष्ठं च सप्त स्युर्देवदारुण्यथ द्वयोः	७५६
पाटलिः पाटला मोघा काचस्थाली फलेरुहा	७५७
कृष्णवृन्ता कुबेराक्षी श्यामा तु महिलाह्वया	७५८
लता गोवन्दनी गुन्द्रा प्रियङ्गुः फलिनी फली	७५९
विष्वक्सेना गन्धफली कारम्भा प्रियकश्च सा	७६०
मण्डूकपर्णपत्रोर्णनटकद्वङ्गदुण्डुकाः	७६१
स्योनाकशुकनासर्क्षदीर्घवृन्तकुटन्नटाः	७६२
शोणकश्चारलौ तिष्यफला त्वामलकी त्रिषु	७६३
अमृता च वयस्था च त्रिलिङ्गस्तु विभीतकः	७६४

शमी, सक्तुफला, शिवा, इति ६ शम्याः ॥—पिण्डीतकः, मरुवकः, श्वसनः, करहाटकः, शल्यः, मदनः, इति ६ मदनस्य ॥—शक्रपादपः, पारिभद्रकः, भद्रदारु, द्रुकिलिमम्, पीतदारु, दारु, पूतिकाष्ठम्, इति ७ देवदारुणि ॥—पाटलिः, पाटला, मोघा, काचस्थाली, फलेरुहा, कृष्णवृन्ता, कुबेराक्षी, इति ७ पाटलायाः ॥ तत्र पाटलिर्द्वयोः स्त्रीपुंसयोः ॥—श्यामा, महिलाह्वया, लता, गोवन्दनी, गुन्द्रा, प्रियङ्गुः, फलिनी, फली, विष्वक्सेना, गन्धफली, कारम्भा, प्रियकः, इति १२ प्रियङ्गुवृक्षे । तत्र प्रियकः पुंसि । शेषं स्त्रियाम् ॥—मण्डूकपर्णः, पत्रोर्णः, नटः, कद्वङ्गः, दुण्डुकः, स्योनाकः, शुकनासः, ऋक्षः, दीर्घवृन्तः, कुटन्नटः, शोणकः, अरलः, इति १२ शोणकस्य ॥—तिष्यफला, आमलकी, अमृता, वयस्था, इति ४ आमलक्याः । त्रिवित्युक्तेः आमलकः आमलकम् ॥—विभीतकः, अरलः, शमी, कर्षका, गुलावः, कलिद्रुमः, इति ६ विभी-

नाक्षस्तुषः कर्षफलो भूतावासः कलिद्रुमः	७६५
अभया त्वव्यथा पथ्या कायस्था पूतनामृता	७६६
हरीतकी हैमवती चेतकी श्रेयसी शिवा	७६७
पीतद्रुः सरलः पूतिकाष्ठं चाथ द्रुमोत्पलः	७६८
कर्णिकारः परिव्याधो लकुचो लिकुचो डहुः	७६९
पनसः कण्टकिफलो निचुलो हिज्जलोऽम्बुजः	७७०
काकोदुम्बरिका फल्गुर्मलयूर्जघनेफला	७७१
अरिष्टः सर्वतोभद्रहिङ्गुनिर्यासमालकाः	७७२
पिचुमन्दश्च निम्बेऽथ पिच्छिलागुरुशिशपा	७७३
कपिला भस्मगर्भा सा शिरीषस्तु कपीतनः	७७४
भण्डिलोऽप्यथ चाम्पेयश्चम्पको हेमपुष्पकः	७७५
एतस्य कलिका गन्धफली स्यादथ केसरे	७७६

तकस्य ॥ त्रिलिङ्गत्वाद्बिभीतकी विभीतकमिति च ॥—अभया, अव्यथा, पथ्या, कायस्था, पूतना, अमृता, हरीतकी, हैमवती, चेतकी, श्रेयसी, शिवा, इति ११
 हरीतक्याः ॥—पीतद्रुः, सरलः, पूतिकाष्ठम्, इति ३ सरलस्य ॥—
 द्रुमोत्पलः, कर्णिकारः, परिव्याधः, इति ३ कर्णिकारस्य ॥—लकुचः, लिकुचः,
 डहुः, इति ३ लिकुचस्य ॥—पनसः, कण्टकिफलः, इति २ पनसस्य ॥—
 निचुलः, हिज्जलः, अम्बुजः, इति ३ निचुलस्य ॥—काकोदुम्बरिका, फल्गुः,
 मलयूः, जघनेफला, इति ४ मलयोः ॥—अरिष्टः, सर्वतोभद्रः, हिङ्गुनिर्यासः,
 मालकः, पिचुमन्दः, निम्बः, इति ६ निम्बस्य ॥—पिच्छिला, अगुरुशिशपा,
 कपिला, भस्मगर्भा, इति ४ कपिलायाः ॥—शिरीषः, कपीतनः, भण्डिलः,
 इति ३ शिरीषस्य ॥—चाम्पेयः, चम्पकः, हेमपुष्पकः, इति ३ चम्पकस्य ॥
 —एतस्य चम्पकस्य कलिका गन्धफलीत्येकम् ॥—केसरः, तुकलः, इति ३

शेफालिका तु सुवहा निर्गुण्डी नीलिका च सा	७८९
सितासौ श्वेतसुरसा भूतवेश्यथ मागधी	७९०
गणिका यूथिकाम्वष्टा सा पीता हेमपुष्पिका	७९१
अतिमुक्तः पुण्ड्रकः स्याद्वासन्ती माधवी लता	७९२
सुमना मालती जातिः सप्तला नवमालिका	७९३
माध्यं कुन्दं रक्तकस्तु बन्धूको बन्धुजीवकः	७९४
सहा कुमारी तरणिरम्लानस्तु महासहा	७९५
तत्र शोणे कुरवकस्तत्र पीते कुरण्टकः	७९६
नीली झिण्टी द्वयोर्वाणा दासी चार्तगलश्च सा	७९७
सैरेयकस्तु झिण्टी स्यात्तस्मिन्कुरवकोऽरुणे	७९८

शीतभीरुः, इति ४ मल्लिकायाः ॥—सैव मल्लिका वनोद्भवा आस्फोटे-
त्युच्यते ॥—शेफालिका, सुवहा, निर्गुण्डी, नीलिका, इति ४ कृष्णपुष्पायाः
निर्गुण्ड्याः ॥—असौ निर्गुण्डी सिता, श्वेतसुरसा, भूतवेशी, इति
चोच्यते ॥—मागधी, गणिका, यूथिका, अम्बष्टा, इति ४ यूथिकायाः ॥
सा यूथिका पीता पीतपुष्पा चेत् हेमपुष्पिका स्यात् ॥—अतिमुक्तः,
पुण्ड्रकः, वासन्ती, माधवी, लता, इति ५ कुन्दभेदस्य ॥—सुमनाः, मालती,
जातिः, इति ३ जातेः ॥—सप्तला, नवमालिका, इति २ नवमालि-
कायाः ॥—माध्यम्, कुन्दम्, इति २ कुन्दस्य ॥—रक्तकः, बन्धूकः,
बन्धुजीवकः, इति ३ बन्धूकस्य ॥—सहा, कुमारी, तरणिः, इति ३ कु-
मार्याः ॥—अम्लानः, महासहा, इति २ महासहायाः ॥—तत्राम्लाने शोणे
रक्ते कुरवक इत्येकम् ॥—तत्राम्लाने पीतवर्णे कुरण्टक इत्येकम् ॥—नीली
नीलवर्णा या झिण्टी तत्र बाणा, दासी, आर्तगलः, इति ३ ॥ द्वयोरित्युक्तेर्बाणा
इत्यपि ॥—सैरेयकः, झिण्टी, इति २ झिण्टीमात्रस्य ॥ तस्मिन्सैरेयकेऽरुणे रक्तवर्णे

पीता कुरण्टको झिण्टी तस्मिन्सहचरी द्वयोः	७९९
ओडूपुष्पं जपापुष्पं वज्रपुष्पं तिलस्य यत्	८००
प्रतिहासशतप्रासचण्डातहयमारकाः	८०१
करवीरे करीरे तु क्रकरग्रन्थिलावुभौ	८०२
उन्मत्तः कितवो धूर्तो धत्तूरः कनकाह्वयः	८०३
मातुलो मदनश्चास्य फले मातुलपुत्रकः	८०४
फलपूरो बीजपूरो रुचको मातुलुङ्गके	८०५
समीरणो मरुवकः प्रस्थपुष्पः फणिज्जकः	८०६
जम्बीरोऽप्यथ पर्णासे कठिञ्जरकुठेरकौ	८०७
सितेऽर्जकोऽत्र पाठी तु चित्रको वह्निसंज्ञकः	८०८
अर्काह्ववसुकास्फोटगणरूपविकीरणाः	८०९
मन्दारश्चार्कपर्णोऽत्र शुक्लेऽलर्कप्रतापसौ	८१०

कुरवक इत्येकम् ॥—या पीतपुष्पा झिण्टी सा कुरण्टक इत्युच्यते । तस्मिन्कुरण्टके सहचरीत्यपि । द्वयोरित्युक्तेः सहचर इत्यपि ॥—ओण्डूपुष्पम्, जपापुष्पम्, इति २ जपापुष्पस्य ॥—यत्तिलस्य पुष्पं तद्वज्रपुष्पसंज्ञकमित्येकम् ॥—प्रतिहासः, शतप्रासः, चण्डातः, हयमारकः, करवीरः, इति ५ करवीरस्य ॥—करीरः, क्रकरः, ग्रन्थिलः, इति ३ करीरस्य ॥—उन्मत्तः, कितवः, धूर्तः, धत्तूरः, कनकाह्वयः, मातुलः, मदनः, इति ७ धत्तूरस्य । अस्य धत्तूरस्य फले मातुलपुत्रक इत्येकम् ॥—फलपूरः, बीजपूरः, रुचकः, मातुलुङ्गकः, इति ४ मातुलुङ्गस्य ॥—समीरणः, मरुवकः, प्रस्थपुष्पः, फणिज्जकः, जम्बीरः, इति ५ जम्बीरस्य ॥—पर्णासः, कठिञ्जरः, कुठेरकः, इति ३ पर्णासस्य ॥—अत्र पर्णासे सिते काण्डपुष्पाभ्यां श्वेत अर्जक इत्येकम् ॥—पाठी, चित्रकः, वह्निसंज्ञकः, इति ३ चित्रकस्य ॥—अर्कः, वसुकः, आस्फोटः, गणरूपः, विकीरणः, मन्दारः, अर्कपर्णः, इति ७ अर्कस्य ॥—

प्रत्यक्श्रेणी सुतश्रेणी रण्डा मूषिकपर्ण्यपि	८२४
अपामार्गः शैखरिको धामार्गवमयूरकौ	८२५
प्रत्यक्पर्णी केशपर्णी किणिही खरमञ्जरी	८२६
हज्रिका ब्राह्मणी पद्मा भार्गी ब्राह्मणयष्टिका	८२७
अङ्गारवल्ली बालेयशाकवर्बरवर्धकाः	८२८
मञ्जिष्ठा विकसा जिङ्गी समङ्गा कालमेषिका	८२९
मण्डूकपर्णी भण्डीरी भण्डी योजनवल्ल्यपि	८३०
यासो यवासो दुःस्पर्शो धन्वयासः कुनाशकः	८३१
रोदनी कच्छुरानन्ता समुद्रान्ता दुरालभा	८३२
पृश्निपर्णी पृथक्पर्णी चित्रपर्ण्यङ्गिवल्लिका	८३३
क्रोष्टुविन्ना सिंहपुच्छी कलशिर्धावनिर्गुहा	८३४
निदिग्धिका स्पृशी व्याघ्री बृहती कण्टकारिका	८३५

द्रवन्ती, शम्बरी, वृषा, प्रत्यक्श्रेणी, सुतश्रेणी, रण्डा, मूषिकपर्णी, इति १० मूषिकपर्ण्यः ॥—अपामार्गः, शैखरिकः, धामार्गवः, मयूरकः, प्रत्यक्पर्णी, केशपर्णी, किणिही, खरमञ्जरी, इति ८ अपामार्गस्य ॥—हज्रिका, ब्राह्मणी, पद्मा, भार्गी, ब्राह्मणयष्टिका, अङ्गारवल्ली, बालेयशाकः, वर्बरः, वर्धकः, इति ९ भार्ग्याः ॥—मञ्जिष्ठा, विकसा, जिङ्गी, समङ्गा, कालमेषिका, मण्डूकपर्णी, भण्डीरी, भण्डी, योजनवल्ली, इति ९ मञ्जिष्ठायाः ॥—यासः, यवासः, दुःस्पर्शः, धन्वयासः, कुनाशकः, रोदनी, कच्छुरा, अनन्ता, समुद्रान्ता, दुरालभा, इति १० धन्वयासस्य ॥—पृश्निपर्णी, पृथक्पर्णी, चित्रपर्णी, अङ्गिवल्लिका, क्रोष्टुविन्ना, सिंहपुच्छी, कलशिः, धावनिः, गुहा, इति ९ सिंहपुच्छ्याः ॥—निदिग्धिका, स्पृशी, व्याघ्री, बृहती, कण्टकारिका, प्रचोदनी, कुली, क्षुद्रा, दुःस्पर्शः, राष्ट्रिका, इति १० कण्टकारि-

प्रचोदनी कुली क्षुद्रा दुःस्पर्शा राष्ट्रिकेत्यपि	८३६
नीली काला क्लीतकिका ग्रामीणा मधुपर्णिका	८३७
रञ्जनी श्रीफलो तुत्था द्रोणी दोला च नीलिनी	८३८
अवल्गुजः सोमराजी सुवलिः सोमवल्लिका	८३९
कालमेषी कृष्णफला बाकुची पूतिफल्यपि	८४०
कृष्णोपकुल्या वैदेही मागधी चपला कणा	८४१
उषणा पिप्पली शौण्डी कोलाथ करिपिप्पली	८४२
कपिवल्ली कोलवल्ली श्रेयसी वशिरः पुमान्	८४३
चव्यं तु चविका काकचिञ्चीगुञ्जे तु कृष्णला	८४४
पलंकषा त्विक्षुगन्धा श्वदंष्ट्रा स्वादुकण्टकः	८४५
गोकण्टको गोक्षुरको वनशृङ्गाट इत्यपि	८४६
विश्वा विषा प्रतिविषातिविषोपविषारुणा	८४७
शृङ्गी महौषधं चाथ क्षीरावी दुग्धिका समे	८४८

कायाः ॥—नीली, काला, क्लीतकिका, ग्रामीणा, मधुपर्णिका, रञ्जनी, श्रीफली-
तुत्था, द्रोणी, दोला, नीलिनी, इति ११ नील्याः ॥—अवल्गुजः, सोमराजी, सु-
वलिः, सोमवल्लिका, कालमेषी, कृष्णफला, बाकुची, पूतिफली, इति ८ बाकु-
च्याः ॥—कृष्णा, उपकुल्या, वैदेही, मागधी, चपला, कणा, उषणा, पिप्पली,
शौण्डी, कोला, इति १० पिप्पल्याः ॥—करिपिप्पली, कपिवल्ली, कोलवल्ली,
श्रेयसी, वशिरः, इति ५ गजपिप्पल्याः ॥—चव्यम्, चविका, इति २ च,
व्यस्य ॥—काकचिञ्ची, गुञ्जा, कृष्णला, इति ३ गुञ्जायाः ॥—पलंकषा, इक्षु-
गन्धा, श्वदंष्ट्रा, स्वादुकण्टकः, गोकण्टकः, गोक्षुरकः, वनशृङ्गाटः, इति ७ गोक्षु-
रकाः ॥—विश्वा, विषा, प्रतिविषा, अतिविषा, उपविषा, अरुणा, शृङ्गी, महौषधम्,
इति ८ अतिविषायाः ॥—क्षीरावी, दुग्धिका, इति २ दुग्धिकायाः ॥—

शतमूली बहुसुताभीरुरिन्दीवरी वरी	८४९
ऋष्यप्रोक्ताभीरुपत्रीनारायण्यः शतावरी	८५०
अहेरुरथ पीतद्रुकालीयकहरिद्रवः	८५१
दावीं पचंपचा दारुहरिद्रा पर्जनीत्यपि	८५२
वचोग्रगन्धा पङ्गन्था गोलोमी शतपर्विका	८५३
शुक्ला हैमवती वैद्यमातृसिंहौ तु वाशिका	८५४
वृषोऽटरूषः सिंहास्यो वासको वाजिदन्तकः	८५५
आस्फोटा गिरिकर्णी स्याद्विष्णुक्रान्तापराजिता	८५६
इक्षुगन्धा तु काण्डेक्षुकोकिलाक्षेश्वरक्षुराः	८५७
शालेयः स्याच्छीतशिवश्छत्रा मधुरिका मिसिः	८५८
मिश्रेयाम्यथ सीहुण्डो वज्रः स्नुक् स्त्री स्नुही गुडा	८५९
समन्तदुग्धाथो वेल्ममोघा चित्रतण्डुला	८६०

शतमूली, बहुसुता, अभीरुः, इन्दीवरी, वरी, ऋष्यप्रोक्ता, अभीरुपत्री, नारायणी, शतावरी, अहेरुः, इति १० शतावर्याः ॥—पीतद्रुः, कालीयकः, हरिद्रः, दावीं, पचंपचा, दारुहरिद्रा, पर्जनी, इति ७ पर्जन्याः ॥—वचा, उग्र-गन्धा, पङ्गन्था, गोलोमी, शतपर्विका, इति ५ वचायाः ॥—या शुक्ला वचा सा हैमवतीलेकम् ॥—वैद्यमाता, सिंही, वाशिका, वृषः, अटरूषः, सिंहास्यः, वा-सकः, वाजिदन्तकः, इति ८ अटरूषस्य ॥—आस्फोटा, गिरिकर्णी, विष्णुक्रान्ता, अपराजिता, इति ४ विष्णुक्रान्तायाः ॥—इक्षुगन्धा, काण्डेक्षुः, कोकिलाक्षः, इक्षुरः, क्षुरः, इति ५ कोकिलाक्षस्य ॥—शालेयः, शीतशिवः, छत्रा, मधुरिका, मिसिः, मिश्रेयः, इति ५ मधुरिकायाः ॥—सीहुण्डः, वज्रः, स्नुक्, स्नुही, गुडा, समन्तदुग्धा, इति ६ वज्रद्रुमस्य । तत्र स्नुक् स्त्री ॥—वेल्मम्, अमोघा,

तण्डुलश्च कृमिघ्नश्च विडङ्गं पुनपुंसकम्	८६१
बला वाय्यालका घण्टारवा तु शणपुष्पिका	८६२
मृद्वीका गोस्तनी द्राक्षा स्वाद्वी मधुरसेति च	८६३
सर्वानुभूतिः सरला त्रिपुटा त्रिवृता त्रिवृत्	८६४
त्रिभण्डी रोचनी श्यामापालिन्धौ तु सुषेणिका	८६५
काला मसूरविदलार्धचन्द्रा कालमेषिका	८६६
मधुकं क्लीतकं यष्टिमधुकं मधुयष्टिका	८६७
विदारी क्षीरशुक्लेक्षुगन्धा क्रोष्टी तु या सिता	८६८
अन्या क्षीरविदारी स्यान्महाश्वेतर्क्षगन्धिका	८६९
लाङ्गली शारदी तोयपिप्पली शकुलादनी	८७०
खराश्वा कारवी दीप्यो मयूरो लोचमस्तकः	८७१
गोपी श्यामा शारिवा स्यादनन्तोत्पलशारिवा	८७२

चित्रतण्डुला, तण्डुलः, कृमिघ्नः, विडङ्गम्, इति ६ विडङ्गस्य ॥—बला, वाय्यालका, इति २ बलायाः ॥—घण्टारवा, शणपुष्पिका, इति २ शणपुष्पिकायाः ॥—मृद्वीका, गोस्तनी, द्राक्षा स्वाद्वी, मधुरसा, इति ५ द्राक्षायाः ॥—सर्वानुभूतिः, सरला, त्रिपुटा, त्रिवृता, त्रिवृत्, त्रिभण्डी, रोचनी, इति ७ त्रिवृतायाः ॥—श्यामा, पालिन्दी, सुषेणिका, काला, मसूरविदला, अर्धचन्द्रा, कालमेषिका, इति ७ कृष्णवर्णायास्त्रिवृतायाः ॥—मधुकम्, क्लीतकम्, यष्टिमधुकम्, मधुयष्टिका, इति ४ यष्टिमधुकस्य ॥—विदारी, क्षीरशुक्ला, इक्षुगन्धा, क्रोष्टी, इति ४ इक्षुगन्धायाः ॥—क्षीरविदारी, महाश्वेता, ऋक्षगन्धिका, इति ३ कृष्णभूमिकृष्णान्डस्य ॥—लाङ्गली, शारदी, तोयपिप्पली, शकुलादनी, इति ४ शाखमेदस्य ॥—खराश्वा, कारवी, दीप्यः, मयूरः, लोचमस्तकः, इति ५ मयूरशिखायाः ॥—गोपी, श्यामा, शारिवा, अनन्ता, उत्पलशारिवा, इति ५ उत्पलशा-

योग्यमृद्धिः सिद्धिलक्ष्म्यौ वृद्धेरप्याह्वया इमे	८७३
कदली वारणबुसा रम्भा मोचांशुमत्फला	८७४
काष्ठीला मुद्गपर्णी तु काकमुद्गा सहेत्यपि	८७५
वार्ताकी हिङ्गुली सिंही भण्टाकी दुध्रधर्षिणी	८७६
नाकुली सुरसा रास्ना सुगन्धा गन्धनाकुली	८७७
नकुलेष्टा भुजंगाक्षी छत्राकी सुवहा च सा	८७८
विदारिगन्धांशुमती सालपर्णी स्थिरा ध्रुवा	८७९
तुण्डिकेरी समुद्रान्ता कार्पासी बदरेति च	८८०
भारद्वाजी तु सा वन्या शृङ्गी तु ऋषभो वृषः	८८१
गाङ्गेरुकी नागबला झषा ह्रस्वगवेधुका	८८२
धामार्गवो घोषकः स्यान्महाजाली स पीतकः	८८३

रिवायाः ॥—योग्यम्, ऋद्धिः, सिद्धिः, लक्ष्मीः, इति ४ ऋद्धिनामकस्य औषधिविशेषस्य ॥—कदली, वारणबुसा, रम्भा, मोचा, अंशुमत्फला, काष्ठीला, इति ६ कदल्याः ॥—मुद्गपर्णी, काकमुद्गा, सहा, इति ३ काकमुद्गायाः ॥—वार्ताकी, हिङ्गुली, सिंही, भण्टाकी, दुध्रधर्षिणी, इति ५ वार्ताक्याः ॥—नाकुली, सुरसा, रास्ना, सुगन्धा, गन्धनाकुली, नकुलेष्टा, भुजङ्गाक्षी, छत्राकी, सुवहा, इति ९ रास्नायाः ॥—विदारिगन्धा, अंशुमती, सालपर्णी, स्थिरा, ध्रुवा, इति ५ सालपर्ण्याः ॥—तुण्डिकेरी, समुद्रान्ता, कार्पासी, बदरा, इति ४ कार्पास्याः ॥—सा कार्पासी वन्या चेद्भारद्वाजीत्युच्यते ॥—शृङ्गी, ऋषभः, वृषः, इति ३ ऋषभाख्यौषधिविशेषस्य ॥—गाङ्गेरुकी, नागबला, झषा, ह्रस्वगवेधुका, इति ४ बलाविशेषस्य ॥—धामार्गवः, घोषकः, इति २ घोषवल्ल्याः ॥—सः घोषकः पीतकः पीतपुष्पश्चेत् महाजालीत्युच्यते । स्त्रीलि-

ज्यौत्स्नी पटोलिका जाली नादेयी भूमिजम्बुका	८८४
स्थालाङ्गलिक्यग्निशिखा काकाङ्गी काकनासिका	८८५
गोधापदी तु सुवहा मुसली तालमूलिका	८८६
अजशृङ्गी विषाणी स्याद्गोजिह्वादार्विके समे	८८७
ताम्बूलवल्ली ताम्बूली नागवल्ल्यप्यथ द्विजा	८८८
हरेणू रेणुका कौन्ती कपिला भस्मगन्धिनी	८८९
एलावालुकमैलेयं सुगन्धि हरिवालुकम्	८९०
वालुकं चाथ पालङ्क्यां मुकुन्दः कुन्दकुन्दुरु	८९१
वालं ह्रीवेरबर्हिष्ठोदीच्यं केशाम्बुनाम च	८९२
कालानुसार्यवृद्धाश्मपुष्पशीतशिवानि तु	८९३
शैलेयं तालपर्णीं तु दैत्या गन्धकुटी मुरा	८९४

ङ्गम् ॥—ज्यौत्स्नी, पटोलिका, जाली, इति ३ पटोलिकायाः ॥ नादेयी, भूमिज-
म्बुका, इति २ भूजम्बुकाः ॥—लाङ्गलिकी, अग्निशिखा, इति २ लाङ्गल्याः ॥—
काकाङ्गी, काकनासिका, इति २ काकजङ्घाख्यौषधिविशेषस्य ॥—गोधा-
पदी, सुवहा, इति २ हंसपादिकायाः ॥—मुसली, तालमूलिका, इति २
मुसल्याः ॥—अजशृङ्गी, विषाणी, इति २ अजशृङ्गाः ॥ गोजिह्वा, दा-
र्विका, इति २ गोजिह्वायाः ॥—ताम्बूलवल्ली, ताम्बूली, नागवल्ली, इति ३ नाग-
वल्ल्याः ॥—द्विजा, हरेणुः, रेणुका, कौन्ती, कपिला, भस्मगन्धिनी, इति ६
रेणुकाख्यगन्धद्रव्यस्य ॥—एलावालुकम्, ऐलेयम्, सुगन्धि, हरिवालुकम्,
वालुकम्, इति ५ वालुकाख्यगन्धद्रव्यस्य ॥—पालङ्की, मुकुन्दः, कुन्दः, कु-
न्दरुः, इति ४ कुन्दस्य ॥—वालम्, ह्रीवेरम्, बर्हिष्ठम्, उदीच्यम्, केशाम्बु-
नाम्, इति ५ ह्रीवेरस्य ॥—कालानुसार्यम्, वृद्धम्, अश्मपुष्पम्, शीतशिवम्, शै-
लेयम्, इति ५ शैलेयस्य ॥—तालपर्णी, दैत्या, गन्धकुटी, मुरा, गन्धिनी, इति

गन्धिनी गजभक्ष्या तु सुवहा सुरभी रसा	८९५
महेरणा कुन्दुरुकी सल्लकी ह्लादिनीति च	८९६
अग्निज्वालासुभिक्षे तु धातकी धातुपुष्पिका	८९७
पृथ्वीका चन्द्रवालैला निष्कुटिर्बहुलाथ सा	८९८
सूक्ष्मोपकुञ्चिका तुत्था कोरङ्गी त्रिपुटा त्रुटिः	८९९
व्याधिः कुष्टं पारिभाव्यं वाप्यं पाकलमुत्पलम्	९००
शङ्खिनी चोरपुष्पी स्यात्केशिन्यथ वितुन्नकः	९०१
झटामलाज्झटा ताली शिवा तामलकीति च	९०२
प्रपौण्डरीकं पौण्डर्यमथ तुन्नः कुवेरकः	९०३
कुणिः कच्छः कान्तलको नन्दिवृक्षोऽथ राक्षसी	९०४
चण्डा धनहरी क्षेमदुष्पत्रगणहासकाः	९०५
व्याडायुधं व्याघ्रनखं करजं चक्रकारकम्	९०६

५ मुरायाः ॥—गजभक्ष्या, सुवहा, सुरभी, रसा, महेरणा, कुन्दुरुकी, सल्लकी, ह्लादिनी, इति ८ कुन्दुरुक्याः ॥—अग्निज्वाला, सुभिक्षा, धातकी, धातुपुष्पिका, इति ४ धातक्याः ॥—पृथ्वीका, चन्द्रवाला, एला, निष्कुटिः, बहुला, इति ५ एलायाः ॥—उपकुञ्चिका, तुत्था, कोरङ्गी, त्रिपुटा, त्रुटिः, इति ५ सूक्ष्मैलायाः ॥—व्याधिः, कुष्टम्, पारिभाव्यम्, वाप्यम्, पाकलम्, उत्पलम्, इति ६ कुष्टस्य ॥—शङ्खिनी, चोरपुष्पी, केशिनी, इति ३ चोरवल्लयाः ॥—वितुन्नकः, झटामला, अज्झटा, ताली, शिवा, तामलकी, इति ६ भूम्यामलक्याः ॥—प्रपौण्डरीकम्, पौण्डर्यम्, इति २ पौण्डर्यस्य ॥—तुन्नः, कुवेरकः, कुणिः, कच्छः, कान्तलकः, नन्दिवृक्षः, इति ६ नन्दिवृक्षस्य ॥—राक्षसी, चण्डा, धनहरी, क्षेमः, दुष्पत्रः, गणहासकः, इति ६ चोराख्यगन्धद्रव्यस्य ॥—व्याडायुधम्, व्याघ्रनखम्, करजम्, चक्रकारकम्, इति ४ व्याघ्रनखनामकगन्धद्रव्यस्य ॥—

सुषिरा विद्रुमलता कपोताङ्घ्रिर्नदी नली	९०७
धमन्यञ्जनकेशी च हनुर्हृदविलासिनी	९०८
शुक्तिः शङ्खः खुरः कोलदलं नखमथाढकी	९०९
काक्षी मृत्स्ना तुवरिका मृत्तालकसुराष्ट्रजे	९१०
कुटन्नटं दाशपुरं वानेयं परिपेलवम्	९११
प्लवगोपुरगोनर्दकैवर्तीमुस्तकानि च	९१२
ग्रन्थिपर्णं शुक्रं वर्हं पुष्पं स्थौणेयकुङ्कुरे	९१३
मरुन्माला तु पिशुना स्पृक्का देवी लता लघुः	९१४
समुद्रान्ता वधूः कोटिवर्षा लङ्कोपिकेत्यपि	९१५
तपस्विनी जटामांसी जटिला लोमशा मिसी	९१६
त्वक्पत्रमुत्कटं भृङ्गं त्वचं चोचं वराङ्गकम्	९१७
कर्चूरको द्राविडकः काल्पको वेधमुख्यकः	९१८

सुषिरा, विद्रुमलता, कपोताङ्घ्रिः, नदी, नली, धमनी, अञ्जनकेशी, इति ७ नली-
 नामकगन्धद्रव्यस्य ॥—हनुः, हृदविलासिनी, शुक्तिः, शङ्खः, खुरः, कोलद-
 लम्, नखम्, इति ७ नखाख्यगन्धद्रव्यस्य ॥—आढकी, काक्षी, मृत्स्ना,
 तुवरिका, मृत्तालकम्, सुराष्ट्रजम्, इति ६ तुवरिकायाः ॥—कुटन्नटम्, दाश-
 पुरम्, वानेयम्, परिपेलवम्, प्लवम्, गोपुरम्, गोनर्दम्, कैवर्तीमुस्तकम्, इति ८
 कैवर्तीमुस्तकस्य ॥—ग्रन्थिपर्णम्, शुक्रम्, वर्हम्, पुष्पम्, स्थौणेयम्, कुङ्कुरम्,
 इति ६ ग्रन्थिपर्णस्य ॥—मरुन्माला, पिशुना, स्पृक्का, देवी, लता, लघुः, स-
 मुद्रान्ता, वधूः, कोटिवर्षा, लङ्कोपिका, इति १० स्पृक्कायाः ॥—तपस्विनी,
 जटामांसी, जटिला, लोमशा, मिसी, इति ५ जटामांस्याः ॥—त्वक्पत्रम्,
 उत्कटम्, भृङ्गम्, त्वचम्, चोचम्, वराङ्गकम्, इति ६ त्वक्पत्रस्य ॥—कर्चूरकः,
 द्राविडकः, काल्पकः, वेधमुख्यकः, इति ४ कर्चूरकस्य ॥—कलपाकान्तानि

ओषध्यो जातिमात्रे स्युरजातौ सर्वमौषधम्	९१९
शाकाख्यं पत्रपुष्पादि तण्डुलीयोऽल्पमारिषः	९२०
विशल्याग्निशिखानन्ता फलिनी शक्रपुष्पिका	९२१
स्यादृक्षगन्धा छगलान्त्यावेगी वृद्धदारकः	९२२
जुङ्गो ब्राह्मी तु मत्स्याक्षी वयस्था सोमवल्लरी	९२३
पटुपर्णी हैमवती स्वर्णक्षीरी हिमावती	९२४
हयपुच्छी तु काम्बोजी माषपर्णी महासहा	९२५
तुण्डिकेरी रक्तफला विम्बिका पीलुपर्ण्यपि	९२६
वर्वरा कवरी तुङ्गी खरपुष्पाजगन्धिका	९२७
एलापर्णी तु सुवहा रास्ना युक्तरसा च सा	९२८
चाङ्गेरी चुक्रिका दन्तशठाम्बष्ठाम्बल्लोणिका	९२९

ब्रीह्यादीनां जातावेव ओषध्यः स्युः ॥—यदा तु ओषधेः रोगहारित्वमात्रं प्रतीयते न त्वन्यत् तदा औषधशब्दप्रयोगः ॥—यत्पत्रपुष्पादि तच्छाकसंज्ञकम् ॥—तण्डुलीयः, अल्पमारिषः, इति २ तण्डुलीयस्य ॥—विशल्या, अग्निशिखा, अनन्ता, फलिनी, शक्रपुष्पिका, इति ५ अग्निशिखायाः ॥—दृक्षगन्धा, छगलान्त्री, आवेगी, वृद्धदारकः, जुङ्गः, इति ५ वृद्धदारकस्य ॥—ब्राह्मी, मत्स्याक्षी, वयस्था, सोमवल्लरी, इति ४ सोमलतायाः ॥—पटुपर्णी, हैमवती, स्वर्णक्षीरी, हिमावती, इति ४ स्वर्णक्षिर्याः ॥—हयपुच्छी, काम्बोजी, माषपर्णी, महासहा, इति ४ माषपर्ण्याः ॥—तुण्डिकेरी, रक्तफला, विम्बिका, पीलुपर्णी, इति ४ तुण्डिकेर्याः ॥—वर्वरा, कवरी, तुङ्गी, खरपुष्पा, अजगन्धिका, इति ५ खरपुष्पायाः ॥—एलापर्णी, सुवहा, रास्ना, युक्तरसा, इति ४ एलापर्ण्याः ॥—चाङ्गेरी, चुक्रिका, दन्तशठा, अम्बष्ठा, अम्बल्लोणिका, इति ५ अ-

सहस्रवेधी चुक्रोऽम्ब्लवेतसः शतवेध्यपि	९३०
नमस्कारी गण्डकारी समङ्गा खदिरेत्यपि	९३१
जीवन्ती जीवनी जीवा जीवनीया मधुस्रवा	९३२
कूर्चशीर्षो मधुरकः शृङ्गह्रस्वाङ्गजीवकाः	९३३
किराततिक्तो भूनिम्बोऽनार्यतिक्तोऽथ सप्तला	९३४
विमला सातला भूरिफेना चर्मकपेत्यपि	९३५
वायसोली स्वादुरसा वयस्थाथ मकूलकः	९३६
निकुम्भो दन्तिका प्रत्यक्श्रेण्युदुम्बरपर्ण्यपि	९३७
अजमोदा तूग्रगन्धा ब्रह्मदर्भा यवानिका	९३८
मूले पुष्करकाश्मीरपद्मपत्राणि पौष्करे	९३९
अव्यथातिचरा पद्मा चारटी पद्मचारिणी	९४०
काम्पिल्यः कर्कशश्चन्द्रो रक्ताङ्गो रोचनीत्यपि	९४१

म्बल्लोणिकायाः ॥—सहस्रवेधी, चुक्रः, अम्ब्लवेतसः, शतवेधी, इति ४ अम्ब्लवेतसस्य ॥—नमस्कारी, गण्डकारी, समङ्गा, खदिरा, इति ४ खदिरायाः ॥—जीवन्ती, जीवनी, जीवा, जीवनीया, मधुस्रवा, कूर्चशीर्षः, मधुरकः, शृङ्गः, ह्रस्वाङ्गः, जीवकः, इति १० जीवकस्य ॥—किराततिक्तः, भूनिम्बः, अनार्यतिक्तः, इति ३ भूनिम्बस्य ॥—सप्तला, विमला, सातला, भूरिफेना, चर्मकषा, इति ५ सप्तलायाः ॥—वायसोली, स्वादुरसा, वयस्था, इति ३ वयस्थायाः ॥—मकूलकः, निकुम्भः, दन्तिका, प्रत्यक्श्रेणी, उदुम्बरपर्णी, इति ५ दन्त्याः ॥—अजमोदा, उग्रगन्धा, ब्रह्मदर्भा, यवानिका, इति ४ यवान्याः ॥—पुष्करम्, काश्मीरम्, पद्मपत्रम्, इति ३ पौष्करमूले ॥—अव्यथा, अतिचरा, पद्मा, चारटी, पद्मचारिणी, इति ५ पद्मचारिण्याः ॥—काम्पिल्यः, कर्कशः, चन्द्रो, रक्ताङ्गो, रोचनीत्यपि

प्रपुन्नाडस्त्वेडगजो दद्रुघ्नश्चक्रमर्दकः	९४२
पद्माट उरणाख्यश्च पलाण्डुस्तु सुकन्दकः	९४३
लतार्कदुर्दुमौ तत्र हरितेऽथ महौषधम्	९४४
लशुनं गृञ्जनारिष्टमहाकन्दरसोनकाः सर्वेऽमीयन्ति	९४५
पुनर्नवा तु शोथघ्नी वितुन्नं सुनिषण्णकम्	९४६
स्याद्वातकः शीतलोऽपराजिता शणपण्यपि	९४७
पारावताङ्घ्रिः कटभी पण्या ज्योतिष्मती लता	९४८
वार्षिकं त्रायमाणा स्यात्त्रायन्ती बलभद्रिका	९४९
विष्वक्सेनप्रिया गृष्टिर्वाराही वदरेत्यपि	९५०
मार्कवो भृङ्गराजः स्यात्काकमाची तु वायसी	९५१
शतपुष्पा सितच्छत्रातिच्छत्रा मधुरा मिसिः	९५२
अवाक्पुष्पी कारवी च सरणा तु प्रसारिणी	९५३

चन्द्रः, रक्ताङ्गः, रोचनी, इति ५ रोचन्याः ॥—प्रपुन्नाडः, एडगजः, दद्रुघ्नः, चक्रमर्दकः, पद्माटः, उरणाख्यः, इति ६ पद्माटस्य ॥—पलाण्डुः, सुकन्दकः, इति २ पलाण्डोः ॥—हरिते हरिद्वर्णे पलाण्डौ लतार्कः, दुर्दुमः, इति २ ॥—महौषधम्, लशुनम्, गृञ्जनम्, अरिष्टः, महाकन्दः, रसोनकः, इति ६ लशुनस्य ॥—पुनर्नवा, शोथघ्नी, इति २ पुनर्नवायाः ॥—वितुन्नम्, सुनिषण्णकम्, इति २ वितुन्नस्य ॥—वातकः, शीतलः, अपराजिता, शणपर्णी, इति ४ शणपर्ण्याः ॥—पारावताङ्घ्रिः, कटभी, पण्या, ज्योतिष्मती, लता, इति ५ ज्योतिष्मत्याः ॥—वार्षिकम्, त्रायमाणा, त्रायन्ती, बलभद्रिका, इति ४ त्रायमाणायाः ॥—विष्वक्सेनप्रिया, गृष्टिः, वाराही, वदरा, इति ४ वाराह्याः ॥—मार्कवः, भृङ्गराजः, इति २ भृङ्गराजस्य ॥—काकमाची, वायसी, इति २ वायसीयाः ॥—शतपुष्पा, सितच्छत्रा, अतिच्छत्रा, मधुरा, मिसिः, अवाक्पुष्पी, कारवी,

तस्यां कटभरा राजवला भद्रवलेत्यपि	९५४
जनी जतूका रजनी जतुकृच्चक्रवर्तिनी	९५५
संस्पर्शाथ शटी गन्धमूली षड्ग्रन्थिकेत्यपि	९५६
कर्चूरोऽपि पलाशोऽथ कारवेल्लः कठिलकः	९५७
सुषवी चाथ कुलकं पटोलस्तिककः पटुः	९५८
कूष्माण्डकस्तु कर्कारुरुर्वारुः कर्कटी स्त्रियौ	९५९
इक्ष्वाकुः कटुतुम्बी स्यात्तुम्ब्यलावूरुभे समे	९६०
चित्रा गवाक्षी गोडुम्बा विशाला त्विन्द्रवारुणी	९६१
अशोन्नः सूरणः कन्दो गण्डीरस्तु समष्टिला	९६२
कलम्ब्युपोदिका स्त्री तु मूलकं हिलमोचिका	९६३
वास्तुकं शाकभेदाः स्युर्दूर्वा तु शतपर्विका	९६४

इति ७ मधुरायाः ॥—सरणा, प्रसारिणी, कटभरा, राजवला, भद्रवला, इति ५
 प्रसारिण्याः ॥—जनी, जतूका, रजनी, जतुकृत, चक्रवर्तिनी, संस्पर्शा, इति ६
 चक्रवर्तिन्याः ॥—शटी, गन्धमूली, षड्ग्रन्थिका, कर्चूरः, पलाशः, इति ५
 शम्याः ॥—कारवेल्लः, कठिलकः, सुषवी, इति ३ कारवेल्लस्य ॥—कुलकम्,
 पटोलः, तिककः, पटुः, इति ४ पटोलस्य ॥—कूष्माण्डकः, कर्कारुः, इति २
 कूष्माण्डस्य ॥—उर्वारुः, कर्कटी, इति २ कर्कट्याः ॥—इक्ष्वाकुः, कटु-
 तुम्बी, इति २ कटुतुम्ब्याः ॥—तुम्बी, अलावूरुः, इति २ तुम्ब्याः ॥—चित्रा,
 गवाक्षी, गोडुम्बा, इति ३ गोडुम्बायाः ॥—विशाला, इन्द्रवारुणी, इति २
 इन्द्रवारुण्याः ॥—अशोन्नः, सूरणः, कन्दः, इति ३ सूरणस्य ॥—गण्डीरः,
 समष्टिला, इति २ गण्डीराख्यशाकभेदस्य ॥—कलम्ब्यादयः, पञ्च शाक-
 भेदाः स्युः एकैकम् । कलम्बी, उपादिका, मूलकम्, हिलमोचिका, वास्तुकम्,

सहस्रवीर्याभार्गव्यौ रुहानन्ताथ सा सिता	९६५
गोलोमी शतवीर्या च गण्डाली शकुलाक्षका	९६६
कुरुविन्दो मेघनामा मुस्ता मुस्तकमस्त्रियाम्	९६७
स्याद्भद्रमुस्तको गुन्द्रा चूडाला चक्रलोच्चटा	९६८
वंशे त्वक्सारकर्मारत्वचिसारतृणध्वजाः	९६९
शतपर्वा यवफलो वेणुमस्करतेजनाः	९७०
वेणवः कीचकास्ते स्युर्ये स्वनन्त्यनिलोद्धताः	९७१
ग्रन्थिर्ना पर्वपरुषी गुन्द्रस्तेजनकः शरः	९७२
नडस्तु धमनः पोटगलोऽथो काशमस्त्रियाम्	९७३
इक्षुगन्धा पोटगलः पुंसि भूम्नि तु वल्वजाः	९७४
रसाल इक्षुस्तद्भेदाः पुण्ड्रकान्तारकादयः	९७५

इति ५ ॥—दूर्वा, शतपर्विका, सहस्रवीर्या, भार्गवी, रुहा, अनन्ता, इति ६
 दूर्वायाः ॥—सा दूर्वा सिता शुक्ला चेत् तत्र—गोलोमी, शतवीर्या, गण्डाली,
 शकुलाक्षका, इति ४ ॥—कुरुविन्दः, मेघनामा, मुस्ता, मुस्तकम्, इति ४ मुस्ता-
 याः । मुस्तकं पुनपुंसकयोः ॥—भद्रमुस्तकः, गुन्द्रा, इति २ भद्रमुस्तकस्य ॥—
 चूडाला, चक्रला, उच्चटा, इति ३ उच्चटामूलस्य ॥—वंशः, त्वक्सारः, कर्मारः,
 त्वचिसारः, तृणध्वजः, शतपर्वा, यवफलः, वेणुः, मस्करः, तेजनः, इति १०
 वेणोः ॥—ये वेणवः अनिलोद्धताः स्वनन्ति ते कीचकाः स्युरित्येकम् ॥—
 ग्रन्थिः, पर्व, परुः, इति ३ वंशादिग्रन्थेः । ग्रन्थिः पुंसि ॥—गुन्द्रः, तेजनकः,
 शरः, इति ३ शरस्य ॥—नडः, धमनः, पोटगलः, इति ३ धमनस्य ॥—
 इक्षुगन्धा, पोटगलः, वल्वजाः, इति ३ काशस्य । तत्र वल्वजा इत्येकं पुल्लिङ्गं
 बहुवचनीयम् ॥—रसालः, इक्षुः, इति २ इक्षोः ॥—पुण्ड्रः, कान्तारकः, इति

स्याद्वीरणं वीरतरं मूलेऽस्योशीरमस्त्रियाम्	९७६
अभयं नलदं सेव्यममृणालं जलाशयम्	९७७
लामज्जकं लघुलयमवदाहेष्टकापथे	९७८
नडादयस्तृणं गर्मुच्छयामाकप्रमुखा अपि	९७९
अस्त्री कुशं कुथो दर्भः पवित्रमथ कत्तृणम्	९८०
पौरसौगन्धिकध्यामदेवजग्धकरौहिषम्	९८१
छत्रातिच्छत्रपालघ्नौ मालातृणकभूस्तृणे	९८२
शष्पं बालतृणं घासो यवसं तृणमर्जुनम्	९८३
तृणानां संहतिस्तृण्या नड्या तु नडसंहतिः	९८४
तृणराजाह्वयस्तालो नालिकेरस्तु लाङ्गली	९८५
घोण्टा तु पूगः क्रमुको गुवाकः खपुरोऽस्य तु	९८६

२ इक्षोभेदस्य ॥—वीरणम्, वीरतरम्, इति २ तृणभेदस्य ॥—उशीरम्, अभयम्, नलदम्, सेव्यम्, अमृणालम्, जलाशयम्, लामज्जकम्, लघुलयम्, अवदाहम्, इष्टकापथम्, इति १० वीरणमूलस्य ॥—नडादयः नडकाशादयः, तृणं तृणजातीया इत्यर्थः । ये च गर्मुच्छयामाकप्रमुखाः ॥ कुशम्, कुथः, दर्भः, पवित्रम्, इति ४ कुशस्य । तत्र कुशं ह्रीवपुंसोः ॥—कत्तृणम्, पौरम्, सौगन्धिकम्, ध्यामम्, देवजग्धकम्, रौहिषम्, इति ६ तृणभेदस्य ॥—छत्रा, अतिछत्रः, पालघ्नः, मालातृणकम्, भूस्तृणम्, इति ५ वचाकृतेर्जलतृणभेदस्य ॥—शष्पम्, बालतृणम्, इति २ कोमलतृणस्य ॥—घासः, यवसम्, इति २ गवादीनां भक्ष्यतृणस्य ॥—तृणम्, अर्जुनम्, इति २ तृणमात्रस्य ॥—तृणानां संहतिः समूहस्तृण्येत्युच्यते एकम् ॥—नडानां संहतिर्नड्येत्युच्यते एकम् ॥—तृणराजः, तालः, इति २ तालस्य ॥—नालिकेरः, लाङ्गली, इति २ नालिकेलस्य ॥—घोण्टा, पूगः, क्रमुकः, गुवाकः, खपुरः, इति ५ पूगध्व

फलमुद्वेगमेते च हिन्तालसहितास्त्रयः ९८७
 खर्जूरः केतकी ताली खर्जूरी च तृणद्रुमाः ९८८

६. सिंहादिवर्गः ।

सिंहो मृगेन्द्रः पञ्चास्यो हर्यक्षः केसरी हरिः ९८९
 'कण्ठीरवो मृगरिपुर्मृगदृष्टिर्मृगाशनः । * *
 पुण्डरीकः पञ्चनखचित्रकायमृगद्विषः' ॥ * *
 शार्दूलद्वीपिनौ व्याघ्रे तरक्षुस्तु मृगादनः ९९०
 वराहः सूकरो घृष्टिः कोलः पोत्री किरः किटिः ९९१
 दंष्ट्री घोणी स्तब्धरोमा क्रोडो भूदार इत्यपि ९९२
 कपिल्लवंगप्लवगशाखामृगवलीमुखाः ९९३
 मर्कटो वानरः कीशो वनौका अथ भल्लुके ९९४
 ऋक्षाच्छभल्लभल्लूका गण्डके खड्गखड्गिनौ ९९५
 लुलायो महिषो वाहद्विषत्कासरसैरिभाः ९९६

क्षस्य ॥—अस्य फलं उद्वेगमित्युच्यते एकम् ॥—हिन्तालस्तालभेदः ॥—
 खर्जूरः, केतकी, ताली, खर्जूरी, इति ४ तृणद्रुमभेदाः ॥

९८९-१०७४-सिंहः, मृगेन्द्रः, पञ्चास्यः, हर्यक्षः, केसरी, हरिः, इति ६ सिंह-
 स्य ॥—शार्दूलः, द्वीपी, व्याघ्रः, इति ३ व्याघ्रस्य ॥—तरक्षुः, मृगादनः,
 इति २ कुक्कुराकृतेः कृष्णरेखाचित्रितस्य मृगविशेषस्य ॥—वराहः,
 सूकरः, घृष्टिः, कोलः, पोत्री, किरः किटिः, दंष्ट्री, घोणी, स्तब्धरोमा, क्रोडः,
 भूदारः, इति १२ सूकरस्य ॥—कपिः, प्लवङ्गः, प्लवगः, शाखामृगः, वलीमुखः,
 मर्कटः, वानरः, कीशः, वनौकाः, इति ९ वानरस्य ॥—भल्लुकः, ऋक्षः, अच्छ-
 भल्लः, भल्लूकः, इति ४ अच्छभल्लस्य ॥—गण्डकः, खड्गः, खड्गी, इति ३ ग-
 ण्डकस्य ॥—लुलायः, महिषः, वाहद्विषन्, कासरः, सैरिभः, इति ५ म-

गोकर्णपृषतैर्गर्श्यरोहिताश्चमरो मृगाः	१००८
गन्धर्वः शरभो रामः सृमरो गवयः शशः	१००९
इत्यादयो मृगेन्द्राद्या गवाद्याः पशुजातयः	१०१०
‘अधोगन्ता तु खनको वृकः पुं ध्वज उन्दुरः ।’	* *
उन्दुरुर्मूषकोऽप्याखुर्गिरिका बालमूषिका	१०११
सरटः कृकलासः स्यान्मुसली गृहगोधिका	१०१२
लूता स्त्री तन्तुवायोर्णनाभमर्कटकाः समाः	१०१३
नीलङ्गुस्तु कृमिः कर्णजलौकाः शतपद्मभे	१०१४
वृश्चिकः शूककीटः स्यादलिद्रुणौ तु वृश्चिके	१०१५
पारावतः कलरवः कपोतोऽथ शशादनः	१०१६
पत्नी श्येन उलूकस्तु वायसारातिपेचकौ	१०१७

गोकर्णः, पृषतः, एणः, ऋश्यः, रोहितः, चमरः, इति १२ मृगाः मृगभेदाः
 एकैकम् । गन्धर्वः, शरभः, रामः, सृमरः, गवयः, शशः, इति ६ मृगभेदाः ॥
 मृगेन्द्राद्याः सिंहाद्याश्चमरान्ताः ये च वर्गान्तरे वक्ष्यमाणा गवाद्या गोहस्त्यश्वादयः
 ते सर्वे पशुजातयः पशुशब्दवाच्या इत्यर्थः ॥—उन्दुरुः, मूषकः, आखुः, इति
 ३ मूषकस्य ॥—गिरिका, बालमूषिका, इति २ खलपमूषकजातेः ॥—सरटः,
 कृकलासः, इति २ सरटस्य ॥—मुसली, गृहगोधिका, इति २ गृहगोधायाः ॥—
 लूता, तन्तुवायः, उर्णनाभः, मर्कटकः, इति ४ उर्णनाभस्य । तत्र लूता नित्यं
 स्त्री ॥—नीलङ्गुः, कृमिः, इति २ शुद्रकीटमात्रस्य ॥—कर्णजलौकाः, शत-
 पदी, इति २ कर्णजलौकायाः ॥—वृश्चिकः, शूककीटः, इति २ शूककी-
 टस्य ॥—अलिः, रुणः, वृश्चिकः, इति ३ वृश्चिकस्य ॥—पारावतः,
 कलरवः, कपोतः, इति ३ पारावतस्य ॥—शशादनः, पत्नी, श्येनः इति ३
 श्येनस्य ॥—उलूकः, वायसारातिः, पेचकः, इति ३ उलूकस्य ॥—

‘स एव च चिरञ्जीवी चैकदृष्टिश्च मौकुलिः ।’	* *
द्रोणकाकस्तु काकोलो दात्यूहः कालकण्टकः	१०२९
आतायिचिल्लौ दाक्षाय्यगृध्रौ कीरशुकौ समौ	१०३०
कुङ्कौञ्चोऽथ वकः कह्वः पुष्कराह्वस्तु सारसः	१०३१
कोकश्चक्रश्चक्रवाको रथाङ्गाह्वयनामकः	१०३२
कादम्बः कलहंसः स्यादुत्क्रोशकुररौ समौ	१०३३
हंसास्तु श्वेतगरुतश्चक्राङ्गा मानसौकसः	१०३४
राजहंसास्तु ते चञ्चुचरणैर्लोहितैः सिताः	१०३५
मलिनैर्मल्लिकाक्षास्ते धार्तराष्ट्राः सितेतरैः	१०३६
शरारिराटिराडिश्च बलाका विसकण्ठिका	१०३७
हंसस्य योषिद्वरटा सारसस्य तु लक्ष्मणा	१०३८

इति १० काकस्य ॥—द्रोणकाकः, काकोलः, इति २ काकभेदस्य ॥—
 दात्यूहः, कालकण्टकः, इति २ दात्यूहस्य ॥—आतायी, चिल्लः, इति २
 चिल्लस्य ॥—दाक्षाय्यः, गृध्रः, इति २ गृध्रस्य ॥—कीरः, शुकः, इति २
 कीरस्य ॥—कुङ्क, कौञ्चः, इति २ कौञ्चस्य ॥—वकः, कह्वः, इति २
 वकस्य ॥—पुष्कराह्वः, सारसः, इति २ सारसस्य ॥—कोकः, चक्रः, चक्र-
 वाकः, रथाङ्गः, इति ४ चक्रवाकस्य ॥—कादम्बः, कलहंसः, इति २ काद-
 म्बस्य ॥—उत्क्रोशः, कुररः, इति २ कुररस्य ॥—हंसः, श्वेतगरुत्, चक्राङ्गः,
 मानसौकाः, इति ४ हंसस्य । ये सिताः देहेन शुक्लाः, चञ्चुचरणैर्लोहितैरुपल-
 क्षिता हंसास्ते राजहंसाः स्युरित्येकम् । मलिनैरीषद्भूषैश्चञ्चुचरणैः सिता हंसा-
 स्ते मल्लिकाक्षा इत्युच्यन्ते । सितेतरैः कृष्णवर्णैश्चञ्चुचरणैरुपलक्षितास्ते धार्त-
 राष्ट्राः स्युः ॥—शरारिः, आटिः, आडिः, इति ३ शरार्याः ॥—बलाका,
 विसकण्ठिका, इति २ बलाकायाः । हंसस्य योषिन् वी वरटा स्यादित्येकम् ।

जतुकाजिनपत्रा स्यात्परोष्णी तैलपायिका	१०३९
वर्वणा मक्षिका नीला सरघा मधुमक्षिका	१०४०
पतङ्गिका पुत्तिका स्यादंशस्तु वनमक्षिका	१०४१
दंशी तज्जातिरल्पा स्याद्गन्धोली वरटा द्वयोः	१०४२
भृङ्गारी झीरुका चीरी झिल्लिका च समा इमाः	१०४३
समौ पतङ्गशलभौ खद्योतो ज्योतिरिङ्गणः	१०४४
मधुव्रतो मधुकरो मधुलिङ्गमधुपालिनः	१०४५
द्विरेफपुष्पलिङ्गं पदभ्रमरालयः	१०४६
मयूरो बर्हिः लं यूथं तिरश्च	१०४७
गडो भुजंगभुक्	
शिखावलः पुञ्जराशी तूत्करः कूटमस्त्रियाः	१०७२

पेशी, कोषः, अण्डम्, इति ३ अण्डस्य । पेशी स्त्री । कोषोऽस्त्रियाम् । अण्डं द्वि-
हीने क्लीबे ॥—कुलम्, नीडम्, २ पक्षिगृहस्य ॥—पोतः, पाकः, अर्भकः,
डिम्बः, पृथुकः, शावकः, शिशुः, इति ७ शिशुमात्रस्य ॥—स्त्रीपुंसौ, मिथु-
नम्, द्वन्द्वम्, इति ३ स्त्रीपुरुषरूपयुग्मस्य ॥—युग्मम्, युगलम्, युगम्,
इति ३ युग्मस्य ॥—समूहः, निवहः, व्यूहः, संदोहः, विसरः, व्रजः, स्तोमः,
ओषः, निकरः, व्रातः, वारः, संघातः, संचयः, समुदायः, समुदयः, समवायः,
चयः, गणः, संहतिः, वृन्दम्, निकुरम्बकम्, कदम्बकम्, इति २२ समूहस्य । सं-
हतिः स्त्रियाम् ॥—तत्र वृन्दभेदाः । समैः सजातीयैः प्राणिभिरप्राणिभिर्वा समूहो
चर्ग इत्युच्यते । सजातीयैर्विजातीयैरपि जन्तुभिः प्राणिभिरेव समूहः संघः, सार्थः,
इति २ । सजातीयैर्जन्तुभिरेव कुलम् । तिरश्चामेव सजातीयानां समूहे यूथम् ।
पञ्चामेव वृन्दं समुज इत्युच्यते एकम् । अन्येषां पञ्चतिरिक्तानां वृन्दं स-
माजः । सधर्मिणां एकधर्मवतां समूहो निकायः ॥—पुञ्जः, राशिः, उत्करः,

शिखा चूडा शिखण्डस्तु पिच्छवर्हे नपुंसके	१०५०
खगे विहंगविहगविहंगमविहायसः	१०५१
शकुन्तिपक्षिशकुनिशकुन्तशकुनद्विजाः	१०५२
पतत्रिपत्रिपतगपतत्पत्ररथाण्डजाः	१०५३
नगौकोवाजिविकिरविविष्किरपतत्रयः	१०५४
नीडोद्भवा गरुत्मन्तः पित्सन्तो नभसंगमाः	१०५५
तेषां विशेषा हारीतो मद्गुः कारण्डवः प्लवः	१०५६
तित्तिरिः कुक्कुभो लावो जीवजीवश्चकोरकः	१०५७
कोयष्टिकष्टिष्टिभको वर्तको वर्तिस्ततैः	१०५८
गुरुपक्षच्छदाः पत्रं पतत्रं च वसकण्ठिका	१०५९
हंसस्य वृत्तिः पक्षः शरिरस्य तु लक्ष्मणा	१०६०

इति १० काकस्य ॥—द्रोणकाकः, काकोलः, इति २ काकभेदस्य ॥—
 दात्यूहः, कालकण्टकः, इति २ दात्यूहस्य ॥—आतायी, चिल्लः, इति २
 चिल्लस्य ॥—दाक्षाय्यः, गृध्रः, इति २ गृध्रस्य ॥—कीरः, शुकः, इति २
 कीरस्य ॥—कुङ्, क्रौञ्चः, इति २ क्रौञ्चस्य ॥—वकः, कह्लः, इति २
 वकस्य ॥—पुष्कराहः, सारसः, इति २ सारसस्य ॥—कोकः, चक्रः, चक्र-
 वाकः, रथाङ्गः, इति ४ चक्रवाकस्य ॥—कादम्बः, कलहंसः, इति २ काद-
 म्बस्य ॥—उत्कोशः, कुररः, इति २ कुररस्य ॥—हंसः, श्वेतगरुत्, चक्राङ्गः,
 मानसौकाः, इति ४ हंसस्य । ये सिताः देहेन शुक्लाः, चञ्चुरणैर्लोहितैरुपल-
 क्षिता हंसास्ते राजहंसाः स्युरित्येकम् । मलिनैरीषद्भ्रमैश्चञ्चुरणैः सिता हंसा-
 स्ते मल्लिकाक्षा इत्युच्यन्ते । सितेतैः कृष्णवर्णैश्चञ्चुरणैरुपलक्षितास्ते धार्तरा-
 ष्ट्राः स्युः ॥—शरारिः, आटिः, आडिः, इति ३ शरार्याः ॥—बलाका,
 विसकण्ठिका, इति २ बलाकायाः । हंसस्य वीथिः वा वरदा स्यादित्येकम् ।

पेशीकोषो द्विहीनेऽण्डं कुलायो नीडमस्त्रियाम्	१०६२
पोतः पाकोऽर्भको डिम्भः पृथुकः शावकः शिशुः	१०६३
स्त्रीपुंसौ मिथुनं द्वन्द्वं युग्मं तु युगलं युगम्	१०६४
समूहो निवहव्यूहसंदोहविसरव्रजाः	१०६५
स्तोमौघनिकरव्रातवारसंघातसंचयाः	१०६६
समुदायः समुदयः समवायश्च यो गणः	१०६७
स्त्रियां तु संहतिर्वृन्दं निकुरम्बं कदम्बकम्	१०६८
वृन्दभेदाः समैर्वर्गः संघसाथौ तु जन्तुभिः	१०६९
सजातीयैः कुलं यूथं तिरश्चां पुंनपुंसकम्	१०७०
पशूनां समजोऽन्येषां समाजोऽथ सधर्मिणाम्	१०७१
स्यान्निकायः पुञ्जराशी तूत्करः कूटमस्त्रियाम्	१०७२

पेशी, कोषः, अण्डम्, इति ३ अण्डस्य । पेशी स्त्री । कोषोऽस्त्रियाम् । अण्डं द्वि-
हीने क्लीबे ॥—कुलायः, नीडम्, २ पक्षिगृहस्य ॥—पोतः, पाकः, अर्भकः,
डिम्भः, पृथुकः, शावकः, शिशुः, इति ७ शिशुमात्रस्य ॥—स्त्रीपुंसौ, मिथु-
नम्, द्वन्द्वम्, इति ३ स्त्रीपुरुषरूपयुग्मस्य ॥—युग्मम्, युगलम्, युगम्,
इति ३ युग्मस्य ॥—समूहः, निवहः, व्यूहः, संदोहः, विसरः, व्रजः, स्तोमः,
ओघः, निकरः, व्रातः, वारः, संघातः, संचयः, समुदायः, समुदयः, समवायः,
चयः, गणः, संहतिः, वृन्दम्, निकुरम्बकम्, कदम्बकम्, इति २२ समूहस्य । सं-
हतिः स्त्रियाम् ॥—तत्र वृन्दभेदाः । समैः सजातीयैः प्राणिभिरप्राणिभिर्वा समूहो
वर्ग इत्युच्यते । सजातीयैर्विजातीयैरपि जन्तुभिः प्राणिभिरेव समूहः संघः, सार्धः,
इति २ । सजातीयैर्जन्तुभिरेव कुलम् । तिरश्चामेव सजातीयानां समूहे यूथम् ।
पशूनामेव वृन्दं समज इत्युच्यते एकम् । अन्येषां पश्वतिरिक्तानां वृन्दं स-
माजः । सधर्मिणा एकधर्मवता समूहो निकायः ॥—पुञ्जः, राशिः, उत्करः,

कापोतशौकमायूरतैत्तिरादीनि तद्गणे	१०७३
<u>गृहासक्ताः पक्षिमृगाश्छेकास्ते गृह्यकाश्च ते</u>	१०७४

७. मनुष्यवर्गः ।

मनुष्या मानुषा मर्त्या मनुजा मानवा नराः	१०७५
स्युः पुमांसः पञ्चजनाः पुरुषाः पूरुषा नरः	१०७६
स्त्री योषिदवला योषा नारी सीमन्तिनी वधूः	१०७७
प्रतीपदर्शिनी वामा वनिता महिला तथा	१०७८
विशेषास्त्वङ्गना भीरुः कामिनी वामलोचना	१०७९
प्रमदा मानिनी कान्ता ललना च नितम्बिनी	१०८०
सुन्दरी रमणी रामा कोपना सैव भामिनी	१०८१
वरारोहा मत्तकाशिन्पुत्तमा वरवर्णिनी	१०८२
कृताभिषेका महिषी भोगिन्योऽन्या नृपस्त्रियः	१०८३

कूटम्, इति ४ धान्यादिराशेः ॥—तद्गणे तेषां कपोतादीनां समूहे कापोता-
दीनि स्युः । यथा कपोतानां समूहः कापोतम् । शुकानां समूहः शौकम् ।
एवं मयूराणां समूहः मायूरम् । तित्तिराणां समूहस्तैत्तिरम् । आदिशब्दात्
काकमित्यादि ॥ ये गृहासक्ताः पक्षिमृगाः छेकाः, गृह्यकाः, इति २ ॥

१०७५-१३५३ मनुष्याः, मानुषाः, मर्त्याः, मनुजाः, मानवाः, नराः, पुमांसः,
पञ्चजनाः, पुरुषाः, पूरुषाः, नरः, इति ११ मनुष्याणाम् ॥—स्त्री, योषित्, अ-
वला, योषा, नारी, सीमन्तिनी, वधूः, प्रतीपदर्शिनी, वामा, वनिता, महिला,
इति ११ स्त्रियाः ॥—विशेषाः स्त्रीणां भेदाः । अङ्गना, भीरुः, कामिनी, वामलोचना,
प्रमदा, मानिनी, कान्ता, ललना, नितम्बिनी, सुन्दरी, रमणी, रामा, इति १२ ॥—
कोपना, भामिनी, इति २ कोपनीलक्षणाः । वरारोहा, मत्तकाशिनी, उ-
त्तमा, वरवर्णिनी, इति ४ गुणैरुत्कृष्टायाः स्त्रियाः । या कृताभिषेका नृ-

पत्नी पाणिगृहीती च द्वितीया सहधर्मिणी	१०८४
भार्या जायाथ पुंभूम्नि दाराः स्यात्तु कुटुम्बिनी	१०८५
पुरंध्री सुचरित्रा तु सती साध्वी पतिव्रता	१०८६
कृतसापत्निकाध्यूढाधिविन्नाथ स्वयंवरा	१०८७
पतिंवरा च वर्याथ कुलस्त्री कुलपालिका	१०८८
कन्या कुमारी गौरी तु नग्निकानागतार्तवा	१०८९
स्यान्मध्यमा दृष्टरजास्तरुणी युवतिः समे	१०९०
समाः स्नुषाजनीवध्वश्चिरिण्टी तु स्ववासिनी	१०९१
इच्छावती कामुका स्याद्वृषस्यन्ती तु कामुकी	१०९२
कान्तार्थिनी तु या याति संकेतं साभिसारिका	१०९३

पत्नी सा महिषीत्येकम् ॥—अन्या अकृताभिषेका नृपस्त्रियो भोगिन्य इत्यु-
च्यन्ते एकम् ॥—पत्नी, पाणिगृहीती, द्वितीया, सहधर्मिणी, भार्या, जाया,
दाराः, इति ७ परिणीतायाः स्त्रियाः । तत्र दारशब्दो नित्यं पुंसि बहुवचना-
न्तश्च ॥—कुटुम्बिनी, पुरंध्री, इति २ पतिपुत्रादिमत्याः ॥—सुचरित्रा, सती,
साध्वी, पतिव्रता, इति ४ पतिसेवातत्परायाः ॥—कृतसापत्निका, अध्यूढा,
अधिविन्ना, इति ३ कृतानेकविवाहस्य पुंसो या प्रथमोढा स्त्री त-
स्याः ॥—स्वयंवरा, पतिंवरा, वर्या, इति ३ स्वेच्छया पतिवरणोद्युक्ता-
याः ॥—कुलस्त्री, कुलपालिका, इति २ कुलवत्याः ॥—कन्या, कुमारी, इति २
प्रथमवयसि वर्तमानायाः ॥—गौरी, नग्निका, अनागतार्तवा, इति ३ अ-
दृष्टरजस्कायाः ॥—मध्यमा, दृष्टरजाः, इति २ प्रथमप्राप्तरजोयोगायाः ॥
तरुणी, युवतिः, इति २ मध्यमवयसि वर्तमानायाः ॥—स्नुषा, जनी, वधूः,
इति ३ पुत्रादिभार्यायाः ॥—चिरिण्टी, स्ववासिनी, इति २ किञ्चिल्लब्धयौ-
वनायां परिणीतायाम् ॥—इच्छावती, कामुका, इति २ यभनादीच्छा-
वत्याः—वृषस्यन्ती, कामुकी, इति २ मेथुनेच्छावत्याम् ॥ या कान्तार्थिनी

उपाध्यायान्युप	माता स्त्रीपुंसलक्षणा	११०४
वीरपत्नी वीरमाता	तु वीरसूः	११०५
जातापत्या प्रजाता	प्रसूता च प्रसूतिका	११०६
स्त्री नमिका कोटवी	स्याद्वृत्तीसंचारिके समे	११०७
कात्यायन्यर्धवृद्धा	या काषायवसनाधवा	११०८
सैरन्ध्री परवेशमस्था	स्ववशा शिल्पकारिका	११०९
असिक्री स्याद्वृद्धा	या प्रेष्यान्तःपुरचारिणी	१११०
वारस्त्री गणिका	वेद्या रूपाजीवाथ सा जनैः	११११
सत्कृता वा	कुट्टनी शम्भली समे	१११२
विप्रश्रिका	द्वैतिका दैवज्ञाथ रजस्वला	१११३

यस्य स्त्रीलेखं अर्थं आचार्यानीत्येकम् । तथा अर्थस्य स्त्रील्यर्थे अर्थान्येकम् ।
 एवं क्षत्रियस्य अर्थं क्षत्रियी एकम् । उपाध्यायानी, उपाध्यायी, इति २
 उपाध्यायस्य भार्यायाम् । स्त्रीपुंसलक्षणा स्तनदमश्रुरूपेण स्त्रीपुंसचिह्नेन युक्ता
 पोटेत्युच्यते ॥—वीरपत्नी, वीरभार्या, इति २ वीरस्य भार्यायाः ॥—वीरमाता,
 वीरसूः, इति २ वीरस्य मातरि ॥—जातापत्या, प्रजाता, प्रसूता, प्रसूतिका,
 इति ४ प्रसूतायाः । या नमिका नम्रा स्त्री सा कोटवीत्येकम् ॥—द्वृत्ती, संचा-
 रिका, इति २ द्वृत्तिकायाः । अर्धवृद्धा काषायवस्त्राऽधवेति विशेषणत्रयवि-
 शिष्टा या सा कात्यायनीत्युच्यते ॥—या परवेशमस्था स्वतन्त्रा केशप्रसाधनादि-
 शिल्पकारिणी चेति विशेषणत्रयोपेता तस्यां सैरन्ध्रीति नामैकम् । अवृद्धा प्रे-
 ष्यान्तःपुरचारिणीति च विशेषणत्रयोपेता या साऽसिक्री स्यादित्येकम् ॥—वा-
 रस्त्री, गणिका, वेद्या, रूपाजीवा, इति ४ वेद्यायाः । सा वेद्या गुणवत्त्वा-
 जनैः सत्कृता सती वारमुख्या स्यात् एकम् ॥—कुट्टनी, शम्भली, इति २ प-
 रनारी पुसा योजयिष्याम् ॥—विप्रश्रिका, द्वैतिका, दैवज्ञा, इति ४

सुतो मातृष्वसुश्चैवं वैमात्रेयो विमातृजः	११२४
अथ बान्धकिनेयः स्याद्वन्धुलश्चासतीसुतः	११२५
कौलटेरः कौलटेयो <u>भिक्षुकी तु सती</u> यदि	११२६
तदा कौलटिनेयोऽस्याः कौलटेयोऽपि चात्मजः	११२७
आत्मजस्तनयः सूनुः सुतः पुत्रः स्त्रियां त्वमी	११२८
आहुर्दुहितरं सर्वेऽपत्यं तोकं तयोः समे	११२९
स्वजाते त्वौरसोरस्यौ तातस्तु जनकः पिता	११३०
जनयित्री प्रसूर्माता जननी भगिनी स्वसा	११३१
ननान्दा तु स्वसा पत्युर्नप्त्वी पौत्री सुतात्मजा	११३२
भार्यास्तु भ्रातृवर्गस्य यातरः स्युः परस्परम्	११३३

२ ॥—मातृष्वसुः सुतोऽप्येवं मातृष्वसेयः, मातृष्वस्त्रीयः, इति २ ॥—
विमाता मातुः सपत्नी तस्याः पुत्रो वैमात्रेय इत्युच्यते ॥—बान्धकिनेयः, बन्धुलः,
असतीसुतः, कौलटेरः, कौलटेयः, इति ५ कुलटापुत्रस्य ॥—यदि तु सती
भिक्षुकी भिक्षार्थिनी तर्हि तस्या आत्मजः कौलटिनेयः, कौलटेयः, इति २ ॥
कुलानि भिक्षार्थं अटति न तु जारार्थं तस्याः कुलटायाः पुत्रः कौलटिने-
यः, इतरस्याः कौलटेर इति ॥—आत्मजः, तनयः, सूनुः, सुतः, पुत्रः, इति
५ पुत्रस्य ॥—अमी आत्मजादयः सर्वे स्त्रियां वर्तमानाः दुहितरं आहुः ॥—
अपत्यम्, तोकम्, इति २ पुत्रे दुहितरि च । क्लीबलिङ्गे एव ॥—औरसः,
उरस्यः, इति २ स्वजाते पुत्रे ॥—तातः, जनकः, पिता, इति ३ पितुः ॥—
जनयित्री, प्रसूः, माता, जननी, इति ४ जनन्याः ॥—भगिनी, स्वसा, इति २
स्वसुः, प्रसूः, स्वसा, मातृवर्गस्य भार्या, इति ३ पुत्रस्य सु-
तायाश्चात्मजायाः ॥—भ्रातृवर्गस्य भार्याः परस्परं यातरः स्युः ॥—प्रजा-

अमृते जारजः कुण्डो मृते भर्तरि गोलकः	११४५
भ्रात्रीयो भ्रातृजो भ्रातृभगिन्यौ भ्रातराबुभौ	११४६
मातापितरौ पितरौ मातरपितरौ प्रसूजनयितारौ	११४७
श्वश्रूश्वशुरौ श्वशुरौ पुत्रौ पुत्रश्च दुहिता च	११४८
दंपती जंपती जायापती भार्यापती च तौ	११४९
गर्भाशयो जरायुः स्यादुल्वं च कललोऽस्त्रियाम्	११५०
सूतिमासो वैजननो गर्भो भ्रूण इमौ समौ	११५१
तृतीयाप्रकृतिः शण्डः क्लीबः पण्डो नपुंसके	११५२
शिशुत्वं शैशवं बाल्यं तारुण्यं यौवनं समे	११५३
स्यात्स्थाविरं तु वृद्धत्वं वृद्धसंघेऽपि वार्धकम्	११५४

इति २ मुख्यादन्यस्य भर्तुः ॥—अमृते भर्तरि जाराजातः कुण्ड इत्यु-
च्यते ॥—मृते भर्तरि जाराजातो गोलक इत्येकम् ॥—भ्रात्रीयः, भ्रातृजः, इति २
भ्रातृपुत्रस्य ॥—भ्रातृभगिन्यौ भ्रातराविति स्याताम् ॥—मातापितरौ, पि-
तरौ, मातरपितरौ, प्रसूजनयितारौ, इति ४ मातापित्रोः ॥—श्वश्रूश्वशुरौ,
श्वशुरौ, इति २ सहोक्तयोः श्वश्रूश्वशुरयोः ॥—पुत्रश्च दुहिता च पुत्रौ
स्याताम् ॥—दंपती, जंपती, जायापती, भार्यापती, इति ४ दम्पत्योः ॥—ग-
र्भाशयः, जरायुः, उल्वम्, इति ३ गर्भवेष्टितचर्मणः ॥—कललः, इति १
शुक्रशोणितसन्निपातस्य । पुंनपुंसकयोः । उल्वपर्यायः कलल इति ॥—
सूतिमासः, वैजननः, इति २ प्रसवमासस्य ॥—गर्भः, भ्रूणः, इति २ कु-
क्षिस्थस्य प्राणिनः ॥ तृतीयाप्रकृतिः, शण्डः, क्लीबः, पण्डः, नपुंसकः, इति
५ नपुंसकस्य ॥—शिशुत्वम्, शैशवम्, बाल्यम्, इति ३ बालत्वे ॥—ता-
रुण्यम्, यौवनम्, इति २ तारुण्यस्य ॥—स्थाविरम्, वृद्धत्वम्, वार्धकम्,

पलितं जरसा शौक्यं केशादौ <u>विस्त्रसा जरा</u>	११५५
स्यादुत्तानशया डिम्भा स्तनपा च स्तनंधयी	११५६
बालस्तु स्यान्माणवको वयस्थस्तरुणो युवा	११५७
प्रवयाः स्थविरो वृद्धो जीनो जीर्णो जरन्नपि	११५८
वर्षीयान्दशमी ज्यायान्पूर्वजस्त्वग्रियोऽग्रजः	११५९
जघन्यजे स्युः कनिष्ठयवीयोऽवरजानुजाः	११६०
अमांसो दुर्बलश्छातो बलवान्मांसलोऽसलः	११६१
तुन्दिलस्तुन्दिभस्तुन्दी बृहत्कुक्षिः पिचण्डिलः	११६२
अवटीटोऽवनाटश्चावभ्रटो नतनासिके	११६३
केशवः केशिकः केशी वलिनो वलिभः समौ	११६४
विकलाङ्गस्त्वपोगण्डः खर्वो ह्रस्वश्च वामनः	११६५

इति ३ वृद्धत्वे ॥—केशादौ जरसा यत् शौक्यं धवलिमा तत्पलितमुच्यते ॥—विस्त्रसा, जरा, इति २ जरायाः ॥—उत्तानशया, डिम्भा, स्तनपा, स्तनंधयी, इति ४ स्तनंधयस्य ॥—बालः, माणवकः, इति २ बालस्य ॥—वयस्थः, तरुणः, युवा, इति ३ यूनः ॥—प्रवयाः, स्थविरः, वृद्धः, जीनः, जीर्णः, जरन्, इति ६ वृद्धस्य ॥—वर्षीयान्, दशमी, ज्यायान्, इति ३ अतिवृद्धस्य ॥—पूर्वजः, अग्रियः, अग्रजः, इति ३ ज्येष्ठभ्रातुः ॥—जघन्यजः, कनिष्ठः, यवीयान्, अवरजः, अनुजः, इति ५ कनिष्ठभ्रातुः ॥ अमांसः, दुर्बलः, छातः, इति ३ अबलस्य ॥—बलवान्, मांसलः, अंसलः, इति ३ बलवतः ॥—तुन्दिलः, तुन्दिभः, तुन्दी, बृहत्कुक्षिः, पिचण्डिलः, इति ५ बृहदुदरस्य ॥—अवटीटः, अवनाटः, अवभ्रटः, नतनासिकः, इति ४ चिपिटनासिकस्य ॥—केशवः, केशिकः, केशी, इति ३ केशास्तकेशस्य ॥—वलिनः, वलिभः, इति २ जरया श्लथचर्मणः ॥—विकलाङ्गः, अपोगण्डः,

भेषजौषधभैषज्यान्यगदो जायुरित्यपि	११७४
स्त्री रुगुजा चोपतापरोगव्याधिगदामयाः	११७५
क्षयः शोषश्च यक्ष्मा च प्रतिश्यायस्तु पीनसः	११७६
स्त्री क्षुत्क्षुतं क्षवः पुंसि कासस्तु क्षवथुः पुमान्	११७७
शोफस्तु श्वयथुः शोथः पादस्फोटो विपादिका	११७८
किलाससिध्मे कच्छ्रां तु पाम पामा विचर्चिका	११७९
कण्डूः खर्जूश्च कण्डूया विस्फोटः पिटकः स्त्रियाम्	११८०
व्रणोऽस्त्रियामीर्ममरुः क्लीवे नाडीव्रणः पुमान्	११८१
कोठो मण्डलकं कुष्ठश्चित्रे दुर्नामकार्शसी	११८२
<u>आनाहस्तु निबन्धः स्याद्ब्रह्णीरुक्प्रवाहिका</u>	११८३

क्प्रतिक्रिया, इति २ रोगप्रतिकारस्य ॥—भेषजम्, औषधम्, भैषज्यम्, अ-
गदः, जायुः, इति ५ औषधस्य ॥—रुक्, रुजा, उपतापः, रोगः, व्याधिः,
गदः, आमयः, इति ७ रोगमात्रस्य ॥ उमे स्त्रियौ ॥—क्षयः, शोषः, यक्ष्मा,
इति ३ क्षयरोगस्य ॥—प्रतिश्यायः, पीनसः, इति २ पीनसरोगस्य ॥—
क्षुत्, क्षुतम्, क्षवः, इति ३ क्षुतः । क्षुत् स्त्रियाम् ॥—कासः, क्षवथुः, इति २
कासरोगस्य । उमे पुंसि ॥—शोफः, श्वयथुः, शोथः, इति ३ शोथस्य ॥—
पादस्फोटः, विपादिका, इति २ पादस्फोटस्य ॥—किलासम्, सिध्मम्, इति २
सिध्मस्य ॥—कच्छ्रः, पामा, पामा, विचर्चिका, इति ४ खर्जूविशेषस्य ॥—
कण्डूः, खर्जूः, कण्डूया, इति ३ खर्जूः । स्त्रीलिङ्गम् ॥—विस्फोटः, पिटकः, इति
२ पिटकस्य । स्त्रियामपि पिटिका ॥—व्रणः, ईर्मम्, अरुः, इति ३ व्रणस्य ।
व्रणः पुनपुंसकयोः ईर्मं अरुः क्लीवे । यो व्रणः सदा गलति तत्र नाडीव्रण
इत्युच्यते ॥—कोठः, मण्डलकम्, कुष्ठम्, चित्रम्, इति ४ कुष्ठस्य ॥—दुर्नाम-
कार्शसी, अशः, इति २ अशरोगस्य ॥—आनाहः, निबन्धः, इति २ मल-

प्रच्छर्दिका वमिश्च स्त्री पुमांस्तु वमथुः समाः	११८४
व्याधिभेदा विद्रधिः स्त्री ज्वरमेहभगंदराः	११८५
‘श्लीपदं पादवल्मीकं केशघ्नस्तिवन्द्रलुप्तकः’	* *
अश्मरी मूत्रकृच्छ्रं स्यात्पूर्वं शुक्रावधेस्त्रिषु	११८६
रोगहार्यगदंकारो भिषग्वैद्यौ चिकित्सके	११८७
वार्तो निरामयः कल्य उल्लाघो निर्गतो गदात्	११८८
ग्लानग्लालू आमयावी विकृतो व्याधितोऽपटुः	११८९
आतुरोऽभ्यमितोऽभ्यान्तः समौ पामनकच्छुरौ	११९०
दद्रुणो दद्रुरोगी स्यादर्शोरोगयुतोर्शसः	११९१
वातकी वातरोगी स्यात्सातिसारोऽतिसारकी	११९२

मूत्रनिरोधस्य ॥—ग्रहणीरुक्, प्रवाहिका, इति २ संग्रहणीरोगस्य ॥—
 प्रच्छर्दिका, वमिः, वमथुः, इति ३ वमनरोगस्य । तत्रायं द्वयं स्त्रियाम् । वमथुः
 पुंसि । अथ व्याधिभेदा वक्ष्यन्ते ॥—विद्रधिः, ज्वरः, मेहः, भगंदरः, इति ४ ॥
 —अश्मरी, मूत्रकृच्छ्रम्, इति २ अश्मर्याः ॥—इतः परं शुक्रावधेर्वक्ष्यमाणा-
 च्छुक्रशब्दात्पूर्वं मूर्च्छितान्तास्त्रिषु वाच्यलिङ्गाः ॥—रोगहारी, अगदंकारः, भि-
 षक्, वैद्यः, चिकित्सकः, इति ५ वैद्यस्य ॥—वार्तः, निरामयः, कल्यः, इति ३
 रोगरहितस्य ॥—उल्लाघ इत्येकं रोगान्मुक्तस्य ॥—ग्लानः, ग्लालूः, इति
 २ रोगादिवशाद्धर्षरहितस्य ॥—आमयावी, विकृतः, व्याधितः, अपटुः,
 आतुरः, अभ्यमितः, अभ्यान्तः, इति ७ रोगिणः ॥—पामनः, कच्छुरः, इति २
 पामायुक्तस्य ॥—दद्रुणः, दद्रुरोगी, इति २ दद्रुयुक्तस्य ॥—अर्शोरोगेण
 युतः अर्शसः इत्युच्यते । वातकी वातोऽतिशयितोऽस्य ॥—सातिसारः, अति-
 सारकी, इति २ अतिसारयुक्तस्य ॥—क्लिन्नाक्षः, बुलः, चिलः, पिलः, इति

स्युः क्लिन्नाक्षे चुलचिलपिलाः क्लिन्नेऽक्षिण चाप्यमी	११९३
उन्मत्त उन्मादवति श्लेष्मलः श्लेष्मणः कफी	११९४
न्युब्जो भुम्ने रुजा वृद्धनाभौ तुन्दिलतुन्दिभौ	११९५
किलासी सिध्मलोऽन्धोऽदृक् मूर्तमूर्छितौ	११९६
शुक्रं तेजोरेतसी च बीजवीर्येन्द्रियाणि च	११९७
मायुः पित्तं कफः श्लेष्मा स्त्रियां तु त्वगसृग्धरा	११९८
पिशितं तरसं मांसं पललं कव्यमामिषम्	११९९
उत्तप्तं शुष्कमांसं स्यात्तद्वद्धूरं त्रिलिङ्गकम्	१२००
रुधिरं सृगलोहितास्ररक्तक्षतजशोणितम्	१२०१
बुक्काग्रमांसं हृदयं हन्मेदस्तु वपा वसा	१२०२

४ हृदयुक्ताक्षस्य ॥—अमी चुलचिलपिलाश्चयः क्लिन्नेऽक्षिण च हृदयुक्ते नेत्रेऽपि वर्तन्ते ॥—उन्मत्तः, उन्मादवान्, इति २ उन्मादयुक्तस्य ॥—श्लेष्मलः, श्लेष्मणः, कफी, इति ३ कफयुक्तस्य ॥—रुजा रोगेण भुम्नो वक्रपृष्ठोऽधोमुखस्तत्र न्युब्ज इत्येकम् । वृद्धनाभिः, तुन्दिलः, तुन्दिभः, इति ३ वातादिनोन्नतनाभेः ॥—किलासी, सिध्मलः, इति २ सिध्मयुक्तस्य ॥—अन्धः, अदृक्, इति २ दृष्टिहीनस्य ॥—मूर्च्छालः, मूर्तः, मूर्छितः, इति ३ मूर्च्छायुक्तस्य ॥—शुक्रम्, तेजः, रेतः, बीजम्, वीर्यम्, इन्द्रियम्, इति ६ रेतसः ॥—मायुः, पित्तम्, इति २ पित्तस्य ॥—कफः, श्लेष्मा, इति २ कफस्य ॥—त्वक्, असृग्धरा, इति २ चर्मणः ॥—पिशितम्, तरसम्, मांसम्, पललम्, कव्यम्, आमिषम्, इति ६ मांसस्य ॥—उत्तप्तम्, शुष्कमांसम्, वद्धूरम्, इति ३ शुष्कमांसस्य । तत्र वद्धूरं त्रिषु ॥—रुधिरम्, असृक्, लोहितम्, अस्रम्, रक्तम्, क्षतजम्, शोणितम्, इति ७ रक्तस्य ॥—बुक्का, अग्रमांसम्, इति ३ हृदयान्तर्गतपद्माकारमांसभेदस्य ॥—हृदयम्, हृत्, इति २ हृदयाख्य-

पश्चाद्ग्रीवाशिरा मन्या नाडी तु धमनिः शिरा	१२०३
तिलकं क्लोम मस्तिष्कं गोर्दं किट्टं मलोऽस्त्रियाम्	१२०४
अन्त्रं पुरीतद्गुल्मस्तु ग्रीहा पुंस्यथ वस्त्रसा	१२०५
स्नायुः स्त्रियां कालखण्डयकृती तु समे इमे	१२०६
सृणिका स्यन्दिनी लाला दूषिका नेत्रयोर्मलम्	१२०७
‘नासामलं तु सिंघाणं पिञ्ज्रूषः कर्णयोर्मलम् ।’	* *
मूत्रं प्रस्नाव उच्चारावस्करौ शमलं शकृत	१२०८
पुरीषं गूथवर्चस्कमस्त्री विष्टाविशौ स्त्रियौ	१२०९
स्यात्कर्परः कपालोऽस्त्री कीकसं कुल्यमस्थि च	१२१०
स्याच्छरीरास्थि कंकालः पृष्ठास्थि तु कशेरुका	१२११

निम्नदेशस्य ॥—मेदः, वपा, वसा, इति ३ मांसजन्यस्नेहस्य ॥—या
 पश्चात्स्थिता ग्रीवाशिरा सा मन्येत्युच्यते ॥—नाडी, धमनिः, शिरा, इति ३
शिरायाः ॥—तिलकम्, क्लोम, इति २ मांसपिण्डविशेषस्य ॥—मस्ति-
 ष्कम्, गोर्दम्, इति २ मस्तकसंभूतघृताकारस्नेहस्य ॥—किट्टम्, मलः,
 इति २ कर्णादिगतमलस्य ॥—अन्त्रम्, पुरीतत्, इति २ अन्त्रस्य ॥—गुल्मः,
 ग्रीहा, इति २ वामकुक्षिस्थमांसपिण्डविशेषस्य ॥—वस्त्रसा, स्नायुः, इति
 २ अङ्गप्रत्यङ्गसंघिवन्धनरूपायाः स्नायोः ॥—कालखण्डम्, यकृत, इति
 २ दक्षिणकुक्षिगतमांसपिण्डस्य ॥—सृणिका, स्यन्दिनी, लाला, इति ३
 लालायाः ॥—दूषिकेत्येकं नेत्रयोर्मलस्य ॥—मूत्रम्, प्रस्नावः, इति २ मूत्र-
 स्य ॥—उच्चारः, अवस्करः, शमलम्, शकृत, पुरीषम्, गूथम्, वर्चस्कम्,
 विष्टा, विट्, इति ९ विष्टायाः । गूथं वर्चस्कं पुंसि क्लीबे च ॥—क-
 र्परः कपालः, इति २ शिरोस्थिखण्डस्य । कपालमस्त्रियाम् ॥—कीकसम्,
 कुल्यम्, अस्थि, इति ३ अस्थिमात्रस्य ॥—कङ्काल इत्येकं शरीरात्

शिरोऽस्थनि करोटिः स्त्री पार्श्वास्थनि तु पर्शुका	१२१२
अङ्गं प्रतीकोऽवयवोऽपघनोऽथ कलेवरम्	१२१३
✓ गात्रं वपुः संहननं शरीरं वर्ष्म विग्रहः	१२१४
कायो देहः क्लीवपुंसोः स्त्रियां मूर्तिस्तनुस्तनूः	१२१५
पादाग्रं प्रपदं, पादः पदङ्घ्रिश्चरणोऽस्त्रियाम्	१२१६
तद्ग्रन्थी घुटिके गुल्फौ, पुमान्पार्ष्णिस्तयोरधः	१२१७
जङ्घा तु प्रसृता जानूरुपर्वाष्ठीवदस्त्रियाम्	१२१८
सक्थि क्लीवे पुमानूरुस्तत्संधिः पुंसि वङ्घणः	१२१९
गुदं त्वपानं पायुर्ना वस्तिर्नाभेरधो द्वयोः	१२२०
कटो ना श्रोणिफलकं, कटिः श्रोणिः ककुब्जती	१२२१

स्थिपञ्जरस्य । कशेरुकेत्येकं पृष्ठमध्यगतास्थिदण्डस्य । करोटिरित्येकं शिरो-
 गतास्थिसङ्घस्य । पर्शुकेत्येकं पार्श्वगतास्थनि ॥—अङ्गम्, प्रतीकः, अवयवः,
 अपघनः, इति ४ देहावयवस्य ॥—कलेवरम्, गात्रम्, वपुः, संहननम्, शरी-
 रम्, वर्ष्म, विग्रहः, कायः, देहः, मूर्तिः, तनुः, तनूः, इति १२ देहस्य ॥—
 पादाग्रम्, प्रपदम्, इति २ पादाग्रस्य ॥—पादः, पद, अङ्घ्रिः, चरणः, इति
 ४ चरणस्य । चरणं पुनपुंसकयोः ॥—तद्ग्रन्थी पादस्य पार्श्वस्थौ ग्रन्थिविशेषौ
 घुटिके, गुल्फौ, इति २ । घुटिके स्त्रियाम् ॥—तयोः गुल्फयोरधः
 प्रदेशः पार्ष्णिरित्येकम् ॥—जङ्घा, प्रसृता, इति २ जङ्घायाः ॥—जानु,
 ऊरुपर्व, अष्ठीवत्, इति ३ जानूरुसंधेः ॥ तत्राष्ठीवदस्त्रियाम् ॥—सक्थि,
 ऊरुः, इति २ जानूपरिभागस्य ॥ तत्र सक्थि क्लीवे । ऊरुः पुमान् । त-
 स्योरोः संधिर्वङ्घणः पुंसि ॥—गुदम्, अपानम्, पायुः, इति ३ विष्टानिर्ग-
 मद्धारस्य । पायुः ना पुमान् ॥—वस्तिरित्येकं स्त्रीपुंसलिङ्गं नाभेरधो मूत्राश-
 यस्य ॥—श्रोणिः कटिस्तस्याः फलकं कट इत्युच्यते । स पुमान् ॥—कटिः,

पश्चान्नितम्बः स्त्रीकट्याः क्लीवे तु जघनं पुरः	१२२२
कूपकौ तु नितम्बस्थौ द्व्यहीने कुकुन्दरे	१२२३
स्त्रियां स्फिचौ कटिप्रोथावुपस्थो वक्ष्यमाणयोः	१२२४
भगं योनिर्द्वयोः, शिश्रो मेढ्रो मेहनशेफसी-	१२२५
मुष्कोऽण्डकोशो वृषणः पृष्ठवंशाधरे त्रिकम्	१२२६
पिचण्डकुक्षी जठरोदरं तुन्दं स्तनौ कुचौ	१२२७
चूचुकं तु कुचाग्रं स्यान्न ना क्रोडं भुजान्तरम्	१२२८
उरो वत्सं च वक्षश्च पृष्ठं तु चरमं तनोः	१२२९
स्कन्धो भुजशिरोऽसोऽस्त्री संधी तस्यैव जत्रुणी	१२३०
बाहुमूले उभे कक्षौ पार्श्वमस्त्री तयोरधः	१२३१

श्रोणिः, ककुद्गती, इति ३ कट्याः ॥—स्त्रियाः कटिपश्चाद्भागो नितम्ब इत्येकम् । जघनमित्येकं स्त्रीकट्याः पुरोभागे । नितम्बस्थौ पृष्ठवंशादधोभागे विद्यमानौ कूपकौ, गतौ, कुकुन्दरे, इति ३ । द्व्यहीने क्लीवे ॥—स्फिचौ, कटिप्रोथौ, इति २ कटिस्थिमांसपिण्डयोः ॥ वक्ष्यमाणयोर्भागे शिश्रे च उपस्थ इत्येकम् ॥—भगम्, योनिः, इति २ स्त्रीणामुपस्थस्य । द्वयोरित्यस्य योनिनान्वयः ॥—शिश्रः, मेढ्रः, मेहनम्, शेफः, इति ४ शिश्रस्य ॥—मुष्कः, अण्डकोशः, वृषणः, इति ३ अण्डकोशस्य । पृष्ठवंशाधरे त्रिभिरस्थिभिर्वटितं स्थानं त्रिकमित्येकम् ॥—पिचण्डः, कुक्षिः, जठरम्, उदरम्, तुन्दम्, इति ५ जठरस्य ॥—स्तनः, कुचः, इति २ वक्षोजस्य ॥—चूचुकम्, कुचाग्रम्, इति २ स्तनाग्रस्य ॥—क्रोडम्, भुजान्तरम्, उरः, वत्सम्, वक्षः, इति ५ वक्षसि । तत्र क्रोडं न ना किंतु स्त्रीनपुंसकयोः । तनोः शरीरस्य चरमं पश्चाद्भागः पृष्ठमित्येकम् ॥—स्कन्धः, भुजशिरः, अंसः, इति ३ भुजशिरसः । तस्य स्कन्धस्य संधी जत्रुशब्दवाच्यो एकम् ॥—बाहुमूलम्, कक्षः, इति २ कक्षस्य ।

मध्यमं चावलग्नं च मध्योऽस्त्री द्वौ परौ द्वयोः	१२३२
भुजबाहू प्रवेष्टो दोः स्यात्कफोणिस्तु कूर्परः	१२३३
अस्योपरि प्रगण्डः स्यात्प्रकोष्ठस्तस्य चाप्यधः	१२३४
मणिवन्धादाकनिष्ठं करस्य करभो वहिः	१२३५
✓ पञ्चशाखः शयः पाणिस्तर्जनी स्यात्प्रदेशिनी	१२३६
अङ्गुल्यः करशाखाः स्युः पुंस्यङ्गुष्ठः प्रदेशिनी	१२३७
मध्यमानामिका चापि कनिष्ठा चेति ताः क्रमात्	१२३८
✓ पुनर्भवः कररुहो नखोऽस्त्री नखरोऽस्त्रियाम्	१२३९
प्रादेशतालगोकर्णास्तर्जन्यादियुते तते	१२४०
अङ्गुष्ठे सकनिष्ठे स्याद्वितस्तिर्द्वादशाङ्गुलः	१२४१
पाणौ चपेटप्रतलप्रहस्ता विस्तृताङ्गुलौ	१२४२

तयोरधोभागः पार्श्वमित्येकम् ॥—मध्यमम्, अवलग्नम्, मध्यः, इति ३ तनु-
 मध्यस्य ॥—अस्त्रीति मध्यमादिशब्दत्रयेऽप्यन्वेति ॥ परौ द्वौ भुजबाहुशब्दौ
 स्त्रीपुंसयोः ॥—भुजः, बाहुः, प्रवेष्टः, दोः, इति ४ भुजस्य ॥—कफोणिः, कू-
 र्परः, इति २ कूर्परस्य । अस्य कूर्परस्योपरिभागे प्रगण्ड इत्येकम् । तस्य कूर्प-
 रस्याधोभागे प्रकोष्ठ इत्येकम् । मणिवन्धमारभ्य कनिष्ठापर्यन्तं करस्य मांसलो
 वहिर्भागः करभ इत्युच्यते ॥—पञ्चशाखः, शयः, पाणिः, इति ३ करस्य ॥
 —तर्जनी, प्रदेशिनी, इति २ अङ्गुष्ठसमीपाङ्गुल्याः ॥—अङ्गुली, करशाखा,
 इति २ अङ्गुलीमात्रस्य । ता अङ्गुल्यः क्रमेण ॥—अङ्गुष्ठः, प्रदेशिनी, मध्यमा,
 अनामिका, कनिष्ठिका, इति ५ । तत्राङ्गुष्ठः पुंसि ॥—पुनर्भवः, कररुहः, नखः, न-
 खरः, इति ४ नखस्य ॥—नखरो नखः द्वौ पुंसि क्लीबे च ॥—तर्जनीसहिता-
 ङ्गुष्ठे विस्तृते प्रादेशः । मध्यमासहिताङ्गुष्ठविस्तरे तालः । अनामिकासहिताङ्गु-
 गोकर्णः । कनिष्ठासहितऽङ्गुष्ठे विस्तृते वितस्तिः द्वादशाङ्गुलः ॥—चपेटः, प्र-

द्वौ संहतौ संहतलप्रतलौ वामदक्षिणौ	१२४३
पाणिर्निकुब्जः प्रसृतिस्तौ युतावज्जलिः पुमान्	१२४४
प्रकोष्ठे विस्तृतकरे हस्तो मुष्ट्या तु वद्धया	१२४५
स रत्निः स्यादरत्निस्तु निष्कनिष्ठेन मुष्टिना	१२४६
व्यामो बाह्वोः सकरयोस्ततयोस्तिर्यगन्तरम्	१२४७
ऊर्ध्वविस्तृतदोःपाणिनृमाने पौरुषं त्रिषु	१२४८
कण्ठो गलोऽथ ग्रीवायां शिरोधिः कंधरेत्यपि	१२४९
कम्बुग्रीवा त्रिरेखा सावदुर्घाटा कृकाटिका	१२५०
वक्रास्ये वदनं तुण्डमाननं लपनं मुखम्	१२५१
क्लीवे घ्राणं गन्धवहा घोणा नासा च नासिका	१२५२
ओष्ठाधरौ तु रदनच्छदौ दशनवाससी	१२५३

तलः, प्रहस्तः, इति ३ विस्तृताङ्गुलिके पाणौ । वामदक्षिणौ द्वौ प्रतलौ संहतौ चेत्संहतलः स्यात् । निकुब्जो निःशेषेण कुब्जीकृतः पाणिः प्रसृतिः स्यात् । द्वौ द्वौ प्रसृती संहतौ चेदङ्गुलिरित्येकं पुंसि । विस्तृतः करो यत्र तादृशे प्रकोष्ठे कूर्पराधोभागे हस्त इत्येकम् । स तु वद्धया मुष्ट्योपलक्षितः रत्निरित्येकम् । निष्कनिष्ठेन विस्तृतकनिष्ठेन मुष्टिनोपलक्षितो हस्तः अरत्निरित्येकम् । तिर्यक्ततयोर्विस्तृतयोः करसहितयोर्बाह्वोरन्तरं व्यामः । ऊर्ध्वविस्तृतदोषौ भुजौ पाणी च येन तस्य नुः पुंसो यन्मानं तत्र पौरुषमिति । त्रिषु ॥—कण्ठः, गलः, इति २ ग्रीवाग्रभागस्य ॥—ग्रीवा, शिरोधिः, कंधरा, इति ३ कंधरायाः, सा ग्रीवा तिसृभी रेखाभिर्विशिष्टा कम्बुग्रीवा स्यादित्येकम् ॥—अवदुः, घाटा, कृकाटिका, इति ३ ग्रीवाशिरःसंधेः पश्चाद्भागस्य । वक्रम्, आस्यम्, वदनम्, तुण्डम्, आननम्, लपनम्, मुखम्, इति ७ मुखस्य ॥—घ्राणम्, गन्धवहा, घोणा, नासा, नासिका, इति ५ नासिकायाः ॥—आष्ठः, अधरः, रदनच्छदः, दशन-

अधस्ताच्चिवुकं गण्डौ कपोलौ तत्परा हनुः	१२५४
रदना दशना दन्ता रदास्तालु तु काकुदम्	१२५५
रसज्ञा रसना जिह्वा प्रान्तावोष्ठस्य सृक्किणी	१२५६
ललाटमलिकं गोधिरूर्ध्वे दृग्भ्यां भ्रुवौ स्त्रियौ	१२५७
कूर्चमस्त्री भ्रुवोर्मध्यं, तारकाक्षः कनीनिका	१२५८
लोचनं नयनं नेत्रमीक्षणं चक्षुरक्षिणी	१२५९
दृग्दृष्टी चास्रु नेत्राम्बु रोदनं चास्रमश्रु च	१२६०
अपाङ्गौ नेत्रयोरन्तौ, कटाक्षोऽपाङ्गदर्शने	१२६१
कर्णशब्दग्रहौ श्रोत्रं श्रुतिः स्त्री श्रवणं श्रवः	१२६२
उत्तमाङ्गं शिरः शीर्षं मूर्धा ना मस्तकोऽस्त्रियाम्	१२६३

वासः, इति ४ ओष्ठस्य ॥—चिवुकमित्येकं अधस्तात् अधराधोभागे ॥—
 गण्डः, कपोलः, इति २ कपोलस्य ॥—ताभ्यां कपोलाभ्यां परा चिवुकस्याधो
 हनुरित्येकम् । रदनः, दशनः, दन्तः, रदः, इति ४ दन्तस्य ॥—तालु, काकु-
 दम्, इति २ तालुनः ॥—रसज्ञा, रसना, जिह्वा, इति ३ जिह्वायाः । प्रान्ता-
 विलोष्ठद्वयस्य वामदक्षिणौ प्रान्तौ सृक्किणी स्याताम् ॥—ललाटम्, अलिकम्,
 गोधिः, इति ३ भालस्य ॥—दृग्भ्यामूर्ध्वभागौ भ्रुवौ एकम् । नासोपरि भ्रुवोर्मध्ये
 कूर्च इत्येकम् । अक्षः कनीनिकामध्यगतकृष्णमण्डलं तारकेत्युच्यते एकम् ॥—
 लोचनम्, नयनम्, नेत्रम्, ईक्षणम्, चक्षुः, अक्षि, दृक्, दृष्टिः, इति ८ नेत्रस्य
 ॥—अस्रु, नेत्राम्बु, रोदनम्, अस्त्रम्, अश्रु, इति ५ नेत्रोदकस्य ॥—नेत्रयोर-
 न्तौ अपाङ्गौ एकम् । अपाङ्गेन दर्शने चेष्टायां कटाक्ष इत्युच्यते । कर्णः, शब्द-
 ग्रहः, श्रोत्रम्, श्रुतिः, श्रवणम्, श्रवः, इति ६ कर्णस्य । तत्र श्रुतिः स्त्रियाम् ॥—
 उत्तमाङ्गम्, शिरः, शीर्षम्, मूर्धा, मस्तकः, इति ५ शिरसः । मूर्धा ना पुमान् ।

चिकुरः कुन्तलो वालः कचः केशः शिरोरुहः	१२६४
तद्वृन्दे कैशिकं कैश्यमलकाश्चूर्णकुन्तलाः	१२६५
ते ललाटे भ्रमरकाः काकपक्षः शिखण्डकः	१२६६
कवरी केशवेशोऽथ धम्मिलः संयताः कचाः	१२६७
शिखा चूडा केशपाशी व्रतिनस्तु सटा जटा	१२६८
वेणिः प्रवेणी शीर्षण्यशिरस्यौ विशदे कचे	१२६९
पाशः पक्षश्च हस्तश्च कलापार्थाः कचात्परे	१२७०
तनूरुहं रोम लोम तद्वृद्धौ श्मश्रु पुंमुखे	१२७१
आकल्पवेषौ नेपथ्यं प्रतिकर्म प्रसाधनम्	१२७२
दशैते त्रिष्वलंकर्तालंकरिण्यश्च मण्डितः	१२७३

मस्तकः पुंसि क्लीबे च ॥—चिकुरः, कुन्तलः, वालः, कचः, केशः, शिरोरुहः, इति ६ केशस्य ॥—कैशिकम्, कैश्यम्, इति २ केशानां समूहे ॥—अलकाः, चूर्णकुन्तलाः, इति २ कुटिलकेशानाम् । ते अलकाः ललाटे लम्बमानाः भ्रमरकाः स्युः ॥—काकपक्षः, शिखण्डकः, इति २ कुमारचूडयाः ॥—कवरी, केशवेशः, इति २ केशबन्धरचनायाः । संयताः कचाः केशसमूहो धम्मिल इत्येकम् ॥—शिखा, चूडा, केशपाशी, इति ३ शिखायाः ॥—सटा, जटा, इति २ व्रतिनः शिखायाम् ॥—वेणिः, प्रवेणी, इति २ सर्पाकाररचितकेशवेशस्य ॥—शीर्षण्यः, शिरस्यः, इति २ विशदे निर्मले केशे ॥—तेन कचपर्यायात्परे पाशादयस्त्रयः कलापार्थाः केशसमूहवाचिनः—पाशः, पक्षः, हस्तः, इति ३ ॥—तनूरुहम्, रोम, लोम, इति ३ रोम्णः ॥—पुंमुखे पुंसो वक्त्रे तस्य रोम्णो वृद्धौ सत्यां तद्रोम श्मश्रु स्यात् ॥—आकल्पः, वेषः, नेपथ्यम्, प्रतिकर्म, प्रसाधनम्, इति ५ अलंकृतस्य शोभायाम् । द्वयमलंकरणस्य । एते अलंकृतादयः वक्ष्यमाणा दश शब्दास्त्रिषु वाच्यालङ्काराः ॥—अलङ्काराः, अलंक

प्रसाधितोऽलंकृतश्च भूषितश्च परिष्कृतः	१२७४
विभ्राड् भ्राजिष्णुरोचिष्णू भूषणं स्यादलंक्रिया	१२७५
अलंकारस्त्वाभरणं परिष्कारो विभूषणम्	१२७६
मण्डनं चाथ मुकुटं किरीटं पुंनपुंसकम्	१२७७
चूडामणिः शिरोरत्नं तरलो हारमध्यगः	१२७८
वालपाश्या पारितथ्या पत्रपाश्या ललाटिका	१२७९
कर्णिका तालपत्रं स्यात्कुण्डलं कर्णवेष्टनम्	१२८०
ग्रैवेयकं कण्ठभूषा लम्बनं स्याललन्तिका	१२८१
स्वर्णैः प्रालम्बिकाथोरःसूत्रिका मौक्तिकैः कृता	१२८२
हारो मुक्तावली देवच्छन्दोऽसौ शतयष्टिका	१२८३

रिष्णुः, इति २ अलंकर्तरि ॥—मण्डितः, प्रसाधितः, अलंकृतः, भूषितः, परिष्कृतः, इति ५ अलंकृतस्य ॥—विभ्राट्, भ्राजिष्णुः, रोचिष्णुः, इति ३ अतिशयेन शोभमानस्य ॥—भूषणम्, अलंक्रिया, इति २ भूषणक्रियायाः ॥—अलंकारः, आभरणम्, परिष्कारः, विभूषणम्, मण्डनम्, इति ५ अलंकारस्य ॥—मुकुटम्, किरीटम्, इति २ किरीटस्य ॥—किरीटं पुंसि क्लीवे च ॥—चूडामणिः, शिरोरत्नम्, इति २ शिरोमणेः ॥—हारमध्यगः हारमध्यगतो नायकमणिः, तरलः स्यात् ॥—वालपाश्या, पारितथ्या, इति २ सीमन्तभूषणस्य ॥—पत्रपाश्या, ललाटिका, इति २ ललाटभूषणस्य ॥—कर्णिका, तालपत्रम्, इति २ ताटङ्गस्य ॥—कुण्डलम्, कर्णवेष्टनम्, इति २ कुण्डलस्य ॥—ग्रैवेयकम्, कण्ठभूषा, इति २ ग्रीवाभरणस्य ॥—लम्बनम्, ललन्तिका, इति २ आनाभिलम्बितकण्ठिकायाम् । सैव ललन्तिका स्वर्णैः कृता प्रालम्बिका स्यात् एकम् । सैव ललन्तिका मौक्तिकै रचिता चेदुरःसूत्रिकेत्येकम् ॥—हारः, मुक्तावली, इति २ मुक्ताहारस्य । असौ मुक्तावली शतयष्टिका शतल-

हारभेदा यष्टिभेदाद्गुच्छार्धगोस्तनाः	१२८४
अर्धहारो माणवक एकावल्येकयष्टिका	१२८५
सैव नक्षत्रमाला स्यात्सप्तविंशतिमौक्तिकैः	१२८६
आवापकः पारिहार्यः कटकः वलयोऽस्त्रियाम्	१२८७
केयूरमङ्गदं तुल्ये अङ्गुलीयकमूर्मिका	१२८८
साक्षराङ्गुलिमुद्रा स्यात्कङ्कणं करभूषणम्	१२८९
स्त्रीकट्यां मेखला काञ्ची सप्तकी रशना तथा	१२९०
क्षीवे सारसनं चाथ पुंस्कट्यां शृङ्खलं त्रिषु	१२९१
पादाङ्गदं तुलाकोटिर्मञ्जीरो नूपुरोऽस्त्रियाम्	१२९२
हंसकः पादकटकः किङ्किणी क्षुद्रघण्टिका	१२९३
त्वक्फलकमिरोमाणि वस्त्रयोनिर्दश त्रिषु	१२९४

तिका चेत् देवच्छन्दः एकम् । यष्टिभेदाद्गतानां भेदात् गुच्छादयो हारभेदाः
 स्युः ॥—गुच्छः, गुच्छार्धः, गोस्तनः, अर्धहारः, माणवकः, एकावली, इति ६
 एकावल्याः ॥ एकावली सप्तविंशतिमौक्तिकैः कृता नक्षत्रमाला स्यात् ॥—
 आवापकः, पारिहार्यः, कटकः, वलयः, इति ४ प्रकोष्ठाभरणस्य ॥—केयूरम्,
 अङ्गदम्, इति २ प्रगण्डभूषणस्य ॥—अङ्गुलीयकम्, ऊर्मिका, इति २, अङ्गु-
 ल्याभरणस्य । ऊर्मिकैव रामनामाद्यक्षरयुता चेदङ्गुलिमुद्रेत्येकम् । कङ्कणम्,
 करभूषणम्, इति २ मणिवन्धभूषणस्य ॥—मेखला, काञ्ची, सप्तकी, रशना,
 सारसनम्, इति ५ स्त्रीणां कटिभूषणस्य ॥—शृङ्खलमित्येकं पुंसः कटि-
 भूषणस्य । त्रिषु स्त्रीपुंनपुंसकेषु ॥—पादाङ्गदम्, तुलाकोटिः, मञ्जीरः, नूपुरः,
 हंसकः, पादकटकः, इति ६ नूपुरस्य । तुलाकोटिः स्त्री । मञ्जीरो न स्त्रियाम् ॥—
 किङ्किणी, क्षुद्रघण्टिका, इति २ क्षुद्रघण्टिकायाः ॥—लक्, फलम्, कृमि,
 रोम, इति ४ वस्त्राणां योनिः ॥—त्वक्फलादयो निषेवाप्यन्तास्त्रिषु ॥—

वाल्कं क्षौमादि फालं तु कार्पासं वादरं च तत्	१२९५
कौशेयं कृमिकोशोत्थं राङ्गवं मृगरोमजम्	१२९६
अनाहतं निष्प्रवाणि तन्त्रकं च नवाम्बरम्	१२९७
तत्स्यादुद्गमनीयं यद्धौतयोर्वस्त्रयोर्युगम्	१२९८
पत्रोर्णं धौतकौशेयं बहुमूल्यं महाधनम्	१२९९
क्षौमं दुकूलं स्याद्वे तु निवीतं प्रावृतं त्रिषु	१३००
स्त्रियां बहुत्वे वस्त्रस्य दशाः स्युर्वस्तयो द्वयोः	१३०१
दैर्घ्यमायाम आरोहः परिणाहो विशालता	१३०२
पटच्चरं जीर्णवस्त्रं समौ नक्तककर्पटौ	१३०३
वस्त्रमाच्छादनं वासश्चैलं वसनमंशुकम्	१३०४
सुचेलकः पटोऽस्त्री स्याद्वराशिः स्थूलशाटकः	१३०५

वाल्कम्, क्षौम, फालम्, कार्पासम्, वादरम्, कौशेयम्, राङ्गवम्, अनाहतम्, निष्प्रवाणि, इति ९ वस्त्रस्य ॥—तन्त्रकम्, नवाम्बरम्, इति २ नूतनवस्त्रस्य । धौतयोर्वस्त्रयोर्युगं यत्तदुद्गमनीयमित्येकम् । यद्धौतं कौशेयं तत्पत्रोर्णं एकम् । बहुमूल्यं यद्वस्त्रादिकं तन्महाधनमित्येकम् । क्षौमम्, दुकूलम्, इति २ पट्टवस्त्रस्य ॥—निवीतम्, प्रावृतम्, इति २ प्रावृतवस्त्रस्य ॥ वस्त्रस्य द्वयोर्वस्तयोः प्रान्तयोः दशाः स्युः । एकं स्त्रीलिङ्गं बहुवचनान्तं च नित्यम् ॥—दैर्घ्यम्, आयामः, आरोहः, इति ३ वस्त्रादेर्दैर्घ्यस्य ॥—परिणाहः, विशालता, इति २ विस्तारस्य ॥—पटच्चरम्, जीर्णवस्त्रम्, इति २ जीर्णवस्त्रस्य ॥—नक्तकः, कर्पटः, इति २ जीर्णवस्त्रखण्डस्य ॥—वस्त्रम्, आच्छादनम्, वासः, चैलम्, वसनम्, अंशुकम्, इति ६ वस्त्रस्य ॥—सुचेलकः, पटः, इति २ शोभनवस्त्रस्य । तत्र पटोऽस्त्री ॥—वराशिः, स्थूलशाटकः, इति २ स्थूलवा-

निचोलः प्रच्छदपटः समौ रल्लककम्बलौ	१३०६
अन्तरीयोपसंव्यानपरिधानान्यधोऽशुके	१३०७
द्वौ प्रावारोत्तरासङ्गौ समौ बृहतिका तथा	१३०८
संव्यानमुत्तरीयं च चोलः कूर्पासकोऽस्त्रियाम्	१३०९
नीशारः स्यात्प्रावरणे हिमानिलनिवारणे	१३१०
अधोरुक्कं वरस्त्रीणां स्याच्चण्डातकमस्त्रियाम्	१३११
स्यात्त्रिष्वाप्रपदीनं तत्प्राप्नोत्याप्रपदं हि यत्	१३१२
अस्त्री वितानमुल्लोचो दूष्याद्यं वस्त्रवेश्मनि	१३१३
प्रतिसीरा जवनिका स्यात्तिरस्करिणी च सा	१३१४
परिकर्माङ्गसंस्कारः स्यान्मार्ष्टिर्मार्जना मृजा	१३१५
उद्वर्तनोत्सादने द्वे संमे आप्लाव आप्लवः	१३१६

manjara...

ससः ॥—निचोलः, प्रच्छदपटः, इति २ वीणाडोलिकादिपिधानस्य ॥—
 रल्लकः, कम्बलः, इति २ कम्बलस्य ॥—अन्तरीयम्, उपसंव्यानम्, परिधानम्,
 अधोऽशुकम्, इति ४ परिहिते वाससि ॥—प्रावारः, उत्तरासङ्गः, बृहतिका,
 संव्यानम्, उत्तरीयम्, इति ५ वामस्कन्धे धृतोत्तरीयस्य ॥—चोलः
 कूर्पासकः, इति २ स्त्रीणां स्तनादिपिधायकस्य । पुंसि क्लीबे च । हिमानिलयो-
 निवारणं यस्मात्तादृशे प्रावरणे नीशार इत्येकम् । यद्वरस्त्रीणां अधोरुक्कं अधोरु-
 पिधायिकं वस्त्रं तच्चण्डातकं स्यात् । यत् आप्रपदं पादाग्रपर्यन्तं प्राप्नोति व-
 स्त्रादि तत् आप्रपदीनम् । त्रिषु एकम् ॥—वितानम्, उल्लोचः, इति २ आ-
 तपाद्यपनयार्थमुपरिवद्धस्य वाससः । पुंसि वितानः । दूष्यमित्यादिकं
 वस्त्रवेश्मनि वस्त्ररचितगृहे एकम् । प्रतिसीरा, जवनिका, तिरस्करिणी, इति ३
 जवनिकायाः ॥—परिकर्म, अङ्गसंस्कारः, इति २ कुङ्कुमादिना शरीरे
 संस्कारमात्रस्य ॥—उद्वर्तनम्, उत्सादनम्, इति २ पिष्टादिना शरीरम्

स्नानं चर्चा तु चार्चिक्यं स्थासकोऽथ प्रबोधनम्	१३१७
अनुबोधः पत्रलेखा पत्राङ्गुलिरिमे समे	१३१८
तमालपत्रतिलकचित्रकाणि विशेषकम्	१३१९
द्वितीयं च तुरीयं च न स्त्रियामथ कुङ्कुमम्	१३२०
<u>काश्मीरजन्माग्निशिखं वरं वाह्नीकपीतने</u>	१३२१
<u>रक्तसंकोचपिशुनं धीरं लोहितचन्दनम्</u>	१३२२
<u>लाक्षा राक्षा जतु क्लीवे यावोऽलक्तो द्रुमामयः</u>	१३२३
लवङ्गं देवकुसुमं श्रीसंज्ञमथ जायकम्	१३२४
कालीयकं च कालानुसार्यं चाथ समार्थकम्	१३२५
वंशिकागुरुराजार्हलोहं कृमिजजोङ्गकम्	१३२६
कालागुर्वगुरु स्यात्तन्मङ्गल्या मल्लिगन्धि यत्	१३२७

लापकरणस्य ॥—आप्लावः, आप्लवः, स्नानम्, इति ३ स्नानस्य ॥—चर्चा, चार्चिक्यम्, स्थासकः, इति ३ चन्दनादिना देहविलेपनस्य ॥—प्रबोधनम्, अनुबोधः, इति २ गतगन्धस्य पुनर्गन्धव्यक्तीकरणे ॥—पत्रलेखा, पत्राङ्गुलिः, इति २ कस्तूरिकाकेशरादिना कपोलादौ रचितपत्रावल्ल्याः ॥—तमालपत्रम्, तिलकम्, चित्रकम्, विशेषकम्, इति ४ ललाटे कस्तूर्यादिना कृततिलकस्य । अत्र तिलकम्, विशेषकम्, इति द्वौ पुंनपुंसकयोः कुङ्कुमम्, काश्मीरजन्म, अग्निशिखम्, वरम्, वाह्नीकम्, पीतनम्, रक्तम्, संकोचनम्, पिशुनम्, धीरम्, लोहितचन्दनम्, इति ११ कुङ्कुमस्य ॥—लाक्षा, राक्षा, जतु, यावः, अलक्तः, द्रुमामयः, इति ६ लाक्षायाः ॥—लवङ्गम्, देवकुसुमम्, श्रीसंज्ञम्, इति ३ लवङ्गस्य ॥—जायकम्, कालीयकम्, कालानुसार्यम्, इति ३ जायकस्य । वंशिकम्, अगुरु, राजार्हम्, लोहम्, कृमिजम्, जोङ्गकम्, कालागुरु, इति ७

यक्षधूपः सर्जरसोऽरालसर्वरसावपि	१३२८
बहुरूपोऽप्यथ वृकधूपकृत्रिमधूपकौ	१३२९
तुरुष्कः पिण्डकः सिंहो यावनोऽप्यथ पायसः	१३३०
श्रीवासो वृकधूपोऽपि श्रीवेष्टसरलद्रवौ	१३३१
मृगनाभिर्मृगमदः कस्तूरी चाथ कोलकम्	१३३२
कक्कोलकं कोशफलमथ कर्पूरमस्त्रियाम्	१३३३
घनसारश्चन्द्रसंज्ञः सिताश्रो हिमवालुका	१३३४
गन्धसारो मलयजो भद्रश्रीश्चन्दनोऽस्त्रियाम्	१३३५
तैलपर्णिकगोशीर्षे हरिचन्दनमस्त्रियाम्	१३३६
तिलपर्णी तु पत्राङ्गं रञ्जनं रक्तचन्दनम्	१३३७
कुचन्दनं चाथ जातीकोषजातीफले समे	१३३८
कर्पूरागुरुकस्तूरीकक्कोलैर्यक्षकर्मदः	१३३९

समार्थकम् । यदगुरु मल्लिगन्धि सा मङ्गल्या स्यादित्येकम् ॥—यक्षधूपः, सर्जरसः, रालः, सर्वरसः, बहुरूपः, इति ५ धूपस्य ॥—वृकधूपः, कृत्रिमधूपकः, इति २ अनेकपदार्थकृतधूपस्य ॥—तुरुष्कः, पिण्डकः, सिंहः, यावनः, इति ४ सिंहाख्यगन्धद्रव्यस्य । पायसः, श्रीवासः, वृकधूपः, श्रीवेष्टः, सरलद्रवः, इति ५ सरलद्रवस्य ॥—मृगनाभिः, मृगमदः, कस्तूरी, इति ३ कस्तूर्याः ॥—कोलकम्, कक्कोलकम्, कोशफलम्, इति ३ कक्कोलकस्य ॥—कर्पूरम्, घनसारः, चन्द्रः, सिताश्रः, हिमवालुका, इति ५ कर्पूरस्य । पुंस्ति ॥—कर्पूरः, गन्धसारः, मलयजः, भद्रश्रीः, चन्दनः, इति ४ चन्दनस्य ॥—तैलपर्णिकम्, गोशीर्षम्, हरिचन्दनम्, इति ३ चन्दनभेदस्य ॥—तिलपर्णी, पत्राङ्गम्, रञ्जनम्, रक्तचन्दनम्, कुचन्दनम्, इति ५ रक्तचन्दनस्य ॥ जातीकोषम्, जातीफलम्, इति २ जातीफलस्य ॥—कर्पूरादिभिः समभागः पिण्डाकृतौ लपविशेषो यक्षकर्म

गात्रानुलेपनी वर्तिर्वर्णकं स्याद्विलेपनम्	१३४०
चूर्णानि वासयोगाः स्युर्भावितं वासितं त्रिषु	१३४१
संस्कारो गन्धमाल्याद्यैर्यः स्यात्तदधिवासनम्	१३४२
माल्यं मालास्रजौ मूर्ध्नि केशमध्ये तु गर्भकः	१३४३
प्रभ्रष्टकं शिखालम्बि पुरोन्यस्तं ललामकम्	१३४४
प्रालम्बमृजुलम्बि स्यात्कण्ठाद्वैकक्षिकं तु तत्र	१३४५
यत्तिर्यक्क्षिप्तमुरसि शिखास्वापीडशेखरौ	१३४६
रचना स्यात्परिस्यन्द आभोगः परिपूर्णता	१३४७
उपधानं तूपवर्हः शय्यायां शयनीयवत्	१३४८
शयनं मञ्चपर्यङ्कपल्यङ्काः खट्वया समाः	१३४९
गेन्दुकः कन्दुको दीपः प्रदीपः पीठमासनम्	१३५०

इति ॥—गात्रानुलेपनी, वर्तिः, वर्णकम्, विलेपनम्, इति ४ गात्रलेपनद्रव्य-
स्य ॥—चूर्णम्, वासयोगः, इति २ पटवासादिचूर्णमात्रस्य ॥—भावि-
तम्, वासितम्, इति २ गन्धद्रव्येण वासितस्य । त्रिषु । गन्धमाल्यधूपादि-
भिर्यः संस्कारः तदधिवासनमित्युच्यते ॥—माल्यम्, माला, स्रज्, इति ३
मूर्ध्नि धृतायाः कुसुमावलेः । केशमध्ये धृता माला गर्भक इत्युच्यते ।
यन्माल्यं शिखायां लम्बमानं तत्प्रभ्रष्टकमिति । पुरो न्यस्तं ललाटपर्यन्तं क्षिप्तं
ललामकमित्येकम् । यन्माल्यं कण्ठादृजुलम्बि सरलं लम्बमानं तत्प्रालम्बमित्ये-
कम् । यन्माल्यं तिर्यगुपवीतमनृजु उरसि क्षिप्तं तत् वैकक्षिकमित्येकम् ॥—आपीडः,
शेखरः, इति २ शिखासु न्यस्तमाल्यमात्रस्य ॥—रचना, परिस्यन्दः, इति
२ माल्यादिरचनायाः ॥—आभोगः, परिपूर्णता, इति २ सर्वोपचारप-
रिपूर्णतायाः ॥—उपधानम्, उपवर्हः, इति २ उच्छीर्षस्य । शय्या, शयनीयम्,
शयनम्, इति ३ शय्यायाः ॥—मञ्चः, पर्यङ्कः, पल्यङ्कः, खट्वा, इति ४ ख-
ट्वायाः ॥—गेन्दुकः, कन्दुकः, इति २ कन्दुकस्य ॥—दीपः, प्रदीपः, इति २

a Casket, a Box.

a Shittem -

समुद्रकः संपुटकः प्रतिग्राहः पतद्ग्रहः १३५१

प्रसाधनी कङ्कतिका पिष्टातः पटवासकः १३५२

दर्पणे मुकुरादर्शौ व्यजनं तालवृन्तकम् १३५३

८. ब्रह्मवर्गः ।

संततिर्गोत्रजननकुलान्यभिजनान्वयौ १३५४

वंशोऽन्ववायः संतानो वर्णाः स्युर्ब्राह्मणादयः १३५५

विप्रक्षत्रियविदूशूद्राश्चातुर्वर्ण्यमिति स्मृतम् १३५६

राजवीजी राजवंश्यो बीज्यस्तु कुलसंभवः १३५७

महाकुलकुलीनार्यसभ्यसज्जनसाधवः १३५८

ब्रह्मचारी गृही वानप्रस्थो भिक्षुश्चतुष्टये १३५९

आश्रमोऽस्त्री द्विजात्यग्रजन्मभूदेववाडवाः १३६०

दीपस्य ॥—पीठम्, आसनम्, इति २ आसनस्य ॥—समुद्रकः, संपुटकः, इति २ संपुटकस्य ॥—प्रतिग्राहः, पतद्ग्रहः, इति २ पतद्ग्रहस्य ॥—प्रसाधनी, कङ्कतिका, इति २ केशमार्जन्याः ॥—पिष्टातः, पटवासकः, इति २ पिष्टातस्य ॥—दर्पणः, मुकुरः, आदर्शः, इति ३ दर्पणस्य ॥—व्यजनम्, तालवृन्तकम्, इति २ व्यजनस्य ॥

१३५४-१४६८ सन्ततिः, गोत्रम्, जननम्, कुलम्, अभिजनः, अन्वयः, वंशः, अन्ववायः, संतानः, इति ९ वंशस्य । ब्राह्मणादयो वर्णाः स्युः एकम् । ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रा वर्णाश्चातुर्वर्ण्यमित्येकम् ॥—राजवीजी, राजवंश्यः, इति २ राजवंशोत्पन्नस्य ॥—बीज्यः, कुलसंभवः, इति २ कुलमात्रोत्पन्नस्य ॥—महाकुलः, कुलीनः, आर्यः, सभ्यः, सज्जनः, साधुः, इति २ सज्जनस्य । आश्रमशब्दवाच्याः—ब्रह्मचारी, गृही, वानप्रस्थः, भिक्षुः, इति ४ ॥—द्विजातिः, अग्रजन्मा, भूदेवः, वाडवः, विप्रः, ब्राह्मणः, इति ६ ब्राह्मणस्य ।

विप्रश्च ब्राह्मणोऽसौ षट्कर्मा यागादिभिर्वृतः	१३६१
विद्वान्विपश्चिदोषज्ञः सन्सुधीः कोविदो बुधः	१३६२
धीरो मनीषी ज्ञः प्राज्ञः संख्यावान्पण्डितः कविः	१३६३
धीमान्सूरिः कृती कृष्टिर्लब्धवर्णो विचक्षणः	१३६४
दूरदर्शी दीर्घदर्शी श्रोत्रियच्छान्दसौ समौ	१३६५
‘मीमांसको जैमिनीये वेदान्ती ब्रह्मवादिनि	* *
वैशेषिके स्यादौलूक्यः सौगतः शून्यवादिनि	* *
नैयायिकस्त्वक्षपादः स्यात्स्याद्वादिक आर्हकः	* *
चार्वाकलौकायतिकौ सत्कार्ये साङ्ख्यकापिलौ	* *
उपाध्यायोऽध्यापकोऽथ स्यान्निषेकादिकृद्गुरुः	१३६६
मन्त्रव्याख्याकृदाचार्य आदेष्टा त्वध्वरे व्रती	१३६७
यष्टा च यजमानश्च स सोमवति दीक्षितः	१३६८
इज्याशीलो यायजूको यज्वा तु विधिनेष्टवान्	१३६९
स गीर्पतीष्ट्या स्थपतिः सोमपीथी तु सोमपाः	१३७०

असौ ब्राह्मणः यागादिभिर्वृतः षट्कर्मा स्यात् ॥—विद्वान्, विपश्चित्, दोषज्ञः, सन्, सुधीः, कोविदः, बुधः, धीरः, मनीषीः, ज्ञः, प्राज्ञः, संख्यावान्, पण्डितः, कविः, धीमान्, सूरिः, कृती, कृष्टिः, लब्धवर्णः, विचक्षणः, दूरदर्शी, दीर्घदर्शी, इति २२ पण्डितस्य ॥—श्रोत्रियः, छान्दसः, इति २ वेदाध्यायिनः ॥—उपाध्यायः, अध्यापकः, इति २ उपाध्यायस्य ॥—निषेककर्ता पित्रादिर्गुरुः स्यात् । मन्त्रो वेदस्तस्य व्याख्याकृत् आचार्यः स्यात् । अध्वरे यागविषये य ऋत्विजामादेष्टा स व्रती, यष्टा, यजमानः, इति ३ । स यजमानः सोमवति यागे आदेष्टा दीक्षित इत्युच्यते ॥—इज्याशीलः, यायजूकः इति २ यजमानशीलस्य । विधिना यागं कृतवान् स यज्वा स्यात् । यः गीर्पतीष्ट्या बहस्पतिसवविधिना

सर्ववेदाः स येनेष्टो यागः सर्वस्वदक्षिणः	१३७१
अनूचानः प्रवचने साङ्गेऽधीती गुरोस्तु यः	१३७२
लब्धानुज्ञः समावृत्तः सुत्वा त्वभिषवे कृते	१३७३
छात्रान्तेवासिनौ शिष्ये शैक्षाः प्राथमकल्पिकाः	१३७४
एकब्रह्मव्रताचारा मिथः सब्रह्मचारिणः	१३७५
सतीर्थ्यास्त्वेकगुरवश्चितवानग्निमग्निचित्	१३७६
पारम्पर्योपदेशे स्यादैतिह्यमितिहाव्ययम्	१३७७
उपज्ञा ज्ञानमाद्यं स्याज्ज्ञात्वारम्भ उपक्रमः	१३७८
यज्ञः सवोऽध्वरो यागः सप्ततन्तुर्मखः क्रतुः	१३७९
पाठो होमश्चातिथीनां सपर्या तर्पणं वलिः	१३८०
एते पञ्चमहायज्ञा ब्रह्मयज्ञादिनामकाः	१३८१
समज्या परिषद्गोष्ठी सभासमितिसंसदः	१३८२

इष्टवान् स स्थपतिरित्युच्यते ॥—सोमपीथी, सोमपाः, इति २ सोमयाजिनः । येन सर्वस्वदक्षिणो विश्वजिन्नामा याग इष्टः सः सर्ववेदाः स्यात् । साङ्गे प्रवचने अधीती कृताध्ययनोऽनूचान इत्येकम् । योऽनूचानो लब्धानुज्ञः स समावृत्तः स्यात् । अभिषवे ह्यने कृते सति सुत्वा स्यात् ॥—छात्रः, अन्तेवासी, शिष्यः इति ३ शिष्यस्य ॥—शैक्षाः, प्राथमकल्पिकाः, इति २ आरब्धाध्ययनानां बटूनाम् । एकशाखास्वाध्यायिनो ब्रह्मचारिणस्ते मिथः परस्परं सब्रह्मचारिण इत्युच्यन्ते । एकः समानो गुरुर्येषां ते परस्परं सतीर्थ्याः स्युः । योऽग्निं चितवान् सोऽग्निचित् । पारंपर्येण य उपदेशस्तस्मिन् ऐतिह्यम् । यत्प्रथमं ज्ञानं सा उपज्ञा स्यात् । ज्ञात्वा य आरम्भः स उपक्रमः ॥—यज्ञः, सवः, अध्वरः, यागः, सप्ततन्तुः, मखः, क्रतुः, इति ७ यज्ञस्य । पाठादयः पञ्च ब्रह्मयज्ञादिनामका महायज्ञाः स्युः एकम् ॥—पाठः, होमः, अतिथीनां सपर्या, तर्पणम्, वलिः, इति ५ पञ्चमहायज्ञानाम् ॥—समज्या, परिषद्, गोष्ठी, सभा, सं-

आस्थानी क्लीवमास्थानं स्त्रीनपुंसकयोः सदः	१३८३
प्राग्वंशः प्राग्धविर्गेहात्सदस्या विधिदर्शिनः	१३८४
सभासदः सभास्ताराः सभ्याः सामाजिकाश्च ते	१३८५
अध्वर्यूद्गातृहोतारो यजुःसामग्विदः क्रमात्	१३८६
आग्नीध्राद्या धनैर्वार्या ऋत्विजो याजकाश्च ते	१३८७
वेदिः परिष्कृता भूमिः समे स्थण्डिलचत्वरे	१३८८
चपालो यूपकटकः कुम्वा सुगहना वृत्तिः	१३८९
यूपाग्रं तर्म निर्मन्थ्यदारुणि त्वरणिर्द्वयोः	१३९०
दक्षिणाग्निर्गार्हपत्याहवनीयौ त्रयोऽग्नयः	१३९१
अग्नित्रयमिदं त्रेता प्रणीतः संस्कृतोऽनलः	१३९२
समूह्यः परिचाय्योपचाय्यावग्नौ प्रयोगिणः	१३९३

मितिः, संसत्, आस्थानी, आस्थानम्, सदः, इति ९ सभायाः । सदः स्त्री-
नपुंसकयोः । आस्थानी क्लीवेऽपि ॥—हविर्गेहात्प्राक् सदस्यादीनां यद्रुहं स
प्राग्वंश इत्येकम् । यज्ञकर्मणि विधिं वेदोक्तक्रियाकलापं ये पश्यन्ति ते सद-
स्याः एकम् ॥ सभासदः, सभास्ताराः, सभ्याः, सामाजिकाः, इति ४ सभ्ये-
षु । यजुर्विद्वत्विगध्वर्युः एकम् । सामविदुद्गाता एकम् । ऋग्वेदवित् होता
एकम् । धनैर्वार्याः ये आग्नीध्राद्यास्ते ऋत्विजः, याजकाः, इति
२ । परिष्कृता भूमिर्वेदिरित्युच्यते ॥—स्थण्डिलम्, चत्वरम्, इति २
यज्ञार्थं संस्कृतस्य भूभागस्य । यूपकटकः काष्ठविकारश्चपालः स्यात् ऐ-
कम् । सुगहना वृत्तिर्वेष्टनं कुम्वा स्यात् एकम् ॥—यूपाग्रम्, तर्म, इति २
यूपाग्रे । निर्मन्थ्यदारुणि अरणिरित्येकम् । स्त्रीपुंसयोः ॥—दक्षिणाग्निः, गार्ह-
पत्यः, आहवनीयः, इति ३ अग्निविशेषस्य । इदमग्नित्रयं त्रेता स्यात् । मन्त्रादिना
संस्कृतोऽग्निः प्रणीत इत्येकम् ॥—समूह्यः, परिचाय्यः, इति ३ अग्नौ प्रयो-

यो गार्हपत्यादानीय दक्षिणाग्निः प्रणीयते	१३९४
तस्मिन्नानाय्योऽथानायी स्वाहा च हुतभुक्प्रिया	१३९५
ऋक्सामिधेनी धाय्या च या स्यादग्निसमिन्धने	१३९६
गायत्रीप्रमुखं छन्दो हव्यपाके चरुः पुमान्	१३९७
आमिक्षा सा शृतोष्णे या क्षीरे स्यादधियोगतः	१३९८
ध्रुवित्रं व्यजनं तद्यद्रचितं मृगचर्मणा	१३९९
पृषदाज्यं सदध्याज्ये परमान्नं तु पायसम्	१४००
हव्यकव्ये दैवपित्र्ये अन्ने पात्रं सुवादिकम्	१४०१
ध्रुवोपभृज्जुहूर्ना तु सुवो भेदाः सुचः स्त्रियः	१४०२
उपाकृतः पशुरसौ योऽभिमन्त्र्य क्रतौ हतः	१४०३
परम्पराकं शमनं प्रोक्षणं च वधार्थकम्	१४०४
वाच्यलिङ्गाः प्रमीतोपसंपन्नप्रोक्षिता हते	१४०५

गिणः । गार्हपत्यादानीय यो दक्षिणाग्निः प्रणीयते तत्र आनाय्य इति ॥—
 अनायी, स्वाहा, हुतभुक्प्रिया, इति ३ अग्निप्रियायाम् । अग्निसमिन्धने वह्निज्व-
 लने या ऋक् प्रयुज्यते सा सामिधेनी, धाय्या, इति २ । गायत्र्युष्णिगित्यादि
 छन्दः स्यादेकम् । हव्यपाकेऽग्निमुखे हूयमानेऽन्ने चरुरित्येकम् । क्षीरे दधियोगतो
 या विकृतिः सा आमिक्षा स्यात् । मृगचर्मणा रचितं यद्यजनं तद्ध्रुवित्रमिति ।
 दधियुक्ते घृते पृषदाज्यमिति ॥—परमान्नम्, पायसम्, इति क्षीरान्नस्य ।
 दैवपित्र्येऽन्ने क्रमेण हव्यकव्ये स्याताम् । सुवचमसादिकं पात्रं स्यात् ॥—
 ध्रुवा, उपभृत्, जुहूः, इति ३ सुवोभेदाः । स्त्रियः । सुव इत्येकं पुंसि ।
 क्रतौ यः पशुरभिमन्त्र्य हतः स उपाकृतः स्यात् ॥—परंपराकम्, शमनम्,
 प्रोक्षणम्, इति ३ वधार्थकम् ॥—प्रमिताः, उपसंपन्नः, प्रोक्षिताः, इति ३

सान्नाय्यं हविरग्नौ तु हुतं त्रिषु वषट्कृतम्	१४०६
दीक्षान्तोऽवभृथो यज्ञे तत्कर्माहं तु यज्ञियम्	१४०७
त्रिष्वथ क्रतुकर्मैष्टं पूर्तं खातादि कर्म यत्	१४०८
अमृतं विघसो यज्ञशेषभोजनशेषयोः	१४०९
त्यागो विहापितं दानमुत्सर्जनविसर्जने	१४१०
विश्राणनं वितरणं स्पर्शनं प्रतिपादनम्	१४११
प्रादेशनं निर्वपणमपवर्जनमंहतिः	१४१२
मृतार्थं तदहे दानं त्रिषु स्यादौर्ध्वदेहिकम्	१४१३
पितृदानं निवापः स्याच्छ्राद्धं तत्कर्म शास्त्रतः	१४१४
अन्वाहार्यं मासिकेऽशोऽष्टमोऽहः कुतपोऽस्त्रियाम्	१४१५
पर्येषणा परीष्टिश्रान्वेषणा च गवेषणा	१४१६
सनिस्त्वध्येषणा याज्याभिशस्तिर्याचनार्थना	१४१७

यागार्थं हते पशुमात्रे । हविर्विशेषः सान्नाय्यं स्यात् । अग्नौ हुतं याज्यादि वषट्कृतं स्यात् । तत्रिषु । यज्ञे दीक्षान्तः अवभृथः । तत्कर्माहं वस्तु यज्ञियम् । त्रिषु । यत्क्रतुकर्म तदिष्टं स्यात् । खातादि यत्कर्म तत्पूर्तं स्यात् । यज्ञशेषे पुरोडाशादौ अमृतमिति । भोजनशेषे विघस इति ॥—त्यागः, विहापितम्, दानम्, उत्सर्जनम्, विसर्जनम्, विश्राणनम्, वितरणम्, स्पर्शनम्, प्रतिपादनम्, प्रादेशनम्, निर्वपणम्, अपवर्जनम्, अंहतिः, इति १३ दानस्य । मृतार्थं तदहे दानं और्ध्वदेहिकं स्यात् । तत्रिषु ॥—पितृदानम्, निवापः, इति २ पित्रर्थं दानस्य । शास्त्रतस्तत्कर्म श्राद्धं स्यात् । मासिकेऽन्वाहार्यमिति । अहोऽष्टमोऽशः कुतपः स्यात् । क्लीवे तु कुतपम् ॥—पर्येषणा, परीष्टिः, इति २ श्राद्धद्विजशुश्रूषायाः ॥—अन्वेषणा, गवेषणा, इति २ अन्वेषणायाः । सनिः, अध्येषणा, इति २ अध्येषणायाः ।

षट् तु त्रिष्वर्घ्यमर्घार्थे पाद्यं पादाय वारिणि	१४१८
क्रमादातिथ्यातिथेये अतिथ्यर्थेऽत्र साधुनि	१४१९
स्युरावेशिक आगन्तुरतिथिर्ना गृहागते	१४२०
पूजा नमस्यापचितिः सपर्यार्चाहणाः समाः	१४२१
वरिवस्या तु शुश्रूषा परिचर्याप्युपासना	१४२२
ब्रज्याटाढ्या पर्यटनं चर्या त्वीर्यापथे स्थितिः	१४२३
उपस्पर्शस्त्वाचमनमथ मौनमभाषणम्	१४२४
प्राचेतसश्चादिकविः स्यान्मैत्रावरुणिश्च सः	* *
वाल्मीकश्चाथ गाधेयो विश्वामित्रश्च कौशिकः	* *
व्यासो द्वैपायनः पाराशर्यः सत्यवतीसुतः	* *
आनुपूर्वी स्त्रियां वावृत्परिपाटी अनुक्रमः	१४२५
पर्यायश्चातिपातस्तु स्यात्पर्यय उपात्ययः	१४२६
नियमो व्रतमस्त्री तच्चोपवासादि पुण्यकम्	१४२७

॥—यात्रा, अभिशस्तिः, याचना, अर्थना, इति ४ याचनायाः । अर्घार्थे वारिणि अर्घ्यमिति । पादाय वारिणि पाद्यम् । अतिथ्यर्थे आतिथ्यमिति । अतिथौ साधुनि आतिथेयमिति ॥—आवेशिकः, आगन्तुः, अतिथिः, गृहागतः, इति ४ गृहागतस्य । ना पुमान् ॥—पूजा, नमस्या, अपचितिः, सपर्या, अर्चा, अर्हणा, इति ६ पूजायाः ॥—वरिवस्यां, शुश्रूषा, परिचर्या, उपासना, इति ४ उपासनस्य ॥—ब्रज्या, अटा, अढ्या, पर्यटनम्, इति ४ पर्यटनस्य । ईर्यापथे स्थितिः चर्या स्यात् ॥—उपस्पर्शः, आचमनम्, इति २ आचमनस्य ॥—मौनम्, अभाषणम्, इति २ मौनस्य ॥—आनुपूर्वी, आवृत्, परिपाटी, अनुक्रमः, पर्यायः, इति ५ अनुक्रमस्य ॥—अतिपातः, पर्ययः, उपात्ययः, इति ३ अतिक्रमस्य ॥—नियमः, व्रतम्, इति २ व्रतमात्रस्य ॥

औपवस्तं तूपवासो विवेकः पृथगात्मता	१४२८
स्याद्ब्रह्मवर्चसं वृत्ताध्ययनर्द्धिरथाञ्जलिः	१४२९
पाठे ब्रह्माञ्जलिः पाठे विप्रुषो ब्रह्मविन्दवः	१४३०
ध्यानयोगासने ब्रह्मासनं कल्पे विधिक्रमौ	१४३१
मुख्यः स्यात्प्रथमः कल्पोऽनुकल्पस्तु ततोऽधमः	१४३२
संस्कारपूर्वं ग्रहणं स्यादुपाकरणं श्रुतेः	१४३३
समे तु पादग्रहणमभिवादनमित्युभे	१४३४
भिक्षुः परिव्राट् कर्मन्दी पाराशर्यपि मस्करी,	१४३५
तपस्वी तापसः पारिकाङ्क्षी, वाचंयमो मुनिः	१४३६
तपःक्लेशसहो दान्तो वर्णिनो ब्रह्मचारिणः	१४३७
ऋषयः सत्यवचसः स्नातकस्त्वाप्नुतो व्रती	१४३८

औपवस्तम्, उपवासः, इति उपवासस्य । पृथगात्मता विवेकः स्यात् ।
 वृत्तमध्ययनं तयोर्द्विभिः ब्रह्मवर्चसमिति । पाठे योऽञ्जलिः स ब्रह्माञ्जलिः ।
 अध्ययनस्यादौ हस्तयोर्हि प्रणवोच्चारणपूर्वकमञ्जलिः क्रियते । वेदपाठे विप्रुषो ब्रह्म-
 बिन्दवः स्युः । ध्यानयोगयोरासने ब्रह्मासनमिति ॥—कल्पः, विधिः, क्रमः,
 इति ३ नियोगशास्त्रस्य । यः प्रथमः कल्पः स मुख्यः स्यात् । ततोऽधमो
 अनुकल्पः स्यात् । संस्कारपूर्वकं श्रुतेर्ग्रहणं उपाकरणं स्यात् । पादग्रहणम्, अ-
 भिवादनम्, इति २ नामगोत्रोक्तिपूर्वकस्य नमस्कारविशेषस्य ॥—भिक्षुः,
 परिव्राट्, कर्मन्दी, पाराशरी, मस्करी इति, ५ संन्यासिनः ॥—तपस्वी, तापसः, पारि-
 काङ्क्षी, इति ३ तपोयुक्तस्य ॥—वाचंयमः, मुनिः, इति २ वाग्यतस्य ॥—तपसः
 क्लेशेऽनुद्विग्नो दान्तः स्यात् ॥—वर्णा, ब्रह्मचारी, इति २ ब्रह्मचारिणः ॥—
 ऋषिः, सत्यवाचाः, इति २ ऋषिसामान्यस्य । यो व्रती आहुतः स स्नात-

ये निर्जितेन्द्रियग्रामा यतिनो यतयश्च ते	१४३९
यः स्थण्डिले व्रतवशाच्छेते स्थण्डिलशाय्यसौ	१४४०
स्थाण्डिलश्चाथ विरजस्तमसः स्युर्द्वयातिगाः	१४४१
पवित्रः प्रयतः पूतः पाषण्डाः सर्वलिङ्गिनः	१४४२
पालाशो दण्ड आषाढो व्रते राम्भस्तु वैणवः	१४४३
अस्त्री कमण्डलुः कुण्डी व्रतिनामासनं वृषी	१४४४
अजिनं चर्म कृत्तिः स्त्री भैक्षं भिक्षाकदम्बकम्	१४४५
स्वाध्यायः स्याज्जपः सुत्याभिषवः सवनं च सा	१४४६
सर्वैनसामपध्वंसि जप्यं त्रिष्वधमर्षणम्	१४४७
दर्शश्च पौर्णमासश्च यागौ पक्षान्तयोः पृथक्	१४४८
शरीरसाधनापेक्षं नित्यं यत्कर्म तद्यमः	१४४९

क इत्युच्यते । निर्जितः इन्द्रियसमूहो यैस्ते यतिनः, यतयः, इति २ । यो नियमवशात् भूमिविशेषे शेते असौ स्थण्डिलशायी, स्थाण्डिलः, इति २ ॥—विरजस्तमाः, द्वायातिगाः, इति २ सत्त्वैकनिष्ठेषु व्यासादिषु ॥—पवित्रः, प्रयतः, पूतः, इति ३ पवित्रस्य ॥—पाषण्डः, सर्वलिङ्गी, इति २ दुःशास्त्रवर्तिषु । व्रते पलाशसंबन्धी दण्ड आषाढ इत्युच्यते । वेणुसंबन्धी दण्डो राम्भ इति ॥—कमण्डलुः, कुण्डी, इति २ व्रतिनां जलपात्रस्य । व्रतिनां यदासनं सा वृषी ॥—अजिनम्, चर्म, कृत्तिः, इति ३ मृगादेश्चर्मणि । कृत्तिः त्रियाम् । भिक्षाणां समूहो भैक्षम् ॥—स्वाध्यायः, जपः, इति २ वेदाभ्यासस्य ॥—सुत्या, अभिषवः, सवनम्, इति ३ सोमाभिषवस्य । सर्वैनसां नाशकं जप्यम् ऋगादि अघमर्षणं स्यात् । त्रिषु । पक्षान्तयोरमावास्यायां पौर्णमास्यां च विहिता यागो क्रमेण दर्शः, पौर्णमासः, स्याताम् । शरीरसाधनापेक्षं नित्यम् ।

नियमस्तु स यत्कर्म नित्यमागन्तुसाधनम्	१४५०
‘क्षौरं तु भद्राकरणं मुण्डनं वपनं त्रिषु’	* * *
उपवीतं ब्रह्मसूत्रं प्रोद्धृते दक्षिणे करे	१४५१
प्राचीनावीतमन्यस्मिन्निवीतं कण्ठलम्बितम्	१४५२
अङ्गुल्यग्रे तीर्थं दैवं स्वल्पाङ्गुल्योर्मूले कायम्	१४५३
मध्येऽङ्गुष्ठाङ्गुल्योः पित्र्यं मूले त्वङ्गुष्ठस्य ब्राह्मम्	१४५४
स्याद्ब्रह्मभूयं ब्रह्मत्वं ब्रह्मसायुज्यमित्यपि	१४५५
देवभूयादिकं तद्वत्कृच्छ्रं सांतपनादिकम्	१४५६
संन्यासवत्यनशने पुमान्प्रायोऽथ वीरहा	१४५७
नष्टाग्निः कुहना लोभान्मिथ्येर्यापथकल्पना	१४५८
व्रात्यः संस्कारहीनः स्यादस्वाध्यायो निराकृतिः	१४५९
धर्मध्वजी लिङ्गवृत्तिरवकीर्णी क्षतव्रतः	१४६०
सुप्ते यस्मिन्नस्तमेति सुप्ते यस्मिन्नुदेति च	१४६१

त्कर्म तद्यमः, आगन्तुसाधनं नित्यं यत्कर्म स नियमः । दक्षिणे करे प्रोद्धृते यद्ब्रह्म-
सूत्रं तदुपवीतं स्यात् । अन्यस्मिन्वामे करे प्रोद्धृते प्राचीनावीतं स्यात् । कण्ठे
लम्बितं तत् निवीतमिति । अङ्गुलीनामग्रे दैवं तीर्थं ज्ञेयम् । स्वल्पाङ्गुल्योः कनि-
ष्ठिकायाश्च मूले कायम् । अङ्गुष्ठतर्जन्योर्मध्यभागे पित्र्यम् । अङ्गुष्ठस्य मूले तु ब्राह्मं
तीर्थम् । ब्रह्मभूयम्, ब्रह्मत्वम्, ब्रह्मसायुज्यम्, इति ३ ब्रह्मभावस्य ॥—तद्वत् देवभू-
यम्, देवत्वम्, देवसायुज्यम्, इति ३ देवभावस्य । सांतनपनादिकं कृच्छ्रं स्यात् ।
आदिना प्राजापाल्यादिग्रहः । संन्यासपूर्वके भोजनत्यागे प्राय इति ॥—वीरहा,
नष्टाग्निः, इति २ नष्टाग्नेः । लोभाद्या मिथ्येर्यापथकल्पना सा कुहनेति । संस्कारे-
णोपनयनेन हीनो व्रात्य इति । अस्वाध्यायः निराकृतिः ॥—धर्मध्वजी, लिङ्ग-
वृत्तिः, इति २ जीविकार्थं जटादिधारणवतः ॥—अवकीर्णी, क्षतव्रतः, इति

अंशुमानभिनिर्मुक्ताभ्युदितौ च यथाक्रमम्	१४६२
परिवेत्तानुजोऽनूढे ज्येष्ठे दारपरिग्रहात्	१४६३
परिवित्तिस्तु तज्ज्यायान्विवाहोपयमौ समौ	१४६४
तथा परिणयोद्वाहोपयामाः पाणिपीडनम्	१४६५
व्यवायो ग्राम्यधर्मो मैथुनं निधुवनं रतम्	१४६६
त्रिवर्गो धर्मकामार्थैश्चतुर्वर्गः समोक्षकैः	१४६७
सवलैस्तैश्चतुर्भद्रं जन्याः स्निग्धा वरस्य ये	१४६८

९. क्षत्रियवर्गः ।

मूर्धाभिषिक्तो राजन्यो बाहुजः क्षत्रियो विराट्	१४६९
राजा राष्ट्र पार्थिवक्षमाभृन्नृपभूपमहीक्षितः	१४७०
राजा तु प्रणताशेषसामन्तः स्यादधीश्वरः	१४७१
चक्रवर्ती सार्वभौमो नृपोऽन्यो मण्डलेश्वरः	१४७२

२ नष्टग्रहचर्यस्य । अंशुमान् यस्मिन् सुप्तेऽस्तमेति सोऽभिनिर्मुक्तः । यस्मिन्सु-
प्तेऽशुमानुदेति सोऽभ्युदितः । ज्येष्ठे भ्रातर्यकृतदारपरिग्रहे सति कृतदारपरिग्रहः
कनिष्ठः परिवेत्ता स्यात् । तस्य परिवेत्तुज्यार्यान् ज्येष्ठः परिवित्तिः स्यात् ।
विवाहः, उपयमः, परिणयः, उद्वाहः, उपयामः, पाणिपीडनम्, इति ६ विवाहस्य
॥—व्यवायः, ग्राम्यधर्मः, मैथुनम्, निधुवनम्, रतम्, इति ५ मैथुनस्य ॥—धर्मः,
कामः, अर्थः, एभिस्त्रिभिः समुदितस्त्रिवर्गः । समोक्षकैः धर्मार्थकाममोक्षैः
समुदितश्चतुर्वर्ग इति । तैर्धर्मादिभिः सवलैश्चतुर्भद्रमिति । वरस्य स्निग्धा वय-
स्याः जन्याः स्युः ॥

१४६९-१७०७ मूर्धाभिषिक्तः, राजन्यः, बाहुजः, क्षत्रियः, विराट्, इति ५
क्षत्रियस्य ॥—राजा, राष्ट्र, पार्थिवः, क्षमाभृत्, नृपः, भूपः, महीक्षितः, इति ७
राज्ञः । प्रणता अशेषसामन्ता यस्य स राजा अधीश्वर इति । चक्रवर्ती सवि-

येनेष्टं राजसूयेन मण्डलस्येश्वरश्च यः	१४७३
शास्ति यश्चाज्ञया राज्ञः स सम्राडथ राजकम्	१४७४
राजन्यकं च नृपतिक्षत्रियाणां गणे क्रमात्	१४७५
मन्त्री धीसचिवोऽमाल्योऽन्ये कर्मसचिवास्ततः	१४७६
महामात्राः प्रधानानि पुरोधास्तु पुरोहितः	१४७७
द्रष्टरि व्यवहाराणां प्राङ्निवाकाक्षदर्शकौ	१४७८
प्रतीहारो द्वारपालद्वास्थद्वास्थितदर्शकाः	१४७९
२। र्गस्त्वनीकस्थोऽथाध्यक्षाधिकृतौ समौ	१४८०
स्थायुकोऽधिकृतो ग्रामे गोपो ग्रामेषु भूरिषु	१४८१
भौरिकः कनकाध्यक्षो रूप्याध्यक्षस्तु नैष्किकः	१४८२
अन्तःपुरे त्वधिकृतः स्यादन्तर्वेशिको जनः	१४८३

भौमः, इति २ आसमुद्रक्षितीशस्य । तदन्यो नृपो मण्डलेश्वर इति । राजसूयाख्यकतुविशेषेण येनेष्टं द्वादशमण्डलस्येश्वरश्च यः यश्च स्वाज्ञया सर्वभूपान् शास्ति ईदृशविशेषणत्रयेण विशिष्टो राजा सम्राट् स्यात् । नृपतीनां गणे राजकमिति । क्षत्रियाणां गणे राजन्यकमिति ॥—मन्त्री, धीसचिवः, अमाल्यः, इति ३ बुद्धिसहायस्य । ततो धीसचिवादन्ये कर्मोपयुक्ताः सचिवाः कर्मसचिवाः स्युरिति ॥—महामात्राः, प्रधानानि, इति २ मुख्यानां राजसहायानाम् ॥—पुरोधाः, पुरोहितः, इति २ व्यवहाराणां द्रष्टरि ॥—प्राङ्निवाकः, अक्षदर्शकः, इति २ प्राङ्निवाकस्य ॥—प्रतीहारः, द्वारपालः, द्वास्थः, द्वास्थितदर्शकः, इति ४ द्वारपालस्य ॥—रक्षिवर्गः, अनीकस्थः, इति २ राजरक्षकगणस्य ॥ अध्यक्षः, अधिकृतः, इति २ अध्यक्षस्य । ग्रामे अधिकृतः स्थायुकः स्यात् । भूरिषु ग्रामेष्वधिकृतो गोप इति ॥—भौरिकः, कनकाध्यक्षः, इति २ स्वर्णाध्यक्षस्य ॥ रूप्याध्यक्षः, नैष्किकः, इति २ रूप्याधिकृतस्य । अन्तः-

सौविदलाः कञ्चुकिनः स्थापत्याः सौविदाश्च ते	१४८४
शण्डो वर्षवरस्तुल्यौ सेवकार्यनुजीविनः	१४८५
विषयानन्तरो राजा शत्रुर्मित्रमतः परम्	१४८६
उदासीनः परतरः पार्ष्णिग्राहस्तु पृष्ठतः	१४८७
रिपौ वैरिसपत्नारिद्विषद्वेषणदुर्हदः	१४८८
द्विद्विपक्षाहितामित्रदस्युशात्रवशत्रवः	१४८९
अभिघातिपरारातिप्रत्यर्थिपरिपन्थिनः	१४९०
वयस्यः स्निग्धः सवया अथ मित्रं सखा सुहृत्	१४९१
सख्यं साप्तपदीनं स्यादनुरोधोऽनुवर्तनम्	१४९२
यथार्हवर्णः प्रणिधिरपसर्पश्चरः स्पशः	१४९३
चारश्च गूढपुरुषश्चाप्तप्रत्ययितौ समौ	१४९४

पुरेऽधिकृतो जनः अन्तर्वैशिकः स्यात् ॥—सौविदलाः, कञ्चुकिनः, स्थापत्याः, सौविदाः, इति ४ राजसन्निधवर्तिवेत्रधारस्य ॥—शण्डः, वर्षवरः, इति २ अन्तःपुरचारिणः क्लीवमात्रस्य ॥—सेवकः, अर्थी, अनुजीवी, इति ३ सेवकस्य । विषयादनन्तरो राजा शत्रुः स्यात् । अतः शत्रोः परं मित्रम् । परतरः राजा उदासीनः स्यात् । पृष्ठतः पार्ष्णिग्राहः ॥—रिपुः, वैरी, सपत्नः, अरिः, द्विषन्, द्वेषणः, दुर्हदः, द्विद्, विपक्षः, अहितः, अमित्रः, दस्युः, शात्रवः, शत्रुः, अभिघाती, परः, अरातिः, प्रत्यर्थी, परिपन्थी, इति १९ शत्रोः ॥—वयस्यः, स्निग्धः, सवयाः, इति ३ तुल्यवयसः प्रियस्य ॥—मित्रम्, सखा, सुहृत्, इति ३ मित्रस्य ॥—सख्यम्, साप्तपदीनम्, इति २ मैत्र्याः ॥—अनुरोधः, अनुवर्तनम्, इति २ आनुकूल्यस्य ॥—यथार्हवर्णः, प्रणिधिः, अपसर्पः, चरः, स्पशः, चोरः, गूढपुरुषः, इति ७ चारपुरुषस्य ॥—आप्तः, प्रत्ययितः, इति २

सांवत्सरो ज्यौतिषिको दैवज्ञगणकावपि	१४९५
स्युमौहूर्तिकमौहूर्तज्ञानिकार्तान्तिका अपि	१४९६
तात्रिको ज्ञातसिद्धान्तः सत्री गृहपतिः समौ	१४९७
लिपिकारोऽक्षरचणोऽक्षरचुञ्चुश्च लेखके	१४९८
लिखिताक्षरविन्यासे लिपिलिबिरुभे स्त्रियौ	१४९९
स्यात्संदेशहरो दूतो दूत्यं तद्भावे कर्मणी	१५००
अध्वनीनोऽध्वगोऽध्वन्यः पान्थः पथिक इत्यपि	१५०१
स्वाम्यमात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलानि च	१५०२
राज्याङ्गानि प्रकृतयः पौराणां श्रेणयोऽपि च	१५०३
संधिर्ना विग्रहो यानमासनं द्वैधमाश्रयः	१५०४
पङ्गुणाः शक्तयस्त्रिभिः प्रभावोत्साहमन्त्रजाः	१५०५
क्षयः स्थानं च वृद्धिश्च त्रिवर्गो नीतिवेदिनाम्	१५०६

विसंवादरहितस्य ॥—सांवत्सरः, ज्यौतिषिकः, दैवज्ञः, गणकः, मौहूर्तिकः, मौहूर्तः, ज्ञानी, कर्तान्तिकः, इति ८ ज्यौतिषिकस्य ॥—तात्रिकः, ज्ञातसिद्धान्तः, इति २ शास्त्रवेत्तुः ॥—सत्री, गृहपतिः, इति २ गृहपतिनः ॥—लिपिकारः, अक्षरचणः, अक्षरचुञ्चुः, लेखकः, इति ४ लेखकस्य ॥—लिखितम्, अक्षरविन्यासः, लिपिः, लिबिः, इति ४ लिखिताक्षरस्य ॥—संदेशहरः, दूतः, इति २ संदेशहरस्य । तद्भावे कर्मणि च दूत्यमिति ॥—अध्वनीनः, अध्वगः, अध्वन्यः, पान्थः, पथिकः, इति ५ पान्थस्य ॥—स्वामी, अमात्यः, सुहृत्, कोशः, राष्ट्रम्, दुर्गम्, बलम्, इति ७ राज्याङ्गानि । एतान्येव प्रकृतिशब्दवाच्यानि स्युः । पौराणां श्रेणयोऽपि प्रकृतयः स्युः । संधिः, विग्रहः, यानम्, आसनम्, द्वैधम्, आश्रयः, इति ६ गुणाः ॥—प्रभावः, उत्साहः, मन्त्रजः, इति ३ शक्तयः । क्षयः, स्थानम्, वृद्धिः, इति ३ नीतिवेदिना त्रिवर्गः । कोषदण्ड-

X नाल्यमीभावादतो मत्वपचम्या इति पचम्या-
पचुदिसा दमन ।
अचिनु विप्रनि श्रूयते ।

स प्रतापः प्रभावश्च यत्तेजः कोषदण्डजम्	१५०७
भेदो दण्डः साम दानमित्युपायचतुष्टयम्	१५०८
साहसं तु दमो दण्डः साम सान्त्वमथो समौ	१५०९
भेदोपजापावुपधा धर्माद्यैर्यत्परीक्षणम्	१५१०
पञ्च त्रिष्वषडक्षीणो यस्तृतीयाद्यगोचरः	१५११
विविक्तविजनच्छन्ननिःशलाकास्तथा रहः	१५१२
रहश्चोपांशु चालिङ्गे रहस्यं तद्भवे त्रिषु	१५१३
समौ विस्त्रम्भविश्वासौ श्रेष्ठो भ्रंशो यथोचितात्	१५१४
अश्रेष्ठन्यायकल्पास्तु देशरूपं समञ्जसम्	१५१५
युक्तमौपयिकं लभ्यं भजमानाभिनीतवत्	१५१६
न्याय्यं च त्रिषु षट् संप्रधारणा तु समर्थनम्	१५१७

तेजोभ्यो जातः प्रतापः, प्रभावः, इति २ ॥—भेदः, दण्डः, साम, दानम्, इति
४ उपायचतुष्टयम् ॥—साहसम्, दमः, दण्डः, इति ३ दण्डस्य ॥—साम,
सान्त्वम्, इति २ सामस्य ॥—भेदः, उपजापः, इति २ संहतयोर्द्वैधीकर-
णस्य । धर्मार्थकामैः यत्परीक्षणं सा उपधा स्यात् । अथाषडक्षीणादि निःशला-
कान्ताः पञ्च शब्दास्त्रिषु वाच्यलिङ्गाः । यस्तृतीयाद्यगोचरः स अषडक्षीण
इति ॥—विविक्तः, विजनः, छन्नः, निःशलाकः, रहः, रहः, उपांशु, इति ७
विजनस्य । रहः उपांशु इति द्वे अलिङ्गे अव्यये । तद्भवे रहस्यमिति । त्रिषु
॥—विस्त्रम्भः, विश्वासः, इति २ विश्वासस्य । यथोचितान्भ्रंशः श्रेष्ठ इति ॥—
अश्रेष्ठः, न्यायः, कल्पः, देशरूपम्, समञ्जसम्, इति ५ नीतेः ॥—युक्तम्, औपयिकम्,
लभ्यम्, भजमानम्, अभिनीतम्, न्याय्यम्, इति ६ न्यायादनपेतस्य द्रव्यादेः ॥
एते षडपि त्रिषु ॥—संप्रधारणा, समर्थनम्, इति ३ युक्तयुक्तपरीक्षायाः ॥

अववादस्तु निर्देशो निदेशः शासनं च सः	१५१८
शिष्टिश्चाज्ञा च संस्था तु मर्यादा धारणा स्थितिः	१५१९
<u>आगोऽपराधो मन्तुश्च समे तूद्दानबन्धने</u>	१५२०
द्विपाद्यो द्विगुणो दण्डो भागधेयः करो वलिः	१५२१
घट्टादिदेयं शुल्कोऽस्त्री प्राभृतं तु प्रदेशनम्	१५२२
उपायनमुपग्राह्यमुपहारस्तथोपदा	१५२३
यौतकादि तु यद्देयं सुदायो हरणं च तत्	१५२४
<u>तत्कालस्तु तदात्वं स्यादुत्तरः काल आयतिः</u>	१५२५
<u>सांष्टिकं फलं सद्य उदर्कः फलमुत्तरम्</u>	१५२६
अदृष्टं वह्नितोयादि दृष्टं स्वपरचक्रजम्	१५२७
महीभुजामहिभयं स्वपक्षप्रभवं भयम्	१५२८
प्रक्रिया त्वधिकारः स्याच्चाभारं तु प्रकीर्णकम्	१५२९

—अववादः, निर्देशः, निदेशः, शासनम्, शिष्टिः, आज्ञा, इति ६ कर्माज्ञापनस्य ॥—संस्था, मर्यादा, धारणा, स्थितिः, इति ४ न्याय्यमार्गस्थितेः ॥—आगः, अपराधः, मन्तुः, इति ३ अपराधस्य ॥—उद्दानम्, बन्धनम्, इति २ बन्धनस्य । द्विगुणो दण्डो द्विपाद्यः स्यात् ॥—भागधेयः, करो, वलिः, इति ३ कर्षकादिभ्यो राजग्राह्यभागस्य । घट्टगुल्मप्रतोल्यादीनां यद्देयं स शुल्कः स्यात् ॥—प्राभृतम्, प्रदेशनम्, उपायनम्, उपग्राह्यम्, उपहारः, उपदा, इति ६ उपायनस्य । यौतकादि बन्धुदेयादि यद्देयं तत्सुदायः, हरणम्, इति २ ॥ तत्कालः, तदात्वम्, इति २ वर्तमानकालस्य । उत्तर आगामी काल आयतिः स्यात् । यत्सद्यः फलं तत्सांष्टिकमिति । उत्तरं भावि फलं उदर्कः स्यात् । वह्नितोयमतिवृष्ट्यादिकृतं यद्भयं तत् अदृष्टमिति । स्वपरराष्ट्रजन्यं यद्भयं तत् दृष्टम् । राज्ञा स्वपक्षप्रभवं भयं अहिभयं स्यात् ॥—प्रक्रिया, अधिकारः, इति २ व्यव-

नृपासनं यत्तद्भद्रासनं सिंहासनं तु तत्	१५३०
हैमं छत्रं त्वातपत्रं राजस्तु नृपलक्ष्म तत्	१५३१
भद्रकुम्भः पूर्णकुम्भो भृङ्गारः कनकालुका	१५३२
निवेशः शिविरं षण्ढे सज्जनं तूपरक्षणम्	१५३३
हस्त्यश्वरथपादातं सेनाङ्गं स्याच्चतुष्टयम्	१५३४
दन्ती दन्तावलो हस्ती द्विरदोऽनेकपो द्विपः	१५३५
मतङ्गजो गजो नागः कुञ्जरो वारणः करी	१५३६
इभः स्तम्बेरमः पद्मी यूथनाथस्तु यूथपः	१५३७
मदोत्कटो मदकलः <u>कलभः करिशावकः</u>	१५३८
प्रभिन्नो गर्जितो मत्तः समाबुद्धान्तनिर्मदौ	१५३९
हास्तिकं गजता वृन्दे करिणी धेनुका वशा	१५४०

स्थास्थापनस्य ॥—चामरम्, प्रकीर्णकम्, इति २ चामरस्य ॥—नृपासनम्, भद्रा-
सनम्, इति २ मण्यादिकृतराजासनस्य । तन्नृपासनं स्वर्णनिर्मितं चेत्सिंहा-
सनं स्यात् ॥—छत्रम्, आतपत्रम्, इति २ छत्रस्य । राजश्चेच्छत्रं तर्हि नृपलक्ष्म
स्यात् ॥—भद्रकुम्भः, पूर्णकुम्भः, इति २ पूर्णघटस्य ॥—भृङ्गारः, कनकालु-
का, इति २ स्वर्णरचितपात्रविशेषस्य ॥—निवेशः, शिविरम्, इति २
सैन्यवासस्थानस्य ॥—सज्जनम्, उपरक्षणम्, इति २ सैन्यरक्षणनि-
यमस्य । हस्त्यादिचतुष्टयं सेनाङ्गं स्यात् ॥—दन्ती, दन्तावलः, हस्ती, द्विर-
दः, अनेकपः, द्विपः, मतङ्गजः, गजः, नागः, कुञ्जरः, वारणः, करी, इभः,
स्तम्बेरमः, पद्मी, इति १५ हस्तिनः ॥—यूथनाथः, यूथपः, इति २ यूथमु-
ख्यस्य गजस्य ॥—मदोत्कटः, मदकलः इति २ मदोन्मत्तस्य ॥—कलभः,
करिशावकः, इति २ करिपोतस्य ॥—प्रभिन्नः, गर्जितः, मत्तः, इति ३ क्षरन्म-
दस्य ॥—उद्धान्तः, निर्मदः, इति २ गतमदस्य ॥—हास्तिकम्, गजता, वृद्धिः २

गण्डः कटो मदो दानं वमथुः करशीकरः	१५४१
कुम्भौ तु पिण्डौ शिरसस्तयोर्मध्ये विदुः पुमान्	१५४२
अवग्रहो ललाटं स्यादीषिका त्वक्षिकूटकम्	१५४३
अपाङ्गदेशो निर्याणं कर्णमूलं तु चूलिका	१५४४
अधः कुम्भस्य वाहित्थं प्रतिमानमधोऽस्य यत्	१५४५
आसनं स्कन्धदेशः स्यात्पद्मकं बिन्दुजालकम्	१५४६
पार्श्वभागः पक्षभागो दन्तभागस्तु योऽग्रतः	१५४७
द्वौ पूर्वपश्चाज्जङ्घादिदेशौ गात्रावरे क्रमात्	१५४८
तोत्रं वेणुकमालानं बन्धस्तम्भेऽथ शृङ्खले	१५४९
अन्दुको निगडोऽस्त्री स्यादङ्कुशोऽस्त्री सृणिः स्त्रियाम्	१५५०
दूष्या कक्ष्या वरत्रा स्यात्कल्पना सज्जना समे	१५५१

हस्तिनां वृन्दे ॥—करिणी, बेनुका, वृशा, इति ३ हस्तिन्याः । हस्तिनो गण्डः कटः स्यात् ॥—मदः, दानम्, इति २ मदोदकस्य ॥ वमथुः, करशीकरः, इति २ करिकरान्निर्गतजलकणस्य । शिरसः पिण्डौ कुम्भौ स्याताम् । तयोः कुम्भयोर्मध्ये आकाशस्थानं विदुः स्यात् । गजस्य ललाटं अवग्रहः ॥—ईषिका, अक्षिकूटकम्, इति २ नेत्रगोलकस्य । हस्तिनः अपाङ्गदेशो निर्याणम् । कर्णस्य मूलं चूलिका स्यात् । कुम्भस्याधोभागे वाहित्थम् । अस्य वाहित्थस्याधोभागे दन्तयोर्मध्यं प्रतिमानं स्यात् । गजस्य स्कन्धदेश आसनम् । बिन्दुजालकं पद्मकं स्यात् । गजस्य पार्श्वभागः पक्षभागः स्यात् । अग्रतो यो भागः स दन्तभागः स्यात् । हस्तिनः पूर्वजङ्घादिदेशो गात्रं स्यात् । पश्चाज्जङ्घादिदेशोऽवरं स्यात् । तोत्रम्, वेणुकम्, इति २ तोदनदण्डस्य । बन्धनाधारस्तम्भे आलानमिति ॥—शृङ्खलम्, अन्दुकः, निगडः, इति ३ शृङ्खलस्य ॥—अङ्कुशः, सृणिः, इति २ अङ्कुशस्य । सृणिः स्त्रियाम् । दूष्या, कक्ष्या, वरत्रा, इति ३ मध्यबन्धनोपयोगिन्याश्चमरज्जवाः

प्रवेण्यास्तरणं वर्णः परिस्तोमः कुथो द्वयोः	१५५२
वीतं त्वसारं हस्त्यश्वं वारी तु गजबन्धनी	१५५३
घोटके वीतितुरगतुरंगाश्वतुरंगमाः	१५५४
वाजिवाहर्वगन्धर्वहयसैन्धवसप्तयः	१५५५
आजानेयाः कुलीनाः स्युर्विनीताः साधुवाहिनः	१५५६
वनायुजाः पारसीकाः काम्बोजा बाह्लिका हयाः	१५५७
ययुरश्वोऽश्वमेधीयो जवनस्तु जवाधिकः	१५५८
पृष्ठयः स्थौरी सितः कर्को रथ्यो वोढा रथस्य यः	१५५९
वालः किशोरो वाम्यश्वा वडवा वाडवं गणे	१५६०
त्रिष्वाश्वीनं यदश्वेन दिनेनैकेन गम्यते	१५६१
कश्यं तु मध्यमश्वानां हेषा हेषा च निस्वनः	१५६२

॥—कल्पना, सज्जना, इति २ नायकारोहणार्थं गजसज्जीकरणे ॥—
 प्रवेणी, आस्तरणम्, वर्णः, परिस्तोमः, कुथः, इति ५ गजपृष्ठवर्तिन
 आस्तरणस्य । स्त्रियां तु कुथा । असारं हस्त्यश्वं तद्वीतमुच्यते ।
 गजबन्धनी गजालानभूः वारी स्यात् ॥—घोटकः, वीतिः, तुरगः, तुरंगः, अ-
 श्वः, तुरंगमः, वाजी, वाहः, अर्वा, गन्धर्वः, हयः, सैन्धवः, सप्तिः, इति १३
 घोटकस्य । ये कुलीनाः अश्वास्ते आजानेयाः । ये साधुवाहिनः ते विनीताः
 स्युः ॥—वनायुजाः, पारसीकाः, काम्बोजाः, बाह्लिकाः, इति ४ तत्तद्देशजा-
 श्वानाम् । योऽश्वमेधीयोऽश्वः स ययुरिति । यो जवेनाधिकः स जवनः ॥—
 पृष्ठयः, स्थौरी, इति २ जलादिभारवाहिनोऽश्वस्य । सितोऽश्वः कर्क इति ।
 यो रथस्य वोढा स रथ्य इति । अस्य वालः किशोरः ॥—वामी, अश्वा, वड-
 वा, इति ३ अश्वायाः । गणे वडवानां समूहे वाडवम् ॥—अश्वेन एकेन
 दिनेन गम्यते यद्वामं तदाश्वीनम् । त्रिषु । अश्वानां मध्यमं कश्यम् । स्वान् ।

उभौ तु द्वैपवैयाघ्रौ द्वीपिचर्मावृते रथे	१५७४
पाण्डुकम्बलसंवीतः स्यन्दनः पाण्डुकम्बली	१५७५
रथे काम्बलवस्त्राद्याः कम्बलादिभिरावृते	१५७६
त्रिषु द्वैपादयो रथ्या रथकट्या रथव्रजे	१५७७
धूः स्त्री क्लीवे यानमुखं स्याद्रथाङ्गमपस्करः	१५७८
चक्रं रथाङ्गं तस्यान्ते नेमिः स्त्री स्यात्प्रधिः पुमान्	१५७९
पिण्डिका नाभिरक्षायकीलके तु द्वयोरणिः	१५८०
रथगुप्तिर्वरूथो ना कूवरस्तु युगंधरः	१५८१
अनुकर्षो दार्वधःस्थं प्रासङ्गो ना युगाद्युगः	१५८२
सर्वं स्याद्वाहनं यानं युग्यं पत्रं च धोरणम्	१५८३
परम्परावाहनं यत्तद्वैनीतकमस्त्रियाम्	१५८४
आधोरणा हस्तिपका हस्त्यारोहा निषादिनः	१५८५

यानम्, इति २ पुरुषवाह्यस्य यानस्य २—दोला, प्रेक्षा, इति २ दोला-
याः । आदिशब्दाच्छलयनखट्वाद्याद्यादि दोला । द्वीपी व्याघ्रस्तचर्मणा प्रावृते रथे
द्वैपः, वैयाघ्रः, इति २ । पाण्डुकम्बलेन प्रावृतो रथः पाण्डुकम्बलीति । कम्ब-
लादिभिरावृते रथे काम्बलः, वस्त्रः, इति २ द्वैपवैयाघ्रादयस्त्रिषु।—रथ्या, रथक-
ट्या, इति २ रथसमूहे ॥—धूः, यानमुखम्, इति २ रथादेरग्रभागस्य ॥—
रथाङ्गम्, अपस्करः, इति २ रथावयवमात्रस्य ॥—चक्रम्, रथाङ्गम्, इति २ चक्र-
स्य ॥—नेमिः, प्रधिः, इति २ चक्रस्यान्तस्य ॥—पिण्डिका, नाभिः, इति २ चक्रम-
ध्यस्य । अक्षस्याग्रे यत्कीलकमारोप्यते तत्र अणिरिति स्त्रीपुंसयोः ॥—रथगुप्तिः, व-
रूथः, इति २ वरूथस्याना पुमान् ॥—कूवरः, युगन्धरः, इति २ रथस्याश्वबन्ध-
नकाष्ठस्य । रथाधःस्थं काष्ठं अनुकर्षः । युगाद्युगः प्रासङ्ग इति । ना पुमान् । सर्वं
हस्त्यश्वादिवाहनं यानादिशब्दाच्च्यम् ॥—यानम्, युग्यम्, पत्रम्, धोरणम्, इति ४ ।
यत्परम्परावाहनं तद्वैनीतकं स्यात् ॥—आधोरणाः, हस्तिपकाः, हस्त्यारोहा, निषादि-
नः

नियन्ता प्राजिता यन्ता सूतः क्षत्ता च सारथिः	१५८६
सव्येष्ठदक्षिणस्थौ च संज्ञा रथकुटुम्बिनः	१५८७
रथिनः स्यन्दनारोहा अश्वारोहास्तु सादिनः	१५८८
भटा योधाश्च योद्धारः सेनारक्षास्तु सैनिकाः	१५८९
सेनायां समवेता ये सैन्यास्तैः सैनिकाश्च ते	१५९०
बलिनो ये सहस्रेण साहस्रास्ते सहस्रिणः	१५९१
परिधिस्थः परिचरः सेनानीर्वाहिनीपतिः	१५९२
कञ्चुको वारवाणोऽस्त्री यत्तु मध्ये सकञ्चुकाः	१५९३
बध्नन्ति तत्सारसनमधिकाङ्गोऽथ शीर्षकम्	१५९४
शीर्षण्यं च शिरस्त्रेऽथ तनुत्रं वर्म दंशनम्	१५९५
उरश्छदः कङ्कटको जगरः कवचोऽस्त्रियाम्	१५९६
आमुक्तः प्रतिमुक्तश्च पिनद्धश्चापिनद्धवत्	१५९७

दिनः, इति ४ हस्तिपकेषु ॥—नियन्ता, प्राजिता, यन्ता, सूतः, क्षत्ता, सारथिः, सव्येष्ठः, दक्षिणस्थः, इति ८ रथकुटुम्बिनः ॥—रथिनः, स्यन्दनारोहाः, इति २ रथानारुह्य युध्यताम् ॥—अश्वारोहाः, सादिनः, इति २ अश्वचाराणाम् ॥—भटः, योधः, योद्धा, इति ३ योद्धुः ॥—सेनारक्षाः, सैनिकाः, इति २ सेनारक्षकाणाम् । ये सेनायां समवेतास्ते सैन्याः, सैनिकाः, इति २ । ये सहस्रेण बलिनस्ते साहस्राः, सहस्रिणः, इति २ ॥—परिधिस्थः, परिचरः, इति २ दण्डनायकस्य ॥—सेनानीः, वाहिनीपतिः, इति २ सेनापतेः ॥—कञ्चुकः, वारवाणः, इति २ सन्नाहस्य चोलकादेः । सकञ्चुकाः मध्ये यद्वध्नन्ति तत्सारसनम्, अधिकाङ्गः, इति २ ॥ शीर्षकम्, शीर्षण्यम्, शिरस्त्रम्, इति ३ शिरस्त्रस्य ॥—तनुत्रम्, वर्म, दंशनम्, उरश्छदः, कङ्कटकः, जगरः, कवचः, इति ७ कवचस्य ॥—आमुक्तः, प्रतिमुक्तः, पिनद्धः, अपिनद्धः, इति ४ परिहितकञ्चुकादेः ॥—

संनद्धो वर्मितः सज्जो दंशितो व्यूढकङ्कटः	१५९८
त्रिष्वामुक्तादयो वर्मभृतां कावचिकं गणे	१५९९
पदातिपत्तिपदगपादातिकपदाजयः	१६००
<u>पद्मश्च पदिकश्चाथ पादातं पत्तिसंहतिः</u>	१६०१
शस्त्राजीवे काण्डपृष्ठायुधीयायुधिकाः समाः	१६०२
कृतहस्तः सुप्रयोगविशिखः कृतपुङ्खवत्	१६०३
<u>अपराद्धपृषत्कोऽसौ लक्ष्याद्यश्च्युतसायकः</u>	१६०४
धन्वी धनुष्मान्धानुष्को निषङ्ग्यस्त्री धनुर्धरः	१६०५
स्यात्काण्डवांस्तु काण्डीरः शाक्तीकः शक्तिहेतिकः	१६०६
याष्टीकपारश्वधिकौ यष्टिपश्वधहेतिकौ	१६०७
नैस्त्रिंशिकोऽसिहेतिः स्यात्समौ प्रासिककौन्तिकौ	१६०८
<u>चर्मी फलकपाणिः स्यात्पताकी वैजयन्तिकः</u>	१६०९

सन्नद्धः, वर्मितः, सज्जः, दंशितः, व्यूढकङ्कटः, इति ५ कवचभृतः । आमु-
क्तादयस्त्रिषु, । वर्मभृतां गणे कावचिकमिति । पदातिः, पत्तिः, पदगः,
पादातिकः, पदाजिः, पद्मः, पदिकः, इति ७ पदातेः । पत्तिसंहतिः, पादात-
मिति ॥—शस्त्राजीवः, काण्डपृष्ठः, आयुधियः, आयुधिकः, इति ४ आयुध-
जीविनः ॥—कृतहस्तः, सुप्रयोगविशिखः, कृतपुङ्खः, इति ३ शरनिक्षेपनि-
ष्णातस्य । लक्ष्याद्वेधात् च्युतः सायको यस्य सोऽपराद्धपृषत्कः स्यात् ॥—
धन्वी, धनुष्मान्, धानुष्कः, निषङ्गी, अस्त्री, धनुर्धरः, इति ६ धनुर्धरस्य ॥
—काण्डवान्, काण्डीरः, इति २ शरधारिणः ॥—शाक्तीकः, शक्तिहेतिकः, इति
२ शक्त्यायुधधारिणः । यष्टिहेतिको याष्टीकः । परश्वधः हेतिर्यस्य सः पार-
श्वधिकः स्यात् ॥—असिः हेतिर्यस्य स नैस्त्रिंशिकः ॥ प्रासिकः, कौन्तिकः,
इति २ तत्तदायुधधारिणः । चर्मी, फलकपाणिः, इति २ चर्मधारिणः ॥

अनुप्लवः सहायश्चानुचरो भिसरः समाः	१६१०
पुरोगाग्रेसरप्रष्ठाग्रतःसरपुरःसराः	१६११
पुरोगमः पुरोगामी मन्दगामी तु मन्थरः	१६१२
जङ्घालोऽतिजवस्तुल्यौ जङ्घाकरिकजाङ्घिकौ	१६१३
तरस्वी त्वरितो वेगी प्रजवी जवनो जवः	१६१४
जय्यो यः शक्यते जेतुं जेयो जेतव्यमात्रके	१६१५
जैत्रस्तु जेता यो गच्छत्यलं विद्विषतः प्रति	१६१६
सोऽभ्यमित्र्योऽभ्यमित्रियोऽप्यभ्यमित्रिण इत्यपि	१६१७
ऊर्जस्वलः स्यादूर्जस्वी य ऊर्जातिशयान्वितः	१६१८
स्यादुरस्वानुरसिलो रथिको रथिरो रथी	१६१९
कामंगाभ्यनुकामीनो ह्यत्यन्तीनस्तथा भृशम्	१६२०

पताक्री, वैजयन्तिकः, इति २ पताकां विभ्रतः ॥—अनुप्लवः, सहायः, अनुचरः, अभिसरः, इति ४ अनुचरस्य ॥—पुरोगः, अग्रेसरः, प्रष्ठः, अग्रतः सरः, पुरःसरः, पुरोगमः, पुरोगामी, इति ७ पुरोगामिनः ॥—मन्दगामी, मन्थरः, इति २ मन्थरस्य ॥—जङ्घालः, अतिजवः, इति २ अतिवेगवतः ॥—जङ्घाकरिकः, जाङ्घिकः, इति २ जङ्घावलजीविनः ॥—तरस्वी, त्वरितः, वेगी, प्रजवी, जवनः, जवः, इति ६ त्वरितमात्रस्य ॥ यो जेतुं शक्यते स जय्यः । जेय इति जेतव्यमात्रके ॥—जैत्रः, जेता, इति २ जेतुः । यो विद्विषतः प्रति अलं गच्छति स अभ्यमित्र्यः, अभ्यमित्रियोः, अभ्यमित्रिणः, इति ३ । य ऊर्जस्यातिशयेन युक्तः स ऊर्जस्वलः, ऊर्जस्वी, इति २ ॥—उरस्वान्, उरसिलः, इति २ विशालवक्षसः ॥—रथिकः, रथिरः, रथी, इति ३ रथस्वामिनः । यः कामंगामी सोऽनुकामीनः स्यात् । यो भृशम्

शूरो वीरश्च विक्रान्तो जेता जिष्णुश्च जित्वरः	१६२१
सांयुगीनो रणे साधुः शस्त्राजीवादयस्त्रिषु	१६२२
ध्वजिनी वाहिनी सेना पृतनानीकिनी चमूः	१६२३
वरूथिनी वलं सैन्यं चक्रं चानीकमस्त्रियाम्	१६२४
व्यूहस्तु बलविन्यासो भेदा दण्डादयो युधि	१६२५
प्रत्यासारो व्यूहपार्ष्णिः सैन्यपृष्ठे प्रतिग्रहः	१६२६
एकेभैकरथा त्र्यश्वा पत्तिः पञ्चपदातिका	१६२७
पत्त्यङ्गैस्त्रिगुणैः सर्वैः क्रमादाख्या यथोत्तरम्	१६२८
सेनामुखं गुल्मगणौ वाहिनी पृतना चमूः	१६२९
अनीकिनीदशानीकिन्योऽक्षौहिण्यथ संपदि	१६३०
संपत्तिः श्रीश्च लक्ष्मीश्च विपत्त्यां विपदापदौ	१६३१
आयुधं तु प्रहरणं शस्त्रमस्त्रमथास्त्रियौ	१६३२

गमी सोऽत्यन्तीनः ॥—शूरः, वीरः, विक्रान्तः, इति ३ शूरस्य ॥—जेता, जिष्णुः, जित्वरः, इति ३ जयनशीलस्य । रणे साधुः सांयुगीनः । शस्त्राजीवादयः सांयुगीनान्तास्त्रिषु ॥—ध्वजिनी, वाहिनी, सेना, पृतना, अनीकिनी, चमूः, वरूथिनी, वलम्, सैन्यम्, चक्रम्, अनीकम्, इति ११ सेनायाः ॥—वलस्य विन्यासो व्यूह इति । युधि दण्डादयो भेदाः—प्रत्यासारः, व्यूहपार्ष्णिः, इति २ व्यूहपञ्चान्द्वागस्य ॥—सैन्यपृष्ठः, प्रतिग्रहः, इति २ सेनायाः पञ्चान्द्वागस्य । एकेभैकरथा त्र्यश्वा पञ्चपदातिका सेना पत्तिः स्यात् । पत्त्यङ्गैः त्रिगुणैर्यथोत्तरं क्रमात्सेनामुखादय आख्याः स्युः ॥—सेनामुखम्, गुल्मः, गणः, वाहिनी, पृतना, चमूः, अनीकिनी, दशानीकिनी, अक्षौहिणी, इति ॥—संपत्, संपत्तिः, श्रीः, लक्ष्मीः, इति ४ संपदः ॥—विपत्तिः, विपत्, आपत्, इति ३ आपदः ॥—आयुधम्, प्रहरणम्, शस्त्रम्, अस्त्रम्, इति ४ शस्त्रमा-

धनुश्चापौ धन्वशरासनकोदण्डकार्मुकम्	१६३३
इष्वासोऽप्यथ कर्णस्य कालपृष्ठं शरासनम्	१६३४
कपिध्वजस्य गाण्डीवगाण्डिवौ पुंनपुंसकौ	१६३५
कोटिरस्याटनी गोधातले ज्याघातवारणे	१६३६
लस्तकस्तु धनुर्मध्यं मौर्वी ज्या शिञ्जिनी गुणः	१६३७
स्यात्प्रत्यालीढमालीढमित्यादि स्थानपञ्चकम्	१६३८
लक्षं लक्ष्यं शरव्यं च शराभ्यास उपासनम्	१६३९
पृषत्कबाणविशिखा अजिह्वगखगाशुगाः	१६४०
कलम्बमार्गणशराः पत्री रोप इषुर्द्वयोः	१६४१
प्रक्ष्वेडनास्तु नाराचाः पक्षो वाजस्त्रिषूत्तरे	१६४२
निरस्तः प्रहिते बाणे विषाक्ते दिग्धलिप्तकौ	१६४३

त्रस्य ॥—धनुः, चापः, धन्व, शरासनम्, कोदण्डम्, कार्मुकम्, इष्वासः, इति ७ धनुषः । तत्र धनुश्चापे क्लीवे पुंसि च । कर्णस्य धनुः कालपृष्ठं स्यात् ॥
 —गाण्डीवः, गाण्डिवः, इति २ अर्जुनस्य धनुषि । क्लीवेऽपि कोटिः, अटनी, इति २ धनुषः प्रान्ते ॥—गोधा, तलम्, इति २ ज्याघातवारणस्य । धनुषो मध्यं कस्तक इति ॥—मौर्वी, ज्या, शिञ्जिनी, गुणः, इति ४ धनुर्गुणस्य । प्रत्यालीढं आलीढं इत्यादयः पञ्च धनुर्धराणां स्थितिभेदाः । आदिना समपदम्, वैशाखम्, मण्डलम्, च ॥—लक्षम्, लक्ष्यम्, शरव्यम्, इति ३ वेधस्य ॥—शराभ्यासः, उपासनम्, इति २ शरक्षेपाभ्यासस्य ॥—पृषत्कः, बाणः, विशिखः, अजिह्वगः, खगः, आशुगः, कलम्बः, मार्गणः, शरः, पत्री, रोपः, इषुः, इति १२ बाणस्य । तत्रेषु स्त्रीपुंसयोः ॥—प्रक्ष्वेडनः, नाराचः, इति २ लोहमयस्य बाणस्य ॥—पक्षः, वाजः, इति २ कडादिपक्षस्य । उत्तरे निरस्तादिलिप्तकान्तास्त्रिषु । प्रहिते बाणे निरस्त इति २ ॥ विषाक्तः, दिग्धः,

तूणोपासङ्गतूणीरनिषङ्गा इषुधिर्द्वयोः	१६४४
तूण्यां खङ्गे तु निस्त्रिंशचन्द्रहासासिरिष्टयः	१६४५
कौक्षेयको मण्डलाग्रः करवालः कृपाणवत्	१६४६
त्सरुः खङ्गादिमुष्टौ स्यान्मेखला तन्निबन्धनम्	१६४७
फलकोऽस्त्री फलं चर्म संग्राहो मुष्टिरस्य यः	१६४८
द्रुघणो मुद्गरघनौ स्यादीली करवालिका	१६४९
भिन्दिपालः सृगस्तुल्यौ परिघः परिघातनः	१६५०
द्वयोः कुठारः ^{अस्त्र-} स्वधितिः परशुश्च परश्वधः—	१६५१
स्याच्छस्त्री चासिपुत्री च छुरिका चासिधेनुका	१६५२
वा पुंसि शल्यं शङ्कुर्ना सर्वला तोमरोऽस्त्रियाम्	१६५३
प्रासस्तु कुन्तः कोणरतु स्त्रियः पाल्यश्रिकोटयः	१६५४

a *balla* - *axe*.

लिप्तकः, इति ३ विषाक्ते बाणे ॥—तूणः, उपासङ्गः, तूणीरः, निषङ्गः, इषुधिः, तूणी, इति ३ इषुधेः । स्त्रीपुंसयोः ॥—खङ्गः, निस्त्रिंशः, चन्द्रहासः, असिः, रिष्टिः, कौक्षेयकः, मण्डलाग्रः, करवालः, कृपाणः, इति ९ खङ्गस्य । खङ्गस्य मुष्टौ त्सरुरिति । तस्य खङ्गस्य निबन्धनं मेखला स्यात् ॥—फलकः, फलम्, चर्म, इति ३ चर्मणः ॥—अस्य फलकस्य यो मुष्टिः स संग्राहः ॥—द्रुघणः, मुद्गरः, घनः, इति ३ मुद्गरस्य ॥—ईली, करवालिका, इति २ ह्रस्व-खङ्गाकृतेरेकधारस्य शस्त्रस्य ॥—भिन्दिपालः, सृगः, इति २ अश्म-प्रक्षेपसाधनस्य ॥—परिघः, परिघातनः, इति २ लोहवद्ब्रह्मस्तप्रमाण-लगुडस्य ॥ कुठारः, स्वधितिः, परशुः, परश्वधः, इति ४ कुठारस्य ॥—तत्र कुठारः स्त्रीपुंसयोः ॥—शल्यी, असिपुत्री, छुरिका, असिधेनुका, इति ४ छुरि-कायाः ॥—शल्यम्, शङ्कुः, इति २ बाणाग्रस्य । ना पुमान् ॥—सर्वला, तोमरः, इति २ तोमरस्य ॥ प्रासः, कुन्तः, इति २ प्रासस्य ।

सर्वाभिसारः सर्वौघः सर्वसंनहसार्थकः	१६५५
लोहाभिसारोऽस्त्रभृतां राज्ञां नीराजनाविधिः	१६५६
यत्सेनयाभिगमनमरौ तदभिषेणनम्	१६५७
यात्रा ब्रज्याभिनिर्माणं प्रस्थानं गमनं गमः	१६५८
✓ स्यादासारः प्रसरणं, प्रचक्रं चलितार्थकम्	१६५९
✓ अहितान्प्रत्यभीतस्य रणे यानमभिक्रमः	१६६०
वैतालिका बोधकराश्चाक्रिका घाण्टिकार्थकाः	१६६१
स्युर्मागधास्तु मगधा वन्दिनः स्तुतिपाठकाः	१६६२
संशसकास्तु समयात्सङ्ग्रामादनिवर्तिनः	१६६३
रेणुर्द्वयोः स्त्रियां धूलिः पांशुर्ना न द्वयो रजः	१६६४
चूर्णे क्षोदः समुत्पिञ्जपिञ्जलौ भृशमाकुले	१६६५

कोणः, पालिः, अश्रिः, कोटिः, इति ४ खड्गादिप्रान्तभागस्य ॥—सर्वाभि-
सारः, सर्वौघः, सर्वसन्नहनम्, इति ३ चतुरङ्गसैन्यसन्नहनस्य । अस्त्रभृतां
राज्ञां नीराजनाविधिः स लोहाभिसार इति । अरौ यत्सेनया सहाभिगमनं
तदभिषेणनं स्यात् ॥ यात्रा, ब्रज्या, अभिनिर्माणम्, प्रस्थानम्, गमनम्, गमः,
इति ६ प्रयाणस्य ॥—आसारः, प्रसरणम्, इति २ सैन्यस्य सर्वतो
व्याप्तेः ॥ प्रचक्रम्, चलितम्, इति २ प्रस्थितसैन्यस्य । रणे अहितान्प्रति
भयरहितस्य यद्गमनं सोऽभिक्रम इति ॥—वैतालिकाः, बोधकराः, इति २
स्तुतिपाठकानाम् ॥—चाक्रिकाः, घाण्टिकाः, इति २ वन्दिविशेषेषु ।
मागधाः, मगधाः, इति २ राजवंशक्रमस्तावकानाम् ॥—वन्दिनः,
स्तुतिपाठकाः, इति २ राजादिस्तुतिपाठकेषु । समयात्सङ्ग्रामादनिवर्तिनः
संशसकाः स्तुः रेणुः धूलिः पांशुः रजः इति ४ धूलमाः । रेणुः
स्त्रीपुंसयोः । धूलिः स्त्रियाम् । पांशुः पुंसि । रजः क्लीबे ॥—चूर्णम्, क्षोदः, इति

पताका वैजयन्ती स्यात्केतनं ध्वजमस्त्रियाम्	१६६६
सा वीराशंसनं युद्धभूमिर्यातिभयप्रदा	१६६७
अहंपूर्वमहंपूर्वमित्यहंपूर्विका स्त्रियाम्	१६६८
आहोपुरुषिका दर्पाद्या स्यात्संभावनात्मनि	१६६९
अहमहमिका तु सा स्यात्परस्परं यो भवत्यहंकारः	१६७०
द्रविणं तरः सहोवलशौर्याणि स्थाम शुष्मं च	१६७१
शक्तिः पराक्रमः प्राणो विक्रमस्त्वतिशक्तिता	१६७२
वीरपानं तु यत्पानं वृत्ते भाविनि वा रणे	१६७३
युद्धमायोधनं जन्यं प्रधनं प्रविदारणम्	१६७४
मृधमास्कन्दनं संख्यं समीकं सांपरायिकम्	१६७५
अस्त्रियां समरानीकरणाः कलहविग्रहौ	१६७६
संप्रहाराभिसंपातकलिसंस्फोटसंयुगाः	१६७७

२ पिष्टस्य रजसः ॥—समुत्पिञ्जः, पिञ्जलः, इति २ अत्यन्तमाकुले
 सैन्यादौ ॥—पताका, वैजयन्ती, केतनम्, ध्वजम्, इति पताकायाः । ध्वजः
 पुनपुंसकयोः । या युद्धभूमिः अतिभयप्रदा सा वीराशंसनं स्यात् । अहंपूर्वमहं-
 पूर्वमिति युद्धं अहंपूर्विका स्यात् । स्त्रियाम् । दर्पादात्मविषये या संभावना
 सा आहोपुरुषिकेत्युच्यते । यः परस्परमहं, शक्तोऽहं शक्त इत्यहंकारः सा
 अहमहमिका स्यात् ॥—द्रविणम्, तरः, सहः, बलम्, शौर्यम्, स्थाम, शुष्मम्,
 शक्तिः, पराक्रमः, प्राणः, इति १० पराक्रमस्य ॥—विक्रमः, अतिशक्तिता,
 इति २ अतिपराक्रमस्य । रणे वृत्ते सति भाविनि रणे तदुत्साहवृद्धयर्थं यद्वीराणां
 मद्यपानं तद्वीरपानं स्यात् ॥—युद्धम्, आयोधनम्, जन्यम्, प्रधनम्, प्रवि-
 दारणम्, मृधम्, आस्कन्दनम्, संख्यम्, समीकम्, सांपरायिकम्, समरः,
 अनीकः, रणः, कलहः, विग्रहः, संप्रहारः, अभिसंपातः, कलिः, संस्फोटः, संयुगः,

अभ्यामर्दसमाधातसङ्ग्रामाभ्यागमाहवाः	१६७८
समुदायः स्त्रियः संयत्समित्याजिसमिद्युधः	१६७९
नियुद्धं बाहुयुद्धेऽथ तुमुलं रणसंकुले	१६८०
क्ष्वेडा तु सिंहनादः स्यात्करिणां घटना घटा	१६८१
क्रन्दनं योधसंरावो बृंहितं करिगर्जितम्	१६८२
विस्फारो धनुषः स्वानः पटहाडम्बरौ समौ	१६८३
प्रसभं तु बलात्कारो हठोऽथ स्खलितं छलम्	१६८४
अजन्यं क्लीवमुत्पात उपसर्गः समं त्रयम्	१६८५
मूर्च्छा तु कश्मलं मोहोऽप्यवमर्दस्तु पीडनम्	१६८६
अभ्यवस्कन्दनं त्वभ्यासादनं विजयो जयः	१६८७
वैरशुद्धिः प्रतीकारो वैरनिर्यातनं च सा	१६८८

अभ्यामर्दः, समाधातः, संग्रामः, अभ्यागमः, आहवः, समुदायः, संयत्, समितिः, आजिः, समित्, युध्, इति ३१ युद्धस्य । समरादित्रयं अत्रियाम् ॥—
नियुद्धम्, बाहुयुद्धम्, इति २ बाहुयुद्धस्य । तुमुलमिति रणस्य संकुले ॥—
क्ष्वेडा, सिंहनादः, इति २ वीराणां सिंहनादतुल्यनादस्य । करिणां घटना घटा स्यात् । योधानां संरावः क्रन्दनं स्यात् । करिणां गर्जितं बृंहितं स्यात् ।
धनुषः शब्दो विस्फार इति ॥—पटहः, आडम्बरः, इति २ संग्रामध्वनेः ॥—
प्रसभम्, बलात्कारः, हठः, इति ३ बलात्कारस्य ॥—स्खलितम्, छलम्, इति २ युद्धमर्यादायाश्चलनस्य ॥—अजन्यम्, उत्पातः, उपसर्गः, इति ३ उत्पातस्य ॥—मूर्च्छा, कश्मलम्, मोहः, इति ३ मूर्च्छायाः ॥—अवमर्दः, पीडनम्, इति २ सस्यसंपन्नदेशे परचक्रपीडनस्य ॥—अभ्यवस्कन्दम्, अभ्यासादनम्, इति २ छलादाक्रमणस्य ॥—विजयः, जयः, इति २ लब्धस्योत्कर्षस्य ॥—वैरशुद्धिः, प्रतीकारः, वैरनिर्यातनम्, इति ३ वैरप्रतीकारस्य ॥

प्रद्रावोद्द्रावसंद्रावसंदावा विद्रवो द्रवः	१६८९
अपक्रमोऽपयानं च रणे भङ्गः पराजयः	१६९०
पराजितपराभूतौ त्रिषु नष्टतिरोहितौ	१६९१
प्रमापणं निर्वहणं निकारणं विशारणम्	१६९२
प्रवासनं परासनं निषूदनं निर्हिसनम्	१६९३
निर्वासनं संज्ञपनं निर्ग्रन्थनमपासनम्	१६९४
निस्तर्हणं निहननं क्षणनं परिवर्जनम्	१६९५
निर्वापणं विशसनं मारणं प्रतिघातनम्	१६९६
उद्वासनप्रमथनक्रथनोज्जासनानि च	१६९७
आलम्भपिञ्जविशरघातोन्माथवधा अपि	१६९८
स्यात्पञ्चता कालधर्मो दिष्टान्तः प्रलयोऽत्ययः	१६९९
अन्तो नाशो द्वयोर्मृत्युर्मरणं निधनोऽस्त्रियाम्	१७००
परासुप्राप्तपञ्चत्वपरेतप्रेतसंस्थिताः	१७०१

प्रद्रावः, उद्द्रावः, संद्रावः, संदावः, विद्रवः, द्रवः, अपक्रमः, अपयानम्, इति ८ पलायनस्य । यः रणे भङ्गः स पराजय इति ॥—पराजितः, पराभूतः, इति २ निर्जितस्य । नष्टः, तिरोहितः, इति २ निलीनस्य । त्रिष्विति उभयत्र युज्यते ॥—प्रमापणम्, निर्वहणम्, निकारणम्, विशारणम्, प्रवासनम्, परासनम्, निषूदनम्, निर्हिसनम्, निर्वासनम्, संज्ञपनम्, निर्ग्रन्थनम्, अपासनम्, निस्तर्हणम्, निहननम्, क्षणनम्, परिवर्जनम्, निर्वापणम्, विशसनम्, मारणम्, प्रतिघातनम्, उद्वासनम्, प्रमथनम्, क्रथनम्, उज्जासनम्, आलम्भः, पिञ्जः, विशरः, घातः, उन्माथः, वधः, इति ३० वधस्य ॥—पञ्चता, कालधर्मः, दिष्टान्तः, प्रलयः, अत्ययः, अन्तः, नाशः, मृत्युः, मरणम्, निधनः, इति १० मरणस्य । तत्र मृत्युद्वयोः । निधनमस्त्रियाम् ॥—परासुः, प्राप्तपञ्चत्वः, परेतः, प्रेतः, संस्थितः,

१६८ वा बन्धोऽस्त्री क्रियायुक्तमपमूर्धकलेवरम् १७०२
 मृतप्रमीतौ त्रिष्वेते चिता चित्या चितिः स्त्रियाम् १७०३
 कवन्धोऽस्त्री क्रियायुक्तमपमूर्धकलेवरम् १७०४
 श्मशानं स्यात्पितृवनं कुणपः शवमस्त्रियाम् १७०५
 प्रग्रहोपग्रहौ बन्धां कारा स्याद्वन्धनालये १७०६
 पुंसि भूम्यसवः प्राणाश्चैवं जीवोऽसुधारणम् १७०७
 आयुर्जीवितकालो ना जीवातुर्जीवनौषधम् १७०८

१०. वैश्यवर्गः ।

ऊरव्या ऊरुजा अर्या वैश्या भूमिस्पृशो विशः १७०९
 आजीवो जीविका वार्ता वृत्तिर्वर्तनजीवने १७१०
 स्त्रियां कृषिः पाशुपाल्यं वाणिज्यं चेति वृत्तयः १७११
 सेवा श्ववृत्तिरनृतं कृषिरुञ्छशिलं त्वृतम् १७१२

मृतः, प्रमीतः, इति ७ मृतस्य । एते त्रिषु ॥—चिता, चित्या, चितिः, इति ३
 प्रेतदाहाधारचुल्लेः । अपमूर्धं नर्तकक्रियायुक्तं यत्कलेवरं स कवन्धः स्यात् ।
 पुंनपुंसकयोः ॥—श्मशानम्, पितृवनम्, इति २ प्रेतभूमेः ॥—कुणपः, शवम्,
 इति २ निर्जीवशरीरस्य । शवं पुंनपुंसकयोः ॥—प्रग्रहः, उपग्रहः, बन्दी,
 इति ३ वन्दिनः वन्धनगेहे कोरेति ॥—असवः, प्राणाः, इति २ प्राणा-
 नाम् । उभे भूम्नि । जीवः, असुधारणम्, इति २ प्राणधारणस्य ।
 जीवितावच्छिन्नः काल आयुः स्यात् । जीवितस्यौषधं जीवातुः स्यात् । ना
 पुमान् ॥

१७०८-१९२९ ऊरव्यः, ऊरुजः, अर्यः, वैश्यः, भूमिस्पृक्, विद, इति ६
 वैश्यस्य ॥—आजीवः, जीविका, वार्ता, वृत्तिः वर्तनम्, जीवनम्, इति ६
 जीविकामात्रस्य ॥—कृषिः, पाशुपाल्यम्, वाणिज्यम्, इति ३ वैश्यानां
 वृत्तयः सेवा श्ववृत्तिरिति । कृषिरनृतं स्यात् । उञ्छशिलं कृतमित्युच्यते ।

द्वे याचितायाचितयोर्यथासंख्यं मृतामृते	१७१२
सत्यानृतं वणिग्भावः स्यादणं पर्युदञ्चनम्	१७१३
उद्धारोऽर्थप्रयोगस्तु कुसीदं वृद्धिजीविका	१७१४
याच्चयाप्तं याचितकं निमयादापमित्यकम्	१७१५
उत्तमर्णाधमर्णौ द्वौ प्रयोक्तृग्राहकौ क्रमात्	१७१६
कुसीदिको वार्धुषिको वृद्ध्याजीवश्च वार्धुषिः	१७१७
क्षेत्राजीवः कर्षकश्च कृषिकश्च कृषीवलः	१७१८
क्षेत्रं त्रैहेयशालेयं व्रीहिशाल्युद्भवोचितम्	१७१९
यव्यं यवक्यं षष्टिक्यं यवादिभवनं हि यत्	१७२०
तिल्यं तैलीनवन्माषोमाणुभङ्गा द्विरूपता	१७२१
मौद्गीनकौद्रवीणादि शेषधान्योद्भवक्षमम्	१७२२
‘शाकक्षेत्रादिके शाकशाकटं शाकशाकिनम्’	* *

याचिते मृतमिति । अयाचिते अमृतमिति । वणिग्भावः सत्यानृतं स्यात् ॥ —
 ऋणम्, पर्युदञ्चनम्, उद्धारः, इति ३ ऋणस्य ॥ — अर्थप्रयोगः, कुसीदम्,
 वृद्धिजीविका, इति ३ ऋणसंबन्धिकालान्तरद्रव्येण लोके जीविकायाम् ।
 याच्चया यदाप्तं तद्याचितकमिति । निमयादापमिति । प्रयोक्ता उत्तमर्ण
 इति । ग्राहकोऽधर्मण इति ॥ — कुसीदिकः, वार्धुषिकः, वृद्ध्याजीवः, वार्धुषिः,
 इति । ऋणं दत्त्वा तद्वृद्ध्या जीविनः ॥ — क्षेत्राजीवः, कर्षकः, कृषिकः,
 कृषीवलः, इति ४ कृषीवलस्य । व्रीह्युद्भवोचितं क्षेत्रं त्रैहेयमिति । शाल्युद्भ-
 वोचितं क्षेत्रं शालेयमिति । यवादीनां भवनं यव्यम्, यवक्यम्, षष्टिक्यं, इति ।
 तिल्यं तैलीनवन्माषोमाणुभङ्गानां क्षेत्रविषये द्विरूपता स्यात् । तिल्यम्, तैलीनम्,
 इति २ ॥ — शेषाणां व्रीहादिभ्य उक्तान्योऽन्धेषां मुद्गादीनां धान्यावामुद्भवोचितं

बीजाकृतं तूतकृष्टे सीत्यं कृष्टं च हल्यवत्	१७२३
त्रिगुणाकृतं तृतीयाकृतं त्रिहल्यं त्रिसीत्यमपि तस्मिन्	१७२४
द्विगुणाकृते तु सर्वं पूर्वं शम्बाकृतमपीह	१७२५
द्रोणाढकादिवापादौ द्रौणिकाढकिकादयः	१७२६
खारीवापस्तु खारीक उत्तमर्णादयस्त्रिषु	१७२७
पुंनपुंसकयोर्वप्रः केदारः क्षेत्रमस्य तु	१७२८
कैदारकं स्यात्कैदार्यं क्षेत्रं कैदारिकं गणे	१७२९
लोष्ठानि लेष्टवः पुंसि कोटिशो लोष्टभेदनः	१७३०
प्राजनं तोदनं तोत्रं खनित्रमवदारणे	१७३१
दात्रं लवित्रमावन्धो योत्रं योक्रमथो फलम्	१७३२
निरीशं कुटकं फालः कृषको लाङ्गलं हलम्	१७३३

क्षेत्रं मौद्रीनादि स्यात् । उतकृष्टं बीजाकृतमिति ॥—सीत्यम्, कृष्टम्, हल्यम्, इति ३ कृष्टमात्रस्य ॥—त्रिगुणाकृतम्, तृतीयाकृतम्, त्रिहल्यम्, त्रिसीत्यम्, इति ४ वारत्रयकृष्टस्य । द्विगुणाकृतेऽपि सर्वं पूर्वं योज्यम् । इह द्विःकृष्टे शम्बाकृतमित्यपि । द्रोणाढकादि वापादौ द्रौणिकाढकिकादयः स्युः । खारीवापः खारीक इति । उत्तमर्णादयः खारीकान्ताः त्रिलिङ्ग्याम् ॥—वप्रः, केदारः, क्षेत्रम्, इति ३ क्षेत्रस्य । क्षेत्रस्य गणे कैदारकम्, कैदार्यम्, क्षेत्रम्, कैदारिकम्, इति ४ ॥—लोष्टम्, लेष्टुः, इति २ मृत्तिकाखण्डस्य । लोष्टं पुंस्यपि ॥—कोटिशः, लोष्टभेदनः, इति २ लोष्टभञ्जनमुद्गरस्य ॥—प्राजनम्, तोदनम्, तोत्रम्, इति ३ वृषादेस्ताडनोपयोगिनस्तोत्रस्य ॥—खनित्रम्, अवदारणम्, इति २ कुहालादेः ॥—दात्रम्, लवित्रम्, इति २ लवित्रस्य ॥—आवन्धः, योत्रम्, योक्रम, इति ३ युगप्रवन्धनोपयोगिन्या रज्जौ ॥—फलम्, निरीशम्, कुटकम्, फालः, कृषकः, इति ५ लाङ्गल-

गोदारणं च सीरोऽथ शम्या स्त्री युगकीलकः	१७३४
ईषा लाङ्गलदण्डः स्यात्सीता लाङ्गलपद्धतिः	१७३५
पुंसि मेधिः खलेदारु न्यस्तं यत्पशुबन्धने	१७३६
आशुब्रीहिः पाटलः स्याच्छितशूकयवौ समौ	१७३७
तोकमस्तु तत्र हरिते कलायस्तु सतीनकः	१७३८
हरेणुखण्डिकौ चास्मिन्कोरदूषस्तु कोद्रवः	१७३९
मङ्गल्यको मसूरोऽथ मकुष्टकमयुष्टकौ	१७४०
वनमुद्गे सर्षपे तु द्वौ तन्तुभकदम्बकौ	१७४१
सिद्धार्थस्त्वेष धवलो गोधूमः सुमनः समौ	१७४२
स्याद्यावकस्तु कुल्माषश्चणको हरिमन्थकः	१७४३
द्वौ तिले तिलपेजश्च तिलपिञ्जश्च निष्फले	१७४४

स्याधः स्थिते लोहमयकाष्ठे ॥—लाङ्गलम्, हलम्, गोदारणम्, सीरः, इति ४ हलस्य ॥—शम्या, युगकीलकः, इति २ युगस्य कीलके । लाङ्गलस्य दण्ड ईषा स्यात् । लाङ्गलपद्धतिः सीता स्यात् । पशुबन्धने यत्काष्ठं न्यस्तं तत्र मेधिः, खलेदारु, इति २ ॥ आशुः, ब्रीहिः, पाटलः, इति ३ ब्रीहेः ॥—शितशूकः, यवः, इति २ यवानाम् । तत्र यवे हरिते तोकम् इति ॥—कलायः, सतीनकः, हरेणुः, खण्डिकः, इति ४ रेणुकस्य ॥—कोरदूषः, कोद्रवः, इति २ कोद्रवस्य । मङ्गल्यकः, मसूरः, इति २ मसूरस्य ॥—मकुष्टकः, मयुष्टकः, वनमुद्गः, इति ३ वनमुद्गस्य ॥—सर्षपः, तन्तुभः, कदम्बकः, इति ३ सर्षपस्य । एष सर्षपो धवलः सिद्धार्थ इति ॥—गोधूमः, सुमनः, इति २ गोधूमस्य ॥—यावकः, कुल्माषः, इति २ अर्धखिन्नस्य यवादेः ॥—चणकः, हरिमन्थकः, इति २ चणकस्य ॥—तिलपेजः, तिलपिञ्जः, इति २

क्षवः क्षुताभिजननो राजिका कृष्णिकासुरी	१७४५
स्त्रियौ कङ्कुप्रियङ्गू द्वे अतसी स्यादुमा क्षुमा	१७४६
मातुलानी तु भङ्गायां व्रीहिभेदस्त्वणुः पुमान्	१७४७
किंशारुः सस्यशूकं स्यात्कणिशं सस्यमञ्जरी	१७४८
धान्यं व्रीहिः स्तम्बकरिः स्तम्बो गुच्छस्तृणादिनः	१७४९
नाडी नालं च काण्डोऽस्य पलालोऽस्त्री स निष्फलः	१७५०
कडङ्गरो वुसं क्लीवे धान्यत्वचि तुषः पुमान्	१७५१
शूकोऽस्त्री श्लक्ष्णतीक्ष्णाग्रे शमी शिम्वा त्रिषूत्तरे	१७५२
ऋद्धमावसितं धान्यं पूतं तु बहुलीकृतम्	१७५३
माषादयः शमीधान्ये शूकधान्ये यवादयः	१७५४

निष्फले तिले ॥ क्षवः, क्षुताभिजननः, राजिका, कृष्णिका, आसुरी, इति ५
 कृष्णसर्षपस्य ॥—कङ्कुः, प्रियङ्गुः, इति २ प्रियङ्गोः ॥—अतसी, उमा,
 क्षुमा, इति ३ अतस्याः ॥—मातुलानी, भङ्गा, इति २ भङ्गायाः । व्रीहिभेदः
 अणुः स्यात् । सस्यस्य शूकं किंशारुः स्यात् । सस्यस्य मञ्जरी कणिशमिति ॥—
 धान्यम्, व्रीहिः, स्तम्बकरिः, इति व्रीहियवादेः । स्तम्बकरिः पुंसि । तृणादे-
 गुच्छस्य स्तम्बः स्यात् । अस्य गुच्छस्य यः काण्डः स नाडी, नालम्, इति
 २ । स काण्डो निष्फलः पलालः स्यात् ॥—कडङ्गरः, वुसम्, इति २ पला-
 लादिक्षोदस्य । वुसं क्लीवेऽपि । धान्यत्वचि तुष इति । श्लक्ष्णं तीक्ष्णं यदग्रं
 तत्र शूक इति क्लीवपुंसोः ॥—शमी, शिम्वा, इति २ शिम्वायाः । उत्तरे
 ऋद्धादयश्चत्वारस्त्रिषु ॥—ऋद्धम्, आवसितम्, इति २ अपनीततृणस्य
 राशीकृतस्य धान्यस्य ॥—पूतम्, बहुलीकृतम्, इति ३ अपनीतवुसस्य
 धान्यस्य । शमीप्रभव धान्य माषमुद्गादयो भेदाः । शूकसहितं धान्य

शालयः कलमाद्याश्च षष्टिकाद्याश्च पुंस्यमी	१७५५
तृणधान्यानि नीवाराः स्त्री गवेधुर्गवेधुका	१७५६
अयोग्रं मुसलोऽस्त्री स्यादुदूखलमुलूखलम्	१७५७
<u>प्रस्फोटनं शूर्पमस्त्री, चालनी तितउः पुमान्</u>	१७५८
स्यूतप्रसेवौ कण्डोलपिटौ कटकिलिञ्जकौ	१७५९
समानौ रसवत्यां तु पाकस्थानमहानसे	१७६०
पौरोगवस्तदध्यक्षः सूपकारास्तु बल्लवाः	१७६१
आरालिका आन्धसिकाः सूदा औदनिका गुणाः	१७६२
आपूपिकः कान्दविको भक्ष्यकार इमे त्रिषु	१७६३
<u>अश्मन्तमुद्धानमधिश्रयणी चुल्लिरन्तिका</u>	१७६४

यवगोधूमादयो ज्ञेयाः । कलमाद्याः षष्टिकाद्याः शालयः स्युः । अमी पुंसि ।
नीवाराः बहुवचनात् श्यामाकादयो तृणधान्यानि स्युः ॥—गवेधुः,
गवेधुका, इति २ मुन्यन्नविशेषस्य ॥—अयोग्रम्, मुसलः, इति २ मुसलस्य ।
क्लीवे मुसलम् ॥—उदूखलम्, उलूखलम्, इति २ उलूखलस्य ॥—प्रस्फोटनम्,
शूर्पम्, इति २ शूर्पस्य ॥—चालनी, तितउः, इति २ चालन्याः ॥—स्यूतः,
प्रसेवः, इति २ धान्यादिभरणार्थं कृतस्य वस्त्रभाण्डस्य ॥—कण्डोलः,
पिटः, इति २ वेणुदलादिरचितभाण्डस्य ॥—कटः, किलिञ्जकः, इति २
वंशादिविकारस्य । समानाविति स्यूतादिभिर्युगलैः संबध्यते ॥—रसवती,
पाकस्थानम्, महासनम्, इति ३ पाकस्थानस्य । तस्याध्यक्षः पौरोगवः
स्यात् ॥—सूपकारः, बल्लवः, आरालिकः, आन्धसिकः, सूदः, औदनिकः, गुणः,
इति ७ पाककर्तुः ॥—आपूपिकः, कान्दविकः, भक्ष्यकारः, इति ३ भक्ष्य-
कारस्य । इमे त्रिषु ॥—अश्मन्तम्, उद्धानम्, अधिश्रयणी, चुल्लिः, अन्तिका,

अङ्गारधानिकाङ्गारशकट्यपि हसन्त्यपि	१७६५
हसन्यप्यथ न स्त्री स्यादङ्गारोऽलातमुल्मुकम्	१७६६
क्लीबेऽम्बरीषं भ्राष्ट्रो ना कन्दुर्वा स्वेदनी स्त्रियाम्	१७६७
अलिङ्गरः स्यान्मणिकः, कर्कर्यालुर्गलन्तिका	१७६८
पिठरः स्थाल्युखा कुण्डं कलशस्तु त्रिषु द्वयोः	१७६९
घटः कुटनिपावस्त्री शरावो वर्धमानकः	१७७०
ऋजीषं पिष्टपचनं कंसोऽस्त्री पानभाजनम्	१७७१
कुतूः कृत्तेः स्नेहपात्रं सैवाल्पा कुतुपः पुमान्	१७७२
सर्वमावपनं भाण्डं पात्रामत्रं च भाजनम्	१७७३
दर्विः कम्बिः खजाका च स्यात्तर्दूर्दारुहस्तकः	१७७४

इति ५ चुलेः ॥—अङ्गारधानिका, अङ्गारशकटी, हसन्ती, हसनी, इति ४
 अङ्गारशकट्याः ॥—अङ्गारः, अलातम्, उल्मुकम्, इति ३ प्रज्वलत्का-
 ष्टस्य ॥—अम्बरीषम्, भ्राष्ट्रः, इति २ चणकादिभर्जनपात्रस्य ॥—
 कन्दुः, स्वेदनी, इति २ मद्यनिर्माणोपयोगिपात्रस्य ॥—अलिङ्गरः,
 मणिकः, इति २ महाकुम्भस्य ॥—कर्करी, आलुः, गलन्तिका, इति ३
 गलन्तिकायाः ॥—पिठरः, स्थाली, उखा, कुण्डम्, इति ४ स्थाल्याः ॥—
 कलशः, घटः, कुटः, निपः, इति ४ कलशस्य । कलशस्त्रिषु । घटः स्त्री-
पुंसयोः ॥—शरावः, वर्धमानकः, इति २ पात्रभेदस्य । शरावः पुंनपुंसकयोः—
 ऋजीषम्, पिष्टपचनम्, इति २ पिष्टपाकोपयोगिनः पात्रस्य ॥—कंसः,
 पानभाजनम्, इति २ पानपात्रस्य ॥—कृत्तेः स्नेहपात्रे कुतूः स्यात् । सैव
 कुतूरल्पा चेत्कुतुपः । सर्वं पात्रमात्रमावपनादिसंज्ञम् ॥—आवपनम्,
 भाण्डम्, पात्रम्, अमत्रम्, भाजनम्, इति ५ भाण्डस्य ॥—दर्विः, कम्बिः,
 खजाका, इति ३ दर्व्याः ॥—तर्दुः, दारुहस्तकः, इति २ दर्वीभेदस्य ॥—

अस्त्री शाकं हरितकं शिथुरस्य तु नाडिका	१७७५
कलम्बश्च कडम्बश्च वेसवार उपस्करः	१७७६
तिन्तिडीकं च चुक्रं च वृक्षाम्बलमथ वेल्लजम्	१७७७
मरीचं कोलकं कृष्णमूषणं धर्मपत्तनम्	१७७८
जीरको जरणोऽजाजी कणा कृष्णे तु जीरके	१७७९
सुषवी कारवी पृथ्वी पृथुः कालोपकुञ्चिका	१७८०
आर्द्रकं शृङ्गवेरं स्यादथ छत्रा वितुन्नकम्	१७८१
कुस्तुम्बुरु च धान्याकमथ शुण्ठी महौषधम्	१७८२
स्त्रीनपुंसकयोर्विश्वं नागरं विश्वभेषजम्	१७८३
आरनालकसौवी कुल्माषाभिषुतानि च	१७८४
अवन्तिसोमधानं, म्बलकुञ्जलानि च काञ्जिके	१७८५

२६

शाकम्, हरितकम्, हि मर् इति ३ वास्तुकादेः शाकस्य । सौभाजनेऽपि शिथु-
रुक्तः । अस्य नाडिका येन म्बः, कडम्बः, इति २ ॥—वेसवारः, उपस्करः, इति
२ हरिद्रासर्षपमरी॥—दिचूर्णस्य ॥—तिन्तिडीकम्, चुक्रम्, वृक्षाम्बलम्,
इति ३ तिन्तिडीकम्—म्बलभेदस्य ॥—वेल्लजम्, मरीचम्, कोलकम्,
कृष्णम्, ऊषणम्, धर्मपत्तनम्, इति ६ मरीचस्य ॥—जीरकः, जरणः,
अजाजी, कणा, इति ४ जीरकस्य ॥—सुषवी, कारवी, पृथ्वी, पृथुः,
काला, उपकुञ्चिका, इति ६ कृष्णवर्णे जीरके । आर्द्रकम्, शृङ्गवेरम्, इति २
आर्द्रकस्य ॥—छत्रा, वितुन्नकम्, कुस्तुम्बुरु, धान्याकम्, इति ४ धान्या-
कस्य ॥—शुण्ठी, महौषधम्, विश्वम्, नागरम्, विश्वभेषजम्, इति ५
शुण्ठ्याः स्त्रीनपुंसकयोः ॥—आरनालकम्, सौवीरम्, कुल्माषाभिषुतम्,
अवन्तिसोमम्, धान्याम्बलम्, कुञ्जलम्, काञ्जिकम्, इति ७ काञ्जिकस्य ॥—

सहस्रवेधि जतुकं वाह्मीकं हिङ्गु रामठम्	१७८६
तत्पत्री कारवी पृथ्वी वाष्पिका कवरी पृथुः	१७८७
निशाख्या काञ्चनी पीता हरिद्रा वरवर्णिनी	१७८८
सामुद्रं यत्तु लवणमक्षीवं वशिरं च तत्	१७८९
सैन्धवोऽस्त्री शीतशिवं मणिमन्थं च सिन्धुजे	१७९०
रौमकं वसुकं पाक्यं विडं च कृतके द्वयम्	१७९१
सौवर्चलेऽक्षरुचके तिलकं तत्र मेचके	१७९२
मत्स्यण्डी फाणितं खण्डविकारः शर्करा सिता	१७९३
कूर्चिका क्षीरविकृतिः स्याद्रसाला तु मार्जिता	१७९४
स्यात्तेमनं तु निष्ठानं त्रिलिङ्गा वासितावधेः	१७९५
शूलाकृतं भटित्रं स्याच्छूल्यमुख्यं तु पैठरं	१७९६

या

सहस्रवेधि, जतुकम्, वाहिकम्, हिङ्गु, रामठम्, इति कुवृक्षस्य निर्यासे ॥—कारवी, पृथ्वी, वाष्पिका, कवरी, पृथुः, इति १७८७ भर्जितरोः पत्र्याम् ॥ निशा, काञ्चनी, पीता, हरिद्रा, वरवर्णिनी, इति कलत्रस्य द्रायाः । यत्सामुद्रं लवणं तत् अक्षीवम्, वशिरम्, इति २ ॥—चातुः, शीतशिवम्, मणिमन्थम्, सिन्धुजम्, इति ४ सिन्धुजे लवणे ॥—स्य इन्निकम्, वसुकम्, इति १ शाम्भरलवणस्य ॥—पाक्यम्, विडम्, इति २ कृतके लवणे ॥—सौवर्चलः, अक्षम्, रुचकम्, इति ३ मधुरलवणस्य ॥ तत्र सौवर्चले मेचके तिलकमिति ॥—मत्स्यण्डी, फाणितम्, इति २ फाणितस्य ॥ खण्डविकारः, शर्करा, सिता, इति ३ शर्करायाः ॥—क्षीरस्य विकृतिः कूर्चिका इति ॥—रसाला, मार्जिता, इति २ दधिमधुशर्करामरीचार्द्रादिभिः कृतस्य लेह्यस्य ॥—तेमनम्, निष्ठानम्, इति २ व्यञ्जनस्य दध्नादेः । इतः परं वासितावधिलिङ्गाः ॥—शूलाकृतम्, भटित्रम्, शूल्यम्, इति ३ शूलेन

प्रणीतमुपसंपन्नं प्रयस्तं स्यात्सुसंस्कृतम्	१७९७
स्यात्पिच्छिलं तु विजिलं संमृष्टं शोधितं समे	१७९८
चिक्कणं मसृणं स्निग्धं तुल्ये भावितवासिते	१७९९
आपक्वं पौलिरभ्यूषो लाजाः पुंभून्नि चाक्षताः	१८००
पृथुकः स्याच्चिपिटको धाना भृष्टयवे स्त्रियः	१८०१
पूपोऽपूपः पिष्टकः स्यात्करम्भो दधिसक्तवः	१८०२
भिःसा स्त्री भक्तमन्धोऽन्नमोदनोऽस्त्री स दीदिविः	१८०३
भिःसटा दग्धिका सर्वरसाग्रे मण्डमस्त्रियाम्	१८०४
मासराचामनिसावा मण्डे भक्तसमुद्भवे	१८०५

संस्कृतस्य मांसादेः ॥—उख्यम्, पैठरम्, इति २ स्थालीसंस्कृतस्या-
न्नादेः ॥—प्रणीतम्, उपसंपन्नम्, इति २ रसादिसंपन्नस्य व्यञ्जनादेः ॥—
प्रयस्तम्, सुसंस्कृतम्, इति २ प्रयत्ननिष्पन्नस्य घृतपक्वादेः ॥—पिच्छिलम्,
विजिलम्, इति २ मण्डयुक्तदध्यादेः ॥—संमृष्टम्, शोधितम्, इति २
केशकीटाद्यपनयनेन शोधितस्यान्नादेः ॥—चिक्कणम्, मसृणम्, स्निग्धम्,
इति ३ स्निग्धस्य ॥—भावितम्, वासितम्, इति २ पुष्पादिद्रव्यान्तरे-
णाधिवासितस्य ॥—आपक्कम्, पौलिः, अभ्यूषः, इति ३ पौल्याः ।
लाजाः भर्जितव्रीहयः । पुंसि बहुत्वे । एवमक्षता अपि पुंभून्नि ॥—पृथुकः,
चिपिटकः, इति २ आर्द्रभृष्टव्रीहितण्डुलस्य । धाना इति भृष्टयवे । नित्यं
स्त्रियां बहुत्वे च ॥—पूपः, अपूपः, पिष्टकः, इति ३ तण्डुलपिष्टरचितस्य
भक्ष्यभेदस्य । दधियुक्ताः सक्तवः करम्भः स्यात् २ ॥—भिःसा, भक्तम्,
अन्धः, अन्नम्, ओदनः, दीदिविः, इति ६ अन्नस्य । ओदनोऽस्त्री । दीदिविः
पुंसि ॥—भिःसटा, दग्धिका, इति दग्धान्नस्य ॥—सर्वेषां रसानामग्रं
मण्डः स्यात् । पुनपुंसकयोः । मासरः, आचामः, निसावः, इति ३ भक्तसमु-

यवागूरुष्णिका श्राणा विलेपी तरला च सा	१८०६
‘म्रक्षणाभ्यञ्जने तैलं कृसरस्तु तिलौदनः’	* *
गव्यं त्रिषु गवां सर्वं गोविद् गोमयमस्त्रियाम्	१८०७
(शः) तत्र शुष्कं करीषोऽस्त्री दुग्धं क्षीरं पयः समम्	१८०८
पयस्यमाज्यदध्यादि द्रप्सं दधि घनेतरत्	१८०९
घृतमाज्यं हविः सर्पिर्नवनीतं नवोद्धृतम्	१८१०
तत्र हैयंगवीनं यद्भ्यो गोदोहोद्भवं घृतम्	१८११
दण्डाहतं कालशेयमरिष्टमपि गोरसः	१८१२
तक्रं ह्युदश्विन्मथितं पादाम्ब्वर्धाम्बु निर्जलम्	१८१३
मण्डं दधिभवं मस्तु पीयूषोऽभिनवं पयः	१८१४
अशनाया बुभुक्षा क्षुद्रासस्तु कवलः पुमान्	१८१५
सपीतिः स्त्री तुल्यपानं सग्धिः स्त्री सहभोजनम्	१८१६

द्भवे मण्डे ॥—यवागूः, उष्णिका, श्राणा, विलेपी, तरला, इति ५ द्रवदो-
दनस्य । गवां सर्वं गव्यं स्यात् । त्रिषु ॥—गोविद्, गोमयम्, इति २ गोः
पुरीषे । गोमयं पुनपुंसकयोः । तद्गोमयं शुष्कं करीषं स्यात् ॥—दुग्धम्, क्षीरम्,
पयः, इति ३ दुग्धस्य । यदाज्यदध्यादि तत्पयस्यम् । यद्वनादितरत् दधि
तत् द्रप्सं स्यात् । घृतम्, आज्यम्, हविः, सर्पिः, इति ४ घृतस्य ॥—
नवनीतम्, नवोद्धृतम्, इति २ नवनीतस्य । ह्योगोदोहोद्भवं हैयङ्गवीनं
स्यात् ॥—दण्डाहतम्, कालशेयम्, अरिष्टम्, गोरसः, इति ४ दण्डमथितस्य
गोरसमात्रस्य । तद्विशेषमाह । पादाम्बु यत्र तदण्डाहतं तक्रमिति । अर्धाम्बु
यत्र गोरसे तदुदश्वित् । निर्जलं दधिमन्थनमात्रेण मथितमिति । दधिभवं
मस्तु स्यात् । अभिनवं पयः पीयूषः स्यात् ॥—अशनाया, बुभुक्षा, क्षुद्रः,
इति ३ अशः । कवलः इति २ कबलस्य ॥—सपीतिः तुल्यपानम्,
इति २ सहपानस्य ॥—सग्धिः, सहभोजनम्, इति २ सहभोजनस्य—

उदन्या तु पिपासा तृट् तर्षो जग्धिस्तु भोजनम्	१८१७
जेमनं लेह आहारो निघासो न्याद इत्यपि	१८१८
सौहित्यं तर्पणं तृप्तिः फेला भुक्तसमुज्झितम्	१८१९
कामं प्रकामं पर्याप्तं निकामेष्टं यथेप्सितम्	१८२०
गोपे गोपालगोसंख्यगोधुगाभीरवल्लवाः	१८२१
गोमहिष्यादिकं पादबन्धनं द्वौ गवीश्वरे	१८२२
गोमान्गोमी गोकुलं तु गोधनं स्याद्गवां व्रजे	१८२३
त्रिष्वशितंगवीनं तद्गावो यत्राशिताः पुरा	१८२४
उक्षा भद्रो बलीवर्द ऋषभो वृषभो वृषः	१८२५
अनङ्गान्सौरभेयो गौरुक्षणां संहतिरौक्षकम्	१८२६
गव्या गोत्रा गवां वत्सधेन्वोर्वात्सकधैनुके	१८२७
वृषो महान्महोक्षः स्याद्वृद्धोक्षस्तु जरद्भवः	१८२८

उदन्या, पिपासा, तृट्, तर्षः, इति ४ तृषः ॥—जग्धिः, भोजनम्, जेमनं, लेहः, आहारः, निघासः, न्यादः, इति ७ भोजनस्य ॥—सौहित्यम्, तर्पणम्, तृप्तिः, इति ३ तृप्तेः । भुक्तसमुज्झितं फेला स्यात् ॥—कामम्, प्रकामम्, पर्याप्तम्, निकामम्, इष्टम्, यथेप्सितम्, इति ६ यथेप्सितस्य ॥—गोपः, गोपालः, गोसंख्यः, गोधुक्, आभीरः, वल्लवः, इति ६ गोपालस्य । गोमहिष्यादिकं पादबन्धनमिति ॥—गोमान्, गोमी, इति २ गवां स्वामिनि ॥—गोकुलम् गोधनम्, इति २ गवां व्रजे । यत्र पुरा गाव आशिता भोजिताः तत्स्थानं आशितंगवीनमिति । लिङ्गत्रये ॥—उक्षा, भद्रः, बलीवर्दः, ऋषभः, वृषभः, वृषः, अनङ्गान्, सौरभेयः, गौः, इति ९ वृषभस्य । उक्षणां संहतिः औक्षकं स्यात् । गवां संहतिः गव्या गोत्रा, इति ३ । वत्सानां संहतिर्वात्सकम् । धेनूनां संहतिर्धैनुकम् । महान्वृषो महोक्षः ॥—वृद्धोक्षः, जरद्भवः, इति १

उत्पन्न उक्षा जातोक्षः सद्यो जातस्तु तर्णकः	१८२९
शकृत्करिस्तु वत्सः स्याद्दम्यवत्सतरौ समौ	१८३०
आर्षभ्यः षण्डतायोग्यः षण्डो गोपतिरिट्चरः	१८३१
स्कन्धदेशे त्वस्य वहः सास्त्रा तु गलकम्बलः	१८३२
स्यान्नस्तितस्तु नस्योतः प्रष्ठवाड्युगपार्श्वगः	१८३३
युगादीनां तु वोढारो युग्यप्रासङ्ग्यशाकटाः	१८३४
खनति तेन तद्वोढास्येदं हालिकसैरिकौ	१८३५
धूर्वहे धुर्यधौरेयधुरीणाः सधुरंधराः	१८३६
उभावेकधुरीणैकधुरावेकधुरावहे	१८३७
स तु सर्वधुरीणः स्याद्यो वै सर्वधुरावहः	१८३८
माहेयी सौरभेयी गौरुक्षा माता च शृङ्गिणी	१८३९

वृद्धवृषभस्य ॥—उत्पन्नः उक्षा जातोक्षः स्यात् । सद्योजातस्तर्णकः स्यात् ॥—शकृत्करिः, वत्सः, इति २ वत्सस्य ॥—दम्यः, वत्सतरः, इति २ स्पष्टतारुणस्य । तद्योग्य आर्षभ्यः ॥—षण्डः, गोपतिः, इट्चरः, इति ३ स्वेच्छाचारिणो वृषभस्य । अस्य स्कन्धदेशे वहः स्यात् ॥—सास्त्रा, गलकम्बलः, इति २ गोः कण्ठे लम्बमानस्य चर्मणः ॥—नस्तितः, नस्योतः, इति २ स्यूतनासिकस्य ॥—प्रष्ठवाट्, युगपार्श्वगः, इति २ दमनार्थं युग्येन सह स्कन्धे बद्धकाष्ठस्य । युगादीनां वोढारो युग्यः, प्रासङ्ग्यः, शाकटः, इति ३ । तेन खनतीत्याद्यर्थे हालिकः, सैरिकः इति २ ॥—धूर्वहः, धुर्यः, धौरेयः, धुरीणः, धुरंधरः, इति ५ धुरंधरवृषभस्य ॥—एकधुरीणः, एकधुरः, एकधुरावहः, इति ३ य एकामेव धुरं वहति तस्य यः सर्वापि धुरं वहति स सर्वधुरीण इति ॥—माहेयी, सौरभेयी, गौः,

अर्जुन्यध्या रोहिणी स्यादुत्तमा गोषु नैचिकी	१८४०
वर्णादिभेदात्संज्ञाः स्युः शबलीधवलादयः	१८४१
द्विहायनी द्विवर्षा गौरेकाब्दा त्वेकहायनी	१८४२
चतुरब्दा चतुर्हायण्येवं त्र्यब्दा त्रिहायणी	१८४३
वशा वन्ध्यावतोका तु स्रवद्गर्भाथ संधिनी	१८४४
आक्रान्ता वृषभेणाथ वेहद्गर्भोपघातिनी	१८४५
काल्योपसर्या प्रजने प्रष्ठौही बालगर्भिणी	१८४६
स्यादचण्डी तु सुकरा बहुसूतिः परेष्टुका	१८४७
चिरप्रसूता वष्कयणी धेनुः स्यान्नवसूतिका	१८४८
सुव्रता सुखसंदोह्या पीनोष्ठी पीवरस्तनी	१८४९
द्रोणक्षीरा द्रोणदुग्धा धेनुष्या बन्धके स्थिता	१८५०

उत्ता, माता, शृङ्गिणी, अर्जुनी, अघ्या, रोहिणी, इति ९ गवि । या गोषु उत्तमा सा गौर्नैचिकीति । वर्णावयवप्रमाणादीनां भेदात् गवां संज्ञाः शबली, धवला, इत्यादयः । द्विवर्षा गौर्द्विहायनी इति । एकाब्दा गौः एकहायनी इति चतुरब्दा गौश्चतुर्हायणी इति । त्रिवर्षा त्रिहायणी स्यात् ॥—वशा, वन्ध्या, इति २ वन्ध्यायाः ॥—अवतोका, स्रवद्गर्भा, इति २ अकस्मात्पतितगर्भायाः । वृषभेण मैथुनार्थे आक्रान्ता संधिनी । वृषोपगमनाद्गर्भोपघातिनी वेहदित्युच्यते । स्त्रियाम् । प्रजने काल्या गौरुपसर्या इति । बालगर्भिणी प्रष्ठौही इति ॥—अचण्डी, सुकरा, इति २ अकोपनायाः ॥—बहुसूतिः, परेष्टुका, इति २ बहुप्रसवायाः ॥—चिरप्रसूता, वष्कयणी, इति २ दीर्घकालेन प्रसूतायाः ॥—धेनुः, नवसूतिका, इति २ नूतनप्रसूतायाः । सुव्रता, सुखसंदोह्या, इति २ सुशीलायाः ॥—पीनोष्ठी, पीवरस्तनी, इति २ स्थूलस्तन्याः ॥—द्रोणक्षीरा, द्रोणदुग्धा, इति २ द्रोणव

समांसमीना सा यैव प्रतिवर्षं प्रसूयते	१८५१
ऊधस्तु क्लीबमापीनं समौ शिवककीलकौ	१८५२
न पुंसि दाम संदानं पशुरज्जुस्तु दामनी	१८५३
वैशाखमन्थमन्थानमन्थानो मन्थदण्डके	१८५४
कुठरो दण्डविष्कम्भो मन्थनी गर्गरी समे	१८५५
उष्ट्रे क्रमेलकमयमहाङ्गाः कुरभः शिशुः	१८५६
करभाः स्युः शृङ्खलका दारवैः पादबन्धनैः	१८५७
अजा छागी शुभच्छागवस्तच्छगलका अजे	१८५८
मेढोरभ्रोरणोर्णायुमेषवृष्णय एडके	१८५९
उष्ट्रोरभ्राजवृन्दे स्यादौष्ट्रकौरभ्रकाजकम्	१८६०
चक्रीवन्तस्तु बालेया रासभा गर्दभाः खराः	१८६१

रिमितदुग्धदात्र्याम् । बन्धके स्थिता सा धेनुष्या इति । या वर्षे वर्षे प्रसूयते सा समांसमीनेति ॥—ऊधः, आपीनम्, इति २ गोस्तनस्य । ऊधः क्लीबम् ॥—शिवकः, कीलकः, इति २ गोबन्धनकाष्ठस्य ॥—दाम, संदानम्, इति २ बन्धनरज्जोः । दाम स्त्रीपुंसयोः ॥—पशुरज्जुः, दामनी, इति २ यस्यामेकस्यां बहवो वृषा बध्यन्ते तस्या रज्जोः ॥—वैशाखः, मन्थः, मन्थानः, मन्थाः, मन्थदण्डकः, इति ५ मन्थनदण्डस्य ॥—कुठरः, दण्डविष्कम्भः, इति २ यत्र मन्थदण्डो बध्यते तस्य स्तम्भस्य ॥—मन्थनी, गर्गरी, इति २ मथ्यमानदधिपात्रस्य ॥—उष्ट्रः, क्रमेलकः, मयः, महाङ्गः, इति ४ उष्ट्रस्य । उष्ट्रस्य शिशुः कुरभ इति । दारवैः पादबन्धनैरुपेताः करभाः शृङ्खलकाः स्युरिति ॥—अजा, छागी, इति २ अजायाः ॥—शुभः, छागः, वस्तः, छगलकः, अजः, इति ५ अजस्य ॥ मेढ्रः, उरभ्रः, उरणः, ऊर्णायुः, मेषः, वृष्णिः, एडकः, इति ७ मेषस्य । उष्ट्राणां वृन्दे औष्ट्रकम् । उरभ्राणां वृन्दे औरभ्रकम् । अजाणां वृन्दे अजकम् ॥—चक्रवान्, बालेयः, रासमः,

वैदेहकः सार्थवाहो नैगमो वाणिजो वणिक्	१८६२
पण्याजीवो ह्यापणिकः क्रयविक्रयिकश्च सः	१८६३
विक्रेता स्याद्विक्रयिकः कायकक्रयिकौ समौ	१८६४
वाणिज्यं तु वणिज्या स्यान्मूल्यं वस्तुोऽप्यवक्रयः	१८६५
नीवी परिपणो मूलधनं लाभोऽधिकं फलम्	१८६६
परिदानं परिवर्तो नैमेयनिमयावपि Exchange.	१८६७
शुमानुपनिधिन्यासः प्रतिदानं तदपणम्	१८६८
क्रये प्रसारितं क्रय्यं क्रयं क्रेतव्यमात्रके	१८६९
विक्रेयं पणितव्यं च पण्यं क्रय्यादयस्त्रिषु	१८७०
क्लीवे सत्यापनं सत्यंकारः सत्याकृतिः स्त्रियाम्	१८७१
विपणो विक्रयः संख्याः संख्येये ह्यादश त्रिषु	१८७२

गर्दभः, खरः, इति ५ गर्दभस्य॥—वैदेहकः, सार्थवाहः, नैगमः, वाणिजः, वणिक्, पण्याजीवः, आपणिकः, क्रयविक्रयिकः, इति ८ क्रयविक्रयाभ्यां वर्तमानस्य ॥—विक्रेता, विक्रयिकः, इति २ वस्त्रपात्रादि दत्त्वा तन्मूल्यं गृह्यतः ॥—कायकः, क्रयिकः, इति २ मूल्येन वस्त्रादि गृह्यतः ॥—वाणिज्यम्, वणिज्या, इति २ वणिजां कर्मणि ॥—मूल्यम्, वस्तुः, अवक्रयः, इति ३ विक्रेयवस्तूनां मूल्यस्य ॥—नीवी, परिपणः, मूलधनम्, इति ३ क्रयविक्रयादिव्यवहारे यन्मूलधनं तस्य । मूलधनादधिकं फलं लाभः स्यात् ॥—परिदानम्, परिवर्तः, नैमेयः, निमयः, इति ४ परिवर्तनस्य ॥—उपनिधिः, न्यासः, इति २ निक्षेपस्य । उपनिधिः पुंसि । तस्य अर्पणं प्रतिदानमित्युच्यते । क्रये प्रसारितं क्रय्यमिति । यत्क्रेतव्यमात्रं तत्क्रेयम् ॥—विक्रेयम्, पणितव्यम्, पण्यम्, इति ३ विक्रेयस्य वस्तुनः । त्रिषु ॥—सत्यापनम्, सत्यंकारः, सत्याकृतिः, इति ३ सत्यकारस्य ॥—विपणः, विक्रयः, इति २ विक्रयस्य ।

विंशत्याद्याः सदैकत्वे सर्वाः संख्येयसंख्ययोः	१८७३
संख्यार्थे द्विवहुत्वे स्तस्तासु चानवतेः स्त्रियः	१८७४
पङ्क्तेः शतसहस्रादि क्रमादशगुणोत्तरम्	१८७५
यौतवं द्रुवयं पाय्यमिति मानार्थकं त्रयम्	१८७६
मानं तुलाङ्गुलिप्रस्थैर्गुञ्जाः पञ्चाद्यमाषकः	१८७७
ते षोडशाक्षः कर्षोऽस्त्री पलं कर्षचतुष्टयम्	१८७८
सुवर्णविस्तौ हेम्नोऽक्षे कुरुविस्तस्तु तत्पले	१८७९
तुला स्त्रियां पलशतं भारः स्याद्विंशतिस्तुलाः	१८८०
आचितो दश भाराः स्युः शाकटो भार आचितः	१८८१
कार्षापणः कार्षिकः स्यात्कार्षिके ताम्रिके पणः	१८८२
अस्त्रियामाढकद्रोणौ खारी वाहो निकुञ्चकः	१८८३
कुडवः प्रस्थ इत्याद्याः परिमाणार्थकाः पृथक्	१८८४

एकाद्या अष्टादशान्ताः संख्येये संख्याशब्दा वर्तमानान्निषु । विंशत्याद्याः सर्वाः सदैकत्वे नित्यमेकवचनान्ताः संख्येये संख्यायां च वर्तन्ते । संख्यार्थे द्विवहुवचने स्तः । तासु नवतिपर्यन्ताः स्त्रियाम् । पङ्क्तिर्दशसंख्या तामारभ्य दशगुणं उत्तरं यत्र तादृशं संख्यानं क्रमात् शतम्, सहस्रम्, इत्यादि स्यात् ॥—यौतवम्, द्रुवयम्, पाय्यम्, इति ३ मानार्थकस्य । तन्मानं तुलाङ्गुलिप्रस्थैर्भिद्यते । पञ्च गुञ्जाः आद्यमाषकः । ते षोडश माषा अक्षः, कर्षः, इति २ । कर्षचतुष्टयं पलं स्यात् ॥—सुवर्णः, विस्तः, इति २ हेम्नः सुवर्णस्याक्षे । तस्य पले कुरुविस्त इति । पलानां शतं तुला स्यात् । स्त्रियाम् । विंशतिस्तुलाः भारः स्यात् । दश भाराः आचित इति । यः शाकटः सोऽप्याचित इति ॥—कार्षापणः, कार्षिकः, इति २ राजतकर्षपरिमितरूपकस्य । ताम्रिके तस्मिन् कार्षिके पण इति ॥—आढकः, द्रोणः, खारी, वाहः, निकुञ्चकः, कुडवः, प्रस्थः,

पादस्तुरीयो भागः स्यादंशभागौ तु वण्टके	१८८५
द्रव्यं वित्तं स्वापतेयं रिक्थमृक्थं धनं वसु	१८८६
हिरण्यं द्रविणं द्युम्नमर्थरैविभवा अपि	१८८७
स्यात्कोशश्च हिरण्यं च हेमरूप्ये कृताकृते	१८८८
ताभ्यां यदन्यत्तत्कुप्यं रूप्यं तद्वयमाहतम्	१८८९
गारुत्मतं मरकतमश्मगर्भो हरिन्मणिः	१८९०
शोणरत्नं लोहितकः पद्मरागोऽथ मौक्तिकम्	१८९१
मुक्ताथ विद्रुमः पुंसि प्रवालं पुंनपुंसकम्	१८९२
रत्नं मणिर्द्वयोरश्मजातौ मुक्तादिकेऽपि च	१८९३
स्वर्णं सुवर्णं कनकं हिरण्यं हेम हाटकम्	१८९४
तपनीयं शातकुम्भं गाङ्गेयं भर्म कर्बुरम्	१८९५
चामीकरं जातरूपं महारजतकाञ्चने	१८९६
रुक्मं कार्तस्वरं जाम्बूनदमष्टापदोऽस्त्रियाम्	१८९७

इति ७ परिमाणार्थकाः प्रत्येकं भिन्नार्थकाः । तुर्यो भागः पाद इति ॥—
 अंशः, भागः, वण्टकः, इति, ३ भागमात्रस्य ॥ द्रव्यम्, वित्तम्, स्वापतेयम्,
 रिक्थम्, ऋक्थम्, धनम्, वसु, हिरण्यम्, द्रविणम्, द्युम्नम्, अर्थः, राः, विभवः,
 इति १३ धनस्य ॥—कोशः, हिरण्यम्, इति २ घटिताघटितयोर्हेमरू-
 प्ययोः । ताभ्यां यदन्यत्तत्कुप्यं स्यात् । तद्वयमाहतं रूप्यम् ॥—गारुत्मतम्,
 मरकतम्, अश्मगर्भः, हरिन्मणिः, इति ४ मरकतस्य ॥—शोणरत्नम्, लोहि-
 तकः, पद्मरागः, इति ३ पद्मरागस्य ॥—मौक्तिकम्, मुक्ता, इति २ मुक्तायाः
 ॥—विद्रुमः, प्रवालः, इति २ प्रवालस्य ॥—रत्नम्, मणिः, इति २ अश्म-
 जातौ मुक्तादिके अपि वर्तते । मणिः स्त्रीपुंसयोः ॥—स्वर्णम्, सुवर्णम्,
 कनकम्, हिरण्यम्, हेम, हाटकम्, तपनीयम्, शातकुम्भम्, गाङ्गेयम्, भर्म,
 कर्बुरम्, चामीकरम्, जातरूपम्, महारजतम्, काञ्चनम्, रुक्मम्, कार्तस्वरम्,

शिवलः = (नव्यः) आशुभकः माह्वः

अलंकारसुवर्णं यच्छृङ्गीकनकमित्यदः	१८९८
दुर्वर्णं रजतं रूप्यं खर्जूरं श्वेतमित्यपि	१८९९
रीतिः स्त्रियामारकूटो न स्त्रियामथ ताम्रकम्	१९००
शुल्बं म्लेच्छमुखं द्व्यष्टवरिष्टोदुम्बराणि च	१९०१
लोहोऽस्त्री शस्त्रकं तीक्ष्णं पिण्डं कालायसायसी	१९०२
अश्मसारोऽथ मण्डूरं सिंहाणमपि तन्मले	१९०३
सर्वं च तैजसं लोहं विकारस्त्वयसः कुशी	१९०४
क्षारः काचोऽश्च चपलो रसः सूतश्च पारदे	१९०५
गवलं माहिषं शृङ्गमभ्रकं गिरिजामले	१९०६
स्रोतोञ्जनं तु सौवीरं कापोताञ्जनयामुने	१९०७
तुत्थाञ्जनं शिखिग्रीवं वितुन्नकमयूरके	१९०८
कर्परी दार्विकाक्राथोद्भवं तुत्थं रसाञ्जनम्	१९०९

जाम्बूनदम्, अष्टापदम्, इति १९ सुवर्णस्य । अष्टापदं क्लीवपुंसयोः । यदलंकाररूपं सुवर्णं तत् शृङ्गीकनकमिति ॥—दुर्वर्णम्, रजतम्, रूप्यम्, खर्जूरम्, श्वेतम्, इति ५ रजतस्य ॥ रीतिः, आरकूटः, इति २ पित्तलस्य ॥—ताम्रकम्, शुल्बम्, म्लेच्छमुखम्, द्व्यष्टम्, वरिष्टम्, उदुम्बरम्, इति ६ ताम्रस्य ॥—लोहः, शस्त्रकम्, तीक्ष्णम्, पिण्डम्, कालायसम्, अयः, अश्मसारः, इति ७ लोहस्य ॥—मण्डूरम्, सिंहाणम्, इति २ लोहमलस्य । सर्वमपि तैजसं लोहमिति । अयसो विकारः कुशी स्यात् ॥—क्षारः, काचः, इति २ काचस्य ॥—चपलः, रसः, सूतः, पारदः, इति ४ पारदस्य । यन्माहिषं शृङ्गं तद्गवलमिति ॥—अभ्रकम्, गिरिजामलम्, इति २ अभ्रकस्य ॥—स्रोतोञ्जनम्, सौवीरम्, कापोताञ्जनम्, यामुनम्, इति ४ सौवीराञ्जनस्य ॥—तुत्थाञ्जनम्, शिखिग्रीवम्, वितुन्नकम्, मयूरकम्, कर्परी, इति ५ तुत्थाञ्जनस्य ॥—तुत्थम्, रसाञ्ज-

रसगर्भं ताक्ष्यशैलं गन्धाश्मनि तु गन्धिकः	१९१०
सौगन्धिकश्च चक्षुष्याकुलाल्यौ तु कुलत्थिका	१९११
रीतिपुष्पं पुष्पकेतु पुष्पकं कुसुमाञ्जनम्	१९१२
पिञ्जरं पीतनं तालमालं च हरितालके	१९१३
गैरेयमर्थ्यं गिरिजमश्मजं च शिलाजतु	१९१४
बोलगन्धरसप्राणपिण्डगोपरसाः समाः	१९१५
डिण्डीरोऽन्धिकफः फेनः सिन्दूरं नागसंभवम्	१९१६
नागसीसकयोगेष्टवप्राणि त्रपु पिच्चटम्	१९१७
रङ्गवङ्गे अथ पिचुस्तूलोऽथ कमलोत्तरम्	१९१८
स्यात्कुसुम्भं वह्निशिखं महारजनमित्यपि	१९१९
मेषकम्बल ऊर्णायुः शशोर्णं शशलोमनि	१९२०

नम्, रसगर्भम्, ताक्ष्यशैलम्, इति ४ रसाञ्जनस्य । तत्र तुत्थं दार्विकाकाथो-
द्भवम् ॥—गन्धाश्मा, गन्धिकः, सौगन्धिकः, इति ३ गन्धकस्य ॥—चक्षुष्या,
कुलाली, कुलत्थिका, इति ३ तुत्थविशेषस्य ॥—रीतिपुष्पम्, पुष्पकेतु,
पुष्पकम्, कुसुमाञ्जनम्, इति ४ संतप्तपित्तलादुत्पन्नस्य ॥—पिञ्जरम्, पीत-
नम्, तालम्, आलम्, हरितालकम्, इति ५ हरितालस्य ॥—गैरेयम्, अ-
र्थ्यम्, गिरिजम्, अश्मजम्, शिलाजतु, इति ५ शिलाजतुनः ॥—बोलः,
गन्धरसः, प्राणः, पिण्डः, गोपरसः, इति ५ गन्धरसस्य ॥—डिण्डीरः, अ-
न्धिकफः, फेनः, इति ३ समुद्रफेनस्य ॥—सिन्दूरम्, नागसंभवम्, इति २
सिन्दूरस्य ॥—नागम्, सीसकम्, योगेष्टम्, वप्रम्, इति ४ सीसस्य ॥—त्रपु,
पिच्चटम्, रङ्गम्, वङ्गम्, इति ४ वङ्गस्य ॥—पिचुः, तूलः, इति २ कार्पासस्य
॥—कमलोत्तरम्, कुसुम्भम्, वह्निशिखम्, महारजनम्, इति ४ कुसुम्भस्य ॥—
मेषकम्बलः, ऊर्णायुः, इति २ कम्बलस्य ॥—शशोर्णं, शशलोमं, इति २

मधु क्षौद्रं माक्षिकादि मधूच्छिष्टं तु सिक्थकम्	१९२१
मनःशिला मनोगुप्ता मनोह्रा नागजिह्विका	१९२२
नैपाली कनुटी गोला यवक्षारो यवाग्रजः	१९२३
पाक्योऽथ सर्जिकाक्षारः कापोतः सुखवर्चकः	१९२४
सौवर्चलं स्याद्रुचकं त्वक्क्षीरी वंशरोचना	१९२५
शिथुजं श्वेतमरिचं मोरटं मूलमैक्षवम्	१९२६
ग्रन्थिकं पिप्पलीमूलं चटकाशिर इत्यपि	१९२७
गोलोमी भूतकेशो ना पत्राङ्गं रक्तचन्दनम्	१९२८
त्रिकटु त्र्यूषणं व्योषं त्रिफला तु फलत्रिकम्	१९२९

शशलोम्नः ॥—मधु, क्षौद्रम्, माक्षिकम्, इति ३ मधुनः ॥—मधूच्छिष्टम्, सिक्थकम्, इति २ मधूच्छिष्टस्य ॥—मनःशिला, मनोगुप्ता, मनोह्रा, नाग-जिह्विका, इति ४ मनःशिलायाः ॥—नैपाली, कुनुटी, गोला, इति ३ नैपा-लदेशोद्भवमनःशिलायाः ॥—यवक्षारः, यवाग्रजः, पाक्यः, इति ३ यव-क्षारस्य ॥—सर्जिकाक्षारः, कापोतः सुखवर्चकः, इति ३ क्षारभेदस्य ॥—सौवर्चलम्, रुचकम्, इति २ क्षारभेदस्य ॥—त्वक्क्षीरी, वंशरोचना, इति २ वेणुजन्यस्यौषधिविशेषस्य ॥—शिथुजम्, श्वेतमरिचम्, इति २ सौ-भाञ्जनबीजस्य । इक्षुसंवन्धिमूलकं मोरटं स्यात् ॥—ग्रन्थिकम्, पिप्पलीमू-लम्, चटकाशिरः, इति ३ पिप्पलीमूलस्य ॥—गोलोमी, भूतकेशः, इति २ भूतकेशस्य ॥—पत्राङ्गम्, रक्तचन्दनम् । इति २ रक्तचन्दनसदृशस्य रक्तसारस्य ॥—त्रिकटु, त्र्यूषणम्, व्योषम्, इति ३ शुण्ठपिप्पलीमरी-चानां समाहारस्य ॥—त्रिफला, फलत्रिकम्, इति २ हरीतक्यामलक-विभीतकफलानां समाहारस्य ॥

११. शूद्रवर्गः ।

शूद्राश्चावरवर्णाश्च वृषलाश्च जघन्यजाः	१९३०
आ चण्डालास्तु संकीर्णा अम्बष्ठकरणादयः	१९३१
शूद्राविशोस्तु करणोऽम्बष्ठो वैश्याद्विजन्मनोः	१९३२
शूद्राक्षत्रिययोरुग्रो मागधः क्षत्रियाविशोः	१९३३
माहिष्योऽर्याक्षत्रिययोः क्षत्तार्याशूद्रयोः सुतः	१९३४
ब्राह्मण्यां क्षत्रियात्सूतस्तस्यां वैदेहको विशः	१९३५
रथकारस्तु माहिष्यात्करण्यां यस्य संभवः	१९३६
स्याच्चण्डालस्तु जनितो ब्राह्मण्यां वृषलेन यः	१९३७
कारुः शिल्पी संहतैस्तैर्द्वयोः श्रेणिः सजातिभिः	१९३८
कुलकः स्यात्कुलश्रेष्ठी मालाकारस्तु मालिकः	१९३९
कुम्भकारः कुलालः स्यात्पलगण्डस्तु लेपकः	१९४०

१९३०-२०२३ शूद्रः, अवरवर्णः, वृषलः, जघन्यजः, इति ४ शूद्रस्य ।
 चण्डालो ब्राह्मण्यां शूद्राजातस्तमभिव्याप्य वक्ष्यमाणा अम्बष्ठकरणादयः संकीर्णाः ।
 शूद्रावैश्ययोः सुतः करण इति । वैश्यायां ब्राह्मणाजातः सुतोऽम्बष्ठः । शूद्रायां
 क्षत्रियाजातः उग्रः । क्षत्रियायां वैश्याजातो मागधः । वैश्यायां क्षत्रियाजातो
 माहिष्यः । क्षत्रियायां शूद्राजातः क्षत्ता । ब्राह्मण्यां क्षत्रियाजातः सूत इति ।
 ब्राह्मण्यां वैश्याजातो वैदेहकः । करण्यां माहिष्याजातो रथकारः स्यात् । ब्राह्मण्यां
 वृषलेन य उत्पादितः स चण्डालः स्यात् ॥—कारुः, शिल्पी, इति २ चित्रका-
 रादेः । तैः सजातिभिः संहतैः श्रेणिः स्त्रीपुंसयोः ॥—कुलकः, कुलश्रेष्ठी, इति
 २ शिल्पिकुलप्रधानस्य ॥—मालाकारः, मालिकः, इति २ मालाकारस्य
 ॥—कुम्भकारः, कुलालः, इति २ कुलालस्य ॥—पलगण्डः, लेपकः, इति २

तन्तुवायः कुविन्दः स्यात्तुन्नवायस्तु सौचिकः	१९४१
रङ्गाजीवश्चित्रकरः शस्त्रमार्जोऽसिधावकः	१९४२
पादूकृच्चर्मकारः स्याद्ब्योकारो लोहकारकः	१९४३
नाडिंधमः स्वर्णकारः कलादो रुक्मकारकः	१९४४
स्याच्छाङ्खिकः काम्बविकः शौल्विकस्ताम्रकुट्टकः	१९४५
तक्षा तु वर्धकिस्त्वष्टा रथकारस्तु काष्ठतट्	१९४६
ग्रामाधीनो ग्रामतक्षः कौटतक्षोऽनधीनकः	१९४७
क्षुरी मुण्डी दिवाकीर्तिनापितान्तावसायिनः	१९४८
निर्णेजकः स्याद्रजकः शौण्डिको मण्डहारकः	१९४९
जावालः स्यादजाजीवो देवाजीवस्तु देवलः	१९५०
स्यान्माया शाम्बरी मायाकारस्तु प्रतिहारकः	१९५१

गृहादौ लेपकारस्य ॥—तन्तुवायः, कुविन्दः, इति २ पटानां निर्मातरि

॥—तुन्नवायः, सौचिकः, इति २ कञ्चुक्यादेर्निर्मातरि ॥—रङ्गाजीवः,

चित्रकरः, इति २ चित्रकारस्य ॥—शस्त्रमार्जः, असिधावकः, इति २

शस्त्रघर्षणोपजीविनः ॥—पादूकृत, चर्मकारः, इति २ चर्मकारस्य ॥—

व्योकारः, लोहकारकः, इति २ लोहकारस्य ॥—नाडिंधमः, स्वर्णकारः, क-

लादः, रुक्मकारकः, इति ४ स्वर्णकारस्य ॥—शाङ्खिकः, काम्बविकः, इति २

शङ्खवलययादेः कर्तरि ॥—शौल्विकः, ताम्रकुट्टकः, इति २ ताम्रकुट्टकस्य

॥—तक्षा, वर्धकिः, त्वष्टा, रथकारः, काष्ठतट्, इति ५ वर्धकेः । ग्रामाधीनो

यस्तक्षा स ग्रामतक्ष इति । अनधीनकः कौटतक्षः स्यात् ॥—क्षुरी, मुण्डी,

दिवाकीर्तिः, नापितः, अन्तावसायी, इति ५ नापितस्य ॥—निर्णेजकः,

रजकः, इति २ वस्त्राणां धावकस्य ॥—शौण्डिकः, मण्डहारकः, इति २

मण्डहारकस्य ॥—जावालः, जाजीवः, इति २ जावावालस्य ॥—देवा-

जीवः, देवलः, इति २ देवसेवोपजीविनः ॥—माया, शाम्बरी, इति २

शैलालिनस्तु शैलूषा जायाजीवाः कृशाश्विनः	१९५२
भरता इत्यपि नटाश्चारणास्तु कुशीलवाः	१९५३
मार्दङ्गिका मौरजिकाः पाणिवादास्तु पाणिघाः	१९५४
वेणुध्माः स्युर्वैणविका वीणावादास्तु वैणिकाः	१९५५
जीवान्तकः शाकुनिको द्वौ वागुरिकजालिकौ	१९५६
वैतंसिकः कौटिकश्च मांसिकश्च समं त्रयम्	१९५७
भृतको भृतिभुक्कर्मकरो वैतनिकोऽपि सः	१९५८
वार्तावहो वैवधिको भारवाहस्तु भारिकः	१९५९
विवर्णः पामरो नीचः प्राकृतश्च पृथग्जनः	१९६०
निहीनोऽपसदो जाल्मः क्षुलकश्चेतरश्च सः	१९६१
भृत्ये दासेरदासेयदासगोप्यकचेटकाः	१९६२

इन्द्रजालस्य॥—मायाकारः, प्रतिहारकः, इति २ मायाविनः ॥—शैलाली, शै-
लूषः, जयाजीवः, कृशाश्वी, भरतः, नटः, इति ६ नटेषु ॥—चारणः, कुशीलवः, इति
२ कथकानाम् ॥—मार्दङ्गिकाः, मौरजिकाः, इति २ मृदङ्गवादनकुशलानाम् ॥
पाणि वादाः, पाणिघाः, इति २ पाणिवादानाम् ॥—वेणुध्माः, वैणविकाः, इति
२ वेणुवादिनाम् ॥—वीणावादाः, वैणिकाः, इति २ वीणावादनं
शिल्पमेषाम् ॥ जीवान्तकः, शाकुनिकः, इति २ पक्षिणां हन्तरि ॥—
वागुरिकः, जालिकः, इति २ जालेन मृगान्वधतः ॥—वैतंसिकः, कौटि-
कः, मांसिकः, इति ३ मांसविक्रयजीविनः ॥—भृतकः, भृतिभुक्, कर्मकरः,
वैतनिकः, इति ४ वेतनोपजीविनः ॥—वार्तावहः, वैवधिकः, इति २ वार्ताया
वाहके ॥—भारवाहः, भारिकः, इति २ भारिकस्य ॥—विवर्णः, पामरः,
नीचः, प्राकृतः, पृथग्जनः, निहीनः, अपसदः, जाल्मः, क्षुलकः, इतरः, इति
१० नीचस्य ॥—भृत्यः, दासेरः, दासेयः, दासः, गोप्यकः, चेटकः,

नियोज्यकिंकरप्रैष्यभुजिष्यपरिचारकाः	१९६३
पराचितपरिस्कन्दपरजातपरैधिताः	१९६४
मन्दस्तुन्दपरिमृज आलस्यः शीतकोऽलसोऽनुष्णः	१९६५
दक्षे तु चतुरपेशलपटवः सूथान उष्णश्च	१९६६
चण्डालप्लवमातङ्गदिवाकीर्तिजनंगमाः	१९६७
निषादश्वपचावन्तेवासिचाण्डालपुक्कसाः	१९६८
भेदाः किरातशबरपुलिन्दा म्लेच्छजातयः	१९६९
व्याधो मृगवधाजीवो मृगयुर्लुब्धकोऽपि सः	१९७०
कौलेयकः सारमेयः कुकुरो मृगदंशकः	१९७१
शुनको भषकः श्वा स्यादलर्कस्तु स योगितः	१९७२
श्वा विश्वकद्रुर्मृगयाकुशलः सरमा शुनी	१९७३
विट्चरः सूकरो ग्राम्यो वर्करस्तरुणः पशुः	१९७४

नियोज्यः, किंकरः, प्रैष्यः, भुजिष्यः, परिचारकः, इति ११ दासस्य ॥—पराचितः,
परिस्कन्दः, परजातः, परैधितः, इति ४ परेण संवर्धितस्य ॥—मन्दः,
तुन्दपरिमृजः, आलस्यः, शीतकः, अलसः, अनुष्णः इति ६ अलसस्य ॥—
दक्षः, चतुरः, पेशलः, पटुः, सूथानः, उष्णः, इति ६ दक्षस्य ॥—चण्डालः, प्लवः,
मातङ्गः, दिवाकीर्तिः, जनंगमः, निषादः, श्वपचः, अन्तेवासी, चाण्डालः, पुक्कसः,
इति १० चाण्डालस्य ॥—किरातः, शबरः, पुलिन्दः, इति ३ चण्डालभेदाः ॥—
व्याधः, मृगवधाजीवः, मृगयुः, लुब्धकः, इति ४ व्याधस्य ॥—कौलेयकः,
सारमेयः, कुकुरः, मृगदंशकः, शुनकः, भषकः, श्वा, इति ७ शुनकस्य । यो-
गितः श्वा अलर्कः स्यात् । यो मृगयाकुशलः श्वा स विश्वकद्रुरिति । शुनी
सरमा स्यात् । ग्राम्यः सूकरः विट्चरः स्यात् । यस्तरुणः, पशुः स

आच्छोदनं मृगव्यं स्यादाखेटो मृगया स्त्रियाम्	१९७५
दक्षिणारुलुब्धयोगादक्षिणेर्मा कुरङ्गकः	१९७६
चौरैकागारिकस्तेनदस्युतस्करमोषकाः	१९७७
प्रतिरोधिपरास्कन्दिपाटच्चरमलिम्लुचाः	१९७८
चौरिका सैन्यचौर्ये च स्तेयं लोप्त्रं तु तद्धने	१९७९
<u>वीतंसस्तूपकरणं बन्धने मृगपक्षिणाम्</u> <i>6 case</i>	१९८०
उन्माथः कूटयन्त्रं स्याद्वागुरा मृगबन्धनी	१९८१
शुल्वं वराटकं स्त्री तु रज्जुस्त्रिषु वटी गुणः	१९८२
उद्धाटनं घटीयन्त्रं सलिलोद्वाहनं प्रहेः	१९८३
पुंसि वेमा वायदण्डः सूत्राणि नरि तन्तवः	१९८४
वाणिर्व्यूतिः स्त्रियौ तुल्ये पुस्तं लेप्यादिकर्मणि	१९८५

चर्कर इति ॥—आच्छोदनम्, मृगव्यम्, आखेटः, मृगया, इति ४ पापद्वेः । लुब्ध-
योगादक्षिणारुः कुरङ्गको दक्षिणेर्मा स्यात् ॥—चौरः, ऐकागारिकः, स्तेनः
दस्युः, तस्करः, मोषकः, प्रतिरोधिः, परास्कन्दिः, पाटच्चरः, सलिम्लुचः, इति,
१० चोरस्य । चौरिका, सैन्यम्, स्तेयम्, चौर्यम्, इति ४ स्तेयस्य ।
चौर्यं धनं लोप्त्रं स्यात् । मृगपक्षिणां बन्धने यदुपकरणं स
वीतंस इति ॥—उन्माथः, कूटयन्त्रम्, इति २ मृगपक्षिवन्धनयन्त्रस्य ॥—
वागुरा, मृगबन्धनी, इति २ जालीकृतरज्जुविशेषे ॥—शुल्वम्, वरा-
टकम्, रज्जुः, वटी, गुणः, इति ५ रज्जोः । रज्जुः, स्त्रियाम् । वटी त्रिषु ।
प्रहेः सलिलोद्वाहने उद्धाटनम्, घटीयन्त्रम्, इति २ ॥—वेमा, वायदण्डः,
इति २ वायदण्डस्य ॥—सूत्राणि, तन्तवः, इति २ सूत्राणाम् ।
तन्तुः पुंसि ॥—वाणिः, व्यूतिः, इति २ तन्तुवानस्य । लेप्यादिकर्मणि पुस्त-

पाञ्चालिका पुत्रिका स्याद्वस्त्रदन्तादिभिः कृता	१९८६
जतुत्रपुविकारे तु जातुषं त्रापुषं त्रिषु	१९८७
पिटकः पेटकः पेडा मञ्जूषाथ विहङ्गिका	१९८८
भारयष्टिस्तदालम्बि शिक्यं काचोऽथ पादुका	१९८९
पादूरूपानत्स्त्री सैवानुपदीना पदायता	१९९०
नध्री वध्री वरत्रा स्यादश्वादेस्ताडनी कशा	१९९१
चाण्डालिका तु कण्डोलवीणा चण्डालवल्लकी	१९९२
नाराची स्यादेषणिका शाणस्तु निकषः कषः	१९९३
व्रश्चनः पत्रपरशुरीषिका तूलिका समे	१९९४
तैजसावर्तनी मूषा भस्त्रा चर्मप्रसेविका	१९९५

मिति । वस्त्रदन्तादिभिः कृता पुत्रिका पाञ्चालिका स्यात् । दन्तो गजदन्तः, आदिना चर्मकाष्ठमुच्छिष्टेयादिग्रहणम् । जतुविकारो जातुषम् । त्रपुविकार-स्त्रापुषम् ॥—पिटकः, पेटकः, पेडा, मञ्जूषा, इति ४ वस्त्रालङ्कारादि-स्थापनमञ्जूषायाः ॥—विहङ्गिका, भारयष्टिः, इति २ शिक्याधारल-गुडस्य । तस्यां भारयष्ट्यामालम्ब्यते शिक्यम्, काचः इति २ ॥—पादुका, पादूः, उपानत्, इति ३ पादत्राणस्य । सैवोपानत् पदायता अनुपदीना इति ॥—नध्री, वध्री, वरत्रा, इति ३ चर्ममय्या रज्ज्वाः ॥—अश्वादेस्ता-डनी कशा स्यात् ॥—चाण्डालिका, कण्डोलवीणा, चण्डालवल्लकी, इति ३ चाण्डालिकायाः ॥—नाराची, एषणिका, इति २ स्वर्णकाराणां नारा-चाकृतिलोहशलाकायाः, ॥—शाणः, निकषः, कषः, इति ३ स्वर्णघर्ष-णशिलायाः ॥—व्रश्चनः, पत्रपरशुः, इति २ स्वर्णादिच्छेदनार्थस्य परशोः ॥—रिषिका, तूलिका, इति ३ शलाकाभेदस्य । तैजसावर्तनी मूषा स्यात् ॥ भस्त्रा, चर्मप्रसेविका, इति २ अग्निज्वलनार्थस्य चर्मप्रसेवकस्य ॥—

आस्फोटनी वेधनिका कृपाणी कर्तरी समे	१९९६
वृक्षादनी वृक्षभेदी टङ्कः पाषाणदारणः	१९९७
ऋकचोऽस्त्री करपत्रमारा चर्मप्रभेदिका	१९९८
सूर्मीं स्थूणायःप्रतिमा शिल्पं कर्म कलादिकम्	१९९९
प्रतिमानं प्रतिविम्बं प्रतिमा प्रतियातना प्रतिच्छाया	२०००
प्रतिकृतिरर्चा पुंसि प्रतिनिधिरुपमोपमानं स्यात्	२००१
वाच्यलिङ्गाः समस्तुल्यः सदृक्षः सदृशः सदृक्	२००२
साधारणः समानश्च स्युरुत्तरपदे त्वमी	२००३
निभसंकाशनीकाशप्रतीकाशोपमादयः	२००४
कर्मण्या तु विधाभृत्याभृतयो भर्म वेतनम्	२००५
भरण्यं भरणं मूल्यं निर्वेशः पण इत्यपि	२००६

आस्फोटनी, वेधनिका, इति २ मण्यादेर्वेधोपयुक्तस्य शस्त्रभेदस्य ॥—
 कृपाणी, कर्तरी, इति २ कर्तर्याः ॥—वृक्षादनी, वृक्षभेदी, इति २ वृक्ष-
 भेदनार्थस्य शस्त्रभेदस्य ॥—टङ्कः, पाषाणदारणः, इति २ पाषाणदार-
 णार्थस्य घनभेदस्य ॥—ऋकचः, करपत्रम्, इति २ काष्ठादिविदारणा-
 र्थस्य शस्त्रस्य ॥—आरा, चर्मप्रभेदिका, इति २ चर्मखण्डनार्थस्य शस्त्र-
 भेदस्य ॥—सूर्मी, स्थूणा, अयःप्रतिमा, इति ३ लोहप्रतिमायाः । कलागीत-
 नृत्यादिकं यत्कर्म तच्छिल्पम् ॥—प्रतिमानम्, प्रतिविम्बम्, प्रतिमा, प्रतिया-
 तना, प्रतिच्छाया, प्रतिकृतिः, अर्चा, प्रतिनिधिः, इति ८ प्रतिमायाः ।
 प्रतिनिधिः पुंसि ॥—उपमा, उपमानम्, इति २ उपमितकरणस्य ।
 समः, तुल्यः, सदृक्षः, सदृशः, सदृक्, साधारणः, समानः, इति ७ स-
 मान्तरस्य । अमी उत्तरपदे स्थिताः सदृशपर्यायाः—निभः, संकाशः, नी-
 काशः, प्रतीकाशः, उपमा, इति ५ ॥—कर्मण्या, विधा, भृत्या, भृतिः, भर्म, वे-
 तनम्, भरण्यम्, भरणम्, मूल्यम्, निर्वेशः, पणः, इति ११ वेतनस्य ॥—

सुरा हलिप्रिया हाला परिसुद्धरुणात्मजा	२००७
गन्धोत्तमाप्रसन्नेराकादम्बर्यः परिस्रुता	२००८
मदिरा कश्यमद्ये चाप्यवदंशस्तु भक्षणम्	२००९
शुण्डापानं मदस्थानं मधुवारा मधुक्रमाः	२०१०
मध्वासवो माधवको मधु माध्वीकमद्वयोः	२०११
मैरेयमासवः सीधुर्मैदको जगलः समौ	२०१२
संधानं स्यादभिषवः किण्वं पुंसि तु नम्रहूः	२०१३
कारोत्तरः सुरामण्ड आपानं पानगोष्ठिका	२०१४
चषकोऽस्त्री पानपात्रं सरकोऽप्यनुतर्षणम्	२०१५
धूर्तोऽक्षदेवी कितवोऽक्षधूर्तो द्यूतकृतसमाः	२०१६
स्युर्लम्नकाः प्रतिभुवः सभिका द्यूतकारकाः	२०१७

सुरा, हलिप्रिया, हाला, परिस्रुत, वरुणात्मजा, गन्धोत्तमा, प्रसन्ना, इरा, कादम्बरी, परिस्रुता, मदिरा, कश्यम, मद्यम्, इति १३ मद्यस्य । तत्र यद्भक्षणं सोऽवदंश इति ॥—शुण्डापानम्, मदस्थानम्, इति २ मद्यगृहस्य ॥—मधुवारः, मधु-
क्रमः, इति २ मधुपानपरिपाठ्याः ॥—मध्वासवः, माधवकः, मधु, माध्वी-
कम्, इति ४ मधुकुपुष्पोद्भवस्य मद्यस्य । तत्र माध्वीकं मधु च क्लीबे एव
॥—मैरेयम्, आसवः, सीधुः, इति ३ इक्षुशाकादिजन्यस्य मद्यस्य ॥—
मैदकः, जगलः, इति २ सुराकलकस्य ॥—संधानम्, अभिषवः इति २ मद्य-
संधानस्य ॥—किण्वम्, नम्रहूः, इति २ तण्डुलादिद्रव्यकृतसुराबीजस्य ।
सुराया मण्डः कारोत्तर इति ॥—आपानम्, पानगोष्ठिका, इति २ पानार्था-
याः सभायाः ॥—चषकः, पानपात्रम्, इति २ मद्यपात्रस्य । चषकः पुं-
पुंसकयोः ॥—सरकः, अनुतर्षणम्, इति २ मद्यपानस्य ॥—धूर्तः, अक्षदेवी,
कितवः, अक्षधूर्तः, द्यूतकृत, इति ५ द्यूतकृतः ॥—लम्नकः, प्रतिभूः, इति

द्यूतोऽस्त्रियामक्षवती कैतवं पण इत्यपि	२०१८
पणोऽक्षेषु ग्लहोऽक्षास्तु देवनाः पाशकाश्च ते	२०१९
परिणायस्तु शारीणां समन्तान्नयनेऽस्त्रियाम्	२०२०
अष्टापदं शारिफलं प्राणिद्यूतं समाह्वयः	२०२१
उक्ता भूरिप्रयोगत्वादेकस्मिन्येऽत्र यौगिकाः	२०२२
ताद्धर्म्यादन्यतो वृत्तावूह्या लिङ्गान्तरेऽपि ते	२०२३

१२. काण्डसमाप्तिः ।

इत्यमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुशासने	२०२४
द्वितीयकाण्डो भूम्यादिः साङ्ग एव समर्थितः	२०२५

२ ऋणादौ प्रतिनिधिभूतस्य ॥—सभिकाः, द्यूतकारकाः, इति २ ये द्यूतं कारयन्ति तेषाम् । द्यूतः, अक्षवती, कैतवम्, पणः, इति ४ द्यूतस्य ॥—पणः, ग्लहः, इति २ पणस्य ॥—अक्षः, देवनः, पाशकः, इति ३ पाशकस्य । शारीणामितस्ततो नयने परिणाय इति ॥—अष्टापदम्, शारिफलम्, इति २ शारीणामाधारस्य । प्राणिद्यूतं समाह्वय इति । अत्र केषांचिल्लिङ्गभेदविधानाभावात्प्राप्तमपूर्णत्वं परिहरति । उक्ता इति । अत्र यौगिकाः भूरिप्रयोगत्वादेकस्मिन्नेव लिङ्गे उक्ता अन्यतस्ताद्धर्म्यालिङ्गान्तरेऽप्यूहनीयाः । अपिशब्दात् करणकुलालादयः पुंसि स्त्रियां च वर्तन्त इति ज्ञेयम् ॥—

२०२४-२०२५ इति मया अमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुशासने भूम्यादिर्द्वितीयः काण्डः साङ्ग एव समर्थितः ॥

तृतीयं काण्डम् ।

१. वर्गभेदाः ।

विशेष्यनिघ्नैः संकीर्णैर्नानार्थैरव्ययैरपि २०२६

लिङ्गादिसंग्रहैर्वर्गाः सामान्ये वर्गसंश्रयाः २०२७

२. परिभाषा ।

स्त्रीदाराद्यैर्यद्विशेष्यं यादृशैः प्रस्तुतं पदैः २०२८

गुणद्रव्यक्रियाशब्दास्तथा स्युस्तस्य भेदकाः २०२९

३. विशेष्यनिघ्नवर्गः ।

सुकृती पुण्यवान्धन्यो महेच्छस्तु महाशयः २०३०

हृदयालुः सुहृदयो महोत्साहो महोद्यमः २०३१

२०२६-२०२७ वक्ष्यमाणवर्गानाह—सामान्ये साधारणत्वात्सामान्याख्येऽस्मिन्काण्डे विशेष्यनिघ्नैर्विशेष्यं स्त्रीदारादिपूर्वोक्तं तदधीनलिङ्गवचनैः, तथा संकीर्णैः परस्परविजातीयार्थैः, तथा नानार्थैः अनेकार्थेषु वर्तमानैः, अव्ययैराडादिभिर्लिङ्गसंग्रहैः उपलक्षितास्तत्तन्नामका वर्गाः । वक्ष्यन्त इति शेषः ॥

२०२८-२०२९ यादृशैः स्त्रीलिङ्गत्वादियुक्तैः स्त्रीदाराद्यैः पदैर्यद्विशेष्यं स्त्रीदारादिरूपं यथा प्रस्तुतं प्रकान्तं तस्य विशेष्यस्य भेदका व्यावर्तका गुणद्रव्यक्रियाविशिष्टाः शब्दास्तथा स्युः । तत्र गुणः सुकृतादिः । तद्विशिष्टो यथा—‘सुकृतिनी स्त्री’, ‘सुकृतिनो दाराः’, ‘सुकृति कुलम्’ । द्रव्यं दण्डादि । तद्विशिष्टो यथा—‘दण्डिनी स्त्री’, ‘दण्डिनो दाराः’, ‘दण्डि कुलम्’ । क्रिया प्रचनाविद्यापारः । तद्विशिष्टो यथा—‘पाचिका स्त्री’, ‘पाचका दाराः’, ‘पाचकं कुलम्’ ॥

२०३०-२०३१ सुकृती, पुण्यवान्, धन्यः, इति ३ भाग्यसंपन्नस्य ॥—महेच्छः, महाशयः, इति २ उदारचित्तस्य ॥—दयालुः, सुहृदयः, इति २ प्रशस्तचित्तस्य ॥—महोत्साहः, महोद्यमः, इति २ महोद्यमस्य ॥—

प्रवीणे निपुणाभिज्ञविज्ञनिष्णातशिक्षिताः	२०३२
वैज्ञानिकः कृतमुखः कृती कुशल इत्यपि	२०३३
पूज्यः प्रतीक्ष्यः <u>सांशयिकः संशयापन्नमानसः</u>	२०३४
दक्षिणीयो दक्षिणार्हस्तत्र दक्षिण्य इत्यपि	२०३५
स्युर्वदान्यस्थूललक्ष्यदानशौण्डा बहुप्रदे	२०३६
जैवातृकः स्यादायुष्मानन्तर्वाणिस्तु शास्त्रवित्	२०३७
परीक्षकः कारणिको वरदस्तु समर्थकः	२०३८
हर्षमाणो विकुर्वाणः प्रमना हृष्टमानसः	२०३९
दुर्मना विमना अन्तर्मनाः स्यादुत्क उन्मनाः	२०४०
दक्षिणे सरलोदारौ सुकलो दातृभोक्तरि	२०४१
तत्परे प्रसितासक्ताविष्टार्थोद्युक्त उत्सुकः	२०४२

प्रवीणः निपुणः, अभिज्ञः, विज्ञः, निष्णातः, शिक्षितः, वैज्ञानिकः, कृतमुखः, कृती, कुशलः, इति १० प्रवीणस्य ॥—पूज्यः, प्रतीक्ष्यः, इति २ पूज्यस्य ॥—सांशयिकः, संशयापन्नमानसः, इति २ संशयापन्नमानसस्य ॥—दक्षिणीयः, दक्षिणार्हः, दक्षिण्यः, इति ३ दक्षिणार्हस्य ॥—वदान्यः, स्थूललक्ष्यः, दानशौण्डः, बहुप्रदः, इति ४ दानशूरस्य ॥—जैवातृकः, आयुष्मान्, इति २ आयुष्मतः ॥—अन्तर्वाणिः, शास्त्रवित्, इति २ शास्त्रज्ञस्य ॥—परीक्षकः, कारणिकः, इति २ प्रमाणैरर्थनिश्चायकस्य ॥ वरदः, समर्थकः, इति २ वराणां दातरि ॥ हर्षमाणः, विकुर्वाणः, प्रमनाः, हृष्टमानसः, इति ४ हृष्टचेतसः ॥—दुर्मनाः, विमनाः, अन्तर्मनाः, इति ३ व्याकुलचेतसः ॥—उत्कः, उन्मनाः, इति २ उत्कण्ठितस्य ॥—दक्षिणः, सरलः, उदारः, इति ३ सरलस्य । दातृभोक्तरि सुकल इति ॥ तत्परः, प्रसितः, आसक्तः, इति ३ तत्परस्य ॥—इष्टार्थोद्युक्तः, उत्सुकः, इति २ अभिमतार्थे सोद्यो-

प्रतीते प्रथितख्यातवित्तविज्ञातविश्रुताः	२०४३
गुणैः प्रतीते तु कृतलक्षणाहतलक्षणौ	२०४४
इभ्य आढ्यो धनी स्वामी त्वीश्वरः पतिरीशिता	२०४५
अधिभूर्नायको नेता प्रभुः परिवृढोऽधिपः	२०४६
अधिकर्द्धिः समृद्धः स्यात्कुटुम्बव्यापृतस्तु यः	२०४७
स्यादभ्यागारिकस्तस्मिन्नुपाधिश्च पुमानयम्	२०४८
वराङ्गरूपोपेतो यः सिंहसंहननो हि सः	२०४९
निर्वार्यः कार्यकर्ता यः संपन्नः सत्त्वसंपदा	२०५०
अवाचि मूकोऽथ मनोजवसः पितृसन्निभः	२०५१
सत्कृत्यालंकृतां कन्यां यो ददाति स कूकुदः	२०५२
लक्ष्मीवाँलक्ष्मणः श्रीलः श्रीमान्स्निग्धस्तु वत्सलः	२०५३
स्यादयालुः कारुणिकः कृपालुः सूरतः समाः	२०५४

गस्य ॥—प्रतीतः, प्रथितः, ख्यातः, वित्तः, विज्ञातः, विश्रुतः, इति ६ ख्यात-
 स्य ॥—कृतलक्षणः, आहतलक्षणः, इति २ शौर्यादिभिः ख्याते ॥—
 इभ्यः, आढ्यः, धनी, इति ३ धनिनः ॥—स्वामी, ईश्वरः, पतिः, ईशिता,
 अधिभूः, नायकः, नेता, प्रभुः, परिवृढः, अधिपः, इति १० प्रभोः ॥—अधि-
 कर्द्धिः, समृद्धः, इति २ सुसंपन्नस्य ॥—कुटुम्बव्यापृतः, अभ्यागारिकः,
 उपाधिः, इति ३ कुटुम्बपोषणादिव्यापारयुक्तस्य । वरैरङ्गरूपैरुपेतो यः स
 सिंहसंहनन इति । यः सत्त्वसंपदा संपन्नः सन्कार्यं करोति स निर्वार्य इति ॥
 —अवाक्, मूकः, इति २ मूकस्य ॥—मनोजवसः, पितृसन्निभः, इति २
 पितृतुल्यस्य । आदरपूर्वकमलंकृतां कन्यां यो ददाति स कूकुद इति ॥—
 लक्ष्मीवान्, लक्ष्मणः, श्रीलः, श्रीमान्, इति ४ लक्ष्मीवतः ॥—स्निग्धः,
 वत्सलः, इति ३ स्नेहयुक्तस्य ॥—दयालुः, कारुणिकः, कृपालुः, सूरतः,

स्वतन्त्रोऽपावृतः स्वैरी स्वच्छन्दो निरवग्रहः	२०५५
परतन्त्रः पराधीनः परवान्नाथवानपि	२०५६
अधीनो निघ्न आयत्तोऽस्वच्छन्दो गृह्यकोऽप्यसौ	२०५७
खलपूः स्याद्बहुकरो दीर्घसूत्रश्चिरक्रियः	२०५८
जाल्मोऽसमीक्ष्यकारी स्यात्कुण्ठो मन्दः क्रियासु यः	२०५९
कर्मक्षमोऽलंकर्मीणः क्रियावान्कर्मसूद्यतः	२०६०
स कर्मः कर्मशीलो यः कर्मशूरस्तु कर्मठः	२०६१
भरण्यभुक्कर्मकरः कर्मकारस्तु तत्क्रियः	२०६२
अपस्नातो मृतस्नात आमिषाशी तु शौष्कलः	२०६३
बुभुक्षितः स्यात्क्षुधितो जिघत्सुरशनायितः	२०६४
परान्नः परपिण्डादो भक्षको घस्मरोऽन्नरः	२०६५

इति ४ दयाशीलस्य ॥—स्वतन्त्रः, अपावृतः, स्वैरी, स्वच्छन्दः, निरवग्रहः,
 इति ५ स्वच्छन्दस्य ॥—परतन्त्रः, पराधीनः, परवान्, नाथवान्, इति ४
 पराधीनस्य ॥—अधीनः, निघ्नः, आयत्तः, अस्वच्छन्दः, गृह्यकः, इति ५
 अधीनस्य ॥—खलपूः, बहुकरः, इति २ संमार्जनादिकारिणः ॥—
 दीर्घसूत्रः, चिरक्रियः, इति २ आलस्ययुक्तस्य ॥—जाल्मः, असमीक्ष्यकारी
 इति २ गुणदोषविमृश्यकारिणः । यः क्रियासु मन्दः स कुण्ठ इति ॥—
 कर्मक्षमः, अलंकर्मीणः इति २ कर्मणि शक्तस्य । कर्मसु य उद्युक्तः स
 क्रियावानिति ॥—कर्मः, कर्मशीलः, इति २ नित्यं कर्मण्येव प्रवृत्तस्य
 कर्मशूरः, कर्मठः, इति २ कर्मशूरस्य ॥—भरण्यभुक्, कर्मकरः, इति २
 वेतनं गृहीत्वा कर्म करोति तस्य । वेतनं विनापि क्रियावान् स कर्मकारः
 इति ॥—अपस्नातः, मृतस्नातः, इति २ मृतमुद्दिश्य स्नातस्य ॥—आमिषाशी,
 शौष्कलः, इति २ मत्स्यमांसभक्षकस्य ॥—बुभुक्षितः, क्षुधितः, जिघत्सुः,
 अशनायितः, इति ४ बुभुक्षितस्य ॥—परान्नः, परपिण्डादः, इति २ परा-

आद्यूनः स्यादौदारिको विजिगीषाविवर्जिते	२०६६
उभौ त्वात्मंभरिः कुक्षिंभरिः स्वोदरपूरके	२०६७
सर्वान्नीनस्तु सर्वान्नभोजी गृध्रुस्तु गर्धनः	२०६८
लुब्धोऽभिलाषुकस्तृष्णक्समौ लोलुपलोलुभौ	२०६९
सोन्मादस्तून्मदिष्णुः स्यादविनीतः समुद्धतः	२०७०
मत्ते शौण्डोत्कटक्षीवाः कामुके कमितानुकः	२०७१
कम्प्रः कामयिताभीकः कमनः कामनोऽभिकः	२०७२
विधेयो विनयग्राही वचनेस्थित आश्रवः	२०७३
वश्यः प्रणेयो निभृतविनीतप्रश्रिताः समाः	२०७४
धृष्टे धृष्णग्वियातश्च प्रगल्भः प्रतिभान्विते	२०७५

त्रोपजीविनः ॥—भक्षकः, घस्सरः, अन्नरः, इति ३ भक्षणशीलस्य ॥—
 आद्यूनः, औदारिकः, इति २ विजिगीषाविवर्जिते ॥—आत्मंभरिः, कुक्षिंभरिः,
 इति २ यः स्वोदरं विभर्ति तस्य ॥—सर्वान्नीनः, सर्वान्नभोजी, इति २
 सर्वान्नभोजिनः ॥—गृध्रुः, गर्धनः, इति २ आकाङ्क्षाशीलस्य ॥ लुब्धः,
 अभिलाषुकः, तृष्णक्, इति ३ अभिलाषशीलस्य ॥—लोलुपः, लोलुभः,
 इति २ अतितृष्णाशीलस्य ॥—सोन्मादः, उन्मदिष्णुः, इति २ उन्माद-
 शीलस्य ॥—अविनीतः, समुद्धतः, इति २ दुर्विनीतस्य ॥—मत्तः,
 शौण्डः, उत्कटः, क्षीवः, इति ४ मत्तस्य ॥—कामुकः, कमिता, अनुकः, कम्प्रः,
 कामयिता, अभीकः, कमनः, कामनः अभिकः, इति ९ कामुकस्य ॥—विधेयः,
 विनयग्राही, वचनेस्थितः, आश्रवः, इति ४ वचनग्राहिणि ॥—वश्यः, प्रणेयः,
 इति २ वशंगतस्य ॥ निभृतः, विनीतः, प्रश्रितः, इति ३ विनीतस्य ॥—
 धृष्टः, धृष्णक्, विघातः, इति ३ अधिनीतस्य ॥—प्रगल्भः, प्रतिभान्वितः,

स्यादधृष्टे तु शालीनो विलक्षो विस्मयान्विते	२०७६
अधीरे कातरस्त्रस्रौ भीरुभीरुकभीलुकाः	२०७७
आशंसुराशंसितरि गृह्यालुर्ग्रहीतरि	२०७८
श्रद्धालुः श्रद्धया युक्ते पतयालुस्तु पातुके	२०७९
लज्जाशीलेऽपत्रपिष्णुर्वन्दारुरभिवादके	२०८०
शरारुर्धातुको हिंस्रः स्याद्वर्धिष्णुस्तु वर्धनः	२०८१
उत्पतिष्णुस्तूत्पतितालंकरिष्णुस्तु मण्डनः	२०८२
भूष्णुर्भविष्णुर्भविता वर्तिष्णुर्वर्तनः समौ	२०८३
निराकरिष्णुः क्षिमुः स्यात्सान्द्रस्निग्धस्तु मेदुरः	२०८४
ज्ञाता तु विदुरो विन्दुर्विकासी तु विकस्वरः	२०८५

इति २ सप्रतिभस्य ॥—अधृष्टः, शालीनः, इति २ सलज्जस्य ॥—विलक्षः, विस्मयान्वितः, इति २ प्राप्ताश्चर्यस्य ॥—अधीरः, कातरः, इति २ भयक्षु-
त्पिपासादिव्याकुलस्य ॥—स्त्रस्रः, भीरुः, भीरुकः, भीलुकः, इति ४ भय-
शीलस्य ॥—आशंसुः, आशंसिता, इति २ वाञ्छाशीलस्य ॥—गृह्यालुः, ग्र-
हीता, इति २ ग्रहणशीलस्य । श्रद्धया युक्ते श्रद्धालुरिति ॥—पतयालुः,
पातुकः, इति २ पतनशीलस्य ॥—लज्जाशीलः, अपत्रपिष्णुः, इति २
लोकलज्जायुक्तस्य ॥—वन्दारुः, अभिवादकः, इति २ वन्दनशीलस्य
॥—शरारुः, धातुकः, हिंस्रः, इति ३ हिंसाशीले ॥—वर्धिष्णुः, वर्धनः इति २
वर्धनशीलस्य ॥—उत्पतिष्णुः, उत्पतिता, इति २ उत्पन्नशीलस्य ॥—
अलंकरिष्णुः, मण्डनः, इति २ अलंकरणशीले ॥—भूष्णुः, भविष्णुः, भविता,
इति ३ भवनशीले ॥—वर्तिष्णुः, वर्तनः, इति २ वर्तनशीले ॥—निराक-
रिष्णुः, क्षिमुः, इति २ निराकर्तरि । सान्द्रस्निग्धः, मेदुरः स्यात् ॥—ज्ञा-
ता, विदुरः, विन्दुः, इति ३ ज्ञातारि ॥—विकासी, विकस्वरः, इति २ वि-

विसृत्वरो विसृमरः प्रसारी च विसारिणि	२०८६
सहिष्णुः सहनः क्षन्ता तितिक्षुः क्षमिता क्षमी	२०८७
क्रोधनोऽमर्षणः कोपी चण्डस्त्वत्यन्तकोपनः	२०८८
जागरूको जागरिता घूर्णितः प्रचलायितः	२०८९
स्वप्नकशयालुर्निद्रालुर्निद्राणशयितौ समौ	२०९०
पराङ्मुखः पराचीनः स्यादवाङ्म्यधोमुखः	२०९१
देवानञ्चति देवद्यङ् विश्वद्यङ् विश्वगञ्चति	२०९२
यः सहाञ्चति सध्यङ् स स तिर्यङ् यस्तिरोऽञ्चति	२०९३
वदो वदावदो वक्ता वागीशो वाक्पतिः समौ	२०९४
वाचोयुक्तिपटुर्वाग्मी वावदूकोऽतिवक्तरि	२०९५
स्याज्जल्पाकस्तु वाचालो वाचाटो बहुगर्ह्यवाक्	२०९६

कासशीले ॥—विसृत्वरः, विसृमरः, प्रसारी, विसारी, इति ४ प्रसरणशी-
ले ॥—सहिष्णुः, सहनः, क्षन्ता, तितिक्षुः, क्षमिता, क्षमी, इति ६ क्षमाशी-
ले ॥—क्रोधनः, अमर्षणः, कोपी, इति ३ कोपशीलस्य ॥—चण्डः,
अत्यन्तकोपनः, इति २ अतिक्रोधशीले ॥—जागरूकः, जागरिता, इति २
जागरणशीले ॥—घूर्णितः, प्रचलायितः, इति २ निद्राघूर्णि-
तस्य ॥—स्वप्नक्, शयालुः, निद्रालुः, इति ३ निद्राशीलस्य ॥—निद्राणः,
शयितः, इति २ सुप्तस्य ॥—पराङ्मुखः, पराचीनः, इति २ विमुखस्य ॥—
अवाङ्, अधोमुखः, इति २ अवाङ्मुखस्य । यो देवानञ्चति स देवद्यङ् ।
यो विश्वगञ्चति स विश्वद्यङ् । यः सहाञ्चति स सध्यङ् । यस्तिरोऽञ्चति स
तिर्यङ् ॥—वदः, वदावदः, वक्ता, इति ३ वक्तरि ॥—वागीशः, वाक्पतिः,
इति २ अनवद्योदामवादिनि ॥—वाचोयुक्तिपटुः, वाग्मी, इति २ नैयायि-
कस्य ॥—वावदूकः, अतिवक्ता, इति २ बहुभाषिण ॥—जल्पाकः, वाचालः,

दुर्मुखे मुखरावद्धमुखौ शक्लः प्रियंवदे	२०९७
लोहलः स्यादस्फुटवागर्हवादी तु कद्वदः	२०९८
समौ कुवादकुचरौ स्यादसौम्यस्वरोऽस्वरः	२०९९
रवणः शब्दनो नान्दीवादी नान्दीकरः समौ	२१००
जडोऽज्ञ एडमूकस्तु वक्तुं श्रोतुमशिक्षिते	२१०१
तूष्णींशीलस्तु तूष्णीको नम्रोऽवासा दिगम्बरे	२१०२
निष्कासितोऽवकृष्टः स्यादपध्वस्तस्तु धिक्कृतः	२१०३
आत्तगर्वोऽभिभूतः स्याद्दापितः साधितः समौ	२१०४
प्रत्यादिष्टो निरस्तः स्यात्प्रत्याख्यातो निराकृतः	२१०५
निकृतः स्याद्विप्रकृतो विप्रलब्धस्तु वञ्चितः	२१०६

वाचाटः, बहुगर्हवाक्, इति ४ अवाच्यवाचालस्य ॥—दुर्मुखः, मुखरः, अवद्धमुखः, इति ३ अनर्गलमुखस्य ॥—शक्लः, प्रियंवदः, इति २ प्रियवादिनि ॥—लोहलः, अस्फुटवाक्, इति २ अस्फुटवादिनि ॥—गर्हवादी, कद्वदः, इति २ कुत्सितभाषिणि ॥—कुवादः, कुचरः, इति २ दोषकथनशीले ॥—असौम्यस्वरः, अस्वरः, इति २ काकादिस्वरवदपस्वरयुक्तस्य रवणः, शब्दनः, इति २ शब्दशीलस्य ॥—नान्दीवादी, नान्दीकरः, इति २ स्तुतिविशेषवादिनः ॥—जडः, अज्ञः, इति २ अत्यन्तमूढस्य । यो वक्तुं श्रोतुं च शिक्षितो न भवति स एडमूकः ॥—तूष्णींशीलः, तूष्णीकः, इति २ तूष्णींभावयुक्तस्य ॥—नम्रः, अवासाः, दिगम्बरः, इति ३ नम्रस्य ॥ निष्कासितः, अवकृष्टः, इति २ निर्गमितस्य ॥—अपध्वस्तः, धिक्कृतः, इति २ निर्भर्त्सितस्य ॥—आत्तगर्वः, अभिभूतः, इति २ भग्नदर्पस्य ॥—दापितः, साधितः, इति २ दापितस्य ॥ प्रत्यादिष्टः, निरस्तः, प्रत्याख्यातः, निराकृतः, इति ४ निराकृतस्य ॥—निकृतः, विप्रकृतः, इति २ विवर्णकृतस्य ॥—विप्रलब्धः,

मनोहतः प्रतिहतः प्रतिवद्धो हतश्च सः	२१०७.
अधिक्षिप्तः प्रतिक्षिप्तो वद्धे कीलितसंयतौ	२१०८
आपन्न आपत्प्राप्तः स्यात्कांदिशीको भयद्रुतः	२१०९
आक्षारितः क्षारितोऽभिशस्ते संकसुकोऽस्थिरे	२११०
<u>व्यसनार्तोपरक्तौ द्वौ विहस्तव्याकुलौ समौ</u>	२१११
<u>विक्लवो विह्वलः स्यात्तु विवशोऽरिष्टदुष्टधीः</u>	२११२
कश्यः कशार्हे संनद्धे त्वाततायी वधोद्यते	२११३
द्वेष्ये त्वक्षिगतो वध्यः शीर्षच्छेद्य इमौ समौ	२११४
विष्यो विषेण यो वध्यो मुसल्यो मुसलेन यः	२११५
<u>शिश्विदानोऽकृष्णकर्मा चपलश्चिकुरः समौ</u>	२११६

वाञ्छितः, इति २ वञ्जनं प्राप्तस्य ॥—मनोहतः, प्रतिहतः, प्रतिवद्धः, हतः, इति ४ मनसि हतस्य ॥—अधिक्षिप्तः, प्रतिक्षिप्तः, इति २ कृताक्षेपस्य ॥—वद्धः, कीलितः, संयतः, इति ३ रज्ज्वादिना निवद्धस्य ॥—आपन्नः, आपत्प्राप्तः, इति २ आपदं गतस्य ॥—कांदिशीकः, भयद्रुतः, इति २ भयात्पलायितस्य ॥—आक्षारितः, क्षारितः, अभिशस्तः, इति ३ लोकापवादेन दूषितस्य ॥—संकसुकः, अस्थिरः, इति २ चलप्रकृतेः । व्यसनार्तः, उपरक्तः, इति २ व्यसनपीडितस्य ॥—विहस्तः, व्याकुलः, इति २ शोकादिभिरितिकर्तव्यतामूढस्य ॥—विक्लवः, विह्वलः, इति २ शोकादिना गात्रभङ्गं प्राप्तस्य ॥—विवशः, अरिष्टदुष्टधीः, इति २ आसनमरणदूषितबुद्धेः ॥—कश्यः, कशार्हे, इति २ कशाघातमर्हतः । वधोद्यते सन्नद्धे आततायीति ॥—द्वेष्यः, अक्षिगतः, इति २ द्वेषार्हस्य । वध्यः, शीर्षच्छेद्यः, इति २ वधार्हस्य । यो विषेण वध्यः स विष्य इति । यो मुसलेन वध्यः स मुसल्य इति ॥—शिश्विदानः, अकृष्णकर्मा, इति २ पुण्यकर्मणः ॥—चपलः, चिकुरः, इति २

दोषैकद्वक्पुरोभागी निकृतस्त्वनृजुः शठः	२११७
कर्णेजपः सूचकः स्यात्पिशुनो दुर्जनः खलः	२११८
नृशंसो घातुकः क्रूरः पापो धूर्तस्तु वञ्चकः	२११९
अज्ञे मूढयथाजातमूर्खवैधेयवालिशाः	२१२०
कदर्ये कृपणक्षुद्रकिंपचानमितंपचाः	२१२१
निःस्वस्तु दुर्विधो दीनो दरिद्रो दुर्गतोऽपि सः	२१२२
वनीयको याचनको मार्गणो याचकार्थिनौ	२१२३
अहंकारवानहंयुः शुभंयुस्तु शुभान्वितः	२१२४
दिव्योपपादुका देवा नृगवाद्या जरायुजाः	२१२५
स्वेदजाः कृमिदंशाद्याः पक्षिसर्पादयोऽण्डजाः	२१२६
उद्भिदस्तर्गुरुल्माद्या उद्भिदुद्भिज्जमुद्भिदम्	२१२७

चपलस्य ॥—दौषैकद्वक्, पुरोभागी, इति २ दोषमात्रं पश्यतः ॥—निकृतः, अनृजुः, शठः, इति ३ यस्यान्तःकरणं वक्रं तस्य । कर्णेजपः, सूचकः, इति २ कर्णे परापवादं वदतः ॥—पिशुनः, दुर्जनः, खलः, इति ३ परस्परभेदनशीलस्य ॥—नृशंसः, घातुकः, क्रूरः, पापः, इति ४ परद्रोहशीले ॥—धूर्तः, वञ्चकः, इति २ प्रतारणशीलस्य ॥—अज्ञः, मूढः, यथाजातः, मूर्खः, वैधेयः, वालिशाः, इति ६ मूर्खस्य ॥—कदर्यः, कृपणः, क्षुद्रः, किंपचानः, मितंपचः, इति ५ कृपणस्य ॥—निःस्वः, दुर्विधः, दीनः, दरिद्रः, दुर्गतः, इति ५ दरिद्रस्य ॥ वनीयकः, याचनकः, मार्गणः, याचकः, अर्थी, इति ५ याचकस्य ॥—अहंकारवान्, अहंयुः, इति २ अहंकारिणः ॥—शुभंयुः, शुभान्वितः, इति २ शुभयुक्तस्य । देवा दिव्योपपादुका उच्यन्ते । नृगवाद्या जरायुजाः स्युः । कृमिदंशाद्याः स्वेदजाः स्युः । स्वेदहेतुत्वाद्ब्रह्मा स्वेदः ततो जाताः स्वेदजाः पक्ष्यादयोऽण्डजा इति । तर्गुरुल्माद्या उद्भिदः ॥—उद्भिदः,

सुन्दरं रुचिरं चारु सुषमं साधु शोभनम्	२१२८
कान्तं मनोरमं रुच्यं मनोज्ञं मञ्जु मञ्जुलम्	२१२९
तदासेचनकं तृप्तेर्नास्त्यन्तो यस्य दर्शनात्	२१३०
अभीष्टेऽभीप्सितं हृद्यं दयितं वल्लभं प्रियम्	२१३१
निकृष्टप्रतिकृष्टार्वा रेफयाप्यावमाधमाः	२१३२
x कुपूयकुत्सितावद्यखेटगर्ह्याणकाः समाः	२१३३
मलीमसं तु मलिनं कच्चरं मलदूषितम्	२१३४
पूतं पवित्रं मेध्यं च वीध्रं तु विमलार्थकम्	२१३५
निर्णिक्तं शोधितं मृष्टं निःशोध्यमनवस्करम्	२१३६
असारं फल्गु शून्यं तु वशिकं तुच्छरिक्तके	२१३७
ह्लीवे प्रधानं प्रमुखप्रवेकानुत्तमोत्तमाः	२१३८

उद्भिज्जम्, उद्भिदम्, इति ३ उद्भिदि ॥—सुन्दरम्, रुचिरम्, चारु, सुषमम्, साधु, शोभनम्, कान्तम्, मनोरमम्, रुच्यम्, मनोज्ञम्, मञ्जु, मञ्जुलम्, इति १२ सुन्दरस्य ॥—यस्य दर्शनात् दृज्जनसोस्तृप्तेरन्तो नास्ति तदासेचनकं स्यात् ॥—अभीष्टम्, अभीप्सितम्, हृद्यम्, दयितम्, वल्लभम्, प्रियम्, इति ६ अभीष्टस्य ॥—निकृष्टः, प्रतिकृष्टः, अर्वा, रेफः, याप्यः, अवमः, अधमः, कुपूयः, कुत्सितः, अवद्यः, खेटः, गर्ह्यः, अणकः, इति १३ अधमस्य—मलीमसम्, मलिनम्, कच्चरम्, मलदूषितम्, इति ४ अनुज्ज्वलस्य । पूतम्, पवित्रम्, मेध्यम्, इति ३ पवित्रस्य । वीध्रमिति विमलार्थकम् ॥ निर्णिक्तम्, शोधितम्, मृष्टम्, निःशोध्यम्, अनवस्करम्, इति ५ अपनीतमलस्य ॥—असारम्, फल्गु, इति २ निर्वलस्य । शून्यम्, वशिकम्, तुच्छम्, रिक्तम्, इति ४ रिक्तस्य ॥—प्रधानम्, प्रमुखः, प्रवेकः, अनुत्तमः, उत्तमः,

मुख्यवर्यवरेण्याश्च प्रवर्होऽनवरार्घ्यवत्	२१३९
पराध्याग्रप्राग्रहरप्राग्र्याग्र्याग्रीयमग्रियम्	२१४०
श्रेयाञ्छ्रेष्ठः पुष्कलः स्यात्सत्तमश्चातिशोभने	२१४१
स्युरुत्तरपदे व्याघ्रपुंगवर्षभकुञ्जराः	२१४२
सिंहशार्दूलनागाद्याः पुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः ✓	२१४३
अप्राग्र्यं द्वयहीने द्वे अप्रधानोपसर्जने	२१४४
विशङ्कटं पृथु बृहद्विशालं पृथुलं महत्	२१४५
वडोरुविपुलं पीनपीन्वी तु स्थूलपीवरे	२१४६
स्तोकाल्पक्षुल्लकारः सूक्ष्मं श्लक्ष्णं दभ्रं कृशं तनु	२१४७
स्त्रियां मात्रा त्रुटिः पुंसि लवलेशकणाणवः	२१४८
अत्यल्पेऽल्पिष्ठमल्पीयः कनीयोऽणीय इत्यपि	२१४९
प्रभूतं प्रचुरं प्राज्यमदभ्रं बहुलं बहु	२१५०

मुख्यः, वर्यः, वरेण्यः, प्रवर्हः, अनवरार्घ्यः, परार्घ्यः, अग्रः, प्राग्रहरः, प्राग्र्यः, अग्र्यः, अग्रीयः, अग्रियः, इति १७ प्रधानस्य । प्रधानं क्लीबे ॥—श्रेयान्, श्रेष्ठः, पुष्कलः, सत्तमः, अतिशोभनः, इति ५ अत्यन्तशोभनस्य । व्याघ्रादय एते शब्दा उत्तरपदे पुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः आद्यशब्दात्सोमादयः ॥—अप्राग्र्यम्, अप्रधानम्, उपसर्जनम्, इति ३ अप्रधानस्य । तत्राप्राधानोपसर्जने द्वे द्वयहीने त्रीपुंसाभ्याम् हीने ॥—विशङ्कटम्, पृथु, बृहत्, विशालम्, पृथुलम्, महत्, वडूम्, उरु, विपुलम्, इति ९ विस्तीर्णस्य ॥—पीनम्, पीव, स्थूलम्, पीवरम्, इति ४ स्थूलस्य ॥—स्तोकः, अल्पः, क्षुल्लकः, इति ३ अल्पस्य ॥—सूक्ष्मम्, श्लक्ष्णम्, दभ्रम्, कृशम्, तनु, मात्रा, त्रुटिः, लवः, लेशः, कणः, अणुः, इति ११ सूक्ष्मस्य । मात्रात्रुटी स्त्रियौ । लवादिः पुंसि ॥—अल्पिष्ठम्, अल्पीयः, कनीयः, अणीयः, इति ४ अत्यल्पे ॥—प्रभूतम्, प्रचुरम्, प्राज्यम्, अदभ्रम्, बहुलम्, बहु

पुरुहः पुरु भूयिष्ठं स्फारं भूयश्च भूरि च	२१५१
परःशताद्यास्ते येषां परा संख्या शतादिकात्	२१५२
गणनीये तु गण्यं संख्याते गणितमथ समं सर्वम्	२१५३
विश्वमशेषं कृत्स्नं समस्तनिखिलाखिलानि निःशेषम्	२१५४
समग्रं सकलं पूर्णमखण्डं स्यादनूनके	२१५५
घने निरन्तरं सान्द्रं पेलवं विरलं तनु	२१५६
समीपे निकटासन्नसंनिकृष्टसनीडवत्	२१५७
सदेशाभ्याशसविधसमर्यादसवेशवत्	२१५८
उपकण्ठान्तिकाभ्यर्णाभ्यग्रा अप्यभितोऽव्ययम्	२१५९
संसक्ते त्वव्यवहितमपदान्तरमित्यपि	२१६०
नेदिष्ठमन्तिकतमं स्यादूरं विप्रकृष्टकम्	२१६१

पुरुहः, पुरु, भूयिष्ठम्, स्फारम्, भूयः, भूरि, इति १२ बहुलस्य । येषां संख्या शतात्सहस्राच्च परा ते क्रमेण परःशताः, परःसहस्राः स्युः ॥—गणनीयम्, गण्यम्, इति २ गणयितुं शक्यस्य ॥—संख्यातम्, गणितम्, इति २ संख्यातस्य ॥—समम्, सर्वम्, विश्वम्, अशेषम्, कृत्स्नम्, समस्तम्, निखिलम्, अखिलम्, निःशेषम्, समग्रम्, सकलम्, पूर्णम्, अखण्डम्, अनूनकम्, इति १४ समग्रस्य ॥ घनम्, निरन्तरम्, सान्द्रम्, इति ३ निविडस्य ॥—पेलवम्, विरलम्, तनु, इति ३ विरलस्य ॥—समीपः, निकटः, आसन्नः, सन्निकृष्टः, सनीडः, सदेशः, अभ्याशः, सविधः, समर्यादः, सवेशः, उपकण्ठः, अन्तिकः, अभ्यर्णः, अभ्यग्रः, अभितः, इति १५ समीपस्य । तत्राभित इत्यव्ययम् ॥—संसक्तम्, अव्यवहितम्, अपदान्तरम्, इति ३ संलग्नस्य ॥—नेदिष्ठम्, अन्तिकतमम्, इति २ अन्तिकस्य ॥—दूरम्, विप्रकृष्टकम्, इति २ दूरस्य ॥

दवीयश्च दविष्ठं च सुदूरं दीर्घमायतम्	२१६२
वर्तुलं निस्तलं वृत्तं बन्धुरं तून्नतानतम्	२१६३
उच्चप्रांशून्नतोदग्रोच्छ्रितास्तुङ्गेऽथ वामने	२१६४
न्यङ्-नीचखर्वह्रस्वाः स्युरवाग्रेऽवनतानतम्	२१६५
अरालं वृजिनं जिह्वमूर्मिमत्कुञ्चितं नतम्	२१६६
आविद्धं कुटिलं भुग्नं वेलितं वक्रमित्यपि	२१६७
ऋजावजिह्वप्रगुणौ व्यस्ते त्वप्रगुणाकुलौ	२१६८
शाश्वतस्तु ध्रुवो नित्यसदातनसनातनाः	२१६९
स्थास्तुः स्थिरतरः स्थेयानेकरूपतया तु यः	२१७०
कालव्यापी स कूटस्थः स्थावरो जङ्गमेतरः	२१७१
चरिष्णु जङ्गमचरं त्रसमिङ्गं चराचरम्	२१७२

दवीयः, दविष्ठम्, सुदूरम्, इति ३ अत्यन्तदूरस्य । दीर्घम्, आयतम्, इति २ दीर्घस्य ॥—वर्तुलम्, निस्तलम्, वृत्तम्, इति ३ वर्तुलस्य । उन्नतानतं बन्धुरमिति ॥—उच्चः, प्रांशुः, उन्नतः, उदग्रः, उच्छ्रितः, तुङ्गः, इति ६ उन्नतस्य ॥—वामनः, न्यक्, नीचः, खर्वः, ह्रस्वः, इति ५ ह्रस्वस्य ॥—अवाग्रम्, अवनतम्, आनतम्, इति ३ अधोमुखस्य ॥—अरालम्, वृजिनम्, जिह्वम्, ऊर्मिमत्, कुञ्चितम्, नतम्, आविद्धम्, कुटिलम्, भुग्नम्, वेलितम्, वक्रम्, इति ११ वक्रमस्य ॥—ऋजुः, अजिह्वः, प्रगुणः, इति ३ अवक्रमस्य ॥—व्यस्तः, अप्रगुणः, आकुलः, इति ३ आकुलस्य ॥—शाश्वतः, ध्रुवः, नित्यः, सदातनः, सनातनः, इति ५ नित्यस्य ॥—स्थास्तुः, स्थिरतरः, स्थेयान्, इति ३ अतिस्थिरस्य । यः कालव्यापी स कूटस्थ इति ॥—स्थावरः, जङ्गमेतरः, इति २ अचरस्य ॥—चरिष्णु, जङ्गमम्, चरम्, त्रसम्,

चलनं कम्पनं कम्प्रं चलं लोलं चलाचलम्	२१७३
चञ्चलं तरलं चैव पारिल्लवपरिल्लवे	२१७४
अतिरिक्तः समधिको दृढसंधिस्तु संहतः	२१७५
कर्कशं कठिनं क्रूरं कठोरं निष्ठुरं दृढम्	२१७६
जठरं मूर्तिमन्मूर्तं प्रवृद्धं प्रौढमेधितम्	२१७७
पुराणे प्रतनप्रत्नपुरातनचिरंतनाः	२१७८
प्रत्यग्रोऽभिनवो नव्यो नवीनो नूतनो नवः	२१७९
नूलश्च सुकुमारं तु कोमलं मृदुलं मृदु	२१८०
अन्वगन्वक्षमनुगेऽनुपदं क्लीबमव्ययम्	२१८१
प्रत्यक्षं स्यादैन्द्रियकमप्रत्यक्षमतीन्द्रियम्	२१८२
एकतानोऽनन्यवृत्तिरेकाग्रैकायनावपि	२१८३

इङ्गम्, चराचरम्, इति ६ चरस्य ॥—चलनम्, कम्पनम्, कम्प्रम्, इति ३ कम्पशीलस्य ॥—चलम्, लोलम्, चलाचलम्, चञ्चलम्, तरलम्, पारिल्लवम्, परिल्लवम्, इति ७ चलस्य ॥—अतिरिक्तः, समधिकः, इति २ अधिकभूतस्य ॥—दृढसंधिः, संहतः, इति २ दृढसंधानयुक्तस्य ॥—कर्कशम्, कठिनम्, क्रूरम्, कठोरम्, निष्ठुरम्, दृढम्, जठरम्, मूर्तिमतम्, मूर्तम्, इति ९ कठिनस्य ॥—प्रवृद्धम्, प्रौढम्, एधितम्, इति ३ प्रवृद्धस्य ॥—पुराणम्, प्रतनम्, प्रत्नम्, पुरातनम्, चिरन्तम्, इति ५ पुरातनस्य ॥—प्रत्यग्रः, अभिनवः, नव्यः, नवीनः, नूतनः, नवः, नूलः, इति ७ नूतनस्य ॥—सुकुमारम्, कोमलम्, मृदुलम्, मृदु, इति ४ कोमलस्य ॥—अन्वक्, अन्वक्षम्, अनुगम्, अनुपदम्, इति ४ पश्चादित्यर्थे । अनुपदं क्लीबमव्ययं च ॥—प्रत्यक्षम्, ऐन्द्रियकम्, इति २ इन्द्रियग्राह्यस्य ॥—अप्रत्यक्षम्, अतीन्द्रियम्, इति २ इन्द्रियैर्ग्राह्यस्य धर्मादः ॥—एकतानः, अनन्यवृत्तिः, एकाग्रः, एकायनः,

अप्येकसर्ग एकाग्र्योऽप्येकायनगतोऽपि सः	२१८४
पुंस्यादिः पूर्वपौरस्त्यप्रथमाद्या अथास्त्रियाम्	२१८५
अन्तो जघन्यं चरममन्त्यपाश्चात्यपश्चिमाः	२१८६
मोघं निरर्थकं स्पष्टं स्फुटं प्रव्यक्तमुल्बणम्	२१८७
साधारणं तु सामान्यमेकाकी त्वेक एककः	२१८८
भिन्नार्थका अन्यतर एकस्त्वोऽन्येतरावपि	२१८९
उच्चावचं नैकभेदमुच्चण्डमविलम्बितम्	२१९०
अरुंतुदं तु मर्मस्पृगवाधं तु निर्गलम्	२१९१
प्रसव्यं प्रतिकूलं स्यादपसव्यमपष्टु च	२१९२
वामं शरीरं सर्व्यं स्यादपसव्यं तु दक्षिणम्	२१९३
संकटं ना तु संवाधः कलिलं गहनं समे	२१९४

एकसर्गः, एकाग्र्यः, एकायनगतः, इति ७ एकाग्रस्य ॥—आदिः, पूर्वः, पौरस्त्यः, प्रथमः, आद्यः, इति ५ आद्यस्य ॥ तत्रादिः पुंस्येव ॥—अन्तः, जघन्यम्, चरमम्, अन्त्यम्, पाश्चात्यम्, पश्चिमम्, इति ६ अन्त्यस्य । तत्रान्तः पुंनपुंसकयोरेव ॥—मोघम्, निरर्थकम्, इति २ व्यर्थस्य ॥—स्पष्टम्, स्फुटम्, प्रव्यक्तम्, उल्बणम्, इति ४ स्पष्टस्य ॥ साधारणम्, सामान्यम्, इति २ साधारणस्य ॥—एकाकी, एकः, एककः, इति ३ असहायस्य ॥—भिन्नः, अन्यतरः, एकः, त्वः, अन्यः, इतरः, इति ६ भिन्नार्थकाः ॥—उच्चावचम्, नैकभेदम्, इति २ बहुविधस्य ॥—उच्चण्डम्, अविलम्बितम्, इति २ तूर्णस्य ॥—अरुंतुदम्, मर्मस्पृक् इति २ मर्मभेदिनः ॥—अवाधम्, निर्गलम्, इति २ निर्वाधस्य ॥—प्रसव्यम्, प्रतिकूलम्, अपसव्यम्, अपष्टु, इति ४ निपरीतस्य । यद्वा मं शरीरं तत्सव्यमिति । यदक्षिणं शरीरं तदपसव्यमिति ॥—संकटम्, संवाधः, इति २ अल्पावकाशो वत्मादौ । ना पुमान् ॥

संकीर्णे संकुलाकीर्णे मुण्डितं परिवापितम्	२१९५
ग्रन्थितं संदितं दृब्धं विसृतं विस्तृतं ततम्	२१९६
अन्तर्गतं विस्मृतं स्यात्प्राप्तप्रणिहिते समे	२१९७
वेल्लितप्रेङ्खिताधूतचलिताकम्पिता धुते	२१९८
नुत्तनुन्नास्तनिष्ठयूताविद्धक्षिप्तेरिताः समाः	२१९९
परिक्षिप्तं तु निवृतं मूषितं मुषितार्थकम्	२२००
प्रवृद्धप्रसृते न्यस्तनिसृष्टे गुणिताहते	२२०१
निदिग्धोपचिते गूढगुप्ते गुण्ठितरूपिते	२२०२
द्रुतावदीर्णे उद्गूर्णोद्यते काचितशिक्षिते	२२०३

—कलिलम्, गहनम्, इति २ दुरधिगम्यस्य ॥—संकीर्णम्, संकुलम्, आकीर्णम्, इति ३ जनादिभिरत्यन्तमिश्रस्य ॥—मुण्डितम्, परिवापितम्, इति २ कृतमुण्डनस्य ॥—ग्रन्थितम्, संदितम्, दृब्धम्, इति ३ गुम्फितस्य ॥—विसृतम्, विस्तृतम्, ततम्, इति ३ लब्धप्रसरस्य ॥—अन्तर्गतम्, विस्मृतम्, इति २ विस्मृतस्य ॥—प्राप्तम्, प्रणिहितम्, इति २ लब्धस्य ॥—वेल्लितः, प्रेङ्खितः, आधूतः, चलितः, कम्पितः, धुतः, इति ६ ईषत्कम्पितस्य ॥—नुत्तः, नुन्नः, अस्तः, निष्ठयूतः, आविद्धः, क्षिप्तः, ईरितः, इति ७ प्रेरितस्य ॥—परिक्षिप्तम्, निवृतम्, इति २ प्राकारादिना सर्वतो वेष्टितस्य ॥—मूषितम्, मुषितम्, इति २ चोरितस्य ॥—प्रवृद्धम्, प्रसृतम्, इति २ प्रसरणयुक्तस्य ॥—न्यस्तम्, निसृष्टम्, इति २ निक्षिप्तस्य ॥—गुणितम्, आहतम्, इति २ अभ्यावर्तितस्य ॥—निदिग्धम्, उपचितम्, इति २ समृद्धस्य ॥—गूढम्, गुप्तम्, इति २ गोपनयुक्तस्य ॥—गुण्ठितम्, रूपितम्, इति २ धूलिलितस्य ॥—द्रुतम्, अवदीर्णम्, इति २ द्रवीभूतस्य ॥—उद्गूर्णम्, उद्यतम्, इति २ उत्तोलितस्य शस्त्रादः ॥—काचि-

घ्राणघ्राते दिग्धलिप्ते समुदकोद्भूते समे	२२०४
वेष्टितं स्याद्वलयितं संवीतं रुद्धमावृतम्	२२०५
रुग्णं भुग्नेऽथ निशितक्ष्णुतशातानि तेजिते	२२०६
स्याद्विनाशोन्मुखं पक्वं ह्रीणहीतौ तु लजिते	२२०७
वृत्ते तु वृतव्यावृत्तौ संयोजित उपाहितः	२२०८
प्राप्यं गम्यं समासाद्यं स्यन्नं रीणं स्नुतं स्नुतम्	२२०९
संगूढः स्यात्संकलितोऽवगीतः ख्यातगर्हणः	२२१०
विविधः स्याद्वहुविधो नानारूपः पृथग्विधः	२२११
अवरीणो धिक्कृतश्चाप्यवध्वस्तोऽवचूर्णितः	२२१२
अनायासकृतं फाण्टं स्वनितं ध्वनितं समे	२२१३

prepared by an easy process.

तम्, शिक्वितम्, इति २ शिक्व्ये स्थापितस्य ॥—घ्राणम्, घ्रातम्, इति २ नासिकया गृहीतगन्धस्य ॥—दिग्धम्, लिप्तम्, इति २ विलिप्तस्य ॥—समुदक्तम्, उद्धृतम्, इति २ उन्नीतस्य । वेष्टितम्, वलयितम्, संवीतम्, रुद्धम्, आवृतम्, इति ५ वेष्टितस्य ॥—रुग्णम्, भुग्मम्, इति २ व्यथितस्य ॥—निशितम्, क्ष्णुतम्, शातम्, तेजितम्, इति ४ तीक्ष्णीकृतस्य शस्त्रादेः । विनाशोन्मुखं पक्वं स्यात् ॥—ह्रीणः, हीतः, लजितः, इति ३ संजातलज्जस्य ॥ वृत्तः, वृतः, व्यावृत्तः, इति ३ कृतावरणस्य ॥—संयोजितः, उपाहितः, इति २ संयोगं प्रापितस्य ॥—प्राप्यम्, गम्यम्, समासाद्यम्, इति ३ प्राप्तं शक्यस्य ॥ स्यन्नम्, रीणम्, स्नुतम्, स्नुतम्, इति ४ प्रस्नुतस्य ॥—संगूढः, संकलितः, इति २ योजितस्याङ्गादेः ॥—अवगीतः, ख्यातगर्हणः, इति २ निन्दितस्य ॥—विविधः, बहुविधः, नानारूपः, पृथग्विधः, इति ४ नानारूपस्य ॥—अवरीणः, धिक्कृतः, इति ३ निन्दितमात्रस्य ॥—अवध्वस्तः, अवचूर्णितः, इति २ चूर्णीकृतस्य । अनायासकृतं फाण्टं स्यात् ॥—स्वनितम्,

बद्धे संदानितं मूतमुद्धितं संदितं सितम्	२२१४
निष्पक्वे कथितं पाके क्षीराज्यहविषां शृतम्	२२१५
निर्वाणो मुनिवह्मयादौ निर्वातस्तु गतेऽनिले	२२१६
पक्वं परिणते गूढं हन्ने मीढं तु मूत्रिते	२२१७
पुष्टे तु पुषितं सोढे क्षान्तमुद्धान्तमुद्गते	२२१८
दान्तस्तु दमिते शान्तः शमिते प्रार्थितेऽर्दितः	२२१९
ज्ञप्तस्तु ज्ञपिते छन्नश्छादिते पूजितेऽञ्चितः	२२२०
पूर्णस्तु पूरिते क्लिष्टः क्लिशितेऽवसिते सितः	२२२१
पुष्टपुष्टोषिता दग्धे तष्टत्वष्टौ तनूकृते	२२२२

ध्वनितम्, इति २ शब्दितस्य ॥—बद्धम्, संदानितम्, मूतम्, उद्धितम्, संदितम्, सितम्, इति ६ बद्धस्य ॥—निष्पक्वम्, कथितम्, इति २ साकल्येन पक्वस्य । क्षीरादीनां पाके शृतमिति । निर्वाण इति मुनिवह्मयादौ प्रयुज्यते । गते अनिले निर्वात इति ॥—पक्वम्, परिणतम्, इति २ पाकं प्राप्तस्य ॥—गूढम्, हन्त्रम्, इति २ कृतपुरीषोत्सर्गस्य ॥—मीढम्, मूत्रितम्, इति २ मूत्रोत्सर्गस्य ॥—पुष्टम्, पुषितम्, इति २ कृतपोषणस्य ॥—सोढम्, क्षान्तम्, इति २ क्षमां प्रापितस्य ॥—उद्धान्तः, उद्गतः, इति २ वमनेन त्यक्तस्यान्नादेः ॥—दान्तः, दमितः, इति २ दमं प्रापितस्य ॥ शान्तः, शमितः, २ शमनं प्रापितस्य ॥—प्रार्थितः, अर्दितः, इति २ याचितस्य ॥—ज्ञप्तः, ज्ञपितः, इति २ बोधं प्रापितस्य ॥—छन्नः, छादितः, इति २ आच्छादितस्य ॥—पूजितः, अञ्चितः, इति २ पूजितस्य ॥—पूर्णः, पूरितः, इति २ पूर्णस्य ॥—क्लिष्टः, क्लिशितः, इति २ क्लेशं प्राप्तस्य ॥—अवसितः, सितः, इति २ समाप्तस्य ॥—पुष्टः, पुष्टः, उषितः, दग्धः, इति ४

वेधितच्छिद्रितौ विद्धे विन्नवित्तौ विचारिते	२२२३
निष्प्रभे विगतारोकौ विलीने विद्रुतद्रुतौ	२२२४
सिद्धे निर्वृत्तनिष्पन्नौ दारिते भिन्नभेदितौ	२२२५
^{ऊतौ} ऊतं स्यूतमुतं चेति त्रितयं तन्तुसंततेः	२२२६
स्यादर्हिते नमस्यितनमसितमपचायितार्चितापचितम्	२२२७
वरिवसिते वरिवस्यितमुपासितं चोपचरितं च	२२२८
संतापितसंतप्तौ धूपितधूपायितौ च दूनश्च	२२२९
हृष्टे मत्तस्तृप्तः प्रहृन्नः प्रमुदितः प्रीतः	२२३०
छिन्नं छातं लूनं कृत्तं दातं दितं छितं वृक्णम्	२२३१
खस्तं ध्वस्तं भ्रष्टं स्कन्नं पन्नं च्युतं गलितम्	२२३२

दग्धस्य ॥—तष्टः, त्वष्टः, तनूकृतः, इति ३ तनूकृतस्य । वेधितः, छिद्रितः, विद्धः, इति ३ विद्धस्य ॥—विन्नः, वित्तः, विचारितः, इति ३ प्राप्तविचारस्य ॥—निष्प्रभः, विगतः, अरोकः, इति ३ दीप्तिहीनस्य ॥ विलीनः, विद्रुतः, द्रुतः, इति ३ द्रवीभूतस्य ॥—सिद्धः, निर्वृत्तः, निष्पन्नः, इति ३ सिद्धस्य ॥—दारितः, भिन्नः, भेदितः, इति ३ भेदं प्रापितस्य ॥—ऊतम्, स्यूतम्, उतम्, इति ३ तन्तुसंततेः ॥—अर्हितम्, नमस्यितम्, नमसितम्, अपचायितम्, अर्चितम्, अपचितम्, इति ६ अर्चितस्य ॥—वरिवसितम्, वरिवस्यितम्, उपासितम्, उपचरितम्, इति ४ शुश्रूषितस्य ॥—संतापितम्, संतप्तम्, धूपितम्, धूपायितम्, दूनम्, ५ संतापितस्य ॥—हृष्टः, मत्तः, तृप्तः, प्रहृन्नः, प्रमुदितः, प्रीतः, इति ६ प्रमुदितस्य ॥—छिन्नम्, छातम्, लूनम्, कृत्तम्, दातम्, दितम्, छितम्, वृक्णम्, इति ८ खण्डितस्य ॥—खस्तम्, ध्वस्तम्, भ्रष्टम्, स्कन्नम्, पन्नम्, च्युतम्, गलितम्, इति ७ च्यु-

✓ लब्धं प्राप्तं विन्नं भावितमासादितं च भूतं च	२२३३
अन्वेषितं गवेषितमन्विष्टं मार्गितं मृगितम्	२२३४
✓ आर्द्रं सार्द्रं क्लिन्नं तिमितं स्तिमितं समुन्नमुत्तं च	२२३५
त्रातं त्राणं रक्षितमवितं गोपायितं च गुप्तं च	२२३६
अवगणितमवमतावज्ञाते अवमानितं च परिभूते	२२३७
त्यक्तं हीनं विधुतं समुज्झितं धूतमुत्सृष्टे	२२३८
उक्तं भाषितमुदितं जल्पितमाख्यातमभिहितं लपितम्	२२३९
बुद्धं बुधितं मनितं विदितं प्रतिपन्नमवसितावगते	२२४०
ऊरीकृतमुररीकृतमङ्गीकृतमाश्रुतं प्रतिज्ञातम्	२२४१
संगीर्णविदितसंश्रुतसमाहितोपश्रुतोपगतम्	२२४२
ईलितशस्तपणायितपनायितप्रणुतपणितपनितानि	२२४३

तस्य ॥—लब्धम्, प्राप्तम्, विन्नम्, भावितम्, आसादितम्, भूतम्, इति ६ प्राप्तस्य ॥—अन्वेषितम्, गवेषितम्, अन्विष्टम्, मार्गितम्, मृगितम्, इति ४ गवेषितस्य ॥—आर्द्रम्, सार्द्रम्, क्लिन्नम्, तिमितम्, स्तिमितम्, समुन्नम्, उत्तम्, ७ क्लिन्नस्य ॥—त्रातम्, त्राणम्, रक्षितम्, अवितम्, गोपायितम्, गुप्तम्, इति ६ रक्षितस्य ॥—अवगणितम्, अवमतम्, अवज्ञातम्, अवमानितम्, परिभूतम्, इति ५ अवमानितस्य ॥ त्यक्तम्, हीनम्, विधुतम्, समुज्झितम्, धूतम्, उत्सृष्टम्, इति ७ उत्सृष्टस्य ॥—उक्तम्, भाषितम्, उदितम्, जल्पितम्, आख्यातम्, अभिहितम्, लपितम्, इति ६ उदितस्य ॥—बुद्धम्, बुधितम्, मनितम्, विदितम्, प्रतिपन्नम्, अवसितम्, इति ७ अवगतस्य ॥—ऊरीकृतम्, उररीकृतम्, अङ्गीकृतम्, आश्रुतम्, प्रतिज्ञातम्, संगीर्णम्, विदितम्, संश्रुतम्, समाहितम्, उपश्रुतम्, उपगतम्, इति ११ अङ्गीकृतस्य ॥—ईलितम्, शस्तम्, पणायितम्, पनायितम्, प्रणुतम्, प्रणितम्, पनितम्,

अपि गीर्णवर्णिताभिष्टुतेडितानि स्तुतार्थाच्च	२२४४
भक्षितचर्वितलीढप्रत्यवसितगिलितखादितप्सातम्	२२४५
अभ्यवहृतान्नजग्धग्रस्तग्लस्ताशितं भुक्ते	२२४६
क्षेपिष्ठक्षोदिष्ठप्रेष्ठवरिष्ठस्थविष्ठवंहिष्ठाः	२२४७
क्षिप्रक्षुद्राभीप्सितपृथुपीवरबहुप्रकर्षार्थाः	२२४८
साधिष्ठद्राधिष्ठस्फेष्ठगरिष्ठहसिष्ठवृन्दिष्ठाः	२२४९
वाढव्यायतबहुगुरुबामनवृन्दारकातिशये	२२५०

४. संकीर्णवर्गः

प्रकृतिप्रत्ययार्थाद्यैः संकीर्णै लिङ्गमुन्नयेत्	२२५१
कर्म क्रिया तत्सातत्ये गम्ये स्युरपरस्पराः	२२५२
साकल्यासङ्गवचने पारायणतुरायणे	२२५३
यदृच्छा स्वैरिता हेतुशून्या त्वास्या विलक्षणम्	२२५४

गीर्णम्, वर्णितम्, अभिष्टुतम्, ईडितम्, स्तुतम् इति १२ स्तुतार्थानि ॥—
 भक्षितम्, चर्वितम्, लीढम्, प्रत्यवसितम्, गिलितम्, खादितम्, प्सातम्, अभ्य-
 वहृतम्, अन्नम्, जग्धम्, ग्रस्तम्, ग्लस्तम्, अशितम्, भुक्तम्, इति १४ खा-
 दितस्य ॥—यथा अतिशयेन क्षिप्रः क्षेपिष्ठ एवं क्षोदिष्ठ—प्रेष्ठ—वरिष्ठ—स्थविष्ठ—
 वंहिष्ठाः । वाढादीनामतिशयेन साधिष्ठादयः स्युः अतिशयेन वाढः साधिष्ठः
 एवं द्राधिष्ठ—स्फेष्ठ—गरिष्ठ—हसिष्ठ—वृन्दिष्ठाः ॥

२२५१-२३३५ प्रकृतीति । संकीर्णानि अत्र वर्गे वक्ष्यमाणलिङ्गसंग्रहोक्त-
 रीत्या प्रकृत्यर्थेन प्रत्ययार्थेन च आद्यशब्दात्कचिद्रूपभेदादिना लिङ्गमुन्नयेद्ब्रूहेत् । कर्म
 क्रिया द्वे क्रियायाः । तच्छब्देन क्रिया परामृश्यते क्रियासातत्ये गम्ये सति—
 अपरस्पर इत्येकं नाम । साकल्यावचनं पारायणमिति । आसङ्गवचनं तुरायण-
 मिति ॥—यदृच्छा, स्वैरिता, इति २ स्वच्छन्दतायाः । हेतुशून्या आस्या

✓ शमथस्तु शमः शान्तिर्दान्तिस्तु दमथो दमः	२२५५
अवदानं कर्म वृत्तं काम्यदानं प्रवारणम्	२२५६
वशक्रिया संवननं मूलकर्म तु कर्मणम्	२२५७
विधूननं विधुवनं तर्पणं प्रीणनावनम्	२२५८
पर्याप्तिः स्यात्परित्राणं हस्तवारणमित्यपि	२२५९
✓ सेवनं सीवनं स्यूतिर्विदरः स्फुटनं भिदा	२२६०
उक्तेः क्रोशनमभीषङ्गः संवेदो वेदना न ना	२२६१
संमूर्च्छनमभिव्याप्तिर्याच्चा भिक्षार्थनार्दना	२२६२
वर्धनं छेदनेऽथ द्वे आनन्दनसभाजने	२२६३
आप्रच्छन्नमथान्नायः संप्रदायः क्षये क्षिया	२२६४

स्थितिर्विलक्षणं स्यात् ॥—शमथः, शमः, शान्तिः, इति ३ चित्तोपशमस्य । दान्तिः, दमथः, दमः, इति ३ इन्द्रियनिग्रहस्य । वृत्तं कर्म तदवदानमिति । काम्यदानं तत्प्रवारणमिति ॥—वशक्रिया, संवननम्, इति २ वशीकरणस्य । ओषधीनां मूलैरुच्चाटनादि यत्कर्म तत्कर्मणमिति ॥—विधूननम्, विधुवनम्, इति २ कम्पनस्य । तर्पणम्, प्रीणनम्, अवनम्, इति ३ तृप्तेः ॥—पर्याप्तिः, परित्राणम्, हस्तवारणम्, इति ३ वधोद्यतनिवारणस्य ॥—सेवनम्, सीवनम्, स्यूतिः, इति ३ सूचीक्रियायाः ॥—विदरः, स्फुटनम्, भिदा, इति ३ द्विधाभावस्य ॥—आक्रोशनम्, अभीषङ्गः इति २ गालिप्रदानस्य ॥—संवेदः, वेदना, इति २ अनुभवस्य । तत्र वेदना न पुमान् ॥—संमूर्च्छनम्, अभिव्याप्तिः, इति २ सर्वतोव्याप्तेः ॥—याच्चा, भिक्षा, अर्थना, अर्दना, इति ४ याचनस्य ॥—वर्धनम्, छेदनम्, इति २ कर्तनस्य ॥—आनन्दनम्, सभाजनम्, आप्रच्छन्नम्, इति ३ स्वागतसंप्रश्नादिना विहितस्यानन्दनस्य ॥—आन्नायः, संप्रदायः, इति २ गुरुपरम्परागतस्य समुपदेशस्य ॥

ग्रहे ग्राहो वशः कान्तौ रक्षणस्त्राणे रणः कणे	२२६५
व्यधो वेधे पचा पाके हवो हूतो वरो वृतौ	२२६६
ओषः लोषे नयो नाये ज्यानिजीणौ भ्रमो भ्रमौ	२२६७
स्फातिर्वृद्धौ प्रथा ख्यातौ स्पृष्टिः पृक्तौ स्रवः स्रवे	२२६८
एधा समृद्धौ स्फुरणे स्फुरणा प्रमितौ प्रमा	२२६९
प्रसूतिः प्रसवे श्रयोते प्राधारः क्लमथः क्लमे	२२७०
उत्कर्षोऽतिशये संधिः श्लेषे विषय आश्रये	२२७१
क्षिपायां क्षेपणं गीर्णिगिरौ गुरणमुद्यमे	२२७२

क्षयः, क्षिया, इति २ अपचयस्य ॥—ग्रहः, ग्राहः, इति २ ग्रहणस्य ॥—
 वशः, कान्तिः, इति २ इच्छायाः ॥—रक्षणः, त्राणः, इति २ रक्षणस्य ॥—
 रणः, कणः, इति २ शब्दकरणस्य ॥—व्यधः, वेधः, इति २ वेधनस्य ॥—
 पचा, पाकः, इति २ पचनस्य ॥—हवः, हूतिः, इति २ आह्वानस्य ॥—वरः,
 वृतिः, इति २ वेष्टने संभक्तौ च ॥—ओषः, लोषः, इति २ दाहस्य ॥—नयः,
 नायः, इति २ नीतेः ॥—ज्यानिः, जीर्णिः, इति २ जीर्णतायाः ॥—भ्रमः, भ्रमिः,
 इति २ भ्रान्तेः ॥—स्फातिः, वृद्धिः, इति २ वृद्धेः ॥—प्रथा, ख्यातिः, इति २
 प्रख्यातेः ॥—स्पृष्टिः, पृक्तिः, इति २ स्पर्शस्य ॥—स्रवः, स्रवः, इति २
 प्रस्रवणस्य ॥—एधा, समृद्धिः, इति २ उपचयस्य ॥—स्फुरणम्, स्फु-
 रणा, इति २ स्फुरणस्य ॥—प्रमितिः, प्रमा, इति २ यथार्थज्ञानस्य ॥
 —प्रसूतिः, प्रसवः, इति २ गर्भविमोचनस्य ॥—च्योतः, प्राधारः, इति २
 घृतादेः क्षरणे ॥—क्लमथः, क्लमः, इति २ ग्लानेः ॥—उत्कर्षः, अति-
 शयः, इति २ प्रकर्षस्य ॥—संधिः, श्लेषः, इति २ संधानस्य ॥—विषयः,
 आश्रयः, इति २ आश्रयस्य ॥—क्षिपा, क्षेपणम्, इति २ प्रेरणस्य ॥—
 गीर्णिः, गिरिः, इति २ निगरणस्य ॥—गुरणम्, उद्यमः, इति २ भारोद्यम-

उन्नाय उन्नये श्रायः श्रयणे जयने जयः	२२७३
निगादो निगदे मादो मद उद्वेग उद्भ्रमे	२२७४
विमर्दनं परिमलोऽभ्युपपत्तिरनुग्रहः	२२७५
निग्रहस्तद्विरुद्धः स्यादभियोगस्त्वभिग्रहः	२२७६
मुष्टिवन्धस्तु संग्राहो डिम्बे डमरविप्लवौ	२२७७
बन्धनं प्रसितिश्चारः स्पर्शः स्पष्टोपतप्सरि	२२७८
निकारो विप्रकारः स्यादाकारस्त्विङ्ग इङ्गितम्	२२७९
परिणामो विकारो द्वे समे विकृतिविक्रिया	२२८०
अपहारस्त्वपचयः समाहारः समुच्चयः	२२८१
प्रत्याहार उपादानं विहारस्तु परिक्रमः	२२८२

स्य ॥—उन्नायः, उन्नयः, इति २ ऊर्ध्वं नयनस्य ऊहस्य च ॥—श्रायः, श्रयणम्, इति २ सेवायाः ॥—जयनम्, जयः, इति २ जयस्य ॥—निगादः, निगदः, इति २ कथनस्य ॥—मादः, मदः, इति २ हर्षस्य ॥—उद्वेगः, उद्भ्रमः, इति २ उद्वेजनस्य ॥—विमर्दनम्, परिमलः, इति २ कुङ्कुमादिमर्दनस्य ॥—अभ्युपपत्तिः, अनुग्रहः, इति २ अङ्गीकारस्य । ततोऽनुग्रहाद्विरुद्धो निग्रहः स्यात् ॥—अभियोगः, अभिग्रहः, इति २ कलहाह्वानस्य ॥—मुष्टिवन्धः, संग्राहः, इति २ मुष्टिना दृढग्रहणस्य ॥—डिम्बः, डमरः, विप्लवः, इति ३ नरलुण्ठनादेरुपसर्गविशेषस्य ॥—बन्धनम्, प्रसितिः, चारः, इति ३ बन्धनस्य ॥—स्पर्शः, स्पष्टा, उपतप्ता, इति ३ उपतापाख्यरोगविशेषस्य ॥—निकारः, विप्रकारः, इति २ अपकारस्य ॥—आकारः, इङ्गः, इङ्गितम्, इति ३ अभिप्रायानुरूपचेष्टितस्य ॥—परिणामः, विकारः, इति २ प्रकृतेरन्यथाभावे ॥—विकृतिः, विक्रिया, इति २ विरुद्धक्रियायाः ॥—अपहारः, अपचयः, इति २ अपहरणस्य ॥—समाहारः, समुच्चयः, इति २ राशीकरणस्य ॥—प्रत्याहारः, उपादानम्,

अभिहारोऽभिग्रहणं निहारोऽभ्यवकर्षणम्	२२८३
अनुहारोऽनुकारः स्यादर्थस्यापगमे व्ययः	२२८४
प्रवाहस्तु प्रवृत्तिः स्यात्प्रवहो गमनं बहिः	२२८५
वियामो वियमो यामो यमः संयामसंयमौ	२२८६
हिंसाकर्माऽभिचारः स्याज्जागर्या जागरा द्वयोः	२२८७
विघ्नोऽन्तरायः प्रत्यूहः स्यादुपघ्नोऽन्तिकाश्रये	२२८८
निर्वेश उपभोगः स्यात्परिसर्पः परिक्रिया	२२८९
विधुरं तु प्रविश्लेषेऽभिप्रायश्छन्द आशयः	२२९०
संक्षेपणं समसनं पर्यवस्था विरोधनम्	२२९१
परिसर्या परीसारः स्यादास्या त्वासना स्थितिः	२२९२

इति २ इन्द्रियाकर्षणस्य ॥—विहारः, परिक्रमः, इति २ पङ्क्त्यां गतेः ॥
 —अभिहारः, अभिग्रहणम्, इति २ चौर्यकरणस्य ॥—निहारः, अभ्यवकर्षणम्, इति २ शल्यादेर्निष्काशनस्य ॥—अनुहारः, अनुकारः, इति २ विडम्बनस्य ॥—अर्थस्य धनादेरपगमे व्यय इति ॥—प्रवाहः, प्रवृत्तिः, इति २ जलादीनां निरन्तरगतेः यद्वहिर्गमनं स प्रवह इति ॥—वियामः, वियमः, यामः, यमः, संयामः, संयमः इति ६ संयमस्य योगाङ्गस्य । हिंसाकर्म जारणमारणादि अभिचारः स्यात् ॥—जागर्या, जागरा, इति २ जागरणस्य । तत्र जागरा स्त्रीपुंसयोः ॥—विघ्नः, अन्तरायः, प्रत्यूहः, इति ३ विघ्नस्य । समीपभूत आश्रये उपघ्न इति ॥—निर्वेशः, उपभोगः, इति २ उपभोगस्य ॥—परिसर्पः, परिक्रिया, इति २ परिजनादिवेष्टनस्य ॥—विधुरम्, प्रविश्लेषः, इति २ अत्यन्तवियोगस्य ॥—अभिप्रायः, छन्दः, आशयः, इति ३ अभिप्रायस्य ॥—संक्षेपणम्, समसनम् इति २ अविस्तारस्य ॥—पर्यवस्था, विरोधनम्, इति २ विरोधस्य ॥—परिसर्या, परीसारः, इति २

विस्तारो विग्रहो व्यासः स च शब्दस्य विस्तरः	२२९३
संवाहनं मर्दनं स्याद्विनाशः स्याददर्शनम्	२२९४
संस्तवः स्यात्परिचयः प्रसरस्तु विसर्पणम्	२२९५
नीवाकस्तु प्रयामः स्यात्संनिधिः संनिकर्षणम्	२२९६
लवोऽभिलावो लवने निष्पावः पवने पवः	२२९७
<i>५. concurre</i> प्रस्तावः स्यादवसरस्त्रसरः सूत्रवेष्टनम्	२२९८
प्रजनः स्यादुपसरः प्रश्रयप्रणयौ समौ	२२९९
धीशक्तिर्निष्क्रमोऽस्त्री तु संक्रमो दुर्गसंचरः	२३००
प्रत्युत्क्रमः प्रयोगार्थः प्रक्रमः स्यादुपक्रमः	२३०१

परितः सरणस्य ॥—आस्था, आसना, स्थितिः, इति ३ आसनस्य ॥—
विस्तारः, विग्रहः, व्यासः, इति ३ विस्तृतेः । विस्तारः शब्दसंबन्धी चेद्वि-
स्तर इति ॥—संवाहनम्, मर्दनम्, इति २ अङ्गमर्दनस्य ॥—विनाशः,
अदर्शनम्, इति २ तिरोधानस्य ॥—संस्तवः, परिचयः, इति २ परिचितौ
॥—प्रसरः, विसर्पणम्, इति २ व्रणादिप्रसरणस्य ॥—नीवाकः, प्रयामः,
इति २ धनधान्यादिषु जनानामादरातिशयस्य ॥—संनिधिः, संनिक-
र्षणम्, इति २ नैकट्यस्य ॥—लवः, अभिलावः, लवनम्, इति ३ धा-
न्यादिच्छेदनस्य ॥—निष्पावः, पवनम्, पवः, इति ३ धान्यादीनां पूती-
करणस्य ॥—प्रस्तावः, अवसरः, इति २ प्रसंगस्य ॥—त्रसरः, सूत्रवेष्टनम्,
इति २ तन्तुवायकृतसूत्रवेष्टनभेदस्य ॥—प्रजनः, उपसरः, इति २ गर्भ-
ग्रहणस्य ॥—प्रश्रयः, प्रणयः, इति २ प्रेरणः ॥—धीशक्तिः, निष्क्रमः, इति
२ बुद्धिसामर्थ्ये ॥—संक्रमः, दुर्गसंचरः, इति २ दुर्गमार्गस्य । स न
त्रियाम् ॥—प्रत्युत्क्रमः, प्रयोगः, इति २ युद्धार्थमतिशयिताद्योगस्य ॥

स्यादभ्यादानमुद्धात आरम्भः सभ्रमस्त्वरा	२३०२
प्रतिबन्धः प्रतिष्टम्भोऽवनायस्तु निपातनम्	२३०३
उपलम्भस्त्वनुभवः समालम्भो विलेपनम्	२३०४
विप्रयोगो विप्रयोगो विलम्भस्त्वतिसर्जनम्	२३०५
विप्रख्यातु प्रतिख्यातिरवेक्षा प्रतिजागरः	२३०६
विप्रपठौ पाठे तेमस्तेमौ समुन्दने	२३०७
आस्रवौ क्लेशे मेलके सङ्गसंगमौ	२३०८
विचयनं मार्गणं मृगणा मृगः	२३०९
परिष्वङ्गः संश्लेष उपगूहनम्	२३१०
निध्यानं दर्शनालोकनेक्षणम्	२३११

अभ्यादानम्, उद्धातः आ-
 रम्भः, इति २ आरम्भमात्रस्य ॥—सभ्रमः, जग, इति २ सभ्रमस्य ॥—
 प्रतिबन्धः, प्रतिष्टम्भः, इति २ कार्यप्रतिघातस्य ॥—अवनायः, निपातनम्,
 इति २ अधोनयनस्य ॥—उपलम्भः, अनुभवः, इति २ साक्षात्कारस्य
 ॥—समालम्भः, विलेपनम्, इति २ कुङ्कुमादिना विलेपने ॥—विप्रलम्भः,
 विप्रयोगः, इति २ रागिणोर्विच्छेदस्य ॥—विलम्भः, अतिसर्जनम्, इति २
 अतिदानस्य ॥—विश्रावः, प्रतिख्यातिः, इति २ अतिप्रसिद्धेः ॥—अवेक्षा
 प्रतिजागरः, इति २ वस्तूनां अवेक्षणस्य ॥ निपाठः, निपठः, पाठः, इति ३
 पठनस्य ॥—तेमः, स्तेमः, समुन्दनम्, इति ३ आर्द्रीभावस्य ॥—आ-
 दीनवः, आस्रवः, क्लेशः, इति ३ क्लेशस्य ॥—मेलकः, सङ्गः, सङ्गमः,
 इति ३ सङ्गमस्य ॥—संवीक्षणम्, विचयनम्, मार्गणम्, मृगणा, मृगः, इति ५
 तात्पर्येण वस्तूनां गवेषणस्य ॥—परिरम्भः, परिष्वङ्गः, संश्लेषः, उपगूह-
 नम्, इति ४ आलिङ्गनस्य ॥—निर्वर्णनम्, निध्यानम्, दर्शनम्, आलोकनम्,

प्रत्याख्यानं निरसनं प्रत्यादेशो निराकृतिः	२३१२
उपशायो विशायश्च पर्यायशयनार्थकौ	२३१३
अर्तनं च ऋतीया च हृणीया च घृणार्थकाः	२३१४
स्याद्व्यत्यासो विपर्यासो व्यत्ययश्च विपर्यये	२३१५
पर्ययोऽतिक्रमस्तस्मिन्नतिपात उपात्ययः	२३१६
प्रेषणं यत्समाहूय तत्र स्यात्प्रतिशासनम्	२३१७
स संस्तावः ऋतुषु या स्तुतिभूमिर्द्विजन्मनाम्	२३१८
निधाय तक्ष्यते यत्र काष्ठे काष्ठं स उद्धनः	२३१९
स्तम्बस्तु स्तम्बघनः स्तम्बो येन निहन्यते	२३२०
आविधो विध्यते येन तत्र विष्वक्समे निघः	२३२१
उत्कारश्च निकारश्च द्वौ धान्योत्क्षेपणार्थकौ	२३२२
निगारोद्गारविक्षावोद्ग्राहास्तु गरणादिषु	२३२३

ईक्षणम्, इति ५ निरीक्षणस्य ॥—प्रत्याख्यानम्, निरसनम्, प्रत्यादेशः, निराकृतिः, इति ४ निराकरणस्य ॥—उपशायः, विशायः, इति २ पर्यायेण प्रहरकादावुपशायस्य ॥—अर्तनम्, ऋतीया, हृणीया, घृणा, इति ४ जुगुप्सायाः ॥—व्यत्यासः, विपर्यासः, व्यत्ययः, विपर्ययः, इति ४ व्यतिक्रमस्य ॥—पर्ययः, अतिक्रमः, अतिपातः, उपात्ययः, इति ४ अतिक्रमस्य ॥ समाहूय यद्गत्यादीनां प्रेषणं तत्र प्रतिशासनं स्यात् । ऋतुषु द्विजन्मनां स्तुतिभूमिः संस्ताव इति । यस्मिन्काष्ठे काष्ठं निधाय तक्ष्यते स उद्धन इति ॥—स्तम्बघनः, स्तम्बघनः, इति २ स्तम्बघ्नस्य । येन विध्यते तत्र शस्त्रादौ आविध इति । विश्वक्समे सर्वतः समाने वृक्षे निघ इति ॥—उत्कारः, निकारः, इति २ नि-
कारस्य निगारोद्गारविक्षावोद्ग्राहास्तु गरणादिषु । यथा गरणं अन्धवहारि निगारः । एव उद्गारः,

आरत्यवरतिविरतय उपरामेऽथास्त्रियां तु निष्ठेवः	२३२४
निष्ठयूतिर्निष्ठेवनं निष्ठीवनमित्यभिन्नानि	२३२५
जवने जूतिः सातिस्त्ववसाने स्यादथ ज्वरे जूर्तिः	२३२६
उदजस्तु पशुप्रेरणमकरणिरित्यादयः शापे	२३२७
गोत्रान्तेभ्यस्तस्य वृन्दमित्यौपगवकादिकम्	२३२८
आपूपिकं शाष्कुलिकमेवमाद्यमचेतसाम्	२३२९
माणवानां तु माणव्यं सहायानां सहायता	२३३०
हल्या हलानां ब्राह्मण्यवाडव्ये तु द्विजन्मनाम्	२३३१
द्वे पर्शुकानां पृष्ठानां पार्श्वं पृष्ठयमनुक्रमात्	२३३२
खलानां खलिनी खल्याप्यथ मानुष्यकं नृणाम्	२३३३

विक्षावः, उद्वाहः, इति ॥—आरतिः, अवरतिः, विरतिः, उपरामः, इति ४ उपरतेः ॥—निष्ठेवः, निष्ठयूतिः, निष्ठवनम्, निष्ठीवनम्, इति ४ मुखेन श्लेष्मोत्सर्गस्य ॥—जवनम्, जूतिः, इति २ वेगस्य ॥—सातिः, अवसानम्, इति २ अन्तस्य ॥—ज्वरः, जूर्तिः, इति २ ज्वरस्य । पशूनां प्रेरणं उदजः स्यात् । शापे आक्रोशे द्योत्ये अकरणिरित्यादयः । आदिशब्दादजीवनिः । गोत्रान्तेभ्यः औपगवादिशब्देभ्यस्तस्य वृन्दमित्यर्थे औपगवकादिकं स्यात् । आदिशब्दाद्गर्गकं दाक्षकमित्यादि । इतः परमावर्गसमाप्तेर्वृन्दमित्यधिकारः ॥—आपूपिकम्, शाष्कुलिकम्, साक्षुकम्, इत्यादि । माणवानां समूहो माणव्यम् । सहायानां समूहः सहायता । हलानां समूहो हल्या इति ॥—ब्राह्मण्यम्, वाडव्यम्, इति २ ब्राह्मणानां समूहस्य । पर्शुका अस्थिविशेषास्तासां समूहः, पार्श्वम् । पृष्ठानां समूहः पृष्ठयम् ॥—खलिनी, खल्या, इति २ खलानां

ग्रामता जनता धूम्या पाश्या <u>गल्या</u> पृथक्पृथक्	२३३४
अपि साहस्रकारीषवार्मणाथर्वणादिकम्	२३३५

५. नानार्थवर्गः ।

नानार्थाः केऽपि कान्तादिवर्गेष्वेवात्र कीर्तिताः	२३३६
भूरिप्रयोगा ये येषु पर्यायेष्वपि तेषु ते	२३३७
आकाशे त्रिदिवे नाको लोकस्तु भुवने जने	२३३८
पद्ये यशसि च श्लोकः शरे खड्गे च सायकः	२३३९
जम्बुकौ क्रोष्टुवरुणौ पृथुकौ चिपिटार्भकौ	२३४०
आलोकौ दर्शनद्योतौ भेरीपटहमानकौ	२३४१
उत्सङ्गचिह्नयोरङ्कः कलङ्कोऽङ्कापवादयोः	२३४२

समूहस्य । नृणां समूहो मानुष्यकम् । ग्रामता, जनता, धूम्या, पाश्या, गल्या, साहस्रम्, कारीषम्, वार्मणम्, आथर्वणम्, इत्यादयः ॥

२३३६-२८४९ अत्र वक्ष्यमाणेषु कान्तादिवर्गेष्वेव केऽपि नानार्था उक्ता नतु प्रागुक्तपर्यायेषु । यथा 'मारुते वेधसि ब्रध्ने पुंसि कः कं शिरोम्बुनोः' इति । भूरिप्रयोगा यत्र कुत्रापि काव्यादिषु कविभिः प्राचुर्येण प्रयुक्ता ये नाकलोकादयः शब्दास्ते पूर्वोक्तेषु येषु पर्यायेषु दृश्यन्ते तेषु पर्यायेषु अपिशब्दादत्रापि कीर्तिताः । यथा नाकशब्दः प्रचुरप्रयोगत्वात्प्राक् स्वर्गाकाशयोरुक्तोऽपि पुनरिहोक्तः । जम्बुकशब्दस्तु सृगालपर्यायेष्वेवोक्तो नतु वरुणपर्यायेषु । भूरिप्रयोगत्वाभावात् । इह तु जम्बुकौ क्रोष्टुवरुणावित्युभयत्रोच्यते । नाक इति आकाशे स्वर्गे च वर्तते । भुवने जने च लोक इति । पद्ये यशसि श्लोक इति । शरे खड्गे च सायकः । क्रोष्टा वरुणः उभौ जम्बुकशब्दवाच्यौ । चिपिटः अर्भकः एतावुभौ पृथुकौ । दर्शनं प्रकाशश्चालोकौ । भेरी पटहं उभावातकौ । उत्सङ्ग चिह्नं चाङ्कः । चिह्नं दोषारोपे च कलङ्कः । नागविशेषे लघुरि च

तक्षको नागवर्धक्योरर्कः स्फटिकसूर्ययोः	२३४३
मारुते वेधसि ब्रध्ने पुंसि कः कं शिरोऽम्बुनोः	२३४४
स्यात्पुलाकस्तुच्छधान्ये संक्षेपे भक्तसिक्थके	२३४५
उलूके करिणः पुच्छमूलोपान्ते च पेचकः	२३४६
कमण्डलौ च करकः सुगते च विनायकः	२३४७
किष्कुर्हस्ते वितस्तौ च शूककीटे च वृश्चिकः	२३४८
प्रतिकूले प्रतीकस्त्रिष्वेकदेशे तु पुंस्ययम्	२३४९
स्याद्भूतिकं तु भूनिम्बे कत्तृणे भूस्तृणेऽपि च	२३५०
ज्योत्स्निकायां च घोषे च कोशातक्यथ कट्फले	२३५१
सिते च खदिरे सोमवल्कः स्यादथ सिंहके	२३५२
तिलकल्के च पिण्याको बाह्यीकं रामठेऽपि च	२३५३
महेन्द्रगुग्गुलूलूकव्यालग्राहिषु कौशिकः	२३५४
रुक्तापशङ्कास्वातङ्कः स्वल्पेऽपि क्षुल्लकस्त्रिषु	२३५५

तक्षकः । स्फटिकसूर्ययोरर्क इति । मारुते वेधसि ब्रध्ने क इति । पुंसि । शिरसि जले च कमिति । क्लीवम् । तुच्छधान्ये संक्षेपे भक्तसिक्थके पुलाक इति । करिणः पुच्छमूलोपान्ते गुदाच्छादकमांसपिण्डे उलूके च पेचकः । कमण्डलौ चकाराद्वर्षोपले च करकः । सुगते चकाराद्विघ्नराजे गरुडे च विनायकः । हस्ते वितस्तौ च किष्कुः । शूककीटे चकारादलौ कर्कटे वृक्षविशेषेऽष्टमराशौ च वृश्चिकः । प्रतिकूले च प्रतीकः । तत्र प्रतिकूले त्रिषु । एकदेशे पुंसि । कत्तृणे भूस्तृणे च भूतिकं स्यात् । ज्योत्स्निकायां घोषे च कोशातकी । कट्फले शुक्लखदिरे च सोमवल्कः । सिंहके तिलकल्के निःश्वेततिलचूर्णे च पिण्याकः । रामठे चकाराद्बाह्यीके देशेऽथ धीरे च बाह्यीकमिति । महेन्द्रे गुग्गुलौ उलूके व्यालग्राहिणि च कौशिकः । रुक्तापः शङ्का अत्रातङ्क इति । स्वल्पे अपि

✓ स्यादाम्भिकः कौक्कुटिको यश्चादूरेरितेक्षणः	२३६८
लालाटिकः प्रभोर्भालदर्शी कार्याक्षमश्च यः	२३६९
‘भूभृन्नितम्बवलयचक्रेषु कटकोऽस्त्रियाम्	* *
सूच्यग्रे क्षुद्रशत्रौ च रोमहर्षे च कण्टकः	* *
पाकौ पक्तिशिशू मध्यरत्ने नेतरि नायकः	* *
पर्यङ्कः स्यात्परिकरे स्याद्वाघ्रेऽपि च लुब्धकः	* *
पेटकस्त्रिषु वृन्देऽपि गुरौ देश्ये च देशिकः	* *
खेटकौ ग्रामफलकौ धीवरेऽपि च जालिकः	* *
पुष्परेणौ च किञ्जल्कः शुल्कोऽस्त्री स्त्रीधनेऽपि च	* *
स्यात्कल्लोलेऽप्युत्कलिका वार्द्धकं भाववृन्दयोः	* *
करिण्यां चापि गणिका दारकौ बालभेदकौ	* *
अन्धेऽप्यनेडमूकः स्यात् टङ्कौ दर्पाश्मदारणौ	* *
मयूखस्तिवटकरज्वालास्वलिवानौ शिलीमुखौ	२३७०
शङ्खौ निधौ ललाटास्त्रि कम्बौ न स्त्रीन्द्रियेऽपि खम्	२३७१
घृणिज्वाले अपि शिखे शैलवृक्षौ नगावगौ	२३७२
✓ आशुगौ वायुविशिखौ शरार्कविहगाः खगाः	२३७३

मुख्ये अन्ये केवलं एकः । दाम्भिकः योऽदूरेरितेक्षणः स कौक्कुटिक इति । यो भृत्यः प्रभोर्भालं पश्यति यश्च कार्याक्षमः तावुभौ लालाटिकौ । त्विट्करज्वालासु मयूखः । भ्रमरशरौ शिलीमुखौ । निधौ ललाटास्त्रि कम्बौ च शङ्खः । इन्द्रिये अपिशब्दादाकाशे शून्येऽपि खम् । घृणिः ज्वाला अपिशब्दाच्चूडायां प्रपदे वर्हिचूडायां च शिखा । शैलवृक्षौ नगसंज्ञका-
वगसंज्ञकौ च । वायुविशिखौ आशुगौ । वाणिकपक्षिणः खगश्च-

पतङ्गौ पक्षिसूर्यौ च पूगः क्रमुकवृन्दयोः	२३७४
पशवोऽपि मृगा वेगः प्रवाहजवयोरपि	२३७५
✓ परागः कौसुमे रेणौ स्नानीयादौ रजस्यपि	२३७६
गजेऽपि नागमातङ्गावपाङ्गस्तिलकेऽपि च	२३७७
✓ सर्गः स्वभावनिर्मोक्षनिश्चयाध्यायसृष्टिषु	२३७८
योगः संनहनोपायध्यानसंगतियुक्तिषु	२३७९
भोगः सुखे रुयादिभृतावहेश्च फणकाययोः	२३८०
चातके हरिणे पुंसि सारङ्गः शवले त्रिषु	२३८१
✓ कपौ च प्लवगः शापे त्वभिषङ्गः पराभवे	२३८२
वानाद्यङ्गे युगः पुंसि युगं युग्मे कृतादिषु	२३८३

वाच्याः । पक्षिसूर्ययोः चकाराच्छालिप्रभेदे पतङ्गः । क्रमुके वृन्दे च पूगः । पशुषु अपिशब्दात् मृगशीर्षे मार्गणायां च मृगः । प्रवाहजवयोः अपिशब्दाद्विष्टादेर्वहिर्निर्गमेऽपि वेगशब्दः स्यात् । कुसुमसंवन्धिनि रेणौ, स्नानीये गन्धचूर्ण-विशेषे, आदिना सुरतादिश्रमशान्तये कामशास्त्राद्युक्ते यत्कर्पूरादिचूर्णे, अपिशब्दादुपरागे, रजसि परागः । नागमातङ्गौ गजे वर्तते । अपिशब्दात्काद्रवेयनाग-केशरनागवल्लीहास्तिनपुरमेघमुस्तकादौ । अपिशब्दाच्चण्डालेऽपि मातङ्गः । नेत्रस्यान्तेऽङ्गहीने चापाङ्गः । स्वभावः, प्रकृतिः, निर्मोक्षस्त्यागः, निश्चयः, अध्यायः काव्यादिविरामस्थानम्, सृष्टिर्निर्माणम्, एतेषु सर्गः । सन्नहनं कवचः । उपायः सामादिः । ध्यानं चित्तवृत्तिनिरोधः । संगतिः संगम इत्यादिषु योगशब्दः । सुखे, रुयादिभृतौ पण्यस्त्रीणां भोगे, आदिशब्दाद्धस्त्यश्वादिकर्मकराणां भृतौ मूल्ये पा-लने भरणे वा भोगः । अहेः सर्पस्य फणकाययोरपि । सारङ्गः पुंसि हरिणे चा-तके त्रिषु शवले । कपौ वानरे चकाराद्रेके सारथ्यादौ च प्लवगः । शापे आ-क्रोशे मसभने निराश्वारेऽपि च । आघाते रथशकटादीनामवयवे युगः । यु-

स्वर्गेषुपशुवाग्वज्रदिङ्नेत्रघृणिभूजले	२३८४
लक्षदृष्ट्या स्त्रियां पुंसि गौर्लिङ्गं चिह्नशेफसोः	२३८५
शृङ्गं प्राधान्यसान्वोश्च वराङ्गं मूर्धगुह्ययोः	२३८६
भगं श्रीकाममाहात्म्यवीर्ययत्नार्ककीर्तिषु	२३८७
परिघः परिघातेऽस्त्रेऽप्योघो वृन्देऽम्भसां रये	२३८८
मूल्ये पूजाविधावर्घोऽहोदुःखव्यसनेष्वधम्	२३८९
त्रिष्विष्टेऽल्पे लघुः काचाः शिष्यमृद्भेदद्वयुजः	२३९०
विपर्यासे विस्तरे च प्रपञ्चः पावके शुचिः	२३९१
मास्यमात्ये चात्युपधे पुंसि मेध्ये सिते त्रिषु	२३९२
अभिष्वङ्गे स्पृहायां च गभस्तौ च रुचिः स्त्रियाम्	२३९३

गमे द्वये कृतत्रेतादिषु हस्तचतुष्टये औषधभेदे च युगम् । स्वर्गः, इषुः, पशुसुर-
 भिवृषौ, वाक्, वज्रम्, दिक्, नेत्रम्, घृणिः, भूः, जलम्, एतेषां लक्षदृष्ट्या प्रयो-
 गानुसारेण गोशब्दः । स्त्रियां पुंसि चोन्नेयः । चिह्नशेफसोः लिङ्गम् । प्राधान्यं
 प्रभुत्वम् । सानुशिखरम् । चकारात्पशोरवयवे शृङ्गम् । मूर्धा मस्तकः । गुह्यं यो-
 निरेतयोर्वराङ्गम् । श्रीः संपच्छोभा काम इच्छा च । माहात्म्यं ऐश्वर्यम् । य-
 त्नः प्रयत्नः । अर्ककीर्तिः सूर्ययश एतेषु भगम् । परिघातेऽस्त्रे लोहमयल-
 गुडे अपिशब्दाद्योगभेदे च परिघः । वृन्दे समूहे । अम्भसां रये जलप्रवाहे ओ-
 घः । मूल्ये पण्ये पूजोपहारे चार्घ्यः । अंहः पापम् । दुःखं जरामरणादिकम् ।
 व्यसनं मृगयाद्युतादि । विपद्रागद्वेषादि वा तत्राधम् । इष्टे अल्पे च लघुः ।
 त्रिषु । शिष्यं । मृद्भेदो मृद्विशेषः । द्वयुक् नेत्ररोगः पटलप्रायः एते त्रयः काचाः ।
 विपर्यासे वैपरीत्ये । विस्तरे चात्प्रतारणे प्रपञ्चः । पावकेऽग्नौ शुचिः ।
 पुंसि । मास्याषाढे अमात्ये सचिवे अत्युपधे मेध्ये पवित्रे सिते शुक्ले
 च शुचिः । त्रिषु । स्पृहायामत्यासक्तौ गभस्तौ किरणं चकारादौ श्रीशोभायां

‘प्रसन्ने भल्लुकेऽप्यच्छो गुच्छः स्तवकहारयोः	* *
परिधानांचले कच्छो जलप्रान्ते त्रिलिङ्गकः’	* *
केकिताक्ष्यावहिभुजौ दन्तविप्राण्डजा द्विजाः	२३९४
अजा विष्णुहरच्छागा गोष्ठाध्वनिवहा व्रजाः	२३९५
धर्मराजौ जिनयमौ कुञ्जो दन्तेऽपि न स्त्रियाम्	२३९६
वलजे क्षेत्रपूर्द्वारे वलजा वल्गुदर्शना	२३९७
समे क्षमांशे रणेऽप्याजिः प्रजा स्यात्संततौ जने	२३९८
अब्जौ शङ्खशशाङ्गौ च स्वके नित्ये निजं त्रिषु	२३९९
पुंस्यात्मनि प्रवीणे च क्षेत्रज्ञो वाच्यलिङ्गकः	२४००
संज्ञा स्याच्चेतना नाम हस्ताद्यैश्चार्थसूचना	२४०१
काकेभगण्डौ करटौ गजगण्डकटी कटौ	२४०२
शिपिविष्टस्तु खलतौ दुश्चर्मणि महेश्वरे	२४०३

च रुचिः । केकिताक्ष्यौ मयूरगरुडौ । अहिभुक् । दन्तः । विप्रेत्युपलक्षणं क्षेत्रवैश्य-
योः । अण्डजाः पक्षिणः । एते द्विजाः । विष्णुहरौ छागो वस्तः । एते अजाः । गोष्ठं
गोस्थानकम् । अध्वा मार्गः । निवहः संघः । एते व्रजाः । जिनो बुद्धः । यमः ए-
तयोः धर्मराजशब्दः । दन्तिदन्ते कुञ्जः । अपिशब्दान्निकुञ्जेऽपि । पुंनपुंसक-
लिङ्गः । क्षेत्रे नगरद्वारे च वलजम् । वल्गुदर्शना वलजा । समे क्षमांशे भू-
भागे । रणे संग्रामे आजिरिति । संततिरपत्यम् । जनेऽपि प्रजा । शङ्खशशाङ्गयोः
चकाराद्धन्वन्तरावद्धाः । स्वके आत्मीये नित्ये चिरस्थिते निजः । त्रिषु । आ-
त्मनि पुरुषे क्षेत्रज्ञः । पुंसि । प्रवीणे तु वाच्यलिङ्गकः । चेतना धीः नामाभि-
धानम् । हस्ताद्यैर्हस्तभूलोचनादिभिर्या अर्थसूचना प्रयोजनविज्ञापनं सापि संज्ञा ।
काकेभगण्डौ करटौ । गजगण्डः कटिश्च कटौ स्याताम् । रुजा निष्केशशिराः
खलतः तासिन्दुधर्माणौ महेश्वरे शिपाविष्टः । देवशिल्पिनि विश्वकर्मण्यापिश-

देवशिल्पिन्यपि त्वष्टा दिष्टं दैवेऽपि न द्वयोः	२४०४
रसे कटुः कट्वकार्ये त्रिषु मत्सरतीक्ष्णयोः	२४०५
रिष्टं क्षेमाशुभाभावेष्वरिष्टे तु शुभाशुभे	२४०६
मायानिश्चलयन्त्रेषु कैतवानृतराशिषु	२४०७
अयोधने शैलशृङ्गे सीराङ्गे कूटमस्त्रियाम्	२४०८
सूक्ष्मैलायां त्रुटिः स्त्री स्यात्कालेऽल्पे संशयेऽपि सा	२४०९
आत्युत्कर्षाश्रयः कोट्यो मूले लग्नकचे जटा	२४१०
व्युष्टिः फले समृद्धौ च दृष्टिज्ञानेऽक्षिण दर्शने	२४११
इष्टिर्यागेच्छयोः सृष्टं निश्चिते बहुनि त्रिषु	२४१२
कष्टे तु कृच्छ्रगहने दक्षामन्दागदेषु च	२४१३
पटुद्वौ वाच्यलिङ्गौ च नीलकण्ठः शिवेऽपि च	२४१४

च्चाद्रविभेदे काष्ठतक्षे त्वष्टा । दैवे प्राक्तनकर्मणि दिष्टम् । नपुंसकम् । अपिश-
च्चात्काले तु ना । रसे पिप्पल्यादिरसभेदे कटुः । पुंसि । अकार्ये करणानर्हे कटु ।
क्लीबम् । मत्सरतीक्ष्णयोस्त्रिषु । क्षेमे कल्याणे । अशुभेऽमङ्गले । अभावे अशुभ-
स्यैवाभावे रिष्टमिति । शुभाशुभे अरिष्टे । सूतिकाग्रहं चारिष्टम् । मायादिषु
नवसु कूटम् । तदस्त्रियाम् । सूक्ष्मैला प्रसिद्धा । काले ह्रस्वाक्षरचतुर्थभागग्रहणा-
त्मके कालभेदे । अल्पे लेशे । संशये संदेहेऽपि त्रुटिः । आर्तिश्चापाग्राम् । उत्कर्षः
प्रकर्षः । अश्रिः कोणः । संख्याभेदेऽपि कोटिः । मूले संश्लिष्टकेशे जटामांसां
वेदविकृतौ च जटा । फले साध्ये समृद्धौ संपदि व्युष्टिः । ज्ञानेऽक्षिण चक्षुषि द-
र्शने च दृष्टिः । यागो यज्ञः । इच्छा स्पृहा । एतयोरिष्टिः । सृष्टे बहुनि प्रचुरे ।
मुक्तनिर्मितयोश्च सृष्टम् । कृच्छ्रं दुःखम् । गहनं दुरधिगमान्तःप्रान्तम् ।
उभे कष्टे । दक्षोऽनलसः । अमन्दस्तीक्ष्णः । अगदो रोगहीनः । एते
पटवः ॥ द्वौ कष्टपट्वाच्यलिङ्गौ । शिवे अपिशब्दान्मयूरेऽपि नीलकण्ठः ।

पुंसि कोष्ठोऽन्तर्जठरं कुसूलोऽन्तर्गृहं तथा	२४१५
निष्ठा निष्पत्तिनाशान्ताः काष्ठोत्कर्षे स्थितौ दिशि	२४१६
त्रिषु ज्येष्ठोऽतिशस्तेऽपि कनिष्ठोऽतियुवाल्पयोः	२४१७
दण्डोऽस्त्री लगुडेऽपि स्याद्गुडो गोलेश्चुपाकयोः	२४१८
सर्पमांसात्पशू व्याडौ गोभूवाचस्त्विडा इलाः	२४१९
क्ष्वेडा वंशशलाकापि नाडी नालेऽपि षट्क्षणे	२४२०
काण्डोऽस्त्री दण्डवाणार्वावर्गावसरवारिषु	२४२१
स्याद्भाण्डमश्वभरणेऽमत्रे मूलवणिग्धने	२४२२
भृशप्रतिज्ञयोर्बाढं प्रगाढं भृशकृच्छ्रयोः	२४२३
शक्तस्थूलौ त्रिषु दृढौ व्यूढौ विन्यस्तसंहतौ	२४२४
भ्रूणोऽर्भके स्त्रैणगर्भे वाणो वलिसुते शरे	२४२५

अन्तर्जठरं जठरस्यान्तरम् । कुसूलो धान्यागारम् । अन्तर्गृहं गृहाभ्यन्तरं च एतेषु
 कोष्ठः । पुंसि । निष्पत्तिर्निष्पादनम् । नाशः अदर्शनम् । अन्तः प्रध्वंसः निष्ठाः ।
 उत्कर्षे स्थितौ मर्यादायां दिशि च काष्ठा । अतिशस्ते सुप्रशस्ते । अपिशब्दादतिवृद्धे ।
 अग्रजे मासि च ज्येष्ठः । अतियूनि वाले । अनुजेऽपि कनिष्ठः । लगुडेऽपिश-
 व्दादश्वेऽपि दण्डः । गोलो मृदादिगुडकः इक्षुपाकः । इक्षुविकारेऽपि गुडः ।
 सर्पः मांसात्पशुर्व्याघ्रः । उभे व्याडौ । गौर्धेनुः । भूवाक् । एते डलयोरेक्या-
 दिडा इलाश्च । इला बुधपत्नी च । वंशशलाका पञ्जराद्यर्था वा शूर्पाद्यर्था
 वेणुशलाका क्ष्वेडा । अपिशब्दाद्विषे पुंसि । षट्क्षणमिते काले नाले अपिशब्दा-
 च्छिरादिषु च नाडी । दण्डादिषु षट्सु काण्डः । स च पुंनपुंसकयोः । अश्व-
 भरणे । अमत्रे पात्रे । मूलं यद्वणिग्धनं तत्र च भाण्डम् । भृशमत्यर्थं प्रतिज्ञा-
 स्वीकारयोर्बाढम् । भृशकृच्छ्रयोर्दृढेऽपि प्रगाढम् । शक्तः समर्थः तत्र स्थूले
 च दृढः । विन्यस्ते संहते च व्यूढः । अर्भके स्त्रैणगर्भे च भ्रूणः । वलिपुत्रे

कणोऽतिसूक्ष्मे धान्यांशे संघाते प्रमथे गणः	२४२६
पणो द्यूतादिषूत्सृष्टे भृतौ मूल्ये धनेऽपि च	२४२७
मौर्व्यां द्रव्याश्रिते सत्त्वशौर्यसंध्यादिके गुणः	२४२८
निर्व्यापारस्थितौ कालविशेषोत्सवयोः क्षणः	२४२९
वर्णो द्विजादौ शुक्लादौ स्तुतौ वर्णं तु वाक्षरे	२४३०
अरुणो भास्करेऽपि स्याद्वर्णभेदेऽपि च त्रिषु	२४३१
स्थाणुः शर्वेऽप्यथ द्रोणः काकेऽप्याजौ रवे रणः	२४३२
ग्रामणीर्नापिते पुंसि श्रेष्ठे ग्रामाधिपे त्रिषु	२४३३
ऊर्णा मेषादिलोम्नि स्यादावर्ते चान्तरा भ्रूवोः	२४३४
हरिणी स्यान्मृगी हेमप्रतिमा हरिता च या	२४३५
त्रिषु पाण्डौ च हरिणः स्थूणा स्तम्भेऽपि वेश्मनः	२४३६

शरे च वाणः । अतिसूक्ष्मवस्तुनि धान्यांशे च कणः । संघाते समूहे । प्रमथे
 रुद्रानुचरे च गणः । द्यूतमक्षादिभिः क्रीडा । आदिना मेषकुक्कुटादियुद्धादिकं
 तत्र उत्सृष्टे न्यस्तार्थे । भृतौ वेतने मूल्ये विक्रेयवस्तुद्रव्ये धने काकिणीचतुष्टये च
 पणः । मौर्व्यां ज्यायां द्रव्याश्रिते रसगन्धादौ । आदिशब्दस्य प्रत्येकं संबन्धा-
 त्स्त्वरजआदौ शौर्यचातुर्यादौ संधिविग्रहादौ इन्द्रिये च गुणः । निर्व्यापारस्थितौ
 तूष्णीमधः स्थाने कालविशेषे मुहूर्तस्य द्वादशे भागे उत्सवे पुत्रजन्मादौ क्षणः ।
 विप्रक्षत्रियादौ शुक्लपीतादौ स्तुतौ स्तवे च वर्णः । अक्षरे वर्णं क्लीवे वा पुंसि ।
 भास्करे सूर्ये । अपिशब्दात्सूर्यसारथौ च । सोऽरुणशब्दः वर्णभेदे त्रिषु स्तम्भादौ
 स्थेयुषि शर्वे च स्थाणुः । काके अपिशब्दादश्वत्थाम्नः पितरि परिमाणविशेषे च
 द्रोणः । आजौ युद्धे रवे शब्दे च रणः । श्रेष्ठे नापिते ग्रामाधिपे च ग्रामणीः ।
 मेषादीनां शशोद्यादीनां च लोमसा ऊर्णा । मृगी हेमः सुवर्णस्य प्रतिमा या
 च हरिता हरिद्वर्णा सा हरिणी । पाण्डौ पाण्डुरवर्णे चकारान्मृगभेदे वेश्मनी

तृष्णे स्पृहापिपासे द्वे जुगुप्साकरुणे घृणे	२४३७
वणिकपथे च विपणिः सुरा प्रत्यक्च वारुणी	२४३८
करेणुरिभ्यां स्त्री नेभे द्रविणं तु बलं धनम्	२४३९
शरणं गृहरक्षित्रोः श्रीपर्णं कमलेऽपि च	२४४०
विषाभिमरलोहेषु तीक्ष्णं क्लीवे खरे त्रिषु	२४४१
✓ प्रमाणं हेतुमर्यादाशास्त्रेयत्ताप्रमातृषु	२४४२
करणं साधकतमं क्षेत्रगात्रेन्द्रियेष्वपि	२४४३
प्राण्युत्पादे संसरणमसंवाधचमूगतौ	२४४४
घण्टापथेऽथ वान्तान्ने समुद्धरणमुन्नये	२४४५
अतस्त्रिषु विषाणं स्यात्पशुशृङ्गेभदन्तयोः	२४४६
प्रवणं क्रमनिम्नोर्व्यां प्रहे ना तु चतुष्पथे	२४४७

(अवसाचशोभः)

गृहस्य स्तम्भे स्थूणाः । अपिशब्दाल्लोहस्य प्रतिमायाम् । स्पृहा वाञ्छा । पिपासा पानेच्छा । उभे तृष्णे । जुगुप्सा निन्दा करुणा च घृणा । वणिकपथे पण्यवी-
थ्यां आपणे पण्ये च विपणिः । सुरा मद्यम् । प्रत्यक् प्रतीची दिक् । उभे
वारुण्यौ । इभ्यां हस्तिन्यां करेणुः । स्त्रीलिङ्गा । इभे हस्तिनी करेणुर्ना
पुंलिङ्गः । बलं पराक्रमः धनं च द्रविणम् । गृहे रक्षितरि शरणम् । कमले
चकारादग्निमन्थे च श्रीपर्णम् । विषं अभिमरो युद्धम् । लोहं च तीक्ष्णम् । क्लीवम् ।
खरे तिग्मे त्रिषु । हेतुर्धूमादिः । मर्यादा सीमा । इयत्ता परिच्छेदः । प्रमाता
ज्ञाता एष्वर्थेषु प्रमाणशब्दो वर्तते । साधकतमं क्रियासिद्धौ प्रकृत्यो हेतुः साधकतमं
करणमिति । गात्रेन्द्रियेष्वपिशब्दात्कर्मादि । प्राणिनामुत्पादे जन्मनि । असंवाध-
चमूगतौ निर्वाधसैन्यगमने घण्टापथे च संसरणम् । वान्तान्ने भुक्तोज्झितान्ने उ-
न्नये जलपात्रादेरुर्ध्वनयने उन्मूलिते च उद्धरणम् । अतः परं वक्ष्यमाणा णान्त-
शब्दास्तै त्रिषु । पशुशृङ्गेभदन्तश्च तयोः विषाणम् । क्रमेण निम्ना सा चासी

व्यक्तः प्राज्ञेऽपि दृष्टान्तावुभौ शास्त्रनिदर्शने	२४५९
क्षत्ता स्यात्सारथौ द्वाःस्थे क्षत्रियायां च शूद्रजे	२४६०
वृत्तान्तः स्यात्प्रकरणे प्रकारे कात्स्न्यवार्तयोः	२४६१
आनर्तः समरे नृत्यस्थाननीवृद्धिशेषयोः	२४६२
कृतान्तो यमसिद्धान्तदैवाकुशलकर्मसु	२४६३
श्लेष्मादि रसरक्तादि महाभूतानि तद्गुणाः	२४६४
इन्द्रियाण्यश्मविकृतिः शब्दयोनिश्च धातवः	२४६५
कक्षान्तरेऽपि शुद्धान्तो नृपस्यासर्वगोचरे	२४६६
कासूसामर्थ्ययोः शक्तिर्मूर्तिः काठिन्यकाययोः	२४६७
विस्तारवल्लयोर्व्रततिर्वसती रात्रिवेश्मनोः	२४६८
क्षयार्चयोरपचितिः सातिर्दानावसानयोः	२४६९

जितः । लघुरि शिल्पिभेदे । सारथौ च सूतः । प्राज्ञे स्फुटेऽपि व्यक्तः । शास्त्रं तर्कादिः । निदर्शनमुदाहरणम् । उभौ दृष्टान्तौ । सारथौ द्वाःस्थे द्वारपाले शूद्रा-
क्षत्रियायां जाते च क्षत्ता । चात् भुजिष्यातनये । प्रकरणं प्रस्तावः । प्रकारो भा-
वः । कात्स्न्यं साकल्यम् । वार्ता जनश्रुतिः । एतेषु वृत्तान्तः । समरे युद्धे । नृ-
त्यस्थाने नृत्यमण्डपे । नीवृद्धिशेषो जनपदविशेषः । एतेष्वानर्तः । यमो धर्मरा-
जः । सिद्धान्तः । दैवं प्राक्तनं कर्म । अकुशलकर्म पापम् । एतेषु कृतान्तः । श्ले-
ष्मादयो धातुशब्दवाच्याः । आदिशब्दात्पित्तादिग्रहः । नृपस्य कक्षान्तरे राजधानी-
स्थानविशेषे । असर्वगोचरे इति कक्षान्तरस्य विशेषणम् । अपिशब्दादन्तःपुरे
आशौचान्ते च शुद्धान्तः । आयुधभेदः सामर्थ्यं च शक्तिः । काठिन्यकाययो-
र्मूर्तिः । विस्तारे वल्लयां च व्रततिः । रात्रौ गृहे च वसतिः । क्षयो हानिः ।
अर्चो पूजा । तत्रापचितः । निष्कृतो व्ययं च । दानं अवसानं च सातिः ।

अर्तिः पीडाधनुष्कोट्योर्जातिः सामान्यजन्मनोः	२४७०
प्रचारस्यन्दयो रीतिरीतिर्दिम्बप्रवासयोः	२४७१
उदयेऽधिगमे प्राप्तिस्त्रेता त्वग्नित्रये युगे	२४७२
वीणाभेदेऽपि महती भूतिर्भस्मनि संपदि	२४७३
नदीनगर्योर्नागानां भोगवत्यथ संगरे	२४७४
सङ्गे सभायां समितिः क्षयवासावपि क्षिती	२४७५
रवेरर्चिश्च शस्त्रं च वह्निज्वाला च हेतयः	२४७६
जगती जगति छन्दोविशेषेऽपि क्षितावपि	२४७७
पङ्क्तिश्छन्दोऽपि दशमं स्यात्प्रभावेऽपि चायतिः	२४७८
पत्तिर्गतौ च मूले तु पक्षतिः पक्षभेदयोः	२४७९
प्रकृतिर्योनिलिङ्गे च कैशिक्याद्याश्च वृत्तयः	२४८०

पीडायां धनुष्कोट्यां च अर्तिः । सामान्यं गोलादि जन्मनि च जातिः । प्रचारः लोकाचारः । स्यन्दः प्रस्रवणम् । तत्र रीतिः । डिम्बे प्रवासे च ईतिः । उदये उत्पत्तौ । अधिगमे लाभे च प्राप्तिः । अग्नित्रये दक्षिणगार्हपत्याहवनीयाख्ये । द्वितीये युगे । त्रेताशब्दः । वीणाभेदो नारदी वीणा । महत्त्वयुक्तायां भार्यादौ च महती । भस्मनि संपदि अणिमादौ च भूतिः । नद्यां नागानां नगर्यां च भोगवती । संगरादित्रये समितिः । क्षयो नाशः । वासो निवासः । अपिशब्दान्मेदिन्यां कालभेदे च क्षितिः । सूर्यप्रभादिषु हेतिः । जगति लोके क्षितौ भुवि छन्दोविशेषे द्वादशाक्षरपादकवृत्ते जगती । अपिशब्दाज्जनेऽपि । दशमं छन्दः दशाक्षरपादकं आवलिरपि पङ्क्तिः । प्रभावे उत्तरकालेऽप्यायतिः । गतौ वीरभेदे सैन्यभेदे च पत्तिः । पक्षभेदयोर्मासार्धस्य च मूले पक्षिपक्षस्य मूलेऽधोदेशे च पक्षतिः । योनौ लिङ्गे च प्रकृतिः । चकारात्प्रधानले अमात्यादौ स्वभाव च । आद्यशब्दादिरभेदीसात्त्वतीभिरलो

सिकताः स्युर्वालुकापि वेदे श्रवसि च श्रुतिः	२४८१
वनिता जनितात्यर्थानुरागाया च योषिति	२४८२
गुप्तिः क्षितिर्व्युदासेऽपि धृतिर्धारणधैर्ययोः	२४८३
बृहती क्षुद्रवार्ताकी छन्दोभेदे महत्यपि	२४८४
वासिता स्त्रीकरिण्योश्च वार्ता वृत्तौ जनश्रुतौ	२४८५
वार्तं फल्गुन्यरोगे च त्रिष्वप्सु च घृतामृते	२४८६
कलधौतं रूप्यहेम्नोर्निमित्तं हेतुलक्ष्मणोः	२४८७
श्रुतं शास्त्रावधृतयोर्युगपर्याप्तयोः कृतम्	२४८८
अत्याहितं महाभीतिः कर्म जीवानपेक्षि च	२४८९
युक्ते क्षमादावृते भूतं प्राण्यतीते समे त्रिषु	२४९०

वृत्तयः चकाराज्जीविकायां सूत्रविवरणे च वृत्तिः । सिकताशब्दो वालुका-
याम् । अपिशब्दात्सिकतान्वितदेशे च शर्करायां च कीर्तितः । वेदे श्रवसि कर्णे
च श्रुतिः । जनितोऽत्यन्तानुरागो यस्यां तस्यां योषिन्मात्रे च वनिता ।
क्षितिर्व्युदासे भूविवरे । अपिशब्दाद्रक्षणे च गुप्तिः । धारणायां धैर्ये च धृतिः ।
क्षुद्रवार्ताकी ओषधिविशेषो बृहती । छन्दोभेदो नवमं छन्दो बृहती । महती विपुला
सापि बृहती स्यात् । स्त्रीकरिण्योर्योषिद्वस्तिन्योर्वासिताशब्दः । वृत्तौ जीविका-
याम् । जनश्रुतौ वृत्तान्ते वार्ता । फल्गुन्यसारे वार्तम् । रोगरहिते त्रिषु ।
घृतामृते द्वे अप्सु वर्तते । चकारात् घृतमाज्ये जले क्लीवम् । अमृतं तु
घृते पीयूषे यज्ञशेषे च । रूप्यं रजतम् । हेम सुवर्णम् । लक्ष्म चिह्नम् । एतेषु
कलधौतम् । शास्त्रे अवधृते च श्रुतम् । युगे प्रथमयुगे पर्याप्ते अलमर्थे
कृतम् । जीवानपेक्षि साहसरूपं कर्म महाभीतिर्महद्भयं अत्याहितं स्यात् ।
युक्ते न्याये । क्षमादौ क्षित्यादिपञ्चके । कृते सत्ये । प्राणिनि जन्तो । अतीति

पुरस्कृतः पूजितेऽरात्यभियुक्तेऽग्रतः कृते	२५०२
निवातावाश्रयावातौ शस्त्राभेद्यं च वर्म यत्	२५०३
जातोन्नद्धप्रवृद्धाः स्युरुच्छ्रिता उत्थितास्त्वमी	२५०४
वृद्धिमत्प्रोद्यतोत्पन्ना आहतौ सादरार्चितौ	२५०५
अर्थोऽभिधेयरैवस्तुप्रयोजननिवृत्तिषु *	२५०६
निपानागमयोस्तीर्थमृषिजुष्टे जले गुरौ	२५०७
समर्थस्त्रिषु शक्तिस्थे संबद्धार्ये हितेऽपि च	२५०८
दशमीस्थौ क्षीणरागवृद्धौ वीथी पदव्यपि	२५०९
आस्थानीयत्नयोरास्था प्रस्थोऽस्त्री सानुमानयोः	२५१०
‘शास्त्रद्रविणयोर्ग्रन्थः संस्थाधारे स्थितौ मृतौ’	* *
अभिप्रायवशौ छन्दावन्दौ जीमूतवत्सरौ	२५११

शत्रुणाक्रान्ते अग्रतः कृते पुरःस्थिते पूजिते च पुरस्कृतः । आश्रयो निवासः ।
 अवातो वातवर्जितः । उभौ निवातौ । यच्छस्त्राभेद्यं वर्म कवचं तदपि निवा-
 ताख्यम् । जात उत्पन्नः । उन्नद्धो हतः प्रवृत्तश्चैते उच्छ्रिताः । वृद्धिमत्,
 प्रोद्यतः, उत्पन्नः, एते उत्थिताः । सादरार्चितौ आहतौ । अभिधेयो वाच्यः ।
 राः धनम् । वस्तु तत्त्वम् । निवृत्तिर्निवर्तनम् । अत्र विषयेऽप्यर्थः ।
 निपानमुपकूपजलाशयः । आगमो बौद्धशास्त्रादन्यच्छास्त्रम् । ऋषिजुष्टे जले
 ऋषिभिः सेवितोदके गुरावुपाध्याये च तीर्थम् । शक्तिस्थे शक्तिमति ।
 संबद्धार्ये । हितेऽनुकूले च समर्थः । क्षीणो रागो रसोऽस्य क्षीणरागः । वृद्धोऽ-
 तिवृद्धः । उभौ दशमीस्थौ । पदवी मार्गः अपिशब्दात् पङ्क्तिरपि वीथी ।
 आस्थानी सभा । यत्नः प्रयत्नः आस्था । सानु पर्वताग्रम् । मानं परिमा-
 नभेदः प्रस्थः । अभिप्राय आशयः । वशोऽधीनश्छन्दः । जीमूतो मेघः ।

अपवादौ तु निन्दाज्ञे दायादौ सुतबान्धवौ	२५१२
पादा रश्म्यङ्घ्रितुर्याशाश्चन्द्राग्न्यर्कास्तमोनुदः	२५१३
निर्वादो जनवादेऽपि शादो जम्बालशष्पयोः	२५१४
आरावे रुदिते त्रातर्याक्रन्दो दारुणे रणे	२५१५
स्यात्प्रसादोऽनुरागेऽपि सूदः स्याद्ध्यञ्जनेऽपि च	२५१६
गोष्ठाध्यक्षेऽपि गोविन्दो हर्षेऽप्यामोदवन्मदः	२५१७
प्राधान्ये राजलिङ्गे च वृषाङ्गे ककुदोऽस्त्रियाम्	२५१८
स्त्री संविज्ज्ञानसंभाषाक्रियाकाराजिनामसु	२५१९
धर्मे रहस्युपनिषत्स्यादृतौ वत्सरे शरत्	२५२०
पदं व्यवसितत्राणस्थानलक्ष्माङ्घ्रिवस्तुषु	२५२१
गोष्पदं सेविते माने प्रतिष्ठाकृत्यमास्पदम्	२५२२

वत्सरो वर्षम् । तत्र अब्दः । निन्दा गर्हा । आज्ञा शासनं तत्रापवादः । पुत्रो
 ज्ञातिश्च दायादौ । रश्मिः किरणः । तुर्यांशश्चतुर्थो भागः पादः । चन्द्रे अग्नौ
 अर्के च तमोनुद् । जनवादे लोकापवादे अपिशब्दान्निर्णीतवादे निर्वादः । ज-
 म्बाले कर्दमे । शष्पे बालतृणे च शादः । आरावे आर्तध्वनौ । त्रातरि रक्षके दा-
 रुणे रणे भीषणे युद्धे रुदिते च आक्रन्दः । अनुरागेऽनुग्रहे । प्रसन्नतायां काव्य-
 गुणे च प्रसादः । व्यञ्जने तेमने सूपकारे च सूदः । गोष्ठः गोस्थानं तस्याध्यक्षे
 गोपालादौ बृहस्पतौ कृष्णेऽपि गोविन्दः । आमोदशब्दो यथा हर्षे वर्तते ।
 अपिशब्दादतिनिर्हारि गन्धे च । तथा मदोऽपि हर्षे । अपिशब्दाद्भ्रवगजदानरे-
 तस्सु च । प्रधानमेव प्राधान्यम् । राजलिङ्गे वृषावयवे ककुदः । संभाषा सं-
 भाषणम् । क्रियाकारः कर्मनियमः । आजिर्युद्धम् । नाम संज्ञा । एतेषु संकेते च
 स्त्रीलिङ्गं संविदिति नाम । धर्मे रहसि वेदान्ते च उपनिषद् । ऋतौ वत्सरे
 च शरत् । व्यवसितव्यवसायतो वस्त्वन्तेषु पदम् सेविते गोभिरेव सेविते देशे
 माने सुरप्रमाणे गोष्पदम् । प्रतिष्ठा स्थानम् । कृतं कार्यम् । प्रतिष्ठाकृत्ये

त्रिविष्टमधुरौ स्वादू मृदू चातीक्ष्णकोमलौ	२५२३
मूढाल्पापटुनिर्भाग्या मन्दाः स्युर्द्वौ तु शारदौ	२५२४
प्रत्यग्राप्रतिभौ विद्वत्सुप्रगल्भौ विशारदौ	२५२५
व्यामो वटश्च न्यग्रोधावुत्सेधः काय उन्नतिः	२५२६
पर्याहारश्च मार्गश्च विवधौ वीवधौ च तौ	२५२७
परिधिर्यज्ञियतरोः शाखायामुपसूर्यके	२५२८
बन्धकं व्यसनं चेतःपीडाधिष्ठानमाधयः	२५२९
स्युः समर्थननीवाकनियमाश्च समाधयः	२५३०
दोषोत्पादेऽनुबन्धः स्यात्प्रकृत्यादिविनश्वरे	२५३१
मुख्यानुयायिनि शिशौ प्रकृतस्यानुवर्तने	२५३२

आस्पदशब्दो वर्तते । अतः परं वर्गसमाप्तेर्दान्तास्त्रिषु । इष्टो मनोहरः । उभौ स्वादू । अतीक्ष्णोऽतिगमः । कोमलोऽकठिनः । उभौ मृदू । मूढो मूर्खः । अल्पः । अपटुरतीक्ष्णः । निर्भाग्यो हीनभाग्यः । एते मन्दाः । प्रत्यग्रोऽभिनवः । अप्रतिभोऽप्रगल्भः । द्वाविमौ शारदौ । विद्वत्सुप्रगल्भौ विशारदौ । प्रसारितभुजद्वयकुण्डलं व्यामः । वटो वृक्षभेदः । द्वयं न्यग्रोधाख्यम् । कायो देहः । उन्नतिरुच्छ्राय उत्सेधः । पर्याहारो ध्यानादिः मार्गः पन्थाः । एतौ विवधसंज्ञौ वीवधावपि च । यज्ञियतरोः पलाशादेः शाखायां समिधि । तत्र उपसूर्यके सूर्यसमीपमण्डले परिवेषाख्ये च परिधिः । उत्तमर्णगृहे ऋणमोचनपर्यन्तं विश्वासार्यं यद्वस्तु स्थाप्यते तद्वन्धकम् । प्रसिद्धम् । व्यसनमापत्तिः । चेतःपीडा मानसी व्यथा । अधिष्ठानमध्यासनं एते आधयः । समर्थनं चोद्यपरिहारः । नीवाक्रो वचनाभावः । नियमोऽङ्गीकारः ते समाधयः । दोषोत्पादनं दोषोत्पादस्तत्र प्रकृत्यादिषु प्रकृतिप्रत्ययागमादेशेषु यन्त्रश्वरमदर्शनशीलमक्षरं तत्र यो मुख्यं पित्रादिकमनुपाति तस्मिन् शिशौ । प्रकृतस्य प्रकान्तस्य पद-

विधुर्विष्णौ चन्द्रमसि परिच्छेदे विलेऽवधिः	२५३३
विधिर्विधाने दैवेऽपि प्रणिधिः प्रार्थने चरे	२५३४
बुधवृद्धौ पण्डितेऽपि स्कन्धः समुदयेऽपि च	२५३५
देशे नदविशेषेऽन्धौ सिन्धुर्ना सरिति स्त्रियाम्	२५३६
विधा विधौ प्रकारे च साधू रम्येऽपि च त्रिषु	२५३७
वधूर्जाया स्नुषा स्त्री च सुधा लेपोऽमृतं स्नुही	२५३८
संधा प्रतिज्ञा मर्यादा श्रद्धा संप्रत्ययः स्पृहा	२५३९
मधु मद्ये पुष्परसे क्षौद्रेऽप्यन्धं तमस्यपि	२५४०
अतस्त्रिषु समुन्नद्धौ पण्डितं मन्यगर्वितौ	२५४१
ब्रह्मबन्धुराधिक्षेपे निर्देशेऽथावलम्बितः	२५४२
अविदूरोऽप्यवष्टब्धः प्रसिद्धौ ख्यातभूषितौ	२५४३

नित्यभावः तत्र च अनुबन्धः । विधुः शशाङ्के हृषीकेशे च । परिच्छेदे सीम्नि । विले गते । कालेऽपि अवधिः । विधाने कर्तव्ये दैवे प्राक्-
नशुभाशुभकर्मणि ब्रह्मण्यपि विधिः । प्रार्थने चरे च प्रणिधिः । बुधवृद्धौ
पण्डितेऽपि वर्तेते । अपिशब्दाद्बुधः सौम्ये । वृद्धः स्थविरे । समुदये समूहे ।
अपिशब्दात्काण्डे नृपेऽसे च स्कन्धः । देशभेदेऽन्धौ समुद्रे सिन्धुशब्दः । पुंसि ।
नदीसामान्ये तु स्त्रीलिङ्गे । सिन्धुः । विधाने प्रकारे विधाशब्दः स्यात् ।
रम्येऽपिशब्दाद्वाधुषिके सज्जने साधुः । जाया भार्या । स्नुषा पुत्रस्य पत्नी ।
तत्र स्त्रीमात्रे च वधूः । देवाल्यादि येन लिप्यते स लेपश्चूर्णविशेषः । अमृते
क्षुद्यामपि सुधा । प्रतिज्ञा स्वीकारः । मर्यादा च संधाः । संप्रत्यय आदरः ।
स्पृहा काङ्क्षा तत्र श्रद्धेति । मद्ये पुष्परसे क्षौद्रे माक्षिके । मधु । तमसि
अक्षिहीनेऽप्यन्धशब्दः । अतः परे धान्तवर्गपर्यन्तास्त्रिषु । पण्डितमात्मानं
मन्यते पण्डितं मन्यः । गर्वितश्च समुन्नद्धः । अधिक्षेपे निन्दाप्रयोगे निर्देशे
च ब्रह्मबन्धुरिति अवलम्बितः आश्रितः । अविदूरः समीहितः । उभाववष्ट-

स्यात्कौलीनं लोकवादे युद्धे पश्वहिपक्षिणाम्	२५६७
स्यादुद्यानं निःसरणे वनभेदे प्रयोजने	२५६८
अवकाशे स्थितौ स्थानं क्रीडादावपि देवनम्	२५६९
उत्थानं पौरुषे तन्त्रे सन्निविष्टोद्गमेऽपि च	२५७०
व्युत्थानं प्रतिरोधे च विरोधाचरणेऽपि च	२५७१
मारणे मृतसंस्कारे गतौ द्रव्येऽर्थदापने	२५७२
निर्वर्तनोपकरणानुव्रज्यासु च साधनम्	२५७३
निर्यातनं वैरशुद्धौ दाने न्यासार्पणेऽपि च	२५७४
✓ व्यसनं विपदि भ्रंशे दोषे कामजकोपजे	२५७५
पक्षमाक्षिलोम्नि किञ्जल्के तन्त्वाद्यंशेऽप्यणीयसि	२५७६
तिथिभेदे क्षणे पर्व वर्त्म नेत्रच्छदेऽध्वनि	२५७७
अकार्यगुह्ये कौपीनं मैथुनं संगतौ रते	२५७८

लोकवादे लोकापवादे पश्वादीनां युद्धे च कौलीनम् । निःसरणे ग्रहादेर्निर्गमे वनभेदे उपवने प्रयोजने च उद्यानं नाम । स्थानमिति स्थित्यवकाशयोः । क्रीडायां व्यवहारे जिगीषादौ देवनम् । पौरुषे उद्योगे । तन्त्रे कुटुम्बकृत्ये सिद्धान्ते चौषधोत्तमे । सन्निविष्टस्योद्गमे ऊर्ध्वाभवनेऽपि उत्थानम् । प्रतिरोधे तिरस्कारे । विरोधाचरणे च व्युत्थानम् । मारणाद्यष्टके सैन्ये भेदे च साधनमिति नाम । वैरशुद्धौ दाने त्यागे । न्यासार्पणे निक्षिप्तद्रव्यस्य अर्पणे निर्यातनम् । भ्रंशे अपाये पतने वा । दोष इत्यस्य प्रत्येकं संबन्धः । कामजदोषस्तु मृगयाद्यूतस्त्रीमद्यपानेषु प्रसक्तिः । कोपजदोषस्तु वाक्पारुष्यादिः तत्र । व्यसनम् । अक्षिलोम्नि चक्षुर्लोम्नि किञ्जल्के केसरे अणीयसि तन्त्वाद्यंशे अल्पतरे सूत्राद्यंशे । पक्षमेति । तिथिभेदेऽष्टमीदर्शादौ क्षणे उत्सवे पर्व । नेत्रपिधायकचर्मपुटे अध्वनि मार्गे वर्त्म । अकार्ये अकार्यगुह्ये गुह्ये अकार्ये कौपीनम् । संगतौ सार्थदिसंबन्धे रते सुरते मैथुनम् ।

प्रधानं परमात्मा धीः प्रज्ञानं बुद्धिचिह्नयोः	२५७९
प्रसूनं पुष्पफलयोर्निधनं कुलनाशयोः	२५८०
ऋन्दने रोदनाह्वाने वर्ष्म देहप्रमाणयोः	२५८१
गृहदेहत्विदप्रभावा धामान्यथ चतुष्पथे	२५८२
संनिवेशे च संस्थानं लक्ष्म चिह्नप्रधानयोः	२५८३
आच्छादने संपिधानमपवारणमित्युभे	२५८४
आराधनं साधने स्यादवाप्तौ तोषणेऽपि च	२५८५
अधिष्ठानं चक्रपुरप्रभावाध्यासनेष्वपि	२५८६
रत्नं स्वजातिश्रेष्ठेऽपि वने सलिलकानने	२५८७
तलिनं विरले स्तोके वाच्यलिङ्गं तथोत्तरे	२५८८
समानाः सत्समैके स्युः पिशुनौ खलसूचकौ	२५८९

स्यात् । धीः बुद्धिः । महामात्रे परमात्मनि च प्रधानम् । बुद्धिचिह्नयोः प्रज्ञानम् । पुष्पे फले च प्रसूनम् । कुलनाशयोर्निधनम् । रोदनमाह्वानमारावः । उभे ऋन्दनसंज्ञे । देहः प्रमाणमियत्ता । उभयोर्वर्ष्म । गृहादीनि चत्वारि धामशब्दवाच्यानि । चतुष्पथे शृङ्गाटके । संनिवेशे अवयवविभागे संस्थानम् । चिह्ने प्रधाने लक्ष्म । संपिधानं तिरोधानम् । अपवारणं वस्त्रादिना परिश्रुतिः । उभे आच्छादनसंज्ञे । साधने निष्पादने । अवाप्तौ लाभे । तोषणे तुष्टौ आराधनं स्यात् । चक्रं रथाङ्गम् । पुरं नगरम् । अध्यासनमाक्रमणं अधिष्ठानं स्यात् । स्वजातिश्रेष्ठे रत्नम् । सलिलं जलम् । काननमरण्यम् । उभे वने । विरले सान्तरे । स्तोकेऽल्पे । तलिनम् । यथा तलिनं वाच्यलिङ्गं तथा उत्तरेऽपि नान्तसमाप्तिपर्यन्तं वाच्यलिङ्गाः । सन् पण्डितः समः सदृशः एकश्चैते समानाः स्युः । खलो दुर्जनः । सूचकः कर्णजपः उभौ पिशुनौ । जनोऽस्य ।

हीनन्यूनावूनगह्यौ वेगिशूरो तरस्विनौ	२५९०
अभिपन्नोऽपराद्धोऽभिग्रस्तव्यापद्गतावपि	२५९१
कलापो भूषणे वर्हे तूणीरे संहतावपि	२५९२
परिच्छदे परीवापः पर्युप्तौ सलिलस्थितौ	२५९३
गोधुग्गोष्ठपती गोपौ हरविष्णू वृषाकपी	२५९४
<u>बाष्पमूष्माश्रु</u> कशिपु त्वन्नमाच्छादनं द्वयम्	२५९५
तल्पं शय्याद्वदारेषु <u>स्तम्बेऽपि</u> विटपोऽस्त्रियाम्	२५९६
<u>प्राप्तरूपस्वरूपाभिरूपा</u> बुधमनोज्ञयोः	२५९७
भेद्यलिङ्गा अमी कूर्मी वीणाभेदश्च कच्छपी	२५९८
‘कुतपो मृगरोमोत्थपटे चाहोऽष्टमेंऽशके’	* *
रवर्णे पुंसि रेफः स्यात्कुत्सिते वाच्यलिङ्गकः	२५९९

निन्धः द्वावेतौ हीनन्यूनशब्दवाच्यौ । वेगी वेगयुक्तः । शूरो वली । उभौ तरस्विनौ । अपराद्धोऽपराधवान् । अभिग्रस्तः शत्रुणाक्रान्तः । व्यापद्गतः प्राप्तिविपत्कः एते अभिपन्नवाच्याः । भूषणे वर्हे मयूरपिच्छे । तूणीरे इषुधौ । संहतौ समुदाये । काञ्च्यां च कलापशब्दः । परिच्छदः पटमण्डपाद्युपकरणम् । पर्युप्तिः सर्वतोवपनम् । सलिलस्थितौ जलाधारे परीवापः । गां दोग्धीति गोधुग्गोपालः गोष्ठाध्यक्षश्च गोपौ । वृषाकपिसंज्ञौ हरो विष्णुश्च । ऊष्मोष्णम् । अश्रु नेत्रोदकं च बाष्पसंज्ञम् । अन्नं भोजनम् । आच्छादनं वस्त्रम् । एतत् द्वयं कशिपुसंज्ञम् । अट्टोऽष्टालिका । दाराः स्त्री शय्या च तल्पम् । स्तम्बे तृणादिगुच्छे । अपिशब्दाद्विस्तारशाखयोश्च विटपः । अमी प्राप्तरूपः स्वरूपः अभिरूपः पान्तां भेद्यलिङ्गाः बुधे पण्डिते मनोज्ञे मनोहरे च वर्तन्ते । कूर्मी कुमठी । वीणाभेदः सारस्वती वीणा । दे कच्छपीघोरे रवर्णे राक्षसे रेफः

अन्तराभवसत्त्वेऽश्वे गन्धर्वो दिव्यगायने	२६००
कम्बुर्ना वलये शङ्खे द्विजिह्वौ सर्पसूचकौ	२६०१
पूर्वोऽन्यलिङ्गः प्रागाह पुंवहुत्वेऽपि पूर्वजान्	२६०२
कुम्भौ [*] घटेभमूर्धांशौ डिम्भौ तु शिशुबालिशौ	२६०३
स्तम्भौ स्थूणाजडीभावौ शंभू ब्रह्मत्रिलोचनौ	२६०४
कुक्षिभ्रूणार्भका गर्भा विस्रम्भः प्रणयेऽपि च	२६०५
स्याद्भेर्या दुन्दुभिः पुंसि स्यादक्षे दुन्दुभिः स्त्रियाम्	२६०६
स्यान्महारजने क्लीवं कुसुम्भं करके पुमान्	२६०७
क्षत्रियेऽपि च नाभिर्ना सुरभिर्गवि च स्त्रियाम्	२६०८
सभा संसदि सभ्ये च त्रिष्वध्यक्षेऽपि वल्लभः	२६०९

पुंसि कुत्सिते रेफो वाच्यलिङ्गकः । अथ वययोः सावर्ण्यात् वान्तान्वान्तांश्चाह ।
 यो मरणजन्मनोरन्तकाले स्थितः प्राणी सोऽन्तराभवसत्त्वः तस्मिन् । अश्वे
 घोटके । दिव्यगायने विश्वावसुप्रभृतौ । गायनमात्रे च गन्धर्वः । पुंसीत्यर्थः ।
 गजशम्बूकयोरपि कम्बुः । सूचकः पिशुनः । सर्पश्च द्विजिह्वः । पूर्वशब्दः प्राग्वाची
 वाच्यलिङ्गकः । यदा तु पूर्वजान् पितामहादीनाह तदा पुंसि बहुत्वे वर्तते ।
 घटः कलशः इभस्य गजस्य मूर्धांशः शिरोभागः कुम्भः । बालिशो मूर्खः ।
 शिशुश्च डिम्भः । स्थूणा गृहस्तम्भः । जडीभावो जडत्वम् । उभौ स्तम्भौ ।
 ब्रह्मा त्रिलोचनश्च शम्भुः । भ्रूणो गर्भस्थो जन्तुः । अर्भकः शिशुः । एते गर्भाः ।
 प्रणये शृङ्गारप्रार्थनायां अपिशब्दाद्विश्वासादौ विस्रम्भः । दुन्दुभिर्भेर्यां पुंसि ।
 अक्षे बालक्रीडोपकरणे स्त्रियाम् । महारजने पुष्पभेदे कुसुम्भं क्लीवम् । करके
 कमण्डलौ पुंसि । क्षत्रिये नाभिः पुंसि । अपिशब्दान्मुख्यनृपे चक्रमध्ये च ।
 प्राण्यङ्गे तु द्वयोः । मृगभेदे तु स्त्रियाम् । गवि सौरभेभ्याम् । सुरभिः स्त्री । च-
 काराद्वसन्तजातीफलचम्पकेषु ना । सुगन्धिमनोज्ञयोस्त्रिषु । सुवर्णे पङ्कजे च क्ली-
 वम् । संसदि सदसि सभ्यः सदस्यः सभा । अथक्षे अपिशब्दाद्विहिते वा वल्लभः ।

किरणप्रग्रहौ रश्मी कपिभेकौ प्लवंगमौ	२६१०
इच्छामनोभवौ कामौ शौर्योद्योगौ पराक्रमौ	२६११
धर्माः पुण्ययमन्यायस्वभावाचारसोमपाः	२६१२
उपायपूर्व आरम्भ उपधा चाप्युपक्रमः	२६१३
वणिक्पथः पुरं वेदो निगमो नागरो वणिक्	२६१४
नैगमौ द्वौ बले रामो नीलचारुसिते त्रिषु	२६१५
शब्दादिपूर्वो वृन्देऽपि ग्रामः क्रान्तौ च विक्रमः	२६१६
स्तोमः स्तोत्रेऽध्वरे वृन्दे जिह्वस्तु कुटिलेऽलसे	२६१७
उष्णेऽपि धर्मश्चेष्टालंकारे भ्रान्तौ च विभ्रमः	२६१८
गुल्मा रुक्स्तम्बसेनाश्च जामिः स्वसृकुलस्त्रियोः	२६१९
क्षितिक्षान्त्योः क्षमा युक्ते क्षमं शक्ते हिते त्रिषु	२६२०

अश्वदेर्वन्धनरज्जुः प्रग्रहः किरणश्च रश्मिः । कपौ भेके च प्लवंगमः । मनो-
भवो मदनः इच्छा च कामः । शौर्यं सामर्थ्यम् । उद्योगश्च पराक्रमः । पुण्या-
दिषट्के धर्मशब्दः । उपायं ज्ञात्वा य आरम्भः स उपायपूर्वः । अमात्यशीलप-
रीक्षोपाय उपधा । चिकित्सायां चोपक्रमः । वणिक्पथो वाणिज्यम् । पुरं
नगरम् । वेद आम्नायः । एते निगमाः । नगरे भवो नागरः वणिक् चैतौ नै-
गमौ । बले बलदेवे पुंसि । नीलादिषु त्रिलिङ्ग्यां रामशब्दः । शब्दादिपूर्वो
ग्रामशब्दो वृन्दे वर्तते । अपिशब्दात्संवसथे ग्रामः । क्रान्तिर्विक्रमणं पराक्रमे
च विक्रमः । स्तोत्रेऽध्वरे वृन्दे च स्तोमः । कुटिले खले अलसे जडे च
जिह्वः । उष्णे धर्मः चेष्टायां अलंकारे भ्रान्तौ च विभ्रमः । रुक् रोगभेदः स्त्री-
हाल्यः । स्तम्बः कुशादिगुच्छः । सैन्यरक्षणे च गुल्मशब्दः । स्वसा भगिनी ।
कुलस्त्री कुलवधूः तयोर्जामिशब्दः । क्षितिर्भूमिः । क्षान्तिस्तितिक्षा तयोः
क्षमश्च युक्ते योऽप्येक्षमं क्षमं शक्ते हिते क्षमश्चिलिजः । हिते चालक्ष

त्रिषु श्यामौ हरितकृष्णौ श्यामा स्याच्छारिवा निशा	२६२१
ललामं पुच्छपुण्ड्राश्वभूषाप्राधान्यकेतुषु	२६२२
सूक्ष्ममध्यात्ममप्याद्ये प्रधाने प्रथमस्त्रिषु	२६२३
वामौ वल्गुप्रतीपौ द्वावधमौ न्यूनकुत्सितौ	२६२४
जीर्णं च परिभुक्तं च यातयाममिदं द्वयम्	२६२५
तुरंगगरुडौ ताक्ष्यौ निलयापचयौ क्षयौ	२६२६
श्वशुर्यौ देवरश्यालौ भ्रातृव्यौ भ्रातृजद्विषौ	२६२७
पर्जन्यौ रसदब्देन्द्रौ स्यादर्यः स्वामिवैश्ययोः	२६२८
तिष्यः पुष्ये कलियुगे पर्यायोऽवसरे क्रमे	२६२९
प्रत्ययोऽधीनशपथज्ञानविश्वासहेतुषु	२६३०
रन्ध्रे शब्देऽथानुशयो दीर्घद्वेषानुतापयोः	२६३१
स्थूलोच्चयस्त्वसाकल्ये नागानां मध्यमे गते	२६३२

कृष्णः कालः उभौ श्यामौ । शारिवा शतावरी निशा च श्यामा । पुच्छम् । पुण्ड्रमश्वदीनां ललाटचित्रम् । अश्वो घोटकः । प्रधानमेव प्राधान्यम् । केतुर्ध्वजः षट्सु ललामम् । अध्यात्मं आत्मन्यधिकृतं लिङ्गदेहम् । अपिशब्दात्कैतवे सूक्ष्मम् । आद्ये आदौ प्रधाने मुख्ये प्रथमः । त्रिष्विति यावन्मान्तमधिकारः । प्रतीपो विपरीतः । वल्गुश्च वामौ । न्यूनश्च कुत्सितश्चाधमौ । जीर्णं प्राप्तपरिणामम् । परिभुक्तं भुक्तोज्झितम् । द्वयं यातयामसंज्ञम् । अश्वगरुडौ ताक्ष्यसंज्ञौ । निलयो गृहम् । अपचयो हासः । उभौ क्षयौ । देवरो भर्तृभ्राता । श्यालो भार्याभ्राता । एतयोः श्वशुर्यः । भ्रातृपुत्रः शत्रुपुत्रश्च भ्रातृव्यौ । रसदब्दो ध्वनदम्बुदः । इन्द्रः शक्रः । उभौ पर्जन्यौ । प्रभुवैश्ययोरर्यः । पुष्यक्षे तुर्ययुगे च तिष्यः । अवसरे प्रस्तावे क्रमे च पर्यायः । प्रत्ययशब्दः अधीनादिषु सप्तसु । चिरद्वेषे पश्चात्तापं चानुशयः । असाकल्येऽसाकल्ये । नागानां हस्तिनां मत्तं शीघ्रं

समयाः शपथाचारकालसिद्धान्तसंविदः	२६३३
व्यसनान्यशुभं दैवं विपदित्यनयास्त्रयः	२६३४
अत्ययोऽतिक्रमे कृच्छ्रे दोषे दण्डेऽप्यथापदि	२६३५
युद्धायत्योः संपरायः पूज्यस्तु श्वशुरेऽपि च	२६३६
पश्चादवस्थायि बलं समवायश्च संनयौ	२६३७
संघाते संनिवेशे च संस्त्यायः प्रणयास्त्वमी	२६३८
विस्रम्भयाच्चाप्रेमाणो विरोधेऽपि समुच्छ्रयः	२६३९
विषयो यस्य यो ज्ञातस्तत्र, शब्दादिकेष्वपि	२६४०
निर्यासेऽपि कषायोऽस्त्री सभायां च प्रतिश्रयः	२६४१
प्रायो भूक्ष्यन्तगमने मन्युर्देन्ये क्रतौ कुधि.	२६४२
रहस्योपस्थयोर्गुह्यं सत्यं शपथतथ्ययोः	२६४३

नापि मन्दं गमनं तत्र च स्थूलोच्चयः । शपथाचारकालसिद्धान्तसंविदु
समयः । व्यसनानि द्यूतादीनि । अशुभमिति दैवविशेषणम् । विपद्विपत्तिरेतत्रयं
अनयसंज्ञम् । अतिक्रमे उलङ्घने कृच्छ्रे दोषे दण्डेऽपिशब्दान्नाशेऽपि अत्ययः ।
आपदादित्रये संपरायः । श्वशुरेऽपिशब्दात्पूजाहंसेऽपि पूज्यः । सेनायाः
पृष्ठभागे तिष्ठति यत्सैन्यं तत्पश्चादवस्थायिवलम् । समवायः समूहः । उभौ
सन्नयौ । संघाते सन्निवेशे स्थानविशेषे च संस्त्यायः । अमी विस्रम्भादयस्त्रयः
प्रणयाः । विरोधेऽपिशब्दादुन्नत्यामपि समुच्छ्रयः । यस्य मत्स्यादेर्यो
जलादिर्ज्ञातो नित्यसेवितस्तस्य तत्र विषयः । शब्दादिकाः शब्दस्पर्शरूपरसगन्धाश्च
विषयाः । निर्यासः काथरसः । अपिशब्दाद्विलेपनादौ कषायः । सभायां
आश्रये च प्रतिश्रयः । भूमि वाहुल्ये । अन्तो नाशो गम्यतेऽनेन तत्र
प्रायः शक्यो वृक्षे कोपे च मन्युः । रहस्य गोप्य उपस्थ च गुह्यम् ।

वीर्यं बले प्रभावे च द्रव्यं भव्ये गुणाश्रये	२६४४
धिष्ण्यं स्थाने गृहे भेऽग्नौ भाग्यं कर्म शुभाशुभम्	२६४५
कशेरुहेन्द्रोर्गाङ्गेयं विशल्या दन्तिकापि च	२६४६
वृषाकपायी श्रीगौर्योरभिख्या नामशोभयोः	२६४७
आरम्भो निष्कृतिः शिक्षा पूजनं संप्रधारणम्	२६४८
उपायः कर्म चेष्टा च चिकित्सा च नव क्रियाः	२६४९
छाया सूर्यप्रिया कान्तिः प्रतिविम्बमनातपः	२६५०
कक्ष्या प्रकोष्ठे हर्म्यादेः काङ्क्षायां मध्येभवन्धने	२६५१
कृत्या क्रियादेवतयोस्त्रिषु भेद्ये धनादिभिः	२६५२
जन्यं स्याज्जनवादेऽपि जघन्योऽन्त्येऽधमेऽपि च	२६५३
गृह्याधीनौ च वक्तव्यौ कल्यौ सज्जनिरामयौ	२६५४
आत्मवाननपेतोऽर्थादर्थ्यौ पुण्यं तु चार्वापि	२६५५

शपथः । पथ्यमृतं च सत्यम् । बलं सामर्थ्यम् । प्रभावस्तेजोविशेषः । तत्र वीर्यम् । भव्ये सत्त्वे गुणाश्रये पृथिव्यादौ द्रविणे च द्रव्यम् । स्थाने गृहे भे नक्षत्रे । अग्नौ वह्नौ च धिष्ण्यम् । शुभाशुभमिति शुभमशुभं वा जन्मान्तरीयं यत्कर्म तद्भाग्यमित्युच्यते । कशेरुहेन्द्रोः गाङ्गेयम् । दन्तिका निकुम्भः । अपिशब्दादभिशिखा गुड्यचपि विशल्या । श्रीलक्ष्मीः गौरी च वृषाकपायी । नामाभिधा । शोभा कान्तिः अभिख्येति । आरम्भादयो नव शब्दाः क्रियाशब्दवाच्याः । सूर्यप्रियादिवतुष्के छायाशब्दः । हर्म्यादेः राजगृहादेः प्रकोष्ठेऽन्तर्गृहे । काङ्क्षी मेखला । मध्येभवन्धने वस्त्रायां च कक्ष्या । क्रिया कर्म । देवतानामसहैवतविशेषः धनादिभिर्भेद्ये कृत्या । जनवादे निन्दितवादे । अपिशब्दाद्युद्धादौ जन्यम् । अन्त्येऽधमे च जघन्यः । अपिशब्दाच्छिन्ने । गार्वाधीन-योश्चकाराद्वचनाहोऽपि वक्तव्यशब्दः । सज्जः सोपकरणः निरामयो नीरोगः ।

रूप्यं प्रशस्तरूपेऽपि वदान्यो वल्गुवागपि	२६५६
न्याय्येऽपि मध्यं सौम्यं तु सुन्दरे सोमदैवते	२६५७
निवहावसरौ वारौ संस्तरौ प्रस्तराध्वरौ	२६५८
गुरु गीर्पतिपित्राद्यौ द्वापरौ युगसंशयौ	२६५९
प्रकारौ भेदसादृश्ये आकाराविङ्गिताकृती	२६६०
किंशारू सस्यशूकेषु मरू धन्वधराधरौ	२६६१
अद्रयो द्रुमशैलार्काः स्त्रीस्तनान्दौ पयोधरौ	२६६२
ध्वान्तारिदानवा वृत्रा वलिहस्तांशवः कराः	२६६३
प्रदरा भङ्गनारीरुग्वाणा अस्त्राः कचा अपि	२६६४
अजातशत्रुणो गौः कालेऽप्यश्मश्रुर्ना च तूवरौ	२६६५
स्वर्णेऽपि राः परिकरः पर्यङ्कपरिवारयोः	२६६६

चाथ्यः । चारु सुंदरं अपिशब्दात्सुकृतधर्मयोः पुण्यम् । प्रशस्तं रूपं यस्य तस्मिन् अपिशब्दाद्रजते रूप्यम् । वल्गुवाच्यपिशब्दाद्वातर्यपि वदान्यः । न्याय्ये उचितेऽपिशब्दादवलम्बे च मध्यम् । सुन्दरे सोमदैवते च सौम्यम् । निवहो वृन्दः । अवसरः प्रस्तावः । उभौ वारौ । प्रस्तरौ दर्भमुष्टिर्दर्भशय्या वा । अध्वरः कतुरुभौ संस्तरौ । गीर्पतिः पिता आद्यशब्दाद्वेदशास्त्राध्यापकश्च गुरुः । युगसंशययोर्द्वापरः । भेदे सादृश्यं प्रकारः । इङ्गितं चेष्टितम् । कृतिरप्याकारः । सस्ये शूके च किंशारूः । धन्वा निर्जलदेशः । धराधरः पर्वतः सोऽपि मरुस्थलीसंबन्धान्मरुः । द्रुमशैलार्केषु अद्रिशब्दो वर्तते । स्त्रियाः स्तनः कुचः । अन्दो मेघः । उभौ पयोधरौ । ध्वान्तमन्धकारः । अरिः शत्रुः । दानवो दनुजभेदः । एते वृत्राः । राज्ञा प्राह्यभागो वलिः । अंशु रश्मिः । हस्तश्च करः । नारीरुक् स्त्रीणां रोगभेदस्तत्र । भङ्गवाणयोश्च प्रदरः । कचाः केशाः अपिशब्दात्कोणेऽप्यस्त्रः । न जाते शत्रुं यस्य स एवंभूतो गौः । काले इमश्रूत्थानसमयेऽपि यो न पुरोऽप्यश्मश्रुः । अश्रुर्हितस्तन्मुनिर्वाच्यं तूवरौ । स्वर्णेऽपिशब्दद्वितमात्रे रा

मुक्ताशुद्धौ च तारः स्याच्छारो वायौ स तु त्रिषु	२६६७
कर्बुरेऽथ प्रतिज्ञाजिसंविदापत्सु संगरः	२६६८
वेदभेदे गुप्तवादे मन्त्रो मित्रो रवावपि	२६६९
मन्त्रेषुयूपखण्डेऽपि स्वरगुह्येऽप्यवस्करः	२६७०
आडम्बरस्तूर्यरवे गजेन्द्राणां च गर्जिते	२६७१
अभिहारोऽभियोगे च चौर्ये संनहनेऽपि च	२६७२
स्याज्जङ्गमे परीवारः खड्गकोषे परिच्छदे	२६७३
विष्टरो विटपी दर्भमुष्टिः पीठाद्यमासनम्	२६७४
द्वारि द्वाःस्थे प्रतीहारः प्रतीहार्यप्यनन्तरे	२६७५
विपुले नकुले विष्णौ बभ्रुर्ना पिङ्गले त्रिषु	२६७६
सारो बले स्थिरांशे च न्याय्ये क्लीवं वरे त्रिषु	२६७७

इत्येकाक्षरम् । पर्यङ्कपरिवारयोः परिकरः । मुक्तादिसंशुद्धौ तारः । वायौ शारः । स तु शारशब्दः कर्बुरे शबलवर्णे त्रिषु । आर्जिर्युद्धम् । संवित् कि-
याकारः । आपदि प्रतिज्ञायां च संगरः । वेदभेदे गुप्तवादे रहसि कर्तव्यावधारणे मन्त्रः । रवौ मित्रः । अपिशब्दात्सख्यौ मित्रं क्लीवम् । यूपखण्डेऽपिशब्दाद्दम्भोलौ च स्वरुः । गुह्ये उपस्थे । अपिशब्दाद्गूढेऽप्यवस्करः । तूर्यरवे वाद्यध्वनौ । गजगर्जिते च आडम्बरः । अभियोगोऽभिग्रहणम् । चोरस्य कर्म चौर्यम् । सन्नहनं कवचादिग्रहणम् । एतेष्वभिहारः । जङ्गमे जङ्गमविशेषे खड्गकोशे असिपिधायके चर्मादौ परिच्छदे उपकरणे परीवारः । विटपी वृक्षः । दर्भमुष्टिः । पीठमाद्यं यस्य तदासनं च विष्टरः । आद्यशब्दात् कृष्णाजिनादि । द्वारि द्वाःस्थे द्वारपाले प्रतीहारः । अनन्तरोक्ते प्रतीहारे प्रतीहारी-
त्यपि शब्दः । विपुल इति नकुलविशेषणम् । तेन विशालनकुले विष्णौ च बभ्रुः । पुंसि । पिङ्गले त्रिषु । स्थिरांशो वृक्षादेः कठोरभागः । तत्र यथा । शिशपासनि ।

दुरोदरो द्यूतकारे पणे द्यूते दुरोदरम्	२६७८
महारण्ये दुर्गपथे कान्तारं पुंनपुंसकम्	२६७९
मत्सरोऽन्यशुभद्वेषे तद्वत्कृपणयोस्त्रिषु	२६८०
देवाद्यूते वरः श्रेष्ठे त्रिषु क्लीबं मनाक्प्रिये	२६८१
वंशाङ्कुरे करीरोऽस्त्री तरुभेदे घटे च ना	२६८२
ना चमूजघने हस्तसूत्रे प्रतिसरोऽस्त्रियाम्	२६८३
यमानिलेन्द्रचन्द्रार्कविष्णुसिंहांशुवाजिषु	२६८४
शुकाहिकपिभेकेषु हरिर्ना कपिले त्रिषु	२६८५
शर्करा कर्परांशेऽपि यात्रा स्याद्यापने गतौ	२६८६
इरा भूवाक्सुराप्सु स्यात्तन्द्री निद्राप्रमीलयोः	२६८७
धात्री स्यादुपमातापि क्षितिरप्यामलक्यपि	२६८८
क्षुद्रा व्यङ्गा नटी वेश्या सरघा कण्टकारिका	२६८९

न्याय्ये न्यायादनपेते वरे श्रेष्ठे वले च सारः । द्यूतकारे दुरोदरश्चतु-
 रक्षरः । द्यूते दुरोदरं क्लीबम् । महारण्ये दुर्गपथे दुर्गमवर्त्मनि च कान्तारम् ।
 पुंनपुंसकम् । अन्यशुभद्वेषे परसंपत्त्यसहने मत्सरः । पुंसि । तद्वति मात्सर्य-
 युक्ते कृपणे च मत्सरोऽभिधेयलिङ्गकः । देवादेवसकाशाद्यूतेऽभीप्सिते वरः ।
 पुंसि । श्रेष्ठे त्रिषु । मनाक्प्रिये ईषदिष्टे क्लीबम् । वंशस्य वेणोरङ्कुरे क-
 रीरः । पुंनपुंसकयोः । तरुभेदे घटे च ना पुमान् । चमूजघने सेनापश्चाद्वागे
 प्रतिसरो ना पुंलिङ्गः । हस्तसूत्रे पुंनपुंसकयोः यमादिषु चतुर्दशसु हरिशब्दो
 वर्तते । तत्र त्रयोदशसु ना पुमान् । कपिलवर्णे त्रिलिङ्गः । कर्परांशे सिकतासु ।
 अपिशब्दात्खण्डविकृत्यादौ शर्कराशब्दः । याप्यतेऽनेन यापनं तस्मिन् । गतौ
 च यात्रा । भ्वादिषु चतुर्थे इरा शब्दः । श्रमादिना सर्वेन्द्रियापदुत्वं प्रमीला ।
 निद्रा च तन्द्री । उपमाता क्षीरप्रदा । क्षितिः पृथ्वी । आमलकी वृक्षभेदः ।
 व्यङ्गा नटी वेश्या सरघा कण्टकारिका ।

त्रिषु क्रूरेऽधमेऽल्पेऽपि क्षुद्रं मात्रा परिच्छदे	२६९०
अल्पे च परिमाणे सा मात्रं कात्स्न्येऽवधारणे	२६९१
आलेख्याश्चर्ययोश्चित्रं कलत्रं श्रोणिभार्ययोः	२६९२
योग्यभाजनयोः पात्रं पत्रं वाहनपक्षयोः	२६९३
निदेशग्रन्थयोः शास्त्रं शस्त्रमायुधलोहयोः	२६९४
स्याज्जटांशुकयोर्नेत्रं क्षेत्रं पत्नीशरीरयोः	२६९५
मुखाग्रे क्रोडहलयोः पोत्रं गोत्रं तु नाम्नि च	२६९६
सत्रमाच्छादने यज्ञे सदादाने वनेऽपि च	२६९७
अजिरं विषये कायेऽप्यम्बरं व्योम्नि वाससि	२६९८
चक्रं राष्ट्रेऽप्यक्षरं तु मोक्षेऽपि क्षीरमप्सु च	२६९९
स्वर्णेऽपि भूरिचन्द्रौ द्वौ द्वारमात्रेऽपि गोपुरम्	२७००
गुहादम्भौ गह्वरे द्वे रहोऽन्तिकमुपह्वरे	इति द्वि-२७०१

न च नमः

कण्टकारिका बृहती । वेश्या च क्षुद्रा । क्रूरादित्रये क्षुद्रम् । त्रिषु । परिच्छदा-
 दित्रये मात्रा । ब्रियाम् । कात्स्न्यावधारणयोः मात्रम् । क्लीवम् । आलेख्ये
 भित्त्यादौ नानावर्णलेखने आश्चर्ये च चित्रम् । श्रोणिः कटिः । भार्या स्त्री । द्वयोः
 कलत्रम् । योग्ये भाजने च पात्रम् । वाहनपक्षयोः पत्रम् । निदेश आज्ञा । ग्रन्थो
 व्याकरणादिः । तत्र शास्त्रम् । आयुधे लोहे च शस्त्रम् । जटा वृक्षमूलम् । अंशुकं
 वस्त्रभेदः द्वयोः नेत्रम् । पत्न्यां देहे च क्षेत्रम् । क्रोडः सूकरः तस्य हलस्य च
 मुखाग्रे पोत्रम् । नाम्नि चकाराच्छैले कुलेऽपि च गोत्रम् । आच्छादनं वस्त्रम् ।
 सदादानं नित्यत्यागः । यज्ञः वनमपिशब्दात्कैतवश्च सत्रशब्दवाच्यः । विषये
 रूपादौ काये देहे अपिना चत्वरे अजिरम् । व्योम्याकाशे । वाससि वस्त्रे चाम्बर-
 म् । राष्ट्रेऽपिशब्दात्सैन्यरथाङ्गयोश्चक्रम् । मोक्षेऽपिशब्दाद्गणब्रह्मणोरप्यक्षरम् ।
 अप्सु चकाराद्गुधे क्षीरम् । भूरिशब्दश्चन्द्रश्चैतौ द्वौ रान्तौ स्वर्णेऽपि वर्तते ।
 न केवलं पद्वारे किं तु द्वारमात्रेऽपि गोपुरम् । गुहादम्भयोर्गह्वरे । रहो

पुरोऽधिकमुपर्यग्राण्यगारे नगरे पुरम्	२७०२
मन्दिरं चाथ राष्ट्रोऽस्त्री विषये स्यादुपद्रवे	२७०३
दरोऽस्त्रियां भये श्वभ्रे वज्रोऽस्त्री हीरके पवौ	२७०४
तन्त्रं प्रधाने सिद्धान्ते सूत्रवाये परिच्छदे	२७०५
औशीरश्चामरे दण्डेऽप्यौशीरं शयनासने	२७०६
पुष्करं करिहस्ताग्रे वाद्यभाण्डमुखे जले	२७०७
व्योम्नि खङ्गफले पद्मे तीर्थौषधिविशेषयोः	२७०८
अन्तरमवकाशावधिपरिधानान्तर्धिभेदतादर्थ्ये	२७०९
छिद्रात्मीयविनावहिरवसरमध्येऽन्तरात्मनि च	२७१०
मुस्तेऽपि पिठरं राजकशेरुण्यपि नागरम्	२७११
शार्वरं त्वन्धतमसे घातुके भेद्यलिङ्गकम् तामिस्रम्	२७१२
गौरोऽरुणे सिते पीते व्रणकार्यप्यरुष्करः	२७१३

विजनम् । अन्तिकं समीपम् । द्वे उपह्वरसंज्ञे । पुर इत्यादीनि त्रीणि अग्र-
 शब्दवाच्यानि । पुरं मन्दिरं चेति द्वयमगारे गृहे नगरे च वर्तते । विषये
 जनपदे उपद्रवे मरणादौ च राष्ट्रः । श्वभ्रे गर्ते । भये च दरः । हीरके
 मणिभेदे । पवौ भिदुरे च वज्रः । प्रधाने सिद्धान्ते सूत्रवायपरिच्छदयोश्च
 तन्त्रशब्दः । चमरस्यायं चामरस्तत्र दण्डे च औशीरः । शयनासन औशी-
 रम् । गजशुण्डाग्रादिष्वष्टसु पुष्करम् । वाद्यभाण्डं वादनीयपात्रं तन्मुखे ।
 खङ्गफले खङ्गमध्ये । पद्मे नलिने । तीर्थविशेषे कुष्ठाद्यौषधिविशेषे जले
 व्योम्नि गजशुण्डाग्रे च पुष्करम् । अवकाशादिषु त्रयोदशसु अन्तरशब्दः ।
 पिठरशब्दः मुस्ते मुस्तके । अपिशब्दान्मन्थाने । राजकशेरु जलजतृणमूलं
 तत्र अपिशब्दाच्छुण्ठ्यामपि नागरम् । अन्धतमसे गाढान्धकारे । घातुके हिंसे
 शार्वरशब्दः । त्वन्धतमसे सिते पीते च गौरः । व्रणकार्ये अक्षतकफलेऽप्यरु-

जठरः कठिनेऽपि स्यादधस्तादपि चाधरः	२७१४
अनाकुलेऽपि चैकाग्रो व्यग्रो व्यासक्त आकुले	२७१५
उपर्युदीच्यश्रेष्ठेष्वप्युत्तरः स्यादनुत्तरः	२७१६
एषां विपर्यये श्रेष्ठे दूरानात्मोत्तमाः पराः	२७१७
स्वादुप्रियौ तु मधुरौ क्रूरौ कठिननिर्दयौ	२७१८
उदारो दातृमहतोरितरस्त्वन्यनीचयोः	२७१९
मन्दस्वच्छन्दयोः स्वैरः शुभ्रमुदीप्तशुक्लयोः	२७२०
चूडा किरीटं केशाश्च संयता मौलयस्त्रयः	२७२१
द्रुमप्रभेदमातङ्गकाण्डपुष्पाणि पीलवः	२७२२
कृतान्तानेहसोः कालश्चतुर्थेऽपि युगे कलिः	२७२३
स्यात्कुरङ्गेऽपि कमलः प्रावारेऽपि च कम्बलः	२७२४
करोपहारयोः पुंसि वलिः प्राण्यङ्गजे स्त्रियाम्	२७२५

एकारः । कठिने उदरेऽपि जठरः । अधस्तादनूर्ध्वे ओष्ठेऽपि अधरः । अनाकुले स्वस्थे । अपिशब्दादेकतानेऽपि एकाग्रः । व्यासक्ते द्विधा व्यापृते आकुलेऽनेकार्थन्यस्तचित्ते व्यग्रः । उपर्यादित्रये उत्तरः । एषामुपर्यादीनां विपर्यये वैपरीत्ये श्रेष्ठे चानुत्तरः । दूरादयस्त्रयः पराः । दातरि महति चोदारः । स्वादुनि प्रिये रसे च मधुरः । कठिने निर्दये च क्रूरः । नीचः पामरः अन्यश्चेतरः । स्वच्छन्दः स्वाधीनः मन्दश्च स्वैरः । प्रदीप्ते शुक्ले च शुभ्रम् । चूडा शिखा किरीटं मुकुटम् । संयता वद्धा ये च केशास्ते त्रयो मौलयः । द्रुमप्रभेदे मातङ्गे काण्डे पुष्पे च पीलुशब्दः । अनेहाः समयः कृन्तातश्च कालः । चतुर्थे युगे कलहेऽपि कलिः । कुरङ्गे अपिशब्दात्कमलेऽपि कमलः । प्राव्रियत इति प्रावारः । अपिशब्दान्नागराजेऽपि कम्बलः । करो राजदे-
यमानः । उपहार उपहारः । तत्र वलिः पुंसि प्राण्यङ्गजे स्त्रियाम् वलिः

स्थौल्यसामर्थ्यसैन्येषु बलं ना काकसीरिणोः	२७२६
वातूलः पुंसि वात्यायामपि वातासहे त्रिषु	२७२७
भेद्यलिङ्गः शठे व्यालः पुंसि श्वापदसर्पयोः	२७२८
मलोऽस्त्री पापविदकिट्टान्यस्त्री शूलं रुगायुधम्	२७२९
शङ्कावपि द्वयोः कीलः पालिः स्तयश्चङ्कपङ्क्तिषु	२७३०
कला शिल्पे कालभेदेऽप्याली सख्यावली अपि	२७३१
अब्ध्यम्बुविकृतौ वेला कालमर्यादयोरपि	२७३२
बहुलाः कृत्तिका गावो बहुलोऽग्नौ शितौ त्रिषु	२७३३
लीला विलासक्रिययोरुपला शर्करापि च	२७३४
शोणितेऽम्भसि कीलालं मूलमाद्ये शिफाभयोः	२७३५
जालं समूह आनायगवाक्षक्षारकेष्वपि	२७३६

स्त्रियाम् । स्थौल्यादित्रये बलम् । काले हलायुधे च बलो ना पुमान् । वात्यायां वातसमूहे वातूलः पुंसि । वातविकारासहे प्राणिनि त्रिषु । शठे व्यालो वाच्यलिङ्गः श्वापदे सर्पे च व्यालः । विट् विष्टा । किट्टं खेदादिजन्यं पापं च मलम् । रुगायुधयोः शूलम् । शङ्कौ लोहादिमयकीलके । अपिशब्दाज्ज्वालायामपि कीलः । पुनपुंसकयोः । पालिः स्त्रीलिङ्गा । अतः पाली च । अश्रिधारा कोणो वा । अङ्क उत्सङ्गः चिह्नं वा पङ्क्तिः श्रेणिः । एतेषु पालिः । स्त्रीलिङ्गा । शिल्पे गीतवाद्यादिनैपुण्ये । कालभेदे त्रिशत्काष्ठात्मके काले कला । सख्यायां पङ्क्तौ चालिः । अब्ध्यम्बुविकृतौ चन्द्रोदयादिना जलधिजलवृद्धौ काले मर्यादायां च वेला । कृत्तिकाः ताराः । बहुत्वात् बहुत्वम् । गावो धेनवो बहुलाख्याः । अग्नौ च बहुलः पुंसि । शितौ कृष्णवर्णे त्रिषु । विलासे क्रियायां च लीला । शर्कराः सिकताः खण्डविकृतिर्वा उपला । अश्मनि पुंसि । शोणिते रक्ते अम्भसि जले च कीलालं नाम । आद्ये शिफायां वृक्षजटायां मे नक्षत्रविशेषे मूलम् । लालम् । आनायः शणसूत्रादिकृतौ रज्जु-

शीलं स्वभावे सद्वृत्ते सस्ये हेतुकृते फलम्	२७३७
छदिर्नेत्ररुजोः क्लीवं समूहे पटलं न ना	२७३८
अधःस्वरूपयोरस्त्री तलं स्याच्चाभिषे पलम्	२७३९
और्वानलेऽपि पातालं चैलं वस्त्रेऽधमे त्रिषु	२७४०
कुकूलं शङ्कुभिः कीर्णे श्वभ्रे ना तु तुषानले	२७४१
निर्णते केवलमिति त्रिलिङ्गं त्वेककृत्स्नयोः	२७४२
पर्याप्तिक्षेमपुण्येषु कुशलं शिक्षिते त्रिषु	२७४३
प्रवालमङ्कुरेऽप्यस्त्री त्रिषु स्थूलं जडेऽपि च	२७४४
करालो दन्तुरे तुङ्गे चारौ दक्षे च पेशलः	२७४५
मूर्खेऽर्भकेऽपि बालः स्याल्लोलश्चलसतृष्णयोः	२७४६
दधदावौ वनारण्यवह्नी जन्महरौ भवौ	२७४७

संघः । गवाक्षो वातायनम् । क्षारकोऽस्फुटकलिका । एतेषु जालम् । स्वभावे प्रकृतौ सद्वृत्ते सञ्चरिते शीलम् । सस्ये वृक्षादीनां फले सस्यमित्युक्ते हेतुकृते हेतुना साधितेऽपि फलम् । छदिश्च नेत्ररुग् च छदिर्नेत्ररुजौ तयोः । छदिषि गृहाच्छादने । समूहे न नेत्युक्ते पटलेति स्त्रीनपुंसकयोः । अधः-स्वरूपयोः तलम् । आभिषे पलम् । और्वानले वाडवाग्नौ । अपिशब्दाद्विवरेऽपि पातालम् । वस्त्रे चैलं क्लीवम् । अधमे त्रिषु । शङ्कुभिः कीर्णे कीलैर्व्याप्ते श्वभ्रे गते च कुकूलम् । तुषाग्नौ कुकूलः । निर्णते निश्चिते केवलम् । एकस्मिन् कृत्स्ने च केवलस्त्रिषु । पर्याप्तिः सामर्थ्यम् । क्षेमं पुण्यं च कुशलम् । शिक्षिते कुशलं त्रिषु । अङ्कुरेऽपिशब्दात्प्रवालेऽपि प्रवालम् । जडेऽपिशब्दात् पीवरेऽपि स्थूलं त्रिषु । दन्तुर उन्नतदन्तयुक्तः । तुङ्ग उन्नतः द्वयोः करालः । चारुदक्षयोः पेशलः । मूर्खेऽर्भके च बालः । सतृष्णः साकाङ्क्षः । चलश्च लोलः । वन काननम् । अरण्यवह्निः वनाग्निः । तत्र दधदावौ

शिवा गौरीफेरवयोर्द्वन्द्वं कलहयुग्मयोः	२७६०
द्रव्यासुव्यवसायेषु सत्त्वमस्त्री तु जन्तुषु	२७६१
क्लीवं नपुंसकं षण्ढे वाच्यलिङ्गमविक्रमे	२७६२
द्वौ विशौ वैश्यमनुजौ द्वौ चराभिमरौ स्पशौ	२७६३
द्वौ राशी पुञ्जमेषाद्यौ द्वौ वंशौ कुलमस्करौ	२७६४
रहःप्रकाशौ वीकाशौ निर्वेशो भृतिभोगयोः	२७६५
कृतान्ते पुंसि कीनाशः क्षुद्रकर्षकयोस्त्रिषु	२७६६
पदे लक्ष्ये निमित्तेऽपदेशः स्यात्कुशमप्सु च	२७६७
दशावस्थानेकविधाप्याशा तृष्णापि चायता	२७६८
वशा स्त्री करिणी च स्याद्दृग्ज्ञाने ज्ञातरि त्रिषु	२७६९

परिपणे राजपुत्रादेर्वन्धके । अपिना वणिजां मूलधने नीची । फेरवः सुगालः ।
 गौरी च शिवा । कलहयुग्मयोः द्वन्द्वम् । द्रव्ये वस्तुनि । असुषु प्राणेषु ।
 व्यवसाये वीर्यातिशये च सत्त्वम् । जन्तुषु सत्त्वमस्त्रियाम् । षण्ढे तृतीयप्रकृतौ
 क्लीवमिति वकारान्तं नाम नपुंसकम् । अविक्रमेऽलसे क्लीवो वाच्यलिङ्गः । ववयोः
 सावर्ण्यादस्यात्र पाठः । मनुजो मनुष्यः । वैश्यश्च विशः । चरो गूढपुरुषः ।
 अभिमरो युद्धं तत्र स्पशः । पुञ्जमेषावाद्यशब्दाद्बुधभादिरपि राशिः । मस्करो
 वेणुः । कुलं च वंशः । रहो विजनः । प्रकाशश्च विकाशः । भृतिर्वेतनम् ।
 भोगश्च निर्वेशः । कृतान्ते यमे कीनाशः । क्षुद्रः कृपणः । कर्षकः कृपीबलः ।
 एतयोः कीनाशस्त्रिषु । पदे व्याजे लक्ष्ये निमित्ते चापदेशः । अप्सु कुशम् ।
 चकाराद्रामसुते दर्भे च कुशः । अनेकविधवाल्यादिरूपा दशा । अपिशब्दाद्व-
 खान्तेऽपि दशाः स्त्रियां बहुत्वे । आयता दीर्घा या तृष्णा स्पृहा सा चकारादि-
 गण्याशा योमादिस्त्रियोर्वाचानां ज्ञाने बुद्धौ द्वौ स्त्रियाम् । ज्ञातरि त्रिषु ।

स्यात्कर्कशः साहसिकः कठोरमसृणावपि	२७७०
प्रकाशोऽतिप्रसिद्धेऽपि शिशावज्ञे च वालिशः	२७७१
कोशोऽस्त्री कुङ्गले खड्गपिधानेऽथौघदिव्ययोः	२७७२
सुरमत्स्यावनिमिषौ पुरुषावात्ममानवौ	२७७३
काकमत्स्यात्खगौ ध्वाङ्गौ कक्षौ तु तृणवीरुधौ	२७७४
अभीषुः प्रग्रहे रश्मौ प्रैषः प्रेषणमर्दने	२७७५
पक्षः सहायेऽप्युष्णीषः शिरोवेष्टकिरीटयोः	२७७६
शुक्रले मूषके श्रेष्ठे सुकृते वृषभे वृषः	२७७७
द्यूतेऽक्षे शारिफलकेऽप्याकर्षोऽथाक्षमिन्द्रिये	२७७८
ना द्यूताङ्गे कर्षचक्रे व्यवहारे कलिद्रुमे	२७७९
कर्षूर्वार्ता करीषाग्निः कर्षूः कुल्याभिधायिनी	२७८०

साहसिको विवेकरहितः । अमसृणो दुःस्पर्शः । कठोरश्च कर्कशः । अतिप्रसिद्धेऽपि शब्दादातपेऽपि प्रकाशः । अज्ञे शिशौ च वालिशः । कुङ्गले मुकुले खड्गस्य पिधाने आच्छादने । अथौघे धनसमूहे । दिव्ये शपथभेदे कोशः । सुरमत्स्यावुभौ अनिमिषौ स्तः । आत्मा क्षेत्रज्ञः । मानवश्च पुरुषः । काकः । मत्स्यमत्ति खादति मत्स्यात् यो वकादिः खगः स च ध्वान्तः । वीरुलता । तृणं च कक्षः । प्रग्रहेऽश्वादिरज्जौ । रश्मौ किरणे च अभीषुः । मर्दनं पीडा । प्रेषणं च प्रैषः । सहायेऽपिशब्दान्मासार्धादौ पक्षः । वल्लकृतं शिरसो वेष्टनं शिरोवेष्टः । किरीटं मुकुटम् । उभयोः उष्णीषः । शुक्रं लातीति शुक्रलो वृषणः मूषिके उन्दुरे । सुकृते धर्मे । वृषभे श्रेष्ठे च वृषः । द्यूतादित्रये आकर्षः । इन्द्रियेऽक्षं क्लीबम् । द्यूताङ्गे पाशके । कर्षे मानभेदे । चक्रे रथावयवे । कलिद्रुमे विभीतके व्यवहारे चाक्षः । कुल्या अभिधायिनी । करीषाग्निः शुक्रगोमया

पुंभावे तत्क्रियायां च पौरुषं विषमप्सु च	२७८१
उपादानेऽप्यामिषं स्यादपराधेऽपि किल्बिषम्	२७८२
स्याद्दृष्टौ लोकधात्वंशे वत्सरे वर्षमस्त्रियाम्	२७८३
प्रेक्षा नृत्येक्षणं प्रज्ञाभिक्षा सेवार्थनाभृतिः	२७८४
त्विद् शोभापि त्रिषु परे न्यक्षं कात्स्न्यनिकृष्टयोः	२७८५
प्रत्यक्षेऽधिकृतेऽध्यक्षो रूक्षस्त्वप्रेम्यचिक्रणे	२७८६
रविश्वेतच्छदौ हंसौ सूर्यवह्नी विभावसू	२७८७
वत्सौ तर्णकवर्षौ द्वौ सारङ्गाश्च दिवौकसः	२७८८
शृङ्गारादौ विषे वीर्ये गुणे रागे द्रवे रसः	२७८९
पुंस्युत्तंसावतंसौ द्वौ कर्णपूरे च शेखरे	२७९०
देवभेदेऽनले रश्मौ वसू रत्ने धने वसु	२७९१

नलः । तत्र कर्षूः पुंसि । कुल्या नदीभेदः । तत्र कर्षूः स्त्रियाम् । पुंभावे पुरुषस्य भावे तत्क्रियायां पुरुषस्य कर्मणि पौरुषम् । जले चकाराद्वरलेऽपि विषम् । उपादाने उत्कोचेऽप्यामिषम् । अपराधे पापेऽपि किल्बिषम् । दृष्टौ मेषवर्षणे । लोके धत्ते लोकधातुर्जम्बुद्वीपस्तस्यांशे भारतादिखण्डे । वत्सरेऽब्दे वर्षशब्दः स्यात् । नृत्येक्षणं प्रज्ञा चेति द्वयं प्रेक्षासंज्ञम् । अर्थना याच्या । भृतिर्वेतनम् । तत्र भिक्षा । शोभायामपिशब्दात्कान्तौ वाचि रुचौ च त्विद् । परे वक्ष्यमाणान्नयः शब्दास्त्रिषु । कात्स्न्ये साकल्ये । निकृष्टेऽधमे । द्वयोन्यक्षम् । प्रत्यक्षे साक्षात्प्रमिते अधिकृते नियुक्तेऽध्यक्षः । अप्रेमिणि स्नेहाभावे । अचिक्रणे अमसृणे रूक्षः । श्वेतच्छदो विहगभेदः । रविश्च हंसः । सूर्ये वह्नी विभावसुः । तर्णको गोवत्सः । वर्षश्च वत्सः । सारङ्गाश्चातकाः । देवा अपि दिवौकसः । शृङ्गारादौ शृङ्गारवीरकरुणादौ नवविधे । विषे गरले । वीर्ये तेजसि । गुणे स्वाद्वम्लादौ । रागे द्रवे रसशब्दः स्यात् । उत्तंसश्चावतंसश्चेति द्वयं कर्णपूरे कर्णाभरणविशेषे शेखरे शिरोभूषणे च वर्तते । देवभेदेऽनले रश्मौ वसू । रत्ने धने वसु ।

तेजः प्रभावे दीप्तौ च बले शुक्लेऽप्यतस्त्रिषु	२८०३
विद्वान्विदंश्च वीभत्सो हिंस्रोऽप्यतिशये त्वमी	२८०४
वृद्धप्रशस्ययोज्यायान्कनीयांस्तु युवाल्पयोः	२८०५
वरीयांस्तूरुवरयोः साधीयान्साधुवाढयोः	२८०६
दलेऽपि वर्हे निर्वन्धोपरागाकारादयो ग्रहाः	२८०७
द्वार्यापीडे काथरसे निर्व्यूहो नागदन्तके	२८०८
तुलासूत्रेऽश्वादिरश्मौ प्रग्राहः प्रग्रहोऽपि च	२८०९
पत्नीपरिजनादानमूलशापाः परिग्रहाः ✓	२८१०
दारेषु च गृहाः श्रोण्यामप्यारोहो वरस्त्रियाः	२८११
व्यूहो वृन्देऽप्यहिर्वृत्रेऽप्यग्नीन्द्रकार्त्तमोपहाः	२८१२

इन्द्रियनदीवेगयोः स्रोतः । प्रभवादिचतुष्के तेजः । अतः परं सान्तसमाप्ति-
पर्यन्ता वाच्यलिङ्गाः । विदन् ज्ञाता । चकारादात्मज्ञोऽपि विद्वान् । हिंसे
कूरे । अपिशब्दाद्रसभेदेऽपि वीभत्सः । अमी वक्ष्यमाणा ज्यायआदयः
साधीयः पर्यन्ताः सान्ता वृद्धादीनां वाढपर्यन्तानां अतिशये ज्ञेयाः । अतिश-
येन वृद्धे प्रशस्ये स्तुत्ये च ज्यायान् । अतिशयितयोर्युवाल्पयोः कनी-
यान् । ऊर्महान् वरः श्रेष्ठस्तयोरतिशयितयोर्वरीयान् । अतिशयेन साधुः
साधीयान् । अतिशयितं वाढं साधीयः । दले पत्रे अपिशब्दा-
त्पिच्छेऽपि वर्हम् । निर्वन्ध आग्रहविशेषः उपरागश्चन्द्रार्कग्रहणम् । तत्र
ग्रहः । द्वारि द्वारे । आपीडे शेखरे । काथरसे कथितद्रव्यरसे । नागदन्तके
गृहादिभित्तिस्थकीलद्वये निर्व्यूहः । हस्ते यद्रहीला तुलया द्रव्यमुन्मी-
यते तत्तुलासूत्रं तत्र । अश्ववृषादिरश्मौ च प्रग्राहप्रग्रहौ । परिजनः परि-
वारः । आदानं स्वीकारः । तत्र पत्नीमूलशापेषु च परिग्रहः । दारेषु
पत्न्याम् । चकारात्सन्नि गृहाः । पुंभूम्नि । या वरस्त्री उत्तमा स्त्री तस्याः
श्रोण्या कथ्यमारोहः । अपिशब्दादरशे उपरागारोहे च । वृन्देऽपिशब्दादल-

खेदानुकम्पासंतोषविस्मयामन्त्रणे वत	२८२३
हन्त हर्षेऽनुकम्पायां वाक्यारम्भविषादयोः	२८२४
प्रति प्रतिनिधौ वीप्सालक्षणादौ प्रयोगतः	२८२५
इति हेतुप्रकरणप्रकाशादिसमाप्तिषु	२८२६
प्राच्यां पुरस्तात्प्रथमे पुरार्थेऽग्रत इत्यपि	२८२७
यावत्तावच्च साकल्येऽवधौ मानेऽवधारणे	२८२८
मङ्गलानन्तरारम्भप्रश्नकात्स्न्येष्वथो अथ	२८२९
वृथा निरर्थकाविध्योर्नानाऽनेकोभयार्थयोः	२८३०
नु पृच्छायां विकल्पे च पश्चात्सादृश्ययोरनु	२८३१
प्रश्नावधारणानुज्ञानुनयामन्त्रणे ननु	२८३२
गर्हासमुच्चयप्रश्नशङ्कासंभावनास्वपि	२८३३
उपमायां विकल्पे वा सामि त्वर्धे जुगुप्सिते	२८३४
अमा सह समीपे च कं वारिणि च मूर्धनि	२८३५

खेदाद्यर्थपञ्चके वत । हर्षादिचतुष्के हन्तशब्दः । यो मुखेन सदृशः प्रतिनिधिस्तत्र वीप्सायां लक्षणायां च आदिना इत्थंभूताख्यानादौ । प्रयोगत इति शिष्टप्रयोगानुसारेण प्रतिशब्दस्य प्रक्षेपः । हेत्वर्थे प्रकरणे प्रकाशे आदिशब्दादेवमर्थे समाप्ताववसाने इति शब्दः । प्राच्याद्यर्थचतुष्के पुरस्तात् । अपिशब्दः प्राच्याद्यर्थे स्यात् । साकल्ये अवधौ माने परिमाणे अवधारणे निश्चये यावत्तावच्छब्दः । अथो अथ इमौ शब्दौ मङ्गलामङ्गले । अनन्तरे आरम्भे प्रश्ने कात्स्न्ये अथो अथ शब्दौ । निरर्थके अविधौ विधिहीने वृथा शब्दः । अनेकार्थे उभयार्थे च नानाशब्दः । पृच्छायां विकल्पे नुशब्दः । पश्चादर्थे सादृश्ये अनुशब्दः । प्रश्ने अवधारणे अनुज्ञायां अनुनये सान्त्वने आमन्त्रणे ननुशब्दः । गर्हायां समुच्चये प्रश्ने शङ्कायां संभावनायामपि शब्दः । उपमायां विकल्पे वा-
शब्दः । अर्धे जुगुप्सिते च सामि त्वर्धे समीपे अमा । वारिणि मूर्धनि च

इवेत्थमर्थयोरेवं नूनं तर्केऽर्थनिश्चये	२८३६
तूष्णीमर्थे सुखे जोषं किं पृच्छायां जुगुप्सने	२८३७
नाम प्राकाश्यसंभाव्यक्रोधोपगमकुत्सने	२८३८
अलं भूषणपर्याप्तिशक्तिवारणवाचकम्	२८३९
हुं वितर्के परिप्रश्ने समयान्तिकमध्ययोः	२८४०
पुनरप्रथमे भेदे निर्निश्चयनिषेधयोः	२८४१
स्यात्प्रवन्धे चिरातीते निकटागामिके पुरा	२८४२
ऊर्यूरी चोररी च विस्तारेऽङ्गीकृतौ त्रयम्	२८४३
स्वर्गे परे च लोके स्ववार्तासंभाव्ययोः किल	२८४४
निषेधवाक्यालंकारजिज्ञासानुनये खलु	२८४५
समीपोभयतः शीघ्रसाकल्याभिमुखेऽभितः	२८४६
नामप्राकाश्ययोः प्रादुर्मिथोऽन्योन्यं रहस्यपि	२८४७
तिरोऽन्तर्धौ तिर्यगर्थे हा विषादशुगर्तिषु	२८४८
अहहेत्यद्भुते खेदे हि हेतावधारणे	२८४९

कम् । इवार्थे इत्थमर्थे च एवंशब्दः । तर्के अर्थनिश्चये च नूनम् । तूष्णीमर्थे मौने सुखे च जोषम् । पृच्छायां जुगुप्सने किम् । प्राकाश्यादिपञ्चके नाम-शब्दः । भूषणमलंकारः । पर्याप्तिः परिपूर्णता । शक्तिः सामर्थ्यं । वारणं चैतदर्थेऽलंशब्दः क्रमेण । वितर्कपरिप्रश्नयोर्हुंकारः । समीपमध्ययोः समया । प्रथमाभावे भेदे च पुनः । निश्चये निषेधे च निः । प्रवन्धे चिरंतने निकटे आगामिके पुराशब्दः । विस्तारेऽङ्गीकृतौ च ऊररी, ऊरी, उररी, इति ३ । स्वर्गे परलोके च स्वः । वार्तायां संभाव्ये संभावनीये च किल । निषेधे वाक्यालंकारे जिज्ञासायां अनुनये खलु शब्दः । समीपादिपञ्चकेऽभितः । नाम्नि प्राकाश्ये च प्रादुः । अन्योऽन्यार्थे रहसि च मिथः । अन्तर्धाने तिर्यगर्थे च तिरः । विषादाद्यर्थत्रये हाकारः । अद्भुते खेदे च अहह शब्दः । हेतावधारणे च हिशब्दः ।

६. अव्ययवर्गः ।

चिराय चिररात्राय चिरस्याद्याश्चिरार्थकाः	२८५०
मुहुः पुनः पुनः शश्वदभीक्षणमसकृत्समाः	२८५१
स्नाग्झटित्यञ्जसाहाय द्राक् मङ्गु सपदि द्रुते	२८५२
वलवत्सुष्टु किमुत स्वत्यतीव च निर्भरे	२८५३
पृथग्विनान्तरेणर्ते हिरुङ् नाना च वर्जने	२८५४
यत्तद्यतस्ततो हेतावसाकल्ये तु चिच्चन	२८५५
कदाचिज्जातु सार्धं तु साकं सत्रा समं सह	२८५६
आनुकूल्यार्थकं प्राध्वं व्यर्थके तु वृथा मुधा	२८५७
आहो उताहो किमुत विकल्पे किं किमूत च	२८५८
तु हि च स्म ह वै पादपूरणे पूजने स्वति	२८५९
दिवाह्नीत्यथ दोषा च नक्तं च रजनाविति	२८६०

२८५०-२८५५. चिराय, चिररात्राय, चिरस्य आद्यशब्दाच्चिरेण चिरात् चिर-
म, इति ६ चिरार्थकाः।—मुहुः, पुनःपुनः, शश्वत्, अभीक्षणम्, असकृत्, इति ५
समाः।—स्नाक्, झटिति, अञ्जसा, अहाय, द्राक्, मङ्गु, सपदि, इति ७ द्रुते।—
वलवत्, सुष्टु, किमुत, सु, अति, अतीव, इति ६ निर्भरे।—पृथक्, विना, अन्त-
रेण, ऋते, हिरुङ्, नाना, इति ६ वर्जने।—यत्, तत्, यतः, ततः, इति ४ हेतौ।
—चित्, चन, इति २ असाकल्ये।—कदाचित्, जातु, इति २ कस्मिंश्चित्का-
ले।—सार्धम्, साकम्, सत्रा, समम्, सह, इति ५ सहेत्यर्थे। प्राध्वमित्ये-
कमानुकूल्ये।—वृथा, मुधा, इति २ व्यर्थके।—आहो, उताहो, किमुत, किं, किमु,
उत, इति ६ विकल्पे।—तु, हि, च, स्म, ह, वै, इति ६ श्लोकचरणपूर्ण-
तायाम्।—तु, अति, इति २ पूजने अहोत्यर्थे दिवाह्नीत्यथ दोषा, च नक्तं च रजनाविति

तिर्यगर्थे साचि तिरोऽप्यथ संबोधनार्थकाः	२८६१
स्युः प्याट् पाडङ्ग हे है भोः समया निकषा हिरुक्	२८६२
अतर्किते तु सहसा स्यात्पुरः पुरुतोऽग्रतः	२८६३
स्वाहा देवहविर्दाने श्रौषट् वौषट् वषट् स्वधा	२८६४
किञ्चिदीषन्मनागल्पे प्रेत्यामुत्र भवान्तरे	२८६५
व वा यथा तथैवैव साम्येऽहो ही च विस्मये	२८६६
मौने तु तूष्णीं तूष्णीकां सद्यः सपदि तत्क्षणे	२८६७
दिष्ट्या समुपजोषं चेत्यानन्देऽथान्तरेऽन्तरा	२८६८
अन्तरेण च मध्ये स्युः प्रसह्य तु हठार्थकम्	२८६९
युक्ते द्वे सांप्रतं स्थानेऽभीक्ष्णं शश्वदनारते	२८७०
अभावे नह्य नो नापि मास्म मालं च वारणे	२८७१
पक्षान्तरे चेद्यदि च तच्चे त्वद्धाञ्जसा द्वयम्	२८७२

नक्तम्, इति २ रात्रावित्यर्थे ॥—साचि, तिरः, इति २ तिर्यगर्थे ।
 प्याट्, पाट्, अङ्ग, हे, है, भोः, इति ६ संबोधनार्थकाः ।—समया,
 निकषा, हिरुक्, इति ३ सामीप्ये । अतर्कितार्थे सहसेति ।—पुरः, पुरतः,
 अग्रतः, इति ३ अग्रे इत्यर्थे । स्वाहा, श्रौषट्, वौषट्, वषट्, स्वधा,
 इति ५ देवहविर्दाने ॥—किञ्चित्, ईषत्, मनाक्, इति ३ अल्पे ॥—
 प्रेत्य, अमुत्र, इति २ जन्मान्तरे ।—व, वा, यथा, तथा, इव, इति ६ साम्ये ।—
 अहो, ही, इति २ विस्मये ।—तूष्णीम्, तूष्णीकाम् इति २ मौने ।—सद्यः, सप-
 दि इति २ तत्काले ।—दिष्ट्या, समुपजोषम्, इति २ आनन्दे ।—अन्तरे,
 अन्तरा, अन्तरेण, इति ३ मध्ये । प्रसह्येत्येकं हठार्थकम् ॥—सांप्रतम्, स्थाने,
 इति २ युक्ते ॥—अभीक्ष्णम्, शश्वत्, इति २ अनारते ॥—नहि, अ, नो, न,
 इति ४ अभावे ॥—मास्म, मा, अल्प्, इति ३ वारणे ॥—चेत्, यदि, इति

प्राकाश्ये प्रादुराविः स्यादोमेवं परमं मते	२८७३
समन्ततस्तु परितः सर्वतो विष्वगित्यपि	२८७४
अकामानुमतौ काममसूयोपगमेऽस्तु च	२८७५
ननु च स्याद्विरोधोक्तौ कच्चित्कामप्रवेदने	२८७६
निःषमं दुःषमं गह्वं यथास्वं तु यथायथम्	२८७७
मृषा मिथ्या च वितथे यथार्थं तु यथातथम्	२८७८
स्युरेवं तु पुनर्वै वेत्यवधारणवाचकाः	२८७९
प्रागतीतार्थकं नूनमवश्यं निश्चये द्वयम्	२८८०
संवद्वर्षेऽवरे त्वर्वागामेवं स्वयमात्मना	२८८१
अल्पे नीचैर्महत्युच्चैः प्रायो भूभ्यद्रुते शनैः	२८८२
सना नित्ये वहिर्बाह्ये स्मातीतेऽस्तमदर्शने	२८८३
अस्ति सत्त्वे रुषोक्तावु ऊं प्रश्नेऽनुनये त्वयि	२८८४

२ पक्षान्तरे ॥—अद्वा, अज्जसा, इति २ तत्त्वार्थे ॥—प्रादुः, आविः, इति
 २ प्राकाश्ये ॥—ओम्, एवम्, परमम्, इति ३ मते ॥—समन्ततः, परितः,
 सर्वतः, विष्वक्, इति ४ सर्वत इत्यर्थे । अकामानुमतौ अनिच्छयानुमतौ
 काममिति । असूयापूर्वकस्वीकारे अस्त्विति । चकारात्काममित्यपि । नन्वि-
 ति विरोधोक्तौ । कच्चिदिति कामप्रवेदने ॥—निःषमम्, दुःषमम्, इति २ गह्वं
 ॥—यथास्वम्, यथायथम्, इति २ यथायोग्ये ॥—मृषा, मिथ्या, इति २
 वितथे ॥—यथार्थम्, यथातथम्, इति २ सत्ये ॥—एवम्, तु, पुनः, वै,
 वा, इति ५ निश्चयार्थकाः । प्रागिति अतीतार्थकम् । नूनम्, अवश्यम्,
 इति २ निश्चिते । संवदिति वर्षे । अर्वागिति अवरे ॥—आम्, एवम्,
 इति २ अङ्गीकारे । स्वयमिति आत्मनेत्यर्थे । नीचैरित्यल्पे । उच्चैरिति म-
 हति । प्राय इति भूम्नि । शनैरिति अद्भुते । सनेति नित्ये । वहिरिति बाह्ये ।
 स्मयतीति । अस्तमिति दर्शनाभावः । अस्तीति सत्त्वे । कोवेनोक्तौ उ । अ-

हुं तर्के स्यादुषा रात्रेरवसाने नमो नतौ	२८८५
पुनरर्थेऽङ्ग निन्दायां दुष्टु सुष्टु प्रशंसने	२८८६
सायं साये प्रगे प्रातः प्रभाते निकषान्तिके	२८८७
परुत्परार्यैषमोऽब्दे पूर्वे पूर्वतरे यति	२८८८
अद्यात्राह्वयथ पूर्वेऽह्नीत्यादौ पूर्वोत्तरापरात्	२८८९
तथाधरान्यान्यतरेतरात्पूर्वेद्युरादयः	२८९०
उभयद्युश्चोभयेद्युः परे त्वहि परेद्यवि	२८९१
ह्यो गते नागतेऽहि श्वः परश्वस्तु परेऽहनि	२८९२
तदा तदानीं युगपदकेदा सर्वदा सदा	२८९३
एतर्हि संप्रतीदानीमधुना सांप्रतं तथा	२८९४
दिग्देशकाले पूर्वादौ प्रागुदक्प्रत्यगादयः	२८९५

मिति प्रश्ने । अयीत्यनुनये । हुमिति तर्के । उषेति रात्रेरवसाने । नमः प्रणामे । अङ्गेति पुनरर्थे । दुष्टु निन्दायाम् । सुष्टु प्रशंसने । सायमिति साये ॥—प्रगे, प्रातः, इति २ प्रभाते । निकषेति समीपार्थे । पूर्वेऽब्दे गते वर्षे परुदिति । पूर्वतरे गतवर्षात्पूर्ववर्षे परारीति । यति वर्तमानेऽब्दे ऐषम इति । अत्राहि अस्मिन्नहनीत्यर्थे अद्यशब्दः । अथ पूर्वेऽह्नीत्यादिशब्देन उत्तरेऽह्नीत्यादिषट्कस्य ग्रहणम् । पूर्वस्मिन्नहनीत्यर्थे पूर्वेद्युः । उत्तरस्मिन्नहनि उत्तरेद्युः । अपरस्मिन्नहनि अपरेद्युः । अधरस्मिन्नहनि अधरेद्युः । अन्यस्मिन्नहनि अन्येद्युः । अन्यतरस्मिन्नहनि अन्यतरेद्युः । इतरस्मिन्नहनीतरेद्युः ॥—उभयद्युः, उभयेद्युः, इति २ उभयस्मिन्नहनीत्यर्थे । परेद्यवीत्येकं परेऽहनि । ह्य इत्येकं गतेऽहनि । श्व इत्येकमनागते आगामिन्यहनि । ततः परेऽहनि परश्व इति ॥—तदा, तदानीम्, इति २ तस्मिन्काल इत्यर्थे । युगपदित्येकदैकस्मिन्काले ॥—सर्वदा, सदा, इति २ सर्वस्मिन्काले ॥—एतर्हि, संप्रति, इदानीम्, अधुना, सांप्रतम्, इति ५ अस्मिन् काले । तथेति समुच्चये । पूर्वादौ दिग्देशकाले प्रागुदक्प्रत्यगादयः इत्यादिषट्कस्य सप्तमितीतिप्रहः ॥

स्त्रीभावादावनिक्तिण्वुल्लङ्घ्यव्युजिजङ्निशाः	२९०३
उणादिषु निरूरीश्च ड्यावूडन्तं चलं स्थिरम्	२९०४
तत्क्रीडायां प्रहरणं चेन्मौष्टा पालवा ण दिक्	२९०५
घञो जः सा क्रियास्यां चेदाण्डपाता हि फाल्गुनी	२९०६
श्यैनपाता च मृगया तैलपाता स्वधेति दिक्	२९०७
स्त्री स्यात्काचिन्मृणाल्यादिविवक्षापचये यदि	२९०८
लङ्का शेफालिका टीका धातकी पञ्जिकाढकी	२९०९
सिध्रका सारिका हिक्का प्राचिकोल्का पिपीलिका	२९१०
तिन्दुकी कणिका भङ्गिः सुरङ्गासूचिमाढयः	२९११

णम् । स्त्रियां भावादः स्त्रीभावादस्तस्मिन् । स्त्रियामित्यधिकृत्य भवादौ ये विहि-
ताः प्रत्यया अनि, क्तिन्, ण्वल्, णच्, ण्वुच्, क्यप्, युच्, इच्, अङ्, निश, इति
स्त्रियां स्युः । उणादिषु ये निः, ऊः, ईः, एते त्रयः स्त्रियां स्युः । ड्यन्तम्; आव-
न्तम्, ऊडन्तम् च यच्चलं जंगमं स्थिरं स्थावरं वा तत्स्त्रियां स्यात् । तच्छब्देनात्र
मुष्ट्यादिकं निर्दिश्यते । तन्मुष्ट्यादिकं प्रहरणं यदि क्रीडायां वर्तते तर्हि तस्मिन्-
र्थे विहितो णप्रत्ययः स्त्रियाम् । दिगित्यनेनोक्तोदाहरणोद्देशः । सा घञन्तवाच्या ।
दण्डपातादिक्रियाऽस्यां फाल्गुन्यादिक्रियामित्यर्थे घञन्ताद्विहितो यो ञप्रत्ययः स
स्त्रियां स्यात् । दण्डपातोऽस्यां फाल्गुन्यां सा दाण्डपाता फाल्गुनी । एवम्—श्यैनपा-
तोऽस्यां श्यैनपाता मृगया । तिलपातोऽस्यां स्वधाक्रियायां तैलपाता । इतिशब्देन
मुसलपातोऽस्यां मौसलपाता भूमिरित्यादिसिद्धिः । दिगित्यनेन दाण्डपातादिकं
उदाहरणमिति सूचितम् । यदि अपचयेऽल्पत्वे विवक्षा वक्तुमिच्छा स्यात्तर्हि
मृणाल्यादयः स्त्रीलिङ्गाः स्युः । अथ ड्यावूडन्तमित्यादिनोक्तलिङ्गानामपि
केषांचिन्नाम्नां सुखेन लिङ्गज्ञानाय पृथक् पाठं कान्तादिक्रमेणाह—लङ्केति । लङ्का,
शेफालिका, टीका, धातकी, पञ्जिका, आढकी, सिध्रका, सारिका, हिक्का,
प्राचिका, उल्का, पिपीलिका, तिन्दुकी, कणिका, भङ्गिः, सुरङ्गा, सूचिः, माढिः,

कषणभमरोपान्ता यद्यदन्ता अमी अथ	२९२२
पथनयसटोपान्ता गोत्राख्याश्चरणाह्वयाः	२९२३
नाम्यकर्तरि भावे च घञजव्वङ्णघाथुचः	२९२४
ल्युः कर्तरीमनिजभावे को घोः किः प्रादितोऽन्यतः	२९२५
द्वन्द्वेऽश्ववडवावश्ववडवा न समाहृते	२९२६
कान्तः सूर्येन्दुपर्यायपूर्वोऽयःपूर्वकोऽपि च	२९२७
वटकश्चानुवाकश्च रलकश्च कुडङ्गकः	२९२८
पुङ्खो न्यूङ्खः समुद्रश्च विटपट्टधटाः खटाः	२९२९

श्च पुंसि स्युः । कषणभमराः षड्वर्णा उपान्ते अन्यसमीपे येषां ते तथा । यदीति । यदि एते कादिवर्णषट्कोपान्ता अदन्ताः स्युस्तर्हि पुंसि भवन्ति । पथनयसटवर्णषट्कोपान्ताः अवाधिताश्चेत्पुंसि स्युः । अत्र यद्यदन्ता इति पूर्वोक्तं न संवध्यते । अथादित्यात् । गोत्रेति । गोत्रं वंशः तस्मिन्नाख्या संज्ञा येषां ते गोत्राख्या ऋषिसंज्ञकाः गोत्रस्यादिपुरुषाः ये प्रवराध्यायपठिताः येऽप्यन्ये अपत्यप्रत्ययं विना गोत्रवाचित्वेन लोके प्रसिद्धास्ते पुंसि स्युः । चरणस्य वेदशाखाया आह्वयाः संज्ञाः पुंसि स्युः । नान्नि संज्ञायां अकर्तरि च कारके भावमात्रे च विहितास्ते घञ्, अच्, अप्, नङ्, ण, घ, अथुच्, एते सप्त प्रत्ययाः पुंसि स्युः । भावे चेति चकारादसंज्ञायां च घञ् गृहीतः । ल्युरिति । कर्तरि नन्द्यादिल्युः पुंसि स्यात् । भावे पृथ्वादिभ्यो य इमनिच् स पुंसि स्यात् । भाव इति किम् । वृणोतीति वरिमा पृथ्वी । अत्र भावे इति शब्दो देहलीदीपन्यायेन पूर्वत्र परत्र च संवध्यते । प्रादितः अन्यतश्च परो यो घुसंज्ञो धातुस्तस्माद्विहितः किप्रत्ययः पुंसि स्यात् । द्वन्द्वे समाहारादन्यत्र द्वन्द्वसमासेऽश्ववडवौ पुंसि । स्वयमेवोदाहरति । अश्वाश्च वडवाश्चाश्ववडवाः । एवमश्ववडवान् । अश्ववडवैरित्यादिप्रयोगः । समाहारे लश्ववडवमिति क्लीबम् । सूर्यचन्द्रपर्यायपूर्वकः कान्तशब्दः पुंसि । अयोवाचकपूर्वकोऽपि कान्तः पुंसि । इदानीं पुलिङ्गविशेषपर्यन्तमनुक्तानां कान्तादिकममनतिक्रम्याह—वटकः, अनुवाकः, रलकः, कुडङ्गकः, पुङ्खः, न्यूङ्खः, समुद्रः, विटः, पट्टः, धटः, खटः,

कोट्याः शतादिसंख्यान्या वा लक्षा नियुतं च तत्	२९४२
द्व्यक्चमसिसुसन्नन्तं यदनान्तमकर्तरि	२९४३
त्रान्तं सलोपधं शिष्टं रात्रं प्राक्संख्ययान्वितम्	२९४४
पात्राद्यदन्तैरेकार्थो द्विगुलक्ष्यानुसारतः	२९४५
द्वन्द्वैकत्वाव्ययीभावौ पथः संख्याव्ययात्परः	२९४६
षष्ठ्याश्छाया बहूनां चेद्विच्छायं संहतौ सभा	२९४७
शालार्थापि परा राजामनुष्यार्थादराजकात्	२९४८
दासीसभं नृपसभं रक्षःसभमिमा दिशः	२९४९

इति किम् । आकाशो विहायाः द्यौः । अटवी अरण्यानीत्यादिकम् । एवमन्यद-
प्यूहम् । कोट्या अन्या कोटिशब्दं विना या शतादिसंख्या सा क्लीवे स्यात् ।
लक्षाशब्दो वा क्लीवे । पक्षे स्त्रियाम् । तदिति लक्षस्य पर्यायो नियुतम् । असन्त-
मिसन्तमुसन्तमन्नन्तं च यत् द्व्यक्चं द्विस्वरं तत्क्लीवे । अकर्तरि कर्तुरन्यत्र यद-
नान्तं अनेत्यन्ते यस्य तत्क्लीवे । त्रान्तं क्लीवे । सकारो लकारो वा उपधा अन्त्या-
त्पूर्वो यस्य तत् सलोपधम् । शिष्टमिति यदवशिष्टं प्रागुक्तादन्यत् तच्च प्रागुक्तम् ।
संख्यापूर्वो रात्रशब्दः क्लीवे । पात्रादिभिरदन्तैरेकार्थो यो द्विगुः स क्लीवे । आ-
दिना चतुर्युगम् । लक्ष्यानुसारतः शिष्टप्रयोगानुगमेनेत्यर्थः । द्वन्द्वसमासस्यैकत्वं अ-
व्ययीभावश्च क्लीवे । संख्याया अव्ययाच्च परः पथः क्लीवे । समासे षष्ठीविभक्त्य-
न्तात्परा छाया क्लीवे । सा चेद्बहूनां संबन्धिनी तर्ह्येव तदुदाहरति—वीनां पक्षिणां
छाया विच्छायमिति । बहूनामिति किम् । कुञ्जच्छाया कुञ्जच्छायमिति वा । संहतौ
समूहविषये सभाशब्दः क्लीवे । अत्रापि षष्ठ्या इत्यनुवर्तते । शालार्था गृहार्था अपि-
शब्दात्संहत्यर्था च या सभा सा अराजकात् राजशब्दविवर्जितात् राजामनुष्यार्थात्
राजार्थात् राजपर्यार्यात् अमनुष्यार्थात् रक्षआदिशब्दात्षष्ठ्यन्तात्परा चेत् क्लीवे ।
षष्ठ्या इति किम् । नृपतिविषये सभा नृपतिसभा नृणां पतिर्यस्यां सा चासौ सभा चेति
चा नृपतिसभा अमनुष्यार्थादिति किम् । दासीसभं इमा दिश इति दासीसभमित्या-

उपज्ञोपक्रमान्तश्च तदादित्वप्रकाशने	२९५०
कोपज्ञकोपक्रमादि कन्थोशीनरनामसु	२९५१
भावे नणकचिद्भ्योऽन्ये समूहे भावकर्मणोः	२९५२
अदन्तप्रत्ययाः पुण्यसुदिनाभ्यां त्वहः परः	२९५३
क्रियाव्ययानां भेदकान्येकत्वेऽप्युक्त्यतोदके	२९५४
चोचं पिच्छं गृहस्थूणं तिरीटं मर्म योजनम्	२९५५
राजसूयं वाजपेयं गद्यपद्ये कृतौ कवेः	२९५६
माणिक्यभाष्यसिन्दूरचीरचीवरपिञ्जरम्	२९५७
लोकायतं हरितालं विदलस्थालवाहिकम्	२९५८
पुंसि पुंसकयोः शेषोऽर्धचर्चपिण्याककण्टकाः	२९५९
मोदकस्तण्डकष्टङ्कः शाटकः कर्पटोऽर्बुदः	२९६०

दीनि क्रमेण त्रीण्युदाहरणानि तत्र दासीसभमित्यादि तु संहतावित्यस्यैव । इतरे तु शालासंहतिसाधारणे । तयोरुपज्ञोपक्रमयोरादित्वं प्राथम्यं तस्य प्रकाशने द्योतने उपज्ञान्त उपक्रमान्तश्च समासः क्लीवे स्यात् । उदाहरणमाह—को ब्रह्मा तस्योपज्ञा कोपज्ञं प्रजा । कस्योपक्रमः कोपक्रमं लोकः । अत्रापि षष्ठ्या इत्यनुवर्तते । उशीनराणां नामसु मध्ये षष्ठ्यन्तात्परा कन्था क्लीवे । चकार इत् अनुबन्धो यस्य स चित् । नश्च गन्ध कश्च चिच्च नणकचितः । तेभ्योऽन्ये ये त्वयदादयोऽदन्ता धातुप्रत्ययाः भावे विहितास्ते क्लीवे । पुण्यसुदिनाभ्यां परो विहितसमासान्तोऽहन्शमीः क्लीवे । क्रियाणामव्ययानां च भेदकानि विशेषणानि क्लीवे एकवचने च स्युः । अथ कानिचित्कण्ठरवेणाह—उक्तम्, तोटकम्, चोचम्, पिच्छम्, गृहस्थूणम्, तिरीटम्, मर्म, योजनम्, राजसूयम्, वाजपेयम्, कवेः कृतौ वर्तमानं गद्यम्, पद्यम्, माणिक्यम्, भाष्यम्, सिन्दूरम्, चीरम्, जीवरम्, पिञ्जरम्, लोकायतम्, हरितालम्, विदलम्, स्थालम्, वाहिकम्, इति । अथ चिक्कसपर्यन्ताः पुंसि क्लीवे च स्युः । उक्तादन्यः शेषः । कृतौऽर्धमर्धयोः, पिण्याकम्, कण्टकम्, मोदकम्, तण्डकः, टङ्कः,

पातकोद्योगचरकतमालामलका नडः	२९६१
कुष्ठं मुण्डं शीधु बुस्तं क्ष्वेडितं क्षेमकुट्टिमम्	२९६२
संगमं शतमानार्मशम्बलाव्ययताण्डवम्	२९६३
कवियं कन्दकार्पासं पारावारं युगंधरम्	२९६४
यूपं प्रग्रीवपात्रीवे यूपं चमसचिक्सौ	२९६५
अर्धर्चादौ घृतादीनां पुंस्त्वाद्यं वैदिकं ध्रुवम्	२९६६
तन्नोक्तमिह लोकेऽपि तच्चेदस्त्यस्तु शेषवत्	२९६७
स्त्रीपुंसयोरपत्यान्ता द्विचतुःषट्पदोरगाः	२९६८
जातिभेदाः पुमाख्याश्च स्त्रीयोगैः सह मल्लकः	२९६९
ऊर्मिर्वराटकः स्वातिर्वर्णको ज्ञाटलिर्मनुः	२९७०
मूषा सृपाटी कर्कन्धूर्यष्टिः शाटी कटीकुटी	२९७१
स्त्रीनपुंसकयोर्भावक्रिययोः ष्यञ्कचिच्च वुञ्	२९७२

शाटकः, कर्पटम्, अर्बुदम्, पातकम्, उद्योगः, चरकम्, तमालः, आमलकः, नडः, कुष्ठम्, मुण्डम्, शीधु, बुस्तम्, क्ष्वेडितम्, क्षेमम्, कुट्टिमम्, संगमम्, शतमानम्, अर्मम्, शम्बलम्, अव्ययम्, ताण्डवम्, कवियम्, कन्दम्, कर्पासम्, पारावारम्, युगंधरम्, यूपम्, प्रग्रीवम्, पात्रीवम्, यूपम्, चमसः, चिक्सः, इति । अर्धर्चादौ अस्मिन्वर्गे पुंनपुंसकाधिकारे घृतादीनां पुंस्त्वाद्यं पाणिन्यादिभिरुक्तं तत्तु वैदिकमतस्तदिह नोक्तम् । तल्लोकेऽप्यस्ति चेत् शेषवत् । उक्तादन्यः शेषस्तद्वदस्तु शिष्टप्रयोगतो ग्राह्यम् । अपत्यान्ता अपत्यप्रत्ययान्ताः स्त्रीपुंसयोः स्युः । द्विचतुःषट्पदोरगाः । द्विपदचतुष्षट्पदवाचि भुजगवाचिनश्च जातिभेदाः स्त्रीपुंसयोः स्त्रीयोगैः सह पुमाख्याः पुंनामानि स्त्रीपुंसयोः । मल्लकादयश्च स्त्रीपुंसयोः । ऊर्मिः, वराटकः स्वातिः वर्णकः, ज्ञाटलिः, मनुः, मूषा, सृपाटी, कर्कन्धूः, यष्टिः, शाटी, कटी, कुटी, इति । भावक्रिययोः ष्यञ् कचिच्च वुञ् । अत्रान्येऽपि वृत्तव्यञ्जिनपुंसकयोर्वर्तते ।

औचित्यमौचिती मैत्री मैत्र्यं वुज्प्रागुदाहतः	२९७३
षष्ठ्यन्तप्राक्पदाः सेनाछायाशालासुरानिशाः	२९७४
स्याद्वा नृसेनं श्वनिशं गोशालमितरे च दिक्	२९७५
आवन्नन्तोत्तरपदो द्विगुश्चापुंसि नश्च लुप्	२९७६
त्रिखट्वं च त्रिखट्वा च त्रितक्षं च त्रितक्ष्यपि	२९७७
त्रिषु पात्री पुटी वाटी पेटी कुवलदाडिमौ	२९७८
परं लिङ्गं स्वप्रधाने द्वन्द्वे तत्पुरुषेऽपि तत्	२९७९
अर्थान्ताः प्राद्यलंप्राप्तापन्नपूर्वाः परोपगाः	२९८०
तद्धितार्थो द्विगुः संख्यासर्वनामतदन्तकाः	२९८१
बहुव्रीहिरदिङ्नाम्नामुन्नेयं तदुदाहतम्	२९८२

तत्र ध्वञ्प्रत्ययमुदाहरति—उचितस्य भाव औचित्यम्, औचिती च । मित्रस्य कर्म मैत्र्यं मैत्री वा । वुञ्प्रत्ययस्तु वैरमैथुनिकादिवुञ् इत्थं प्रागुदाहतः । तथा मिथुनस्य भावः कर्म वा मैथुनिका मैथुनकं च । तत्पुरुषे षष्ठ्यन्तं षष्ठीविभक्त्यन्तं प्राक्पदं यासां ताः षष्ठ्यन्तप्राक्पदाः सेना, छाया, शाला, सुरा, निशा, एते शब्दाः स्त्रियां क्लीबे च स्युः । उदाहरति—नृसेनं नृसेना वा इतर इति एवमन्यत्राप्युदाहर्तव्यम् । आवन्नन्तोत्तरपदोऽन्नन्तोत्तरपदश्च द्विगुसमासः पुंसि न स्यात् । किंतु स्त्रीनपुंसकयोः । अन्नन्तोत्तरपदस्य योऽत्यन्तनकारस्तस्य लुप् लोपश्च स्यात् । आवन्नान्त्यपदमुदाहरति—त्रिखट्वं त्रिखट्वा च । त्रितक्षं त्रितक्षी च । तक्षन्शब्दस्यान्यनकारो लुप्तः ॥ पात्री, पुटी, वाटी, पेटी, कुवलः, दाडिमः, इति शब्दाः, त्रिषु त्रिलिङ्गाः, । द्वन्द्वैकत्वस्याव्ययीभावस्य च लिङ्गं प्रागुक्तम् । स्वप्रधाने उभयपदप्रधाने इतरेतराख्ये द्वन्द्वसमासे च तत्पुरुषे च यत्परमग्रिमपदस्थं लिङ्गं तदेव लिङ्गं स्यात्, उक्तस्य तत्पुरुषलिङ्गस्यापवादमाह—अर्थेति । अर्थान्तशब्दाः परोपगाः परगामिनः वाच्यलिङ्गाः प्राद्यलंप्राप्तापन्नपूर्वाः परोपगाः । तद्धितार्थो द्विगुर्वाच्यलिङ्गः । संख्याशब्दाः सर्वनामसंज्ञकास्तदन्तकाश्च परलिङ्गभाजः । अदे-

इन्द्रान्ते श्रूयमाणं पदं प्रत्येकमसि संबध्यते

गुणद्रव्यक्रियायोगोपाधिभिः परगामिनः इति योगस्य गुणादिभिः २९८३कृतः कर्तर्यसंज्ञायां कृत्याः कर्तरि कर्मणि स्त्रिभिः - २९८४ रमिसन्वन्धः

अणाद्यन्तास्तेन रक्ताद्यर्थे नानार्थभेदकाः २९८५

षट्संज्ञकास्त्रिषु समा युष्मदस्मत्तिङव्ययम् २९८६

परं विरोधे शेषं तु ज्ञेयं शिष्टप्रयोगतः २९८७

८. काण्डसमाप्तिः ।

इत्यमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुशासने २९८८

सामान्यकाण्डस्तृतीयः साङ्ग एव समर्थितः २९८९

इनाम्नां बहुव्रीहिरन्यलिङ्गभाक् । तदुदाहरणं स्वयमुन्नेयम् । गुणयोगेन द्रव्ययोगेन क्रियायोगेन च य उपाधिर्विशेषणं तेन धर्मिणि प्रवृत्तास्ते धर्मिलिङ्गभाजः । असंज्ञायां कर्तरि कृतप्रत्ययाः । कर्मणि कर्तरि च वर्तमानाः कृतप्रत्ययाः परगामिनः । तेन रक्तमित्याद्यर्थे अणादितद्धितप्रत्ययान्ता नानार्थभेदकाः अनेकार्थविशेषणभूताः विशिष्टत्वाद्वाच्यलिङ्गा इत्यर्थः । रक्ताद्यर्थे इत्यादिशब्दान्मथुराया आगतो माथुरोऽयम् । षट्संज्ञकाः षान्तनान्तसंख्या कतिशब्दश्च त्रिलिङ्ग्यां समाः सरूपा नित्यं बहुषु वर्तमाना अतो बहुवचनान्ताश्च । युष्मदस्मच्छब्दौ तिङन्तपदान्यव्ययानि च त्रिषु समानि । परमिति । विरोधे विप्रतिषेधे सति परं लिङ्गानुशासनं प्रवर्तते । अभिधानादिकं शिष्टानां महाकवीनां भाष्यकारादीनां प्रयोगतो ज्ञेयम् । यद्वा अनुक्तं शब्दलिङ्गं शिष्टप्रयोगतो बोद्धव्यम् ॥

२९८८-२९८९ उक्तमुपसंहरति—इतीति । इत्येवंप्रकारेणामरसिंहस्य कृतौ नामलिङ्गशास्त्रे सामान्यनामा तृतीयः काण्डः प्रस्तावो वर्गसमूहो वा अङ्गैः सहितः समर्थितो निरूपितः ॥

समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

॥ श्रीः ॥

अथ मूलस्थशब्दानामकारादिक्रमेण शब्दानुक्रमणिका ।

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
अ.		अक्षरसुधु ...	१४९८	अन्नायी ...	१३९५	अग्नेसरः ...	१६११
अ ...	२८७१	अक्षरचण ...	१४९८	अग्नि ...	१०५	अग्न्य ...	२१४०
अंश ...	१८८५	अक्षवती ...	२०१८	अशिकण ...	११४	अघ ...	२६१
अंशु ...	२१०	अक्षान्ति ...	४१०	अग्निचित् ...	१३७६	,, ...	२३८९
अंशुक ...	१३०४	अक्षि ...	१२५९	अग्निज्वाला ...	८९७	अघमर्पण ...	१४४७
अंशुमती ...	८७९	,, ...	२९३९	अग्निमू ...	७८	अघ्या ...	१८४०
अंशुमत्फला ...	८७४	अक्षिकूटक ...	१५४३	अग्निमन्थ ...	७८०	अङ्क ...	१७८
अंस ...	१२३०	अक्षिगत ...	२११४	अग्निमुखी ...	७३३	,, ...	२३४२
अंसल ...	११६१	अक्षीव ...	७१०	अग्निशिखा ...	८८५	अङ्कुर ...	६५७
अंहति ...	१४१२	,, ...	१७७९	,, ...	९२१	अङ्कुश ...	१५५०
अंहत् ...	२६१	अक्षोट ...	७०६	,, ...	१३२१	अङ्कोट ...	७०६
अकरणि ...	२३२७	अक्षौहिणी ...	१६३०	अभ्युत्पात ...	२३४	अङ्कय ...	३७२
अकूपार ...	४६८	अखण्ड ...	२१५५	अग्र ...	२१४०	अङ्ग ...	१२११
अकृष्णकर्मन् ...	२११६	अखात ...	५२१	,, ...	२७०२	,, ...	२८६२
अक्ष ...	७६५	अखिल ...	२१५४	अग्रज ...	११५९	,, ...	२८८६
,, ...	१७९२	अग ...	२३७२	अग्रजन्मन् ...	१३६०	अङ्गद ...	१२८८
,, ...	१८७८	अगद ...	११७४	अग्रतःसर ...	१६११	अङ्गण ...	६१८
,, ...	२०१९	अगदंकार ...	११८७	अग्रतत् ...	२८२७	अङ्गना ...	१५४
,, ...	२७७८	अगम ...	६५९	,, ...	२८६३	,, ...	१०७९
अक्षत ...	१८००	अगरत्य ...	१८४	अग्रमांस ...	१२०२	अङ्गविक्षेप ...	३९३
अक्षदर्शक ...	१४७८	अगाध ...	४९७	अग्रिय ...	११५९	अङ्गसंस्कार ...	१३१५
अक्षदेविन् ...	२०१६	अगार ...	६०२	,, ...	२१४०	अङ्गहार ...	३९३
अक्षधूर्त ...	२०१६	अगुरु ...	१३२७	अग्रीय ...	२१४०	अङ्गार ...	१७६६
अक्षर ...	२६४९	अगुरु ...	७७३	अग्नेदिधिप ...	११२०	अङ्गारक ...	१९७

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
अङ्गारधानिका	१७६५	अजाजी ...	१७७९	अणीयस् ...	२१४९	अतिशय ...	१३१
अङ्गारवल्लरी	७४५	अजाजीव ...	२९५०	अणु ...	१७४७	" ...	२२७१
अङ्गारवल्ली	८२८	अजित ...	२४५८	" ...	२१४८	अतिशोभन	२१४१
अङ्गारशकटी	१७६५	अजिन ...	१४४५	अण्ड ...	१०६२	अतिसर्जन...	२३०५
अङ्गीकार ...	२८७	अजिनपत्रा....	१०३९	अण्डकोश...	१२२६	अतिसारकिन्	११९३
अङ्गीकृत ...	२२४१	अजिनयोनि	१००६	अण्डज ...	५००	अतिसौरभ	७१५
अङ्गुलिमुद्रा	१२८९	अजिर ...	६१८	" ...	१०५३	अतीन्द्रिय...	२१८२
अङ्गुली ...	१२३७	" ...	२६९८	" ...	२१२६	अतीव ...	२८५३
अङ्गुलीयक	१२८८	अजिह्व ...	२१६८	अतट ...	६४१	अत्तिका ...	३९१
अङ्गुष्ठ ...	१२३७	अजिह्वग ...	१६४०	अतलस्पर्श...	४९७	अत्यन्तकोपन	२०८८
अङ्गि ...	१२१६	अङ्गुका ...	३८४	अतसी ...	१७४६	अत्यन्तीन ...	१६२०
अङ्गिनामक	६७२	अङ्गटा ...	९०२	अति ...	२८१८	अत्यय ...	१६९९
अङ्गिवल्लिका	८३३	अङ्ग ...	२१०१	" ...	२८५३	" ...	२६३५
अचण्डी ...	१८४७	" ...	२१२०	अतिक्रम ...	२३१६	अत्यर्थ ...	१३२
अचल ...	६३५	अज्ञान ...	२९०	अतिचरा ...	९४०	अत्याहित ...	२४८९
अचला ...	५६	अधित ...	२२२०	अतिच्छत्र ...	९८२	अत्रि ...	१९८
अच्युत ...	३८	अङ्गन ...	१५१	अतिच्छत्रा...	९५२	अथ ...	२८२९
अच्युताग्रज	४५	अङ्गनकेशी...	९०८	अतिजव ...	१६१३	अथो ...	२८२९
अच्छ ...	४९५	अङ्गनावती...	१५४	अतिथि ...	१४२०	अदत्र ...	२१५०
अच्छमल्ल ...	९९५	अङ्गलि ...	१२४४	अतिनु ...	४९४	अदर्शन ...	२२९४
अज ...	१८५८	" ...	१४३०	अतिपथिन्...	५८८	अदितिनन्दन	१५
" ...	२३९५	अङ्गसा ...	२८५२	अतिपात ...	१४२६	अदृश ...	११९६
अजगन्धिका	९२७	" ...	२८७२	" ...	२३१६	अदृष्ट ...	१५२७
अजगर ...	४४७	अटनी ...	१६३६	अतिमात्र ...	१३२	अदृष्टि ...	४३६
अजगव ...	६९	अटरूप ...	८५५	अतिमुक्त ...	७९२	अद्वा ...	२८७२
अजन्य ...	१६८५	अटवी ...	६५०	अतिमुक्तक	७०१	अद्भुत ...	३९५
अजमोदा ...	९३८	अटा ...	१४२३	अतिरिक्त ...	२१७५	" ...	४००
अजशङ्की ...	८८७	अट्ट ...	६१६	अतिवक्तृ ...	२०९५	अद्भार ...	२०६५
अजस्त ...	१३१	अट्या ...	१४२३	अतिवाद ...	३३८	अद्य ...	२८८९
अजहा ...	८२१	अणक ...	२१३३	अतिविषा ...	८४७	अद्रि ...	६३५
अजा ...	१८५८	अणि ...	१५८०	अतिवेल ...	१३२	" ...	२६६२

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
अद्वयवादिन्	२७	अध्यापक ...	१३६६	अनातप ...	२६५०	अनुजीविन्	१४८५
अधम ...	२१३२	अध्याहार ...	२८२	अनादर ...	४०६	अनुतर्पण ...	२०१५
” ...	२६२४	अध्यूढा ...	१०८७	अनामय ...	११७३	अनुताप ...	४१२
अधमर्ण ...	१७१६	अध्येयणा ...	१४१७	अनामिका ...	१२३८	अनुत्तम ...	२१३८
अधर ...	१२५३	अध्वग ...	१५०१	अनायासकृत	२२१३	अनुत्तर ...	२७१६
” ...	२७१४	अध्वनीन ...	१५०१	अनारत ...	१३०	अनुपद ...	२१८१
अधिकाङ्क्षि ...	२०४७	अध्वन् ...	५८६	अनार्त ...	२४६२	अनुपदीना ...	१९९
अधिकाङ्क्ष ...	१५९४	अध्वन्य ...	१५०१	अनार्यतिक्त	९३४	अनुपमा ...	१५३
अधिकार ...	१५२९	अध्वर ...	१३७९	अनाहत ...	१२९७	अनुप्लव ...	१६१०
अधिकृत ...	१४८०	अध्वर्यु ...	१३८६	अनिमित्त ...	२७७३	अनुबन्ध ...	२५३१
अधिक्षिप्त ...	२१०८	अनक्षर ...	३५२	अनिरुद्ध ...	५३	अनुबोध ...	१३१८
अधिल्यका ...	६४७	अनङ्ग ...	५०	अनिल ...	१९	अनुभव ...	२३०४
अधिप ...	२०४६	अनच्छ ...	४९५	अनिल ...	१२३	अनुभाव ...	४०४
अधिभू ...	२०४६	अनङ्गुह ...	१८२६	अनिश ...	१३०	” ...	२७५४
अधिरोहिणी	६२८	अनन्त ...	१४४	अनीक ...	१६२४	अनुमति ...	२३०
अधिवासन	१३४२	” ...	४४६	” ...	१६७६	अनुयोग ...	२३०
अधिविज्ञा ...	१०८७	” ...	२४९७	अनीकस्थ ...	१४८०	अनुरोध ...	१४९२
अधिभ्रयणी	१७६४	अनन्ता ...	५६०	अनीकिनी ...	१६२३	अनुलाप ...	३४२
अधिष्ठान ...	२५८६	” ...	८३२	” ...	१६३०	अनुलेपन ...	३९४१
अधीन ...	२०५७	” ...	८७२	अनु ...	२८३१	अनुवर्तन ...	१४९२
अधीर ...	२०७७	” ...	९२१	अनुक ...	२०७१	अनुवाक ...	२९२८
अधीश्वर ...	१४७१	” ...	९६५	अनुकम्पा ...	३९८	अनुशय ...	२६३१
अधुना ...	२८९४	अनन्यज ...	५१	अनुकर्ष ...	१५८२	अनुष्ण ...	१९६५
अधृष्ट ...	२०७६	अनन्यवृत्ति	२१८३	अनुकल्प ...	१४३२	अनुहार ...	२२८४
अधोशुक ...	१३०७	अनय ...	२६२४	अनुकामीन	१६२०	अनूक ...	२३६०
अधोक्षज ...	४२	अनल ...	१०८	अनुकार ...	२२८४	अनुचान ...	१३७२
अधोमुवन ...	४३९	अनवधानता	४२२	अनुक्रम ...	१४२५	अनूनक ...	२१५५
अधोमुख ...	२०९१	अनवरत ...	२१३९	अनुक्रोश ...	२९८	अनूप ...	५७७
अध्यक्ष ...	१४८०	अनवस्कर ...	२१३९	अनुग ...	२१८१	अनूरु ...	२०८
” ...	२७८५	अनवरार्थ्य	२१३९	अनुग्रह ...	२२७५	अनुज ...	२११७
अध्यवसाय	४२०	अनस् ...	१५७२	अनुचर ...	१६१०	अनुत ...	१७११
अध्यात्म ...	४२०	अनागतिका	१०८७	अनुचर ...	१६१०	अनेकप	१५३५

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
अनेहस् ...	२१६	अन्त्र ...	१२०५	अपत्रपिण्डु ...	२०८०	अपाङ्ग ...	१२६१
अनोकह ...	६५९	अनुक ...	१५५०	अपथ ...	५९०	" ...	२३७७
अन्त ...	१७००	अन्ध ...	११९६	अपथिन् ...	५९०	अपान ...	१२६
" ...	२१८६	" ...	२५४०	अपदान्तर ...	२१६०	" ...	१२२०
अन्तःपुर ...	६१५	अन्धकरिपु ...	६७	अपदिश ...	१५५	अपामार्ग ...	८२५
अन्तक ...	११७	अन्धकार ...	४४३	अपदेश ...	४२७	अपावृत्त ...	२०५५
अन्तर ...	२७०९	अन्धतमस् ...	४४४	" ...	२७६७	अपासन ...	१६९४
अन्तरा ...	२८६८	अन्धस् ...	१८०३	अपध्वस्त ...	२१०३	अपि ...	२८३३
अन्तराभवसत्त्व ...	२६००	अन्धु ...	५१९	अपभ्रंश ...	३१४	अपिधान ...	१७०
अन्तराय ...	२२८८	अन्न ...	१८०३	अपयान ...	१६९०	अपितद्ध ...	१५९७
अन्तराल ...	१५६	" ...	२२४६	अपरस्पर ...	२२५२	अपूप ...	१८०२
अन्तरीक्ष ...	१४४	अन्य ...	२१८९	अपराजिता ...	८५६	अपोगण्ड ...	११६५
अन्तरीप ...	४८३	अन्यतर ...	२१८९	" ...	९४७	अप्पति ...	१२१
अन्तरीय ...	१३०७	अन्वक्ष ...	२१८१	अपराद्धपृषत्क ...	१६०४	अप्पित्त ...	११२
अन्तरे ...	२८६८	अन्वक् ...	२१८१	अपराध ...	१५२०	अप्रकाण्ड ...	६६६
अन्तरेण ...	२८५४	अन्वय ...	१३५४	अपराह ...	२२१	अप्रगुण ...	२१६८
" ...	२८६८	अन्ववाय ...	१३५५	अपर्णा ...	७४	अप्रधान ...	२१४४
अन्तर्गत ...	२१९७	अन्वाहार्य ...	१४१५	अपलाप ...	३४४	अप्रहत ...	५६७
अन्तर्धा ...	१६९	अन्विष्ट ...	२२३४	अपवर्ग ...	२९०	अप्राप्य ...	२१४४
अन्तर्धि ...	१६९	अन्वेपणा ...	१४१६	अपवर्जन ...	१४१२	अप्सरस् ...	२१
अन्तर्द्वार ...	६२०	अन्वेपित ...	२२३४	अपवाद ...	३६६	" ...	१०३
अन्तर्मनस् ...	२०४०	अप् (आप) ...	४७२	" ...	२५१२	अफल ...	६६२
अन्तर्वल्ली ...	१११७	अपक्रम ...	१६९०	अपवारण ...	१६९	अवद्ध ...	३५१
अन्तर्वाणि ...	२०३७	अपघन ...	१२१३	अपष्टु ...	२१९२	अवद्धमुख ...	२०९७
अन्तर्वेशिक ...	१४८३	अपचय ...	२२८१	अपसद् ...	१९६१	अवला ...	१०७७
अन्तावसायिन् ...	१९४८	अपचायित ...	२२२७	अपसर्प ...	१४९३	अवाध ...	२१९१
अन्तिक ...	२१५९	अपचित ...	२२२७	अपसव्य ...	२१९२	अवज ...	१७३
अन्तिकतम ...	२१६१	अपचिति ...	१४२१	" ...	२१९३	" ...	२३९९
अन्तिका ...	१७६४	" ...	२४६९	अपस्कर ...	१५७८	अवज्योनि ...	३३
अन्तेवासिन् ...	१३७४	अपटु ...	११८९	अपस्नात ...	२७६३	अवद् ...	३५५
" ...	१९६८	अपत्य ...	११२९	अपहार ...	२२८१	" ...	२५११
अन्य ...	२१८६	अपवसा ...	४१८	अपमृष्टि ...	४४९		

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
अदिध	... ४६८	अभिमान	... ४०५	अनीपङ्ग	... २२६१	अत्रि	... ४९३
अदिध	... २९१७	"	... २५५५	अनीपु	... २७७५	अत्रिय	... १६०
अद्विकफ	... १९६६	अभियोग	... २२७६	अनीष्ट	... २१३१	अत्रेप	... १५१५
अद्व्रमु	... १५३	अभिरूप	... २५९७	अन्यत्र	... २१५९	अमय	... १७७१
अद्वद्वाण्य	... ३८९	अभिलाव	... २२९७	अन्यन्तर	... १५६	अमर	... १३
अनय	... ९७७	अभिलाप	... ४१७	अन्यमित	... ११९०	अमरावती	... ८५
अनया	... ७६६	अभिलापुक	... २०६९	अन्यमित्रीण	... १६१७	अमर्त्य	... १६
अभाषण	... १४२४	अभिवादक	... २०८०	अन्यमित्रीय	... १६१७	अमर्ष	... ४१३
अभिक	... २०७२	अभिवादन	... १४३४	अन्यमित्र्य	... १६१७	अमर्षण	... २०८८
अभिक्रम	... १६६०	अभिध्याति	... २२६२	अभ्यर्ण	... २१५९	अमा	... २८३५
अभिरुखा	... २६४७	अभिशास्त्र	... २११०	अभ्यवकर्षण	... २२८३	अमांस	... ११६१
अभिग्रह	... २२७६	अभिशास्ति	... १४१७	अभ्यवस्कन्दन	... १६८७	अमात्य	... १५०२
अभिग्रहण	... २२८३	अभिशाप	... ३३२	अभ्यवहृत	... २२४६	अमावस्या	... २३१
अभिधातिन्	... १४९०	अभिपङ्ग	... २२६१	अभ्याख्यात	... ३३१	अमावास्या	... २३१
अभिचार	... २२८७	"	... २३८२	अभ्यागम	... १६७८	अमित्र	... १४८९
अभिजन	... १३५४	अभिपव	... १४४६	अभ्यागारिक	... २०४८	अमुत्र	... २८६५
"	... २५५०	"	... २०१३	अभ्यादान	... २३०२	अमृणाल	... ९७७
अभिजात	... २४९८	अभिपेणन	... १६५७	अभ्यान्त	... ११९०	अमृत	... ९६
अभिज्ञ	... २०३२	अभिपुत	... २२४४	अभ्यामर्द	... १६७८	"	... २८५
अभितम्	... २१५९	अभिसंपात	... १६७७	अभ्याश	... २१५८	"	... ४७३
"	... २८४६	अभिसर	... १६१०	अभ्यासादन	... १६८७	"	... १४०५
अभिधान	... ३२६	अभिसारिका	... १०९३	अभ्युदित	... १४६२	"	... १७१२
अभिध्या	... ४०९	अभिहार	... २२८३	अभ्युपगम	... २८७	"	... २४८६
अभिनय	... ३९३	"	... २६६२	अभ्युपपत्ति	... २२७५	"	... ४६४
अभिनव	... २१७९	अभिहित	... २२२३	अभ्यूप	... १८००	अमृता	... ४६४
अभिनिर्मुक्त	... १४६२	अभीक	... २०७२	अग्र	... १४३	"	... ७६६
अभिनिर्माण	... १६५८	अभीक्षणम्	... २८५१	"	... १५७	"	... ८१३
अभिनीत	... १५१६	"	... २८७०	अग्रक	... १९०६	अमृताब्धय	... १६
"	... २४९६	अभीप्सित	... २१३१	अग्रपुण्य	... ७०८	अम्वर	... १४३
अभिपत्र	... २५९१	"	... २२४८	अग्रमातङ्ग	... ९२	"	... २६९८
अभिप्राय	... २२९०	अभीरु	... ८४९	अग्रमु	... १५३	अम्वरीष	... १७६७
अभिपू	... २१७४	अभीरुप्रा	... ८५०	अग्रमुप	... १५३	अम्वर	... ११३३

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
अम्बष्ठा ...	७९१	अरलि ...	१२४६	अर्काह्नि ...	८०९	अर्धचन्द्रा ...	८६६
” ...	८१७	अरर ...	६२७	अर्गल ...	६२७	अर्धनाव ...	४९४
” ...	९२९	अरलु ...	७६३	अर्व ...	२३८९	अर्धरात्र ...	२२७
अम्बा ...	३९०	अरविन्द ...	५४५	अर्घ्य ...	१४१८	अर्धर्च ...	२९५९
अम्बिका ...	७४	अराति ...	१४९०	अर्चा ...	१४२१	अर्धहार ...	१२८५
अम्बु ...	४७५	अराल ...	२१६६	” ...	२००१	अर्बुद ...	२९३३
अम्बुज ...	७७०	अरि ...	१४८८	अर्चित ...	२२२७	” ...	२९६०
अम्बुमृत् ...	१५८	” ...	२९१७	अर्चिस् ...	११३	अर्मक ...	१०६३
अम्बुवेतस ...	७०९	अरित्र ...	४९२	” ...	२७९५	अर्म ...	२९६३
अम्बुकृत ...	३५१	अरिमेद ...	७४८	अर्जक ...	८०८	अर्य ...	१७०८
अम्मस् ...	४७५	अरिष्ट ...	६०९	अर्जुन ...	३०२	” ...	२६२८
अम्मोरुह ...	५४८	” ...	७११	” ...	७३८	अर्यमन् ...	२०७
अम्मय ...	४७६	” ...	७७२	” ...	९८३	अर्या ...	११०१
अम्बल ...	२९५	” ...	९४५	अर्जुनी ...	१८४०	अर्याणी ...	११०१
अम्बलवेतस ...	९३०	” ...	१०२७	अर्णव ...	४६९	अर्या ...	११०३
अम्बल्लोणिका ...	९२९	” ...	१८१२	अर्णस् ...	४७५	अर्व ...	२१३२
अम्बलवेतस ...	७९५	” ...	२४०६	अर्तन ...	२३१४	अर्वन् ...	१५५५
अम्बलान ...	७९५	अरिष्टदुष्टी ...	२११२	अर्ति ...	२४७०	” ...	२१३२
अम्बलिका ...	७३५	अरुण ...	२०३	अर्थ ...	१२६७	अर्वाक् ...	२८७१
अय ...	२६९	” ...	२०८	” ...	१८८७	अर्शस् ...	११९१
अयन ...	२४०	” ...	३०७	” ...	२५०६	अर्शस् ...	११८२
” ...	५८६	” ...	२४३१	अर्थना ...	१४१७	अर्शोश्च ...	९६२
अयस् ...	१९०२	अरुणा ...	८४७	” ...	२२६२	अर्हणा ...	१४२१
अयःप्रतिमा ...	१९९९	अरुन्तुद ...	२१९१	अर्थप्रयोग ...	१७१४	अर्हित ...	२२२७
अयि ...	२८८४	अरुण्कार ...	७३३	अर्थिन् ...	१४८५	अलम् ...	२८३९
अयोध्र ...	१७५७	” ...	२७१३	” ...	२१२३	” ...	२८७१
अर ...	१२८	अरुस् ...	११८१	अर्थ्य ...	१९१४	अलक ...	१२६५
अरघट्ट ...	२९३०	अरोक ...	२२२४	” ...	२६५५	अलका ...	१४०
अरणि ...	१३९०	अर्क ...	२०३	अर्दना ...	२२६२	अलक्त ...	१३२३
अरण्य ...	६५०	” ...	२३४३	अर्दित ...	२२१९	अलगर्द ...	४४८
” ...	२९३८	अर्कपर्ण ...	८१०	अर्थ ...	१७६	अलंकरण्यु ...	१२७३
अर्यानी ...	६५१	अर्कधनु ...	३०	” ...	१७६	” ...	१२७३

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
अलंकर्तृ ...	१२७३	अवगीत ...	२४९४	अवभ्रट ...	११६३	अवहेलन ...	४०७
अलंकर्मीण ...	२०६०	अवग्रह ...	१६६	अवम ...	२१३२	अवाक् ...	२०५१
अलंकार ...	१२७६	” ...	१५४३	अवमत ...	२२३७	” ...	२०९१
अलंकृत ...	१२७४	अवग्राह ...	१६६	अवमर्द ...	१६८५	अवाक्पुष्पी	९५३
अलंक्रिया ...	१२७५	अवचूर्णित ...	२२१२	अवमानना	४०७	अवाग्र	२१६५
अलर्क ...	८१०	अवज्ञा ...	४०७	अवमानित ...	२२३७	अवाची ...	१४७
” ...	१९७२	अवज्ञात ...	२२३७	अवयव ...	१२१३	अवाच्य ...	३५२
अलस ...	१९६५	अवट ...	४४२	अवर ...	१५४८	अवार ...	४८२
अलात ...	१७६६	अवटीट ...	११६३	अवरज ...	११६०	अवासस् ...	२१०२
अलावू ...	९६०	अवटु ...	१२५०	अवरति ...	२३२४	अवि ...	१११४
अलि ...	१०१५	अवतंस ...	२७९०	अवरवर्ण ...	१९३०	” ...	२७४९
” ...	१०४५	अवतमस ...	४४४	अवरीण ...	२२११	अविग्र	७८३
” ...	१०४६	अवतोका ...	१८४४	अवरोध ...	६१६	अवित ...	२२३६
अलिका ...	१२५७	अवदंश ...	२००९	अवरोधन ...	६१५	अविद्या ...	२९०
अलिन् ...	१०४५	अवदात ...	३०१	अवरोह ...	६७१	अविनीत ...	२०७०
अलिज्जर ...	१७६८	” ...	२४९५	अवर्ण ...	३३६	अविरत ...	१३०
अलिन्द ...	६१७	अवदान ...	२२५६	अवलध ...	३०२	अविलम्बित	१२९
अलीक ...	२३५९	अवदाह ...	९७८	अवलभ ...	१२३२	” ...	२१९०
अल्प ...	२१४७	अवदारण ...	१७३१	अवल्लुज ...	८३९	अविस्पष्ट ...	३५३
अल्पतनु ...	११७०	अवदीर्ण ...	२२०३	अववाद ...	१५१८	अवीची ...	४६२
अल्पमारिप	९२०	अवद्य ...	२१३३	अवश्यम् ...	२८८०	अवीरा ...	१०९६
अल्पसरस् ...	५२९	अवधारण ...	१७३१	अवश्याय ...	१८०	अवेक्षा ...	२३०६
अल्पिष्ठ ...	२१४९	अवधि ...	२५३३	अवष्टब्ध ...	२५४३	अव्यक्त ...	२२५८
अल्पीयस् ...	२१४९	अवध्वस्त ...	२२१२	अवसर ...	२२९८	अव्यक्तराग	३०७
अवकर ...	६२९	अघन ...	२२५८	अवसान ...	२३२६	अव्यण्डा ...	८२१
अवकीर्णिन्	१४६०	अघनत ...	२१६५	अवसित ...	१२२०	अव्यथा ...	७६६
अवकृष्ट ...	२१०३	अवनाट ...	११६३	” ...	२२४०	” ...	९४०
अवकेशिन् ...	६६२	अवनाय ...	२३०३	अवस्कर ...	१२०८	अव्यय ...	२९६३
अवक्रय ...	१८६५	अवनि ...	५६३	” ...	२६७०	अव्यवहित	२१६०
अवगणित ...	२२३७	अवन्तिसोम	१७८५	अवस्था ...	२७३	अशनाया ...	१८१५
अवगत ...	२२४०	अवन्ध्य ...	६६१	अवहार ...	५०९	अशनायित	२०६७
अवगति ...	२२१६	अवष्ट	१७८५	अवहित	१२९	अशनि	९४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
अशित ...	२२४६	असकृत् ...	२८५१	अस्त्र ...	१२६०	आकर ...	६४६
अशिश्वी ...	१०९५	असती ...	१०९४	” ...	२६६४	आकर्ष ...	२७७८
अशुभ ...	२९४०	असतीसुत ...	११२५	अस्त्रप ...	११८	आकल्प ...	१२७२
अशेष ...	२१५४	असन ...	७३६	अस्वच्छन्द ...	२०५७	आकार ...	२२७९
अशोक ...	७७७	असमीक्ष्यकारिन् ...	२०५९	अस्त्रम ...	१६	” ...	२६६०
अशोकरोहिणी ...	८१९	असार ...	२१३७	अस्वर ...	२०९९	आकारगुति ...	४२९
अदमगर्भ ...	१८९०	असि ...	१६४५	अहंयु ...	२१२४	आकारणा ...	३२७
अदमज ...	१९१४	” ...	२९१७	अहंकार ...	४०५	आकाश ...	१४५
अदमन् ...	६४०	असिक्ता ...	१११०	अहंकारवान् ...	२१२४	आकीर्ण ...	२१९५
अदमन्त ...	१७६४	असित ...	३०४	अहन् ...	२१७	आकुल ...	२१६८
अदमपुष्प ...	८९३	असिधावक ...	१९४२	अहमहमिका ...	१६७०	आक्रन्द ...	२५१५
अदमरी ...	११८६	असिधेनुका ...	१६५२	अहंपूर्विका ...	१६६८	आक्लीड ...	५५४
अदमसार ...	१९०३	असिपुत्री ...	१६५२	अहंमति ...	२९०	आक्रोशन ...	२२६१
अश्रान्त ...	१३०	असु ...	१७०६	अहर्पति ...	२०५	आक्षारणा ...	३४०
अश्रि ...	१६५४	असुधारण ...	१७०६	अहर्मुख ...	२१९	आक्षारित ...	२११०
अश्रु ...	१२६०	असुर ...	२३	अहर्त्कर ...	२०१	आक्षेप ...	३३६
अश्लील ...	३४८	असूर्क्षण ...	४०७	अहह ...	२८४९	आखण्डल ...	८८
अश्व ...	१५५४	असूया ...	४१०	अहाय ...	६३४	आखु ...	१०११
अंधकर्णक ...	७३७	अमृधरा ...	११९८	अहि ...	४५०	आखुमुञ्ज ...	१९७१
अश्वत्थ ...	६९०	अमृज् ...	१२०१	अहित ...	१४८९	आखेट ...	१९७५
अश्वयुज् ...	१८७	असौम्यस्वर ...	२०९९	अहितुण्डिक ...	४६०	आख्या ...	३२६
अश्ववडव ...	२९२६	अस्त ...	६२७	अहितनय ...	१५२८	आख्यात ...	२३३९
अश्वा ...	१५६०	” ...	२१९९	अहिमुञ्ज ...	२३९४	आख्यायिका ...	३२१
अश्वारोह ...	१५५८	” ...	२८८३	अहेरु ...	८५१	आगन्तु ...	१४२०
अश्विन् ...	१०२	अलि ...	२८८४	अहो ...	२८६६	आगस ...	१५२०
अश्विनी ...	१८७	अस्तु ...	२८७४	अहोरात्र ...	२३८	” ...	२७९६
अश्विनीसुत ...	१०१	अस्त्र ...	१६३२	अन्हाय ...	२८५२	आगू ...	२८६
अश्वीय ...	१५६३	अस्त्रिन् ...	१६०५	आ.		अग्नीध्र ...	१३८७
अपडक्षीण ...	१५११	अस्थि ...	१२१०			आग्रहायणिक ...	२४३
अष्टापद ...	१८९७	अस्थिर ...	२११०	आ(आः) ...	२८१५	आग्रहायणी ...	१९०
” ...	२०२१	अस्फुटवाच ...	२०९८	आम् ...	२८८१	आङ् ...	२८१४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
आङ्गिरस ...	१९३	आतप ...	२१३	आधार ...	५२४	आपान ...	२०१४
आचमन ...	१४२४	” ...	२९३४	आधि ...	४१८	आपीड ...	१३४६
आचाम ...	१८०५	आतपत्र ...	१५३१	” ...	२५२९	आपीन ...	१८५२
आचार्य ...	१३३७	आतर ...	४८९	आधृत ...	२१९८	आपूषिक ...	१७६३
आचार्या ...	११०२	आतायिन् ...	१०३०	आधोरण ...	१५८५	” ...	२३२९
आचार्यानी ...	११०३	” ...	२११३	आध्यान ...	४१९	आत ...	१४९४
आचित ...	१८८१	आतिथेय ...	१४१९	आनक ...	३७४	आप्य ...	४७६
आच्छादन ...	१७०	आतिथ्य ...	१४१९	” ...	२३४१	आप्यायन ...	२५६५
” ...	१३०४	आतुर ...	११९०	आनकदुन्दुभि ...	४४	आप्रच्छन्न ...	२२६४
” ...	२५८४	आतोद्य ...	३७१	आनत ...	२१६५	आप्रपद ...	१३१२
आच्छुरितक ...	४३०	आतोद्य ...	३७१	आनद्ध ...	३६९	आप्रपदीन ...	१३१२
आच्छोदन ...	१९७५	आतुर्गर्व ...	२१०४	आनन ...	१२५१	आप्लव ...	१३१६
आजक ...	१८६०	आत्मयुता ...	८२१	आनन्द ...	२६४	आप्लव ...	१३१६
आजानेय ...	१५५६	आत्मयोष ...	१०२८	आनन्दधु ...	२६४	आवन्ध ...	१७३२
आजि ...	१६७९	आत्मज ...	११२८	आनन्दन ...	२२६३	आमरण ...	१२७६
” ...	२३९८	आत्मन् ...	२७२	आनर्त ...	२४६३	आभाषण ...	३४१
आजीव ...	१७०९	आत्मन् ...	३१	आनाय ...	४९८	आभास्वर ...	१९
आजू ...	४६५	” ...	५२	आनाय्य ...	१३९५	आभीर ...	१८२१
आज्ञा ...	१५१९	आत्मभरि ...	२०६७	आनाह ...	११८३	आभीरपल्ली ...	६३३
आन्य ...	१८०९	आत्रेयी ...	१११४	आनुपूर्वी ...	१४२५	आभीरी ...	११००
आटि ...	१०३७	आधर्वण ...	२३३५	आन्ध्रसिक ...	१७६२	आभील ...	४६७
आडन्वर ...	१६८३	आदर्श ...	१३५३	आन्वीक्षिकी ...	३२०	आभोग ...	१३४७
” ...	२६७१	आदि ...	२१८५	आपः ...	४७२	आमगन्धिन् ...	३००
आडि ...	१०३७	आदिकारण ...	२७१	आपक ...	१८००	आमनस्य ...	४६६
आढक ...	१८८३	आदितेय ...	१५	आपगा ...	५२७	आमय ...	११७५
आढकिक ...	१७२६	आदिल ...	१६	आपण ...	५९७	आमयाविन् ...	११८९
आढकी ...	९०९	” ...	१९	आपणिक ...	१८६३	आमलक ...	२९६१
” ...	२९०९	” ...	२००	आपराध ...	२१०९	आमलकी ...	७६३
आड्य ...	२०४५	आदीनव ...	२३०८	आपत् ...	१६३१	अमिक्षा ...	१३९८
आतङ्क ...	२३५५	आहत ...	२५०५	आपन्न ...	२१०९	आमिष ...	११९९
आतङ्क ...	२३५५	आद्य ...	२१८५	आपन्न ...	१११७	आमिषादि ...	२७८२
आतङ्क ...	२३५५	आद्यमात्र ...	१८७७	आपन्न ...	१७१५	आमिषादि ...	२७८२
आतङ्क ...	२३५५	आद्यन ...	२०६६	आपन्न ...	१७१५	आमिषादि ...	२७८२

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
आमुक्त ...	१५९७	आरालिक ...	१७६२	आवर्त ...	४७८	आशुशुक्ष्णि ...	१०९
आमोद ...	२६३	आराव ...	३५७	आवलि ...	६५६	आश्चर्य ...	४००
„ ...	२९७	आरेवत ...	६९६	आवसित ...	१७५३	आश्रम ...	१३६०
„ ...	२५१७	आरोग्य ...	११७३	आवाप ...	५२५	आश्रय ...	१५०४
आमोदिन् ...	२९९	आरोह ...	१३०२	आवापक ...	१२८७	„ ...	२२७१
आम्नाय ...	३१६	„ ...	२८११	आवाल ...	५२५	आश्रयाश ...	१०८
„ ...	२२६४	आरोहण ...	६१८	आविद्ध ...	२१६७	आश्रव ...	२८६
आम्र ...	७१५	आर्तगल ...	७९७	„ ...	२१९९	„ ...	२०७३
आम्रातक ...	७०३	आर्तव ...	१११५	आविध ...	२३२१	आश्रुत ...	२२४१
आम्नेडित ...	३३४	आर्द्र ...	२२३५	आविल ...	४९५	आश्व ...	१५६३
आयत ...	२१६२	आर्द्रक ...	१७८१	आविस् ...	२८७३	आश्वत्थ ...	६८४
आयतन ...	६०६	आर्य ...	३९०	आवुका ...	३७५	आश्वयुज ...	२९२
आयति ...	२४७	„ ...	१३५८	आवुत्त ...	३८५	आश्विन ...	२४९
„ ...	१५२०	आर्यावर्त ...	५७२	आवृत् ...	१४२५	आश्विनेय ...	१०५
आयत्त ...	२०५७	आर्षभ्य ...	१८३१	आवृत्त ...	२२०५	आश्वीन ...	१५६१
आयाम ...	१३०२	आल ...	१९१३	आवेगी ...	९२२	आपाढ ...	२४५
आयुध ...	१६३२	आलम्म ...	१६९८	आवेशन ...	६०७	„ ...	१४४३
आयुधिक ...	१६०२	आलय ...	६०३	आवेशिक ...	१४२०	आसक्त ...	२०४२
आयुधीय ...	१६०२	आलवाल ...	५२५	आशंसितृ ...	२०७८	आसन ...	१३५७
आयुष्मन् ...	२०३७	आलस्य ...	१९६५	आशंसु ...	२०७८	„ ...	१५०४
आयुस् ...	१७०७	आलान ...	१५४९	आशय ...	२२९०	„ ...	१५४६
आयोधन ...	१६७४	आलाप ...	३४१	आशर ...	११८	आसना ...	२२९२
आरकूट ...	१९००	आलि ...	५८४	आशा ...	१४६	आसन्दी ...	२९१३
आरग्वध ...	६९५	„ ...	६५६	„ ...	२७६९	आसन्न ...	२१५७
आरनालक ...	१७८४	„ ...	१०९७	आशितंगवीन ...	१८२४	आसाव ...	२०१२
आरति ...	२३२४	„ ...	२७३१	आशीविप ...	४५१	आसादित ...	२२३३
आरम्भ ...	२३०२	आलिङ्ग्य ...	३७२	आशिस् ...	२७९२	आसार ...	१६७
आरव ...	३५७	आलीढ ...	१६३८	आशु ...	१२९	„ ...	१६५९
आरा ...	१९९८	आल् ...	१७६८	„ ...	१७३७	आसुरी ...	१७४५
आरात् ...	२८२०	आलोक ...	२३४१	आशुग ...	१२३	आसेचनक ...	२१३०
आराधन ...	२५८५	आलोक ...	२३११	„ ...	१६४०	आस्कन्दन ...	१६७५
आराम ...	६५२	आवपन ...	१७७३	„ ...	२३७३	आस्कन्दित ...	१५६४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
आत्तरण ...	१५५२	इक्ष्वाकु ...	९६०	इन्द्रारि ...	२३	ईर्म ...	११८१
आत्था ...	२५१०	इक्ष ...	२१७२	इन्द्रावरज ...	३९	ईर्ण्या ...	४१०
आत्थान ...	१३८३	” ...	२२७९	इन्द्रिय ...	२९२	ईलित ...	२२४३
आत्थानी ...	१३८३	इक्षित ...	२२७९	” ...	११९७	ईली ...	१६४९
आस्पद ...	२५२२	इक्षुदी ...	७४०	इन्द्रियार्थ ...	२९२	ईश ...	५९
आस्फोट ...	८०९	इच्छा ...	४१६	इन्धन ...	६७४	” ...	१५०
आस्फोटनी ...	१९९६	इच्छावती ...	१०९२	इभ ...	१५३७	ईशान ...	६०
आस्फोटा ...	७८८	इन्ध्याशील ...	१३६९	इभ्य ...	२०४५	ईशितृ ...	२०४५
” ...	८५६	इदचर ...	१८३१	इरमद ...	१६४	ईश्वर ...	६०
आस्य ...	१२५१	इडा ...	२४१९	इरा ...	२००८	” ...	२०४५
आस्या ...	२२९२	इतर ...	१९६१	” ...	२६८७	ईश्वरा ...	७२
आस्त्रव ...	२३०८	” ...	२७८९	इला ...	२४१९	ईपत् ...	२८६५
आहत ...	३५२	इतर ...	२७१९	इल्वला ...	१९१	ईपत्पाण्डु ...	३०३
” ...	२२०१	इति ...	२८२६	इव ...	२८६६	ईपा ...	१७३५
आहतलक्षण ...	२०४४	इतिह ...	१७७७	इप ...	२४९	ईपिका ...	१५४३
आहव ...	१६७८	इतिहास ...	३२९	इपु ...	१६४१	” ...	१९९४
आहवनीय ...	१३९१	इत्वरी ...	१०९४	इपुधि ...	१६४४	ईहा ...	४१६
आहार ...	१८१८	इदानीम् ...	२८९४	इष्ट ...	१४०८	ईहामृग ...	१००२
आहाव ...	५१८	इध्म ...	६७४	” ...	१८२०	उ.	
आहिय ...	४५५	इन ...	२५५७	इष्टकापथ ...	९७८	उ ...	२८८४
आहो ...	२८५८	इन्दीवर ...	५४१	इष्टगन्ध ...	२९९	उक्त ...	२२३९
आहोपुरुषिका ...	१६६९	इन्दु ...	१७१	इष्टार्थोद्युक्त ...	२०४२	उक्ति ...	३१३
आह्वय ...	३२५	इन्दीवरी ...	८४९	इष्टि ...	२४१२	उक्थ ...	२९५४
आह्ला ...	३२६	इन्द्र ...	८१	इष्ट्वास ...	१६३४	उक्षन् ...	१८२५
आह्लान ...	३२७	” ...	१८९	ई.		उक्षा ...	१७६९
इ.		इन्द्रकु ...	७३८	ईक्षण ...	१२५९	” ...	१८२५
इक्षु ...	९७५	इन्द्रयव ...	७८२	” ...	२३११	उख्य ...	१७९३
इक्षुगन्धा ...	८४५	इन्द्रवारुणी ...	९६१	ईक्षणिका ...	१११३	उग्र ...	६३
” ...	८५७	इन्द्रसुरस ...	७८५	ईडित ...	२२४४	” ...	४०२
” ...	८६८	इन्द्राणिका ...	७८५	ईति ...	२४७१	” ...	१९३३
” ...	९७४	इन्द्राणी ...	८९	ईरिण ...	२४४८	उग्रगन्धा ...	८५३
इक्षुर ...	८५७	इन्द्रायुध ...	१६५	ईरित ...	२४५५		

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
उच्च	... २१६४	उत्तंस	... २७९०	उत्साह	... १५०५	उदुम्बर	... १९०१
उच्चटा	... ९६८	उत्त	... २२३५	उत्साहवर्धन	३९७	उदुम्बरपर्णी	९३७
उच्चण्ड	... २१९०	उत्तप्त	... १२००	उत्सुक	... २०४२	उदूखल	... १७५७
उच्चार	... १२०८	उत्तम	... २१३८	उत्सृष्ट	... २२३८	उद्गत	... २२१८
उच्चावच	... २१९०	उत्तमर्ण	... १७१६	उत्सेध	... ६६८	उद्गमनीय	... १२९८
उच्चैःश्रवस्	९०	उत्तमा	... १०८२	,,	... २५२६	उद्गाढ	... १३२
उच्चैर्बुध्	... ३३४	उत्तमाङ्ग	... १२६३	उदक्	... २८९५	उद्गातृ	... १३८६
उच्चैस्	... २८८२	उत्तर	... ३३०	उदक	... ४७४	उद्गार	... २३२३
उच्छ्रय	... ६६८	,,	... २७१६	,,	... २९३८	उद्गीथ	... २९३२
उच्छ्राय	... ६६८	उत्तरा	... १४८	उदक्का	... १११५	उद्गूर्ण	... २२०३
उच्छ्रित	... २१६४	उत्तरासङ्ग	... १३०८	उदग्र	... २२६४	उद्ग्राह	... २३२३
,,	... २५०४	उत्तरीय	... १३०९	उदज	... २७	उद्ग	... २६८
उज्जासन	... १६९७	उत्तान	... ४९६	उदधि	... ४६९	उद्गन	... २३१९
उज्ज्वल	... ३९६	उत्तानशया	११५६	उदन्त	... ३२५	उद्घाटन	... १८९३
उज्ज्विल	... १७११	उत्थान	... २५२७	उदन्या	... १८१७	उद्घात	... २३०२
उटज	... ६०५	उत्थित	... २५०४	उदन्वत्	... ४६९	उद्धान	... १५२०
उडु	... १८६	उत्पत्तिवृ	... २०८२	उदपान	... ५१९	उद्दाल	... ७१७
उडुप	... ४८८	उत्पत्ति	... २७४	उदय	... ६३७	उद्दित	... २२१४
उड्डीन	... १०६१	उत्पत्तिष्णु	... २०८२	उदर	... १२२७	उद्द्राव	... १६८९
उत	... २२२६	उत्पन्न	... २५०५	उदर्क	... १५२६	उद्गत	... २२०४
,,	... २८२१	उत्पल	... ५४०	उदवसित	... ६०१	उद्गर्प	... ४३८
,,	... २८६८	,,	... ९००	उदश्चित्	... १८१३	उद्गव	... ४३८
उताहो	... २८५८	उत्पलशारिवा	८७२	उद्धान	... १२६	उद्धान	... १७१४
उत्क	... २०४०	उत्पात	... २१८५	उद्गार	... २०४१	उद्गार	... १७६४
उत्कट	... ९१७	उत्फुल्ल	... ६६३	,,	... २७१९	उद्गव	... २७४
,,	... २०७१	उत्स	... ६४३	उदासीन	... १४८७	उद्भिज्ज	... २१२७
उत्कण्ठा	... ४१९	उत्सर्जन	... १४१०	उदाहार	... ३२९	उद्भिद्	... २१२७
उत्कार	... १०७२	उत्सव	... ४३८	उदित	... २२३९	उद्भिद्	... २१२७
उत्कर्ष	... २२७१	,,	... २७५३	उदीची	... १४८	उद्भ्रम	... २२७४
उत्कलिका	... ४१९	उत्सादन	... १३१६	उदीच्य	... ५७०	उद्यत	... २२०३
उत्कार	... २३२२	उत्साव	... ४२०	,,	... ८९२	उद्यम	... २२७२
उत्कीर्ण	... १०३३	,,	... १३१६	उदुम्बर	... ६९२	उद्यान	... ६५४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
उद्यान	... २५६८	उपक्रम	... २३०१	उपमा	... २००४	उपस्थ	... १२२४
उद्योग	... २९६१	,,	... २६१३	उपमान	... २००१	उपस्पर्श	... १४२४
उद्ग	... ५०७	उपक्रोश	... ३३७	उपयम	... १४६४	उपहार	... १५२३
उद्धर्तन	... १३१६	उपगत	... २२४२	उपयाम	... १४६४	उपह्वर	... २७०१
उद्धान्त	... १५३९	उपगहन	... २३१०	उपरक्त	... २३४	उपांशु	... १५१३
,,	... २२१८	उपग्रह	... ४७०५	,,	... २१११	उपाकरण	... १४३३
उद्घासन	... १६९७	उपग्राह्य	... १५२३	उपरक्षण	... १५३३	उपाकृत	... १४०३
उद्गाह	... १४६५	उपघ्न	... २२८८	उपराग	... २३३	उपास्य	... १४२६
उद्देग	... ९८७	उपचरित	... २२२८	उपराम	... २३२४	,,	... २३१६
,,	... २२७४	उपचाय्य	... १३९३	उपरि	... २७०२	उपादान	... २२८२
उद्गुरु	... १०११	उपचित	... २२०२	उपल	... ६४०	उपाधि	... ४१८
उन्नत	... २१६४	उपचित्रा	... ८२३	उपलब्धार्था	... ३२१	,,	... २०४८
उन्नतानत	... २१६३	उपजाप	... १५१०	उपलब्धि	... २७९	उपाध्याय	... १३६६
उन्नद्ध	... २५०४	उपज्ञा	... १३७८	उपलम्भ	... २३०४	उपाध्याया	... ११०२
उन्नय	... २२७३	उपतप्त	... २२७८	उपला	... २७३४	उपाध्यायानी	... ११०४
उन्नाय	... २२७३	उपताप	... ११७५	उपवन	... ६५२	उपाध्यायी	... ११०२
उन्मत्त	... ८०३	उपत्यका	... ६४७	उपवर्तन	... ५७३	,,	... ११०४
,,	... ११९४	उपदा	... १५२३	उपवास	... १४२८	उपानह	... १९९०
उन्नदिष्णु	... २०७०	उपधा	... १५१०	उपविषा	... ८४७	उपायन	... १५२३
उन्मनस्	... २०४०	,,	... २६१३	उपवीत	... १४५१	उपावृत्त	... १५६८
उन्माथ	... १६९८	उपधान	... १३४८	उपश्लय	... ६३२	उपासङ्ग	... १६४४
,,	... १९८१	उपधि	... ४२१	उपशाय	... २३१२	उपासन	... १६३९
उन्माद	... ४१४	उपनाह	... ३७६	उपश्रुत	... २२४२	उपासना	... १४२२
,,	... २०७०	उपनिधि	... १८६८	उपसंव्यान	... १३०७	उपासित	... २२२८
उन्मादवत्	... ११९४	उपनिषद्	... २५२०	उपसंपन्न	... १४०५	उपाहित	... २३४
उपकण्ठ	... २१५९	उपनिष्कर	... ५९३	,,	... १७९७	,,	... २२०८
उपकारिका	... ६१२	उपन्यास	... ३२८	उपसर	... २२९९	उपेन्द्र	... ३९
उपकार्या	... ६१२	उपपत्ति	... ११४४	उपसर्ग	... १६८५	उपोदिका	... ९६३
उपकुञ्चिका	... ८९९	उपवर्ह	... १३४८	उपसर्जन	... २१४४	उपोदात	... ३२९
,,	... १७८०	उपभृत्	... १४०२	उपसर्था	... १८४६	उभयद्युस्	... २८९१
उपकुल्य	... ८४१	उपभोग	... २२८९	उपसूर्यक	... १०९	उभयेद्युस्	... ४८९१
उपक्रम	... १३७८	उपमा	... २००१	उपस्कार	...		

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
उमा ...	१७४६	उशनस् ...	१९४	ऊर्जस्वल ...	१६१८	ऋतु ...	३५४
उमापति ...	६८	उशीर ...	९७६	ऊर्जस्विन् ...	१६१८	” ...	१७११
उरःमूत्रिका ...	१२८२	उपणा ...	८४२	ऊर्जनाम ...	१०१३	ऋतीया ...	२३१४
उरग ...	४५४	उपबुध ...	१०७	ऊर्णा ...	२४३४	ऋतु ...	२४०
उरण ...	१८५९	उपस् ...	२१९	ऊर्णायु ...	१८५९	” ...	२५४
उरणालय ...	९४३	उपा ...	२८८५	” ...	१९२०	” ...	२४५७
उरभ्र ...	१८५९	उपापति ...	५३	ऊर्ध्वक ...	३७२	ऋतुमती ...	२११५
उररी ...	२८४३	उपित ...	२२२२	ऊर्ध्वजानु ...	११६८	ऋते ...	२८५४
उररीकृत ...	२२४१	उष्ट्र ...	१८५६	ऊर्ध्वजु ...	११६८	ऋविज् ...	१३८७
उरश्चद ...	१५९६	उष्ण ...	२५२	ऊर्मा ...	४७७	ऋद्ध ...	१७५३
उरस् ...	१२२९	” ...	१९६६	” ...	२९७०	ऋद्धि ...	८७३
उरसिल ...	१६१९	” ...	२९३९	ऊर्मिका ...	१२८८	ऋमु ...	१६
उरस्य ...	११३०	उष्णरश्मि ...	२०२	ऊर्मिमत् ...	२१६६	ऋमुक्षिन् ...	८८
उरस्वत् ...	१६१९	उष्णिका ...	१८०६	ऊप ...	४६५	ऋदय ...	१००८
उरु ...	२१४६	उष्णीप ...	२७७६	ऊपण ...	१७७८	ऋपम ...	३६३
उरुवृक ...	७५०	उष्णोपगम ...	२५१	ऊपर ...	५६६	” ...	८८१
उर्वरा ...	५६५	उष्मक ...	२५१	ऊपवत् ...	५६६	” ...	१८२५
उर्वशी ...	१०३	उस्त्र ...	२१०	ऊपमागम ...	२५२	ऋपि ...	१४३८
उर्वारु ...	९५९	उस्त्रा ...	१८३९	ऊह ...	२८२	ऋप्यप्रोक्ता ...	८२२
उर्वी ...	५६२	ऊ. ...		ऊ. ...		” ...	८५०
उलप ...	६६७	ऊत ...	२२२६	ऊ. ...		ए. ...	
उलक ...	१०१७	ऊधस् ...	१८५२	ऊक्थ ...	१८८६	एक ...	२१८८
उलखल ...	१७५७	ऊम् ...	२८८४	ऊक्ष ...	१८६	” ...	२१८९
उलखलक ...	७१६	ऊररी ...	२८४३	” ...	७६२	” ...	२३६७
उलपिन् ...	५०२	ऊरव्य ...	१७०८	” ...	९९५	” ...	२१८८
उल्का ...	२९१०	ऊरी ...	२८४३	ऊक्षगन्धा ...	८६९	एकका ...	२१८८
उल्ब ...	११५०	ऊरीकृत ...	८२५	” ...	९२२	एकतान ...	२१८३
उल्बण ...	२१८७	” ...	२२४१	ऊच् ...	३१७	एकताल ...	३६७
उल्मुक ...	१७६६	ऊरु ...	१२१९	ऊजीप ...	१७७१	एकदन्त ...	७६
उल्लाघ ...	११८८	ऊरुज ...	१७०८	ऊजु ...	२१६८	एकदा ...	२८९३
उल्लोच ...	१३१३	ऊरुपर्बन् ...	१२१८	ऊजुरोहित ...	१६५	एकधुर ...	१८३७
उल्लोच ...	१३१३	ऊरी ...	२११८	ऊ. ...	१७१३	एकधुरावह ...	१८३७

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
एकधुरीण ...	१८३७	एलावालुक	८९०	ओदन ...	१८०३	कंसाराति ...	४२
एकपदी ...	५८७	एवम् ...	२८३६	ओम् ...	२८७३	ककुद ...	२५१८
एकपिङ्ग ...	१३८	" ...	२८६६	ओप ...	२२६७	ककुघाती ...	१२२१
एकयष्टिका ...	१२८५	" ...	२८७३	ओपधी ...	६६१	ककुम् ...	१४६
एकसर्ग ...	२१८४	" ...	२८७९	" ...	९१९	ककुम् ...	३७५
एकहायनी ...	१८४२	" ...	२८८१	ओपधीश ...	१७२	" ...	३७८
एकाकिन् ...	२१८८	एपणिका ...	१९९३	ओष्ठ ...	१२५३	ककोलक ...	१३३३
एकाग्र ...	२१८३	ऐ.		" ...	२९१९	कक्ष ...	१२३१
" ...	२७१५	ऐकागारिक	१९७७	औ.		" ...	२७७४
एकान्य ...	२१८४	ऐकुड ...	६८५	औक्षक ...	१८२६	कक्ष्या ...	१५५१
एकान्त ...	१३३	ऐण ...	१००७	औचिती ...	२९७३	" ...	२६५१
एकायन ...	२१८३	ऐणेय ...	१००४	औचित्य ...	२९७२	कङ्क ...	१०१९
एकायनगत ...	२१८४	ऐतिह्य ...	१३७७	औत्तानपादि ...	१८४	कङ्कटक ...	१५९६
एकावली ...	१२८५	ऐन्द्रियक ...	२१८२	औदनिक ...	१७६२	कङ्कण ...	१२८९
एकाष्टील ...	८११	ऐरावण ...	९२	औदरिक ...	२०६६	कङ्कतिका ...	१३५२
" ...	८१८	ऐरावत ...	९२	औपगवकादिक ...	२३२८	कङ्काल ...	१२११
एड ...	११६९	" ...	१५१	औपयिक ...	१५१६	कङ्कु ...	१७४६
एडक ...	१८५९	" ...	७२४	औपवस्त ...	१४२८	कच ...	१२६४
एडगज ...	९४२	ऐरावती ...	१६२	औमीन ...	१७२१	कचर ...	२१३४
एडमूक ...	२१०१	ऐलविल ...	१३८	औरभ्रक ...	१८६०	कचित् ...	२८७६
एड्क ...	६००	ऐलेय ...	८९०	औरस ...	११३०	कच्छ ...	५७७
एण ...	१००८	ऐश्वर्य ...	७१	और्ध्वदेहिक ...	१४१३	" ...	९०४
एत ...	३१०	ऐपमस् ...	२८८८	और्व ...	११२	कच्छप ...	५०८
एतहिं ...	२१९४	ओ.		औशीर ...	२७०६	कच्छपी ...	२५९८
एथ ...	६७४	ओकस् ...	२८०१	औषध ...	९१९	कच्छुर ...	११९०
एथा ...	२२३९	ओघ ...	१०६६	" ...	११७४	कच्छुरा ...	८३२
एथस् ...	६७४	" ...	२३८८	औष्ट्रक ...	१८६०	कच्छू ...	११७९
एधित ...	२१७७	ओंकार ...	३१८	क ...	२३४४	कच्छुक ...	४५६
एनस् ...	२६१	ओजस् ...	२८०२	" ...	२८३५		
एरण्ड ...	७५०	ओण्डपुप ...	८००	कस ...	१००१		
एला	८९८	ओतु ...	९९९				
एलापर्णी ...	९२८						

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
कञ्चुकिन् ...	१४८४	कणा ...	१७७९	कनकाह्वय ...	८०३	कपिला ...	८८९
कट ...	१२२१	कणिका ...	७७९	कनिष्ठ ...	११६०	कपिवल्ली ...	८४३
„ ...	१५४१	„ ...	२९११	„ ...	२४१७	कपिश ...	३०८
„ ...	१७५९	कणिश ...	१७४८	कनिष्ठा ...	१२३८	कपीतन ...	७०२
„ ...	२४०२	कण्टक ...	२९५९	कनीनिका ...	१२५८	„ ...	७३४
कटक ...	६४२	कण्टकारिका ...	८३५	कर्नायस् ...	२१४९	„ ...	७७४
„ ...	१२८७	कण्टकिफल ...	७७०	„ ...	२८०५	कपोत ...	१०१६
कटम्बरा ...	८१९	कण्ट ...	१२४९	कन्था ...	२९१३	कपोतपालिका ...	६२३
„ ...	९५४	कण्टभूपा ...	१२८१	„ ...	२९५१	कपोताङ्घ्रि ...	९०७
कटभी ...	९४८	कण्डुरा ...	८२१	कन्द ...	९६२	कपोल ...	१२५४
कटाक्ष ...	१२६१	कण्डू ...	११८०	„ ...	२९६४	कफ ...	११९८
कटाह ...	२९३७	कण्डूया ...	११८०	कन्दर ...	६४४	कफिन् ...	४१९४
कटी ...	२९७१	कण्डोल ...	१७५९	कन्दराल ...	७०६	कफोणि ...	१२३३
कटीप्रोथ ...	१२२४	कण्डोलवीणा ...	१९९२	„ ...	७३४	कवन्ध ...	४७४
कटी ...	१२२१	कत्तृण ...	९८०	कंदर्प ...	५०	„ ...	१७०३
काडु ...	२९४	कथा ...	३२२	कन्दली ...	१००५	कवरी ...	९२७
„ ...	८१९	कदध्वन् ...	५८९	कन्दु ...	१७६७	„ ...	१२६७
„ ...	२४०५	कदम्ब ...	७३२	कन्दुक ...	१३५०	„ ...	१७८७
काडुतुम्बी ...	९६०	„ ...	~~१०३३~~	कंधरा ...	१२४९	कम् ...	२८३५
काडुरोहिणि ...	८१९	कदम्बक ...	१०६८	कन्या ...	१०८९	कमठ ...	५०८
कादफल ...	७२९	„ ...	१७४१	कपट ...	४२१	कमटी ...	५१५
कादवक्त्र ...	७६१	कादर ...	७४८	कपर्द ...	६९	कमण्डलु ...	१४४४
काठिञ्जर ...	८०७	कादर्य ...	२१२१	कपर्दिन् ...	६३	कमन ...	२०७२
काठिन ...	१२७६	कादली ...	८७४	कपाट ...	६२७	कमल ...	४७२
काठिन ...	९५७	„ ...	१००५	कपाल ...	१२१०	„ ...	५४६
काठोर ...	२१७६	कादाचित् ...	२८५६	कपालभृत् ...	६३	„ ...	२७२४
काडङ्गर ...	१७५१	कादुष्ण ...	२१४	कपि ...	९९३	कमला ...	५४
काडम्ब ...	१७७६	काडु ...	३०९	कपिकाञ्चु ...	८२२	कमलासन ...	३३
काडार ...	३०९	काद्वद ...	२०९८	कपित्थ ...	६९०	कमलोत्तर ...	१९१८
काण ...	२१४८	कानक ...	१८९४	कपिल ...	३०९	कामितृ ...	२०७१
„ ...	३४२६	कनकाध्यक्ष ...	१४८२	कपिला ...	१५३	कम्प ...	४३८
काणिका ...	८४१	कनकाञ्चुका ...	१५३२	„ ...	७७४	कम्पन ...	२१७३

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
कम्पित ...	२१९८	करवाल ...	१६४६	कर्धूरक ...	९१८	कर्मन्द्रिय ...	२९३
कम्प ...	२१७३	करवालिका ...	१६४९	कर्ण ...	१२६६	कर्प ...	१८७८
कम्बल ...	१३०६	करवीर ...	८०२	कर्णजलौकस् ...	१०१४	कर्पक ...	१७१९
” ...	१६४१	करशाखा ...	१२३७	कर्णधार ...	४९०	कर्पफल ...	७६५
” ...	२७२४	करशीकर ...	१५४५	कर्णवेष्टन ...	१२८८	कर्पू ...	२७८०
कम्बि ...	१७७४	करहाट ...	५५	कर्णिका ...	१२८०	कल ...	३६६
कम्बु ...	५१२	करहाटक ...	७५३	” ...	२३६५	कलकल ...	३६१
” ...	२६०१	कराल ...	२७४५	कर्णिकार ...	७६९	कलङ्क ...	१७८
कम्बुग्रीवा ...	१२५०	करिणी ...	१५४०	कर्णिरथ ...	१५७१	” ...	२३४२
कम्ब ...	२०७२	करिन् ...	१५३६	कर्णेजप ...	२११८	कलत्र ...	२६९२
कर ...	२११	करिपिप्पली ...	८४२	कर्तरी ...	१९९६	कलघौत ...	२४८७
” ...	१५२१	करिशावक ...	१५३८	कर्दम ...	४८५	कलम ...	१५३८
” ...	२६६३	करीर ...	८०२	कर्पट ...	१३०३	कलम ...	१७५५
करक ...	१६८	” ...	२६८२	” ...	२९६०	कलम्ब ...	१६४१
” ...	७७७	करीप ...	१८०८	कर्पर ...	१२१०	” ...	१७७६
” ...	२३४७	करुणा ...	३९५	कर्परी ...	१९०९	कलम्बी ...	९६३
करज ...	७४३	” ...	३९७	कर्पास ...	२९६४	कलरव ...	१०१६
” ...	९०६	करेडु ...	१०२५	कर्पूर ...	१३३३	कलल ...	११५०
करञ्जक ...	७४३	कोरेणु ...	२४३९	कर्बुर ...	११९	कलविङ्क ...	१०२२
करट ...	१०२७	करोटि ...	१२२२	” ...	३१०	कलश ...	१७६९
” ...	२४०२	कर्क ...	१५५९	” ...	१८९५	कलशि ...	८३४
करण ...	१९३२	कर्कटक ...	५०८	कर्मकर ...	१९५८	कलहंस ...	१०३३
” ...	२४४३	कर्कटी ...	९५९	” ...	२०६२	कलह ...	१६७६
करण्ड ...	२९३१	कर्कन्धू ...	७२१	कर्मकार ...	२०६२	कला ...	१७५
करतोया ...	५३२	” ...	२९७१	कर्मक्षम ...	२०६०	” ...	२३६
करपत्र ...	५९९८	कर्करी ...	१७६८	कर्मठ ...	२०६१	” ...	२७३१
करम ...	१२३५	कर्करेडु ...	१०२५	कर्मण्या ...	२००५	कलाद ...	१९४४
” ...	१८५६	कर्कश ...	९४१	कर्मन्दिन् ...	१४३५	कलानिधि ...	१७४
करभूषण ...	१२८९	” ...	२१७६	कर्मशील ...	२०६१	कलाप ...	२५९२
करमर्दक ...	७८३	” ...	२७७०	कर्मशूर ...	२०६१	कलाय ...	१७३८
करम्भ ...	१८०२	कर्कारु ...	९५९	कर्मसचिव ...	१४७६	कलि ...	१६७७

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
कलिका ...	६८०	कव्य ...	१४०१	काकेन्दु ...	७२६	कान्ता ...	१०८०
कलिङ्ग ...	७८२	कशा ...	१९९१	काकोदुम्बरिका ...	७७१	कान्तार ...	५९१
„ ...	१०२०	कशार्ह ...	२११३	काकोदर ...	४५२	„ ...	२६७९
कलिद्रुम ...	७६५	कशिपु ...	२५९५	काकोल ...	४५७	कान्तारक ...	९७५
कलिमारक ...	७४४	कशेरु ...	२९२१	„ ...	१०२९	कान्ति ...	१७९
कलिल ...	२१९४	कशेरुका ...	१२११	काक्षी ...	९१०	„ ...	२२६५
कलुप ...	२६१	कश्मल ...	१६८६	काच ...	१९०५	कान्दविक ...	१७६३
„ ...	४९५	कश्य ...	१५६२	„ ...	१९८९	कांदिशीक ...	२१०९
कलेवर ...	२२१३	„ ...	२००९	„ ...	२३९०	कापथ ...	५८९
कल्क ...	२३६२	„ ...	२११३	काचस्थाली ...	७५७	कापोत ...	१०७३
कल्प ...	२५७	कप ...	१९९३	काचित ...	२२०३	„ ...	१९२४
„ ...	२५९	कपाय ...	२९४	काधन ...	१८९६	कापोताञ्जन ...	१९०७
„ ...	१४३२	„ ...	२६४१	काधनाह्वय ...	७७८	काम ...	५०
„ ...	१५१५	कष्ट ...	४६७	काधनी ...	१७८८	„ ...	४१७
कल्पना ...	१५५१	„ ...	२४१३	काधी ...	२१९०	„ ...	१४६७
कल्पवृक्ष ...	१००	कस्तूरी ...	१३३२	काञ्जिक ...	१७८५	„ ...	१८२०
कल्पान्त ...	२५९	कङ्कार ...	५३९	काण्ड ...	१४२१	„ ...	२६११
कल्मष ...	२६०	कहू ...	१९३१	काण्डपृष्ठ ...	१६०२	कामन ...	२०७२
कल्माष ...	३१०	काङ्क्षा ...	४१६	काण्डवत् ...	१६०६	कामपाल ...	४६
कल्य ...	२१९	काक ...	१०२७	काण्डीर ...	१६०६	कामम् ...	२८७५
„ ...	११८८	काकचिन्धी ...	८४४	कण्डेशु ...	८५७	कामयितृ ...	२०७२
„ ...	२६५४	काकतिन्दुक ...	७२६	कातर ...	२०७७	कामिनी ...	१०७९
कल्या ...	३४६	काकनासिका ...	८८५	कात्यायनी ...	७२	„ ...	२५५९
कल्याण ...	२६५	काकपक्ष ...	१२६६	„ ...	११०८	कामुक ...	२०७१
कह्लोल ...	४७८	काकपिलुक ...	७२६	कादम्ब ...	१०३३	कामुका ...	१०९२
कवच ...	१५९६	काकमाची ...	९५१	कादम्बरी ...	२००८	कामुकी ...	१०९२
कवल ...	१८१५	काकमुद्रा ...	८७५	कादम्बिनी ...	१६०	काम्पिल्य ...	९४१
कवि ...	१९४	काकली ...	३६५	काद्रवेय ...	४४५	काम्बल ...	१५७६
„ ...	१३६३	काकाङ्गी ...	८८५	कानन ...	६५०	काम्बविक ...	१९७५
कविका ...	१५६६	काकिणी ...	२९१२	कानीन ...	११२१	कान्वोज ...	१५४७
कविय ...	२९६४	काकु ...	३३५	कान्त ...	२१२९	कान्वोजी ...	९२५

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
काय(तीर्थ)	१४५३	काल	११७	कावचिक	१५९९	किण	२९३१
कायस्था	७६६	"	२१६	कावेरी	५३६	किणिही	८२६
कारण	२७१	"	३०४	काव्य	१९४	किण्व	२०१३
कारणा	४६५	"	२७२३	काश	९७३	कितव	८०३
कारणिक	२०३८	कालक	११७२	काश्मरी	७१९	"	२०१६
कारण्डव	१०५६	कालकण्ठक	१०२९	काश्मर्य	७२०	किनर	२१
कारम्भा	७६०	कालकूट	४५७	काश्मीर	९३९	"	१४१
कारवी	८७१	कालखण्ड	१२०६	काश्मीरजन्मन्	१३२१	किनेरेश	१३७
"	९५३	कालधर्म	१६९९	काश्यपि	२०८	किम्	२८३७
"	१७८०	कालपृष्ठ	१६३४	काश्यपी	५६१	"	२८५८
"	१७८७	कालमेपिका	८२९	काष्ठ	६७४	किमु	२८५८
कारवेष्ट	९५७	"	८६६	काष्ठकुहाल	४९३	किमुत	२८५३
कारा	१७०५	कालमेपी	८४०	काष्ठतक्ष	१९४६	"	२८५८
कारिका	२३६५	कालशेय	१८१२	काष्ठा	१४६	किपचान	२१२१
कारीप	२३३५	कालसूत्र	४६३	"	२३६	किपुरुष	१४०
कारु	१९३८	कालस्कन्ध	७२५	"	२४१६	किवदन्ती	३२४
कारुणिक	२०५४	"	७८४	काष्ठीला	८७५	किर	९९१
कारुण्य	३९७	काला	८३७	कास	११७७	किरण	२१०
कारोत्तर	२०१४	"	८६६	कासमर्द	२९३३	किरात	१९६९
कार्तस्वर	१८९७	"	१७८०	कासर	९९६	किराततत्त्व	९३४
कार्तान्तिक	१६९६	कालागुरु	१३२७	कासार	५२२	किरीट	११७७
कार्तिक	२४९	कालानुसार्य	८९३	किशार	१७४८	"	२९५५
कार्तिकिक	२५०	"	१३२५	"	२६६१	किर्मार	३१०
कार्तिकेय	७७	कालायस	१९०२	किशुक	७१७	किल	२८४४
कार्पास	१२९५	कालिका	२३६४	किक्कीदिवि	१०१९	किलास	११७९
कार्पासी	८८०	कालिन्दी	५३०	किंकर	१९६३	किलासिग	११९६
कार्म	२०६१	कालिन्दीभेदन	४८	किंकिणी	१२९३	किलिञ्जक	१७५९
कार्मण	२२५७	काली	७३	किंचित्	२८६५	किल्वप	२६०
कार्मुक	१६३३	कालीयक	८५१	किञ्चलक	५१०	"	२७८२
कार्श्य	७३७	"	१३२५	किञ्जल्क	५५२	किशोर	१५६०
कार्पापण	१८८२	कालपक	९१८	किटि	९९१	किष्कु	३४८७
कार्षिक	१८८२	कार्या	१०४६			किम्बल	६६७

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
कीकास ...	१२१०	कुञ्ज ...	२३९६	कुण्डल ...	१२८०	कुमारी ...	७९५
कीचक ...	९७१	कुञ्जर ...	१५३६	कुण्डलिन् ...	४५२	,,	१०८९
कीनाश ...	२७६६	कुञ्जराशन ...	६८९	कुण्डी ...	१४४४	कुमुद ...	१५१
कीर ...	१०३०	कुञ्जल ...	१७८५	कुतप ...	१४१५	,,	५४१
कीर्ति ...	३३३	कुट ...	६५९	कुतुका ...	४२३	कुमुदवान्धव ...	१७१
कील ...	११३	,,	१७७०	कुतुप ...	१७७२	कुमुदिका ...	७२९
,,	२७३०	कुटका ...	१७३३	कुतू ...	१७७२	कुमुदिनी ...	५४४
कीलका ...	१८५२	कुटज ...	७८१	कुतूहल ...	४२२	कुमुद्वत् ...	५७५
कीलाळ ...	४७३	कुटन्नट ...	७६२	कुत्सा ...	३३७	कुमुद्वती ...	५४३
,,	२७३५	,,	९११	कुत्सित ...	२१३३	कुम्वा ...	१३७९
कीलित ...	२१०८	कुटिल ...	२१६७	कुथ ...	९८०	कुन्म ...	७१६
कीश ...	९९४	कुटी ...	६४०	,,	१५५२	,,	१५४२
कु ...	५६३	,,	२९७१	कुद्दाल ...	६९२	,,	२६०३
,,	२८१६	,,	२९७८	कुनटी ...	१९२३	कुम्भकार ...	१९४०
कुकर ...	११६९	कुटुम्बव्यापृत ...	२०४७	कुनाशक ...	८३१	कुम्भसंभव ...	१८४
कुकुन्दर ...	१२२३	कुटुम्बिनी ...	१०८५	कुन्त ...	१६५४	कुम्भिका ...	५४२
कुक्कल ...	२७४१	कुट्टनी ...	१११२	कुन्तल ...	१६२५	कुम्भी ...	७२९
कुकुट ...	१०२२	कुट्टिम ...	२९६२	कुन्द ...	७९४	कुम्भीर ...	५०९
कुकुम्भ ...	१०१७	कुदमल ...	६८१	,,	८९१	कुरङ्ग ...	१००३
कुक्कुर ...	९१३	कुटर ...	१८५५	,,	२९३३	कुरण्टक ...	७९६
,,	१९७१	कुठार ...	१६५१	कुन्दुरु ...	८९१	,,	७९८
कुक्षि ...	१२२८	कुठेरका ...	८०७	कुन्दुरुकी ...	८९६	कुरवका ...	७९६
कुक्षिभरी ...	२०६७	कुडव ...	१८८४	कुप्य ...	२१३३	कुरर ...	७९८
कुङ्कुम ...	१३२०	कुडङ्गका ...	२९२८	कुप्य ...	१८८९	,,	१०३३
कुच ...	१२२७	कुड्य ...	६००	कुप्य ...	१३५	कुरण्टक ...	७९६
कुचन्दन ...	१३३८	कुणप ...	१७०४	,,	१५०	कुरुविन्द ...	९६७
कुचर ...	२०९९	,,	२९३४	कुवेरका ...	९०३	कुरुवित्त ...	१८७९
कुचाग्र ...	१२२८	कुणि ...	९०४	कुवेराक्षी ...	७५८	कुल ...	१०७०
कुज ...	१९५	,,	११६९	कुवज ...	११६९	,,	१३५४
कुधित ...	२१६६	कुण्ट ...	२०५९	कुमार ...	८०	कुलका ...	७०६
कुध ...	६४०	कुण्ड ...	११४५	,,	३८६	,,	९५८

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
कुलटा ...	१०९४	कुष्ट ...	९००	कूर्पासक ...	१३०९	कृपीटयोनि ...	१०६
कुलत्थिका ...	१९११	कुष्ट ...	११८२	कूर्म ...	५०८	कृमि ...	१०१४
कुलपालिका ...	१०८८	” ...	२९६२	कूल ...	४८१	कृमिन्न ...	८६१
कुलश्रेष्ठिन् ...	१९३९	कुसीद ...	१७१४	कूष्माण्डक ...	९५९	कृमिज ...	१३२६
कुलसंभव ...	१३५७	कुसीदिक ...	१७१७	कृकण ...	१०२५	कृश ...	२१४७
कुलस्त्री ...	१०८८	कुसुम ...	६८२	कृकलास ...	१०१२	कृशानु ...	१०८
कुलाय ...	१०६२	कुसुमाञ्जन ...	१९१२	कृकवाकु ...	१०२२	कृशानुरेतस्	६५
कुलाल ...	१९४०	कुसुमेयु ...	५१	कृकाटिका ...	१२५०	कृशश्चिन्	१९५२
कुलाली ...	१९११	कुसुम्भ ...	१९१९	कृच्छ्र ...	४६७	कृपक ...	१७३३
कुलिश ...	९३	” ...	२६०७	” ...	१४५६	कृपि ...	१७१०
कुली ...	८३६	कुसृति ...	४२२	कृत ...	२४८८	कृपिक ...	१७१८
कुलीन ...	१३५८	कुस्तम्बुरु ...	१७८२	कृतपुङ्गव ...	१६०३	” ...	१७२३
कुलीर ...	५०८	कुहना ...	१४५८	कृतमाल ...	६९६	कृपीवल ...	१७१८
कुल्माप ...	१७४३	कुहर ...	४४०	कृतमुख ...	२०३३	कृष्ट ...	१७२३
” ...	२९३७	कुहू ...	२३२	कृतलक्षण ...	२०४४	कृष्टि ...	१३६४
कुल्मापाभिपुत	१७८४	कूकुद ...	२०५२	कृतसापलिका	१०८७	कृष्ण ...	३५
कुल्य ...	१२१०	कूट ...	६४१	कृतहस्त ...	१६०३	” ...	२३८
कुल्या ...	५३४	” ...	१०७२	कृतान्त ...	११६	” ...	३०४
कुवल ...	७२१	” ...	२४०८	” ...	२४६३	” ...	१७७८
” ...	२९७८	कूटयन्त्र ...	१९८१	कृतिन् ...	१३६४	कृष्णपाकफल	७८३
कुवल्य ...	५४०	कूटशालमलि	७४२	” ...	२०३३	कृष्णफला ...	८४०
कुवाद ...	२०९९	कूस्थ ...	२१७१	कृत्त ...	२२३१	कृष्णभेदी ...	८२०
कुविन्द ...	१९४१	कूप ...	५१९	कृत्ति ...	१४४५	कृष्णला ...	८४४
कुवेणी ...	४९९	कूपक ...	४८६	कृत्तिवासस ...	६२	कृष्णलोहितः	३०८
कुश ...	९८०	” ...	४९१	कृत्या ...	२६५२	कृष्णवर्त्मन्	१०७
” ...	२७६७	” ...	१२२३	कृत्रिमधूपक	१३२९	कृष्णवृन्ता ...	७५८
कुशल ...	२६६	कूवर ...	१५८१	कृत्स्न ...	२१५४	कृष्णसार ...	१००७
” ...	२०३३	कूर्च ...	१२५८	कृपण ...	२१२१	कृष्णा ...	८४१
” ...	२७४३	कूर्चशीर्ष ...	९३३	कृपा ...	३९८	कृष्णिका ...	१७४५
कुशी ...	१९०४	कूर्चिका ...	१७९४	कृपाण ...	१६४६	केकर ...	११७१
कुशीलव ...	१९५३	कूर्दन ...	४२७	कृपाणी ...	१९९६	केका ...	१०४९
कुशोदय	१९६६	कूर्पूर ...	४२७	कृपाण ...	२०५४	केकिन्	१०४८

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
केतकी ...	९८८	कैरव ...	५४१	कोरङ्गी ...	८९९	कौन्तिक ...	१६०८
केतन ...	१६६६	कैलास ...	१४०	कोरदूप ...	१७३९	कौन्ती ...	८८९
,, ...	२५६२	कैवर्त ...	४९७	कोल ...	४८८	कौपीन ...	२५७८
केतु ...	२४२५	कैवर्तामुस्तक ...	९१२	,, ...	७२१	कौमुदी ...	१७७
केदर ...	२९३४	कैवल्य ...	२८९	,, ...	९९१	कौमोदकी ...	५६
केदार ...	१७२८	कैशिक ...	१२६५	कोलक ...	१३३२	कौलटिनय ...	११२७
केनिपातक ...	४९२	कैश्य ...	१२६५	,, ...	१७७८	कौलटेय ...	११२६
केयूर ...	१२८८	कोक ...	१००२	कोलदल ...	९०९	,, ...	११२७
केलि ...	४२६	,, ...	१०३२	कोलम्बक ...	३७६	कौलटेर ...	११२६
केवल ...	२७४२	कोकनद ...	५५०	कोलवल्ली ...	८४३	कौलीन ...	२५६७
केश ...	१२६४	कोकनदच्छवि ...	३०६	कोला ...	८४२	कौलेयक ...	१९७१
केशपर्णी ...	८२६	कोकिल ...	१०२६	कोलाहल ...	३६१	कौशिक ...	७१६
केशपाशी ...	१२६८	कोकिलाक्ष ...	८५७	कोलि ...	७२१	,, ...	२३५४
केशव ...	३६	कोटर ...	६७५	कोविद ...	१३६२	कौशेय ...	१२९६
,, ...	११६४	कोटवी ...	११०७	कोविदार ...	६९३	कौस्तुभ ...	५६
केशवेश ...	१२६७	कोटि ...	१६३६	,, ...	१५०२	क्रकच ...	१९९८
केशम्बुनाम ...	८९२	,, ...	१६५४	कोश ...	१८८८	,, ...	१०२५
केशिक ...	११६४	,, ...	२४१०	,, ...	२७७२	क्रतु ...	१३७९
केशिन् ...	११६४	कोटिवर्षा ...	९१५	कोशफल ...	१३३३	क्रतुध्वंसिन् ...	६७
केशिनी ...	९०१	कोटिश ...	१७३०	कोशातकी ...	२३५१	क्रतुमुञ्ज ...	१७
केसर ...	५५२	कोट्ट ...	२९३०	कोप ...	१०६२	क्रथन ...	१६९७
,, ...	६९९	कोठ ...	११८२	कोष्ठ ...	२४१५	क्रन्दन ...	१६८२
,, ...	७७६	कोण ...	३७४	कोष्ण ...	२१४	,, ...	२५८१
,, ...	७७८	,, ...	१६५४	कोकुटिक ...	२३६८	क्रन्दित ...	४३२
केसरिन् ...	९८९	कोदण्ड ...	१६३३	कौक्षेयक ...	१६४६	क्रम ...	१४३१
कैटभजित् ...	४३	कोद्रव ...	१७३९	कौटतक्ष ...	१९४७	क्रमुक ...	७३०
कैडर्य ...	७२९	कोप ...	४१३	कौटिक ...	१९५७	,, ...	७३१
कैतव ...	४२१	कोपना ...	१०८१	कौणप ...	११८	,, ...	९८६
,, ...	२०१८	कोपिन् ...	२०८८	कौतुक ...	४२३	क्रमेलक ...	१८५६
कैदारक ...	१७२९	कोमल ...	२१८०	कौतूहल ...	४२३	क्रयविक्रयिक ...	१८६३
कैदारिक ...	१७२९	कोयष्टिक ...	१०५८	कौदवीण ...	१७३२	क्रयिक ...	१८६४
कैदार्य ...	१७३९	कोरक ...	६८०				

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
क्रव्य	... १८६९	ह्रिशित	... २२२१	क्षमा	... २६२०	क्षीराबी	... ८४८
क्रव्य	... ११९९	ह्रिष्ट	... ३४९	क्षमितृ	... २०८७	क्षीरिका	... ७३९
क्रव्याद्	... ११८	"	... २२२१	क्षमितृ	... २०८७	क्षीरोद	... ४७१
क्रव्याद्	... ११८	ह्रीतक	... ८६७	क्षन्तृ	... २०८७	क्षुत्	... ११७७
क्रायक	... १८६४	ह्रीतकिका	... ८३७	क्षय	... २५९	क्षुत	... ११७७
क्रिया	... ३१५	ह्रीव	... ११५२	"	... ११७६	क्षुताभिजनन	१७४५
"	... २६४९	"	... २७६२	"	... १५०६	क्षुद्र	... २१२१
क्रियावत्	... २०६०	केश	... २३०९	"	... २२६४	"	... २६९०
क्रोडा	... ४२६	क्रीम	... १२०४	"	... २६२६	क्षुद्रवण्टिका	१२९३
"	... ४२७	काण	... ३५९	क्षव	... ११७७	क्षुद्रशङ्ख	... ५१३
कुब्ध	... १०३१	"	... २२६५	"	... १७४५	क्षुद्रा	... ८३६
कुब्ध	... ४१३	कणन	... ३५९	क्षवधु	... ११७७	"	... २२४७
कुष्ट	... ४३२	कथित	... २२१५	क्षान्त	... २२१८	"	... २६८९
कूर	... २११९	काण	... ३५९	क्षान्ति	... ४०९	क्षुब्ध	... १८१५
"	... २१७६	क्षण	... २३७	क्षार	... १९०५	क्षुधित	... २०६४
"	... २७१८	"	... ४३८	क्षारक	... ६८०	क्षुप	... ६६५
क्रेय	... १८६९	"	... २४२९	क्षारमृत्तिका	... ५६५	क्षुमा	... १७४६
क्रोड	... ९९२	क्षणदा	... २२२	क्षारित	... २११०	क्षुर	... ८५७
"	... १२२८	क्षणन	... १६९५	क्षिति	... ५६१	"	... २९३५
क्रोध	... ४१३	क्षणप्रभा	... १६२	"	... २४७५	क्षुरक	... ७२८
क्रोधन	... २०८८	क्षतज	... १२०१	क्षिपा	... २२६२	क्षुरम	... २९३५
क्रोष्ट	... ९९८	क्षतव्रत	... १४६०	क्षित	... २१९९	क्षुरित्	... १९४८
क्रोष्टविचा	... ८३४	क्षत्तृ	... १५८६	क्षिज्जु	... २०८४	क्षुल्लक	... १९६१
क्रोष्ट्री	... ८६८	"	... १९३४	क्षिम	... १२८	"	... २१४७
क्रौञ्च	... १०३१	"	... २४६०	"	... २२४८	"	... २३५५
क्रौञ्चदारण	... ८०	क्षत्रिय	... १४६९	क्षिया	... २२६४	क्षेत्र	... १७२८
कुम	... २२७०	क्षत्रिया	... ११०१	क्षीव	... २०७१	"	... १७२९
कुमध	... २२७०	क्षत्रियी	... ११०३	क्षीर	... ४७५	"	... २६९५
कुत्र	... २२३५	क्षत्रियाणी	... ११०१	"	... १८०८	क्षेत्रज्ञ	... २७२
कुत्राक्ष	... ११६३	क्षपा	... २२२	"	... २६९९	"	... २४००
		क्षपाकर	... १७४	क्षीरविदारी	... ८६९	क्षेत्राजीव	... १७१८
						क्षेपण	... २२७२

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
क्षेपणी	... ४९२	खञ्जरीट	... १०१८	खलिनी	... २३३३	गडक	... ५०१
क्षेपिष्ठ	... २२४७	खट	... २९२९	खलीन	... १५६६	गडु	... २९३१
क्षेम	... २६६	खट्वा	... १३४९	खलु	... २८४५	गडुल	... ११५९
„	... ९०५	खङ्ग	... ९९५	खलेदारु	... १७३६	गण	... १०६७
„	... २९६२	„	... १६४५	खल्या	... २३३३	„	... १६२९
क्षोणि	... ५६१	खङ्गिन्	... ९९५	खात	... ५२१	„	... २४२६
क्षोद	... १६६५	खण्ड	... १७६	खादित	... २२४५	गणक	... १४९५
क्षोदिष्ठ	... २४७	खण्डपरशु	... ६१	खारी	... १८८३	गणनीय	... २१५३
क्षोम	... ६१६	खण्डविकार	१७९३	खारीक	... १७२७	गणरात्र	... २२६
„	... १२९५	खण्डिक	... १७३९	खारीवाप	... १७२७	गणरूप	... ८०९
क्षौद्र	... १९२१	खदिर	... ७४७	खिल	... ५६७	गणहासक	... ९०५
क्षौम	... १३००	खदिरा	... ९३१	खुर	... ९०९	गणाधिप	... ७५
क्षुत	... २२०६	खद्योत	... १०४४	„	... १५६६	गणिका	... ७९१
क्ष्मा	... ५६३	खनि	... ६४६	खुरणस्	... ११६७	„	... ११११
क्ष्माभृत्	... ६३४	खनित्र	... १७३१	खुरणस	... ११६७	गणिकारिका	७८०
„	... १४७०	खपुर	... ९८६	खेट	... २१३३	गणित	... २१५३
क्ष्वेड	... ४५६	खर	... २१५	खेय	... ५२४	गणेय	... २१५३
क्ष्वेडा	... ११८१	„	... १८६१	खेला	... ४२७	गण्ड	... १२५४
„	... २४२०	खरणस्	... ११६६	खोड	... ११७१	„	... १५४१
क्ष्वेडित	... २९६२	खरणस	... ११६६	ख्यात	... २०४३	गण्डक	... ९९५
ख.		खरमुष्पा	... ९२७	ख्यातगर्हण	२२१०	गण्डकारी	... ९३१
ख	... १४४	खरमञ्जरी	... ८२६	ख्याति	... २२६८	गण्डशैल	... ६४५
„	... २३७१	खरा	... ७८६	ग.		गण्डाली	... ९६६
„	... २९३८	खराभ्या	... ८७१	गगन	... १४४	गण्डीर	... ९६२
खग	... १०५१	खर्जू	... ११८०	गङ्गा	... ५२८	गण्डूपद	... ५१०
„	... १६४०	खर्जूर	... ९८८	गङ्गाधर	... ६७	गण्डूपदी	... ५१५
„	... २३७३	„	... १८९९	गज	... १५३६	गण्डूपा	... २९१५
खगेश्वर	... ५७	खर्जूरी	... ९८८	गजता	... १५४०	गतनासिक	... ११६६
खजाका	... १७७४	खर्व	... ११६५	गजभक्ष्या	... ८९५	गद्	... १२७५
खञ्ज	... ११७१	„	... २१६५	गजानन	... ६७	गद्य	... २९५६
खञ्जन	... १०१८	खल	... २११८	गङ्गा	... ६७	गन्धी	... १५७२
		खलप	... २०५८				

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
गन्धक ...	१९१०	गरिष्ठ ...	२२४९	गवय ...	१००९	गिरि ...	७३५
गन्धकुटी ...	८९४	गरी ...	७८६	गवल ...	१९०६	" ...	२२७२
गन्धन ...	२५६४	गरुड ...	५७	गवाक्ष ...	६१०	गिरिकर्णी ...	८५६
गन्धनाकुली ...	८७७	गरुडध्वज ...	३७	गवाक्षी ...	९६१	गिरिका ...	१०११
गन्धफली ...	७६०	गरुडाग्रज ...	२८०	गवेधु ...	१७५६	गिरिज ...	१९१४
" ...	७७६	गरुत् ...	१०५९	गवेधुका ...	१७५६	गिरिजामल ...	१९०६
गन्धमादन ...	६३९	गरुत्मत् ...	५७	गवेपणा ...	१४१६	गिरिमल्लिका ...	७८१
गन्धमूली ...	९५६	" ...	१०५५	गवेपित ...	२२३४	गिरिश ...	६१
गन्धरस ...	१९१५	" ...	२४५०	गव्य ...	१८०७	गिरीश ...	६१
गन्धर्व ...	२१	गर्गरी ...	१८५५	गव्या ...	१८२७	गिलित ...	२२४५
" ...	१०४	गर्जित ...	१६१	गव्यूति ...	५९२	गीत ...	३६२
" ...	१००९	" ...	१५३९	गहन ...	६५०	गीर ...	३१२
" ...	१५५५	गर्त ...	४४२	" ...	२१९४	गीर्ण ...	२२४४
" ...	२६००	गर्दभ ...	१८६१	गह्वर ...	६४५	गीर्णि ...	२२७२
गन्धर्वहस्तक ...	७४९	गर्दभाण्ड ...	७३४	" ...	२७०१	गीर्पति ...	१९२
गन्धवह ...	१२३	गर्दभ ...	२०६८	गाक्षेय ...	१८९५	गीर्वाण ...	१७
गन्धवहा ...	१२५२	गर्भ ...	११५१	" ...	२६४६	गुग्गुल ...	७१६
गन्धवाह ...	१२३	" ...	२६०५	गाक्षेरुकी ...	८८२	गुच्छ ...	१२८४
गन्धसार ...	१३३५	गर्भक ...	१४४३	गाढ ...	१३३	गुच्छक ...	६८१
गन्धादनम् ...	१९१७	गर्भागार ...	६०९	गाणिक्य ...	१११८	गुच्छार्ध ...	१२८४
गन्धिक ...	१९१०	गर्भाशय ...	११५०	गाण्डिव ...	१६३५	गुञ्जा ...	८४४
गन्धिनी ...	८९५	गर्भिणी ...	१११७	गाण्डीव ...	१६३५	गुड ...	२४१८
गन्धोत्तमा ...	२००८	गर्भुत् ...	९७९	गात्र ...	१२१४	गुडपुष्प ...	७०३
गन्धोली ...	१०४२	गर्व ...	४०५	" ...	१५४८	गुडफल ...	७०५
गभस्ति ...	२१०	गर्हण ...	३३७	गात्रानुलेपनी ...	१३४०	गुडा ...	८५९
गभीर ...	४९६	गर्ह्य ...	२१३३	गान ...	३६२	गुदूची ...	८१३
गम ...	१६५८	गर्ह्यादिन् ...	२०९८	गान्धार ...	३६३	गुण ...	१६३७
गमन ...	१६५८	गल ...	१२४९	गायत्री ...	७४०	" ...	१७६३
गम्भारी ...	७१९	गलकम्बल ...	१८३२	गारुत्मत ...	१८९०	" ...	१९८२
गम्भीर ...	४९६	गलन्तिका ...	१७६८	गार्मिण ...	१११८	" ...	२४२८
गन्य ...	२२०९	गलित ...	२२३२	गार्हपत्य ...	१३९१	गणवक्षक ...	४९१

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
गुणित	... २२०१	गृञ्जन	... ९४५	गोचर	... २९२	गोपुर	... २७००
गुणित	... २२०२	गृध्रु	... २०६८	गोजिह्वा	... ८८७	गोप्यक	... १९६२
गुद	... १२२०	गृध्र	... १०३०	गोडुम्बा	... ९६१	गोमत्	... १८२३
गुन्द्र	... ९७२	गृध्रसी	... २९१५	गोण्ड	... २९३०	गोनय	... १८०७
गुन्द्रा	... ७५९	गृष्टि	... ९५०	गोत्र	... ६३५	गोमायु	... ९९७
"	... ९६८	गृह	... ६०१	"	... १३५४	गोमिन्	... १८२३
गुप्ता	... २२०२	"	... ६०२	"	... २६९६	गोरस	... १८१२
"	... २२३६	"	... २८११	गोत्रभिद्	... ८४	गोर्द	... १२०४
गुप्ति	... २४८३	गृहगोधिका	१०१२	गोत्रा	... ५६३	गोल	... १९३५
गुरण	... २२७२	गृहपति	... १४९७	"	... १८२७	गोलक	... ११४५
गुरु	... १९२	गृहयालु	... २०७८	गोदारण	... १७३४	गोला	... १९२३
"	... १३६६	गृहस्थूण	... २९५५	गोदुह	... १८२१	गोलीड	... ७२७
"	... २६५९	गृहागत	... १४२०	गोधन	... १८२३	गोलोमी	... ८५३
गुर्विणी	... १११७	गृहाराम	... ६५१	गोधा	... १६३६	"	... ९६६
गुल्फ	... १२१७	गृहावग्रहणी	६१८	गोधापदी	... ८८६	"	... १९२८
गुल्म	... ६६६	गृहिन्	... १३५९	गोधि	... १२५७	गोवन्दनी	... ७५९
"	... १२०५	गृह्यक	... १०७४	गोधिका	... ५१०	गोविन्द	... ३७
"	... १६२९	"	... २०५७	गोधूम	... १७४२	"	... २५१७
"	... २६१९	गेन्दुक	... १३५०	गोनर्द	... ९१२	गोविष्	... १८०७
गुल्मिनी	... ६६७	गेह	... ६०१	गोनस	... ४४६	गोशाल	... २९७५
गुवाक	... ९८६	गैरिक	... ६४८	गोप	... १४८१	गोशीर्ष	... १३३६
गुह	... ७८	"	... २३५८	"	... १८२१	गोष्ठ	... ५८३
गुहा	... ६४४	गैरेय	... १९१४	"	... २५९४	गोष्ठी	... १३८२
"	... ८३४	गो	... १८३९	गोपति	... १८३१	गोप्पद	... २५२३
गुह्य	... २६४३	"	... २३८५	गोपरस	... १९१५	गोसंख्य	... १८२१
गुहाक	... २२	गोकण्टक	... ८४६	गोपानसी	... ६२२	गोस्तन	... १२८४
गुहाकेश्वर	... १३५	गोकर्ण	... १००८	गोपायित	... २२३६	गोस्तनी	... ८६३
गुड	... २२०२	"	... १२४०	गोपाल	... १८२१	गोस्थानक	... ५८३
गुडपाद्	... ४५२	गोकर्णी	... ८१६	गोपी	... ८७२	गौः	... १८२६
गुडपुरुष	... १४९४	गोकुल	... १८२३	गोपुर	... ६२५	"	... १८३९
गुथ	... १२८९	गोक्षरक	... ६४६	"	...	गौतम	... ३०
गुन	... २२१७						

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
गौर्धेय	... १०००	ग्रावन्	... २५४६	घस्मर	... २०६५		
गौर्धेरे	... १०००	ग्रास	... १८१५	घ्न	... २१८	च.	
गौर	... ३०२	ग्राह	... ५०९	घाटा	... १२५०	च ...	... २८१८
„	... ३०५	„	... २२६५	घाण्टिक	... १६६१	„	... २८५९
„	... २७१३	ग्राहिन्	... ६०९	घात	... १६९८	चकोरक	... १०५७
गौरी	... ७२	ग्रीवा	... १२४९	घानुक	... २०८१	चक्र	... १०३२
„	... १०८९	ग्रीष्म	... २५१	„	... २११९	„	... १५७९
गौष्टीन	... ५८३	ग्रैवेयक	... १२८१	घास	... ९८३	„	... १६२४
ग्रन्थि	... ९७२	ग्लस्त	... २२४६	घुटिका	... १२१७	चक्रकारक	९०६
ग्रन्थिक	... १९२७	ग्लह	... २०१९	घुण	... २९३१	चक्रपाणि	... ३९
ग्रन्थित	... २१९६	ग्लान	... ११८९	घूर्णित	... २०८९	चक्रमर्दक	... ९४२
ग्रन्थिपर्ण	... ९१३	ग्लारु	... ११८९	घृण	... ३९७	चक्रला	... ९६८
ग्रन्थिल	... ७२३	ग्लौ	... १७३	„	... २३१४	चक्रवर्तिन्	... १४७२
„	... ८०२			„	... २४३७	चक्रवर्तिनी	९५५
ग्रस्त	... ३५०	घ.		घृणि	... २१०	चक्रवाक	... १०३२
„	... २२४६	घट	... १७७०	घृत	... १८१०	चक्रवाल	... १५६
ग्रह	... २३३	घटा	... १६८१	„	... २४८६	„	... ६३६
„	... २२६५	घटीयन्त्र	... १९८३	घृष्टि	... ९९१	चक्राङ्ग	... १०३४
„	... २८०७	घण्टापाटलि	७२७	घोटक	... १५५४	चक्राङ्गी	... ८२०
ग्रहणीरुज्	... ११८३	घण्टापथ	... ५९३	घोणा	... १२५२	चक्राणि	... ४८०
ग्रहपति	... २०५	घण्टारवा	... ६६२	घोणिन्	... ९९२	चक्रिन्	... ४५१
ग्रहीतृ	... २०७८	घन	... १५९	घोण्टा	... ७१२	चक्रीवत्	... १८६१
ग्राम	... ६३१	„	... ३७०	„	... ९८६	चक्षुःश्रवस्	४५२
„	... २६१६	„	... ३७९	घोर	... ४०१	चक्षुप्	... १२५९
ग्रामणी	... २४३३	„	... १६४९	घोप	... ६३३	चक्षुष्या	... १९११
ग्रामतक्ष	... १९४७	„	... २१५६	घोपक	... ८८३	चक्षल	... २१७४
ग्रामता	... २३३४	„	... २५५६	घोपणा	... ३३४	चक्षला	... १६३
ग्रामीणा	... ८३७	घनरस	... ४७६	घ्राण	... १२५२	चक्षु	... ७५१
ग्राम्य	... ३४८	घनसार	... १३३४	„	... २२०४	„	... १०६०
ग्राम्यधर्म	... १४६६	घनाघन	... १५५४	घ्राणतर्पण	... २९८	चटक	... १०२३
ग्रावन्	... ६३५	घर्म	... ४२८	घ्राणतर्पण	... २९८	चटका	... १०२३
				घ्राण	... २२०४	„	... १०२४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
चटकाशिरस्	१९२७	चन्द्रहास ...	१६४५	चर्मकार ...	१९४३	चार ...	२२७८
चणक ...	१७४३	चन्द्रिका ...	१७७	चर्मन् ...	१४४५	चारटी ...	९४०
चण्ड ...	२०८८	चपल ...	१२९	” ...	१६४८	चारण ...	१९५३
चण्डा ...	९०५	” ...	१९०५	चर्मप्रभेदिका	१९९८	चारु ...	२१२८
चण्डात ...	८०१	” ...	२११६	चर्मप्रसेविका	१९९५	चारिक्य ...	१३१७
चण्डातक ...	१३११	चपला ...	१६३	चर्मिन् ...	७४०	चालनी ...	१७५८
चण्डाल ...	१९३७	” ...	८४१	” ...	१६०९	चाप ...	१०१९
” ...	१९६७	चपेट ...	१२४२	चर्या ...	१४२३	चिकित्सक ...	११८७
चण्डालवल्लकी	१९९२	चमर ...	१००८	चर्वित ...	२२४५	चिकित्सा ...	११७३
चण्डिका ...	७४	चनरिक ...	६९३	चल ...	२१७३	चिकुर ...	१२६४
चतुःशाल ...	६०५	चमस ...	२९६५	चलदल ...	६८९	” ...	२११६
चतुर ...	१९६५	चमसी ...	२९१५	चलन ...	२१७३	चिकण ...	१७९९
चतुरङ्गुल ...	६९५	चमू ...	१६२३	चलाचल ...	२१७३	चिकस ...	२९६५
चतुरानन ...	३२	” ...	१६२९	चलित ...	१६५९	चिधा ...	७३५
चतुर्भद्र ...	१४६८	चमूरु ...	१००५	” ...	२१९८	चित् ...	२७९
चतुर्भुज ...	३९	चम्पक ...	७७५	चविका ...	८४४	” ...	२८५५
चतुर्वर्ग ...	१४६७	चय ...	५९८	चव्य ...	८४४	चिता ...	१७०२
चतुष्पथ ...	५९०	” ...	१०६७	चपक ...	२०१५	चिति ...	१७०२
चतुर्हायणी ...	१८४३	चर ...	१४९३	चपाल ...	१३८९	चित्त ...	२७७
चत्वर ...	६१८	” ...	२१७२	चाक्रिक ...	१६६१	चित्तविभ्रम	४१४
” ...	१३८८	चरक ...	२९६१	चाङ्गेरी ...	९२९	चित्ताभोग ...	२८१
चन ...	२८५५	चरण ...	१२१६	चाङ्कैर ...	१०२४	चित्या ...	१७०२
चन्दन ...	१३३५	चरणायुध ...	१०२२	चाण्डाल ...	१९६८	चित्र ...	३१०
चन्द्र ...	१७१	चरम ...	११८६	चाण्डालिका	१९९२	” ...	४००
” ...	९४१	चरमक्षमाभृत्	६३७	चातक ...	१०२१	” ...	२६९२
” ...	१३३४	चराचर ...	२१७२	चातुर्वर्ण्य ...	१३५६	चित्रक ...	७५२
” ...	२७००	चरिष्णु ...	२१७२	चाप ...	१६३३	” ...	८०८
चन्द्रक ...	१०४९	चरु ...	१३९७	चामर ...	१५२९	” ...	१३१९
चन्द्रभागा ...	५३५	चर्चरी ...	२९१४	चामीकर ...	१८९६	चित्रकर ...	१९४२
चन्द्रमस् ...	१७१	चर्चा ...	२८१	चाम्पेय ...	७७५	चित्रकृत् ...	७०२
चन्द्रवाला ...	८९८	” ...	१२१७	” ...	७७८	चित्रतण्डुला	८६०
चन्द्रशेखर ...	६०	चर्मकपा ...	९३५	चार ...	१४१४	चित्रपार्श्व ...	८३३

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
चित्रभानु ...	१११	चुक्रिका ...	९२९	चौरिका ...	१९७९	छान्दस ...	१३६५
” ...	२०४	चुल्ल ...	११९३	चौर्य ...	१९७९	छाया ...	२६५०
” ...	२५४४	चुल्लि ...	१७६४	च्युत ...	२२३२	” ...	२९७४
चित्रशिखण्डिज १९३		चूचुक ...	१२२८			छित ...	२२३१
चित्रशिखण्डिन् १९८		चूडा ...	१०५०	छ.		छिद्र ...	४४१
चित्रा ...	८२३	” ...	१२६८	छगलक ...	१८५८	छिद्रित ...	२२२३
” ...	९६१	चूडामणि ...	१२७८	छगलान्त्री ...	९२२	छित्र ...	१५१२
चिन्ता ...	४१९	चूडाला ...	९६८	छत्र ...	१५३१	” ...	२२३१
चिपिटक ...	१८०१	चूत ...	७१५	छत्रा ...	८५८	छित्ररुहा ...	८१३
चिवुक ...	१२५४	चूर्ण ...	१३४१	” ...	९८२	छुरिका ...	१६५२
चिर ...	२८५०	” ...	१६६५	” ...	१७८१	छेक ...	१०७४
चिरक्रिय ...	२०५८	चूर्णकुन्तल ...	१२६५	छत्राकी ...	८७८	छेदन ...	२२६३
चिरण्टी ...	१०९१	चूर्णि ...	२९१२	छद ...	६७६		
चिरंतन ...	२१७८	चूलिका ...	१५४४	” ...	१०५९	ज.	
चिरप्रसूता ...	१८४८	चेटक ...	१९६२	छदन ...	६७६	जगत ...	५६८
चिररात्राय ...	२८५०	चेत् ...	२८७२	छदिस ...	६२१	” ...	२४९४
चिरस्य ...	२८५०	चेतकी ...	७६७	छद्मन् ...	४२१	जगती ...	५६८
चिराय ...	२८५०	चेतन ...	२७५	छन्द ...	१३९७	” ...	२४७७
चिरिण्टी ...	१०९१	चेतना ...	२७९	” ...	२३९०	जगत्प्राण ...	१२४
चिरित्रित्व ...	७४३	चेतस् ...	२७७	” ...	२७९९	जगर ...	१५९६
चिलिचिम ...	५०३	चैल ...	१३०४	छन्दस् ...	२५११	जगल ...	२०१२
चिह्न ...	१०२३	” ...	२७४०	छत्र ...	२२२०	जरध ...	२२४६
” ...	१०३०	चैत्य ...	६०६	” ...	१५१२	जरिध ...	१८७७
” ...	११९३	चैत्र ...	२४५	छल ...	१६८४	जघन ...	१२२२
चिह्न ...	१७८	चैत्ररथ ...	१३९	छवि ...	१७९	जघनेफला ...	७७१
चीन ...	१००५	चैत्रिक ...	२४५	” ...	२१२	जघन्य ...	२१८६
चीर ...	२९५७	चैल ...	२७४०	छाग ...	१८५८	” ...	२६५३
चीरी ...	१०४३	चोच ...	९१७	छागी ...	१८५८	जघन्यज ...	११६०
चीवर ...	२९५७	” ...	२९५५	छात ...	११६१	” ...	१९३०
चुक ...	९३०	चोरपुष्पी ...	९०१	” ...	२२३१	जङ्गम ...	२१७२
” ...	१७७७	चोल ...	१३०९	छात्र ...	१३७४	जङ्गमेतर ...	२१७१
				छादित ...	२२२०	जङ्गा ...	१२१८

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
जङ्घाकारिक	१६१३	जनि	२७४	जया	७७९	जवनिका	१३१४
जङ्घाल	१६१३	जनी	९५५	जय्य	१६१५	जङ्घुतनया	५२८
जटा	६७०	„	१०९१	जरण	१७७९	जागरा	२२८७
„	१२६८	जनुस्	२७४	जरत्	११५८	जागरितृ	२०८९
„	२४१०	जन्तु	२७५	जरद्भव	१८२८	जागरूक	२०८९
जटामांसी	९१६	जन्तुफल	६९२	जरा	११५५	जागर्या	२२८७
जटिन्	७१३	जन्मन्	२७४	जरायु	११५०	जाङ्गलिक	४६०
जटिला	१०६	जन्मिन्	२७५	जरायुज	२१२५	जाङ्घिक	१६१३
जटर	१२२७	जन्य	१४६८	जल	४७२	जात	२७६
„	२१७७	„	१६७४	जलजन्तु	५०६	जातरूप	१८९६
„	२७१४	„	२६५३	जलधर	१५८	जातवेदस्	१०६
जड	१८२	जन्त्यु	२७५	जलनिधि	४७०	जातापत्या	११०६
„	२१०१	जप	१४४६	जलनिर्गम	४८०	जाति	२७६
जङ्गुल	११७२	जपापुष्प	८००	जलनीली	५४३	„	७९३
जतु	१३२३	जम्पती	११४९	जलपुष्प	२९४१	„	२४७०
जतुक	१७८६	जम्बाल	४८५	जलमाय	५७७	जातीकोश	११३८
जतुकृत्	९५५	जम्बीर	६९७	जलमुच्	१५९	जातीफल	१३३८
जतूका	१०३९	„	८०७	जलव्याल	४४८	जातु	२८५६
„	९५५	जम्बु	६८६	जलाधार	५१७	जातुप	१९८७
जथु	१२३०	जम्बुका	९९८	जलाशय	५१७	जातोक्ष	१८२९
जनक	११३०	„	२३४०	„	९७७	जातु	१२१८
जनंगम	१९६७	जम्बू	६८६	जलोच्छ्वास	४८६	जावाल	१९५०
जनता	२३३४	जम्भ	६९७	जलौकस्	५११	जामातृ	११३८
जनन	२७४	जम्भमेदिन्	८६	जलौका	५११	जामि	२६१९
„	१३५४	जम्भल	६९७	जल्पाक	२०९६	जाम्यव	६८६
जननी	११३१	जम्भीर	६९७	जल्पित	२२३९	जाम्बूनद	१८९७
जनपद	५७३	जय	७७९	जव	१२८	जायक	१३२४
जनयित्री	११३१	„	१६८७	„	१६१४	जाया	१०८५
जनश्रुति	३२४	„	२२७३	जवन	१५५८	जायाजीव	१९२२
जनार्दन	३८	जयन्त	२२७३	„	१६१४	जायापती	११४९
जयश्रय	६१०	जयन्ती	९१				

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
जार ...	११४४	जीवन ...	१७०९	ज्ञप्त ...	२२२०	शङ्खरी ...	२९१४
जाल ...	४९८	जीवनी ...	९३२	ज्ञप्ति ...	२७९	शप ...	५००
” ...	२७३६	जीवनीया ...	९३२	ज्ञातसिद्धान्त ...	१४९७	शपा ...	८८२
जालक ...	६८०	जीवन्तिका ...	८१२	ज्ञाति ...	११४२	शाटल ...	७२७
जालिक ...	१९५६	” ...	८१४	ज्ञातृ ...	२०८५	शाटलि ...	२९७०
जाली ...	८८४	जीवन्ती ...	९३२	ज्ञातेय ...	११४३	शालुक ...	७२८
जालम ...	१९६१	जीवा ...	९३२	ज्ञान ...	२८८	शिण्टी ...	७९८
” ...	२०५९	जीवातु ...	१७०७	ज्ञानिन् ...	१४९६	शिष्टिका ...	१०४३
जिघत्सु ...	२०६४	जीवान्तक ...	१९५६	ज्या ...	५६१	शील्का ...	१०४३
जिह्वी ...	८२९	जीवित ...	१७०९	” ...	१६३७		
जित्वर ...	१६२१	जीवितकाल ...	१७०७	ज्यानि ...	२२६७	ट.	
जिन ...	२६	जुगुप्सा ...	३३७	ज्यायस् ...	११५९	टङ्क ...	१९९७
जिष्णु ...	८३	जुङ्ग ...	२९३	” ...	२८०५	” ...	२९६०
” ...	१६२१	जुहू ...	१४०२	ज्येष्ठ ...	२४१७	टिट्ठिमक ...	१०५८
जिह्वा ...	२१६६	जूति ...	२३२६	ज्यैष्ठ ...	२४६	टीका ...	२९०९
” ...	२६१७	जूतिं ...	२३२६	ज्योतिरिक्कण ...	१०४४	टुण्डुक ...	७६१
जिह्वाग ...	४५४	जृम्भ ...	४३२	ज्योतिष्मती ...	९४८		
जिह्वा ...	१२५६	जृम्भण ...	४३२	ज्योतिस ...	२७९५	ड.	
जीन ...	११५८	जेतृ ...	१६१६	ज्योत्स्ना ...	१७७	डमर ...	२२७७
जीमूत ...	१५९	” ...	१६२१	ज्यौतिषिक ...	१४९५	डमरु ...	३७७
” ...	७८५	जेमन ...	१८१८	ज्यौत्स्नी ...	२२४	डयन ...	१५७१
” ...	२४५१	जेय ...	१६१५	” ...	८८४	डहु ...	७६९
जीरक ...	१७७९	जैत्र ...	१६१६	ज्वर ...	११८५	डिण्डिम ...	३७७
जीर्ण ...	११५८	जैत्रातृक ...	१७३	” ...	२३२६	डिण्डीर ...	१९१६
जीर्णि ...	२२६७	” ...	२०३७	ज्वलन ...	१०६	डिन्व ...	२२७७
जीर्णवस्त्र ...	१३०३	” ...	२३५६	ज्वाल ...	११३	डिन्म ...	१०६३
जीव ...	१९३	जोङ्गक ...	१३२६			” ...	२६०३
” ...	१७०६	जोषम् ...	२८३७	झ.		डिम्मा ...	११५६
जीवक ...	७३६	ज्यायान् ...	११५९	झटामला ...	९०२	डुण्डुभ ...	४४८
” ...	९३३	ज्ञ ...	१३६३	झटिति ...	२८५२	डुलि ...	५१५
जीवजीव ...	१०५७	झा ...	२२२१	झर ...	६४३		
जीवन ...	२४७७	झाति ...	२८५२	झर ...	६४३	ढ.	
		झात ...	२८५२	झर ...	६४३	ढका ...	३७३

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
त.		तनुत्र ...	१५९६	तमिस्त्र ...	४४३	तर्मन् ...	१३९०
तक्र ...	१८१३	तनू ...	१२१५	तमिस्त्रा ...	२२४	तर्प ...	४१७
तक्षक ...	२३४३	तनूकृत ...	२२२२	तमी ...	२२३	” ...	१८१७
तक्षन् ...	१९४६	तनूनपात् ...	१०६	तमोनुद् ...	२५१३	तल ...	१६३६
तट ...	४८१	तनूरुह ...	१०५९	तमोपह ...	२८१२	” ...	३७३९
तटिनी ...	५२६	” ...	१२७१	तरक्षु ...	९९०	तल्लिन ...	२५८८
तडाग ...	५२२	तन्तु ...	१९८४	तरङ्ग ...	४७७	तल्प ...	२५९६
तडित् ...	१६३	तन्तुभ ...	१७४१	तरङ्गिणी ...	५२६	तल्लज ...	२६८
तडित्यत् ...	१५८	तन्तुवाय ...	१०१३	तरणि ...	२०४	तष्ट ...	२२२२
तण्डक ...	२९६०	” ...	१९४१	” ...	४८७	तस्कर ...	१९७७
तण्डुल ...	८६१	तन्त्र ...	२७०५	” ...	७९५	तांडव ...	३८१
तण्डुलीय ...	९२०	तन्त्रक ...	१२९७	तरपण्य ...	४८२	” ...	२९६३
तत ...	३६९	तन्त्रिका ...	८१३	तरल ...	१२७८	तात ...	१२३०
” ...	२१९६	तन्त्री ...	४३५	” ...	२१७४	तात्रिक ...	१४९७
ततस् ...	२८५४	” ...	२६८७	तरला ...	१८०६	तापस ...	१४३६
तत्काल ...	१५२५	तप ...	२५२	तरस् ...	१२७	तापसतरु ...	७४०
तत्त्व ...	३७९	तपन ...	२०६	” ...	१६७१	तापिच्छ ...	७८४
तत्पर ...	२०४२	” ...	४६२	तरस ...	११९९	तामरस ...	५४७
तथा ...	२८६६	तपनीय ...	१८९५	तरस्विन् ...	१६१४	तामलकी ...	९०२
” ...	२८९४	तपस् ...	२४४	” ...	२५९०	ताम्रूलवल्ली ...	८८८
तथागत ...	२५	” ...	२७९९	तरि ...	४८७	ताम्रूली ...	८८८
तध्य ...	३५४	तपरय ...	२४५	तरु ...	६५८	ताम्रक ...	१९००
तद् ...	२८५५	तपस्विन् ...	१४३६	तरुण ...	११५७	ताम्रकर्णी ...	१५४
तदा ...	२८९३	तपस्विनी ...	९१६	तरुणी ...	१०९०	ताम्रकुट्टक ...	१९४५
तदात्व ...	१५२५	तम ...	१९७	तर्क ...	२८२	ताम्रचूड ...	१०२२
तदानीम् ...	२८९३	तमस् ...	२७३	तर्कारी ...	७७९	तार ...	३६६
तनय ...	११२८	” ...	४४३	तर्जनी ...	१२३६	” ...	२६६७
तनु ...	१२१५	” ...	२७९८	तर्णक ...	१८२९	तारकजित् ...	७९
” ...	२१४७	तमस्विनी ...	२२३	तर्दू ...	१७७४	तारका ...	१८६
” ...	२१५६	तमाल ...	७८४	तर्पण ...	१३८०	” ...	१२५८
		” ...	२९६१	” ...	१८१९	तारा ...	१८६

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
तार्क्ष्य	... ५७	तिमित	... २२३५	तीव्र	... १३३	नुरासाह	... ८७
”	... २६२६	तिमिर	... ४४३	तीव्रवेदना	... ४६५	नुरीय	... १३२०
तार्क्ष्यशैल	... १९१०	तिरस्	... २८४८	तु	... २८१९	तुरुष्क	... १३३०
ताल	... ३८०	”	... २८६१	”	... २८५९	तुला	... १८८०
”	... ९८५	तिरस्करीणी	१३१४	”	... २८७९	तुलाकोटि	... १२९२
”	... १२४०	तिरस्किया	४०६	तुङ्ग	... ६९९	तुल्य	... २००२
”	... १९१२	तिरीट	... ७१४	”	... २१६४	तुल्यपान	... १८१६
तालपत्र	... १२८०	”	... २९५५	तुङ्गी	... ९२७	तुवर	... २९४
तालपर्णी	... ८९४	तिरोधान	... १७०	तुच्छ	... २१३७	तुवरिका	... ९१०
तालमूलिका	... ८८६	तिरोहित	... १६९१	तुण्ड	... १२५१	तुय	... ७६५
तालवृन्तक	१३५३	तिर्यच्	... २०९३	तुण्डकेरी	... ८८०	”	... १७५१
तालाङ्क	... ४७	तिलक	... ७२८	”	... ९२६	तुपार	... १८०
ताली	... ९०२	”	... ११७२	तुथ	... १९०९	”	... १८३
”	... ९८८	”	... १२०४	तुत्था	... ८३८	तुपित	... १९
तालु	... १२५५	”	... १३१९	”	... ८९९	तुहिन	... १८०
तावत्	... २८२८	”	... १७९२	तुत्थाञ्जन	... १९०८	तूण	... १६४४
तिक्त	... २९५	तिलकालक	११७२	तुन्द	... १२२७	तूणी	... १६४४
तिक्तक	... ९५८	तिलपर्णी	... १३३७	तुन्दपरिमृज	१९६५	तूणीर	... १६४४
तिक्तशाक	... ६९८	तिलपिञ्ज	... १७४४	तुन्दिभ	... ११६२	तूद	... ७३१
तिग्म	... २१५	तिलपेज	... १७४४	”	... ११९५	तूवर	... २६६५
तितउ	... १७५८	तिलित्स	... ४४७	तुन्दिल	... ११६२	तूर्ण	... १२९
तितिक्षा	... ४०९	तिल्य	... १७२१	”	... ११९५	तूल	... ७३२
तितिष्ठु	... २०८७	तिल्व	... ७१४	तुन्दी	... ११६२	”	... १९१८
तित्तिरि	... १०५७	तिथ्य	... १८८	तुन्न	... ९०३	तूलिका	... १९९४
तिथि	... २१७	”	... २६२९	तुन्नवाय	... १९४१	तूणीशील	... २१०२
तिनिश	... ७०१	तिथ्यफला	... ७६३	तुमुल	... १६८०	तूणीक	... २१०२
तिन्तिडी	... ७३५	तीक्ष्ण	... २१५	तुन्वी	... ९६०	तूणीकाम्	... २८६७
तिन्तिडीक	... १७७७	”	... १९०१	तुरग	... १५५४	तूणीम्	... २८६७
तिन्दुक	... ७२५	”	... २४४२	तुरङ्ग	... १५५४	तूद	... ४१६
तिन्दुकी	... २९११	तीक्ष्णगन्धक	७१०	तुरङ्गम	... १५५४	तूण	... ९८३
तिमि	... ५०५	तीर	... ४८१	तुरङ्गवदन	१४१	तूणधान्य	... १७५६
तिमि	... ५०५	तीर	... ४८१	तुरङ्गवदन	१४१	तूणध्वज	... ९६९

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
वृणराज ...	९८५	तोमर ...	१६५३	त्रिदश ...	१३	त्वक् ...	१२९४
वृणशून्य ...	७८७	तोय ...	४७५	त्रिदशालय ...	११	त्वक्षीरी ...	१९२५
वृण्या ...	९८४	तोयपिप्पली ...	८७०	त्रिदिव ...	११	त्वक्पत्र ...	९१७
वृतीयाकृत ...	१७२४	तोरण ...	६२५	त्रिदिवेश ...	१४	त्वक्सार ...	९६९
वृतीयामकृति ...	११५२	तौर्यत्रिक ...	३८२	त्रिपथगा ...	५२९	त्व ...	२१८९
वृत्त ...	२२३०	त्यक्त ...	२२३८	त्रिपुटा ...	८६४	त्वच् ...	६७३
वृत्ति ...	१८१९	त्याग ...	१४१०	" ...	८९९	" ...	११९८
वृष्ट ...	४१६	त्रपा ...	४०८	त्रिपुरान्तक ...	६६	त्वच ...	९१७
" ...	१८१७	त्रपु ...	१९१७	त्रिफला ...	१९२९	त्वचिसार ...	६९०
वृष्णक् ...	२०६९	त्रयी ...	३१६	त्रिमण्डी ...	८६५	त्वरा ...	२३०२
वृष्णा ...	२४३७	" ...	३१७	त्रियाना ...	२२२	त्वरित ...	१२८
तेजन ...	९७०	त्रस ...	२१७२	त्रिलोचन ...	६४	" ...	१६१४
तेजनक ...	९७२	त्रसर ...	२२९८	त्रिवर्ग ...	१४६७	त्वष्ट ...	२२२२
तेजनी ...	८१५	त्रस्तु ...	२०७७	त्रिविक्रम ...	४०	त्वष्टृ ...	१९४६
तेजस् ...	११९७	त्राण ...	२२३६	त्रिविष्टप ...	१२	" ...	२४०४
" ...	२८०३	" ...	२२६५	त्रिवृत् ...	८६४	त्रिषू ...	२१२
तेजित ...	२२०६	त्रात ...	२२३६	त्रिवृता ...	८६४	" ...	२७८५
तेम ...	२३०७	त्रापुप ...	१९८७	त्रिसंध्य ...	२२१	त्रिपांपति ...	२०५
तेमन ...	१७९५	त्रायन्ती ...	९४९	त्रिसीत्य ...	१७२४	त्सर ...	१६४७
तैत्तिर ...	१०७३	त्रायमाणा ...	९४९	त्रिस्तोतस् ...	५२९	द	
तैलपणिक ...	१३३६	त्रास ...	४०३	त्रिहल्य ...	१७२४		
तैलंपाता ...	२९०७	त्रिक ...	१२२६	त्रिहायणी ...	१८४३	दंश ...	१०४१
तैलपायिका ...	१०३९	त्रिककुद् ...	६३६	त्रुटि ...	८९९	दंशन ...	१५९५
तैलीन ...	१७२१	त्रिकटु ...	१९२९	" ...	२१४८	दंशित ...	१५५८
तैष ...	२४४	त्रिका ...	५२०	" ...	२४०९	दंशी ...	१०४२
तोक् ...	११२९	त्रिकूट ...	६३६	त्रेता ...	१३९२	दंष्ट्रिन् ...	९९२
तोकक ...	१०२१	त्रिखद्व ...	२९७७	" ...	२४७२	दक्ष ...	१९६६
तोकम ...	१७३८	त्रिखद्वी ...	२९७७	त्रोटि ...	१०६०	दक्षिण ...	२०४१
तोटक ...	२९५४	त्रिगुणाकृत ...	१७२४	त्र्यम्बक ...	६६	दक्षिणस्थ ...	१५८७
तोत्र ...	१५४९	त्रितक्ष ...	२९७७	त्र्यम्बकसख ...	१३५	दक्षिणान्नि ...	१३९१
" ...	१७३१	त्रितक्षी ...	२९७७	त्र्यम्बक ...	१९२९	दक्षिणार्ह ...	२०३५
तोद ...	१०३१	त्रितक्षी ...	२९७७	त्र्यम्बक ...	१९२९	दक्षिणाय ...	१०३५

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
दक्षिणैर्मन्...	१९७६	दन्ध	... २२५५	दशमिन्	... ११५९	दारा	... १०८५
दक्षिण्य	... २०३५	दमित	... २२१९	दशमीस्थ	... २५०९	दारद	... ४५९
दन्ध	... २२२२	दमुनस्	... १११	दशा	... १३०१	दारित	... २२३५
दग्धिका	... १८०४	दम्पती	... ११४९	"	... २७६८	दारु	... ६७४
दण्ड	... २०७	दम्भ	... ४२१	दशानीकिनी	१६३०	"	... ७५५
"	... १५०८	दम्भोलि	... ९४	दस्यु	... १४८९	दारुण	... ४०१
"	... १५०९	दस्य	... १८३०	"	... १९७७	दारुहरिद्रा	... ८५३
"	... २४१८	दया	... ३९८	दस्त्र	... १०२	दारुहस्तक	... १७७४
दण्डधर	... ११७	दयालु	... २०५४	दहन	... ११०	दार्वाघाट	... १०२१
दण्डनीति	... ३१०	दयित	... २१३१	दाक्षायणी	... १८७	दार्धिका	... ८८७
दण्डविष्कम्भ	१८५५	दर	... ४०३	दाक्षाय्य	... १०३०	दार्वा	... ८५३
दण्डाहत	... १८१२	"	... २७०४	दाडिम	... ७७७	दाव	... २७४७
दद्भुज	... ९४२	दरत्	... २९१२	"	... २९७८	दाविक	... ५३८
दद्भुण	... ११९१	दरिद्र	... २१२२	दाडिमपुष्पक	७४६	दाश	... ४९७
दद्भुरोगिन्	... ११९१	दरी	... ६४४	दाण्डपाता	... २९०६	दाशपुर	... ९२१
दधित्थ	... ६९०	दर्दुर	... ५१४	दात	... २२३१	दास	... १९६२
दधिफल	... ६९१	दर्पक	... ५०	दात्यूह	... १०२९	दासी	... ७९७
दनुज	... २३	दर्पण	... १३५३	दात्र	... १७३२	दासीसम	... २९४९
दन्त	... १२५५	दर्भ	... ९८०	दान	... १४१०	दासेय	... १९६२
दन्तधायन	... ७४७	दर्वि	... १७७४	"	... १५०८	दासेर	... १९६२
दन्तभाग	... १५४७	दर्वाकिर	... ४५३	"	... १५४१	दिगम्बर	... २१०४
दन्तशठ	... ६९१	दर्श	... २३१	दानव	... २३	दिग्ध	... १६४३
"	... ६९७	"	... १४४८	दानवारि	... १७	"	... २२०४
दन्तशठा	... ९२९	दर्शक	... १४७९	दानशौण्ड	... २०३६	दित	... २२३१
दन्तावल	... १५३५	दर्शन	... २३११	दान्त	... १४२७	दितिस्त	... २४
दन्तिका	... ९२७	दल	... ६७६	"	... २२१९	दिधिपु	... १११९
दन्तिन्	... १५३५	दव	... २७४७	दान्ति	... २२५५	दिधिपू	... १२१९
दन्दशूक	... ४५३	दविष्ठ	... २१६२	दापित	... २१०४	दिन	... २१८
दन्न	... २१४७	दवीयस्	... २१६२	दाम	... १८५३	दिनान्त	... २२०
दम	... १५०९	दशन	... १२५५	दामनी	... १८३	दिक्	... १२
		दशनवासस्	१२५३	दामोदर	... ३६	"	... १४३

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
दिवस्पति ...	८३	दुःख ...	२९४०	दुष्टत ...	२६१	देवकीनन्दन ...	४१
दिवा ...	२८६०	दुःपमम् ...	२८७७	दुष्टु ...	२८८६	देवकुसुम ...	१३२४
दिवाकर ...	२००	दुःस्पर्श ...	८३१	दुष्पत्र ...	९०५	देवखातक ...	५२१
दिवाकीर्ति ...	१९४८	दुःस्पर्शा ...	८३६	दुष्पत्रार्पिणी ...	८७६	देवच्छन्द ...	१२८३
” ...	१९६७	दुकूल ...	१३००	दहिवृ ...	११२९	देवजग्धक ...	९८१
दिविपद् ...	१५	दुग्ध ...	१८०८	दूत ...	१५००	देवता ...	१८
दिवौकस् ...	१४	दुग्धिका ...	८४८	दूती ...	११०७	देवतागड ...	७८६
” ...	२७८८	दुन्दुभि ...	३७३	दूत्य ...	१५००	देवदारु ...	७५६
दिव्योपपादुक ...	२१२५	” ...	२६०६	दून ...	२२२९	देवद्यच्च ...	२०९२
दिश ...	१४६	दुरध्व ...	५८९	दूर ...	२१६१	देवन ...	२०१९
दिश्य ...	१४८	दुरालभा ...	८३२	दूरदर्शिन ...	१३६५	” ...	२५५९
दिष्ट ...	२१६	दुरित ...	२६१	दूर्वा ...	९६४	देववल्लभ ...	६९९
” ...	२७०	दुरोदर ...	२६६७	दूपिका ...	१२०७	देवभूय ...	१४५६
” ...	२४०४	दुर्ग ...	१५०२	दूष्य ...	१३१३	देवमातृक ...	५८१
दिष्टान्त ...	१६९९	दुर्गत ...	२१२२	दूष्या ...	१५५१	देवर ...	११३७
दिष्ट्या ...	२८६८	दुर्गति ...	४६१	दृढ ...	१३३	देवल ...	१९५०
दीक्षित ...	१५६८	दुर्गन्ध ...	३००	” ...	२१७६	देवसभा ...	९६
दीदिवि ...	१८०३	दुर्गसंचर ...	२३००	” ...	२४२४	देवाजीव ...	१९५०
दीधिति ...	२११	दुर्गा ...	७४	दृढसंधि ...	२१७५	देवी ...	३८८
दीन ...	२१२२	दुर्जन ...	२११८	दृति ...	२९३२	” ...	८१५
दीप ...	१३५०	दुर्दिन ...	१६८	दृव्य ...	२१९६	” ...	९१४
दीपक ...	२३५७	दुर्दुम ...	९४४	दृश ...	१२६०	देवृ ...	११३७
दीप्ति ...	२१२	दुर्नामक ...	११८२	” ...	२७६९	देश ...	५७३
दीप्य ...	८७१	दुर्नामन् ...	५१६	दृपद् ...	६४०	देशरूप ...	१५१५
दीर्घ ...	२१६२	दुर्बल ...	११६१	दृष्ट ...	१५२७	देह ...	१२१५
दीर्घकोशिका ...	५१६	दुर्मनस् ...	२०४०	दृष्टरजस् ...	१०९०	देहली ...	६१८
दीर्घदर्शिन ...	१३६५	दुर्मुख ...	२०९७	दृष्टांत ...	२४५९	दैतेय ...	२३
दीर्घपृष्ठ ...	४५३	दुर्वर्ण ...	१८९९	दृष्टि ...	१२६०	दैत्य ...	२३
दीर्घवृन्त ...	७६२	दुर्विध ...	२१२२	” ...	२४११	दैत्यगुरु ...	१९४
दीर्घसूत्र ...	२०५८	दुर्हृद् ...	१४८८	देव ...	१३	दैत्या ...	८९४
दीर्घिका ...	५२३	दुर्धृक् ...	१४८८			दैत्यारि ...	३७

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
देव ...	२७०	द्रविण ...	२४३९	द्रौणिक ...	१७२६	द्वेपण ...	१४८८
देव (तीर्थ) ...	१४५३	” ...	२९३९	द्रुन्द्र ...	१७६४	द्वेष्य ...	२११४
दैवज्ञ ...	१४९५	द्रव्य ...	१८८६	” ...	२७६०	द्वैथ ...	१५०४
दैवज्ञा ...	१११३	” ...	२६७४	द्रयातिग ...	१४४१	द्वैप ...	१५७४
दैवत ...	१८	द्राक् ...	२८५२	द्रादशात्मन् ...	२००	द्वैमातुर ...	७५
” ...	२५६	द्राक्षा ...	८६३	द्रापर ...	२८३	द्रवष्ट ...	१९०१
दैवत (अहोरात्र) ...	२५६	द्राघिष्ठ ...	२२४९	” ...	२६५९	ध.	
दोला ...	८३८	द्राघिष्ठक ...	९१८	द्रार ...	६२४	धट ...	२९२९
” ...	१५७३	द्रु ...	६५९	द्रार ...	६२४	धनूर ...	८०३
दोषज्ञ ...	१३६२	द्रुक्किलिन ...	७५५	द्रारपाल ...	१४७९	धन ...	१८८६
दोषा ...	२८६०	द्रुवण ...	१६४९	द्रास्थ ...	१४७९	धन ...	१८८६
दोषैकदश ...	२११७	द्रुण ...	१०१५	द्रास्थित ...	१४७९	धनंजय ...	१०५
दोस् ...	१२३३	द्रुणी ...	१०१५	द्रिगुणाकृत ...	१७२५	धनद ...	१३६
दोहद ...	४१५	” ...	२९१२	द्रिज ...	१०५२	धनहरी ...	९०५
दोहदवती ...	१११६	द्रुत ...	१२८	” ...	२३९४	धनाधिप ...	१३६
द्युति ...	१७९	” ...	२२०३	द्रिजराज ...	१७४	धनिर् ...	२०४५
” ...	२१२	” ...	२२२४	द्रिजा ...	८८८	धनिष्ठा ...	१८९
द्युनणि ...	२०४	” ...	२२२४	द्रिजाति ...	१३६०	धनुर्धर ...	१६०५
द्युन ...	१८८७	द्रुन ...	६५९	द्रिजिह्व ...	२६०१	धनुःपट ...	७१८
द्युत ...	२०१८	द्रुमानव ...	१३२३	द्रितीया ...	१०८४	धनुष्मत् ...	१६०५
द्युतकारक ...	२०१७	द्रुमोत्पल ...	७६८	द्रि ...	१५३५	धनुस् ...	१६३३
द्युतश्रुत् ...	२०१६	द्रुवय ...	१८७६	द्रिसाद्य ...	१५२१	धन्य ...	२०३०
द्यो ...	१२	द्रुहिण ...	३३	द्रिरद ...	१५३५	धन्वन् ...	५६७
” ...	१४३	द्रोण ...	१८८३	द्रिरेफ ...	१०४६	” ...	१६३३
द्योत ...	२१३	” ...	२४३२	द्रिप् ...	१४८९	धन्वयात् ...	८३१
द्रव्य ...	१८०९	द्रोणकाक ...	१०२८	द्रिपत् ...	१४८८	धन्विन् ...	१६०५
द्रव ...	४२६	द्रोणधीरा ...	१८५०	द्रिहायनी ...	१८४२	धनन ...	९७३
” ...	१६८९	द्रोणदुग्धा ...	१८५०	द्रिहीन ...	६८४	धननि ...	१२०३
द्रवन्ती ...	८२३	द्रोणी ...	४८९	द्रोप ...	४८३	धननी ...	९०८
द्रविण ...	१६७१	” ...	८३८	द्रोपवती ...	५२७	” ...	१२०३
” ...	२८४	” ...	२८४	द्रोपिन् ...	९९०	धन्मिह ...	१२६७
” ...	२८४	” ...	२८४	” ...	९९०	धर ...	६३४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	शब्दः	शब्दः	पंक्तिः
धरणि ...	५६१	धामार्गव ...	८२५	धृत ...	२२३८	ध्रुवा ...	८७९
धरा ...	५६१	” ...	८८३	धूपायित ...	२२२९	” ...	१४०२
धरित्री ...	५६१	धाव्या ...	१३९६	धूपित ...	२२२९	ध्वज ...	१६६६
धर्म ...	२६२	धारणा ...	१५१९	धूमकेतु ...	२४५१	ध्वजिनी ...	१६२३
” ...	३१६	धारा ...	१५७५	धूमयोनि ...	१५९	ध्वनि ...	३५५
” ...	१४६७	धाराधर ...	१५८	धूमल ...	३०८	ध्वनित ...	२२१३
” ...	२६१२	धारासंपात ...	१६७	धूम्या ...	२३३४	ध्वस्त ...	२२३२
धर्मचिन्ता ...	४१८	धार्तराष्ट्र ...	१०३६	धूम्याट ...	१०२०	ध्वाङ्क्ष ...	१०२८
धर्मध्वजिन् ...	१४५९	धावनी ...	८३४	धूम्र ...	३०८	” ...	२७७४
धर्मपत्तन ...	१७७८	धिक् ...	२८१६	धूर्जटि ...	६५	ध्वान ...	३५५
धर्मराज ...	२५	धिकृत ...	२१०३	धूर्त ...	८०३	ध्वान्त ...	४४३
” ...	११५	” ...	२२१२	” ...	२०१६	न.	
” ...	२३९६	धिपण ...	१९२	” ...	२११९	न ...	२८७१
धिपिणी ...	१०९४	धिपणा ...	२७८	धूर्वह ...	१८३६	नकुलेष्टा ...	८७८
धव ...	११४४	धिष्य ...	२६४५	धूलि ...	१६६४	नक्तक ...	१३०३
” ...	२७४८	धी ...	२७८	धूसर ...	३०३	नक्तम् ...	२८६०
धवल ...	३०२	धीन्द्रिय ...	२९३	धृति ...	२४८३	नक्तमाल ...	७४३
धवला ...	१८४१	धीमत् ...	१३६४	धृष्ट ...	२०७५	नक्र ...	५०९
धातकी ...	८९७	धीमती ...	१०९८	धृष्णज् ...	२०७५	नक्षत्र ...	१८६
” ...	२९०९	धीर ...	१३२३	धेनु ...	१८४८	नक्षत्रमाला ...	१२८६
धातु ...	६४८	” ...	१३६३	धेनुका ...	१५४०	नक्षत्रेश ...	१७४
” ...	२४६५	धीवर ...	४९७	” ...	२३२४	नख ...	९०९
धातुपुष्पिका ...	८९७	धीशक्ति ...	२३००	धेनुष्या ...	१८५०	” ...	१२३९
धातृ ...	३३	धीसचिव ...	१४७६	धेनुक ...	१८२७	नखर ...	१२३९
धात्री ...	२६८८	धुत ...	२१९८	धैवत ...	३६३	नग ...	२३७२
धाना ...	१८०१	धुनी ...	५२६	धोरण ...	१५८३	नगरी ...	५९४
धानुष्क ...	१६०५	धुरंधर ...	१८३६	धौरितक ...	१५६४	नगौकस् ...	१०५४
धान्य ...	१७४९	धुरीण ...	१८३६	धौरेय ...	१८३६	नम्र ...	२१०२
धान्यक ...	१७८२	धुर्य ...	१८३६	ध्याम ...	९८१	नम्रहू ...	२०१३
धान्याम्ल ...	१७८५	धुवित्र ...	१३९९	ध्रुव ...	१८४	नमिका ...	१०८९
धामन् ...	१३६४	” ...	१५७८	” ...	६६५	न	७६१

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
नट	... १९५३	नमस्या	... १४२१	नस्तित	... १८३३	नादेयी	... ७०९
नटन	... ३८१	नमस्यित	... २२२७	नस्योत	... १८३३	"	... ७२४
नटी	... ९०७	नमुचिसूदन	८६	नहि	... २८७१	"	... ७७९
नड	... ९७३	नय	... २२६७	नाक	... ११	"	... ८८४
"	... २९६१	नयन	... १२५९	"	... २३३८	नाना	... २८३०
नड्या	... ९८४	नर	... १०७५	नाकु	... ५८५	"	... २८५४
नड्यान्	... ५७४	नरक	... ४६१	नाकुली	... ८७७	नानारूप	... २२११
नड्यल	... ५७४	नरवाहन	... १३७	नाग	... ४४५	नान्दीकर	... २१००
नत	... २१६६	नर्तकी	... ५७८	"	... १५३६	नान्दीवादिन्	२१००
नतनासिक	... ११६३	नर्तन	... ३८१	"	... १९१७	नापित	... १९४८
नदी	... ५२५	नर्मदा	... ५३१	"	... २१४३	नाभि	... १५८०
नदीमातृक	... ५८१	नर्मन्	... ४२६	"	... २३७७	"	... २६०८
नदीसर्ज	... ७३८	नलकूबर	... १३९	नागकैसर	... ७७८	"	... २९१३
नध्री	... १९९१	नलद	... ९७७	नागजिह्वा	१९२२	नाम	... २८३८
ननान्द	... ११३२	नलमीन	... ५०३	नागवला	... ८८२	नामधेय	... ३२६
ननु	... २८३२	नलिन	... ५४५	नागमातङ्ग	... २४७७	नामन्	... ३२६
"	... २८७६	नलिनी	... ५४४	नागर	... १७११	नाय	... २२६७
नन्दक	... ५६	नली	... ९०७	"	... १७८३	नायक	... २०४६
नन्दन	... ९०	नल्य	... ५९२	नागरङ्ग	... ७२४	नारक	... ४६१
नन्दिवृक्ष	... ९०४	नव	... २१७९	नागलोक	... ४४०	नाराच	... १६४२
नन्द्यावर्त	... ६१३	नवदल	... ५५३	नागवल्ली	... ८८८	नाराची	... १९९३
नपुंसक	... ११५२	नवनीत	... १८१०	नागसंभव	... १९१६	नारायण	... ३५
नश्री	... ११३२	नवमालिका	७९३	नागान्तक	... ५८	नारायणी	... ८५०
नभस्	... १४४	नवसूतिका	... १८४८	नाट्य	... ३८१	नारी	... १०७७
"	... २४७	नवाम्बर	... १२९७	नाडिका	... १७७५	नाल	... ५५०
"	... २८००	नवीन	... २१७९	नाडिन्धम	... १९४४	"	... १७५०
नभसंगम	... १०५५	नवोद्धृत	... १८१०	नाडी	... १२०३	नाला	... ५५०
नभस्य	... २४८	नव्य	... २१७९	"	... १७५०	मालिकेर	... ९८५
नभस्वत्	... १२५	नष्ट	... १६९१	"	... २४२०	नात्रिक	... ४९०
नमस्	... २८८५	नष्टचेष्टा	... ४२८	नाडीत्रण	... ११८१	नाव्य	... ४८७
नमसित	... २२२७	नष्टमि	... १४५८	नाथवत्	... २०५६	नाश	... १७००
नमस्कार	... ९३१			नाथ	...		

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
नासा	... ६१९	निकृष्ट	... २२३२	निद्राण	... २०९०	नियुत	... २९४२
„	... १२५२	निकेतन	... ६०१	निद्रालु	... २०९०	नियुद्ध	... १६८०
नासिका	... १२५२	निकोचक	... ७०६	निधन	... १७००	नियोज्य	... १९६३
नास्तिकता	... २८४	निष्कण	... ३५९	„	... २५८०	निर	... २८४१
निःशलाक	... १५१२	निष्काण	... ३५९	निधि	... १४२	निरन्तर	... २१५६
निःशेष	... २१५४	निखिल	... २१५४	निधुवन	... १४६६	निरय	... ४६१
निःशोध्य	... २१३६	निगड	... १५५०	निध्यान	... २३११	निरगल	... २१९१
निश्रेणि	... ६२८	निगद्	... २२७४	निनद	... ३५५	निरर्थक	... २१२७
निश्रेयस	... २८९	निगम	... ५९५	निनाद	... ३५५	निरवग्रह	... २०५५
निःपनम्	... २८७७	„	... २६१४	निन्दा	... ३३७	निरसन	... २३१२
निःसरण	... ६३०	निगाद्	... २२७४	निप	... १७७७	निरस्त	... ३५०
निःख	... २१२२	निगार	... २३२३	निपट	... २३०७	„	... १६४३
निकाट	... २१५७	निगाल	... १५६३	निपाठ	... २३०७	„	... २१०५
निकार	... १०६६	निग्रह	... २२७६	निपातन	... २३०३	निराकरिण्यु	२०८४
निकर्षण	... ६३०	निघ	... २३२२	निपान	... ५१८	निराकृत	... २१०५
निकप	... १९९३	निघास	... २८१८	निपुण	... २०३२	निराकृति	... १४५९
निकापा	... २८६२	निघ्न	... २०५७	निबन्ध	... ११८३	„	... २२१२
„	... २८८७	निबुल	... ७७०	निर्वहण	... १६९२	निरामय	... ११८८
निकषात्मज	११९	निचोल	... १३०६	निम	... २००४	निरीश	... १७३३
निकान	... १८२०	निज	... २३९९	निभृत	... २०७४	निर्गति	... ४६४
निकाय	... १०७२	नितम्ब	... १२२२	निमय	... १८६७	निगुणडी	... ७८५
निकाय्य	... ६०३	नितम्बिनी	... १०८०	निमेष	... २३६	„	... ७८९
निकार	... २२७९	नितान्त	... १३३	निम्न	... ४९६	निर्ग्रन्थन	... १६९४
„	... २३२२	नित्य	... १३३	निम्नगा	... ५२७	निर्घोष	... ३५६
निकारण	... १६९२	„	... २१६९	निम्ब	... ७७३	निर्जर	... १३
निकुञ्चक	... १८८३	निदाघ	... २५२	निम्बतरु	... ७००	निर्जर	... ६४३
निकुञ्ज	... ६४९	„	... ४२८	नियति	... २७०	निर्णय	... २८३
निकुम्भ	... ९३७	निदान	... २७१	नियन्तृ	... १५८६	निर्णोजक	... १९४९
निकुरम्ब	... १०६८	निदिग्ध	... २२०२	नियम	... २८६	निर्देश	... १५१८
निकृत	... २१०६	निदिग्धिका	... ८३५	„	... १४२७	निर्भर	... १३२
„	... २११७	निदेश	... १५१८	„	... १४५०		

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
निर्मुक्त ...	४४९	निवेश ...	१५३३	निमुर ...	३४८	नीडोद्भव ...	१०५४
निर्मोक ...	४५६	निशा ...	२२२	" ...	२१७६	नीध्र ...	६३२
निर्याण ...	१५४४	" ...	१७८८	निष्ठेव ...	२३२४	नीप ...	७३२
निर्यातन ...	२५७४	" ...	२९५४	निष्ठेवन ...	२३२५	नीर ...	४७५
निर्वपण ...	१४१२	निशान्त ...	६०२	निष्ठ्यूत ...	२१९९	नील ...	३०४
निर्वर्णन ...	३३११	निशापति ...	१७२	निष्ठ्यूति ...	२३२५	नीलकण्ठ ...	१०४७
निर्वहण ...	३९१	निशाख्या ...	१७८८	निष्णात ...	२०३२	" ...	२४१३
निर्वाण ...	२८९	निशित ...	२२०६	निष्पक ...	२२१५	नीलज्जु ...	१०१४
" ...	१४४२	निशीथ ...	२२६	निष्पन्न ...	२२२५	नीललोहित ...	६५
" ...	२२१६	निशीथिनी ...	२२२	निष्पात्र ...	२२९७	नीला ...	१४४०
निर्वात ...	२२१६	निश्रय ...	२८३	निष्पन्न ...	२२२४	नीलाम्बर ...	४७
निर्वाद ...	३३६	निश्रेणी ...	६२८	निष्पवाणि ...	१२९७	नीलाम्बुजन्मम्	५४०
" ...	२५१४	निपङ्ग ...	१६४४	निसर्ग ...	४३७	नीलिका ...	७८९
निर्वापण ...	१६९५	निपङ्क्ति ...	१६०५	निसृष्ट ...	२२०१	नीलिनी ...	८३८
निर्वार्य ...	२०५०	निपद्या ...	५९७	निस्तल ...	२१६३	नीली ...	८३७
निर्वासन ...	१६९४	निपद्वार ...	४८५	निस्तर्हण ...	१६९५	नीवाक ...	२२९६
निर्वृत्त ...	२२२५	निषध ...	६३८	निस्त्रिंश ...	१६४४	नीवार ...	१७५६
निर्वेश ...	२००६	निपाद ...	३६३	निस्त्राव ...	१८०५	नीवी ...	१८६६
" ...	२२८९	" ...	१९६८	निस्त्रवन ...	३५६	" ...	२७५२
" ...	२७६५	निपादिन् ...	१५८५	निस्त्रान ...	३५६	नीवृत् ...	५७३
निर्व्यथन ...	४४१	निपूदन ...	१५९३	निहनन ...	१६९५	नीशार ...	१३१०
निर्व्यूह ...	२८०८	निष्क ...	२३६२	निहाका ...	५१०	नीहार ...	१८०
निर्हार ...	२२८३	निष्कला ...	१११६	निहिंसन ...	१६९३	नु ...	२८३१
निर्हारिन् ...	२९८	निष्कासित ...	२१०३	निहीन ...	१९६१	नुति ...	३३३
निर्हाद ...	३५६	निष्कुट ...	६५१	निह्वय ...	३४४	नुत्त ...	२१९९
निलय ...	१०६५	निष्कुटि ...	८९८	" ...	२७५२	नुन्न ...	२१९९
नियह ...	६०३	निष्कुह ...	६७५	नीकाश ...	२००४	नूतन ...	२१७९
निवात ...	२५०३	निष्क्रम ...	२३००	नीच ...	१९६०	नूल ...	२१८०
निवाप ...	१४१४	निष्ठा ...	३९१	" ...	२१६५	नूनम् ...	२८३६
निवीत ...	१३००	" ...	२४१६	नीचैव ...	२८८२	" ...	२८८०
" ...	१४५२	निष्ठान ...	१७९५	नीड ...	१०६२	नृपुर ...	१२९२
निवृत्त ...	२४२५	निधीन ...	२३२५			नृ ...	१०७५

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
नृत्य	... ३८१	न्यग्रोध	... २५२६	पङ्क	... २६०	पट्ट	... २९२९
नृप	... १४७०	न्यग्रोधी	... ८२६	”	... ४८५	पट्टिका	... ७३०
नृपलक्ष्मन्	... १५३१	न्यच्	... २१६५	पङ्किल	... ५७६	पट्टिन्	... ७३०
नृपसभ	... २९४९	न्यङ्कु	... १०७०	पङ्केरुह	... ५४७	पट्टिश	... २९३६
नृपासन	... १५३०	न्यरत	... २२०१	पङ्क्ति	... ६५६	पण	... १८८२
नृशंस	... २११९	न्याद	... १८६८	”	... २४७८	”	... २००६
नृसेन	... २९७५	न्याय	... १५१५	पङ्क्तु	... ११७०	”	... २०१८
नेवृ	... २०४६	न्याय्य	... १५१७	पचंपचा	... ८५२	”	... २०१९
नेत्र	... १२५९	न्यास	... १८१८	पचा	... २२६६	”	... ३४२७
”	... २६९५	न्युज्ज	... ११९५	पञ्चजन	... १०७६	पणव	... ३७८
नेत्रास्तु	... १२६०	न्यूङ्क्	... २९२९	पञ्चता	... १६९९	पणायित	... २२४३
नेदिष्ठ	... २१६१	न्यून	... २५९०	पञ्चदशी	... २२९	पणित	... २२४३
नेपथ्य	... १२७२			पञ्चम	... ३६४	पणितव्य	... १८७०
नेमि	... ५२०			पञ्चशर	... ५०	पण्ड	... ११५२
”	... १५७९	प.		पञ्चशाख	... १२३६	पण्डित	... १३६३
नैमी	... ७०१	पङ्कण	... ६३३	पञ्चाङ्गुल	... ७५१	पण्य	... १८७०
नैकभेद	... २१०९	पक्र	... २२०७	पञ्चास्य	... ९८९	पण्यवीथिका	... ५९७
नैगम	... १८६२	”	... २२१७	पञ्चास्य	... ९८९	पण्या	... ९४८
”	... २६१५	पक्ष	... २३८	पञ्जिका	... २९०९	पण्याजीव	... १८६३
नैचिकी	... १८४०	”	... १०५९	पट	... १३०५	पतग	... १०५३
नैपाली	... १९२३	”	... १२७०	पटचर	... १३०३	पतङ्ग	... १०४४
नैमेय	... १८६७	”	... १६४२	पटल	... ६२१	”	... २३७४
नैयग्रोध	... ६८५	”	... २७७६	”	... २७३८	पतङ्गिका	... १०४१
नैर्ऋत	... १२०	पक्षक	... ६२०	पटवासक	... १३५२	पतत्	... १०५३
”	... १४९	पक्षति	... २१६	पटह	... ३७४	पतत्र	... १०५९
नैष्किक	... १४८२	”	... १०६०	”	... १६८३	पतत्रिन्	... १०५३
नैस्त्रिंशिक	... १६०८	”	... २४७९	पटु	... ९५८	”	... १०५४
नौ	... २८७१	पक्षद्वार	... ६२०	”	... १९६६	पतद्ग्रह	... १३५१
नौ	... ४८७	पक्षभाग	... १५४७	”	... २४१४	”	... २९४७
नौकादण्ड	... ४९२	पक्षान्त	... २२९	पटुपर्णी	... ९२४	पतयालु	... २०७९
न्यक्ष	... २७८५	पक्षिन्	... १०५२	पटोल	... ९५८	पताका	... १६६६
न्यग्रोध	... १५०१	पक्षिणी	... २२५	पटोलिका	... ९८४	पताकिन्	... १६६६

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
पति ...	११४४	पदग ...	१६००	पथस् ...	२८०२	परारि ...	२८८८
” ...	२०४५	पदवी ...	५८६	पथस्य ...	१८०९	परार्थ्य ...	२१४०
पतिवरा ...	१०८८	पदाजि ...	१६००	पयोधर ...	२६६२	परासन ...	१६९३
पतिवली ...	१०९७	पदाति ...	१६००	पर... ..	१४९०	परानु ...	१७०१
पतिव्रता ...	१०८६	पदिक ...	१६०१	” ...	२७१७	परास्कन्दिन्	१९७८
पत्तन ...	५९४	पद्म... ..	१६०१	परजात ...	१९६४	परिकर ...	२६६६
पत्ति ...	१६००	पद्मति ...	५८७	परतन्त्र ...	२०५६	परिकर्मन् ...	१३१५
” ...	१६२७	पद्म ...	१४२	परपिण्डाद...	२०६५	परिक्रम ...	२२८२
” ...	२४७९	” ...	५४५	परभृत् ...	१०२८	परिक्रिया ...	२२८९
पत्नी ...	१०८४	पद्मक ...	१५४६	परभृत ...	१०२६	परिक्षित ...	२२००
पत्र ...	६७६	पद्मचारिणी	९४०	परमम् ...	२८७३	परिखा ...	५२४
” ...	१०५९	पद्मनाभ ...	४०	परमात्र ...	१४००	परिग्रह ...	२८१०
” ...	१५८३	पद्मपत्र ...	९३९	परमेष्ठिन् ...	३१	परिग्र ...	१६५०
” ...	२६९३	पद्मराग ...	१८९१	परम्पराक...	१४०४	” ...	२३८८
पत्रपरशु ...	१९९४	पद्मा ...	५४	परवत् ...	२०५६	परिघासन ...	१६५०
पत्रपाश्या ...	१२७९	” ...	८२७	परशु ...	१६५१	परिचय ...	२२९५
पत्ररथ ...	१९५३	” ...	९४०	परश्व ...	१६५१	परिचर ...	१५९२
पत्रलेखा ...	१३१८	पद्माकर ...	५५२	परश्वत् ...	२८९२	परिचर्या ...	१४४२
पत्राङ्ग ...	१३३७	पद्माट ...	९४३	परश्वत् ...	२८९२	परिचाय्य ...	१३६३
” ...	१९२८	पद्मालया ...	५४	परश्वत् ...	२१५२	परिचारक...	१९६३
पत्राङ्गुलि ...	१३१८	पद्मिन् ...	१५३७	पराक्रम ...	१६७२	परिणत ...	३२१७
पत्रिन् ...	१०१७	पद्मिनी ...	५४४	” ...	१६११	परिणय ...	१४६५
” ...	१०५३	पद्य ...	२९५६	पराग ...	६८३	परिणाम ...	२२८०
” ...	१६४१	पद्या ...	५८७	” ...	२३७६	परिणाय ...	२०२०
” ...	२५४८	पनस ...	७७०	पराङ्मुख ...	२०९१	परिणाह ...	१३०२
पत्रोर्ण ...	७६१	पनायित ...	२२४३	पराचित ...	१९६४	परितस् ...	२८७४
” ...	१२९९	पनित ...	२२४३	पराचीन ...	२०९१	परित्राण ...	२३५९
पथिक ...	१५०१	पत्र ...	२२३२	पराजय ...	१६९०	परिदान ...	१८६७
पथिन् ...	५८६	पत्रग ...	४५४	पराजित ...	१६९१	परिदेवन ...	३४२
पथ्या ...	७६६	पत्रगाशन ...	५८	पराधीन ...	२०५६	परिधान ...	१३०७
पद्... ..	१२१६	पथस् ...	४७३	पराज्ञ ...	२०६५	परिधि ...	२०९
				पराज्ञ ...	१६९१	” ...	२५२८

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
परिधित्थ ...	१५९२	परितोम ...	१५५२	पर्यङ्क ...	१३४९	पल्वल ...	५२३
परिपण ...	१८६६	परित्यन्द ...	१३४७	पर्यटन ...	१४२३	पव ...	२२९७
परिपन्थिन् ...	१४९०	परित्युत् ...	२००७	पर्यन्तभू ...	५८४	पवन ...	१२५
परिपाटी ...	१४२५	परित्युता ...	२०८	पर्यय ...	१४२६	” ...	२२९७
परिपूर्णता ...	१३४७	परीक्षक ...	२०३८	” ...	२३१६	पवनाशन ...	४६४
परिपेलव ...	९११	परीभाव ...	४०६	पर्यवस्था ...	२२९१	पवमान ...	१२५
परिप्लव ...	२१७४	परीवर्त ...	१८६७	पर्यात ...	१८२०	पवि ...	९३
परिवर्ह ...	२८१३	परीवाद ...	३३६	पर्याति ...	२२५९	पवित्र ...	९८०
परिभव ...	४०६	परीवाप ...	२५९३	पर्याय ...	१४२६	” ...	१४४२
परिभाषण ...	३३९	परीवार ...	२६७३	” ...	२६२९	” ...	२१३५
परिभूत ...	२२३७	परीवाह ...	४८६	पर्युद्धन ...	१७१३	पवित्रक ...	४९८
परिमल ...	२९६	परीष्टि ...	४१६	पर्येषणा ...	१४१६	पशुपति ...	५९
” ...	२२७५	परीसार ...	२२९२	पर्यत ...	६३४	पशुरञ्जु ...	२८५३
परिरन्ध्र ...	२३१०	परीहास ...	४२६	पर्यन् ...	९७२	पश्चात् ...	२८८१
परिवर्जन ...	१६९५	परल ...	२८८८	” ...	२५७७	पश्चात्ताप ...	४१२
परिवादिनी ...	३६८	परुप ...	३४८	पर्व ...	२२८	पश्चिम ...	२१८६
परिवापित ...	२१९५	परुव ...	९७२	पर्युक्ता ...	१२१२	पांशु ...	१६६४
परिवित्ति ...	१४६४	परेन ...	१७०१	पल ...	१८७८	पांशुला ...	१०९५
परिवृढ ...	२०४६	परेतराज ...	११५	” ...	२७३९	पाक ...	१०६३
परिवेचु ...	१४६३	परेद्यवि ...	२८९१	पलगण्ड ...	१९४०	” ...	२२६६
परिवेष ...	२०९	परेष्टुका ...	१८४७	पलंकपा ...	८४५	पाकल ...	९००
परिव्याध ...	७०९	परैधित ...	१९६४	पलल ...	११९९	पाकशासन ...	८१
” ...	७६९	परोष्णी ...	१०३९	पलाण्डु ...	९४३	पाकशासनि ...	९१
परित्राज ...	१४३५	पर्कोटी ...	७१३	पलाल ...	१७५०	पाकस्थान ...	१७६०
परिपद् ...	१३८२	पर्जनी ...	२६२८	पलाश ...	६७६	पाक ...	१७९१
परिष्कार ...	१२७६	पर्जन्य ...	२६२८	” ...	७०७	” ...	१९२४
परिष्कृत ...	१२७४	पर्ण ...	६७६	पलाशिन् ...	६२९	पाद्यजन्य ...	५५
परिष्वङ्ग ...	२३१०	” ...	७०७	पलिकी ...	१०९८	पाद्यालिका ...	१९८६
परिसर ...	५८४	” ...	२९३८	पलित ...	११५५	पाद् ...	२८६२
परिसर्प ...	२२८९	पर्णशाला ...	६०५	पल्यङ्क ...	१३४९	पाटचर ...	१९७८
परिसर्था ...	२२९२	पर्याप्त ...	८१७	पल्यङ्क ...	१३४९	पाटल ...	३०७
परिचन्द ...	१९६४	पर्याप्त ...	८१७	पल्यङ्क ...	१३४९		

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
पाटला ...	७५७	पाद ...	२४१३	पाय्य ...	१८७६	पाणि ...	१२१७
पाटलि ...	७२७	पादकटक ...	१२९३	पार ...	४८२	पाणिग्राह ...	१४८७
” ...	७५७	पादग्रहण ...	१४३४	पारद ...	१९०५	पालन ...	९८२
पाट ...	१३८०	पादप ...	६५८	पारश्व ...	२७५६	पालङ्की ...	८९१
” ...	२३०७	पादवन्धन ...	१८२२	पारश्वधिक ...	१६९७	पालाश ...	३०५
पाठा ...	८१७	पादस्फोट ...	११७८	पारसीक ...	१५५७	पालि ...	१६२४
पाठिन् ...	८०८	पादाग्र ...	१२१६	पारस्यैय ...	११२२	” ...	२७३०
पाठीन ...	५०२	पादाङ्गद ...	१२९२	पारायण ...	२२५३	पालिन्दी ...	८६५
पाणि ...	१२३६	पादात ...	१६०१	पारावत ...	२०१६	पाल्लवा ...	२९०५
पाणिगृहीती ...	१०७४	पादातिक ...	१६००	पारावताङ्गि ...	९४८	पात्रक ...	१०८
पाणिग्र ...	१९५४	पादुका ...	१९८९	पारावताङ्गि ...	९४८	पाश ...	१२७०
पाणिपीडन ...	१४६५	पादू ...	१९९०	पारावार ...	४६८	पाशक ...	२०२०
पाणिवाद ...	१९५४	पादूकृत ...	१९४३	” ...	२९६४	पाशिन् ...	१२१
पाण्डुर ...	३०१	पाद्य ...	१४१८	पाराशरिन् ...	१४३५	पाशुपत ...	८११
पाण्डिका ...	१५७९	पानगोष्ठिका ...	२०१४	पारिकाङ्क्षिन् ...	१४३६	पाशुपाल्य ...	१७१०
पाण्डु ...	३०१	पानपात्र ...	२०१५	पारिजातक ...	९९	पाश्या ...	२३३४
पाण्डुकम्बलिन् ...	१५७५	पानभाजन ...	१७७१	” ...	७००	पाश्चात्य ...	२१८६
पाण्डुर ...	३०३	पानीय ...	४७५	पारितथ्या ...	१२७९	पापण्ड ...	१४४२
पातक ...	२९६१	पानीयशालिका ...	६०७	पारिप्लव ...	२१७४	पापाण ...	६४०
पाताल ...	४३९	पान्थ ...	१५०१	पारिभद्र ...	७००	पापाणदारण ...	१९९७
” ...	२७४०	पाप ...	२६०	पारिभद्रक ...	७५४	पिक ...	१०२६
पातुक ...	२०७९	” ...	२११९	पारिभाष्य ...	९००	पिङ्ग ...	३०९
पात्र ...	४८२	पापचेली ...	८१८	पारियात्रक ...	६३८	पिङ्गल ...	२०७
” ...	१४०१	पाप्मन् ...	२६०	पारिपद ...	७०	” ...	३०९
” ...	१७७३	पामन् ...	११७९	पारिहार्य ...	१२८७	पिङ्गला ...	१५३
” ...	२७९३	पामन ...	११९०	पारी ...	२९१४	पिचण्ड ...	१२२७
पात्री ...	२९७८	पामर ...	१९६०	पारुष्य ...	३३८	” ...	२९३०
पात्रीव ...	२९६५	पाम ...	११७९	पाथिव ...	१४७०	पिचिण्डिल ...	११६२
पाथस् ...	४७४	पाना ...	११७९	पार्वती ...	७४	पिचु ...	१९१८
पाद ...	६४६	पायस ...	१३३०	पार्वतीनन्दन ...	६८	पिचुमन्द ...	७७३
” ...	१२१६	” ...	१४००	पार्थ ...	१२३१	पिचुल ...	७२८
” ...	१२१६			” ...	२३३२	पिचद ...	१९१७

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
पिच्छ	... १०५०	पितृमसू	... २२०	पीडा	... ४६६	पुटभेदन	... ५९४
"	... २९५५	पितृवन	... १७०४	पीत	... ३०५	पुटी	... २९७८
पिच्छा	... ७४२	पितृव्य	... ११३६	पीतदारु	... ७५५	पुण्डरीक	... १५१
"	... २९१२	पितृसंनिभ	... २०५१	पीतद्रु	... ७६८	"	... ५४०
पिच्छिल	... १७९८	पित्त	... ११९८	"	... ८५१	"	... २३५७
पिच्छिला	... ७४१	पित्र्य (तीर्थ)	१४५८	पीतन	... ७०२	पुण्डरीकाक्ष	... २७
"	... ७७३	पित्सत्	... १०५५	"	... १३२१	पुण्ड्र	... ९७५
पिञ्ज	... १६९८	पिधान	... १७०	"	... १९१३	पुण्ड्रक	... ९७२
पिञ्जर	... १९१३	पिनद्ध	... १५९७	पीतसारक	... ७३५	पुण्य	... २६२
"	... २९५७	पिनाक	... ६९	पीता	... १७८८	"	... २६५५
पिञ्जल	... १६६५	"	... २३६३	पीताम्बर	... ३८	पुण्यक	... १४२७
पिट	... १७५९	पिनाकिन्	... ६२	पीन	... २१४६	पुण्यजन	... १२०
पिटक	... ११८०	पिपासा	... १८१७	पीनस	... ११७६	पुण्यजनेश्वर	... १३८
"	... १९८८	पिपीलिका	... २९१०	पीनोन्नी	... १८४९	पुण्यभूमि	... ५७२
पिटर	... १७६९	पिप्पल	... ६८९	पीयूष	... ९६	पुण्यवत्	... २०३०
"	... २७११	पिप्पली	... ८४२	"	... १८१४	पुत्तिका	... १०४१
पिण्ड	... १९०२	पिप्पलीमूल	... १९२७	पीलु	... ७९५	पुत्र	... ११२८
"	... १९१५	पिप्लु	... ११७२	"	... २७२३	"	... ११४८
"	... २९३०	पिह्व	... ११९३	पीलुपर्णी	... ८१६	पुत्रिका	... १९८६
पिण्डक	... १३३०	पिशङ्ग	... ३०९	"	... ९२६	पुत्री	... ११४८
पिण्डिका	... १५८०	पिशच	... २२	पीवन्	... २१४६	पुद्गल	... २९३५
पिण्डीतक	... ७५३	पिशित	... ११९९	पीवर	... २१४६	पुनःपुनर्	... २८५१
पिण्याक	... २३५३	पिशुन	... १३२२	"	... २२४८	पुनर्	... २८४१
"	... २९५९	"	... २११८	पीवरस्तनी	... १८४९	"	... २८७९
पितामह	... ३१	"	... २५८९	पुंश्चली	... १०९४	पुनर्नवा	... ९४६
"	... ११३९	पिशुना	... ९१४	पुंस्	... १०७६	पुनर्भव	... १५३९
पितृ	... ११३०	पिष्टक	... १८०२	पुङ्गव	... १९६८	पुनर्भू	... १११९
"	... ११४७	पिष्टपचन	... १७७१	पुङ्गव	... २९२९	पुन्नाग	... ६९९
पितृदान	... १४१४	पिष्टात	... १३५२	पुच्छ	... १५६७	पुर्	... ५९४
पितृपति	... ११५	पीठ	... १३५०	पुञ्ज	... २०७२	पुर	... ७१६
"	... १४९						

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
पुरःसर ...	१६११	पुलिन ...	४८४	पूजा ...	१४२१	पृक्ति ...	२२३८
पुरतस् ...	२८६३	पुलिन्द ...	१९६९	पूजित ...	२२२०	पृच्छा ...	३३०
पुरद्वार ...	६२५	पुलोमजा ...	८९	पूज्य ...	२०३४	पृतना ...	१६२३
पुरंदर ...	८२	पुपित ...	२२१८	” ...	२६३६	” ...	१६२९
पुरंघ्री ...	१०८६	पुष्कर ...	१४३	पूत ...	१४४२	पृथक् ...	२८५४
पुरस् ...	२८६३	” ...	४७४	” ...	१७५३	पृथक्पर्णी ...	८३२
पुरस्कृत ...	२५०२	” ...	५४८	” ...	२१३५	पृथगात्मता ...	२७
पुरस्तात् ...	२८२७	” ...	९३९	पूतना ...	७६६	” ...	१४२८
पुरा ...	२८४२	” ...	२७०७	पूतिकारज ...	७४४	पृथग्जन ...	१९६०
पुराण ...	३२१	पुष्कराह्न ...	१०३१	पूतिकाष्ठ ...	७५६	” ...	२५४५
” ...	२१७८	पुष्करिणी ...	५२१	” ...	७६८	पृथग्विध ...	२२११
पुरातन ...	२१७८	पुष्कल ...	२१४१	पूतिगन्धि ...	३००	पृथिवी ...	५६३
पुरावृत्त ...	३१९	पुष्ट ...	२२१८	पूतिफली ...	८४०	पृथु ...	१७८०
पुरी ...	५९४	पुष्प ...	६८२	पूतीक ...	७४४	” ...	१७८७
पुरीतत् ...	१२०५	” ...	९१३	पूष ...	१८०२	” ...	२१४५
पुरीष ...	१२०९	” ...	१११५	पूर ...	२९३५	” ...	२२६८
पुरु ...	२१५१	पुष्पक ...	१४०	पूरणी ...	७४१	पृथुक ...	१०६३
पुरुष ...	२७२	” ...	१९१२	पूरित ...	२२२१	” ...	१८०१
” ...	६९९	पुष्पकेतु ...	१९१२	पूरुष ...	१०७६	” ...	२३४०
” ...	१०७६	पुष्पदन्त ...	१५२	पूर्ण ...	२१५५	पृथुरोमन् ...	५००
” ...	२७७३	पुष्पधन्वन् ...	५२	” ...	२२२१	पृथुल ...	२१४५
पुरुषोत्तम ...	४१	पुष्पफल ...	६९१	पूर्णकुम्भ ...	१५३२	पृथ्वी ...	५६३
पुरुहू ...	२१५१	पुष्परस ...	६८३	पूर्णमा ...	२२९	” ...	१७८०
पुरुहूत ...	८२	पुष्पलिहू ...	१०४६	पूर्त ...	१४०८	” ...	१७८७
पुरोग ...	१६११	पुष्पवती ...	१११४	पूर्व ...	२१८५	पृथ्वीका ...	८९८
पुरोगम ...	१६१२	पुष्पवत् ...	२३५	” ...	२७०३	पृदाकु ...	४५०
पुरोगामिन् ...	१६१२	पुष्पसमय ...	२५२	पूर्वज ...	११५९	पृश्नि ...	२१०
पुरोडाश ...	२९३६	पुष्य ...	१८८	पूर्वदेव ...	२४	” ...	११७०
पुरोधस् ...	१४७७	पुष्यरथ ...	१५७०	पूर्वपर्वत ...	६३७	पृश्निपर्णी ...	८३३
पुरोमागिन् ...	२११७	पुस्त ...	१९८५	पूर्वा ...	१४७	पृषत् ...	४७२
पुरोहित ...	१४७७	पूरा ...	९८६	पूर्वेष्टुस ...	२८९०	पृषत ...	४७९
पुलाक ...	२३४५						

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
पृषत्क ...	१६४०	पौर ...	९८१	प्रगल्भ ...	२०७५	प्रणव ...	३१८
पृषदश्च ...	१२३	पौरस्त्व ...	२१८५	प्रगाढ ...	२४२३	प्रणाद ...	३३२
पृषदाज्य ...	१४००	पौरुष ...	१२४८	प्रगुण ...	२१६८	प्रणाली ...	५३७
पृष्ठ ...	१२२९	” ...	२७८१	प्रगे ...	२८८७	प्रणिधि ...	१४९३
पृष्ठय ...	१५५९	पौरोगव ...	१७६१	प्रग्रह ...	१७०५	” ...	२५३४
” ...	२३३२	पौर्णमास ...	१४४८	” ...	२८०९	प्रणिहित ...	२१९७
पेचक ...	१०१७	पौर्णमासी ...	२२९	प्रग्राह ...	२०२९	प्रणीत ...	१३९३
” ...	२३४६	पौलस्त्य ...	१३७	प्रग्रीव ...	२९६५	” ...	१७९७
पेटक ...	१९८८	पौलि ...	१८००	प्रघण ...	६१७	प्रणुत ...	२२४३
पेटी ...	२९७८	पौप ...	२४४	प्रघाण ...	६१७	प्रणय ...	२०७४
पेडा ...	१९८८	पौष्पक ...	१९१२	प्रचक्र ...	१६५९	प्रतन ...	२१७८
पेलव ...	२१५६	प्यादि ...	२८६२	प्रचलायित ...	२०८९	प्रतल ...	१२४२
पेशल ...	१९६६	प्रकाण्ड ...	२६८	प्रचुर ...	८३६	” ...	१२४३
” ...	२७४५	” ...	६६९	” ...	२१५०	प्रताप ...	१५०७
पेशी ...	१०६२	प्रकाम ...	१८२०	प्रचेतस् ...	१२१	प्रतापस ...	८१०
पैटर ...	१७९६	प्रकार ...	२६६०	प्रचोदनी ...	१८६	प्रति ...	२८२५
पैतृष्वसेय ...	११२३	प्रकाश ...	२१३	प्रच्छदपट ...	१३०६	प्रतिकर्मन् ...	१२७२
पैतृष्वस्त्रीय ...	११३३	” ...	२७७१	प्रच्छन्न ...	६२०	प्रतिकूल ...	२१९२
पैत्र (अहोरात्र) ...	२५६	प्रकीर्णक ...	१५२९	प्रच्छर्दिका ...	११८४	प्रतिकृति ...	२००१
पोगण्ड ...	११६५	प्रकीर्थ ...	७४४	प्रजन ...	२२९९	प्रतिकृष्ट ...	२१३२
पोटगल ...	९७३	प्रकृति ...	२७२	प्रजविन् ...	१६१४	प्रतिक्षिप्त ...	२१०८
” ...	९७४	” ...	४३६	प्रजा ...	२३९८	प्रतिख्याति ...	२३०६
पोटा ...	११०४	” ...	१५०३	प्रजाता ...	११०६	प्रतिग्रह ...	१६२६
पोत ...	१०६३	” ...	२४८०	प्रजापति ...	३४	प्रतिग्राह ...	१३५०
” ...	२४५८	प्रकोष्ठ ...	१२३४	प्रजावती ...	११३४	प्रतिधा ...	४१३
पोतवणिज् ...	४९०	प्रक्रम ...	२३०१	प्रज्ञा ...	२७८	प्रतिधातन ...	१६९६
पोतवाह ...	४९१	प्रक्रिया ...	१५२९	” ...	१८९८	प्रतिच्छाया ...	२०००
पोताधान ...	५०४	प्रकरण ...	३६०	प्रज्ञान ...	२५७९	प्रतिजागर ...	२३०६
पोत्र ...	२६९६	प्रकाण ...	३६०	प्रज्ञु ...	११६७	प्रतिज्ञात ...	२२४४
पोत्रिन् ...	९९१	प्रक्षेडन ...	१६४२	प्रडीन ...	१०६१	प्रतिज्ञान ...	२८६
पौण्डर्य ...	९०३	प्रगण्ड ...	१२३४	प्रणय ...	२२९९	प्रतिदान ...	१८६८
पौर्णमासी ...	११३३	प्रगुण ...	२१६८	प्रणव ...	३१८	प्रणाद ...	३३२

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
प्रतिनिधि ...	२००१	प्रतीक ...	२३४९	प्रत्यासार ...	१६२६	प्रफुल्ल ...	६६३
प्रतिपत् ...	२१७	प्रतीकार ...	१६८८	प्रत्याहार ...	२२८२	प्रयाधन ...	१३१७
” ...	२७९	प्रतीकाश ...	२००४	प्रत्युत्क्रम ...	२३०१	प्रमञ्जन ...	१२५
प्रतिपन्न ...	२२४०	प्रतीक्ष्य ...	२०३४	प्रत्युपत् ...	२१९	प्रभव ...	२७५५
प्रतिपादन ...	१४११	प्रतीची ...	१४७	प्रत्यूप ...	२१९	प्रभा ...	२१२
प्रतिबद्ध ...	२१०७	प्रतीत ...	२०४३	प्रत्यूह ...	२२८८	प्रभाकर ...	२०१
प्रतिबन्ध ...	२३०३	” ...	२४९८	प्रथम ...	२१८५	प्रभात ...	२२०
प्रतिबिम्ब ...	२०००	प्रतीपदशिनी ...	१०७८	” ...	२६२२	प्रभाव ...	१५०५
प्रतिभय ...	४०२	प्रतीर ...	४८१	प्रथा ...	२२६८	” ...	१५०७
प्रतिमान्वित ...	२०७५	प्रतीहार ...	६२४	प्रथित ...	२०४३	प्रभिन्न ...	१५३९
प्रतिभू ...	२०१७	” ...	१४७९	प्रदर ...	२६६४	प्रभु ...	२०४८
प्रतिमा ...	२०००	” ...	२६७५	प्रदीप ...	१३५०	प्रभूत ...	२१५०
प्रतिमान ...	१५४५	प्रतीहारी ...	२६७५	प्रदीपन ...	४५८	प्रभ्रष्टक ...	१३४४
” ...	२०००	प्रतोली ...	५९८	प्रदेशन ...	१५२२	प्रमथ ...	७०
प्रतिमुक्त ...	१५९७	प्रल ...	२१८८	प्रदेशिनी ...	१२४६	प्रमथन ...	१६९७
प्रतियत्न ...	२५४८	प्रत्यक् ...	२८९५	” ...	१२३७	प्रमथाधिप ...	६२
प्रतियातना ...	२०००	प्रत्यकृपर्णी ...	८२६	प्रदोष ...	२२६	प्रमद ...	२६३
प्रतिरोधिन् ...	१९७८	प्रत्यक्ष्रेणी ...	८२४	प्रयुञ्ज ...	४९	प्रमदवन ...	६५५
प्रतिवाक्य ...	३३०	” ...	९३७	प्रद्राव ...	१६८९	प्रमदा ...	१०८०
प्रतिविषा ...	८४७	प्रत्यक्ष ...	२१८२	प्रधन ...	१६७४	प्रमनस् ...	२०३९
प्रतिशासन ...	२३१७	प्रत्यम ...	२१७९	प्रधान ...	२७२	प्रमा ...	२२७९
प्रतिश्याय ...	११७६	प्रत्यन्त ...	५७१	” ...	१४७७	प्रमाण ...	२४४२
प्रतिश्रय ...	२६४१	प्रत्यन्तपर्वत ...	६४६	” ...	२१३८	प्रमाद ...	४२२
प्रतिश्रव ...	२८७	प्रत्यय ...	२६३०	” ...	२५७९	प्रमापण ...	१६९२
प्रतिश्रुत् ...	३६२	प्रत्ययित ...	१४९४	प्रधि ...	१५७९	प्रमिति ...	२२५९
प्रतिष्ठम्भ ...	२३०३	प्रत्यर्थिन् ...	१४९०	प्रपञ्च ...	२३९१	प्रनीत ...	१४०५
प्रतिसर ...	२६८३	प्रत्यवसित ...	२२४५	प्रपद ...	१२१६	” ...	१७०२
प्रतिसीरा ...	१३१४	प्रत्याख्यात ...	२१०५	प्रपा ...	६०७	प्रमीला ...	४३५
प्रतिहत ...	२१०७	प्रत्याख्यान ...	२३१२	प्रपात ...	६४१	प्रमुख ...	२१३८
प्रतिहारक ...	१९५१	प्रत्यादिष्ट ...	२१०५	प्रपितामह ...	११३९	प्रमुदित ...	२२३०
प्रतिहास ...	८०१	प्रत्यादेश ...	२३१२	प्रपुत्राड ...	९४२	प्रमोद ...	२६३
				प्रपौष्टरीक ...	९०३	प्रयत् ...	१४४२

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
प्रयस्त	... १७९७	प्रवेष्ट	... १२३३	प्रसूतिका	... ११०६	प्राद्य	... २१४०
प्रयाम	... २२९६	प्रव्यक्त	... २१८७	प्रसूतिज	... ४६६	प्रावार	... २२७०
प्रयोगार्थ	... २३०१	प्रश्न	... ३३०	प्रसून	... ६८२	प्राच्	... २८८०
प्रलम्बघ्न	... ४५	प्रश्रय	... २२९९	,"	... २५८०	,"	... २८९५
प्रलय	... २५९	प्रश्रित	... २०७४	प्रसूजनयितृ	११४७	प्राचिका	... १९१०
,"	... ४२८	प्रष्ट	... १६११	प्रसृत	... २२०१	प्राची	... १४७
,"	... १६९९	प्रष्टवाह	... १८३३	प्रसृता	... १२१८	प्राचीन	... ५९९
प्रलाप	... ३४१	प्रष्टौही	... १८४६	प्रसृति	... १२४४	प्राचीना	... ८१८
प्रवण	... २४४७	प्रसन्न	... ४९५	प्रसेव	... १७५९	प्राचीनावीत	१४५२
प्रवयस्	... ११५८	प्रसन्नता	... १७७	प्रसेवक	... ३७५	प्राच्य	... ५६९
प्रवर्ह	... २१३९	प्रसन्ना	... २००८	प्रस्तर	... ६४०	प्राजन	... १७३१
प्रवह	... २२८५	प्रसभ	... १६८४	प्रस्ताव	... २२९८	प्राजितृ	... १५६५
प्रवहण	... १५७१	प्रसर	... २२९५	प्रस्थ	... ६४२	प्राज्ञ	... १३६३
प्रवहिका	... ३२२	प्रसरण	... १६५९	,"	... १८८४	प्राज्ञा	... १०९८
प्रवारण	... २२५६	प्रसव	... २२७०	,"	... २५१०	प्राज्ञी	... १०९८
प्रवाल	... ३७५	,"	... २७५१	प्रस्थपुण्य	... ८०६	प्राज्य	... २१५०
,"	... १८९२	प्रसव्य	... २१९२	प्रस्थान	... १६५८	प्राद्विवाक	१४७८
,"	... २७४४	प्रसह्य	... २८६९	,"	... २५६९	प्राण	... १२६
प्रवाह	... २२८५	प्रसाद	... १७७	प्रस्फोटन	... १७५८	,"	... १६७२
प्रवासन	... १६९३	,"	... २५१६	प्रस्त्रवण	... ६४३	,"	... १७०६
प्रवाहिका	... ११८३	प्रसाधन	... १२७२	प्रस्त्राव	... १२०८	,"	... १९१५
प्रविख्याति	... २३०६	प्रसाधनी	... १३५२	प्रहर	... २२६	प्राणिन्	... २७५
प्रविदारण	... १६७४	प्रसाधित	... १२७४	प्रहरण	... १६३२	प्रातर	... २८८७
प्रविश्लेष	... २२९०	प्रसारिन्	... २०८६	प्रहस्त	... १२४२	प्रातिहारिक	१९५१
प्रवीण	... २०३२	प्रसारिणी	... ९५३	प्रहि	... ५१६	प्राथमकल्पिक	१३७४
प्रवृत्ति	... ३२५	प्रसित	... २०४२	प्रह्लिका	... ३२२	प्रादुस्	... २८४७
,"	... २२८५	प्रसिति	... २२७८	प्रह्लन्न	... २२३०	,"	... २८७३
प्रवृद्ध	... २१७७	प्रसिद्ध	... २५४३	प्रांशु	... ३१६४	प्रादेश	... १२४०
,"	... २२०१	प्रसू	... ११३१	प्राकार	... ५९९	प्रादेशन	... १४१२
प्रवेक	... २१३८	,"	... २७९४	प्राकृत	... १९६०	प्राध्वम्	... २८५७
प्रवेणी	... १२६९	प्रसृता	... ११०६	प्राग्वंश	... १३८४	प्रान्तर	... ५९१
,"	...	प्रसृति	...	प्रान्तर	...	प्रान्त	...

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
प्राप्त	२२३३	प्रियंवद	२०९७	प्लव	१९६७	फली	७५९
प्राप्तपञ्चत्व	१७०१	प्रियाल	१७८	प्लवग	९९३	फलेग्रहि	६६१
प्राप्तरूप	२५९७	प्रीणन	२२५८	"	२३८३	फलेरुहा	७५७
प्राप्ति	२४७२	प्रीत	२२३०	प्लवङ्ग	९९३	फल्यु	७७१
प्राप्य	२२०९	प्रीति	२६३	प्लवङ्गम	२६१०	"	२१३७
प्राभृत	१५२२	प्रष्ट	२२२२	प्लाक्ष	६८५	फाणित	१९९३
प्राय	१४५७	प्रेक्षा	२५९	प्रीहन्	१२०५	फाण्ट	२२१३
"	२८८२	"	२७८४	प्रीहशु	७४६	फाल	१२९५
प्रायस्	२६४२	प्रेक्षा	१५७३	पुत	१५६४	"	१७३३
प्राथित	२२१९	प्रेक्षित	२१९८	पुष्ट	२२२२	फाल्युन	२४४
प्रालम्ब	१३४५	प्रेत	१७०१	प्लोप	२२६७	फाल्युनिक	२४५
प्रालम्बिका	१२८२	"	२४५४	प्लात	२२४५	फाल्युनी	२९०६
प्रालेय	१८१	प्रेता	४६४	फ.		कुल	६६४
प्रावार	१३०८	प्रेत्य	२८६५	फणा	४५५	फेन	१९१६
प्रावृत	१३००	प्रेमन्	४१५	फणिज्जक	८०६	"	२९३३
प्रावृषू	२५३	"	४१५	फणित	४५२	फेनिल	७११
प्रावृषायणी	८२१	प्रेष्ट	२२४७	फल	१२९४	"	७२१
प्रास	१६५४	प्रेप	२७७५	"	१६४८	फेरव	९९८
प्रासङ्ग	१५८२	प्रेष्य	१९६३	"	१७३३	फेरु	९९८
प्रासङ्ग्य	१८३४	प्रोक्षण	१४०४	"	२७३७	फेला	१८१९
प्रासाद	६११	प्रोक्षित	१४०५	"	२९४०	व.	
प्रासिक	१६०८	प्रोध	१५६५	फलक	१६४८	वक	१०३१
प्राह	२२१	प्रोष्टपदा	१८९	फलकपाणि	१६७९	वकुल	७७७
प्रिय	११४४	प्रोष्टी	५०३	फलत्रिका	१९२९	वडिश	४९९
"	२१३१	प्रौढ	२१७७	फलपूर	८०५	वत	२७२३
प्रियक	७३२	प्रौष्टपद	२४८	फलवत्	६६२	वदर	७२२
"	७३६	प्लक्ष	७१३	फलाध्यक्ष	७३९	वदरा	८८०
"	७६०	"	७३५	फलिन	६६२	"	९५०
"	१००५	प्लव	४८८	फलिन	७६५	वदरी	७२१
प्रियकु	७५९	"	५१४	फलिन	७५९	वन्दिर	१६६२
"	१७४६	"	९१२	फलिनी	७५९	वद्ध	१७०५
							२२१४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
वधिर	... ११६९	वलयत्	... ११६१	वहुल	... २१५०	वाधिका	... १७८७
वन्धकी	... १०९४	,,	... २८५३	वहुला	... ८९८	वाहु	... १२३३
वन्धन	... १५२०	वला	... ८६२	,,	... २७३३	वाहुज	... १४६९
,,	... २२७८	वलाका	... १०३७	वहुलीकृत	... १७५३	वाहुदा	... ५३२
वन्धु	... ११४२	वलात्कार	... १६८४	वहुवारक	... ७१७	वाहुमूल	... १२३१
वन्धुजीवक	७९४	वलाराति	... ८५	वहुविध	... २२११	वाहुमुद्ग	... १६८०
वन्धुता	... ११४३	वलाहक	... १५७	वहुसुता	... ८४९	वाहुल	... २५०
वन्धुर	... २१६३	वलि	... १३८०	वहुसूति	... १८४७	वाहुलय	... ७९
वन्धुल	... ११२५	,,	... १५२१	वाकुची	... ८४०	वाहिक	... १५५७
वन्धूक	... ७९४	,,	... २७२५	वाढ	... १३०	,,	... २३५३
वन्धूकपुष्प	... ७३६	वलिध्वंसिन्	४२	वाढ	... २४२३	,,	... ३९५८
वधु	... २६७६	वलिन	... ११६४	वाण	... १६४०	वाह्रीक	... १३२१
ववेर	... ८२८	वलिपुष्ट	... १०२७	,,	... २४२५	,,	... १७८६
ववरा	... ९२७	वलिभ	... ११६४	वाणा	... ७९७	,,	... २३५३
वर्ह	... ९१३	वलिमुञ्ज	... १०२८	वादर	... १२९५	विड	... १९९१
,,	... १०५०	वलिर	... ११७१	वाधा	... ४६६	विडाल	... ९९९
,,	... २८०७	वलिसन्न	... ४३९	वान्धकिनेय	... ११२५	विन्दु	... ४७९
वहिण	... १०४७	वलीवर्द	... १८२५	वान्धव	... ११४२	विन्दोक	... ४२४
वहिण	... १०४७	वल्हव	... १७६१	वारहत	... ६८६	विन्व	... १७५
वहिर्मुख	... १७	,,	... १८२१	वाल	... ८९२	विन्विका	... ९२६
वहिस्	... १०७	वरवज	... ९७४	,,	... ११५७	विल	... ४४०
,,	... १०४७	वष्कयणी	... १८४८	,,	... २७४६	विलेशय	... ४५३
वाहिष्ठ	... ८९२	वस्त	... १८५८	वालतनय	... ७४७	विन्व	... ७१२
वल	... ४८	वाहिद्वार	... ६२५	वालनृण	... ९८३	वितप्रमून	... ५४८
,,	... १५०२	वाहिष्ठ	... २२४७	वालमूपिका	... १०११	विसिनी	... ५४४
,,	... १६२४	वाहिस्	... २८८३	वाला	... ३९०	विस	... १५१
,,	... १६७१	वहु	... २१५०	वालिश	... २१२०	विसकण्टिका	... १०३७
,,	... २७२६	वहुकर	... २०५८	,,	... २७७१	विस्त	... १८७९
,,	... २९३९	वहुगर्हावाच्	... २०९६	वालेय	... १८६१	वीज	... २७१
वलदेव	... ४५	वहुपाद्	... ७१३	वालेयशाक	... ८२८	,,	... ११९७
वलभद्र	... ४५	वहुमद	... २०३६	वालय	... ११५३	वीजकोश	... ५५३
वलभद्रिका	... ४४९	वहुरूप	... १३२९	वाध	... २५९६	वीजपूर	... ८७५

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
बीजाकृत ...	१७२३	ब्रह्मचारिन् ...	१३५९	भक्ष्यकार ...	१७६३	भयानक ...	४०१
बीज्य ...	१३५७	” ...	१४३७	भग ...	१२२५	भर ...	१३१
बीभत्स ...	३९६	ब्रह्मण्य ...	७३१	” ...	२३८७	भरण ...	२००६
” ...	२८०४	ब्रह्मत्व ...	१४५५	भगन्दर ...	११८५	भरण्य ...	२००६
बुक ...	८११	ब्रह्मदर्भा ...	९३८	भगवत् ...	२६	भरण्यमुज्ज ...	२०६२
बुद्धा ...	१२०२	ब्रह्मदार ...	७३१	भगिनी ...	११३१	भरत ...	१९५३
बुद्ध ...	२५	ब्रह्मन् ...	३१	भङ्ग ...	४७७	भरद्वाज ...	१०१८
” ...	२२४०	” ...	२६६३	भङ्गा ...	१७४७	भर्ग ...	६६
बुद्धि ...	२७८	ब्रह्मपुत्र ...	४५८	भङ्गि ...	२९११	भर्तृ ...	११४४
बुद्बुद ...	२९३२	ब्रह्मवन्धु ...	२५४२	भजमान ...	१५१६	” ...	२४५३
बुध ...	१९६	ब्रह्मविन्दु ...	१४३०	भट ...	१५८९	भर्तृदारक ...	३८६
” ...	१३६२	ब्रह्मनूय ...	१४५५	भट्टि ...	१७९६	भर्तृदारिका ...	३८७
” ...	२५३५	ब्रह्मवर्चस ...	१४२९	भट्टारक ...	३८७	भर्त्सन ...	३३८
बुधित ...	२२४०	ब्रह्मसायुज्य ...	१४५५	भट्टिनी ...	३८८	भर्मन् ...	१८९५
बुध्न ...	६७२	ब्रह्मसू ...	५३	भण्टाकी ...	८७६	” ...	२००५
बुभुक्षा ...	१८१५	ब्रह्माञ्जलि ...	१४३०	भण्डल ...	७७५	भल्ल ...	२९३५
बुभुक्षित ...	२०६४	ब्रह्मासन ...	१४३१	भण्डी ...	८३०	भल्लतकी ...	७३३
बुस ...	१७५१	ब्राह्म ...	१४५४	भण्डीरी ...	८३०	भल्लूक ...	९९४
बुक्त ...	२९६२	ब्राह्म (अहोरात्र) ...	२५७	भद्र ...	२६५	भल्लूक ...	९९५
बृहती ...	८३५	ब्राह्मण ...	१३६१	” ...	१८२५	भव ...	६८
” ...	२४८४	ब्राह्मणयष्टिका ...	८२७	भद्रकुम्भ ...	१५३२	” ...	२७४७
बृहत् ...	२१४५	ब्राह्मणी ...	८२७	भद्रदार ...	७५५	भवन ...	६०२
बृहतिका ...	१३०८	ब्राह्मण्य ...	२३३१	भद्रपर्णी ...	७२०	भवानी ...	७३
बृहत्कृषि ...	११६२	ब्राह्मी ...	७०	भद्रवला ...	९५४	भविक ...	२६६
बृहद्भानु ...	१०८	” ...	३१२	भद्रमुत्तक ...	९६८	भवितृ ...	२०८३
बृहस्पति ...	१९२	” ...	९२३	भद्रयव ...	७८२	भविष्यु ...	२०८३
बृंहित ...	१६८२	भ.		भद्रश्री ...	१३३५	भव्य ...	२६६
बोधकर ...	१६६१	भ ...	१८६	भद्रासन ...	१५३०	भयक ...	१९७२
बोधिद्रुम ...	६८९	भक्त ...	१८०३	भय ...	४०३	भक्षा ...	१९९५
बोधि ...	१९१५	भक्षक ...	२०६३	भयद्रुत ...	२१०९	भस्मगन्धिनी ...	८८९
ब्रह्म ...	२०१	भक्षित ...	२२४५	भयानक ...	३९५	भस्मगन्धी ...	७७४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
भा	२१२	भाव	२७५०	भीरुक	२०७७	भूदेव	१३६०
भाग	१८८५	भावित	१३४१	भीलुक	२०७७	भूनिम्ब	९३४
भागधेय	२७०	"	१७९९	भीषण	४०१	भूप	१४७०
"	१५२१	"	२२३३	भीष्म	४०१	भूपदी	७८८
भागिनिय	११३८	भावुक	२६६	भीष्मसू	५२९	भूभृत्	२४५६
भागीरथी	५२९	भापा	३१२	भुक्त	२२४६	भूमि	५६०
भास्य	२७०	भापित	३१३	भुक्तसमुद्भूत	५४१	भूमिजम्बुका	७२४
"	२६४५	"	२२३९	भुम्भ	२१६७	"	८८४
भाजन	१७७३	भाष्य	१९५७	"	२२०६	भूमिस्पृश	१७०८
भाण्ड	१७७३	भासू	२१२	भुज	१२३३	भूयस्	२१५१
"	२४२२	भास्कार	२०१	भुजग	४५०	भूयिष्ठ	२१५१
भाद्र	२४८	भास्वत्	२०२	भुजंग	४५०	भूरि	२१५१
भाद्रपद	२४८	भीक्षा	२२६२	भुजङ्गभुज	१०४७	"	२७००
भाद्रपदा	१८९	"	२७८४	भुजङ्गाक्षी	८२०	भूरिक्ता	९३५
भावु	२०६	भिक्षु	१३५९	भुजङ्गशिरस्	१२३०	भूरिमाय	९९७
"	२११	"	१४३५	भुजान्तर	१२२८	भूरुण्डो	७८७
"	२५४४	भित्त	१७६	भुजिष्य	१९६३	भूर्ज	७४०
भामिनी	१०८१	भित्ति	६००	भुवन	४७२	भूयण	१२७५
भार	१८८०	भिदा	२२६०	"	५६८	भूपित	१२७४
भारत	५६९	भिदुर	९३	भू	५६०	भूणु	२०८३
भारती	३१२	भिन्दिपाल	१६५०	भूत	२२	भूस्त्रण	९८२
भारद्वाजी	८८१	भिन्न	२१८९	"	२२३३	भृगु	६४१
भारयष्टि	१९८९	"	२२२५	"	२४९०	भृङ्ग	९१७
भारवाह	१९५९	भियज्	१२८७	भूतकेश	१९२८	"	१०२०
भारिक	१९५९	भिस्सटा	१८०४	भूतवेशी	७९०	"	१०४६
भार्गव	१९४	भिस्सा	१८०३	भूतावास	७६५	भृङ्गराज	९५१
भार्गवी	९६५	भी	४०३	भूति	७१	भृङ्गार	१५३२
भार्गी	८२७	भीति	४०३	"	२४७३	भृङ्गारी	१०४३
भार्थी	१०८५	भीम	६८	भूतिक	२३५०	भृत्क	१९५८
भार्थापती	११४९	"	४०१	भूतेश	६१	भृति	२००५
भाष	३८५	भीरु	१०७९	भूतेश	६१	भृतिभुज	१९५८
"	४०४	"	२०७७	भूदार	९९२	भृत्य	१९६२

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
भृत्या ...	२००५	भ्रातृजाया ...	११३४	मचर्चिका ...	२६८	मण्डूर ...	१९०३
भृश ...	१३२	भ्रातृव्य ...	२६२७	मध ...	३४९	मतङ्गज ...	१५३६
भेक ...	५१४	भ्रात्रीय ...	११४६	मज्जा ...	६७३	मतल्लिका ...	२६८
भेका ...	५१५	भ्रान्ति ...	२८५	मञ्जरि ...	६७५	मति ...	२७८
भेद ...	१५०८	भ्राष्ट्र ...	१७६७	मञ्जिष्ठा ...	८२९	मत्त ...	१५३९
” ...	१५१०	भ्रुकुंस ...	३८३	मञ्जीर ...	१२९२	” ...	२०७१
भेदित ...	२२२५	भ्रुकुटि ...	४३५	मञ्जु ...	२१२९	” ...	२२३०
भेरी ...	३६३	भ्रू ...	१२५७	मञ्जुल ...	२१२९	मत्तकाशिनी ...	१०८२
भेषज ...	११७४	भ्रुकुंस ...	३८३	मञ्जूपा ...	१९८९	मत्सर ...	१६८०
भैक्ष ...	१४४५	भ्रुकुटि ...	४३५	मठ ...	६०८	मत्स्य ...	५००
भैरव ...	४००	भ्रूण ...	११५१	नड्डु ...	३७७	मत्स्यण्डी ...	१७९३
भैषज्य ...	११७४	” ...	२४२५	मणि ...	१८९३	मत्स्यपित्ता ...	८२०
भोग ...	२३८०	भ्रेप ...	१५१४	नणिक ...	१७६८	मत्स्यवेधन ...	४९९
भोगवती ...	२४७४	म.		मणिग्रन्थ ...	१२३५	मत्स्याक्षी ...	९२३
भोगिन् ...	४५४	मकर ...	५०७	मणिमन्थ ...	१७९०	मत्स्याधानी ...	४९९
भोगिनी ...	१०८३	मकरध्वज ...	५२	मण्ड ...	७५१	मथित ...	१८१३
भोजन ...	१८१६	मकरन्द ...	६८३	” ...	१८०४	मथिन् ...	१८५४
भोस् ...	२८६२	मकुट ...	१२७७	मण्डन ...	१२७७	मद ...	२२७४
भौम ...	१९५	मकुर ...	१३५३	” ...	२०८२	” ...	२५१७
भौरिक ...	१४८२	मकुट्टक ...	१७४०	मण्डप ...	६१०	मदकल ...	१५३८
भ्रुकुंस ...	३८३	मकूलक ...	९३६	मण्डल ...	१५६	मदन ...	४९
भ्रुकुटि ...	४३५	मक्षिका ...	१०४०	” ...	१७५	” ...	७५४
भ्रम ...	२८५	मख ...	१३७९	” ...	२०९	” ...	८०४
” ...	४८०	मगध ...	१६६२	मण्डलक ...	११८२	मदस्थान ...	२०१०
” ...	२२६७	मघवत् ...	८१	मण्डलाग्र ...	१६४६	मदिरा ...	२००९
भ्रमर ...	१०४६	मङ्गु ...	२८५२	मण्डलेश्वर ...	१४७२	मदिरागृह ...	६०८
भ्रमरक ...	१२६६	मङ्गल ...	२६५	मण्डहारक ...	१९४९	मदोत्कट ...	१५३८
भ्रमि ...	२२६७	मङ्गल्या ...	१३२७	मण्डित ...	१२७३	मद्गु ...	१०५६
भ्रष्ट ...	२२३२			मण्डूक ...	५१४	मद्गुर ...	५०५
भ्राजिष्णु ...	१२७५			मण्डूकपर्णी ...	८३०	” ...	१६४९
भ्रातर ...	११४६					मद्य ...	२००९

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
मधु ...	२४५	मधूक ...	७०३	मनोह्रा ...	१९२२	मयूख ...	२१०
„ ...	९३२	मधूच्छिष्ट ...	१९२१	मन्तु ...	१५२०	„ ...	२३७०
„ ...	१९२१	मधूलक ...	७०४	मन्त्र ...	२६६९	मयूर ...	८७१
„ ...	२०११	मधूलिका ...	८१६	मन्त्रज ...	१५०५	„ ...	१०४७
„ ...	२५४०	मध्य ...	१२३२	मन्त्रिन् ...	१४७६	मयूरक ...	८२५
मधुक ...	८६७	„ ...	२६५७	मन्थ ...	१८५४	„ ...	१९०८
„ ...	१६६२	मध्यदेश ...	५७१	मन्थदण्डक ...	१८५४	मरकत ...	१९००
मधुकर ...	१०४५	मध्यम ...	३६३	मन्थनी ...	१८५५	मरण ...	१७००
मधुकर्म ...	२०१०	„ ...	५७१	मन्थर ...	१६१२	मरीच ...	१७७८
मधुद्रुम ...	७०३	„ ...	१२३२	मन्थान ...	१८५४	मरीचि ...	१९८
मधुप ...	१०४५	मध्यमा ...	१०९०	मन्द ...	१९६५	„ ...	२११
मधुपार्णिका ...	७१९	„ ...	१२३८	„ ...	१५२४	मरीचिका ...	२१५
„ ...	८३७	मध्याह्न ...	२२१	मन्दगामिन् ...	१६१२	मरु ...	५६७
मधुपर्णी ...	८१४	मध्यासव ...	२०११	मन्दाकिनी ...	९७	„ ...	२६६१
मधुमक्षिका ...	१०४०	मनःशिला ...	१९२२	मन्दाक्ष ...	४०८	मरुत् ...	१४९
मधुयष्टिका ...	८६७	मनस् ...	२७७	मन्दार ...	९९	„ ...	२४५२
मधुर ...	२९४	मनसिज ...	५१	„ ...	७००	मरुत्वत् ...	८१
„ ...	२७१८	मनस्कार ...	२८१	„ ...	८१०	मरुन्माला ...	९१४
मधुरक ...	९३३	मनाक् ...	२८६५	मन्दिर ...	६०२	मरुवक ...	७५३
मधुरसा ...	८१५	मनित ...	२२४०	„ ...	२७०३	„ ...	८०६
„ ...	८६३	मनीषा ...	२७८	मन्दुरा ...	६०६	मर्कट ...	९९४
मधुरा ...	९५२	मनीषिन् ...	१२६३	मन्दोष्ण ...	२१४	मर्कटक ...	१०१३
मधुरिका ...	८५८	मनु ...	२९७०	मन्द्रोष्ण ...	२१४	मर्कटी ...	७४५
मधुरिपु ...	४०	मनुज ...	१०७५	मन्द्र ...	४६६	„ ...	८२२
मधुलिह ...	१०४५	मनुष्य ...	१०७५	मन्मथ ...	४९	मर्त्य ...	१०७५
मधुवार ...	२०१०	मनुष्यधर्मन् ...	१३६	„ ...	६९१	मर्दन ...	२२९४
मधुव्रत ...	१०४५	मनोगुता ...	१९२२	मन्या ...	१२०३	मर्दल ...	३७८
मधुशिमु ...	७११	मनोजवस ...	२०५१	मन्यु ...	४११	मर्मन् ...	२९५५
मधुश्रेणी ...	८१६	मनोज्ञ ...	२१२९	„ ...	२६४२	मर्मर ...	३५७
मधुटीला ...	७०४	मनोरथ ...	४१६	मन्वन्तर ...	२५८	मर्मरुष्ट ...	२१९१
मधुत्तवा ...	९३२	मनोरम ...	२१२९	मय ...	१८५६	मर्मरुष्टा ...	१५१९
		मनोहत ...	२१०७	मयु ...	१४१	मर्यादा ...	१५१९
				मयुष्टक ...	१७४०	मल ...	१२०४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
मल ...	२७२९	महानस ...	१७६०	महौपध ...	९४४	मातुलाहि ...	४४९
मलद्रूपित ...	२१३४	महामात्र ...	१४७७	” ...	१७८२	मातुली ...	११३४
मलयू ...	७७१	महारजत ...	१८९६	मा ...	२८७१	मातुलङ्गक ...	७५
मलयज ...	१३३५	महारजन ...	१८६९	मांस ...	११९९	मातृ ...	७०
मलिन ...	२१३४	” ...	१९१९	” ...	२९३९	” ...	३९०
मलिनी ...	१११४	महारण्य ...	६५१	मांसल ...	११६१	” ...	११३१
मलिम्लुच ...	१९०८	महाराजिक ...	२०	मांसिक ...	१९५७	” ...	१८३९
मलीमस ...	२१३४	महारौरव ...	४६२	माक्षिक ...	१९२१	मात्र ...	२६९१
मल्ल ...	२९३६	महाशय ...	२०३०	मागध ...	१६६२	मात्रा ...	२१४८
मल्लक ...	२९६९	महाशूद्री ...	११००	” ...	१९३३	” ...	२६९०
मल्लिका ...	७८७	महाश्रुता ...	८६९	मागधी ...	७९०	नाद ...	२२७४
मल्लिकाध ...	१०३६	महासहा ...	७९५	” ...	८४१	माधव ...	३६
मसी ...	२९१५	” ...	९२५	माघ ...	२४४	” ...	२४६
मसूर ...	१७४०	महासेन ...	७७	माघ्य ...	७९४	माधवक ...	२०११
मसूरविदला ...	८६६	महिला ...	१०७८	माठर ...	२०७	माधवी ...	७९२
मसृण ...	१७९०	महिलाह्वया ...	७५८	माडि ...	२९१२	माध्वीक ...	२०११
मस्कर ...	९७०	महिष ...	९९६	माणवक ...	११५७	मान ...	४०५
मस्करित् ...	१४३५	महिषी ...	१०८३	” ...	१२८५	” ...	८४४
मस्तक ...	१२६३	मही ...	५६३	माणव्य ...	२३३०	मानव ...	१०७५
मस्तिष्क ...	१२०४	महीक्षित् ...	१४७०	माणिक्य ...	२९५७	मानस ...	२७७
मस्तु ...	१८१४	महीध्र ...	६३४	माणिमन्थ ...	१७९०	मानसीव्यथा ...	४१८
मह ...	४३८	महीरुह ...	६५८	मातङ्ग ...	१९३७	मानसौकस्य ...	१०३४
महत् ...	२१४५	महीलता ...	५०९	मातरपितृ ...	११४७	मानिनी ...	१०८०
” ...	२४९२	महीसुत ...	१९५	मातरिश्वर् ...	१२२	मातुप ...	१०७५
महती ...	२४७४	महेच्छ ...	२०३०	मातलि ...	९०	मातुप्यक ...	२२३३
महस् ...	२७९७	महेरणा ...	८९६	मातापितृ ...	११४७	मावा ...	१९५१
महाकन्द ...	९४५	महेश्वर ...	५९	मातामह ...	११४०	मायाकार ...	१९५१
महाकुल ...	१३५८	महोक्ष ...	१८२८	मातुल ...	८०४	मायादेवीसुत ...	३०
महाङ्ग ...	१८५६	महोत्पल ...	५४५	” ...	११३६	मायु ...	११९८
महाजाली ...	८८३	महोत्साह ...	२०३१	मातुलपुत्रक ...	८०४	मायूर ...	१०७३
महादेव ...	१३३१	महापुत्र ...	१३३१	मातुलपुत्री ...	११३४	मार ...	४४
महाधन ...	१२९९	महौपध ...	८४४	” ...	१७४७	मारजित् ...	२६

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
मारण	... १६९६	मासर	... १८०५	मुक्तात्फोट	... ५१२	मुत्तल्य	... २११५
मारिष	... ३९०	मास्म	... २८७१	मुक्ति	... २८९	मुस्तक	... ९६७
मारुत	... १२४	माहिष्य	... १९३४	मुख	... ६३०	मुत्ता	... ९६७
मार्कव	... ९५१	माहेयी	... १८३९	,,	... १२५१	मुहुस्	... २८५१
मार्ग	... २४३	मितंपच्च	... २१२१	,,	... २९३९	मुहुर्भाषा	... ३४२
,,	... ५८६	मित्र	... २०४	मुखर	... २०९७	मुहूर्त	... २३७
मार्गण	... १६४१	,,	... १४८६	मुखवासन	... २९९	मूक	... २०५१
,,	... २१२३	,,	... १४९१	मुख्य	... १४३२	मूढ	... २१२०
,,	... २३०९	,,	... २६६९	,,	... २१३९	मूत	... २२१४
मार्गशीर्ष	... २४३	मिथस्	... २८४७	मुण्ड	... ११७०	मूत्र	... १२०८
मार्गित	... २२३४	मिथुन	... १०६४	,,	... २९६२	मूत्रकृच्छ्र	... ११८६
मार्जन	... ७१४	मिथ्या	... २८७८	मुण्डित	... ११७०	मूत्रित	... २२१७
मार्जना	... १३१५	मिथ्यादृष्टि	... २८४	,,	... २१९५	मूर्ख	... २१२०
मार्जार	... ९९९	मिथ्याभियोग	३३१	मुण्डिन्	... १९४८	मूर्च्छा	... १६८६
मार्जिता	... १७९४	मिथ्याभिज्ञान	३३१	मुत्	... १६३	मूर्च्छाल	... ११९६
मार्तण्ड	... २०३	मिथ्यामति	... २८५	मुदिर	... १५९	मूर्च्छित	... ११९६
मार्दङ्गिक	... १९५४	मिश्रेय	... ८५९	मुद्रपर्णी	... ८७५	,,	... २४९९
मार्द्राक	... २०११	मिसी	... ८५८	मुद्गर	... १६४९	मूर्त	... ११९६
माष्टि	... १३१५	,,	... ९१६	मुधा	... २८५७	,,	... २१७७
मालक	... ७७२	मिसी	... ९५२	मुनि	... २८	मूर्ति	... १२१५
मालती	... ७९३	मिहिका	... १८०	,,	... १४३६	,,	... २४६७
माला	... १३४३	मिहिर	... २०३	मुनीन्द्र	... २८	मूर्तिमत्	... २१७७
मालाकार	... १९३९	मीढ	... २२१७	मुरज	... ३७२	मूर्द्धन्	... १२६३
मालानृणक	... ९८२	मीन	... ५००	मुरा	... ८९४	मूर्द्धाभिपिक्त	१४६९
मालिका	... १९३९	मीनकेतन	... ४९	मुपित	... २२००	,,	... २४५७
मालुधान	... ४४९	मुकुट	... १२७७	मुष्क	... १२२६	मूर्वा	... ८१५
मालूर	... ७१२	मुकुन्द	... ८९१	मुष्कक	... ७२७	मूल	... ६७२
माल्य	... १३४३	मुकुर	... १३५३	मुष्टिवन्ध	... २२७७	,,	... २७३५
माल्यवत्	... ६३८	मुकुल	... ६८१	मुसल	... १७५७	मूलक	... ९६३
मापपर्णी	... ९२५	मुक्तकधुक	... ४४९	मुसलिन्	... ४७	मूलकर्मन्	... २२५७
मापादि	... १७५४	मुक्ता	... १८९३	मुसली	... ८८६	मूलधन	... १८६६
मास	... २३९	मुक्तावली	... १२८३	,,	... १०१२	मूल्य	... १८६५

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
सूत्र्य	... २००६	मृत	... १७१२	मेढू	... १२२५	मोह	... १६८६
सूत्रक	... १०११	मृतस्नात	... २०६३	मेढू	... १८५९	मौक्तिक	... १८९१
सूत्रा	... १९९५	मृत्तालक	... ९१०	मेदक	... १०१२	मौद्दीन	... १७२२
”	... २९७१	मृत्तिका	... ५६४	मेदस्	... १२०२	मौन	... १४२४
मृषिकपर्णी	... ८२४	मृत्यु	... १७००	मेदिनी	... ५६३	मौरजिक	... १९५४
मृषित	... २२००	मृत्युञ्जय	... ६२	मेदुर	... २०८४	मौर्वी	... १६३७
मृग	... १००२	मृत्सा	... ५६४	मेघा	... २८०	मौलि	... २७२१
”	... २३०९	मृत्स्ना	... ५६४	मेधि	... १७३६	मौष्टा	... २९०५
”	... २३७५	”	... ९१०	मेध्य	... २१३५	मौहूर्त	... १४९६
मृगणा	... २३०९	मृदङ्ग	... ३७२	मेरु	... ९८	मौहूर्तिक	... १४९६
मृगवृष्णा	... २१५	मृदु	... २१८०	मेलक	... २३०८	म्लिष्ट	... ३५३
मृगदेशक	... १९७१	”	... २५२३	मेप	... १८५९	म्लेच्छदेश	... ५७१
मृगधूर्तक	... ९९७	मृदुत्वच्	... ७४०	मेपकम्बल	... १९२०	म्लेच्छमुत्र	... १९०१
मृगनाभि	... १३३२	मृदुल	... २१८०	मेह	... ११८५	य.	
मृगवधाजीव	... १९७०	मृद्वीका	... ८६३	मेहन	... १२२५	यकृत्	... १२८६
मृगवन्धनी	... १९८१	मृध	... १६७५	मैत्रावरुणि	... १८५	यक्ष	... २१
मृगनद	... १३३२	मृषा	... २८७८	मैत्री	... २९७३	”	... १३८
मृगया	... १९७५	मृषार्थक	... ३५२	मैत्र्य	... २९७२	यक्षकर्दम	... १३३९
मृगयु	... १९७०	मृष्ट	... २१३६	मैथुन	... १४६६	यक्षधूप	... १३२८
मृगव्य	... १९७५	मेकलकन्यका	... ५३१	”	... २५७८	यक्षराज	... १३५
मृगशिरस्	... १९०	मेखला	... १२९०	मैरेय	... २०१२	यक्षन्	... ११७६
मृगशीर्ष	... १९०	”	... १६४७	मोक्ष	... २९०	यजमान	... १३६८
मृगाङ्ग	... १७३	मेघ	... १५७	”	... ७२७	यजुस्	... ३१७
मृगादन	... ९९०	मेघज्योतिस्	... १६४	मोघ	... २१८७	यज्ञ	... १३७९
मृगित	... २२३४	मेघनादानुलसित	... १०४	मोघा	... ७५७	यज्ञसूत्र	... १२९९
मृगेन्द्र	... ९८९	मेघनामन्	... ९६७	मोचक	... ७१०	यज्ञाङ्ग	... ६९२
मृजा	... १३१५	मेघनिर्वोष	... १६१	मोचा	... ७४१	यज्ञिय	... १४०७
मृड	... ६१	मेघपुष्प	... ४७५	”	... ८७४	यज्यन्	... १३६९
मृडानी	... ७४	मेघमाला	... १६०	मोदक	... २९६०	यत्	... २८५५
मृणाल	... ५५१	मेघवाहन	... ८७	मोस्ट	... १९२६	यत्न	... २८५५
मृणाल	... ५६४	मेखक	... ३०४	मोस्ट	... ८१५	यति	... १४३९
मृत	... १७०२	”	... १०४९	मोपक	... १९७७		

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
यतिर्	... १४३९	यव्य	... १७२०	याम	... २२६	यूधप	... १५३७
यथा	... २८६६	यशःपटह	... ३७३	"	... २२८६	यूथिका	... ७९१
यथाजात	... २१२०	यशस्	... ३३३	यामिनी	... २२३	यूप	... ७३१
यथातथम्	... २८७८	यष्टि	... २९७१	यामुन	... १९०७	"	... २९३३
यथायथम्	... २८७७	यष्टीमधुक	... ८६७	यायजूक	... १३६९	"	... २९६५
यथार्थम्	... २८७८	यष्टृ	... १३६८	याव	... १३२३	यूपाग्र	... १३९०
यथार्हवर्ण	... १४९३	याग	... १३७१	यावक	... १७४२	यूप	... २९६५
यथास्त्वम्	... २८७७	"	... १३७९	यावत्	... २८२८	योक्त्र	... १७३२
यथेप्सित	... १८२०	"	... २९१७	यावन	... १३३०	योग	... २३७९
यदि	... २८७२	याचक	... २१२३	याष्टीक	... १६०७	योगष्ट	... १९१७
यटच्छा	... २२५४	याचनक	... २१२३	यास	... ८३१	योग्य	... ८७३
यन्तृ	... १५८६	याचना	... १४१७	युक्त	... १५१६	योजन	... २९५५
"	... २४५३	याचित	... १७११	युक्तरसा	... ९९८	योजनवल्ली	... ८३०
यल	... २५५३	याचितक	... १७१५	युग	... १०६४	योक्त्र	... १७३२
यम	... ११६	याच्छा	... १४१७	"	... २३८३	योद्धृ	... १५८९
"	... १४४९	"	... २२६२	युगकीलक	... १८४४	योध	... १५८९
"	... २२८६	याजक	... १३८७	युगन्धर	... १५८१	योनि	... १२२५
यमराज्	... ११६	यातना	... ४६५	"	... २९६४	योपा	... १०७७
यमुना	... ५३०	यातयाम	... २६२५	युगपद्	... २८९३	योपित्	... १०७७
यमुनाभ्रातृ	... ११६	यातु	... १२०	युगपत्रक	... ६९३	यौतक	... १८७६
ययु	... १५५८	यातुधान	... १२०	युगपार्श्वग	... १८३३	यौतव	... १८७६
यव	... १७३७	यातृ	... ११३३	युगल	... १०६४	यौवत	... १११८
यवक्य	... १७२०	यात्रा	... १६५८	युग्म	... १०६४	यौवन	... ११५३
यवक्षार	... १९२३	"	... २६८६	युग्य	... १५८३	र	
यवफल	... ९७७	यादःपति	... ४७०	"	... १८३४	रहस्	... १२७
यवस	... ९८३	यादस्	... ५०६	युद्ध	... १६७४	रक्त	... ३०६
यवाग्न	... १८०६	यादसांपति	... १२१	युध्	... १६७९	"	... १२०१
यवाग्रज	... १९२३	यान	... १५०४	युवति	... १०९०	"	... १३२२
यनादि	... १७५४	"	... १५८३	युवन्	... ११५७	"	... २४९४
यवानिका	... ९३८	यानमुख	... १५७८	युवराज	... ३८६	"	...
यवास	... ११६०	याप्य	... २१३३	युथ	... १०७४	रक्तक	... ७९४
यवीयस्	... ११६०	याप्ययान	... १५७३	यूथनाथ	... १५३७	रक्तचन्दन	... १३३७

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
रक्तचन्दन ...	१९२८	रण ...	२२६५	रम्भा ...	८७४	राक्षा ...	१३२३
रक्तपा ...	५४१	„ ...	२४३२	रय ...	१२७	राङ्गव ...	१२९६
रक्तफला ...	९२६	रण्डा ...	८२४	रल्लुक ...	१३०६	राज् ...	१४७०
रक्तसंध्यक ...	५३९	रत ...	१४६६	„ ...	२९३८	„ ...	२२५७
रक्तसरोरुह ...	५४९	रतिपति ...	५२	रव ...	३५५	राजक ...	१४७४
रक्ताङ्ग ...	९११	रत्न ...	१८९३	रवण ...	२१००	राजन् ...	१४७०
रक्तोत्पल ...	५५०	„ ...	२५८७	रवि ...	२०६	राजन्य ...	१४६९
रक्षःसभ ...	२९४९	रत्नसानु ...	९८	रशना ...	१२९०	राजन्यक ...	१४७५
रक्षस् ...	२१	रत्नाकर ...	४७०	रश्मि ...	२६१०	राजन्वत् ...	५८२
„ ...	१२०	रत्नि ...	१२४६	रस ...	२९१	राजवला ...	९५४
रक्षित ...	२२३६	रथ ...	७०८	„ ...	१९०५	राजबीजिन् ...	१३५७
रक्षिर्ज ...	१४८०	„ ...	१५६९	„ ...	२७८९	राजराज ...	१३६
रक्षण ...	२२६५	रथकट्या ...	१५८७	रसगर्भ ...	१९१०	राजवंश ...	१३५७
रङ्ग ...	१००७	रथकार ...	१९३६	रसज्ञा ...	१२५६	राजवत् ...	५८२
रङ्ग ...	१९१८	„ ...	१९४६	रसना ...	१२५६	राजवृक्ष ...	६९५
रङ्गाजीव ...	१९४२	रथगति ...	१५८१	रसवती ...	१७६०	राजसदन ...	६१२
रचना ...	१३४७	रथद्रु ...	७०१	रसा ...	५६०	राजसभा ...	२९१३
रजक ...	१९४९	रथाङ्ग ...	१०३२	„ ...	८१७	राजसूय ...	२९५६
रजत ...	१८९९	„ ...	१५८९	„ ...	८९५	राजहंस ...	१०३५
„ ...	२४९३	रथिक ...	१६१९	रसाञ्जन ...	१९०९	राजादन ...	७१८
रजनी ...	२२३	रथिन् ...	१५८८	रसातल ...	४३९	„ ...	७३९
„ ...	९५५	„ ...	१६१९	रसाल ...	७१५	राजार्ह ...	१३२६
रजनीमुख ...	२२६	रथिर ...	१६१९	„ ...	९७५	राजि ...	६५६
रजस् ...	२७३	रथ्य ...	१५५५	रसाला ...	१७९४	राजिका ...	१७४५
„ ...	१११५	रथ्या ...	५९८	रसित ...	१६१	राजिल ...	४४८
„ ...	१६६४	„ ...	१५८७	रसोनक ...	९४५	राजीव ...	५०५
„ ...	२७९८	रद ...	१२५५	रहस् ...	१५१२	„ ...	५४८
रजस्वला ...	१११३	रदन ...	१२५५	„ ...	१५१३	रात्रि ...	२२२
रज्जु ...	१९८२	रदनच्छद ...	१२५३	रहस्य ...	१५१३	रात्रिचर ...	११९
रञ्जन ...	१३३७	रन्ध्र ...	४४१	राका ...	२३०	रात्रिचर ...	११९
रञ्जनी ...	१६३७	रम्भ ...	२४३७	राक्षस ...	११८	राक्षान्त ...	२८५
रण ...	१६७६	रमणी ...	१०८१	राक्षसी ...	९०४	राध ...	२४६

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
राधा ...	१८८	रगण ...	२२०६	रूपित ...	२२०२	रोहित ...	३०६
राम ...	४६	रञ्च ...	२१२	रेचित ...	१५६४	,, ...	५०५
,, ...	२६१५	,, ...	११७५	रेणु ...	१६६४	,, ...	१००८
,, ...	१००९	रुचका ...	६५०	रेणुका ...	८८९	रोहितक ...	७४६
रानठ ...	१७८६	,, ...	८०५	रेतस् ...	११९७	रोहिताश्व ...	१०९
रामा ...	१०८१	,, ...	१७९२	रेफ ...	२१३२	रोहिन् ...	७४६
राम्भ ...	१४४३	,, ...	१९२५	,, ...	२५९९	रौद्र ...	३९६
राल ...	१३२८	रुचि ...	२१२	रेवतीरमण ...	४६	,, ...	४०२
राशि ...	१०७२	,, ...	२३९३	रेवा ...	५३१	रौमक ...	१७९१
,, ...	२७६४	रुचिर ...	२१२९	रै ...	१८८७	रौख ...	४६२
राष्ट्र ...	१५०२	रुच्य ...	२१२९	,, ...	२६६६	रौहिण्य ...	४७
,, ...	२७०३	रुज ...	११७५	रोका ...	४४१	,, ...	१९६
राष्ट्रिका ...	८३६	रुजा ...	११७५	रोग ...	११७५	रौहिप ...	९८१
राष्ट्रिय ...	३८९	रुत ...	३६१	रोगहारिन् ...	११८७	,, ...	१००७
रासभ ...	१८६१	रुदित ...	४३२	रोचन ...	७४२	ल.	
रात्रा ...	८७७	रुद्र ...	२२०५	रोचनी ...	८६५	लकुच ...	७६९
,, ...	९२८	रुद्र ...	२०	,, ...	९४१	लक्ष ...	१६३९
राहु ...	१९७	,, ...	६८	रोचिष्णु ...	१२७५	लक्षण ...	१७८
रिक्तक ...	२१३७	रुद्राणी ...	७३	रोचिस् ...	२१३	लक्ष्मण ...	२०५३
रिक्थ ...	१८८६	रुधिर ...	१२०१	रोदन ...	१२६०	लक्ष्मणा ...	१०३८
रिङ्गण ...	४३३	,, ...	२९३९	रोदनी ...	८३२	लक्ष्मन् ...	१७८
रिपु ...	१४८८	रुरु ...	१००७	रोदस् ...	२७९४	,, ...	२५८३
रिष्ट ...	२४०६	रुशती ...	३४६	रोदसी ...	२७९४	लक्ष्मी ...	५४
रिष्टि ...	१६४५	रुद ...	४१३	रोधस् ...	४८१	,, ...	८७३
रीढा ...	४०७	रुहा ...	९६५	रोप ...	१६४१	,, ...	१६३१
रीण ...	२२०९	रुक्ष ...	२७८६	रोमन् ...	१२७१	लक्ष्मीवत् ...	२०५३
रीति ...	१९००	रूप ...	२९१	,, ...	१२९४	लक्ष्य ...	४२७
,, ...	२४७१	रुपाजीवा ...	११११	रोमन्ध ...	२९३२	,, ...	१६३९
रीतिपुष्प ...	१९१२	रुप्य ...	१८९९	रोमहर्षण ...	४३१	लगुड ...	२९३१
रूपप्रतिक्रिया ...	११७२	,, ...	१८८९	रोमाध्व ...	४३१	लग्न ...	१९९
रुक्म ...	१८९७	,, ...	२६५६	रोप ...	४१३	लग्नक ...	२०१७
रुक्मकारका ...	१९४४	रुप्याध्यक्ष ...	१४८२	रोहिणी ...	१८४०	लघु ...	१२८

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
लघु ...	९१४	लव ...	२१४८	लिङ्ग ...	२३८५	लोकेश ...	३२
” ...	२३९१	” ...	२२९७	लिङ्गवृत्ति ...	१४६०	लोचन ...	१२५९
लघुल्य ...	९७८	लवङ्ग ...	१३२३	लिपी ...	१४९९	लोचमस्तक ...	८७१
लङ्का ...	२९०९	लवण ...	२९४	लिपिकार ...	१४९८	लोष ...	१९७९
लङ्कोपिका ...	९१५	” ...	२९४१	लित ...	२२०४	लोष ...	७१४
लज्जा ...	४०८	लवणोद ...	४७१	लितक ...	१६४३	लोपासुद्रा ...	१८५
लज्जाशील ...	२०८०	लवन ...	२२९७	लिप्ता ...	४१६	लोमन् ...	१२७१
लजित ...	२२०७	लवित्र ...	१७३२	लिवि ...	१४९९	लोमशा ...	९१६
लद्वा ...	२९१४	लशुन ...	९४५	लीढ ...	२२४५	लोल ...	२१७३
लता ...	६६६	लस्तक ...	१६३७	लीला ...	४२५	” ...	२७४६
” ...	६७०	लाक्षा ...	१३२३	” ...	४२६	लोलुप ...	२०६९
” ...	७५९	” ...	२९१५	” ...	२७३४	लोलुभ ...	२०६९
” ...	७९२	लाक्षप्रसादन ...	७३०	लुटित ...	१५६८	लोष्ट ...	१७३०
” ...	९१४	लाङ्गल ...	१७३३	लुब्ध ...	२०६९	लोष्टमेदन ...	१७३०
” ...	९४८	लाङ्गलिकी ...	८८५	लुब्धक ...	१९७०	लोह ...	१३२६
लतार्क ...	९४४	लाङ्गली ...	८७०	लुलाय ...	९९६	” ...	१९०२
लपन ...	१२५१	” ...	९८५	लूना ...	१०१३	” ...	१९०४
लपित ...	३१३	लाङ्गल ...	१५६७	लूत ...	२२३१	” ...	२९४०
” ...	२२३९	लाज ...	१८००	लूम ...	१५६७	लोहकारक ...	१९४३
लब्ध ...	२२३३	लाञ्छन ...	१७८	लेख ...	१५	लोहपृष्ठ ...	१०१९
लब्धवर्ण ...	१३६४	लाभ ...	१८६६	लेखक ...	१४९८	लोहल ...	२०९८
लभ्य ...	१५१६	लामजक ...	९७८	लेखर्पभ ...	८३	लोहामिसार ...	१६५६
लन्वन ...	१२८१	लालसा ...	४१७	लेखा ...	६५६	लोहित ...	३०६
लन्वोदर ...	७६	” ...	२७९३	लेपक ...	१९४०	” ...	१२०१
ल्य ...	३८०	लाला ...	१२०७	लेश ...	२१४८	लोहितक ...	१८९१
ललना ...	१०८०	लालाटिक ...	२३६९	लेष्टु ...	१७३०	लोहितचन्दन ...	१३२२
ललन्तिका ...	१२८१	लाव ...	१०५७	लेह ...	१८१८	लोहिताङ्ग ...	१९५
ललाट ...	१२५७	लासिका ...	३७८	लोक ...	५६८		
ललाटिका ...	१२७९	लास्य ...	३८१	” ...	२३३८	व.	
ललाम ...	२६२२	लिकुच ...	७६९	लोकजित् ...	२६	व ...	२८६६
ललामक ...	१३४४	लिङ्ग ...	२१४८	लोकान्त ...	२९५८	वंश ...	९६९
ललित ...	४२४	लिखित ...	१४९९	लोकालोक ...	६३६	” ...	१३५५

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
वंशिक	... १३२६	वणिज्	... १८६२	वनमुह	... १७४१	वरटा	... १०३८
वंशिरोचना	१९२५	वणिज्या	... १८६५	वनशृङ्गाट	... ८४६	,,	... १०४२
वक्तव्य	... २६५४	वण्टक	... १८८५	वनस्पति	... ६६०	वरण	... ५९९
वक्तृ	... २१६७	वत्स	... १२२९	वनायुज	... १५५७	,,	... ६९८
वक्तृ	... २०९४	,,	... १८३०	वनिता	... १०७८	वरण्ड	... २९३१
वक्तृ	... १२५१	,,	... २७८८	,,	... २४८२	वरत्रा	... १५५१
वक्षस्	... १२२९	वत्सक	... ७८६	वनीयक	... २१२३	,,	... १९९१
वक्ष्मण	... १२१९	वत्सतर	... १८३०	वनौकस्	... ९९४	वरद	... २०३८
वक्ष्म	... १९१८	वत्सनाभ	... ४६९	वन्दा	... ८१२	वरवर्णिनी	... १०८२
वचन	... ३१३	वत्सर	... २४१	वन्दारु	... २०८०	,,	... १७८८
वचनेस्थित	२०७३	,,	... २५५	वन्ध्य	... ६६२	वराङ्ग	... २३८६
वचस्	... ३१३	वत्सल	... २०५३	वन्ध्या	... १८४४	वराङ्गक	... ९१७
वचा	... ८५३	वत्सादनी	... ८१३	वन्या	... ६५७	वराटक	... ५५३
वज्र	... ९३	वद	... २०९४	वपा	... ४४१	,,	... १९८२
,,	... ८५९	वदन	... १२५१	,,	... १२०२	,,	... २९७०
,,	... २७०४	वदान्य	... २०३६	वपुस्	... १२१४	वरारोहा	... १०८२
वज्रनिघोष	... १६४	,,	... २६५६	वप्र	... ५९८	वराशि	... १३०५
वज्रमुष्प	... ८००	वदावद	... २०९४	,,	... १७२८	वराह	... ९९१
वज्रिन्	... ८४	वध	... १६९८	,,	... १९१७	वरिवसित	... २२२८
वन्धक	... ९९८	वधू	... ९१५	वमथु	... ११८४	वरिवस्या	... १४२२
,,	... २११९	,,	... १०७७	,,	... १५४१	वरिवस्यित	... २२२८
वधित	... २१०६	,,	... १०९१	वमि	... ११८४	वरिष्ठ	... १९०१
वधूल	... ७०२	,,	... २५३८	वयस्	... २७९६	वरिष्ठ	... २२४७
,,	... ७०८	वध्य	... २११४	वयस्थ	... ११५७	वरी	... ८४९
,,	... ७७७	वध्री	... १९९१	वयस्था	... ७६४	वरीयस्	... २८०६
वट	... ७१३	वन	... ४७३	,,	... ९२३	वरुण	... १२१
वटक	... २९२८	,,	... ६५०	,,	... ९३६	,,	... १४९
वटी	... १९८२	,,	... २५८७	वयस्य	... १४९१	,,	... ६९८
वडवा	... १५६०	वनतिक्रिका	... ८१८	वयस्या	... १०९७	वरुणात्मजा	... २००७
वडवानल	... ११२	वनप्रिय	... १०२६	वर	... १३२१	वरूथ	... १५८१
वडू	... २१४६	वनमक्षिका	... १०४१	,,	... २२६६	वरूथिनी	... १६२४
		वनमालिन्	... ४२	,,	... २६८१	वरण्य	... २१३९

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
वर्कर	... १९७४	वर्मित	... १५९८	वल्ली	... ६६६	वल्ग	... १८६५
वर्ग	... १०६९	वर्ष	... २१३९	वल्लूर	... १२००	वल्गसा	... १२०५
वर्चस्	... २७९७	वर्षा	... १०८८	वश	... २२६५	वह	... १८३२
वर्चस्क	... १२०९	वर्वणा	... १०४०	वशक्रिया	... २२५७	वहि	... १०५
वर्ण	... १३५५	वर्ष	... १६६	वशा	... १५४१	,,	... १४९
,,	... १५५२	,,	... २७८३	,,	... १८४४	वह्निशिख	... १९१९
,,	... २४३०	वर्षवर	... १४८५	,,	... २७६९	वहिसंज्ञा	... ८०८
वर्णक	... १३४०	वर्षा	... २५३	वशिक	... २१३७	वा	... २८३४
,,	... २९७०	वर्षाभू	... ५१४	वशिर	... ८४३	,,	... २८६६
वर्णित	... २२४४	वर्षाब्दी	... ५१५	,,	... १७८९	,,	... २८७९
वर्णिन्	... १४३७	वर्षाथिस्	... ११५९	वद्य	... २०७४	वाक्पति	... २०९४
वर्तक	... १०५८	वर्षोपल	... १६८	वपद्	... २८६४	वाक्य	... ३११५
,,	... २३५६	वर्ष्मन्	... १२१४	वपद्रुकृत	... १४०६	वागीश	... २०९४
वर्तन	... १७०९	,,	... २५८१	वसति	... २४६८	वागुरा	... १९११
,,	... २०८३	वलक्ष	... ३०२	वसन	... १३०४	वागुरिक	... १९५६
वर्तनी	... ५८७	वलज	... २३९७	वसन्त	... २५१	वारिमन्	... २०९५
वर्ति	... १३४०	वलजा	... २३९७	वसा	... १२०२	वाङ्मुख	... ३२८
वर्तिक	... १०५८	वलभी	... ६२२	वसिर	... ८४३	वाच्	... ३१२
वर्तिष्णु	... २०८३	वलय	... १२८७	वसु	... ९१	वाचंयम	... १४३६
वर्तुल	... २१६३	वलथित	... २२७५	,,	... ८११	वाचस्पति	... १९३
वर्त्मन्	... २८६	वलिन	... ११६४	,,	... १८८६	वाचाट	... २०९६
,,	... १५९५	वलिभ	... ११६४	,,	... २७९१	वाचाल	... २०९६
,,	... २५७७	वलीक	... ६२१	वसुक	... ८०९	वाचिक	... ३४५
वर्धक	... ८२८	वलीमुख	... ९९३	,,	... १७९१	वाचोयुक्तिपटु	... २०९५
वर्धकि	... १९४६	वल्क	... ६७३	वसुदेव	... ४४	वाज	... १६४२
वर्धन	... २०८१	वल्कल	... ६७३	वसुधा	... ५६२	वाजपेय	... २९५६
,,	... २२६३	वल्गित	... १५६४	वसुंधरा	... ५६२	वाजिदन्तक	... ८५५
वर्धमान	... ७५१	वल्मीक	... ५८५	वसुमती	... ५६२	वाजिन्	... १०५४
वर्धमानक	... १७७०	वल्लकी	... ३६७	वस्ति	... १२२०	,,	... १५५५
वर्धिष्णु	... २०८१	वल्लभ	... २१३१	वस्तु	... २९२१	,,	... २५४९
वर्धि	... १९९१	वल्लभ	... २६०९	वस्त्य	... ६०२	वाजिशाला	... ६०६
वर्मन्	... १५९५	वल्लरि	... ६८५	वस्त्र	... १३०४	वाञ्छा	... ४१६

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
वाटी ...	२९७८	वाय्व ...	९००	वारुणी ...	२४३८	वासिता ...	२४८५
वाट्यालका ...	८६२	वाम ...	२६२४	वार्त ...	११८८	वासुकि ...	४४६
वाडव ...	११२	वामदेव ...	६४	,, ...	२४८२	वासुदेव ...	४०
,, ...	१३६०	वामन ...	१५१	वार्ता ...	३२५	वासु ...	३९
,, ...	१५६०	,, ...	११६५	,, ...	१७०९	वास्तु ...	६३१
वाडव्य ...	२३३१	,, ...	२१६४	,, ...	२४८२	वास्तुक ...	९६४
वाणि ...	१९८५	वामल्लर ...	५८५	वार्ताकी ...	८७६	वास्तोष्पति ...	८५
वाणिज ...	१८६२	वामलोचना ...	१०७९	वार्तावह ...	१९६९	वास्त्र ...	१५७६
वाणिज्य ...	१७१०	वामा ...	१७७८	वार्धक ...	११५४	वाह ...	१५५५
,, ...	१८६५	वामी ...	१५६०	वार्धुपि ...	१७१७	,, ...	१८८३
वाणिनी ...	२५५८	वायदण्ड ...	१९८४	वार्धुपिक ...	१७१७	वाहद्विपत् ...	९९६
वाणी ...	३१२	वायस ...	१०२८	वार्मण ...	२३३५	वाहस ...	४४७
वात ...	१२५	वायसाराति ...	१०१७	वार्पिक ...	९४९	वाहिस्थ ...	१५४४
वातक ...	९४७	वायसी ...	९५१	वाल ...	१२६४	वाहिनी ...	१६२३
वातकिन् ...	११९२	वायसोली ...	९३६	वालधि ...	१५६७	,, ...	१६२९
वातपोथ ...	७०७	वायु ...	१२२	वालपाश्या ...	१२७९	,, ...	२५५८
वातप्रमी ...	१००२	वायुसख ...	१०९	वालहस्त ...	१५६७	वाहिनीपति ...	१५९२
वातनृग ...	१००२	वार ...	४७२	वालुक ...	८९१	वि ...	१०५४
वातायन ...	६१०	वार ...	१०६६	वाल्व ...	१२९५	विककृत ...	७२३
वातायु ...	१००३	,, ...	२६५८	वावदूक ...	२०९५	विकच ...	६६३
वातूल ...	२७२७	वारण ...	१५८६	वाशिका ...	८५४	विकर्तन ...	२०३
वात्सक ...	१८२७	वारणबुसा ...	८७४	वाशित ...	३६१	विकलाङ्ग ...	११६५
वादित्र ...	३७१	वारमुख्या ...	१११२	वास ...	६०४	विकसा ...	८२९
वाद्य ...	३६९	वारवाण ...	१५२३	वासक ...	८५५	विकस्वर ...	२०८५
वान ...	६७९	वारस्त्री ...	११११	वासगृह ...	७९२	विकार ...	२२८०
वानप्रस्थ ...	७०४	वाराही ...	९५०	वासन्ती ...	७९२	विकासिन् ...	२०८५
,, ...	१३५९	वारि ...	४७२	वासयोग ...	१३४१	विकिर ...	१०५४
वानर ...	९९४	वारिद ...	१५९	वासर ...	२१८	विकिरण ...	८०९
वानरपत्य ...	६६०	वारिपर्णी ...	५४२	वासव ...	८४	विकुर्वाण ...	२०३९
वानीर ...	७०८	वारिप्रवाह ...	६४३	वाससू ...	१३०४	विकृत ...	३९९
वापि ...	५२३	वारी ...	१५५३	वासित ...	१७९९	विकृति ...	२२८०

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
विक्रम	... १६७२	विज्ञात	... २०४३	विदिश	... १५५	विधुवन	... २२५८
"	... १६१६	विज्ञान	... २८८	विदु	... १५४२	विधूनन	... २२५८
विक्रय	... १८७२	विट	... २९२९	विदुर	... ७०८	विधेय	... २०७३
विक्रयिका	... १८६४	विटङ्क	... ६२४	"	... २०८५	विनयग्राहिन्	... २०७३
विक्रान्त	... १६२१	विटप	... ६७७	विदुल	... ७०९	विना	... २८५४
विक्रिया	... २२८०	"	... २९६९	विद्ध	... २२२३	विनायक	... २७
विक्रेतृ	... १८६४	विटपिन्	... ६५८	विद्धकर्णी	... ८१७	"	... ७५
विक्रेय	... १८७०	विद्वदिर	... ४७८	विद्याधर	... २१	"	... २३४७
विह्व	... २११२	विद्वचर	... १९७४	विद्युत्	... १६३	विनाश	... २२९४
विधाय	... २३२३	विडङ्ग	... ८६१	विद्रधि	... ११८५	विनीत	... १५५६
विगत	... २२२४	विडौजस्	... ८१	विद्रव	... १६८९	"	... २०७४
विगतार्तया	... १११६	वितण्डा	... २९१२	विद्रुत	... २२२४	विन्दु	... २०८५
विग्र	... ११६६	वितथ	... ३१२	विद्रुम	... १८९२	विन्ध्य	... ६३८
विग्रह	... १२१४	वितरण	... १४११	विद्रुमलता	... ९०७	विज्ञ	... २२३३
"	... १५०४	वितर्दि	... ६२४	विद्वस्	... १३६२	"	... २२२३
"	... १६७६	वितस्ति	... १२४१	"	... २८०४	विपक्ष	... १४८९
"	... २२९३	वितान	... १३१३	विद्वेष	... ४११	विपक्षी	... ३६८
विघस	... १४०९	"	... २५६१	विधवा	... १०९६	विपण	... १८७२
विघ्न	... २२८८	वितुन्न	... ९४६	विधा	... २००५	विपणि	... ५९७
विघ्नराज	... ७५	वितुन्नक	... ९०१	"	... २५३७	"	... २४३८
विचक्षण	... १३६४	"	... १७८१	विघातृ	... ३४	विपत्ति	... १६३१
विचयन	... २३०९	"	... १९०८	विधि	... ३४	विपथ	... ५८९
विचर्चिका	... ११७९	वित्त	... १८८६	"	... ७२०	विपद्	... १६३१
विचारणा	... २८१	"	... २०४६	"	... १४३१	विपर्यय	... २३१५
विचारित	... २२२३	"	... २२२३	"	... २५३४	विपर्याप्त	... २३१५
विचिकित्सा	... २८२	विदर	... २२०६	"	... ४३	विपश्चित्	... १३६२
विच्छन्दकः	... ६१४	विदल	... २९५८	विधु	... १७२	विपाद्	... ५३३
विच्छाय	... २९४७	विदारक	... ४८६	"	... ५३३	विपादिका	... ११७८
विजन	... १५१२	विदारी	... ८६८	"	... २२३८	विपाशा	... ५३३
विजय	... १६८७	विदारिगन्धा	... ८७९	विधुत	... १९७	विपिन	... ६५०
विजिल	... १७९८	विदित	... २२४०	विधुतुद	... २२९०	विपुल	... २१४६
विज्ञ	... २०३२	"	... २२४२	विधुर	...	विम	... १३६१

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
विप्रकार ...	२२७९	विघात ...	२०७५	विविक्त ...	१५१२	विश्वकटु ...	१९७३
विप्रकृत ...	२१०६	वियाम ...	२२८६	" ...	२४९९	विश्वकेतु ...	५३
विप्रकृष्ट ...	२१६१	विरजस्तमस् ...	१४४१	विविध ...	२२११	विश्वकर्मन् ...	२५५२
विप्रतीसार ...	४१२	विरति ...	२३२४	विवेक ...	१४२८	विश्वमेपज ...	१७३३
विप्रयोग ...	२३०५	विरल ...	२१५६	विश्व ...	१२०९	विश्वंभर ...	४३
विप्रलब्ध ...	२१०६	विराज् ...	१४६९	" ...	१७०८	विश्वंभरा ...	५६०
विप्रलम्भ ...	४३३	विराव ...	३५७	" ...	२७६३	विश्वसृज् ...	३४
" ...	२३०५	विरिध ...	३३	विशङ्कट ...	२१४५	विश्वरता ...	१०९६
विप्रलाप ...	३४३	विरिण ...	२४४८	विशद ...	३०१	विश्वा ...	८४७
विप्रश्रिका ...	१११३	विरूपाक्ष ...	६४	विशर ...	१६९८	विश्वात्त ...	१५१४
विमुष् ...	४७९	विरोचन ...	२०४	विशल्या ...	८१४	विप् ...	१२०९
विप्लव ...	२२७७	" ...	२५५१	" ...	९२१	विप ...	४५६
विपुध ...	१३	विरोध ...	४४१	" ...	२६४६	" ...	२७८१
विभव ...	१८८७	विरोधन ...	२२९१	विशत्तन ...	१६९६	विपधर ...	३५१
विभाकर ...	२०१	विरोधोक्ति ...	३४३	विशाख ...	७९	विपमच्छद ...	६९४
विभावरी ...	२२३	विलक्ष ...	२०७६	विशाखा ...	१८८	विपय ...	५७३
विभावसु ...	१११	विलक्षण ...	२२५४	विशाय ...	२३१३	" ...	२२७१
" ...	२०१	विलम्भ ...	२३०५	विशारण ...	१६९२	" ...	२६४०
" ...	२७८७	विलाप ...	३४२	विशारद ...	२५२५	विपयिन् ...	२९२
विभीतक ...	७६४	विलास ...	४२४	विशाल ...	२१४५	विपवैद्य ...	४६०
विभूति ...	७१	विलीन ...	२२२४	विशालता ...	१३०२	विषा ...	८४७
विभूषण ...	१२७६	विलेपन ...	१३४०	विशालत्वच् ...	६९४	विपाक्त ...	१६४३
विभ्रन ...	४२४	" ...	२३०४	विशाला ...	९६१	विपाण ...	२४४६
" ...	२६१८	विलेपी ...	१८०६	विशिल्प ...	१६४०	विपाणी ...	८८७
विभ्राज् ...	१२७५	विवध ...	२५२७	विशिला ...	५९८	विपुव ...	२४२
विमनस् ...	२०४०	विवर ...	४४०	विशेषक ...	१३१९	विपुवत् ...	२४२
विमर्दन ...	२२७५	विवर्ण ...	१९६०	विश्राणन ...	१४११	विष्कम्भ ...	६२७
विमला ...	९३५	विवश ...	२११३	विश्राव ...	२३०६	विष्किर ...	१०५४
विमान ...	९५	विवस्वत् ...	२०२	विश्रुत ...	२०४३	विष्टप ...	५६८
वियत् ...	१४५	" ...	२४४९	विश्व ...	१९	विष्टर ...	२६७४
वियद्विज्ञा ...	९७	विवाद ...	३२८	विश्व ...	१९	विष्टरश्रवस् ...	३५
विग्रह ...	२२८६	विवाह ...	१४६४	" ...	२१५४	विष्ट ...	४६५

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
विष्ठा ...	१२०९	विस्तृता ...	११०५	वीरमातृ ...	११५५	वृत्ति ...	१७०९
विष्णु ...	३५	विहग ...	१०५१	वीरवृक्ष ...	७३३	" ...	२४८०
विष्णुकान्ता ...	८५६	विहङ्ग ...	१०५१	वीराशंसन ...	१६६७	वृत्र ...	२६६३
विष्णुपद ...	१४५	विहंगम ...	१०५१	वीरसू ...	११०५	वृत्रहन् ...	८४
विष्णुपदी ...	५२८	विहंगिका ...	१९८८	वीरहन् ...	१४५७	वृथा ...	२८३०
विष्णुरथ ...	५८	विहसित ...	४३१	वीरधू ...	६६७	" ...	२८५७
विष्य ...	२११५	विहस्त ...	२१११	वीर्य ...	४२०	वृद्ध ...	८९३
विष्वच् ...	२८७४	विहापित ...	१४१०	" ...	११९७	" ...	११५८
विष्वक्सेन ...	३८	विहायसू ...	१४५	" ...	२६४४	" ...	२५३५
विष्वक्सेनप्रिया ...	९५०	" ...	१०५१	वीरध्व ...	२५२७	वृद्धत्व ...	११५४
विष्वक्सेना ...	७६०	विहार ...	२२८२	वृका ...	१००२	वृद्धदारक ...	९२२
विष्वद्रथच् ...	२०९२	विह्वल ...	२११२	वृकधूप ...	१३२९	वृद्धनाभि ...	११९५
विसर ...	१०६५	वीकाश ...	२७६५	" ...	१३३१	वृद्धश्रवस् ...	८२
विसर्जन ...	१४१०	वीचि ...	४७७	वृक्ष ...	२२३१	वृद्धा ...	१०९८
विसर्पण ...	२२९५	वीणा ...	३६७	वृक्षभेदिन् ...	१९९७	वृद्धि ...	१५०६
विसंवाद ...	४३३	वीणावाद ...	१९५५	वृक्षरहा ...	८१२	" ...	२२६८
विसार ...	५०१	वीत ...	१५५३	वृक्षवाटिका ...	६५३	वृद्धिजीविका ...	१७१४
विसारिन् ...	२०८६	वीतंस ...	१९८०	वृक्षदादिका ...	१९९७	वृद्धोक्ष ...	१८२८
विसृत ...	२१९६	वीतिहोत्र ...	१०५	वृक्षादन ...	८१२	वृद्धयाजीव ...	१७१७
विसृत्वर ...	२०८६	वीथी ...	६५६	वृक्षादनी ...	८१२	वृन्त ...	६७८
विसृमर ...	२०८६	" ...	२५०९	" ...	१९९७	वृन्द ...	१०६८
विस्तर ...	२२९३	वीथ्र ...	२१३५	वृक्षाम्ल ...	१७७७	" ...	२३२८
विस्तार ...	२२९३	वीनाह ...	५२०	वृजिन ...	२१६६	वृन्दारक ...	१८
विस्तृत ...	२१९६	वीर ...	३९५	" ...	२५५२	" ...	२३६७
विस्फार ...	१६८३	" ...	३९७	वृत ...	२२०८	वृन्दिष्ठ ...	२२४९
विस्फोट ...	११८०	" ...	१६२१	वृत ...	२५५२	वृश्चिक ...	१०१५
विस्मय ...	४००	वीरण ...	९७६	वृत्ति ...	२२६६	" ...	१०१५
विस्मयान्वित ...	२०७६	वीरतर ...	९७६	वृत्त ...	२१६३	" ...	२३४८
विस्मृत ...	२१९७	वीरतरु ...	७३८	" ...	२२०८	वृष ...	२६२
विस्त्र ...	३००	वीरपत्नी ...	११०५	" ...	२४९१	" ...	८५५
विस्त्रा ...	१५१४	वीरपान ...	१६७३	वृत्तान्त ...	३२५	" ...	८८१
विस्त्रा ...	२६०५	वीरमाया ...	११०५	" ...	२४६१	" ...	७७

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
वृष	... २७७७	वेधमुख्यक	९१८	वैणविक	... १९५५	व्यग्र	... २७१५
वृषण	... १२२६	वेधस्	... ३४	वैणिक	... १९५५	व्यजन	... १३५३
वृषदंशक	... ९९९	"	... २७९२	वैतंसिक	... १९५७	व्यञ्जक	... ३९३
वृषध्वज	... ६७	वेधित	... २२२३	वैतनिक	... १९५८	व्यञ्जन	... २५६६
वृषन्	... ८४	वेपथु	... ४३७	वैतरणी	... ४६४	"	... २९४१
वृषभ	... १८२५	वेमन्	... १९८४	वैतालिक	... १६६१	व्यडम्बक	... ७५१
वृषल	... १९३०	वेला	... २७३२	वैदेहक	... १८६२	व्यत्यय	... २३१५
वृषस्यन्ती	... १०९२	वेल्ह	... ८६०	"	... १९३५	व्यत्यास	... २३१५
वृषा	... ८२३	वेल्हज	... १७७७	वैदेही	... ८४१	व्यथा	... ४६६
वृषाकपायी	२६४७	वेल्हित	... २१६७	वैद्य	... ११८७	व्यथ	... २२६६
वृषाकपि	... २५८४	"	... २१९८	वैद्यमातृ	... ८५४	व्यध्व	... ५८९
वृषी	... १४४४	वेश	... ५९६	वैधात्र	... १०१	व्यय	... २२८४
वृष्टि	... १६६	वेशन्त	... ५२३	वैधेय	... २१२०	व्यलीक	... २३५९
वृष्णि	... १८५९	वेशमन्	... ६०१	वैनतेय	... ५७	व्यवधा	... १६९
वेग	... २३७५	वेशमभू	... ६३१	वैनीतक	... १५८४	व्यवहार	... ३२८
वेगिन्	... १६१४	वेद्या	... ११११	वैमात्रेय	... ११२४	व्यवाय	... १४६६
वेणि	... १२६९	वेप	... १२७२	वैयात्र	... १५७४	व्यसन	... १३५३
वेणी	... ७८६	वेष्टित	... २२०५	वैर	... ४११	"	... २५७५
वेणु	... ९७०	वेसवार	... १७७६	वैरनिर्यातन	१६८८	व्यसनार्त	... २१११
वेणुक	... १५५९	वेहत्	... १८४५	वैरशुद्धि	... १६८८	व्यस्त	... २१६८
वेणुधम	... १९५५	वै	... २८५९	वैरिन्	... १४८८	व्याकुल	... २१११
वेतन	... २००५	"	... २८७९	वैवधिक	... १९५९	व्याकोश	... ६६३
वेतस	... ७०७	वैकक्षिक	... १३४५	वैवस्यत	... ११७	व्यात्र	... ९९०
वेतस्वत्	... ५७५	वैकुण्ठ	... ३५	वैशाख	... २४६	व्याघ्रनख	... ९०३
वेताल	... ७८५	वैजनन	... ११५१	"	... १८५४	व्याघ्रपाद्	... ७२३
वेशवती	... ५३५	वैजयन्त	... ९१	वैश्य	... १७०८	व्याघ्रपुच्छ	... ७४९
वेद	... ३१६	वैजयन्तिक	१६०९	वैश्रवण	... १३७	व्याघ्राट	... १०१८
वेदना	... २२६१	वैजयंतिका	७७९	वैश्वानर	... १०५	व्याघ्री	... ८३५
वेदि	... १३८८	वैजयन्ती	... १६६६	वैसारिण	... ५००	व्याज	... ४२०
वेदिका	... ६२४	वैज्ञानिक	... २०३३	वौपद	... २८६४	"	... ४२७
वेध	... २२६६	वैश्व	... ६८५	व्यक्त	... २४५९	व्याड	... २४१९
वेधनिका	... १९९६	"	... १४४३	व्यक्ति	... २७६	व्याडायुध	... २०६

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
व्याध	... १९७०	व्रण	... ११८१	शक्तिहेतिक	१६०६	शतपर्विका...	८५३
"	... ९००	व्रत	... १४२७	शक्र	... ८३	"	... ९६४
व्याधि	... ११७५	व्रतति	... ६६६	"	... ७८१	शतपुष्पा	... ९५२
व्याधिघात	... ६९६	"	... २४७८	शक्रधनुस्	... १६५	शतप्रास	... ८०१
व्याधित	... ११८९	व्रतिन्	... १३६७	शक्रपादप	... ७५४	शतमन्यु	... ८३
व्यान	... १२६	व्रश्चन	... १९९४	शक्रपुष्पिका	... ९२०	शतमान	... २९७३
व्यापाद	... २८४	व्रात	... १०६६	शङ्ख	... २०९७	शतमूली	... ८४९
व्याम	... १२४७	व्रात्य	... १४५९	शङ्कर	... ६०	"	... ६३५
व्याल	... ४५१	व्रीडा	... ४०८	शङ्कु	... ५०७	शतवीर्या	... ९३६
"	... २७२८	व्रीहि	... १७३७	"	... १६५३	शतवेधिन	... ९३०
व्यालग्राहिन	... ४६०	"	... १७४९	शङ्ख	... १४२	शतहृदा	... १६२
व्यावृत्त	... २२०८	व्रेहेय	... १७१९	"	... ५१२	शताङ्ग	... १५६९
व्यास	... २२९३	श.	...	"	... ९०९	शतावरी	... ८५०
व्याहार	... ३१३	शकट	... १५७२	"	... २३७१	शु	... १४८९
व्युत्थान	... २५७१	शकल	... १७६	शङ्खनखः	... ५१३	शनैश्चर	... १९६
व्युष्टि	... २४११	शकलिन	... ५०१	शङ्खिनी	... ९०१	शनैस्	... २८८२
व्यूढ	... २४२४	शकुन	... १०५२	शची	... ८९	शपथ	... ३२९
व्यूढकङ्कट	... १५९८	शकुनि	... १०५२	शचीपति	... ८५	शपन	... ३२९
व्यूति	... १९८५	शकुन्त	... १०५२	शटी	... ९५६	शफ	... १५६६
व्यूह	... १०६५	"	... २४५०	शठ	... २११७	शफरी	... ५०३
"	... १६२५	शकुन्ति	... १०५२	शणपर्णी	... ९४७	शबर	... १९६९
"	... २८१२	शकुल	... ५०५	शणपुष्पिका	... ८६२	शबरालय	... ६३३
व्यूहपाणि	... १६२६	शकुलक्षक	... ९६६	शण्ड	... २१५२	शबल	... ३१०
व्योकार	... १९४३	शकुलाक्षक	... ८२०	"	... १४८५	शबली	... १८४१
व्योमकेश	... ६८	शकुलादनी	... ८७०	शत	... १८७५	शब्द	... २९१
व्योमन्	... १४३	"	...	शतकोटि	... ९४	"	... ३१४
व्योमयान	... ९५	शकुलार्भक	... ५७१	शतह्र	... ५३३	"	... ३५५
व्योप	... १९२९	शकृत्	... १२०८	शतपत्र	... ५४६	शब्दग्रह	... १२६२
व्रज	... १०६५	शकृत्कारि	... १८३०	शतपत्रक	... १०२०	शब्दन	... २१००
"	... ३३९५	शक्ति	... १६७२	शतपत्रदी	... १०१४	शम	... २२५५
वृज्य	... १४३३	शक्तिधर	... ८०	शतपत्रन्	... ९७०	शमथ	... २२५५
"	... १६५८					शमन	... ११६

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
शमन ...	१४४०	शरण ...	२४४	शव ...	१७०४	शाव्य ...	४२२
शमनस्वसृ ...	५३०	शरद ...	२५३	शश ...	१००	शाण ...	१९९३
शमल ...	१२०८	„ ...	२५५	शशधर ...	१७४	शाणी ...	२९१२
शमित ...	२२१९	„ ...	२५२०	शशलोमन् ...	१९२०	शाण्डिल्य ...	७१२
शमी ...	७५२	शरभ ...	१००९	शशादन ...	१०१६	शात ...	२२०६
„ ...	१७५२	शरव्य ...	१६३९	शशोर्ण ...	१९२०	शातकुम्भ ...	१८९५
शमीर ...	७५२	शराभ्यास ...	१६३९	शश्वत् ...	२८२२	शात्रव ...	१४८९
शम्पा ...	१६२	शरारि ...	१०३७	„ ...	२८५१	शाद् ...	४८५
शम्पाक ...	६९५	शराह ...	२०८१	„ ...	२८७०	„ ...	२५१४
शम्ब ...	९४	शराव ...	१७७०	शष्प ...	९८३	शाद्वल ...	५७६
शम्बर ...	४७५	शरावती ...	५३५	शस्त ...	२६७	शान्त ...	२२१९
„ ...	१००७	शरासन ...	१६३४	„ ...	२२४३	शान्ति ...	२२५५
शम्बरारि ...	५१	शरीर ...	१२१३	शख ...	१६३२	शावर ...	७१४
शम्बरी ...	८२३	शरीरिन् ...	२७५	„ ...	२६९४	शाम्बरी ...	१९५१
शम्बल ...	२९६३	शर्करा ...	५७८	शखक ...	१९०२	शार ...	२६६७
शम्बाकृत ...	१७२५	„ ...	१७९३	शखमार्ज ...	१९४२	शारद ...	६९४
शम्बूक ...	५१३	„ ...	२६८६	शखाजीव ...	१६०२	„ ...	२५२४
शम्बली ...	११५२	शर्करावत् ...	५७८	शखी ...	१६५२	शारदी ...	८७०
शम्भु ...	५९	शर्करिल ...	५७८	शाक ...	९२०	शारिफल ...	२०२१
„ ...	२६०४	शर्मन् ...	२६४	„ ...	१७७५	शारिवा ...	८७२
शम्पा ...	१७३४	शर्व ...	६०	शाकट ...	१८३४	शार्कर ...	५७८
शय ...	१२३६	शर्वरी ...	२२१	शाकुनिक ...	१९५६	शाक्षिन् ...	३८
शयन ...	४३४	शर्वाणी ...	७३	शाक्तीक ...	१६०६	शार्दूल ...	९९०
„ ...	१३४९	शल ...	१००१	शाक्यमुनि ...	२८	शार्वर ...	२७१२
शयनीय ...	१३४८	शलभ ...	१०४४	शाक्यसिंह ...	२९	शल ...	५०५
शयालु ...	२०९०	शलल ...	१००१	शाखा ...	६७०	शाला ...	६०४
शयित ...	२०९०	शलली ...	१७०१	शाखानगर ...	५९६	„ ...	६७०
शयु ...	४४७	शलाटु ...	६७९	शाखामृग ...	९९३	„ ...	२९७४
शय्या ...	१३४८	शलक ...	२३६०	शाखिन् ...	६५८	शालावृक ...	२३५८
शर ...	९७२	शल्य ...	७५४	शाहिक ...	१९४५	शालि ...	१७५५
„ ...	१६४१	„ ...	१००१	शाटुक ...	३६०	शालीन ...	२०७६
शरजन्मन् ...	४७	„ ...	१६५३	शाटी ...	२९७१	शालक ...	५४२

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
शालर ...	५१४	शिशु ...	१७७५	शिल्पिशाला ...	६०७	शीतशिव ...	८५८
शालेय ...	८५८	शिशुज ...	१९२६	शिव ...	५९	" ...	८९३
" ...	१७१९	शिक्षाण ...	२४०३	" ...	२६५	" ...	१७९०
शाल्मलि ...	७४१	शिक्षित ...	३५८	शिवक ...	१८५२	शीधु ...	२०१२
शावक ...	१०६३	शिक्षिनी ...	१६३७	शिवमल्ली ...	८११	" ...	२९६२
शाश्वत ...	२१६९	शितशूक्त ...	१७३७	शिवा ...	७३	शीर्ष ...	१२६३
शाष्कुलिक ...	२३२९	शिति ...	२५००	" ...	७५२	शीर्षक ...	१५९४
शासन ...	१५१८	शितिकण्ट ...	६३	" ...	७६७	शीर्षच्छेद्य ...	२११४
शान्त ...	२८	शितिसारक ...	७२५	" ...	९०२	शीर्षण्य ...	१२६९
शास्त्र ...	२६९४	शिविविष्ट ...	२४०३	" ...	९९७	" ...	१५९५
शास्त्रविद् ...	२०३७	शिका ...	६७०	" ...	२७६०	शील ...	४१४
शिक्य ...	१९८९	शिकाकन्द ...	५५२	शिशिर ...	१८२	" ...	२७३७
शिक्रियत ...	२२०३	शिविका ...	१५७३	" ...	२५०	शुक ...	९१३
शिक्षा ...	३१८	शिविर ...	१५३३	शिशु ...	१०६३	" ...	१०३०
शिक्षित ...	२०३२	शिव्वा ...	१७५२	शिशुक ...	५०२	शुकनास ...	७६२
शिक्षण्ड ...	१०५०	शिरस ...	१२६३	शिशुत्व ...	११५३	शुक्त ...	२५००
शिक्षण्डक ...	१२६६	शिरस्त्र ...	१५९५	शिशुमार ...	५०७	शुक्ति ...	५१२
शिक्षर ...	६४१	शिरस्य ...	१२६९	शिश्र ...	१२२५	" ...	९०९
" ...	६७२	शिरा ...	१२०३	शिशिदान ...	२११६	शुक ...	१११
शिक्षरिन् ...	६३४	शिरीष ...	७७४	शिष्टी ...	१५१९	" ...	१९४
" ...	२५४७	शिरोधि ...	१२४९	शिष्य ...	१३७४	" ...	२४६
शिक्षा ...	११३	शिरोरत्न ...	१२७८	शीकर ...	१६७	" ...	११९७
" ...	१०५०	शिरोरुह ...	१२६४	शीघ्र ...	१२८	शुकशिष्य ...	२४
" ...	१२६८	शिला ...	६१९	शीत ...	१८२	शुक्ल ...	२३९
" ...	२३७२	" ...	६४०	" ...	१८३	" ...	३०१
शिक्षावत् ...	१०९	शिलाजनु ...	१९१४	" ...	७०८	शुक्ल ...	४११
शिक्षावल ...	१०४८	शिली ...	५१५	" ...	७१७	शुचि ...	११२
शिक्षिग्रीव ...	१९०८	शिलीमुख ...	२३७०	" ...	२९३९	" ...	२४६
शिक्षिन् ...	१०४८	शिलोच्चय ...	६३५	शीतक ...	१९६५	" ...	३०१
" ...	२५४७	शिलोच्चय ...	६३५	शीतमीरु ...	७८८	" ...	३९६
शिक्षिता ...	७१०	शिल्पिन् ...	१९३८	" ...	१८३	शुद्धी ...	१७८२

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
शुण्डापान ...	२०१०	शून्य ...	२१३७	शेवाल ...	५४३	शौण्ड ...	२०७१
शुतुद्रि ...	५३३	शूर ...	१६२१	शेष ...	४४६	शौण्डिक ...	१९४९
शुद्धान्त ...	६१६	शूर्प ...	१७५८	शैक्ष ...	१३७४	शौण्डी ...	८४२
” ...	२४६६	शूल ...	२७२९	शैखरिक ...	८२५	शौद्धोदनि ...	२९
शुनक ...	१९७२	शूलाकृत ...	१७९६	शैल ...	६३५	शौरि ...	४१
शुनी ...	१९७३	शूलिन् ...	५९	शैलालिन् ...	१९५२	शौर्य ...	१६७१
शुभ ...	२६५	शूल्य ...	१७९६	शैलप ...	७१२	शौल्विक ...	१९४५
” ...	१८५८	शूगाल ...	९९८	” ...	१९५२	शौकुल ...	२०६३
” ...	२९४०	शूहल ...	१२९१	शैलेय ...	८९४	श्रयोत ...	२२७०
शुभंयु ...	२१२४	” ...	१५५९	शैवल ...	५४३	श्मशान ...	१७०४
शुभान्वित ...	२१२४	शूहलक ...	१८५७	शैवलिनी ...	५२५	श्मशु ...	१२७१
शुभ्र ...	३०१	शूहला ...	१५४९	शैशव ...	११५३	श्याम ...	३०४
” ...	२७२०	शूङ्ग ...	६४१	शोक ...	४११	” ...	२६२१
शुभ्रदन्ती ...	१५४	” ...	९३०	शोचिष्केश ...	१०७	श्यामल ...	३०४
शुभ्रांशु ...	१७२	” ...	२३८६	शोचिस् ...	२१३	श्यामा ...	७५८
शुल्क ...	१५२२	शूङ्गवेर ...	१७८१	शोण ...	३०६	” ...	८६५
शुल्ब ...	१९०१	शूङ्गाटक ...	५९०	” ...	५३४	” ...	८७२
” ...	१९८२	शूङ्गार ...	३९५	शोणक ...	७६३	” ...	२६२१
” ...	२९४०	” ...	३९६	शोणरत्न ...	१८९१	श्यामाक ...	९७९
शुश्रूषा ...	१४२२	शूङ्गिणी ...	१८३९	शोणित ...	१२०१	श्याल ...	११३७
शुषि ...	४४१	शूङ्गी ...	५१६	शोध ...	११७८	श्याव ...	३०८
शुषिर ...	४४०	” ...	८४८	शोधनी ...	९४६	श्येत ...	३०१
” ...	४४२	” ...	८८१	शोधनी ...	६२९	श्येन ...	१०१७
शुष्कमांस ...	१२००	शूङ्गीकानक ...	१८९८	शोधित ...	१९९८	श्येनपाता ...	२९०७
शुष्म ...	१६७१	शृत ...	२२१५	” ...	२१३६	श्रद्धा ...	२५३९
शुष्मन् ...	१०७	शेखर ...	१३४६	शोफ ...	११७८	श्रद्धालु ...	१११६
शूक ...	१७५२	शेफस् ...	१२२५	शोभन ...	२१२८	” ...	२०७९
शूकपीट ...	१०१५	शेफालिका ...	७८९	शोभा ...	१७९	श्रयण ...	२२७३
शूकशिम्बि ...	८२२	” ...	२९०९	शोभाञ्जन ...	७१०	श्रवण ...	१२६२
शूद्र ...	१९३०	शेमुषी ...	२७८	शोष ...	११७६	श्रवस् ...	१२६२
शूद्रा ...	१०९९	शेख ...	७१७	शौक ...	१०७३	श्रविष्ठा ...	१८८
शूद्रा ...	१०९९	शेवाधि ...	१४२	शौकिक्य ...	४५८	श्राणा ...	१८०६

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
आद्ध	... १४१४	श्रेयस्	... २८९	श्वशू	... ११३५	संयम	... २२८६
आद्धदेव	... ११७	"	... २१४१	श्वशूश्वशुर	... ११४८	संयाम	... २२८६
आय	... २२७३	श्रेयसी	... ७६७	श्वस्	... २८९२	संयुग	... १६७७
आवण	... २४७	"	... ८१७	श्वसन	... १२२	संयोजित	... २२०८
आवणिक	... २४७	"	... ८४३	"	... ७५३	संराव	... ३५७
श्री...	... ५४	श्रेष्ठ	... २१४१	श्वविद्	... १००१	संलाप	... ३४३
"	... १६३१	श्रोण	... ११७०	श्वित्र	... ११८२	संवत्सर	... २५५
श्रीकण्ठ	... ६३	श्रोणि	... १२२१	श्वेत	... ३०१	संवत्	... २८८१
श्रीघन	... २८	श्रोणिफलक	१२२०	"	... १८९९	संवनन	... २२५७
श्रीद	... १३८	श्रोत्र	... १२६२	"	... २४९३	संवर्त	... २५९
श्रीपति	... ४१	श्रोत्रिय	... १३६५	श्वेतगरुत्	... १०३४	संवर्तिका	... ५५३
श्रीपर्ण	... ७८०	श्रौषद्	... २८६४	श्वेतमरिच	... १९२६	संवसथ	... ६३१
"	... २४४०	श्रुक्षण	... २१४७	श्वेतरक्त	... ३०७	संवाहन	... २२९४
श्रीपार्णिका	... ७२९	श्लेष	... २२७१	श्वेतसुरसा	... ७९०	संविद	... २७९
श्रीपर्णी	... ७२०	श्लेष्मण	... ११९४	ष.		"	... २८६
श्रीफल	... ७१२	श्लेष्मन्	... ११९८	षदकर्मन्	... १३६१	"	... २५१९
श्रीफली	... ८३८	श्लेष्मल	... ११९४	पदपद	... १०४६	संवीक्षण	... २३०९
श्रीमत्	... ७२८	श्लेष्मातक	... ७१७	पदभिज्ञ	... २७	संवीत	... २२०५
"	... २०५३	श्लोक	... २३३९	पदानन	... ७७	संवेग	... ४२९
श्रील	... २०५३	श्वःश्रेयस	... २६५	पद्मग्रन्थ	... ७४५	संवेद	... २२६१
श्रीवत्सलाञ्छन	४३	श्वदंष्ट्रा	... ८४५	पद्मग्रन्था	... ८५३	संवेश	... ४३४
श्रीवास	... १३३१	श्वन्	... १९७३	पद्मग्रन्थिका	... ९५६	संव्यान	... १३०९
श्रीवेष्ट	... १३३१	श्वनिश	... २९७५	पद्मज	... ३६३	संशक्त	... १६६३
श्रीसंज्ञ	... १३२४	श्वपच	... १९६८	पण्ड	... ५५१	संशय	... २८२
श्रीहस्तिनी...	७८७	श्वत्र	... ४४१	"	... १८३१	संशयापन्नमानस	२०३४
श्रुत	... २४८८	"	... २९३८	पष्टिक्य	... १७२०	संश्रव	... २८६
श्रुति	... ३१६	श्वयधु	... ११७८	पाणमातुर	... ८०	संश्रुत	... २२४२
"	... १२६२	श्ववृत्ति	... १७११	स.		संश्लेष	... २३१०
"	... २४८१	श्वशुर	... ११३५	संयत्	... १६७९	संस्क	... २१६०
श्रेणी	... ६५६	"	... ११४८	संयत्	... १६७९	संसद्	... १३८२
श्रेयस्	... २६२	श्वशुभ	... २६१७	संयत्	... १६७९	संस्तरण	... ५९३

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
संसिद्धि	... ४३६	संकार्पण	... ४८	सचिव	... १७४८	सत्र	... २६९७
संस्कृत	... २४९६	संकलित	... २२१०	सज्ज	... १५९८	सत्रा	... २८५६
संस्तर	... २६५८	संकल्प	... २८०	सज्जन	... १३५८	सत्रिन्	... १४९७
संस्तव	... २२९५	संक्षुका	... २११०	„	... १५३३	सत्वर	... १२९
संस्ताव	... २३१८	संकाश	... २००४	सज्जना	... १५५१	सदन	... ६०२
संस्त्याय	... २६३८	संकीर्ण	... १९३०	संचय	... १०६६	सदस्	... १३८३
संस्था	... १५१९	„	... २१९५	संचारिका	... ११०७	सदस्य	... १३८४
संस्थान	... २५५३	„	... २४४८	संजवन	... ६०४	सदा	... २८९३
संस्थित	... १७०१	संकुल	... ३४९	संज्वर	... ११४	सदागति	... १२२
संस्पर्शा	... ९५६	„	... २१९५	संज्ञपन	... १६९४	सदातन	... २१६९
संस्फोट	... १६७७	संकोच	... १३२२	संज्ञा	... २४०१	सदानीरा	... ५३२
संहत	... २१७५	संक्रन्दन	... ८७	संज्ञा	... २४०१	सदृक्ष	... २००२
संहतजानुक	११६८	संक्रम	... २३००	संजु	... ११६८	सदृश	... २००२
संहतल	... १२४३	संक्षेपण	... २२९१	सटा	... १२६८	सदृश	... २००२
संहति	... १०६८	संख्य	... १६७५	संडीन	... १०६१	सदेश	... २१५८
संहनन	... १२१४	संख्या	... २८१	सणसूत्र	... ४९८	सद्यन्	... ६०१
संहृति	... ३२७	संख्यात	... २१५३	सत्	... १३६२	सद्यस्	... २८६७
सकटाह	... २९३७	संख्यावत्	... १३६३	„	... २५०१	सध्यच्	... २०९३
सकल	... २१५५	सङ्ग	... २३०८	सतत	... १३०	सनत्कुमार	... १०१
सकृत्	... २८२०	संगत	... ३४७	सती	... १०८६	सना	... २८८३
सकृत्पज	... १०१७	संगम	... २३०८	सतीनक	... १७३८	सनातन	... २१६९
सकुफला	... ७५२	„	... २९६३	सतीर्थ	... १३७६	सनाभि	... ११४०
सक्थि	... १२१९	संगर	... २६६८	सत्तम	... २१४७	सनि	... १४१७
सखि	... १४९१	संकीर्ण	... २२४२	सत्त्व	... २७३	सनीड	... २१५७
सखी	... १०९७	संगुड	... २२१०	„	... २७६१	संतत	... १३०
सख्य	... १४९२	संग्रह	... ३२३	सत्पथ	... ५८८	संतति	... १३५४
सगर्भ्य	... ११४१	संग्राम	... १६७८	सत्य	... ३५४	संतत	... २२२९
सगोत्र	... ११४२	संग्राह	... १६४८	„	... २६४३	संतमस	... ४४५
सग्धि	... १८१६	„	... २२७७	सत्यकार	... १८७१	संतान	... १००
संकट	... २१९४	संघ	... १०६९	सत्यवचस्	... १४३८	„	... १३५५
संकर	... २१९४	संघात	... ४६३	सत्याकृति	... १८७१	संताप	... ११४
„	... १०६६	„	... १०६६	सत्यानृत	... १७१३	संतापित	... २२२९
„	... १०६६	„	... १०६६	सत्यापन	... १८७१	सदान	... १८५३

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
संदानित ...	२२१४	सप्ततन्तु ...	१३७९	समन्तभद्र ...	२६	समाहित ...	२२४२
संदाय ...	१६७९	सप्तपर्ण ...	६९४	समम् ...	२८६६	समाहृति ...	३२३
संदित ...	२१९६	सप्तला ...	७९३	समय ...	२१६	समाहृत्य ...	२०२१
” ...	२२१४	” ...	९३४	” ...	२६३३	समित् ...	६७४
संदेशवाच ...	३४५	सप्ताचिंस ...	१११	समया ...	२८४०	समिति ...	१३८२
संदेशहर ...	१५००	सप्ताश्व ...	२०२	” ...	२८६२	” ...	१६७९
संदेह ...	२८३	सति ...	१५५५	समर ...	१६७६	” ...	२४७५
संदोह ...	१०६५	सत्रह्यचारिन् ...	१३७५	समर्थ ...	२५०८	समिध् ...	१६७९
संद्राव ...	१६८९	समर्तृका ...	१०९७	समर्थन ...	१५१७	समीक ...	१६७५
संधा ...	२५३९	सभा ...	६०४	समर्थक ...	२०३८	समीप ...	२१५७
संधान ...	२०१३	” ...	१३८२	समर्थाद ...	२१५८	समीर ...	१२४
संधि ...	१५०४	” ...	२६०९	समवर्तिन् ...	११५	समीरण ...	१२४
” ...	२२७१	” ...	२९४७	समवाय ...	१०६७	” ...	८०६
संधिनी ...	१८४४	सभाजन ...	२२६३	समष्टिला ...	९६२	समुच्चय ...	२२८१
संध्या ...	२२०	सभासद् ...	१३८५	समसन ...	२२९१	समुच्छ्रय ...	२६३९
सन्नकद्रु ...	७१८	सभास्तार ...	१३८५	समस्त ...	२१५४	समुञ्जित ...	२२३८
संनद्ध ...	१५९८	सभिक ...	२०१७	समस्या ...	३२४	समुत्पिञ्ज ...	१६६५
संनय ...	२६३७	सभ्य ...	१३५८	समा ...	२५५	समुदक्त ...	२२०४
संनिकर्षण ...	२२९६	” ...	१३८५	समांसमीना ...	१८५१	समुदय ...	१०६७
संनिकृष्ट ...	२१५७	सम ...	२००२	समाकर्षिन् ...	२९८	समुदाय ...	१०६७
संनिधि ...	२२९६	” ...	२१५३	समाघात ...	१६७८	” ...	१६७९
संनिवेश ...	६३०	समग्र ...	२१५४	समाज ...	१०७१	समुद्र ...	२९२९
सपल ...	१४८८	समङ्गा ...	८२९	समाधि ...	२८७	समुद्रक ...	१३५१
सपदि ...	२८५२	” ...	९३१	” ...	२५२०	समुद्रत ...	२०७०
” ...	२८६७	समज ...	१०७१	समान ...	१२६	समुद्ररण ...	२४४५
सपर्या ...	१३८०	समज्ञा ...	३३३	” ...	२००३	समुद्र ...	४६८
” ...	१४३१	समन्या ...	३३३	” ...	२५२९	समुद्रान्ता ...	८३२
सपिण्ड ...	११४०	” ...	१३८२	समानोदय ...	११४१	” ...	८८०
सपीति ...	१८०६	समञ्जस ...	१५१५	समालम्भ ...	२३०४	” ...	९१५
सप्तकी ...	१२९०	समधिक ...	२१७५	समावृत्त ...	१३७३	समुन्दन ...	२३०७
		समंततस ...	२८७४	समासाद्य ...	२२०९	समुन्न ...	२२३५
		समन्तदुग्धा ...	८५९	समाहार ...	२२८	समुन्नद ...	२५४१

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
समुपजोषम्	२८६८	सरल	७६८	सर्वधुरावह	१८३८	सहज	११४१
समूह	१००६	,,	२०४१	सर्वधुरीण	१८३८	सहधर्मिणी	१०८४
समूह	१०६५	सरलद्रव	१३३१	सर्वमङ्गला	७३	सहन	२०८७
समूह	१३९३	सरला	८६४	सर्वरस	१३२८	सहभोजन	१८१६
समृद्ध	२०४७	सरस्	५२२	सर्वला	१६५३	सहस्	२४३
समृद्धि	२२६९	सरसी	५२२	सर्वलिङ्गिन्	१४४२	,,	१६७१
संपत्ति	१६३१	सरसीरुह	५४७	सर्ववेदस्	१३७१	,,	२८००
संपद्	१६३०	सरस्वत्	४६९	सर्वसनहन	१६५५	सहसा	२८६३
संपराय	२३३६	,,	२४४९	सर्वानुभूति	८६४	सहस्य	२४४
संपरायिक	१६७५	सरस्वती	३१२	सर्वान्नभोजिन्	२०६८	सहस्र	१८७५
संपुटक	१३५१	,,	५३४	सर्वान्नीन	२०६८	सहस्रदंष्ट्र	५०२
संप्रति	२८९४	सरित्	५२५	सर्वाभिसार	१६५५	सहस्रपत्र	५४६
संप्रदाय	२२६४	सरित्पति	४६८	सर्वार्थसिद्ध	२९	सहस्रवीर्या	९६५
संप्रधारणा	१५१७	सरीसृप	४५१	सर्वौघ	१६५५	सहस्रवेधि	१७८६
संप्रहार	१६७७	सर्ग	२३७८	सर्वप	१७४१	सहस्रवेधिन्	९३०
संफुल्ल	६६३	सर्ज	७३७	सलिल	४७२	सहस्रांशु	२०६
संवाध	२१९४	सर्जक	७३६	सल्लुकी	८९६	सहस्राक्ष	८८
संभेद	५३६	सर्जरस	१३२८	सव	१३७९	सहस्रिन्	१५९१
संभ्रम	४२९	सर्जिकाक्षार	१९२४	सवन	१४४६	सहा	७९५
,,	२३०२	सर्प	४५०	सवयस्	१४९१	,,	८७५
संभद	२६३	सर्पराज	७४६	सवितृ	२०६	सहाय	१६१०
संमार्जनी	६२९	सर्पिस्	१८१०	सविध	२१५८	सहायता	२३३०
संमूर्छन	२२६२	सर्व	२१५३	सवेश	२१५८	सहिष्णु	२०८७
संमृष्ट	१७९८	सर्वसहा	५६२	सव्य	२१९३	सांयात्रिक	४९०
सम्यक्	३५४	सर्वज्ञ	२५	संव्यान	१३०९	सांयुगीन	१६२२
सम्राज्	१४७४	,,	६५	सव्येष्ट	१५८७	सांवत्सर	१४९५
सरक	२०१५	सर्वतस्	२८७४	सरय	६७८	सांशयिक	२०३४
सरधा	१०४०	सर्वतोभद्र	६१३	सस्यसंवर	७३७	साकम्	२८५६
सरट	१०१२	,,	७७२	सह	२८००	साक्षात्	२८२२
सरणा	९५३	सर्वतोभद्रा	७१९	,,	२८५६	सागर	४६९
सरणि	५८७	सर्वतोमुख	४७४	सहकाम	७७५	साहि	२८६१
सरमा	१९७३	सर्वदा	२८९३	सहचरी	७९९	सात	२६४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
सातला ...	२३५	सामान्य ...	२१८८	साहस्र ...	२१३५	सिप्रका ...	२९१०
साति ...	२३२६	सामि ...	२८३४	सिंह ...	९८९	सिनीवाली ...	२३२
” ...	२४६९	सामिधेनी ...	१३९६	सिंहनाद ...	१६८१	सिन्दुक ...	७८४
” ...	२९१३	साम्रतम् ...	२८७०	सिंहपुच्छी ...	८३४	सिन्दुवार ...	७८५
सातिसार ...	११९२	” ...	२८९४	सिंहसंहनन ...	२०४९	सिन्दूर ...	१९१६
सात्विक ...	३९४	साय ...	२२०	सिंहाण ...	१९०३	” ...	२९५७
सादिन् ...	१५८८	सायक ...	२३३९	सिंहासन ...	१५३०	सिन्धु ...	४६९
” ...	२५४८	सायम् ...	२८८७	सिंहास्य ...	८५५	” ...	२५३६
साधन ...	२५७३	सार ...	२६७७	सिंही ...	८५४	सिन्धुज ...	१७९०
साधारण ...	२००३	सारङ्ग ...	१०२१	” ...	८७६	सिन्धुसगम ...	५३६
” ...	२१८८	” ...	२३८१	सिकता ...	२४८१	सिन्ह ...	१३३०
साधित ...	२१०४	सारथि ...	१५८६	सिकतामय ...	४८४	सीता ...	१७३५
साधिष्ठ ...	२२४९	सारमेय ...	१९७१	सिकतावत् ...	५७९	सील्य ...	१७२३
साधीयस् ...	२८०६	सारव ...	५३८	सिक्थक ...	१९२१	सीधु ...	२०१२
साधु ...	१३५८	सारस ...	५४७	सित ...	३०२	सीमन् ...	६३२
” ...	२१२८	” ...	१०३१	” ...	२२१४	सीमन्त ...	२९३२
” ...	२५३७	सारसन ...	१२९१	” ...	२२२१	सीमन्तिनी ...	१०७७
साध्य ...	२०	” ...	१५९४	” ...	२४९५	सीमा ...	६३२
साध्वस ...	४०३	सारिका ...	२९१०	सितच्छत्रा ...	९५२	सीर ...	१७३४
साध्वी ...	१०८६	सार्ध ...	१०६९	सिता ...	७९०	सीरपाणि ...	४८
सातु ...	६४२	सार्धवाह ...	१८६२	” ...	१७९३	सीवन ...	२२६०
सान्त्व ...	३४७	सार्द्र ...	२२३५	सिताभ्र ...	१३३४	सीसक ...	१९१७
” ...	१५०९	सार्धम् ...	२८५६	सिताम्भोज ...	५४९	सीहण्ड ...	८५९
सांकेतिक ...	१५२६	सार्वभौम ...	१५२	सिद्ध ...	२२	शु ...	२८५३
सान्द्र ...	२१५६	” ...	१४७२	” ...	२२२५	सुकन्दक ...	९४३
सान्नाय्य ...	१४०६	साल ...	५९९	सिद्धान्त ...	२८६	सुकरा ...	१८४७
सांपरायिक ...	१६७५	” ...	६५९	सिद्धार्थ ...	१७४२	सुकल ...	२०४१
साप्तदीन ...	१४९२	” ...	७३७	सिद्धि ...	८७३	सुकुमार ...	२१८०
सामन ...	३१७	सालपर्णी ...	८७९	सिध्म ...	११७९	सुकृत ...	२६२
” ...	१५०९	साल्ना ...	१८३२	सिध्मल ...	११९६	सुकृतिन् ...	२०३०
सांख्यिक ...	१३८५	साहस्र ...	१५९१	सिध्मल ...	२९१४	सुख ...	२६४
सामान्य ...	२७६			सिध्य ...	१८८	” ...	२९४०

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
सुखवर्चक ...	१९२४	सुप्रलाप ...	३४४	सुवर्ण ...	१८९४	सूत ...	२४५८
सुखसंदोहा ...	१८४९	सुभगासुत ...	११२१	सुवर्णक ...	६९६	सूतिकागृह ...	६०९
सुगत ...	२५	सुमिक्षा ...	८९७	सुवह्नि ...	८३९	सूतिमास ...	११५१
सुगन्धा ...	८७७	सुम ...	६८२	सुवहा ...	७८९	सूस्थान ...	१९६६
सुगन्धि ...	२९९	सुमन ...	१४	” ...	८७८	सूत्र ...	१९८४
” ...	८९०	सुमनस् ...	७८२	” ...	८८६	सूत्रवेष्टन ...	२२९८
सुचरित्रा ...	१०८६	” ...	७९३	” ...	८९५	सूद ...	१७६२
सुचेलक ...	१३०५	” ...	१७४२	” ...	८२८	” ...	२५१६
सुत ...	११२८	मसुनोरजस् ...	६८३	सुत्रता ...	१८४९	सूना ...	२५६०
” ...	२४५५	सुमेरु ...	९८	सुपम ...	२१२८	सुनु ...	११२८
सुतश्रेणी ...	८२४	सुर ...	१३	सुपमा ...	१७९	सूनुत ...	३४८
सुशानन् ...	८४	सुरङ्गा ...	२९११	सुपवी ...	९५८	सूपकार ...	१७६१
सुत्या ...	१४४६	सुरज्येष्ठ ...	३१	” ...	१७८०	सूर ...	२००
सुत्वन ...	१३७३	सुरदीर्घिका ...	९७	सुपिर ...	३७०	सूरण ...	९६२
सुदर्शन ...	५५	सुरद्विष् ...	२४	सुपिरा ...	९०७	सूरत ...	२०५४
सुदाय ...	१५२४	सुरनिष्ठा ...	५२८	सुपीम ...	१८२	सूरसूत ...	२०८
सुदूर ...	२१६२	सुरपति ...	८५	सुपेण ...	७८३	सूरि ...	१३६४
सुधर्मेन् ...	९६	सुरभि ...	२५१	सुपेणिका ...	८६५	सूर्मा ...	१९९९
सुधा ...	९६	” ...	२९८	सुष्टु ...	२८५३	सूर्य ...	२००
” ...	२५३८	” ...	२६०८	” ...	२८८६	सूर्यतनया ...	५३०
सुधांशु ...	१७२	सुरभी ...	८९५	सुसंस्कृत ...	१७९७	सूर्येन्दुसंगम ...	२३१
सुधी ...	१३६२	सुरपि ...	९५	सुहृद ...	१४९१	सृक्किणी ...	१२५६
सुनासीर ...	८२	सुरलोक ...	१२	” ...	१५०२	सृग् ...	१६५०
सुनिपण्णक ...	९४६	सुरवर्त्मन् ...	१४४	सुहृदय ...	२०३१	सृणि ...	१५५०
सुन्दर ...	२१२९	सुरसा ...	८७७	सूकर ...	९९१	सृणिका ...	१२०७
सुन्दरी ...	१०८१	सुरा ...	२००७	सूक्ष्म ...	२१४७	सृति ...	५८६
सुपथिन् ...	५८८	” ...	२९७४	” ...	२६३३	सृपाटी ...	२९७१
सुपर्ण ...	५८	सुराचार्य ...	१९२	सूचक ...	२११८	सृमर ...	१००९
सुपर्वन् ...	१४	सुरालय ...	९८	सूचि ...	२९११	सृष्ट ...	२४१३
सुपार्श्वक ...	७३४	सुराष्ट्रज ...	९१०	सूत ...	१५८६	सेकपात्र ...	४९३
सुप्रतीक ...	१५२	सुवचन ...	३४४	” ...	१९०५	सेचन ...	४९३
सुप्रयोगविशिख ...	१६०३	सुवर्ण ...	१८७९	” ...	१९३५	सेतु ...	५८४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
सेतु ...	६९८	सोमपीथिन् ...	१३७०	स्कन्धशाखा ...	६७०	खल ...	२०७७
सेना ...	१६२३	सोमराजी ...	८३९	स्खलन ...	४३३	खी ...	१०७७
... ..	२९७४	सोमवल्क ...	७४९	स्खलित ...	१६८४	खीर्धर्मिणी ...	१११४
सेनाङ्ग ...	१५३४	... ..	२३५२	स्तन ...	१२२७	खोपुंस ...	१०६४
सेनानी ...	७८	सोमवह्वरी ...	९२३	स्तनंधयी ...	११५६	स्थण्डिल ...	१३८८
... ..	१५९२	सोमवह्विका ...	८३९	स्तनपा ...	११५६	... ..	१४४१
सेनामुख ...	१६२९	सोमवह्वी ...	८१४	स्तनयितु ...	१५७	स्थण्डिलशायिन् ...	१४४०
सेनारक्ष ...	१५८९	सोमोद्भवा ...	५३१	स्तनित ...	१६१	स्थपति ...	१३७०
सेवक ...	१४८५	सौगन्धिक ...	५३९	स्तवक ...	६८१	... ..	२४५६
सेवन ...	२२६०	... ..	९८१	स्तवधरोमन् ...	९९२	स्थल ...	५६६
सेव्य ...	९७७	... ..	१९११	स्तम्ब ...	६६६	स्थली ...	५६६
सैहिकेय ...	१९७	सौचिक ...	१८४१	... ..	१७४९	... ..	१७६९
सैकत ...	४८४	सौदामनी ...	१६३	स्तम्बकारि ...	१७४९	स्थविर ...	११५८
सैतवाहिनी ...	५३२	सोध ...	६१२	स्तम्बघन ...	२३२०	स्थविष्ठ ...	२२४७
सैनिक ...	१५८९	सौभागिनेय ...	११२२	स्तम्बज्ञ ...	२३२०	स्थाणु ...	६८
... ..	१५९०	सौम्य ...	१९६	स्तम्बेरम ...	१५३७	... ..	६६५
सैन्धव ...	१५५५	सौरमेय ...	१८२६	स्तम्भ ...	२६०४	... ..	२४३२
... ..	१७९०	सौरमेयी ...	१८३९	स्तव ...	३३३	स्थाण्डिल ...	१४४१
सैन्य ...	१५९०	सौराष्ट्रिक ...	४५८	स्तिमित ...	२२३५	स्थान ...	१५०६
... ..	१६०४	सौरि ...	१९६	स्तुत ...	२२४४	स्थानीय ...	५९५
सैन्यपृष्ठ ...	१६२६	सौवर्चल ...	१७९२	स्तुति ...	३३३	स्थाने ...	२८७०
सैरन्ध्री ...	११०९	... ..	१९२५	स्तुतिपाठक ...	१६६२	स्थापत्य ...	१४८४
सैरिक ...	१८३५	सौविद ...	१४८४	स्तूप ...	२९३३	स्थापनी ...	८१७
सैरिम ...	९९६	सौविदह्व ...	१४८४	स्तेन ...	१९७७	स्थामन् ...	१६७१
सैरेयक ...	७९८	सौवीर ...	७२२	स्तेम ...	२३०७	स्थायुक ...	९१४
सोढ ...	२२१८	... ..	१८८४	स्तेय ...	१९७९	... ..	१४८१
सोदर्य ...	११४१	... ..	१९०७	स्तैन्य ...	१९७९	स्थाल ...	२९५८
सोन्माद ...	२०७०	सौहिल्य ...	१८१९	स्तोक ...	२१४७	स्थाली ...	१७६९
सोपप्लव ...	२३३	स्कन्द ...	७८	स्तोकक ...	१०२१	स्थावर ...	२१७१
सोपान ...	६२८	... ..	२३३०	स्तोत्र ...	३३३	स्थाविर ...	११५४
सोम ...	१७३	स्कन्ध ...	६६९	स्तोम ...	१०६६	स्थासक ...	१३२७
सोमप ...	१३७०	... ..	६६९	... ..	१०६६	स्थाय ...	२१७०

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
स्थिति	... १५१९	स्पर्श	... २२७८	स्यन्दन	... ७०१	स्वधा	... २८६४
”	... २२९२	स्पर्शन	... १२२	”	... १५६९	स्वधिति	... १६५१
स्थिरतर	... २१७०	”	... १४११	स्यन्दनारोह	१५८८	स्वन	... ३५५
स्थिरा	... ५६०	स्पश	... १४९३	स्यन्दिनी	... १२०७	स्वनित	... ३२१३
”	... ८७९	”	... २७६३	स्यत्र	... २२०९	स्वम	... ३६४
स्थिरायु	... ७४१	स्पष्ट	... २१८७	स्यूत	... १७५९	स्वमज्	... २०९०
स्थूणा	... १९९९	स्पृका	... ९१४	स्यूति	... २२२६	स्वभाव	... ४३७
”	... २४३६	स्पृशी	... ८३५	”	... २२६०	स्वभू	... ३६
स्थूल	... २१४६	स्पृष्टि	... २२६८	स्योनाक	... ७६२	स्वयंवरा	... १०८७
”	... २७४४	स्पृहा	... ४१६	संसिन्	... ७०५	स्वयम्	... २८८१
स्थूललक्ष्य	... २०३६	स्पष्ट	... २२७८	स्रज्	... १३४३	स्वयंभू	... ३२
स्थूलशाटक	१३०५	स्फटा	... ४५५	स्रव	... २३६८	स्वर	... २८४४
स्थूलोच्चय	... २६३२	स्फाति	... २२६८	स्रवद्गर्भा	... १८४४	स्वर्	... ३१९
स्थेयस्	... २१७०	स्फार	... २१५१	स्रवन्ती	... ५२७	स्वर्	... ९४
स्थौणेय	... ९१३	स्फिक्	... १२२४	स्रष्टृ	... ३४	”	... २६७०
स्थौरिन्	... १५५९	स्फुट	... ६६३	स्रस्त	... २२३२	स्वरूप	... ४३७
स्रव	... २२६८	”	... २१८७	स्राक्	... २८५२	”	... २५९७
स्रातक	... १४३८	स्फुटन	... २२६०	स्रुत	... २२०९	स्रग	... ११
स्रान	... १३१६	स्फुरणा	... २२६९	स्रुव	... १४०२	”	... २९१७
स्रायु	... १२०६	स्फुलिङ्ग	... ११४	स्रुवा	... ८१५	स्वर्जिकाक्षार	२९३४
स्रिग्ध	... १४९१	स्फूर्जक	... ७२५	स्रुवावृक्ष	... ७२३	स्वर्ण	... १८९४
”	... १७९९	स्फूर्जथु	... १६४	स्रुवोत्त	... ४८८	स्वर्णकार	... १९४४
”	... २०५३	स्फोष्ठ	... २२४९	”	... २८०२	स्वर्णक्षीरी	... ९२४
स्रु	... ६४२	स्र	... २८५९	स्रोतस्वती	... ५२७	स्वर्णदी	... ९७
स्रुत	... २२०९	”	... २८८३	स्रोतोञ्जन	... १९०७	स्वर्भानु	... १९७
स्रुपा	... १०९१	सर	... ५०	स्र	... ११४२	स्वर्देश्या	... १०३
स्रुह	... ८५९	सरहर	... ६६	”	... २७५८	स्ववासिनी	... १०९१
स्रुही	... ८५९	सित	... ४३०	स्रच्छन्द	... २०५५	स्वर्देद्य	... १०१
स्रुह	... ४१५	स्रुति	... ३२३	स्रतन्त्र	... २०५५	स्वस्ति	... २८१८
स्पर्श	... २९१	स्यद	... १२७				

शब्दानुक्रमणिका ।

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः
स्वस्तिक ...	६१३	हंसक ...	१२९३	हरिन्मणि
स्वामीय ...	११३८	हञ्जिका ...	८२७	हरिप्रिया
स्वाति ...	२९७०	हञ्जे ...	३९२	हरिमन्थक
स्वादु ...	२५२३	हट्ट ...	२२३०	हरिवालुक
स्वादुकण्टक ...	७२२	हट्टविलासिनी ...	९०८	हरिह
... ..	८४५	हठ ...	१६८४	हरि
स्वादुरसा ...	९३६	हण्डे ...	३९२	
स्वाद्दी ...	८६३	हत ...	२१०७	
स्वाध्याय ...	१४४६	हनु ...	९०	
स्वान ...	३५६	हन्त ...	२८	
स्वान्त ...	२७७	हय ...	१	
स्वाप ...	४३४	हयपुच्छी ...		
स्वापतेय ...	१८८६	हयमारक ...		
स्वामिन् ...	१५०२	हर ...		
... ..	२८४५	हरण ...		
स्वाराज् ...	८६	हरि ...		
स्वाहा ...	१३९५	हरिच ...		
... ..	२८६४	हरिण ...		
स्वित् ...	२८१९			
स्वेद ...	४२८	ह ...		
स्वेदज ...	२१२६			
स्वेदनी ...	१७६७			
स्वैर ...	२७२०			
स्वैरिणी ...	१०९५			
स्वैरिता ...	२२५१			
स्वैरिन् ...	२०५			

ह.

ह ... २८

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
स्थिति	... १५१९	स्पर्श	... २२३८	हृष्टमानस	... २०३९	हैयङ्गवीन	... १८११
"	... २२९२	स्पर्शन	... २५९०	हे	... २८६२	होतृ	... १३८६
स्थिरतर	... २१७०	"	... १३९५	हेति	... ११३	होम	... १३८०
स्थिरा	... ५६०	स्पर्श	... ११०	"	... २४७६	होरा	... २९१४
"	... ८७९	"	... २८४०	हेतु	... २७१	घस्	... २८९२
स्थिरायु	... ७४१	स्पष्ट	... ९१८५	हेमकूट	... ६३९	हृद	... ५१७
स्थूणा	... १९९९	स्पृका	... ९११	हेमदुग्धक	... ६९२	हसिष्ठ	... २२४९
"	... २४३६	स्पृशी	... ८३५	हेमन्	... २९४०	हस्य	... ११६५
स्थूल	... २१४६	स्पृष्टि	... २२६८	स्मन्त	... २५०	"	... २१६५
"	... २७४४	स्पृहा	... ४१६	संक्षिप्पक	... ७७५	हस्वगवेषुका	... ८८२
स्थूललक्ष्य	... २०३६	स्पष्ट	... २२७८	स्रज् पका	... ७९१	हस्वाङ्ग	... ९३३
स्थूलशाटक	... १३०५	स्फटा	... ४५५	स्रव	... ९८	हादिनी	... ९३
स्थूलोच्चय	... २६३२	स्फाति	... २२६८	स्रवद्गर्भा	... ७६	"	... १६२
स्थेयस्	... २१७०	स्फार	... २१५१	स्रवन्ती	... ४२५	"	... ५२६
स्थोणय	... ९१३	स्फिच्	... १२२४	स्रष्टृ	... १५६२	ही	... ४०८
स्थौरिन्	... १५५९	स्फुट	... ६६३	स्रस्त	... २८६२	हीण	... २२०७
स्रव	... २२६८	"	... २१८७	स्राक्	... २७२	हीत	... २२०७
स्रातक	... १४३८	स्फुटन	... २२६०	स्रुत	... २२६७	हीवेर	... ८९२
स्रान	... १३१६	स्फुरणा	... २२६९	स्रुव	... १४०४	हेपा	... १५६२
स्रायु	... १२०६	स्फुलिङ्ग	... ११४	स्रुवा	... ८१५	हादिनी	... ८९६
स्रिग्ध	... १४९१	स्फूर्जक	... ७२५	स्रुवावृक्ष	... ७२३		
"	... १७९९	स्फूर्जथु	... १६४	स्रोतस्	... ४८८		
"	... २०५३	स्फेष्ठ	... २२४९	"	... २८०२		
स्रु	... ६४२	स	... २८५९	स्रोतस्वती	... ५२७		
स्रुत	... २२०९	"	... २८८३	स्रोतोञ्जन	... १९०७		
स्रुपा	... १०९१	सर	... ५०	स्र	... ११४२		
स्रुह	... ८५९	सरहर	... ६६	"	... २७५८		
स्रुही	... ८५९	सित	... ४३०	स्रच्छन्द	... २०५५		
स्रुह	... ४१५	स्मृति	... ३२३	स्रजन	... ११४२		
स्रुष्ट	... १५१९	"	... ४१९	स्रतन्त्र	... २०५५		

शेषः ।

